

Biblioteka

— *Agarta* —

P. D. Uspenski
ČETVRTI PUT

Prevod:
Goran Bojić

Urednik:
Aleksandar Dramićanin

METAPHYSICA

Beograd,
2005.

Naslov originala:
P. D. Ouspensky
THE FOURTH WAY

Copyright © 2005. za srpsko jezičko područje
METAPHYSICA
Beograd

Sva prava prevoda i objavljivanja zadržana.

PREDGOVOR SRPSKOM IZDANJU

USPENSKI: POTRAGA ZA ISTINOM

Postoje knjige koje su samo knjige i postoje ideje koje su samo ideje. Pročitamo ih, malo razmislimo o njima, popričamo sa drugima, a onda ih zaboravimo. One se zapravo nikada ne upletu ozbiljno u naš svakodnevni, praktični život. Postoje, međutim, i knjige koje sadrže nešto što dopire iz izvora višeg znanja i u kojima zaista može da se oseti nešto nesvakidašnje, nešto potpuno novo. Ako ih dovoljno ozbiljno shvatimo, takve knjige mogu da nas odvedu na početak puta koji menja same osnove našeg života. Svojom originalnošću, snagom i novinom ideja koje iznose, dela Pjotra Damjanovića Uspenskog (1878-1947), ruskog pisca, filozofa i tragaoca za istinom, bez ikakve sumnje spadaju u ovu drugu kategoriju.

Postojali su i postoje ljudi, i u istoriji čovečanstva i u savremenom svetu, koji su u svom razvoju dostigli takav nivo da je razlika između njih i običnih ljudi, kakve jedino poznajemo, mnogo veća nego što je razlika između čoveka i životinje! Običnom umu, koji nije prošao ni kroz kakvu posebnu obuku, teško je da u ovu ideju uopšte poveruje. Ipak, to je osnovna ideja koja stoji u pozadini čitavog sistema razmišljanja Uspenskog, ali nam on tu ideju obično ne izlaže direktno, već nastoji da nas korak po korak dovede do toga da tu činjenicu sami spoznamo. Ovu je osnovnu misao Uspenski na najdosledniji i najinspirativniji način razvio u svom čuvenom delu *U potrazi za čudesnim: odlomci jednog nepoznatog učenja*, koje u osnovi predstavlja neku vrstu njegove sopstvene duhovne biografije, biografije koja nam o njemu govori mnogo više nego svi biografski podaci koji se mogu dobiti spolja.

Budući da je sam bio izuzetno nadaren, obdaren živim i nekonformističkim intelektom, od rane mladosti počeo je da traga za zna-

njem o dubljem smislu ljudskog postojanja i života Do svoje dvanaeste godine uspeo je da pročita gotovu svu literaturu iz oblasti prirodnih nauka i psihologije koja mu je bila dostupna. Ipak, nije bio zadovoljan. Njegovo unutrašnje biće govorilo mu je da mora da postoji nešto više, nešto dublje i životnije od uobičajene nauke, uobičajenog, knjiškog znanja.

Njegova potraga vodila ga je sve dublje i sve dalje. Kao mladić napisao je 1905. godine neobičan roman pod nazivom *Čudni život Ivana Osokina*, blizak fantastičnoj literaturi, ali sa jednom značajnom idejom u pozadini – idejom večnog vraćanja i paralelnog vremena. Proučavao je i studirao mnogo toga. Njegovo filozofsko delo *Tertium Organum* (objavljeno u Rusiji 1912.) već svedoči o značajnom intelektualnom i duhovnom napretku koji je postigao. Ipak, iako je postao poznat, a ljudi su sa poštovanjem gledali na njegove ideje, sam Uspenski je osećao da njegovom znanju nedostaje ključni detalj, a njegovom traganju istinski oslonac. Kao čovek koji je prema sebi bio iskren u meri koja se retko sreće kod većine ljudi, zaključio je da mora da nađe izvor iz koga dopire to više znanje čije je odbleske i fragmente u svom traganju tu i tamo nalazio. Tako je, u samo predvečerje velikog svetskog rata, krenuo u Indiju da pokuša da taj izvor pronade

Upravo tim periodom počinju događaji opisani u njegovoj knjizi *U potrazi za čudesnim*, bez sumnje jednim od najzuidbudljivijih i najinspirativnijih dela koja su napisana u 20. veku. "Pre dosta vremena sam došao do zaključka da se iz lavirinta protivrečnosti u kojima živimo može izaći samo nekim sasvim novim putem, različitim od svega dosad poznatog i uobičajenog. Ali, gde taj novi ili zaboravljeni put počinje, nisam znao", piše Uspenski već na uvodnim stranicama ove knjige. Početak rata zatekao ga je u Kolombu i on se vratio u Rusiju. "Rat, veliki evropski rat u ciju mogućnost dugo nisam hteo da verujem i za čije postojanje dugo nisam hteo da znam, postao je činjenica. Bili smo u ratu i uvideo sam da ga moramo shvatiti kao veliki *memento mori* koji ukazuje da je neophodno poželeti i da se ne može verovati u 'život' koji nikuda ne vodi." Vrativši se sa Istoka bez konkretnih rezultata i našavši se u najsirovijem bezumlju rata koje ljudski um može da proizvede, Uspenski je ukralo sumirao čitav svoj život i traganje i došao do sledećeg zaključka:

"Shvatio sam da su lični, individualni naponi nedovoljni i da je neophodno da se dođe u kontakt sa stvarnom i živom mišlju koja negde sigurno postoji, ali sa kojom smo izgubili kontakt." Ovaj jasni uvid u pravo stanje stvari i predaja sopstvene individualnosti toj objektivnoj Istini doveli su ga na pravi trag. Pošao je u Indiju da traži čudesno, a "čudesno" je našao kod kuće, u Moskvi. "Čudesno" ga je čekalo u liku Gurdijeva, duhovnog učitelja koji je, između ostalog, vladao raznim okultnim moćima, ali, što je mnogo važnije, iznad svega jednim jasnim, neporecivim i suverenim znanjem za kojim je Uspenski tako dugo, predano i sa žarom tragao. To znanje je bilo znanje o samom subjektu koji traga za znanjem, znanje o samom sebi.

Opisi susreta sa Gurdijevom u Moskvi i Petrogradu tokom 1914.-1916. godine predstavljaju bez sumnje najnadahnutije stranice koje je Uspenski ikada napisao. Ti susreti bili su tipični susreti duhovnog Učitelja i njegovih učenika. Gurdijev svom novom učeniku nije u početku prikazao ništa čudesno, mada je i te kako imao sposobnost da to učini, ali su njegovo pouzdano znanje, mudrost i odmerenost polako ali sigurno topili led nepoverenja skeptičnog Uspenskog i uveravali ga da je došao u kontakt sa čovekom koji zna daleko, daleko više i dublje istine od onih koje je do tada imao prilike da upozna.

Polako i postepeno, Gurdijev je Uspenskom izlagao svoje znanje u obliku ideja koje su delovale krajnje šokantno, budući da su te ideje praktično sve poznate i priznate vrednosti zapadne civilizacije dovodile u pitanje, ako ne i potpuno negirale. Uspenski se tako suočio sa jednim učenjem koje je na čoveka gledalo ne iz perspektive onoga što on danas jeste, već isključivo iz perspektive onoga što može da postane. Iz te perspektive sve uobičajene vrednosti izgledale su zaista jadno. Običan čovek je samo mašina koja se kreće upravljana spoljašnjim uticajima, učio je Gurdijev. On u sebi nema ništa što bi tim uticajima moglo da se odupre iz prostog razloga što nije. I ne samo to. Čovek ne poznaje sebe; čak i ne razume samog sebe. Reči koje je jednom uputio Uspenskom zaista su razbile sve njegove iluzije:

"Da si umeo da čitaš, već bi mnogo mogao da znaš. Hoću da kažem, da si shvatio sve što si u životu procitao, već bi znao ono za

čime sada tragaš. Da si razumeo sve što si napisao u svojoj sopstvenoj knjizi, kako se ono zvaše?" (tu je izgovorio nešto što je tek izdaleka podsećalo na *Tertium Organum*), "ja bih došao da ti se poklonim i molio bih te da me uciš. Ali ti ne razumeš ni ono što čitaš, ni ono što pišeš."

Gurdijev je, međutim, išao još dalje. Ne samo da ne razume samog sebe, čovek ne može ništa da učini. Sve se dešava – samo od sebe. I ne samo to. Čovek i nije svestan sebe "Vi ne pamтите sebe", rekao te Gurdijev svojim učenicima i kad je to čuo, u čitavom biću Uspenskog zazvonilo je alarmno zvono "Pamćenje sebe" – to je bio ključ, osnovna ideja i osnovni oblik prakse na kome će zasnovati čitav svoj dalji rad. Gurdijev nije tražio da mu se veruje na reč – naprotiv, zahtevao je da učenici sve provere na sopstvenom iskustvu. I Uspenski je rešio da proveri ovu tvrdnju koja je, na prvi pogled, zvučala nemoguće, apsurdno, potpuno fantastično. Evo kako je opisao rezultate svoje provere:

"Jednom sam išao Liteinom u pravcu Nevskog prospekta i uprkos svim svojim naporima nisam bio u stanju da zadržim pažnju na pamćenju sebe. Buka, kretanje, sve mi je razbijalo koncentraciju. Svaki čas bih izgubio nit pažnje, zatim bih je ponovo uhvatio, pa opet gubio. Naposljetku sam bio gotovo ljut na sebe i skrenuo sam u jednu ulicu levo, čvrsto odlučivši da pažnju zadržim na činjenici da ću pamtiti sebe makar izvesno vreme, u svakom slučaju bar dok ne stignem do naredne ulice. Tako sam došao do Nadedinske ulice a da nisam izgubio nit pažnje, osim možda na momente. Ponovo sam krenuo u pravcu Nevskog prospekta, uvidajući da mi je u tihim ulicama lakše da održim pravac misli, te sam stoga pozeleo da se oprobam i u bučnijim ulicama. Kada sam stigao do Nevskog, još uvek sam pamtio sebe i već sam počinjao da doživljavam neobično emocionalno stanje unutrašnjeg mira i sigurnosti koje dolazi nakon velikih napora ove vrste. Na Nevskom se, tačno iza ugla, nalazila duvandžinica u kojoj su mi pravili cigarete. Pomislio sam, još uvek pamteći sebe, da bih mogao da svratim tamo i da ih poručim. Dva sata kasnije sam se probudio u Tavričevskoj ulici, to jest, daleko odatle. Vozio sam se fijakerom kod izdavača. Osećaj buđenja je bio neobično živ. Gotovo mogu da kažem da sam došao sebi. Najednom sam se svega setio. Kako sam išao Nadedinskom ulicom, kako sam

pamtio sebe, kako sam pomislio na cigarete i kako kao da sam na tu misao pao u dubok san i nestao u njemu.

Istovremeno sam, u snu, nastavio da vršim dosledne i svrshodne aktivnosti. Izašao sam iz duvandžinice, svratio do svog stana u Litaini, telefonirao izdavaču. Napisao sam dva pisma. Zatim sam ponovo izašao iz kuće. Krenuo sam levom stranom Nevskog, do Gostinoj Dvora, sa namerom da odem do Oficirske ulice. Zatim sam se predomislio, jer je već bilo kasno. Uzeo sam fijaker i povezao se u Kavalergradsku, svome izdavaču. Usput sam, vozeći se Tavričevskom, počeo da osećam čudnu nelagodnost. Kao da sam nešto zaboravio. I iznenada sam se setio da sam zaboravio da pamtim sebe."

Redali su se uvidi, iskustva, nova znanja. Pred Uspenskim se zaista otvorio svet čudesnog – pamćenje sebe, kosmički zakoni, struktura ljudskog bića, mehanizmi svetskih zbivanja, sve je to počelo da mu se otkriva u jednom sasvim drugom svetlu. Uspenski je tako stupio na put kojim će do kraja života ići – put znanja, put razumevanja istine o sebi i svetu i put izuzetnih napora – izuzetnih napora da se sopstveno slabo, nesavršeno i podeljeno biće ojača, usavrši, ujedini i postigne viši nivo, nivo dostojan da se nazove "čovek", za razliku od stanja nesvesnosti i gotovo potpune mehaničnosti u kome obično živimo.

"PRAKTIČNA PSIHOLOGIJA" USPENSKOG

Ako bi trebalo da učenje koje nam u svojim delima prenosi Uspenski okarakterišemo i svrstamo u neku kategoriju, možda bi najbolji izraz bio "*psihologija čovekove moguće evolucije*" – naziv koji je sam Uspenski dao jednoj svojoj knjizi nevelikog obima, pisanoj u periodu od 1921-1940. To je psihologija koja na običnog čoveka gleda iz perspektive istinskog čoveka, potpuno razvijenog čoveka, koji zaista predstavlja jedno biće višeg reda, biće obdareno čudesnom spoznajom i moćima koja daleko prevazilaze našu maštu. Duboka i istinita zapažanja Uspenskog ne predstavljaju samo prenošenje onog što je naučio od svog učitelja, Gurdijeva, već su velikim delom i plod samostalnog delovanja u toku kojeg je Uspenski držao predavanja i praktično radio sa grupom ljudi u Londonu

od 1921. do svoje smrti. Naročiti naglasak u svom radu Uspenski je stavio na "svest" i "pamćenje sebe". Svest je, kako to veoma lucidno objašnjava Uspenski, nešto što postoji izvan i nezavisno i od uma i od osećanja i od tela, a "pamćenje sebe" predstavlja voljni napor da se ta svest održi. Sa potpunim autoritetom, zasnovanim na ličnom radu i iskustvu, Uspenski je u svim svojim delima jasno i ubedljivo tvrdio da čovek nije svesno biće, ali da to može da postane. Problem je, međutim, kako to Uspenski objašnjava, upravo u tome što niko ne radi na tome da postane svestan, jer svi misle da već jesu svesni. Ako čovek misli da ima svest, naravno da neće raditi na tome da je stekne. Pravi rad, istinski rad na sebi, počinje onog trenutka kad pojedinac spozna i iskusi da najveći deo vremena uopšte nije svestan. To je činjenica koju može da shvati i prihvati veoma mali broj ljudi, i zato se veoma mali broj ljudi i odlucuje da započne istinski rad na izmeni svoga bića.

U svim svojim delima, Uspenski na izuzetno jasan i upečatljiv način objašnjava strukturu ljudskog bića – kako ono funkcioniše, zašto je takvo kakvo jeste, kakve su prepreke koje mu stoje na putu i kako ih prevazići. Na taj način, njegovo delo zapravo stvara jednu jedinstvenu praktičnu psihologiju, istinsku psihologiju koja ne predstavlja puko akademsko proučavanje i sakupljanje znanja, niti se bavi morbidnim i pomerenim stanjima, već na duboko human i duboko istinit način budi skrivene mogućnosti za dostizanje viših stanja svesti i više spoznaje o sopstvenom postojanju na zemlji, koje neiskorišćene leže u svakom ljudskom biću. Psihologija Uspenskog poseduje toliku dubinu i egzaktnost da ideje njegovih savremenika, priznatih veličina evropske misli kao što su, npr. Frojd i Jung, potpuno padaju u zasenak kad se uporede sa njom.

Da bi stvar bila potpuno jasna, cilj rada Uspenskog nikad nije bio puko sakupljanje znanja i njegovo izlaganje svetu. Cilj njegovog rada bio je promena sopstvenog bića i osnivanje "škole" koja će i drugim ljudima omogućiti da taj put promene slede. Ideja škole "četvrtog puta", koju je doneo Gurdijev, a preneo Uspenski, izuzetno je značajna za sve savremene duhovne tragače, bez obzira kojom se vrstom prakse bave. Princip četvrtog puta, da se čovek ne povlači u izolaciju i ne prekida svakodnevne aktivnosti, već da počne da radi baš u onim okolnostima u kojima ga je prvi susret sa

duhovnom školom i idejom o radu na promeni sopstvenog bića zatekao, pošto baš te okolnosti predstavljaju najbolji i najbrži način za njega da taj rad uspešno sprovede, baca sasvim novu svetlost na svekolika dotadašnja shvatanja o duhovnosti, o kojoj se obično govori kao o nečem što zahteva povlačenje od sveta, izolaciju, odlazak u manastir ili ašram. Na taj način, ideje koje iznosi Uspenski revolucionarne su ne samo u odnosu na akademsku i naučnu misao Zapada, već i u odnosu na dotadašnja tradicionalna shvatanja i tradicionalnu misao Istoka.

USPENSKI I GURDIJEV: UČENIK I UČITELJ

Pošto je sa Gurdijevim praktično radio oko tri godine, Uspenski se odvojio i rešio da krene sopstvenim putem. Knjiga *Četvrti put*, za razliku od dela *U potrazi za čudesnim*, predstavlja rezultate njegovog samostalnog rada u periodu 1921-1946, kad je u Londonu vodio sopstvenu školu "četvrtog puta". Zapravo, ova knjiga sadrži zapise njegovih razgovora sa svojim učenicima. Sam Uspenski nikad nije nameravao da je štampa, a verovatno da, dosledno svojim principima, ne bi dozvolio da se ona štampa da ga je neko o tome pitao. Ipak, bilo kako bilo, knjiga je objavljena posle njegove smrti.

Koliko je Uspenski u ovoj knjizi i u svojim delima samostalan mislilac, a koliko duguje Gurdijevu – izuzetno je složeno pitanje. Ipak, pokušaćemo da u skladu sa sopstvenim skromnim znanjem damo bar nekakav odgovor.

Iz svega što je Uspenski napisao, nema sumnje da je odnos Gurdijeva i Uspenskog bio odnos duhovnog učitelja i njegovog učenika. A kao što se navodi u *Novom Zavetu*, knjizi koju je Uspenski izuzetno cenio i pomno proučavao, "nema učenika nad Učitelja svojega, nego i sasvijem kad se izuču, biće kao i učitelj njegov." Na osnovu sopstvene skromne duhovne prakse i poznavanja dela Uspenskog i Gurdijeva, čini nam se da se ove reči doslovno mogu primeniti i na odnos Uspenskog i Gurdijeva. Ma koliko da je bio briljantan, ma koliko darovit i iskren, čini nam se da Uspenski nikad nije dostigao nivo Gurdijeva. Krajnje je neizvesno, takođe, zašto se od Gurdijeva odvojio. Ni u jednom svom delu Uspenski to jasno ne objašnjava, mada je inače krajnje iskren.

U svojoj knjizi *Život je stvaran samo kada "Ja jesam"* Gurdijev govori o raznim svojim učenicima i o tome kako je svaki istakao neki poseban deo njegovog učenja, naglasivši ga na račun svih ostalih elemenata (i tako, verovarno, narušivši harmoniju celine). Tu, kao uzgred, spominje da su "oni u Londonu" (misleći, pri tome, gotovo sigurno na Uspenskog), stavili glavni naglasak na "pamćenje sebe". I zaista, ako pažljivo proučavamo delo Uspenskog, videćemo da je ovaj element bez sumnje stavljen u prvi plan. Sa druge strane, u knjigama Uspenskog se neverovatno malo govori o plesovima – a upravo je ples bio posebnost Gurdijeva i činio jedan od osnovnih elemenata njegove prakse! Na osnovu toga može se zaključiti da Uspenski nije preneo celovito učenje Gurdijeva; pa ipak, uverljivost i snaga sa kojima Uspenski predstavlja Gurdijeva i sa kojima prenosi ono što je od njega naučio, uveravaju nas u potpunu autentičnost onoga dela koji je preneo.

Sva je prilika, dakle, da je Gurdijev znao mnogo, mnogo više nego što je uspeo da prenese bilo kom od svojih učenika. I tu ne bi trebalo ništa da nas čudi – takav je slučaj sa gotovo svim duhovnim učiteljima, i veoma su, veoma retki poznati slučajevi (ako ih uopšte ima) da je neki učenik dostigao nivo svog učitelja.

Gledano u celini, ma koliko da u odnosu Gurdijeva i Uspenskog ima nejasnih stvari, i uprkos činjenici da sam Uspenski nije nametavao da neka svoja dela objavi (a među ta dela spada i knjiga *Četvrti put*), čini nam se da žed za znanjem i istinom kojom odišu dela Uspenskog, kao i novina i praktična vrednost ideja koje nam donose, predstavljaju dragocenost već same po sebi i da one nesumnjivo mogu doneti iskrenu inspiraciju i neophodno elementarno znanje svim iskrenim tražiocima koji zaista žude da pokucaju na vrata boravišta istinske Istine.

Goran Bojić,
Beograd, april 1994.

POGLAVLJE I

O čemu govori ovaj sistem • Proučavanje psihologije • Ne potpunost čoveka • Proučavanje sveta i proučavanje čoveka • Princip razmere • Moguća evolucija • Samoproučavanje • Mnoštvo "ja" • Podela funkcija • Četiri stanja svesti • Samoposmatranje • Pamćenje sebe • Dve više funkcije • Pogrešan rad mašine • Fantazija • Laganje • Odsustvo volje • Nedostatak kontrole • Izražavanje neprijatnih osećanja • Negativna osećanja • Promena stavova • Posmatranje funkcija • Identifikacija • Pridavanje značaja • San, zatvor i bekstvo • Sedam kategorija ljudi • Mehaničnost • Zakon broja tri • Zakon broja sedam • Iluzije • Mi ne možemo da "činimo" • Dobro i zlo • Moral i savest • Samo se mali broj ljudi može razviti • A, B i C uticaji • Magnetski centar • Živimo na lošem mestu u svemiru • Zrak Stvaranja • Poredak zakona

Pre nego što počnem da vam uopšteno objašnjavam o čemu govori ovaj sistem i da vam pričam o našim metodima, želim da vam posebno skrenem pažnju da najvažnije ideje i principi tog sistema ne pripadaju meni. To i jeste ono što ih čini vrednim, jer da pripadaju meni, bile bi kao i sve druge teorije koje su izmislili obični umovi – pružale bi jedino subjektivni pogled na stvari.

Kad sam 1907. godine počeo da pišem *Novi model univerzuma**, došao sam, kao i mnogi dmtgi ljudi pre i posle mene, do zaključka da ispod površine života kakvog poznajemo leži nešto mnogo veće i mnogo važnije i rekao sam sebi da je, sve dok ne budemo znali vi-

* Knjiga *Novi model univerzuma*, P. D. Uspenskog, objavljena je u ovoj istoj ediciji (Metaphysica, Beograd, 2002.) (prim. ured.).

še o onom što leži iza, čitavo naše znanje o životu i sebi samima zaista neznačajno.

Sećam se jednog razgovora iz tog vremena kada sam rekao: "Kad bi bilo moguće da se smatra dokazanim da svest (ili, kako bih danas rekao, inteligencija) može da se ispolji odvojeno od fizičkog tela, mogle bi biti dokazane mnoge druge stvari. Problem je jedino u tome što to ne može da se smatra dokazanim." Shvatio sam da ispoljavanja nadnormalne psihologije, kao što su prenošenje misli, vidovitost, mogućnost predviđanja budućnosti ili vraćanja u prošlost, i tako dalje, nisu dokazana. Zato sam pokušavao da pronadem metod za proučavanje takvih pojava i radio sam u tom pravcu nekoliko godina. Otkrio sam izvesne zanimljive stvari na taj način, ali su rezultati bili veoma nepouzdana; iako je nekoliko eksperimenata bilo veoma uspešno, bilo je gotovo nemoguće da se ponove.

Tokom tih eksperimenata došao sam do dva zaključka: prvo, da mi ne poznajemo dovoljno normalnu psihologiju; zato što ne poznajemo normalnu, ne možemo proučavati ni nadnormalnu psihologiju. Drugo, zaključio sam da određeno stvarno znanje postoji; da je moguće da postoje škole koje tačno znaju ono što mi želimo da znamo, ali da su zbog izvesnih razloga one skrivene i da je i to znanje skriveno. Tako sam počeo da tragam za tim školama. Putovao sam po Evropi, Egiptu, Indiji, Cejlonu, Turskoj i Bliskom istoku; međutim, tek dosta kasnije, kad sam već okončao ta putovanja, za vreme rata u Rusiji grupu sreću sam ljudi koji su proučavali izvestan sistem koji je vodio poreklo iz škole Istoka. Taj sistem je počinjao proučavanjem psihologije, baš onako kako sam i sam shvatio da mora da počne.

Glavna ideja ovog sistema je da mi ne koristimo ni delić naših snaga i moći. U sebi imamo, da tako kažemo, veoma obiliman i veoma tanan sistem, samo što ne znamo kako da ga upotrebimo. U pomenutoj grupi koristila se izvesna istočnjačka metafora, pa su mi rekli kako u sebi imamo prostranu kuću punu prekrasnog nameštaja, sa bibliotekom i mnogim drugim sobama, ali živimo u kuhinji u prizemlju i ne možemo odatle da izađemo. Kad bi nam rekli da ta kuća ima spratove, ne bismo verovali, ili bismo se nasmejali, ili bismo to nazvali predrasudama, pričama i bajkama.

Ovaj sistem se može podeliti na proučavanje sveta, zasnovano na određenim novim principima, i proučavanje čoveka. I proučavanje

sveta i proučavanje čoveka uključuje izvesnu vrstu posebnog jezika. Nastojimo da koristimo obične reči, ali im dajemo donekle drugačije, preciznije značenje.

Proučavanje sveta, proučavanje svemira, zasnovano je na proučavanju određenih osnovnih zakona koji nisu opšte poznati, niti ih je nauka prepoznala. Dva osnovna zakona su Zakon broja tri i Zakon broja sedam; objasnimo ih kasnije. U ovo je uključen, sa te tačke gledišta neophodan, princip *razmere* – princip koji u obična naučna proučavanja ne ulazi, ili ulazi veoma malo.

Proučavanje čoveka usko je povezano sa idejom evolucije čoveka, ali evolucija čoveka se mora razumeti na nešto drugačiji način od uobičajenog. Uobičajeno je da reč evolucija, primenjena bilo na čoveka, bilo na nešto drugo, podrazumeva određenu vrstu mehaničke evolucije, to jest, da se određene stvari, putem određenih poznatih ili nepoznatih zakonitosti, preobražavaju u druge stvari, a te druge stvari se opet preobražavaju u treće, i tako dalje. Iz perspektive ovog sistema, međutim, takve evolucije uopšte nema – ne govorim uopšteno, već konkretno o čoveku. Evolucija čoveka, ako do nje dođe, može jedino da bude rezultat znanja i napora; sve dok čovek zna samo ono što može saznati na uobičajeni način, za njega nema i nikad neće biti evolucije.

Ozbiljno proučavanje u ovom sistemu počinje proučavanjem psihologije, što će reći proučavanjem sebe, jer se psihologija ne može proučavati van nas, kao astronomija. Čovek mora da proučava sebe. Kad su mi to rekli, odjednom sam uvideo da nemamo nikakav metod za proučavanje sebe, a već smo o sebi stekli mnoštvo pogrešnih ideja. Tako sam shvatio da se moramo otarasiti pogrešnih ideja o sebi i istovremeno pronaći metod za samoproučavanje.

Možda shvatate kako je teško definisati šta psihologija podrazumeva. Tako je mnogo značenja vezano za istu reč u različitim sistemima da je teško dati opštu definiciju. Zato ćemo početi tako što ćemo psihologiju definisati kao *proučavanje sebe*. Morate da naučite određene metode i principe i u skladu sa tim principima, koristeći te metode, pokušaćete da sebe vidite iz nove perspektive.

Ako počnemo da proučavamo sebe, najpre ćemo doći do jedne reči koju koristimo više od bilo koje druge, a to je reč "Ja". Kažemo "ja radim", "ja sedim", "ja osećam", "ja volim", "ja ne volim" i tako

dalje. To je naša glavna iluzija, jer je osnovna greška koju pravimo u pogledu sebe ta da smatramo da smo jedno; uvek o sebi govorimo "ja" i pretpostavljamo da govorimo o istoj stvari, dok smo u stvarnosti podeljeni na stotine i stotine različitih "ja". Kad u jednom trenutku kažem "ja", govori jedan deo mene, a kad u drugom momentu kažem "ja", to govori potpuno drugo "ja". Mi ne znamo da ne postoji samo jedno "ja", već mnogo različitih "ja" povezanih sa našim osećanjima i željama, a nemamo "ja" koje ih kontroliše. Ova se "ja" menjaju sve vreme, jedno potiskuje drugo, jedno smenjuje drugo i ta borba je ono što sačinjava naš unutrašnji život.

"Ja" koja možemo pronaći u sebi podeljena su u određene grupe. Neke od ovih grupa su opravdane i pripadaju ispravnoj podeli čoveka, a neke su potpuno veštačke, stvorene nedovoljnim znanjem i izvesnim imaginarnim idejama koje čovek o sebi ima.

Da bismo započeli proučavanje sebe, neophodno je da proučimo metode posmatranja sebe, a ovo opet mora biti zasnovano na određenom razumevanju podela naših funkcija. Naše uobičajene ideje o tim podelama su potpuno pogrešne. Mi znamo razliku između intelektualnih i emocionalnih funkcija. Na primer, kad diskutujemo o nekim stvarima, razmišljamo o njima, poredimo ih, smišljamo ili pronalazimo prava objašnjenja, radi se o intelektualnom radu, a kad god volimo, mrzimo, sumnjamo i tako dalje, radi se o emocionalnim funkcijama. Međutim, kad pokušavamo da posmatramo sebe, vrlo često mešamo intelektualne i emocionalne funkcije, kad zaista osećamo, nazivamo to "mišljenjem", a kad mislimo, zovemo to "osećanjem". Tokom rada ćemo, međutim, naučiti na koji se način oni razlikuju. Na primer, postoji ogromna razlika u brzini, ali o tome ćemo više govoriti kasnije.

Postoje, zatim, još dve funkcije koje nijedan sistem uobičajene psihologije ne razdvaja i ne razume na ispravan način – instinktivna funkcija i motorička funkcija. Instinktivna se odnosi na unutrašnji rad organizma za varenje hrane, disanje, rad srca – to su instinktivne funkcije. U instinktivne funkcije spadaju takođe obični čulni oseti – gledanje, slušanje, mirisanje, ukus, dodir, oset toplote i hladnoće i tome slično, i to je zaista sve. Od spoljašnjih pokreta jedino prosti refleksi pripadaju instinktivnoj funkciji, jer složeniji refleksi pripadaju motoričkoj. Ništa što pripada instinktivnoj funkciji ne moramo

da učimo, rođeni smo sa sposobnošću da koristimo sve instinktivne funkcije. Sa druge strane, sve motoričke funkcije moraju da se nauče – dete uči da hoda, da piše, i tako dalje. Postoji jako velika razlika između ove dve funkcije, jer u motoričkim funkcijama nema ničeg urođenog, dok su sve instinktivne funkcije urođene.

Stoga je u samoposmatranju pre svega neophodno da ove četiri funkcije podelite i klasifikujete istovremeno sve što ste zapazili, govoreći "Ovo je intelektualna funkcija", "Ovo je emocionalna funkcija" i tako dalje. Ako izvesno vreme vežbate takvo posmatranje, možete da primetite neke čudne stvari. Na primer, otkrićete da je u posmatranju zaista teško to što zaboravljate na njega. Počinjete da posmatrate i vaša osećanja se povežu sa nekakvom mišlju, a vi zaboravljate na posmatranje sebe.

Ako posle izvesnog vremena nastavite da se trudite da posmatrate sebe, što je nova funkcija koja se na takav način ne koristi u svakodnevnom životu, zapazićete još jednu zanimljivu stvar – da uglavnom *ne pamtite sebe*. Kad biste mogli da budete svesni sebe sve vreme, tad biste mogli da se posmatrate sve vreme, odnosno u svakom slučaju onoliko koliko želite. Pošto, međutim, ne možete da pamtite sebe, ne možete da se koncentrišete, zato morate priznati da nemate volju. Kad biste mogli da pamtite sebe, imali biste volju i mogli biste da učinite šta želite. Ali vi ne možete da pamtite sebe, ne možete da budete svesni sebe, pa zato nemate volju. Ponekad možete imati volju na kratko vreme, ali se ona pretvara u nešto drugo i vi zaboravljate na nju.

To je situacija, stanje bića, u kom moramo da započnemo proučavanje sebe. Ali, ako nastavite, vrlo brzo ćete doći do zaključka da od samog početka samoproučavanja morate da u sebi ispravljate određene stvari koje nisu u redu, da razmestite određene stvari koje nisu na svojim pravim mestima. Sistem za ovo ima objašnjenje.

Mi smo načinjeni tako da možemo da živimo u četiri stanja svesti, ali ovakvi kakvi smo koristimo samo dva: jedno kad spavamo, a drugo kad smo, kako to kažemo, "budni" – to jest, u ovom sadašnjem stanju kad možemo da govorimo, slušamo, čitamo, pišemo i tako dalje. A to su samo dva od naših mogućih stanja. Treće stanje svesti je vrlo čudno. Kad nam se objasni kakvo je ono, počinjemo da mislimo da ga imamo. To treće stanje može se nazvati *samosvest*

(svest o sebi) i najveći broj ljudi, ako ih upitaju, kažu: "Naravno da smo svesni!" Potrebno je dosta vremena i učestalih napora da se posmatramo kako bismo zaista shvatili činjenicu da nismo svesni, da je ta svest samo mogućnost. Kad bi nas pitali da li smo svesni, rekli bismo: "Da, jesam", i u tom trenutku i jesmo, ali već sledećeg trenutka prestajemo da pamtimo i nismo svesni. Zato u procesu samoposmatranja shvatamo da nismo u trećem stanju svesti, da živimo samo u dva. Živimo ili u snu, ili u budnom stanju koje se, u okviru sistema, naziva *relativna svest*. Četvrto stanje, koje se naziva *objektivna svest*, nama je nedostupno, jer se do njega može dospeti samo preko samosvesti, što će reći da najpre moramo da postanemo svesni sebe kako bismo mnogo kasnije mogli da uspemo da dostignemo objektivno stanje svesti. Zato, dok se posmatramo, pokušavamo da istovremeno budemo svesni sebe zadržavajući osećaj "Ja sam ovde" – ništa više. To je činjenica koju je čitava Zapadna psihologija, bez i najmanjeg izuzetka, previdela. Mada su joj se mnogi veoma približili, nisu shvatili važnost ove činjenice, kao ni to da se stanje čoveka ovakvog kakav jeste može izmeniti – da čovek može da pamti sebe ako to dugo pokušava.

Ovo nije pitanje dana ili meseca. To je veoma dugotrajno proučavanje, i to proučavanje načina na koji uklanjamo prepreke, jer mi ne pamtimo sebe, nismo svesni sebe zbog mnogobrojnih pogrešnih funkcija u našoj mašini, a sve te funkcije moraju se ispraviti i dovesti u red. Kad se najveći broj ovih funkcija dovede u red, pomenuti periodi pamćenja sebe postaju sve duži i duži, a ako postanu dovoljno dugi, steci ćemo dve nove funkcije. Sa trećim stanjem svesti, samosvešću, stičemo funkciju koja se naziva *viša emocionalna*, iako je ona podjednako i intelektualna, jer na tom nivou nema razlike između intelektualnog i emocionalnog kakva postoji na uobičajenom nivou. A kad dosegne stanje objektivne svesti, stičemo drugu funkciju koja se naziva *viša intelektualna*. Pojava koju sam nazvao nadnormalna psihologija pripada ovim dvema funkcijama i zato sam, kad sam s tim eksperimentisao pre dvadeset dve godine, došao do zaključka da je eksperimentalni rad nemoguć, jer nije stvar u eksperimentu, već u promeni stanja čovekove svesti.

Upravo sam vam dao nekoliko opštih ideja. Sada probajte da mi kažete šta ne razumete, šta želite da bolje objasnim. Pokušajte da me pitate bilo šta što želite, u vezi sa onim što sam rekao, ili postavite sopstvena pitanja. Bice lakše da počnemo na taj način.

Pitanje: Da li je neophodno da stalno budemo svesni sebe da bismo dosegli više stanje svesti?

Odgovor: Mi to ne možemo, tako da je trajna svest van diskusije. Ovog trenutka možemo jedino da govorimo o početku. Moramo proučavati sebe u svetlu podele na različite funkcije kad možemo – kad se setimo da to uradimo – jer u tom pogledu zavisimo od slučaja. Kad se setimo, moramo pokušati da budemo svesni sebe. To je sve što možemo da učinimo.

P: Moramo li biti u stanju da budemo svesni svojih instinktivnih funkcija?

O: Samo čula. Nije neophodno da unutrašnja instinktivna aktivnost postane svesna. Ona je svest za sebe, nezavisna od intelektualne funkcije i nema potrebe da to uvećavamo. Moramo pokušati da budemo svesni sebe onako kako vidimo sebe, ne svojih unutrašnjih funkcija. Posle izvesnog vremena možemo postati svesni određenih unutrašnjih funkcija kojih je korisno biti svestan; ali ne još. Vidite, mi ne stičemo nikakva nova osećanja. Jedino bolje klasifikujemo uobičajene utiske, uobičajene stvari koje dobijamo iz života, od ljudi, od svega.

P: Da li bi bilo ispravno da se kaže da kad učimo nešto, kao što je vožnja automobila, intelektualna funkcija kaže motoričkoj šta da radi, a onda, kad se izvešti, motorička funkcija radi sama?

O: Sasvim tačno. Možeš da posmatraš mnoge slične stvari. Najpre učiš pomoću intelektualne funkcije.

P: Koliko je važno znanje koje stičemo posmatrajući naše fizičko delovanje? Je li ono samo vežba za posmatranje naših umova?

O: Ne, ono je veoma važno, jer mi mešamo mnoge stvari i ne poznajemo uzroke mnogih stvari. Uzroke možemo razumeti jedino stalnim posmatranjem tokom dugo vremena.

P: Možemo li da dobijemo uputstva kako da radimo na svakoj od četiri funkcije?

O: Sve će to biti objašnjeno, ali zasad možete samo da posmatrate i dugo će biti tako.

P: Da li je u pitanju primer različitih "ja" kad čovek kasno legne i čvrsto odluči da naredne večeri rano ode na spavanje, a kad veče dođe, uradi drugačije?

O: Sasvim tačno; jedno "ja" odluči, a drugo mora da to uradi.

P: Na koji način da pokušamo da budemo više svesni sebe?

O: Sasvim je jednostavno da se to objasni, mada je teško da se postigne. Nema okolišnih puteva. Više stanje može se dostići samo direktnim naporom, jednostavno pokušajima da se bude svesniji, pitajući se što je češće moguće: "Jesam li svestan ili ne?"

P: Ali, kako da čovek stekne ikakvo pouzdanje da je Vaš metod pravilan?

O: Jednostavno poredeći jedno zapažanje sa drugim. A potom ćemo razgovarati kad se sretnemo. Ljudi razgovaraju o svojim zapažanjima, upoređuju ih. Ja pokušavam da objasnim ono što ne mogu da razumeju; postoje i drugi ljudi koji mi pomažu. Na taj način čovek postaje siguran kad se radi o običnim stvarima, kao što je siguran da je trava zelena.

U svemu ovome nije u pitanju ubedenje ili vera. Baš naprotiv, sistem uči ljude da ni u šta ne veruju. Morate proveriti sve što vidite, čujete i osetite. Samo na taj način možete do nečeg doći.

Istovremeno morate da shvatite da naša mašina ne radi savršeno. Ona je daleko od idealnog rada usled mnogih pogrešnih funkcija, tako da je veoma važan deo proučavanja sebe povezan s proučavanjem tih pogrešnih funkcija. Morate ih poznavati da biste ih mogli otkloniti. Jedna od njih, koja se ističe i čak nam se ponekad sviđa, jeste fantazija. U ovom sistemu fantazija ne znači svesno ili namerno mišljenje o određenom predmetu ili vizualizaciju nečega, već zamišljanje koje se odvija bez ikakve kontrole i ne daje nikakve rezultate. Ono odnosi veoma mnogo energije i pokreće mišljenje u pogrešnom pravcu.

P: Kad kažeš "fantazija", da li pod time podrazumevaš zamišljanje da je nešto istina, a ne zamišljanje slika?

O: Fantazija ima veliki broj aspekata; ona može biti samo obično sanjarenje, ili, na primer, zamišljanje nepostojećih moći u sebi. To je ista stvar, radi bez kontrole, odvija se sama od sebe.

P: U oba slučaja je samoobmana?

O: Čovek je ne smatra samoobmanom; on nešto izmisli, potom u to poveruje i zaboravlja da je to sam izmislio.

Proučavajući čoveka u njegovom sadašnjem stanju sna, odsustva jedinstva, mehaničnosti i nedostatka kontrole, pronaći ćemo nekoliko pogrešnih funkcija koje su rezultat tog stanja – posebno neprestano laganje sebe i drugih ljudi. Psihologija običnog čoveka mogla bi se čak nazvati proučavanjem laganja, jer čovek više od bilo čega drugog laže; zapravo, on i ne može da govori istinu. Nije tako jednostavno govoriti istinu. Čovek mora da nauči kako da to čini, a ponekad za to treba mnogo vremena.

P: Da li bi objasnio šta podrazumevaš pod laganjem?

O: Laganje je mišljenje ili govorenje o stvarima koje čovek ne zna; to je početak laganja. To ne znači namerno laganje – izmišljanje priča, kao na primer da je u susednoj sobi medved. Možete otići u susednu sobu i videti da u njoj nema medveda. Ali, ako sakupite sve teorije koje ljudi unapred iznose o bilo kom predmetu, ne znajući ništa o njemu, shvatićete gde laganje počinje. Čovek ne poznaje sebe, on ne zna ništa, pa opet ima teorije o svemu. Najveći broj tih teorija je laganje.

P: Hoću da znam istinu koju je dobro da znam u mom sadašnjem stanju. Ali, kako mogu da znam da to nije laž?

O: Postoje metodi da proveriš gotovo sve što znaš. Međutim, najpre moraš da znaš šta možeš, a šta ne možeš znati. To će pomoći pri proveravanju. Ako počneš na taj način, uskoro ćeš čuti laž, čak i bez razmišljanja. Laži imaju drugačiji zvuk, posebno laži o stvarima koje ne možemo da znamo.

P: Što se tiče fantazije – ako mislimo umesto da fantaziramo, da li ćemo biti svesni napora sve vreme?

O: Da, bićete ga svesni – ne toliko napora, koliko kontrole. Osećićete da kontrolišete misli, da se ne odvijaju same od sebe.

P: Kad kažeš "pamtiti sebe", podrazumevaš li pri tom pamtiti sebe nakon što smo se posmatrali, ili misliš na pamćenje stvari za koje znamo da su u nama?

O: Ne, razdvoji to od posmatranja. Pamtiti sebe znači istu stvar kao i biti svestan sebe – "Ja jesam". Ponekad to dođe samo od sebe; to je veoma čudan osećaj. Ono nije funkcija, nije mišljenje, nije osećanje; to je drugačije stanje svesti. Samo od sebe se javlja jedino na vrlo kratko vreme, uglavnom u sasvim novoj okolini, i čovek kaže

sebi: "Kako je čudno. Ja sam ovde." To je pamćenje sebe. U tom trenutku pamtiš sebe.

Kasnije, kad počneš da razlikuješ te trenutke, doći ćeš do još jednog interesantnog zaključka: shvatićeš da se iz detinjstva sećaš samo bljeskova samosvesti, jer je sve što o običnim trenucima znaš to da su se stvari dogodile. Znaš da si bio tamo i tamo, ali se ničega ne sećaš; ali, kad se bljesak o kome smo govorili dogodi, sećaš se svega što okružuje taj trenutak.

P: Može li čovek posmatranjem da bude svestan da nije stekao određene stvari? Treba li da se stvari posmatraju iz perspektive da je sve moguće?

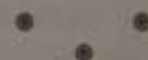
O: Ne izgleda mi da je potrebno da se koriste reči kao što je "sve". Samo posmatraj, bez ikakvog nagadanja i posmatraj samo ono što možeš da vidiš. Moraš da zadugo samo posmatraš i pokušaš da saznaš šta možeš o intelektualnoj, emocionalnoj, instinktivnoj i motoričkoj funkciji. Tim putem ćeš doći do zaključka da imaš četiri različita uma – ne samo jedan, već četiri. Jedan um upravlja intelektualnim funkcijama, drugi, potpuno različit, emocionalnim funkcijama, treći upravlja instinktivnim, a četvrti, opet sasvim različit, upravlja motoričkim funkcijama. Nazivamo ih "centrima": intelektualni centar, emocionalni centar, motorički centar, instinktivni centar. Oni su međusobno potpuno nezavisni. Svaki centar ima sopstveno pamćenje, sopstvenu fantaziju i sopstvenu volju.

P: Kad se radi o sukobu želja, pretpostavljam da je čovek, ako dovoljno poznaje sebe, u stanju da to uvidi, tako da se one ne sukobljavaju?

O: Znanje samo po sebi nije dovoljno. Čovek može da zna, a da se želje i dalje sukobljavaju, zato što svaka od želja predstavlja različitu volju. Ono što u običnom smislu zovemo svojom voljom samo je rezultanta želja. Rezultanta nekad postiže određeni konačni pravac dejstva, a nekad ne, jer jedna želja ide u jednom pravcu, a druga u drugom, i mi ne možemo da odlučimo šta da radimo. To je naše uobičajeno stanje. Naravno da naš cilj mora biti da u budućnosti dodemo do jedinstva, umesto da budemo mnoštvo kao što smo sada, jer da bismo bilo šta ispravno uradili, da bismo bilo šta ispravno znali, da bismo bilo kuda stigli, moramo da postanemo jedno. To je veoma dalek cilj, a ne možemo da počnemo da mu se približava-

mo dok ne upoznamo sebe, jer u stanju u kome smo sada naše neznanje o sebi je toliko veliko da, kad to shvatimo, počinjemo da se plašimo da možda nigde nećemo naći svoj put.

Ljudsko biće je veoma komplikovana mašina i mora se proučavati kao mašina. Mi shvatamo da najpre moramo da učimo da bismo upravljali bilo kojom vrstom mašine, kao što je automobil ili lokomotiva. Takve mašine ne možemo da vozimo instinktivno, ali iz određenih razloga mi mislimo da je običan instinkt dovoljan da se upravlja ljudskom mašinom, iako je ona mnogo složenija. To je jedna od prvih pogrešnih pretpostavki: mi ne shvatamo da moramo da učimo, da je upravljanje pitanje znanja i veštine.

Pa dobro, recite mi šta vas najviše interesuje od svega ovog i o čemu biste hteli da čujete više.

P: Mene zanima pitanje fantazije. Pretpostavljam da to znači da se u uobičajenoj upotrebi ove reči koristi njeno pogrešno značenje?

O: U uobičajenom značenju reci fantazija izostavljen je najvažniji faktor, a terminologija ovog sistema počinje onim što je najvažnije. Najvažniji faktor u svakoj funkciji je: da li je ona pod kontrolom ili ne? Prema tome, kad je fantazija pod kontrolom, mi je čak i ne nazivamo fantazijom; nazivamo je raznim imenima, kao vizuelizacija, kreativno mišljenje, inventivno mišljenje – za svaki poseban slučaj možete pronaći ime. Ali, kad se ona odvija sama od sebe i *kontrolira nas*, tako da smo u njenoj vlasti, tada je zovemo fantazija.

Dalje, postoji druga strana fantazije koju ispuštamo u uobičajenom razumevanju, a to je da zamišljamo nepostojeće stvari – nepostojeće sposobnosti, na primer. Sebi pripisujemo moći koje ne posedujemo, zamišljamo da smo svesni sebe iako nismo. Imamo izmišljene moći i izmišljenu samosvest i zamišljamo da smo jedno, dok u stvarnosti imamo mnoštvo različitih "Ja". Postoje mnoge slične stvari koje zamišljamo o sebi i o drugim ljudima. Na primer, mi zamišljamo da možemo da "činimo", da imamo izbor; dok mi nemamo izbor, ne možemo da "činimo" – stvari nam se jednostavno događaju.

Tako mi, zaista, izmišljamo *sami sebe*. Mi nismo ono što zamišljamo da jesmo.

P: Postoji li neka razlika između fantazije i sanjarenja?

O: Ako ne možete da kontrolišete sanjarenje, to znači da ono pripada fantaziji, ali ne sve. Fantazija ima više različitih strana. Mi zamišljamo nepostojeća stanja, nepostojeće moći, nepostojeće mogućnosti.

P: Da li bi mogao da mi kažeš definiciju negativne fantazije?

O: Zamišljanje svih vrsta neprijatnih stvari, maltretiranje sebe, zamišljanje svakakvih stvari koje se mogu dogoditi nama i dragim ljudima, i slično; ona uzima razne oblike. Neki ljudi zamišljaju razne bolesti, neki nesreće, neki nezgode.

P: Da li je kontrolisanje osećanja razuman cilj?

O: Kontrolisanje osećanja je vrlo teška stvar. Ono je veoma važan deo samoproučavanja, ali ne možemo da počnemo od kontrolisanja osećanja, jer ne razumemo dovoljno.

Objasnici to: ono što od samog početka posmatranja emocionalne funkcije možemo da učinimo jeste da pokušamo da u sebi zaustavimo jednu određenu pojavu. Moramo pokušati da zaustavimo izražavanje neprijatnih osećanja. Za veliki broj ljudi ovo je jedna od najtežih stvari, jer se neprijatna osećanja izražavaju tako brzo i tako lako da se ne mogu uhvatiti. Pa ipak, dok to ne pokušate, ne možete zaista da posmatrate sebe, tako da od samog početka posmatranja osećanja morate pokušati da zaustavite izražavanje neprijatnih osećanja. To je prvi korak. U ovom sistemu sva neprijatna, nasilna ili depresivna osećanja nazivamo *negativnim osećanjima*.

Kao što sam rekao, prvi korak je pokušaj da ne *izrazimo* ta negativna osećanja, drugi korak je proučavanje samih tih negativnih osećanja, njihovo popisivanje, nalaženje veze između njih – jer su neka jednostavna, dok su druga složena – i pokušaj da razumemo da su ona potpuno nepotrebna. Iako to zvuči čudno, važno je da se razume da su sva negativna osećanja apsolutno beskorisna, ona ne služe nikakvoj korisnoj svrsi, ona nam ne omogućavaju da stičemo nove stvari niti nas približavaju nečem novom; ne daju nam energiju; ona samo trače energiju i stvaraju neprijatne iluzije. Ona čak mogu da unište fizičko zdravlje.

Dalje, nakon određenog vremena proučavanja i posmatranja, možemo doći do zaključka da se možemo otarasiti negativnih osećanja, da ona nisu obavezna. Tu nam pomaže sistem, jer ukazuje na

činjenicu da ne postoji stvarni centar za negativna osećanja, već ona sva pripadaju jednom veštačkom centru u nama, koji je stvoren u detinjstvu imitiranjem ljudi sa negativnim osećanjima kojima smo bili okruženi. Ljudi čak uče decu da izražavaju negativna osećanja. Potom deca još više uče imitacijom; ona imitiraju stariju decu, starija deca imitiraju odrasle ljude, pa tako u vrlo ranom uzrastu postaju profesori za negativna osećanja.

Veliko oslobođenje predstavlja početak uviđanja da nema obaveznih negativnih osećanja. Rodeni smo bez njih, ali ih iz određenih nepoznatih razloga učimo.

P: Da bismo se oslobodili negativnih osećanja, da li je potrebno da budemo sposobni da ih zaustavimo u nastajanju?

O: To je pogrešno, jer mi ne možemo da kontrolišemo osećanja. Pomenuo sam različite brzine različitih funkcija. Najsporija je intelektualna funkcija. Potom dolaze motorička i instinktivna funkcija, koje imaju približno jednaku brzinu, koja je mnogo veća od intelektualne. Emocionalna funkcija može da bude još brža, ali uglavnom radi istom brzinom kao instinktivna funkcija. Prema tome, motorička, instinktivna i emocionalna funkcija su mnogo brže od mišljenja, pa je nemoguće da se mišljenjem osećanja uhvate. Kad smo emocionalno uzbuđeni, osećanja slede jedno za drugim toliko brzo da nemamo vremena da mislimo. Predstavu o razlici u brzini možemo da dobijemo ako uporedimo funkciju mišljenja sa motoričkom funkcijom. Ako pokušavate da se posmatrate dok izvodite neke brze pokrete, videćete da to niste u stanju. Ili morate da sasvim usporite pokrete, ili ne možete da ih posmatrate. To je konačna činjenica.

P: Da li pod pokretima podrazumevaš fizičke pokrete?

O: Da, obične stvari, kao što je vožnja automobila ili pisanje; ne možeš da posmatraš ništa od toga. Možeš da se sećaš, što kasnije proizvodi iluziju da si se posmatrao. U stvarnosti ne možeš da posmatraš brze pokrete.

Kao što ste videli, stvarna borba sa negativnim osećanjima za nas, ovakve kakvi smo, stvar je budućnosti – ne suviše daleke budućnosti, ali ima mnogo toga što prethodno moramo da znamo i metoda koje moramo da proučimo. Nema direktnog puta – moramo da naučimo zaobilazne puteve da ih napadnemo.

Pre svega, moramo da promenimo veliki broj naših mentalnih stavova, što je manje ili više u našoj moći. Mislio sam na intelektualne stavove, ili tačke gledišta. Mi imamo suviše pogrešnih stavova o negativnim osećanjima, smatramo da su neophodna, ili divna, ili plemenita, mi ih veličamo, i tako dalje. Moramo se svega toga otarasiti. Zato moramo da očistimo svoj um u stvarima koje se tiču negativnih osećanja. Kad naš um ima ispravan stav prema negativnim osećanjima, kad prestanemo da ih veličamo, malo po malo ćemo naći put da se sa njima borimo, sa svakim ponaosob. Jedan čovek nalazi da mu je lakše da se bori sa jednim određenim negativnim osećanjem, drugi da je lakše sa drugim. Morate početi sa onim što je najlakše, a ono što je najlakše za mene može biti najteže za vas; zato morate pronaći šta je za vas najlakše, a kasnije doći do onog što je teže.

P: Objašnjava li to zašto povezujem neka od svojih negativnih osećanja sa ljudima kojih se sećam iz detinjstva?

O: To je sasvim verovatno, jer se mnoga negativna osećanja uče imitacijom. Ali, neka mogu da suštinski pripadaju našoj prirodi, jer naša priroda takođe ima različite sklonosti u ovom ih onom pravcu. Osećanja se mogu podeliti u grupe i jedan čovek može više biti naklonjen jednoj grupi, a drugi drugoj. Na primer, neki ljudi naginju različitim oblicima straha, drugi različitim oblicima besa. A to su drugačija osećanja i ne proizilaze iz imitacije.

P: Da li je najteže boriti se s njima?

O: Da, ali ona su uglavnom zasnovana na nekoj vrsti slabosti, jer u osnovi negativnih osećanja uglavnom leži neka vrsta popuštanja sebi – čovek ih sebi dopušta. A ako čovek sebi ne dopušta strah, onda dopušta bes, ako ne dopušta bes, onda dopušta samosažaljenje. Negativna osećanja se uvek zasnivaju na nekoj vrsti popustljivosti.

Međutim, pre nego što dodemo do tako složenog pitanja kao što je borba sa negativnim osećanjima, veoma je važno da posmatramo sitne, svakodnevne manifestacije motoričke, a takođe i instinktivne funkcije koje možemo da primetimo, to jest, oset za prijatno i neprijatno, toplo i hladno – osećanja nalik na ove koji stalno prolaze kroz nas.

P: Još nisi pominjao identifikaciju. Mogu li ipak da pitam o njoj.

O: Svakako. Međutim, nisu svi prisutni još čuli za to, tako da ću samo ukratko objasniti. Vidite, kad počnemo da posebno posmatra-

mo osećanja, ali isto tako i druge funkcije, primetićemo da su sve naše funkcije praćene određenim stavom; postajemo isuviše apsorbirani od stvari, izgubljeni u stvarima, posebno kad se pojavi i najmanje osećanje. To se naziva identifikacija. Mi se identifikujemo sa stvarima. Termin možda nije baš najbolji, ali u engleskom jeziku nema boljeg. Ideja o identifikaciji postoji u indijskim spisima, a i budisti govore o vezivanju i nevezivanju. Ti mi termini izgledaju još manje pogodni, jer sam pre susreta s ovim sistemom čitao te reči i nisam razumeo – odnosno, primio sam ih intelektualno. Potpuno sam razumeo tek kad sam naišao na istu ideju iskazanu na ruskom i grčkom u ranim hrišćanskim spisima. Oni imaju četiri reči za četiri stepena identifikacije, ali to nam još nije neophodno. Pokušajmo da ideju razumemo ne po definiciji, već putem posmatranja. To je izvestan osećaj vezivanja – izgubljenost u stvarima.

P: Gubi se osećaj posmatranja?

O: Kad upadnete u identifikaciju ne možete da posmatrate.

P: Da li ona obično počinje osećanjima? Ulazi li u nju takođe i posesivnost?

O: Da. U mnogim stvarima. Najpre počinje interesovanjem. Zanimaju te nešto, narednog trenutka si u tome i više ne postojiš.

P: A ako mislimo i svesni smo napora pri mišljenju, ne spašava li nas to od identifikacije? Ne mogu se obe stvari istovremeno dogoditi, zar ne?

O: Da, za trenutak te to spašava, ali narednog trenutka dolazi druga misao i odnese te. Zato nema garancije. Sve vreme moraš da budeš na oprezu protiv nje.

P: Koja negativna osećanja ljudi obično uzdižu?

O: Neki ljudi su veoma ponosni na svoju razdražljivost ili razdraženost, ili štogod slično. Neki vole da se o njima misli da su veoma strogi. Praktično nema negativnog osećanja u kome ne možete da uživite, a jedna od najtežih stvari je da se to shvati. Zaista, izvrsni ljudi svo svoje zadovoljstvo dobijaju od negativnih osećanja.

Identifikacija u odnosima s ljudima ima poseban oblik koji se u okviru sistema naziva pridavanje značaja. Ali, može biti dve vrste pridavanja značaja – kad pridajemo značaj osećanjima drugih ljudi i kad pridajemo značaj svojim sopstvenim. Uglavnom pridajemo

značaj sopstvenim osećanjima. To se dešava najviše u tom smislu da smatramo da nas ljudi nekako ne cene dovoljno, ili ne misle dovoljno na nas, ili nisu dovoljno pažljivi prema nama. Za ovo iznalazimo mnoge formulacije. Ovo je veoma važan oblik identifikacije i veoma je teško da ga se čovek oslobodi; izvesni ljudi su u potpunosti u njegovoj vlasti. U svakom slučaju, važno je da se pridavanje značaja posmatra.

Za mene lično najinteresantnija ideja bila je ideja pamćenja sebe. Jednostavno nisam mogao da razumem kako ljudi mogu da previde takvu stvar. Čitava evropska filozofija i psihologija je to jednostavno previdela. Tragovi postoje u starijim učenjima, ali su oni tako dobro prurušeni i pomešani sa manje važnim stvarima da ne možete da uvidite važnost te ideje.

Kad pokušamo da na umu imamo sve te stvari i posmatramo sebe, dolazimo do vrlo određenog zaključka: da smo u stanju svesti u kom se nalazimo, sa svom identifikacijom, pridavanjem značaja, negativnim osećanjima i odsustvom pamćenja sebe, zaista u snu. Mi samo zamišljamo da smo budni. Zato, kad pokušavamo da pamtimmo sebe, to znači samo jednu stvar – mi pokušavamo da se probudimo. I mi se zaista budimo na trenutak, ali potom opet zaspimo. To je stanje našeg bića, tako da mi zaista spavamo. Možemo se probuditi samo ako popravimo mnoge stvari u mašini i ako vrlo istrajno radimo na osnovu ideje o buđenju, i to dugo vremena.

P: Da li jak fizički bol iskrivljuje mentalne ideje?

O: Nesumnjivo. Zato i ne možemo da govorimo o tome. Kad govorimo o čoveku, govorimo o čoveku u njegovom normalnom stanju. Tada možemo da pričamo o sticanju novih funkcija, svesti i tako dalje. Izuzetni slučajevi ne mogu se uzeti u obzir, jer oni iskrivljuju čitavu sliku.

U vezi s ovim postoje mnoge zanimljive stvari. Grupa koju sam upoznao u Moskvi koristila je istočnjačke metafore i parabole, i jedna od stvari o kojima su voleli da pričaju bio je zatvor – da je čovek u zatvoru, pa prema tome šta može da želi, čemu može da teži? Ako je iole razuman, može da želi samo jednu stvar – da pobjegne. Ali,

čak i pre nego što samo formuliše tu želju da hoće da pobjegne, mora postati svestan da je u zatvoru. Ako ne shvata da je u zatvoru, ne može ni želeći da pobjegne. Potom, kad ovu želju izrazi, počinje da razumeva mogućnosti za bekstvo i uvida da ne može da pobjegne sam, jer treba da se prokopa tunel ispod zida, i slične stvari. On shvata da pre svega mora naći ljude koji žele da beže s njim – malu grupu ljudi. Tako on uvida da izvestan broj ljudi možda može da pobjegne. Ne mogu, međutim, svi pobeći. Jedan ne može i svi ne mogu, ali mala grupa ljudi može. Ali, pod kakvim uslovima? On dolazi do zaključka da mu je neophodna pomoć. Bez nje ne mogu pobeći. Moraju imati mape, turpije, alatke i tako dalje, tako da im je neophodna pomoć spolja.

I tačno je takav, gotovo bukvalno, položaj čoveka. Moramo da naučimo kako da koristimo delove naše mašine koje ne koristimo. Zatvor stvarno znači to da sedimo u kuhinji i prizemlju naše kuće i ne možemo odatle da izađemo. Čovek može izaći odatle, ali ne sam. Ne može bez škole. Škola podrazumeva da su tu ljudi koji su već pobjegli, ili se, u najmanju ruku, pripremaju da pobjegnu. Škola ne može da počne bez pomoći druge škole, bez pomoći onih koji su ranije pobjegli. Od njih možemo dobiti izvesne ideje, izvestan plan, izvesno znanje – to su naše alatke. Ponavljam, ne mogu svi da pobjegnu. Mnogi zakoni se tome protive. Prosto rečeno, bilo bi suviše upadljivo i odmah bi izazvalo reakciju mehaničkih sila.

P: Želja da se pobjegne je instinktivna, zar ne?

O: Ne. Samo je unutrašnji rad organizma instinktivan. Ona mora da bude intelektualna i emocionalna, jer instinktivna funkcija zaista pripada nižoj, fizičkoj funkciji. Opet, u izvesnim okolnostima, može postojati fizička želja da se pobjegne. Pretpostavimo da je u sobi suviše toplo, a znamo da je napolju hladno – svakako da ćemo želeći da pobjegnemo. Međutim, da bismo shvatili da smo u zatvoru i da je bekstvo moguće, potrebni su razum i osećanja.

P: Izgleda da je teško bez znatnijeg samoposmatranja shvatiti da je krajnji cilj bekstvo.

O: Da, svakako. Zatvor je samo primer. Za nas je zatvor naš san, to nije metafora, a mi želimo da se probudimo kad shvatimo da spavamo. To se mora uvideti osećanjima. Moramo da shvatimo da smo u snu bespomoćni; svašta se može desiti. Možemo da vidimo kako

život izgleda, da vidimo zašto se stvari dešavaju ovako ili onako – i krupne i sitne stvari – i da uvidimo da je to zato što ljudi spavaju. Naravno da ništa ne mogu da učine u snu.

Vidite, što se tiče ovih ideja i ovih metoda, mi živimo u vremenu koje je s jedne strane prilično čudno, jer škole brzo iščezavaju. Pre trideset ili četrdeset godina mogli ste da nađete mnogo tipova škola koje danas praktično ne postoje, ili ih je mnogo teže naći.

P: Nestaju li na Istoku isto kao i na Zapadu?

O: Naravno, mislio sam na Istok. Na Zapadu su nestale pre mnogo godina.

Međutim, mislim da je bolje da o školama govorimo posebno. To je veoma interesantna tema, jer ne znamo kako da napravimo ispravnu podelu. Ima raznih vrsta škola.

P: Kad na početku pokušavamo da se posmatramo, da li je bolje da se odabere mali broj kratkotrajnih radnji, umesto da se zaokupimo dugim? Ima li tu neke razlike?

O: Ne. Moraš da nastojiš da se posmatraš u različitim okolnostima, ne uvek u istim.

P: Da li je onda dobro da se naknadno analizira?

O: Ne. Uopšte uzevši, u početku i još dugo ne treba da se analizira. Da bi analizirao, moraš da poznaješ zakone; zašto se stvari događaju ovako, a ne bi mogle da se događaju drugačije. Zato je bolje da ne pokušavaš da analiziraš pre nego što upoznaš zakone. Samo posmatraj stvari onakve kakve su i pokušaj da ih razvrstaš pretežno kao intelektualne, emocionalne, instinktivne ili motoričke funkcije. Svaka od ovih funkcija ima svoj sopstveni centar ili um kroz koji se manifestuje.

U vezi s funkcijama i stanjima svesti, a iz perspektive moguće evolucije, ljudi se dele na sedam kategorija. Ljudi po rođenju spadaju u jednu od prve tri kategorije. Osoba kod koje preovladuje instinktivna ili motorička funkcija, a čije su emocionalna i intelektualna funkcija manje razvijene, naziva se čovek broj 1; a ako emocionalna funkcija preovladuje nad ostalima, radi se o čoveku broj 2; ako intelektualna funkcija preovladuje, to je čovek broj 3. Iznad ove tri

kategorije ljudi nalazi se čovek broj 4, koji se ne rada kao takav. To znači početak promene, uglavnom u svesti, ali takode i u znanju i sposobnosti posmatranja. Potom dolazi čovek broj 5 koji je već razvio treće stanje svesti, to jest samosvest, i u kome radi viša emocionalna funkcija. Naredni je čovek broj 6 i konačno čovek broj 7, koji poseduje punu objektivnu svest i u kome radi viša intelektualna funkcija.

P: Kako da čovek prepozna onog koje na višem nivou od njega ako ne zna na šta da obrati pažnju?

O: Kad budemo bolje razumeli šta nam nedostaje, koje stvari sebi pripisujemo iako ih ne posedujemo, počecemo da uvidamo nešto u vezi s tim, iako zapravo možemo da razlikujemo ljude višeg nivoa jedino po njihovom znanju. Ako znaju nešto što mi ne znamo i ako shvatimo da to niko drugi ne zna, i da se ne može naučiti ni na koji uobičajen način, to nam može pokazati pravac.

Pokušajte da bolje razmislite o osobinama ovih sedam kategorija čoveka. Na primer, koja bi mogla biti opšta karakteristika čoveka broj 1, 2 i 3? Pre svega san. Čovek broj 1, 2 i 3, pre nego što počne da proučava sebe u okviru nekog sistema koji mu da je mogućnost za samoproučavanje, provodi čitav život u snu. On samo izgleda kao da je budan; u stvarnosti se nikad ne budi, ili se povremeno probudi na trenutak, pogleda okolo i ponovo zaspi. To je prva karakteristika čoveka 1, 2 i 3. Druga karakteristika je činjenica da iako ima mnogo različitih "ja", neka od ovih "ja" se uopšte ne poznaju. Čovek ima sasvim određene stavove, određena ubeđenja ili određene poglede, dok sa druge strane ima sasvim drugačija ubeđenja, sasvim drugačije poglede, sasvim drugačije simpatije i antipatije i oni prvi ne znaju za ove druge. To je jedna od glavnih karakteristika čoveka broj 1, 2 i 3. Čovek je jako rasparčan, a to ne zna i ne može da zna, jer svako od ovih "ja" zna samo određena "ja" koja susreće po principu asocijacija; druga "ja" ostaju sasvim nepoznata. "Ja" su podeljena u skladu sa funkcijama; postoje intelektualna, emocionalna, instinktivna i motorička "ja". Ona poznaju neka "ja" oko sebe, ali dalje od toga ne znaju ništa, pa zato, dok čovek ne počne da proučava sebe znajući za ovu podelu, nikad ne može doći do pravilnog razumevanja svojih funkcija ili reakcija.

Ovaj čovekov san i odsustvo jedinstva u njemu stvaraju jednu veoma važnu osobinu, a to je njegova potpuna mehaničnost. Čovek

u tom stanju, čovek 1, 2 i 3, jeste mašina kojom upravljaju spoljašnji uticaji; on ne može da im se odupre, nema mogućnosti da ih međusobno razlikuje, nema mogućnosti da sebe proučava odvojeno od toga. On sebe stalno vidi u pokretu i ima široko zasnovanu i veoma jaku iluziju da je slobodan da ide kud hoće, da može da se kreće u skladu sa svojim željama i da može da ide levo ili desno. On to ne može da učini; ako krene levo, to znači da ne bi mogao da krene desno. "Volja" je sasvim pogrešna ideja; ona ne postoji. Volja može da postoji samo u čoveku koji ima jedno kontrolišuće "ja", ali sve dok ima mnoštvo različitih "ja" koja ne znaju jedno za drugo, imaće isto toliko različitih volja; svako "ja" ima sopstvenu volju – tu ne može biti drugog "ja" i druge volje. Čovek, međutim, može postići stanje u kome stiće kontrolišuće "ja" i u kome stiće volju. To stanje može dostići jedino razvojem svesti. To su najosnovniji principi ovog sistema.

Sada bih rekao još jednu stvar. Mi počinjemo psihologijom – proučavanjem sebe, ljudske mašine, stanja svesti, metoda ispravljanja stvari iako je dalje, međutim, istovremeno važan i deo sistema posvećen učenjima o opštim zakonima sveta, jer ne možemo razumeti čak ni sebe ako ne poznajemo neke od osnovnih zakona koji su u pozadini svih stvari. Obično naučno znanje za to nije dovoljno, jer ih je, baš kao što je psihologija izostavila ideje takve važnosti kao što je odsustvo pamćenja sebe, naša nauka zaboravila ili nikad nije ni znala osnovne zakone na kojima se sve zasniva.

Kao što sam rekao, sve stvari na svetu, velike ih male, u bilo kojoj razmeri, zasnivaju se na dva osnovna zakona koji se u ovom sistemu nazivaju Zakon broja tri i Zakon broja sedam.

Ukratko rečeno, Zakon broja tri znači da u svako ispoljavanje, svaki fenomen i svaki događaj ulaze tri sile. One se nazivaju (iako su ti nazivi samo reči koje ne izražavaju njihova svojstva) pozitivna, negativna i neutrališuća – ili aktivna, pasivna i neutrališuća – ili, još jednostavnije – prva sila, druga sila i treća sila. Ove tri sile ulaze u sve. U mnogim slučajevima mi razumemo da su neophodne dve sile – da jedna sila ne može izazvati dejstvo, da postoje akcija i re-

akcija. Međutim, treće sile uglavnom nismo svesni. To je povezano sa stanjem našeg bića, sa stanjem naše svesti. U drugačijem stanju bili bismo je svesni u mnogim slučajevima u kojima je sada ne vidimo. Ponekad možemo naći primer za treću silu u uobičajenim naučnim proučavanjima – na primer u hemiji i biologiji možemo da vidimo da je za nastanke događaja i fenomena neophodna treća sila.

Mi počinjemo proučavanjem psihologije. Kasnije ćemo više govoriti o tri sile i možda pronaći neke primere njihovog uzajamnog dejstva. Bolje je, međutim, biti pripremljen i navići se sada na ideju o potrebi proučavanja ove tri sile.

Zakon broja sedam takode moramo ukratko opisati. On znači da se nijedan proces na svetu ne odvija bez prekida. Da ilustrujemo ovu ideju, uzmimo određeni period aktivnosti u kom se vibracije ubrzavaju, pretpostavimo da počinju sa 1.000 vibracija u sekundi i povećavaju se do 2.000 vibracija u sekundi. Ovaj period se naziva oktava, jer je ovaj zakon bio primenjen na muziku i period je podeljen na sedam nota, plus ponavljanje prve note. Oktava, posebno durska oktava, zaista je slika formule kosmičkog zakona, jer u kosmičkom poretku, u okviru jedne oktave, postoje dva momenta kad se vibracije same od sebe usporavaju. Vibracije se ne razvijaju pravilno. U durskoj oktavi to je prikazano nedostajućim polustepenima; zato kažemo da je to slika kosmičkog zakona – ali taj zakon nema veze sa muzikom.

Zakon broja sedam mora da se razume zato što on igra veoma važnu ulogu u svim događajima. Kad ne bi bilo Zakona broja sedam, sve na svetu bi išlo do svog konačnog svršetka, ali usled ovog zakona sve menja pravac. Na primer, ako bi počela kiša, padala bi bez prestanka, ako bi počela poplava, potopila bi sve, ako bi počeo zemljotres, trajao bi beskrajno. Ali, sve ovo prestaje usled Zakona broja sedam, jer u svakom nedostajućem polustepenu stvari skreću, ne idu pravom linijom. Zakon broja sedam objašnjava i zašto u prirodi nema pravih linija. Sve u našem životu, a takođe i u našoj mašini, zasnovano je na ovom zakonu. Zato ćemo ga proučavati u radu našeg organizma – jer sebe moramo da proučavamo ne samo psihološki, ne samo u kontekstu našeg mentalnog života, već i u kontekstu našeg fizičkog života. U našim fizičkim procesima možemo naći dosta primera za delovanje ovog zakona.

Istovremeno, Zakon broja sedam objašnjava da, ako znate kako i u kom trenutku to da učinite, možete oktavi dati dodatni šok i održati pravu liniju. U ljudskom delovanju možemo da posmatramo kako ljudi počinju da rade jednu stvar, a posle izvesnog vremena rade sasvim različitu stvar, nazivajući je još uvek istim imenom i ne primećujući da su se stvari potpuno promenile. U ličnom radu, međutim, naročito u radu vezanom za ovaj sistem, moramo da naučimo kako da sprečimo oktave da skrenu, kako da održimo pravac. U suprotnom, nećemo naučiti ništa.

Čak i kad proučavamo druge delove sistema, moramo se stalno vraćati psihologiji, jer svoje znanje možemo da povećamo jedino uz pomoć psihologije; bez nje bismo učili puke reči. Samo ako znamo kako da psihološki proučavamo sebe, što se tiče rada našeg uma, naše sposobnosti za saznanje i tako dalje, možemo da počnemo da ponešto razumevamo.

Pokušaću da vam dam neke primere načina na koji bi trebalo da se započne samoproučavanje. Već sam vam govorio o laganju i dao vam moguću definiciju psihologije kao "proučavanja laganja". Zato je jedna od prvih i najvažnijih stvari koje treba da posmatrate laganje. Laganju su vrlo srodne naše iluzije, stvari u kojima sebe obmanjujemo, pogrešne predstave, pogrešna ubeđenja, pogrešni pogledi i tako dalje. Sve to mora da se prouči, jer dok ne počnemo da razumevamo svoje iluzije, nikad ne možemo videti istinu. U svemu najpre moramo razdvojiti iluzije od činjenica. Samo će na taj način biti moguće da vidimo jesmo li zaista naučili nešto novo.

Jedna od najvažnijih iluzija i istovremeno i jedna od iluzija koje je najteže nadvladati, jeste naše ubeđenje da možemo da "činimo".

Pokušajte da shvatite šta to znači. Mi mislimo da smo napravili plan, odlučili, započeli i postigli ono što želimo; sistem, međutim, objašnjava da čovek broj 1, 2 i 3 ne mogu da "čine", ne mogu ništa da učine, njima se sve dešava. Ovo može da zvuči čudno, pogotovo danas kad svi misle da mogu nešto da učine. Malo-pomalo ćete ipak naučiti da se mnoge stvari koje smo navikli da pripisujemo ljudima uopšte mogu odnositi samo na ljude na višem nivou, a ne odnose se na ljude niskog nivoa kao što je naš. Ako kažem da čovek može da "čini", to bi bilo tačno samo za čoveka broj 7 ili broj 6. I čovek broj

5 u poređenju s nama može nešto da učini, ali mi ne možemo da učinimo ništa. Takođe možete reći da mislite da čovek poseduje svest. To bi važno za čoveka broj 5, 6 i 7, a ako kažete da čovek poseduje savest, to bi bilo tačno kad se radi o čoveku broj 4, ali ne i o čoveku broj 1, 2 i 3. Moramo naučiti da razlikujemo na koju se kategoriju ljudi stvari odnose, jer ono što važi za jednu kategoriju, može biti pogrešno za drugu.

Veoma je važno da razumemo da čovek ne može da "čini", jer je ovo uverenje osnova našeg pogleda na sebe; čak i kad se u sebe razočaramo, mi mislimo da drugi ljudi mogu da "čine". Nismo u stanju da sasvim i u potpunosti prihvatimo da se stvari događaju mehanički i da ih niko ne pokreće. Isprva je teško da to vidimo u širokim razmerama, ali to vrlo brzo uvidamo u sebi. Ako pri proučavanju sebe pokušate da učinite određene stvari koje inače ne činite, na primer, ako pokušate da pamtite sebe, ako pokušate da sebe budete svesni, vrlo brzo ćete uvideti možete li da "učinite" nešto ih ne i u najvećem broju slučajeva zaključićete da to niste u stanju.

P: Ako kao ljudi broj 1, 2 i 3 ne možemo da učinimo ništa, moramo li da pozovemo u pomoć neku spoljašnju silu ako želimo da budemo svesni?

O: Ne možemo pozvati nikakvu spoljašnju silu, jer smo mehanični. Ne možemo da učinimo ništa; postoje, međutim, izvesne nijanse u činjenju i samoposmatranje će nam ukazati na njih. Možemo, na primer, pružiti izvestan otpor. Možemo da imamo izvesnu želju, izvesnu težnju, ali joj možemo pružiti otpor i nastaviti da pružamo otpor svakodnevno. Imamo izbor u sasvim malim stvarima, pa iako ne možemo da "činimo", ima dosta malih stvari koje možemo da učinimo danas. Možemo, na primer, da pokušamo da budemo svesni sebe. Naravno da to ne možemo da činimo duže vreme. Ali, pokušavamo li ili ne? U tome je stvar. Posmatrajući ovakve svoje različite akcije uvidamo da je opšti princip da, iako čovek broj 1, 2 i 3 ne može da "učini" ništa, ako počne da se za nešto interesuje, ako počne nešto da želi više od običnih stvari, tad nije uvek na istom nivou i može da izdvoji trenutke kad može početi da "čini" u sasvim elementarnom smislu.

Još jedan veoma važan problem koji moramo da razmotrimo jeste ideja dobra i zla u ovom sistemu, jer su opšti pogledi ljudi

po ovom pitanju veoma zbrkani i neophodno je da za sebe odredimo kako ćemo to da razumemo. Iz perspektive ovog sistema postoje samo dve stvari koje se mogu uporediti i videti u čoveku, ispoljavanje mehaničkih zakona i ispoljavanje svesti. Ako želite da pronadete primere onog što možete da nazovete dobro ili zlo, da dođete do nekog merila, odmah ćete uvideti da je ono što nazivamo zlo uvek mehaničko i nikad ne može biti svesno; a ono što nazivamo dobro uvek je svesno i ne može da bude mehaničko. Trebaće dosta vremena da uvidimo razloge za ovo, jer su predstave o mehaničkom i svesnom zbrkane u našim umovima. Nikad ih ne opisujemo na pravi način, pa je zato to sledeća tačka koju morate da razmotrite i proučite.

Dalje, u vezi s pitanjem dobra i zla, moramo da pokušamo da razumemo relativni položaj moralnosti i savesti. Šta je moralnost, a šta je savest? Pre svega moramo da kažemo da moralnost nije konstantna. Različita je u raznim zemljama, raznim dobima, raznim periodima, raznim klasama, kod ljudi sa različitim obrazovanjem, i tako dalje. Ono što je moralno na Kavkazu može biti nemoralno u Evropi. Na primer, u nekim zemljama je krvna osveta najmoralnija stvar; ako čovek odbije da ubije nekog ko mu je ubio dalekog rodaka, smatraće se vrlo nemoralnim. Ali, u Evropi niko ne bi tako mislio, zapravo, većina ljudi bi mislila da je čovek koji ubije nekog veoma nemoralan, čak i ako ubije rodaka onoga koji je ubio njegovog ujaka. Tako je moralnost uvek različita i neprestano se menja. Savest se, međutim, nikad ne menja. Savest je neka vrsta emocionalnog razumevanja istine u izvesnim određenim odnosima, uglavnom u odnosu na ponašanje, odnose s ljudima, i tako dalje. To je uvek isto; ne može se izmeniti i ne može se razlikovati od jednog do drugog naroda, od jedne do druge zemlje, od jednog do drugog čoveka.

Pokušajte da u glavi povežete ono što sam rekao o proučavanju dobra i zla, mehaničnosti i svesti, moralnosti i savesti, a potom se zapitajte "Da li je svesno zlo moguće?" Ovo će zahtevati proučavanje i posmatranje; iz perspektive ovog sistema, međutim, proizlazi konačni princip da je svesno zlo nemoguće; mehaničnost mora da bude nesvesna.

P: Prilično je teško razumeti ideju da je zlo uvek nesvesno. Da li bi to malo bolje objasnio?

O: Rekao sam, pokušaj da za sebe odrediš šta nazivaš zlo, ne po definiciji, već po primerima. Kad skupiš određen broj primera, upitaj se, može li to biti svesno? Može li se zlo učiniti svesno? Kasnije ćeš uvideti da se može učiniti samo nesvesno. Drugi odgovor je da se sve što nazivaš zlo događa mehanički, i uvek će se dogodati mehanički, zato mu svesnost i ne treba.

Rekao sam da bi ideje ovog sistema trebalo da proučavamo uglavnom u vezi s evolucijom čoveka i objasnio sam da pod evolucijom moramo da podrazumevamo svesni proces i svesni napor, trajan i povezan. Ne postoji mehanička evolucija, kako se to ponekad misli. Ako je evolucija moguća, može jedino da bude svesna, i početak evolucije je uvek evolucija svesti; i nikakve druge evolucije ne može biti. Ako svest započne da evoluirati i ostale stvari počinju da rastu i evoluiraju. Ako svest ostane na istom nivou, sve drugo će ostati na istom nivou.

Postoji nekoliko stvari u vezi s evolucijom koje je važno razumeti od samog početka. Prvo, da od velikog broja ljudi broj 1, 2 i 3 samo veoma mali broj može dostići nivo broj 4, 5, 6 i 7, pa čak i započeti razvoj. Ovo se mora razumeti veoma dobro, jer ako počnemo da zamišljamo da svako može da se razvije, prestaćemo da razumemo uslove koji su neophodni da evolucija započne, kako sam ih opisao u primeru bekstva iz zatvora.

P: Imaju li sve rase istu mogućnost za razvoj?

O: To je zanimljivo pitanje. I sam sam to pitao kad sam prvi put došao u kontakt sa ovim radom i rekli su mi da se o ovom pitanju raspravljalo u veoma važnim školama u veoma važnim periodima, i da se, pošto su u vezi s ovim izvršeni svi mogući eksperimenti, došlo do zaključka da, što se mogućnosti razvoja tiče, nema razlike među belom, žutom, crnom i crvenom rasom. U današnje vreme bela i žuta rasa dominiraju, dok je u prošlosti verovatno bilo drugačije. Sfinga, na primer, podseća na crnca, ne na Evropljanina.

P: U vezi s onim što si rekao o dobni i zlu, da li bi sledbenik ovog sistema uzeo učešća u ratu?

O: To je njegova stvar. Nema spoljašnjih zabrana ili uslova.

P: Ali, može li on da pomiri te dve stvari?

O: Opet njegov problem. Ovaj sistem ostavlja čoveku veliku slobodu. On želi da stvori svest i volju. Ni svest ni volja ne mogu se

stvoriti držeći se određenih spoljašnjih ograničenja. Čovek mora da bude slobodan. Morate da shvatite da su spoljašnje stvari najmanje važne od svega. Važne su unutrašnje stvari, unutrašnji rat.

P: Mnoge stvari koje sam u stanju da učinim izgledaju mi zle.

O: Ne možeš da uzimaš sebe za primer, jer za primer možeš da uzmeš samo stvari koje si već učinio. Zato je bolje da tu ideju uzmemo uopšteno. Nadi sve moguće primere – ne mislim na nesreće ili greške, jer su mnogi zločini rezultat nesreće ili greške – već uzmi ono što zovemo određenim namernim zlom i videćeš da za to nije potrebna svest. Jedna mehanička radnja, i sve se odvija samo od sebe.

P: To stvara iluziju izbora.

O: To je najveća iluzija – iluzija o "činjenju" i iluzija o izboru. Ove stvari pripadaju višim nivoima. Počevši od broja 4, čovek počinje da ima mogućnost izbora, dok čovek 1, 2 i 3 ima veoma malo izbora.

P: Ne misliš li da je proučavanje crne magije svesno zlo?

O: Znaš li ikoga ko to proučava, osim nekih ljudi koji su čitali knjige sa zastrašujućim ilustracijama i sami sebe obmanjivali?

P: Ako namerno radimo da bismo obmanuli drugog čoveka, nije li to namerno zlo?

O: Najverovatnije nisi mogao da tome odoliš; postojao je izvestan pritisak okolnosti ili nešto slično, tako da nisi mogao da uradiš drugačije.

Sve su to teški problemi i treba vremena da se na njih navikne, jer smo naučili da mislimo na pogrešan način. Na primer, kad mislimo o istorijskim događajima, svesnim smatramo baš one stvari koje ne mogu da budu svesne, a stvari koje mogu da budu svesne smatramo za mehaničke, za neku vrstu procesa.

Ako se sada vratimo ideji da se samo mali broj ljudi može razviti i otkriti svoje skrivene mogućnosti, prirodno se javlja pitanje: u čemu je razlika? Zašto neki ljudi imaju šansu, a drugi uopšte nemaju šansu?

Sušta je istina da neki ljudi od samog početka nemaju šanse. Rođeni su u takvim okolnostima da ništa ne mogu da nauče, ili su sami na neki način defektni; zato defektne ljude isključujemo, jer o njima

nema šta da se kaže. Nas zanimaju ljudi koji su u normalnim okolnostima, a oni sami moraju da budu normalni, sa uobičajenim sposobnostima za učenje, razumevanje i tako dalje. E, od tih ljudi samo će veoma mali broj biti sposoban da načini čak i prvi korak na putu razvoja. Kako i zašto je to tako?

U uobičajenim okolnostima svi ljudi žive izloženi dvema vrstama uticaja. Prvo, postoje uticaji stvoreni u životu, želja za bogatstvom, slavom i tako dalje, koje nazivamo uticaji A. Drugo, postoje uticaji koji u život dolaze spolja, i koji deluju pod istim uslovima, mada su drugačiji – nazivamo ih uticaji B. Oni do ljudi stižu iz religije, književnosti ili filozofije. Ova druga vrsta uticaja je po svom poreklu svesna. Uticaji A su od početka mehanički. Čovek može da sretno uticaje B, ili pored njih može da prođe a da ih ne primeti, ili može da čuje za njih i misli da ih razume, koristi njihove reči ali pri tom uopšte nema stvarnog razumevanja. Ove dve vrste uticaja stvarno određuju dalji razvoj čoveka. Ako čovek nagomilava B uticaje, rezultati tih uticaja se kristalizuju u njemu (reč kristalizuju koristim u uobičajenom značenju) i stvaraju određenu vrstu centra gravitacije koji nazivamo *magnetski centar*.

Zbijena masa sećanja na ove utiske vuče čoveka u određenom pravcu, ili ga navodi da skrene u određenom pravcu. Kad se u čoveku formira magnetski centar, biće mu lakše da privuče sebi više uticaja B, i da ne bude ometan uticajima A. Kod običnih ljudi uticaji A uzimaju toliko njihovog vremena da ništa ne ostaje za druge uticaje i teško da će ih se uopšte dotaći uticaji B. Ako, međutim, taj magnetski centar u čoveku raste, posle izvesnog vremena on će sreći nekog drugog čoveka, ili grupu ljudi, od kojih može da nauči nešto drugačije, nešto što nije uključeno u uticaje B, i što nazivamo uticajima C. Ti uticaji su svesni i po poreklu i po dejstvu i mogu se preneti samo direktnim poučavanjem. Uticaji B dolaze preko knjiga i umetničkih dela, ali uticaji C mogu doći samo preko direktnog kontakta. Ako čovek sa poraslim magnetskim centrom sretno čoveka ili grupu ljudi preko koje dolazi u kontakt sa uticajima C, to znači da je načinio prvi korak. Tada za njega postoji mogućnost razvoja.

P: Šta znači prvi korak?

O: On je povezan sa idejom "staze" ili "puta". Važno je da se razume to da put ne počinje na nivou običnog života; on počinje na višem nivou.

Prvi korak je trenutak kad se čovek susretne sa uticajima C. Od tog momenta počinju stepenice sa određenim brojem stepenika kojima čovek treba da se popne pre nego što može da dosegne put. Put ne počinje na dnu, već tek nakon što se popne na poslednji stepenik.

P: Šta nazivaš normalnim čovekom?

O: Može izgledati paradoksalno, ali druge definicije nemamo – to je čovek sposoban za razvoj.

P: Postoji li bilo kakva veza između uticaja B i uticaja A? Kad uticaji B stignu do čoveka, da li utiču na uticaje A i preobražavaju ih?

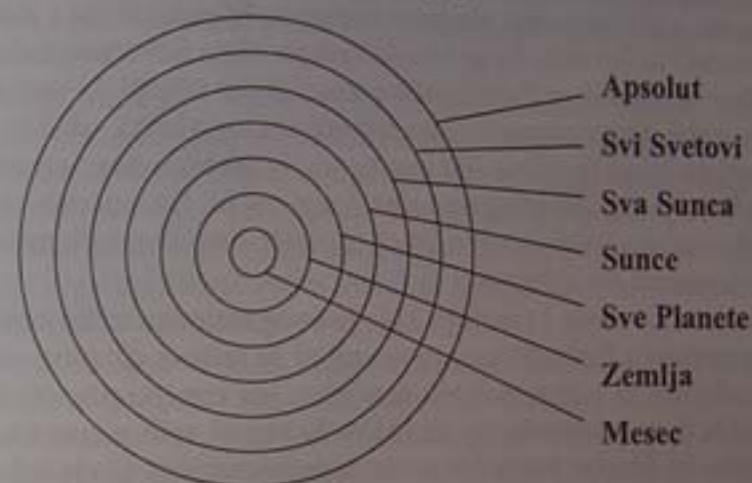
O: Oni mogu da na njih utiču, ali u isto vreme jedni neizbežno isključuju druge. Na Zemlji, čovek živi izložen ovim dvema vrstama uticaja; može da izabere samo jedne, ne može imati obe. Kad govoriš o uticajima A i B, počni da govoriš o činjenicama. Ako te izraze zameniš ovom ih onom određenom činjenicom, videćeš u kakvom su odnosu. To je veoma lako.

Na ovom mestu se prirodno postavlja pitanje: zašto je čoveku toliko teško da počne da se menja, da dođe do mogućnosti za rast? Jer, vidite, moramo da se prisetime da je po prirodi čovek stvoren na veoma zanimljiv način. On je razvijen do izvesne tačke, od te tačke mora da se razvija sam. Priroda čoveka ne razvija preko određene granice. Kasnije ćemo detaljno naučiti do koje je granice čovek razvijen i kako mora da započne njegov dalji razvoj i videćemo iz te perspektive zašto se nikada ne bi mogao razviti sam i zašto ga priroda nije razvila. Ali, prethodno moramo da razumemo određene opšte okolnosti.

Za čoveka je veoma teško čak i da počne bilo kakav rad na sebi zato što živi na veoma lošem mestu u univerzumu. Ovo isprva može da zvuči kao vrlo čudna ideja. Mi ne shvatamo da u univerzumu ima boljih i lošijih mesta, a svakako da ne shvatamo da smo se našli na gotovo najgorem. Mi to ne shvatamo jer je, s jedne strane, naše znanje o univerzumu suviše komplikovano; sa druge strane, ono ne uzima u obzir stvarne činjenice.

Ako potražimo mesto u univerzumu koje nam je najbliže, shvatamo da živimo na Zemlji, a da je Mesec pod uticajem Zemlje. Istovremeno shvatamo da je Zemlja jedna od planeta Sunčevog sistema, da ima većih planeta, verovatno moćnijih od Zemlje i da sve te planete, uzete zajedno, moraju da na neki način utiču na Zemlju i da je

kontroliraju. Na narednom nivou se nalazi Sunce i mi shvatamo da Sunce kontroliše sve planete i Zemlju istovremeno. Ako razmišljate iz tog ugla, već imate drukčiju predstavu o Sunčevom sistemu, mada u pomenutim stvarima nema ništa novo; u pitanju je samo to kako se stvari odnose jedna prema drugoj.

Zemlja je jedna od planeta Sunčevog sistema, a Sunce je jedna od zvezda Mlečnog Puta. Iza toga možemo postaviti sve moguće svetove. To je sve što znamo iz uobičajene perspektive. Kao čisto filozofski termin možemo ovom da dodamo uslov ili odnos stvari koji nazivamo Apsolut, stanje u kom je sve jedno. Sad možemo da izrazimo odnos Meseca prema Zemlji, Zemlje prema planetama i tako dalje, na nešto drugačiji način.

- Apsolut. Neznani početak svega.
- Svi svetovi. Sve galaksije nalik i nenaslik našoj.
- Sva sunca. Naša galaksija.
- Naše Sunce. Naš Sunčev sistem.
- Sve planete. Sve planete Sunčevog sistema.
- Zemlja
- Mesec

Gledajući odozdo, možemo da počnemo da razumevamo ogromne razlike u razmeri ako poredimo Sva sunca sa našim Suncem, ili Zemlju sa Svim planetama. Možemo da razumemo da oni jedni

prema drugim stoje u tačno određenoj razmeri. Najmanji je Mesec i iza Meseca ništa ne poznajemo. Sve ovo se naziva Zrak Stvaranja. Postoje i drugi zraci, jer ovaj zrak ne uključuje čitav univerzum; pošto, međutim, živimo na Zemlji, a ovaj zrak prolazi preko Zemlje, pripadamo baš njemu. Iz ovog dijagrama je jasno šta znači loše mesto u univerzumu. Najgore mesto je Mesec, ali je i Zemlja gotovo isto toliko loša. To je kao da živimo blizu Severnog pola, što objašnjava zašto je na Zemlji tolike stvari teško učiniti. U vezi s tim ne možemo da promenimo ništa niti da učinimo ništa, ali ako ovo znamo, možemo se prilagoditi i na taj način izbeći mnoge stvari koje ne bismo mogli da izbegnemo na drugi način. Ne smemo, međutim, da pustimo mašti na volju što se toga tiče i umislamo da možemo da pobegnemo svi zajedno.

Dodaću još nešto. Iz razloga koje je ovog trenutka teško objasniti, svi svetovi u Zraku Stvaranja povezani su jedan s drugim: uticaji teku od viših ka nižim; postoji, međutim, jaz između planeta i Zemlje. Da bi se premostio taj jaz, kako bi uticaji svih planeta mogli da dopru do Zemlje, pronađen je izvestan instrument. On je neka vrsta osetljive prevlake koja obmotava Zemlju – to je organski život na Zemlji. Prema tome, biljke, životinje i čovek služe određenoj svrsi: komunikaciji između Zemlje i planeta. Planetarni uticaji prodiru do Zemlje uz pomoć organskog života, koji je u stanju da ih primi i zadrži. To je uloga i smisao organskog života na Zemlji.

P: Pretpostavljaš organski život samo na Zemlji. Da li pretpostavljaš da na drugim planetama nema ništa?

O: Nikako; nas, međutim, zanima organski život na Zemlji jer živimo na Zemlji i deo smo organskog života na Zemlji – zato govorimo samo o Zemlji. Sve druge planete uzimamo zajedno kao grupu, ali o Zemlji govorimo na drugi način. To je princip razmere. Što ti je nešto bliže, to ga proučavaš u većoj razmeri. Ako proučavaš ovu sobu, moraš da znaš koliko ljudi dolazi i koliko stolica će biti potrebno da se nabavi; proučavaš je detaljno – ali, ako uzmeš samo kuću, neće ti biti potrebno da znaš takve detalje. A ako uzmeš ulicu, to je opet drugačije. Na isti način Zrak Stvaranja proučavamo u različitim razmerama. Govorimo o organskom životu na Zemlji, ali ne govorimo o organskom životu ni na jednoj drugoj planeti; imamo načina da ga proučimo samo na Zemlji.

Daću vam još detalja u vezi Zraka Stvaranja koji će vam objasniti šta sam mislio kad sam rekao da je Zemlja loše mesto u univerzumu. Sećate se da sam ranije rekao da moramo da dođemo do proučavanja osnovnih zakona svemira i da postoje dva zakona koja moramo da proučimo

Zakon broja tri i Zakon broja sedam, a takode sam pomenuo i princip razmere. Sada ste se sreli s tim principom i razumeli ste da ne proučavamo sve u istoj razmeri. To je zaista najslabija tačka obične nauke, naučnici pokušavaju da sve prouče u istoj razmeri, ne shvatajući da to uopšte nije potrebno. Naprotiv, upravo je obrnuto. Za bilo koju praktičnu svrhu moramo naučiti da stvari proučavamo u različitim razmerama.

Moramo da se vratimo Zakonu broja tri. Sećate se kako sam objasnio da se sve dešava kao rezultat dejstva tri sile i da dve sile same po sebi ne mogu da proizvedu nikakav efekat. Pokušaću da ovu ideju povežem sa Zrakom Stvaranja.

Apsolut je Svet 1, jer tri sile u njemu čine jedno. Sopstvenom svešću i voljom Apsolut stvara svetove. Sve je to namerno i svaka sila se u njemu nalazi na svakom mestu. Za nas je to neshvatljivo. U narednom svetu, Svetu 3, postoje iste tri sile, samo što su sad podeljene. Ove tri sile nanovo proizvode svetove od kojih uzimamo jedan, ali ovaj Svet 6 se od Sveta 3, koji je u dodiru s Apsolutom razlikuje po tome što je već mehanički. Svet 6 ima tri sile iz prethodnog sveta i tri sopstvene. Sledeći svet, Svet 12, ima tri sile iz Sveta 1, šest sila iz Sveta 3 i tri sopstvene. Naredni svet, Svet 24, ima dvadeset četiri sile, naredni četrdeset osam i poslednji devedeset šest sila.

Svet 1	Apsolut	1	
Svet 3	Svi svetovi	3	
Svet 6	Sva sunca	6	(3 + 3)
Svet 12	Sunce	12	(3 + 6 + 3)
Svet 24	Sve planete	24	(3 + 6 + 12 + 3)
Svet 48	Zemlja	48	(3 + 6 + 12 + 24 + 3)
Svet 96	Mesec	96	(3 + 6 + 12 + 24 + 48 + 3)

Ovaj dijagram se odnosi na broj zakona koji upravljaju svakim svetom. Što je veći broj zakona, to je teže da se bilo šta izmeni. Na primer, čovek živi na Zemlji kojom vlada 48 zakona. Njim samim upravlja još mnogo više zakona, ali čak i ovih 48 zakona mu jako otežavaju da bilo šta promeni, jer je njima određena svaka sitnica. Na sreću, nisu svi zakoni pod kojima čovek živi obavezni za njega, tako da od nekih može da pobegne i mogućnost njegove evolucije u osnovi je povezana sa bekstvom od određenih zakona. Penjući se preko zatvorskog zida čovek, takođe, beži i od ovih zakona.

POGLAVLJE II

Čovek je nepotpuno biće • On živi ispod svog nivoa • Preispitivanje vrednosti • "Korisno" i "Štetno" • Iluzije • Ljudi spavaju • Praktično samoproučavanje • Proučavanje prepreka • Psihologija laganja • Čovek je mašina • Stvaranje stalnog "ja" • Alegorija o kući u stanju nereda • Uloge • Odbojnici • Pamćenje sebe • Zašto ovaj sistem ne može biti popularan • Zatvor • Formulacija cilja • Biti slobodan • Greh • Pokajanje • Pomoć čovečanstvu • Privlačnost i odbojnost • Samoposmatranje • Podela svega što pripada ljudima na sedam kategorija • Znanje i biće • Njihov odnos • Razumevanje • Štetne funkcije • Izražavanje negativnih osećanja • Nepotrebno pričanje • Razlika između ovog i ostalih sistema • Nivoi bića • Razmišljanje u drugačijim kategorijama • Opasnosti sadašnje situacije

Voleo bih da vas podsetim na ono što sam rekao prošlog puta, jer mnoge od stvari koje su rečene nisu bile potpuno razrađene. Dao sam samo nagoveštaje, osnovne ideje, o stvarima koje moramo da proučavamo; zato je neophodno da se podsetimo poretka stvari i njihovog relativnog značaja. Jer, neke od stvari koje sam rekao suštinske su za razumevanje narednih ideja, dok sam neke pomenuo samo kao objašnjenje za neke druge stvari.

Najpre bih, međutim, hteo da ponovo naglasim jednu važnu stvar. Ovaj sistem pripada onoj grupi sistema koji na čoveka gledaju kao na nepotpuno biće i proučavaju ga iz perspektive njegovog mogućeg razvoja. Uobičajena psihologija veoma je daleko od stvarnosti. Čovek koga ona proučava je imaginarna veličina. Čovek nije ono što

se pretpostavlja da jeste. Sebi pripisujemo mnoge osobine koje ne posedujemo. Mi nismo svesni. Pošto nismo svesni, ne možemo imati ego ili "ja". Sve te stvari izmislio je čovek da bi održao iluziju o svesnosti. Čovek *može* da bude svestan, ali zasad to nije. Mora se priznati činjenica da čovek živi ispod svog pravog nivoa. Ima i drugih stvari koje čovek može da postigne, ali sad govorim o onom što mu po pravu pripada, a što on ne poseduje.

Ovaj sistem sve što smo znali ili mislili okreće naglavce. On ne može da se usaglasi sa idejama obične psihologije. Moramo da odlučimo kako ćemo videti čoveka: kao jaje ili kao pticu. Ako gledamo na njega kao na jaje, čitava psihologija postaje drugačija; čitav ljudski život postaje život embriona, nepotpunog bića – i za određen broj ljudi smisao života postaje mogućnost da se pređe u naredno stanje.

Vrlo je važno da se shvati šta je potpuno, a šta nepotpuno biće, jer ako se to od početka ne razume, biće teško da se ide dalje. Možda će jedan primer pomoći da ovo ilustrujem. Uporedimo kočiju sa avionom. Avion ima mnoge mogućnosti koje obična kočija nema, ali se istovremeno može koristiti na isti način kao i kočija. To bi bilo vrlo nezgrapno, neprikladno i skupo, ali možete da upregnate dva konja da avion vuku putem. Pretpostavimo da čovek koji ima taj avion ne zna da on ima motor i da može da se kreće sopstvenim pogonom i pretpostavimo da se potom upoznao sa motorom – tada može da ispregne konje i vozi avion kao automobil. Ali, to će i dalje biti nezgrapno. Pretpostavimo da čovek prouči ovu napravu i otkrije da ona može da leti. Naravno da će tada steći mnoge prednosti koje nije imao kad je avion vozio kao kočiju. Upravo to mi činimo sa samim sobom – koristimo sebe kao kočiju, a mogli bismo da letimo. Primeri su, međutim, jedna stvar, a činjenice druga. Alegorije i analogije nisu neophodne pošto možemo da govorimo o stvarnim činjenicama ako svest počnemo da proučavamo na pravi način.

Ako se na trenutak vratimo analogiji sa avionom, koji je razlog što naš avion ne leti? Prirodno da je pravi razlog to što ne poznajemo mašinu, kako radi i kako se pušta u pogon. A drugi razlog je taj što usled ovog neznanja mašina radi veoma malom brzinom. Posledice ovog sporog rada su mnogo krupnije nego u poređenju kočije sa avionom.

Da bi se u potpunosti pratile ideje ovog sistema, neophodno je da se dve stvari prepoznaju i da se s njima saglasi: da je čovekova svest na niskom nivou i da u njemu praktično nema volje i individualnosti. Kad se ovo prihvati, veoma je korisno, a i neophodno, da se nauči pravilna upotreba dve ideje, dve reči: "štetno" i "korisno", jer je prilično teško da se ove reči primene na psihološko stanje i da se odredi šta je u psihološkoj strukturi čoveka korisno, a šta štetno. Veoma je čudno da ovo uopšte treba da se objašnjava, ali na nesreću, naše uobičajeno mišljenje, posebno kad naiđe na ozbiljne probleme, ne koristi ovu ideju; nekako prestanemo da razumevamo šta je štetno, a šta je korisno. Naše mišljenje je steklo mnoge ružne navike, a jedna od njih je razmišljanje bez cilja. Naše je mišljenje postalo automatsko; mi smo sasvim zadovoljni ako o nečem razmišljamo i razvijamo moguće varijante rezultata, a da i nemamo nikakvu ideju zašto to činimo. Iz perspektive ovog sistema takvo je mišljenje beskorisno. Svo proučavanje, svo mišljenje i istraživanje mora da ima jedan cilj, jednu svrhu, a taj cilj mora da bude sticanje svesti. Bez toga cilja beskorisno je proučavati sebe. Razloga za proučavanje sebe ima samo ako je čovek već shvatio da ne poseduje svest i želi da je stekne. U suprotnom, to proučavanje postaje jalovo. Sticanje svesti je povezano sa postepenim oslobađanjem od mehaničnosti, jer čovek je, ovakav kakav jeste, u potpunosti potčinjen mehaničkim zakonima. Što više svesti stiže, to više napušta mehaničnost, što znači da postaje slobodniji od slučajnih mehaničkih zakona.

Prvi korak ka sticanju svesti je spoznaja da nismo svesni. Ne može se, međutim, izmeniti samo ta iluzija, jer ima i mnogo drugih. Kao što sam već rekao, najgora od njih je iluzija da možemo da "činimo". Čitav naš život zasnovan je na ovoj iluziji. Neprekidno mislimo da nešto činimo, dok u stvarnosti ne činimo ništa – sve se dešava.

Još jedna od iluzija je ta da smo budni. Kad shvatimo da spavamo, shvatićemo da su čitavu istoriju stvarali ljudi u snu. Zaspali ljudi ratuju, donose zakone; zaspali ljudi ih slušaju ili se bune. Najgore od naših iluzija su pogrešne ideje među kojima živimo i koje vladaju našim životima. Kad bismo mogli da promenimo stav prema tim pogrešnim idejama i razumemo kakve su, to bi samo po sebi bilo velika promena i odmah bi promenilo i druge stvari.

Sada bi bilo dobro da započnemo na ovakav način: razmišljali ste tokom nedelje, pa pokušajte da se setite šta vam nije bilo jasno u onom što sam rekao i pitajte me, a ja ću da razradim tu misao.

P: Ako nismo svesni, da li smo u stanju da sudimo šta je za nas korisno, a šta štetno?

O: Rekao sam da samoposmatranje ne može da bude bezlično, jer smo lično zainteresovani da naša mašina ispravno radi. Pravilan rad organizma nam donosi dobit, pogrešan rad je štetan. Čovek mora da ima jednostavan trgovački stav prema svom životu i unutrašnjim funkcijama i mora da zna šta je profit, a šta gubitak, pa zato ne može da posmatra sebe potpuno nepristrasno kao što gleda na istorijske događaje koji su se dogodili pre hiljadu godina. Kad čovek usvoji ovakav stav prema sebi, spreman je da započne praktično proučavanje sebe, jer praktično proučavanje sebe znači proučavanje najmekaničnijih stvari. Neke od naših funkcija mogu da postanu svesne, ostale to nikad neće moći. Nema, na primer, potrebe da instinktivna funkcija postane svesna, ali ima mnogih drugih – kojima je ispunjen čitav naš život – za koje je važno da ih učinimo svesnim, ili da ih, ukoliko ne mogu da postanu svesne, prekinemo ili eliminišemo zato što su zaista štetne. One nisu mehaničke samo u tom smislu da su automatske, one su rezultat pogrešnog rada mašine koji se odvijao tokom dugog vremena. Zato su one već prouzrokovale konačnu štetu, stvari su se polomile, ih iskrivile, ili istegnule.

P: Pri pokušaju da proučavam sebe ne mogu da nadem ništa stvarno, ništa opipljivo.

O: Posmatraj ono što je tu – bilo da je stvarno ili nestvarno. Ne možeš da proučavaš samo ono što je stvarno, moraš da proučavaš ono što je tu. Nije prepreka proučavanju sebe ako ne nalaziš ništa stvarno – moraš da proučavaš ono što nadaš. Zapravo, potpuno si u pravu da tu nema ničeg stvarnog, ali čovek mora da prouči sebe i da prouči prepreke.

Glavna prepreka sticanju svesti o sebi je to što mislimo da je imamo. Čovek nikad neće steći svest sve dok misli da je ima. Ima mnogo drugih stvari koje mislimo da imamo i zato ne možemo da ih imamo. Tu je individualnost ili jedinstvo – mi mislimo da smo jedno, nedeljivi. Mislimo da imamo volju, ili, ako je nemamo uvek, da možemo da je imamo i slično. Ovo ima mnogo aspekata, jer ako

nemamo jednu od ovih stvari, ne možemo imati ni druge. Mi mislimo da pomenute stvari imamo, a to se događa zato što ne znamo značenje reči koje koristimo.

Postoji određena prepreka, određeni razlog zbog koga ovakvi kakvi jesmo ne možemo da imamo svest. Glavna prepreka na putu razvoja je laganje. Već sam pominjao laganje, ali o njemu moramo više da govorimo zato što ne znamo šta laganje znači, jer to pitanje nikad nismo ozbiljno proučavali. Štaviše, psihologija laganja je zaista najvažniji deo proučavanja ljudskog bića. Ako bi se čovek mogao opisati kao zoološki tip, bio bi opisan kao životinja koja laže. Ostaviću po strani spoljašnje laži i uzeću samo čovekovo laganje o sebi samom – ono je razlog što smo u stanju u kakvom smo sada, i što ne možemo da dosegemo bolje, više, moćnije, efikasnije stanje svesti. Prema sistemu koji ovde proučavamo, mi ne možemo da znamo istinu, jer istina može da se dosegne samo u objektivnom stanju svesti. Zato ne možemo da definišemo šta je istina, ali ako uzmemo da je laž suprotna istini, možemo da definišemo laganje.

Najteže laganje je ono u kom veoma dobro znamo da ne znamo niti možemo da znamo istinu o nekim stvarima, pa ipak se nikad ne ponašamo u skladu s tim. Neprestano mislimo i ponašamo se kao da znamo istinu. To je laganje. Kad znam da nešto ne znam, a u isto vreme kažem da znam, ili se ponašam kao da to znam, to je laganje. Na primer, mi o sebi ne znamo ništa, i stvarno znamo da ne znamo ništa, pa ipak tu činjenicu nikad ne prepoznajemo niti dopuštamo, nikad to ne priznajemo čak ni samima sebi, a ponašamo se, razmišljamo i govorimo kao da znamo ko smo. To je poreklo i početak laganja.

Kad ovo shvatimo, sledimo tu misao i pokušamo da je povežemo sa svim što mislimo, svim što kažemo, svim što činimo, počecemo da otklanjamo prepreke koje stoje na putu do svesti. Psihologija laganja je, međutim, mnogo teža nego što mislimo, jer ima mnogo različitih vrsta laži i mnogo veoma suptilnih oblika koje teško otkrivamo u sebi. U drugim ljudima ih vidimo relativno lako, ali ne i u sebi.

P: Ako ne znamo šta je istina, kako da znamo kad lažemo?

O: Znaš da ne možeš da znaš istinu, pa ako kažeš da znaš, ili da možeš da je znaš, to bi bila laž, jer niko u stanju u kakvom smo mi ne može da zna istinu. Ne razmišljaj filozofski, uzmi to u odnosu na

činjenice. Ljudi o svemu govore kao da to znaju. Ako nekog pitamo ima li ljudi na Meseću, on će o tome imati mišljenje. A tako i o svemu drugom. Mi imamo mišljenje o svemu, a sva ta mišljenja su laganje, posebno o nama samima. Mi ne poznajemo stanja svesti, ni različite funkcije, ni brzinu pojedinih funkcija, ni njihov međusobni odnos. Ne znamo kako su funkcije podeljene. Ne znamo ništa, pa ipak mislimo da sebe poznajemo. Sve što imamo su mišljenja, a sva su ona laganje.

P: Ako su sva mišljenja laganje, treba li da ih izbegavamo?

O: Moraš da znaš njihovu vrednost. Prva laž samom sebi je kad kažemo "ja". To je laž zato što kad kažemo "ja" pretpostavljamo izvesne stvari – određeno jedinstvo i određenu moć. A ako kažem "ja" danas i kažem "ja" sutra, pretpostavlja se da je to isto "ja", mada u stvarnosti među njima ne postoji veza. Mi smo u ovakvom stanju usled izvesnih prepreka ili izvesnih činjenica u sebi, a najvažnija činjenica koju razumemo je da nemamo pravo da kažemo "ja", jer bi to bila laž. Kad počnete da posmatrate sebe, videćete da je zaista tako: postoje "ja" koja jedno drugo ne znaju i nikad ne dolaze u kontakt. Na primer, kad počnete da proučavate svoje sklonosti i nesklonosti, videćete da vam se u jednom trenutku može dopadati jedna stvar, a u drugom druga i da su te stvari toliko suprotne jedna drugoj da ćete odmah shvatiti da se ova "ja" nikad ne susreću. Ako posmatrate svoje odluke, videćete da jedno "ja" odlučuje, a drugo treba da sprovede odluku, a to drugo ili tome nije voljno ili nikad za tu odluku nije ni čulo. Veliki je izuzetak ako pronadete oko sebe jednu stvar o kojoj ljudi ne bi lagali sami sebe. Pošto smo okruženi takvim lažima, rođeni i vaspitani u njima, ne možemo biti drugačiji nego što jesmo: mi smo rezultat, proizvod ovog laganja.

P: Ako pokušam da nadem istinu i uvidim da je to nemoguće, zar ne bi trebalo da se odvojim od svakodnevnog sveta?

O: Tad bi proučavao veštačko biće, a ne pravo. Sebe možeš da proučiš samo u okolnostima u kojim se nalaziš, jer si rezultat tih okolnosti. Ne možeš da proučavaš sebe odvojeno od okolnosti u kojim se nalaziš.

P: Ima li bilo šta zajedničko svim "ja"?

O: Samo jedna stvar – sva su mehanička. Biti mehaničan znači zavisiti od spoljnih okolnosti.

P: Iz onog što si rekao izgleda da je veoma teško proučavati sebe a da ne lažemo sebe.

O: Ne, laganje mora da prestane. Moraš da zapamtiš princip da laganje može da proizvede samo laganje.

Samo kad poznaješ osnovne tipove laganja možeš da budeš u stanju – neću da kažem da se boriš protiv njih – nego da ih posmatraš. Borba dolazi kasnije. Neophodne su mnoge stvari da bismo se borili s nečim u sebi; dugo vremena možemo samo da proučavamo. Tek kad upoznamo opšti poredak i klasifikaciju stvari u sebi, nastaje mogućnost da se s nečim borimo. Ovakvi kakvi smo ne možemo ništa da promenimo, jer je čovek vrlo uravnotežena mašina – uravnotežena u smislu da jedna stvar uslovljava druge. Stvari izgledaju nepovezane, ali u stvarnosti su povezane, jer je svaka uravnotežena pomoću mnogih drugih.

P: Da li bi razjasnio šta podrazumevaš pod mašinom? Mašine ne mogu da imaju mogućnosti, ne mogu da imaju nadu da će steći svest.

O: Analogije ne mogu da budu potpune jer se ne mogu neodređeno protezati. To je takode ograničenje našeg uma ili, ako hoćeš, ograničenje naše svesti. Zato se poređenje s mašinom ne može produžavati u svim pravcima. Čovek je, međutim, mašina u sasvim stvarnom, sasvim određenom smislu; sam od sebe ne može da proizvede nikakvo dejstvo, on je samo stanica za prenos i kao takav je mašina. Kad bi čovek mogao da ima neke ideje ili da nešto uradi a da za njega ne rade spoljašnji uzroci, ne bi bio mašina, ili ne bi u potpunosti bio mašina. Ovakav kakav je, on je u potpunosti mašina, pogotovo u stanju svesti u kom smo mi. A činjenica da verujemo da smo u sasvim drugačijem stanju čini nas još više mehaničkim.

Naša mašina čak ni ne radi ispravno, pa ako čovek hoće da stvori povoljne okolnosti za mogućnost unutrašnjeg rasta koju ima u sebi, najpre mora da postane normalna mašina, jer ovakav kakav je, on nije normalna mašina. Kad čujemo za mehaničnost, često mislimo da, iako je čovek mašina, sve njegove funkcije nisu jednako mehaničke niti su sve ljudske aktivnosti podjednako mehaničke. Svako nalazi nešto za šta misli da je manje mehaničko, u skladu sa svojim pogledima ili ukusima. U stvarnosti, sve ljudske aktivnosti jesu podjednako mehaničke – s te tačke gledišta nema razlike između ribanja podova i pisanja poezije.

Govoreći uopšteno, neophodno je kompletno ponovno procenjivanje svih vrednosti iz perspektive njihove korisnosti; bez tog ponovnog vrednovanja nikad se nećemo maći s mesta na kom smo. Imamo mnogo pogrešnih vrednosti – moramo da budemo hrabri i da počnemo da ih ponovo vrednujemo.

P: Kako razumem, moramo da stvorimo "ja" ni iz čega. Šta stvar "ja"?

O: Prvo, poznavanje sebe. Postoji veoma zgodna istočnjačka alegorija koja se odnosi na stvaranje "ja". Čovek je upoređen sa kućom punom slugu bez gospodara ili nadzornika koji bi pazili na njih. Zato svaki sluga radi šta mu se sviđa; niko ne radi svoj posao. Kuća je u potpunom haosu, jer svaki sluga pokušava da radi posao nekog drugog za koji nije sposoban. Kuvar radi u staji, kočijaš u kuhinji i tako dalje. Jedina mogućnost da se stvari poprave je da određen broj slugu odluči da između sebe izabere zamenika nadzornika i na taj način mu omoguće da kontroliše ostale sluge. On može da uradi samo jednu stvar: svakog slugu postavlja na njegovo mesto i tako oni počinju da rade svoj pravi posao. Kad se ovo učini, postoji mogućnost da se pravi nadzornik vrati da zameni zamenika nadzornika i pripremi kuću za gospodara. Mi ne znamo šta znači pravi nadzornik, ni šta znači gospodar, ali možemo da prihvatimo da kuća puna slugu i mogućnost izbora zamenika nadzornika opisuje našu situaciju. Alegorija nam pomaže da razumemo početak mogućnosti za stvaranje stalnog "ja".

Iz perspektive proučavanja sebe i rada na sticanju jedinstvenog "ja" moramo da razumemo proces kojim od mnoštva možemo da dođemo do jedinstva. To je komplikovan proces i ima razne faze. Između sadašnjeg stanja mnoštva "ja" i jednog kontrolišućeg "ja" postoje izvesni stupnjevi razvoja koji se moraju proučiti. Najpre, međutim, moramo da razumemo da u nama postoje određene strukture bez čijeg upoznavanja ne možemo da razumemo kako konačno od našeg sadašnjeg stanja dolazimo do stanja jednog "ja", ako je to za nas moguće.

Vidite, iako je najveći broj naših "ja" nepovezan i čak ni ne zna jedno za drugo, ona su podeljena u određene grupe. To ne znači da su podeljena svesno; podeljena su životnim okolnostima. Ove grupe "ja" se pokazuju kao uloge koje čovek igra u životu. Svi imaju

određen broj uloga: jedna odgovara jednoj grupi okolnosti, druga drugoj, i tako dalje. Sam čovek retko primećuje te razlike. Na primer, on ima jednu ulogu za posao, drugu za kuću, sledeću za prijatelje, neku drugu ako ga zanima sport i tako dalje. Lakše je posmatrati ove uloge kod drugih nego kod sebe. Ljudi su često u različitim okolnostima toliko različiti da ove uloge postaju sasvim očigledno i jasno definisane; ponekad su, međutim, dobro skrivene, ili se čak igraju iznutra, bez spoljašnjih manifestacija. Svi ljudi, znali to ili ne, želeli to ili ne, imaju određene uloge koje igraju. To ponašanje je nesvesno. Kad bi bilo svesno, bilo bi sasvim drukčije, ali čovek nikad ne primećuje kako prelazi iz jedne uloge u drugu. Ili, ako primećuje, ubeduje sebe da to radi s ciljem, da je to svesna radnja. U stvarnosti promenu uvek kontrolišu spoljne okolnosti; sam čovek ne može da je kontroliše, jer još uvek ne postoji. Ponekad postoje sasvim određene protivrečnosti između dve uloge. U jednoj ulozi čovek kaže jednu stvar, ima određene poglede i ubedenja; tada prelazi u drugu ulogu i ima potpuno različita ubedenja i govori potpuno različite stvari i ne primećujući to, ili pak misli da to čini namerno.

Postoje tačno određeni uzroci koji čoveka sprečavaju da uvidi razliku između raznih maski ili uloga. Ti uzroci su određene veštačke tvorevine koje se nazivaju odbojnicima. Odbojnik je veoma dobar naziv za takve tvorevine. Odbojnici između vagona sprečavaju sudaranje, ublažavaju udarac. Isto je i sa odbojnicima među različitim ulogama i različitim grupama "ja" ili podličnosti. Ljudi mogu da žive sa različitim podličnostima, a da se one ne sudaraju, pa iako nemaju spoljašnjih manifestacija, one svejedno postoje iznutra.

Vrlo je korisno da se shvati šta su odbojnici. Pokušajte da otkrijete kako čovek laže sebe uz pomoć odbojnika. Pretpostavimo da neko kaže "Ja se nikad ne raspravljam". Tada, ako je zaista veoma ubeden da se nikad ne raspravlja, može da se raspravlja koliko hoće, a da to nikad ne primeti. To je rezultat odbojnika. Ako čovek ima izvestan broj dobrih odbojnika, potpuno je obezbeđen od neprijatnih protivrečnosti. Odbojnici su potpuno mehanički; odbojnik je kao drvena stvar, on se ne prilagođava, ali svejedno igra ulogu: sprečava čoveka da uoči protivrečnosti.

P: Kako su nastale uloge?

O: Uloge su stvorene, one nisu svesne. One su prilagođavane okolnostima.

P: Da li je teško da se prestane s igranjem uloga?

O: Nije stvar u tome da se prestane, već da se ne identifikuje.

P: Mogu li neke uloge da budu dobre?

O: Mi govorimo samo o svesnosti i mehaničnosti. Ako je uloga mehanička, moramo da je posmatramo i da se s njom ne identifikujemo. Najteža stvar je da se čovek ponaša svesno. Mi počinjemo svesno, a potom se obično identifikujemo.

P: Rekao si da čovek ne bi mogao da izmeni nijedno od "ja", jer je mašina tako dobro uravnotežena da bi remećenje te ravnoteže bilo štetno?

O: Da, ali sam mislio na nekog ko pokušava da izmeni sebe bez znanja, bez plana ili sistema. Ako, međutim, radiš po planu kakav je ovaj sistem, stvar je drugačija. Zato nam se savetuje da radimo određene stvari koje ne mogu da proizvedu nikakvu štetnu posledicu. Ovaj sistem je proizvod iskustva. Pa ipak, u početku može da se učini vrlo malo da se prekine izražavanje negativnih osećanja, ili zaustavi fantazija i slične stvari. To je više radi posmatranja sebe. Ti misliš da zaista nešto možeš, ako si to odlučio – ali nije tako. Stvari se odvijaju automatski, mehanički, a ti to ne primećuješ. Ako, međutim, počneš da im se suprotstavljaš, počinješ i da ih primećuješ. Zato se to radi više u cilju posmatranja sebe, nego zbog nekih rezultata. Nije tako lako postići rezultate.

P: Ako nameravamo da zaustavimo fantaziranje, ne moramo li da imamo neku tačku na koju ćemo usredsrediti um?

O: Uvek imamo dovoljno tačaka da usredsredimo um – pitanje je kako da ga usredsredimo? Mi imamo moć posmatranja, ali um ne možemo da zadržimo na onom što hoćemo. Situacija je, otprilike, ovakva: ovaj način proučavanja sebe izučavamo sa raznih strana; ako uradimo malo na jednoj strani, malo na drugoj, malo na trećoj, to će zajedno proizvesti izvestan učinak i olakšati da se uradi nešto na četvrtoj strani. Ne možemo najpre da uradimo jednu stvar, pa potom drugu; moramo da započnemo sa svih strana.

Što se tiče borbe s fantazijom, sugerisano je samo da se borimo; to ne znači da možemo da je zaustavimo. Potrebno je mnogo više

energije nego što je imamo da bi se zaustavila fantazija – možemo samo da pokušamo da je zaustavimo. Ne možemo ništa da učinimo, možemo samo da pokušamo. Možemo samo da započnemo nešto, a ako započnemo mnogo stvari odjednom, dobićemo izvesne rezultate. Uz pomoć ovog sistema moguće je da se započne sa raznih strana, a onda će se javiti rezultati.

P: Kad pokušam da pamtim sebe ne molgu da mislim ni na šta drugo.

O: Da, to pokazuje kako je teško. U početku, u prvim pokušajima da budeš svestan sebe, moraš da upotrebiš praktično sve svoje mentalne snage, tako da ne preostaje ništa. To, međutim, ne znači da će uvek biti tako. To nije stvarno pamćenje sebe: ti samo proučavaš kako da to uradiš. Kasnije ćeš da shvatiš da svest može da postoji bez misli. Mišljenje koristiš samo da poguraš stvar, a potom ona počinje da se kreće u tom pravcu i ti postaješ svestan bez misli. Tad možeš da misliš o čemu hoćeš. U početku, međutim, svakako moraš da koristiš tu mentalnu energiju, jer je, osim pokreta, to jedina energija koja može da se kontroliše. Ne možeš, međutim, da sebe učiniš svesnim okretanjem točka ili trčanjem, pa zato najpre moraš da koristiš energiju misli. To ne znači da ćeš to uvek morati da radiš – samo otvaraš vrata.

P: Zašto ovaj sistem nije široko poznat i popularan?

O: Ne može da bude takav zbog svog negativnog karaktera. Mi ne proučavamo kako da stičemo, već kako da gubimo. Kad bi se stvari mogle steći odmah, sistem bi bio popularan. Ali, ništa se ne može obećati. Teško je od ljudi očekivati da im se to sviđa, jer niko ne voli da izgubi iluzije. Ljudi hoće odmah da znaju šta će postići. Najpre, međutim, moraju da izgube mnoge stvari. Ideje ovog sistema nikad neće biti popularne dok se ne izvitopere – jer se ljudi neće složiti s konstatacijom da spavaju, da su mašine; ljudi koji smatraju sebe važnim uvek će se protiviti ovoj ideji.

Ovaj sistem ne želi da nudi ideje ljudima koji ih neće. Ako su oni probali druge metode i shvatili njihovu jalovost, možda će poželeti da pokušaju sa ovim sistemom. Ovaj sistem je samo za one kojima je potreban. Neophodno je da se razume čovekova situacija i njegove mogućnosti. Kao što sam rekao, čovek je u zatvoru. Ako shvatiti da je u zatvoru, može da poželi da pobegne. On se, međutim, može

plašiti da se, ako pobegne, ne nađe u još goroj situaciji nego ranije, pa se zato može pomiriti s tim da ostane u zatvoru. Ako odluči da pobegne, mora da shvati da su neophodna dva uslova: mora da pripada grupi ljudi koji takođe žele da to učine; i drugo, oni moraju da dobiju pomoć od onih koji su pobegli pre njih. Zato čovek najpre mora da shvati da je u zatvoru, drugo, mora želeti da pobegne, treće, mora da ima prijatelje koji takođe žele da pobegnu, četvrto, mora da ima spoljašnju pomoć, peto, mora da radi na kopanju tunela. Nikakva vera ni molitva ne mogu prokopati tunel za njega. A čovek ne zna šta će naći kad pobegne iz zatvora. Ima mnogo razloga zbog kojih čovek ne može da pobegne sam. Dvadeset ljudi, međutim, mogu. Svako od njih dobija radom ostalih. Što dobije jedan, dobija svih dvadeset.

P: Da li napredujemo pre procesom gubljenja nego izgradnje?

O: Postoje dva procesa. Prvi je proces eliminacije – moraju se otkloniti mnoge beskorisne mehaničke funkcije. Zatim postoji proces izgradnje.

P: Rekao si da čovekov cilj treba da bude sticanje svesti o sebi. Za mene taj cilj, međutim, izgleda suviše nejasan, jer ne znam šta svest o sebi znači. Kako mogu da bolje razumem ideju o pravom cilju?

O: Treba da budeš u stanju da razumeš problem cilja – nije obavezno i da si u stanju da daš odgovor. Uopšteno rečeno, cilj je jedan, bilo mali, bilo veliki. Trebalo bi da si proučavanjem sebe već dospelo do nekih uvida a na osnovu tih uvida možeš da formulišeš svoj cilj. Uzmimo to na ovaj način – možemo li da kažemo da sada nismo slobodni? To je dovoljno za opštu formulaciju. Ako počnemo s tom formulacijom, bićemo uvek u stanju da shvatimo gde smo: bićemo u stanju da shvatimo koliko nismo slobodni, čime postajemo slobodniji. Ovu ideju odsustva slobode svako mora posebno proučiti.

Drugim rečima, svako mora da bude u stanju da shvati na koji način nije slobodan. Nije dovoljno pamtiti reči "Ja nisam slobodan". Neophodno je da se to nedvosmisleno zna. Čovek mora da shvati da u životu stalno odlučuje da uradi jedno, a uradi nešto drugo, da želi da ode na jedno mesto, a zapravo odlazi na drugo, i slično. I još, ovo se ne sme bukvalno shvatiti, već svako mora da pronade način na koji on sam nije slobodan, karakterističan baš za njega. Kad svi to shvate, biće lako da se o tome govori. Svako će tad shvatiti da je rob i uvideti šta to zaista vlada njim i kontroliše ga. Tada će biti jedno-

stavno da se shvati da je cilj sloboda, ali sve dok je to samo teoretisanje, ne može ničemu da posluži. Našem cilju da razumemo šta želimo koristiti jedino da razumemo ovo ropstvo individualno, u sopstvenom životu, kroz sopstveno praktično iskustvo.

Svako od nas mora da otkrije u čemu nije slobodan. On hoće da zna – a ne može da zna, ili nema vremena, ili možda nema predznanja. Hoće da bude, hoće da pamti sebe, hoće da "čini" na određeni način, ali se stvari događaju drugačije, ne kako je on hteo. Kad to uvidi, shvatiće da je cilj sloboda, a da bi bio slobodan, čovek mora da bude svestan.

P: Ali, sloboda za mali broj, ne za sve?

O: Možeš da misliš samo o sebi. Ne možeš da slobodu daš meni – kakva je onda korist da misliš o meni? Možda, međutim, možeš da pomogneš drugom čoveku da pronade nešto što će mu pomoći da postane slobodan, ali samo kad sam već nešto postigneš, samo kad sam postaneš slobodniji.

P: Kako čovek uopšte može da se oslobodi? Čovek je toliko slab i toliko je sila protiv njega?

O: Može da bude slobodniji nego što je sada – slobodniji u odnosu na svoje sadašnje stanje. Gledaj na to iz lične perspektive, ne filozofski, i videćeš da čovek može da bude manje ili više slobodan, jer ima raznih momenata u životu: u određenim momentima si manje slobodan, u određenim više. Kad noću spavaš, manje si slobodan nego tokom dana, pa ako izbije požar dok spavaš, izgorećeš, jer nećeš biti u stanju da izađeš napolje. Zato si tokom dana slobodniji. Stvari treba uzeti jednostavno, ne filozofski. Naravno, ako počnemo filozofski da razmišljamo, nema nikakve slobode, pa ne preostaje ništa drugo osim da se umre.

P: Da li je moguće da se utvrdi koji uticaji u životu najviše razaraju našu slobodu?

O: Uticaji koji uvećavaju naše ropstvo jesu naše iluzije, a posebno iluzija da smo slobodni. Mi zamišljamo da smo slobodni, a to udesetostučuje naše ropstvo. To je glavni uticaj protiv koga možemo da se borimo. Ima još mnogo drugih uticaja protiv kojih moramo da se borimo, ali to je početak, to je prvo – naša iluzija o našem položaju, o našoj slobodi. Zato je pre svega potrebno da se žrtvuje ta iluzija o slobodi koju mislimo da imamo. Ako pokušamo da žr-

tvujemo tu iluziju, možda ćemo doći do mogućnosti da zaista postanemo slobodniji.

P: Kakav smisao iz perspektive sistema imaju obične vrednosti kao što su hrabrost, nesebičnost i veselost?

O: Ponekad imaju veoma mnogo smisla, ponekad ne znače ništa. Ne možeš da očekuješ trajni smisao u tim vrednostima, jer uobičajeni način mišljenja uvek pretpostavlja da reči imaju trajno značenje, a one ga ne mogu imati.

P: Kaže li ovaj sistem nešto o ideji greha?

O: Greh je, prema opštoj definiciji, "sve što nije neophodno"; ali, moramo da preobličimo ovu definiciju. Greh je uvek rezultat slabosti. Ako moram da odem negde, pa obećam da ću biti tamo u 12.30, a znam da ću stići na vreme ako hodam brzo, pa umesto toga usput gledam izloge, to će biti greh protiv mog obećanja da ću stići na vreme. Na sve se mora gledati iz perspektive cilja ili odluke, u odnosu na stvar koju u određenom trenutku počinjete da radite. Ako u vezi s ovim radom imate cilj, greh će biti sve što uradite protiv sopstvenog rada. Ako nemate cilj, to nije greh. Nije greh zaustaviti se i gledati izloge, ali ako morate negde da stignete do određenog vremena, a zbog ovog zaustavljanja kasnite, tada je to greh. Greh i zločin možemo da razumemo kad ih razumemo u odnosu na rad. Tad možemo da malo šire razmislimo i pogledamo na ljude koji tek prilaze radu, pa onda na one koji bi mogli da pridu i tako dalje. Neophodno je da se ovom problemu približimo razmišljajući u koncentričnim krugovima i započnemo sa ljudima koji su u radu ili koji za sebe misle da su u radu. Tada će sve što učine protiv sopstvenog razumevanja rada biti greh, jer sebe obmanjuju. I ono što urade protiv drugih ljudi koji rade, sugestijom ili primerom, takode je greh, jer je njihov cilj da pomognu, ne da odmažu. Zato je greh najpre moguće razumeti jedino u odnosu na rad, a potom ga, kasnije, videti i u okolnom životu.

P: Šta si mislio time da je greh rezultat slabosti?

O: Vidiš, zahtevi u radu rastu; mnoge stvari postepeno postaju teže. Čovek donosi određene odluke, a jedna od prvih je da ulaže napor, da ide suprotno uobičajenom putu na kome se napor uvek izbegava i stvari čine što je moguće lakšim. Ako čovek pokuša da radi, donosi odluku da se suprotstavi toj težnji, da stvari čini težim. Opet, ako

to ostane samo mentalna odluka, ako ne vodi nikakvom delovanju, besmislena je i sigurno predstavlja greh protiv samog sebe.

P: Možeš li da povežeš reč "greh" sa rečju "pokajanje"? Izgleda mi da je pokajanje nešto sasvim drugo od onog kako se uobičajeno definiše?

O: U radu, loše stvari poništavaju mnoge dobre stvari, ali dobre stvari ne mogu da ponište loše stvari. Samo pokajanje može da poništi loše stvari. To nikako ne znači da čovek nešto uradi, pa se onda pokaje i kaže sebi "Neću to više činiti", zato što će to uraditi opet. Ako je čovek uradio neku stvar, njen trag ostaje, tako da ju je lakše učiniti sledeći put, a to stvara zamah. Ponekad čovek može da prevaziđe taj zamah pokajanjem, koje znači patnju.

P: Nazivaš to pokajanjem ukoliko može da zaustavi zamah?

O: Kajanje može da bude dobro, ali ne dovoljno snažno da zaustavi zamah. Ako ga, međutim, zaustavi, onda je to "pokajanje". Iskreno pokajanje je velika snaga u radu. Naše težnje uvek nas nagone da činimo stvari protiv rada. One nisu obavezno u istom obliku, što ih čini varljivim. Mogu da uradim neku stvar u jednom obliku, a zatim je nastavim ne u istom obliku, već na isti način. Ali, ako se ispravno pokajem u pravom trenutku, mogu da zaustavim tu težnju.

P: Onda pravo pokajanje podrazumeva promenu bića?

O: Ne bih to nazvao promenom bića, već jednostavno prekidanjem neke tendencije.

P: Zar nema načina da pomognemo čovečanstvu?

O: Mi uvek počinjemo od ideje da stvari treba popraviti. Pretpostavimo, međutim, da neki čovek stekne moć i počne da popravlja stvari. On ih može toliko upropastiti da izvesne više sile budu prisiljene da ih vrata u normalan poredak, što može da znači uništenje Zemlje. Ovo objašnjava još jednu stvar – zašto je teško steći ono što zovemo višim moćima. Izgleda kao da određeni svesni um sprečava čoveka da stekne više moći, jer bi ovaj momentalno pozeleo da ih zloupotrebi. Izgleda kao da te više moći mogu da se steknu samo kad ti viši umovi ili svest budu sigurni da se nećete mešati. Nema, međutim, svesnog nadzornika – postoje zakoni, a oni su u vama. Oni su neka vrsta automatske kočnice koja vas sprečava da se mešate.

P: Kakva je korist od posedovanja ovih moći ako ne možemo da ih upotrebimo?

O: Očigledno je da se u izvesnom trenutku snage u svetu moraju izboriti za prevlast, a više sile ne žele da se mešaju, očigledno iz sasvim određenog razloga. Ako je pozitivna strana – ona koja se suprotstavlja haosu – dovoljno jaka, ona će pobediti. Ako je slaba, mora da bude uništena, a tada će se možda pojaviti nova. U Bibliji ima mnogo aluzija na ovu ideju – ili su to, možda, samo alegorije. Sve ovo pokazuje da se za određene stvari treba izboriti na jednom nivou – zato ne može da bude mešanja.

P: Rekao si da čovek nema volju. Kako bi onda nazvao slučaj kad čovek ulaže vrlo veliki napor da prevaziđe neku naviku, ili da ne učini ono što bi voleo da učini?

O: Ili ga nešto privlači, ili ga nešto odbija. Ili se nečeg plaši, ili mu se nešto ne sviđa, a to stvara odbojnost; ili mu je neko rekao da bi nešto mogao da dobije, a to stvara privlačnost. To nije u njemu, već u stvarima. Stvari ga ili odbijaju ili privlače, a on to zove svojom voljom.

P: Na to gledaš kao na potpuno bezvredno?

O: To je mehaničko; nema vrednosti. Može da ima objektivnu vrednost u smislu da čovek može nešto da dobije u materijalnom smislu. Ali, to nije napor o kom govorim. Napor počinje samo od jedne stvari – napora da se probudimo.

P: Može li čovek da razvije svest sopstvenim naporima?

O: Ne, ne može to da učini sam, sopstvenim naporima. Pre svega mora da ima izvesno znanje i izvesno objašnjenje metoda; a pored toga ima još mnogo drugih teškoća. Čovek je mašina, mašina kojom upravljaju spoljašnji uticaji. Mašina čoveka broj 1, 2 i 3 ne poznaje sebe, ali kad čovek počne sebe da upoznaje, postaje već drugačija mašina; tako počinje razvoj. Sami, međutim, ne možemo da steknemo neophodno znanje.

P: Kad kažeš da je posmatranje sebe put do svesti o sebi, mora li čovek sebe da posmatra tokom neposrednog iskustva?

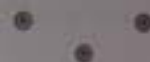
O: Koliko god može. U početku je to možda teško, ali uskoro ćeš shvatiti da je moguće. Kad shvatiš da možeš da misliš jednim delom uma, a posmatraš drugim, neće biti komplikacija ni zbrke.

P: Da li je prvi korak pokušaj da potpuno shvatimo da uopšte ne znamo ništa?

O: Bilo bi vrlo korisno da to možeš, ali ne možeš – mi smo sigurni u toliko mnogo stvari.

P: Treba li tome da težimo?

O: Možemo tome da težimo koliko nam volja, ali nikad ga nećemo postići na uobičajeni način. Ako naučimo nove stvari o sebi, stvari koje ranije nismo znali, možemo da uporedimo ono što smo ranije znali s ovim što smo sada naučili. Bez poredjenja ne možemo ništa da postignemo.

Prošli put sam objasnio podelu ljudi na sedam kategorija. Ova ideja, povezana sa idejom čovekove moguće evolucije, daje veoma dobar metod da se razumeju razlike ili podele u mnogim stvarima. Na primer, od početka uzimamo različite ljudske manifestacije u različitim poljima delatnosti, u religiji, nauci, umetnosti i tako dalje, i pokušavamo da ih sagledamo iz perspektive pomenute podele na sedam kategorija. Odmah ćete uvideti da, ako ima sedam kategorija ljudi, mora shodno tome da bude i sedam kategorija svega što ljudima pripada. Mi ne znamo ljude broj 5, 6 i 7, ali znamo razliku između čoveka broj 1, 2 i 3, tako da lako možemo da razumemo da će religija čoveka broj 1, ma kako se zvala, biti primitivna religija, uprošćena u svakom smislu. Bogovi su prosti, vrline su proste, grehovi su prosti – sve je prosto, jer čovek broj 1 ne voli mnogo da razmišlja. Religija čoveka broj 2 biće sentimentalna, emocionalna, puna iluzija i fantazije. A religija čoveka broj 3 biće religija koja se sastoji od teorija, reči i definicija za sve. To su jedine vrste religija koje poznajemo, mada, ukoliko postoje ljudi višeg nivoa, mora takode da postoji i religija čoveka broj 5, religija čoveka broj 6 i religija čoveka broj 7.

Isto je i što se umetnosti tiče – postoji umetnost broj 1, umetnost broj 2 i umetnost broj 3, i mi ne poznajemo ništa drugo. Postoje, međutim, izvesna umetnička dela koja su preostala iz davne prošlosti i koja očigledno pripadaju ljudima više svesti. Ako pronademo takva dela, videćemo da ih ne razumemo, da su ona iznad našeg nivoa. Iz te perspektive se sva obična umetnost, umetnost čoveka broj 1, 2 i 3 zove subjektivna umetnost, jer se zasniva isključivo na subjektivnom razumevanju ili subjektivnom osećaju stvari.

Još je lakše uočiti razliku u nauci. Svakako da je nauka broj 1, broj 2 i broj 3 sve što poznajemo. Ona koristi čovekovo sadašnje

stanje svesti i sadašnje funkcije kao instrument da postigne određene rezultate. Nauka broj 4 počinje poboljšavanjem ovih instrumenata. Ako treba da radite u bilo kojoj grani nauke, imate određeni instrument za taj rad i dobijate određene rezultate. Pretpostavimo, međutim, da je moguće da dobijete bolji instrument; odmah ćete dobiti i bolji rezultat. Zato je nauka broj 4 povezana sa usavršavanjem instrumenta saznanja, usavršavanjem čovekovih funkcija i stanja svesti.

P: Možeš li nam reći više o tome šta znači čovek broj 1, 2 i 3?

O: To se odnosi na težište u trenucima važnih odluka. Čovek broj 3 će delovati na osnovu teorije, čovek broj 2 na osnovu emocionalne simpatije ili antipatije, čovek broj 1 na osnovu fizičke simpatije ili antipatije.

P: Mora li neko da ima znanje koje ne poseduje običan čovek da bi razumeo dela svesne umetnosti?

O: Ne samo znanje, već i znanje i biće. Postoje dve strane i obe treba razviti.

Kad govorimo o znanju i biću, neophodno je da počnemo od početka. Pokušajte da razmislite kako vi gledate na to, kakav ste stav imali prema ove dve ideje pre nego što ste se susreli sa ovim sistemom. Svi smo u istom položaju. Mi želimo znanje, ali ne shvatamo da u nama postoje prepreke koje nas sprečavaju da to znanje steknemo.

Počecu od sebe. Pre nego što sam upoznao sistem, pročitao sam mnogo toga i izveo veliki broj eksperimenata. U tim eksperimentima sam postigao zanimljiva stanja, razumeo izvestan broj zakona, pa sam, prirodno, želeo da ta stanja produžim. Shvatio sam, međutim, da je za to potrebno više znanja. Tada sam upoznao ovaj sistem. U njemu se poseban naglasak stavlja na biće. Prema ovom sistemu, nije moguće da se stekne više znanja dok se ne promeni biće.

Ubrzo pošto smo čuli o znanju i biću, naša grupa se podelila na dva tabora. Prvi tabor je mislio da je čitava stvar u promeni bića, da ćemo sa promenom bića steći više znanja nego što ga sada imamo. Drugi tabor (u kome sam, kako verujem, bio samo ja) govorio je da čak i u našem sadašnjem stanju bića možemo da steknemo više znanja nego što ga imamo, da nismo toliko zasićeni znanjem da ne bismo mogli da apsorbuje još.

Kasnije sam shvatio da su neophodne obe stvari. Uzmimo primer dva čoveka: jedan zna aritmetička pravila, a drugi ne. Prirodno je da će prvi biti u boljem položaju iako im je nivo bića isti. Što čovek bolje poznaje matematiku, bolji mu je položaj u određenoj profesiji. Tako se znanje može povećavati na istom nivou bića. A čovek o kome govorimo ne mora da poznaje samo matematiku; može da zna i mnoge druge stvari, da ima više znanja, na primer, i o psihologiji.

Sa druge strane, vidimo da kad se znanje pruži dvojici ljudi (govorim o psihološkom znanju) jedan primi to što mu je pruženo, a drugi ne može. Očigledno da njegovo biće nije pripremljeno. Zato u tom pogledu ljudi nisu u istom položaju.

Odnos bića i znanja je voma krupno pitanje. Voleo bih da o tome razmislite i pratite ono šta sam maločas rekao. Pokušajte da sami nadete primere. Znanje može da odvede veoma daleko. Pitanje je, može li čovek da ga uzme? Može li da ga svari? Jednu vrstu znanja možemo da steknemo, drugu ne; zato o njemu ne možemo da govorimo uopšteno. Uzmimo, na primer, psihološko znanje: ovakvi kakvi smo možemo da naučimo veoma mnogo i izvesne stvari mogu da postanu mnogo jasnije. Čovekovo znanje, međutim, u svakom trenutku zavisi od njegovog bića. To je ono što ne razumemo. Čovek može da primi samo onoliko znanja koliko dopušta njegovo biće; u suprotnom će njegovo znanje biti puke reči. Ako se znanje pruži nekolicini ljudi, jedan će ga steći, drugi ne. Zašto? Očigledno zato što su njihova bića različita.

P: Ne razumem tačno šta je biće?

O: To si ti, ono što jesi. Što više poznaješ sebe, više poznaješ svoje biće. Da nikad nisi čuo da imaš biće, za tebe bi biće svih ljudi bilo isto. Ako bih nekog ko nikad nije čuo za pamćenje sebe pitao za to, rekao bi da može da pamti sebe. To je jedno biće. Drugi zna da ne pamti sebe – to je različito biće. Treći počinje da pamti sebe – to je treće biće. Stvar treba gledati na taj način.

Mi razumemo razliku među stvarima, ali u uobičajenom razmišljanju ne razumemo razliku u biću. Šta učimo u ovom sistemu? Najpre, da nismo jedno, da imamo mnoštvo "ja", da nema središnjeg "ja" koje ih kontroliše. To je stanje našeg bića. Rezultat je mehaničnost – mi smo mašine. Ako bismo uspeli da manje budemo mašine,

manje podeljeni u sebi, ako bismo stekli više kontrole nad sobom, to bi značilo da nam se biće promenilo.

Kad sam srećo ovaj sistem, on mi je pokazao da je promena bića neophodna, jer mi nismo ono što mislimo da jesmo. Kad bismo bili ono što mislimo da jesmo – kad bismo imali svest, volju, kad bismo mogli da činimo, tad bi nam trebalo samo znanje. Sve ono što mislimo o sebi je, međutim, različito od onog što u stvarnosti jesmo. A baš ta razlika između onog što mislimo da jesmo i onog kakvi smo stvarno pokazuje šta našem biću nedostaje. Zato su potrebne dve stvari: promena znanja i promena bića.

P: Ali mi se stalno menjamo!

O: Ne, mi smo u jednoj sobi, trčimo iz jednog ugla u drugi, ne menjamo se. U jednom uglu mislimo jednu stvar, u drugom mislimo da smo drukčiji. Ono što izgleda kao promena je promena putem imitacije, promena uslova, želja i odbojnosti.

Ovo stanje svesti u kome se nalazimo stalno osciluje gore – dole. "Dole" znači da smo bliže snu, "gore" znači da smo bliže mogućnosti da se probudimo. Nikad nismo u potpuno istom stanju, ali ove male promene znače samo vrtenje u krug.

Kao što vidite, evolucija čoveka je sasvim moguća, ali moguća je samo putem promene znanja i promene bića; a promena bića znači sticanje svesti. To ne može da dode samo od sebe, ne može da se "dogodi".

P: Da li čovek stiče znanje o sebi posmatranjem sebe?

O: Posmatranje sebe je povezano sa izvesnim utvrđenim vežbama. Ako počneš da posmatraš samo kako se stvari događaju, promaći će ti mnogo šta; ali, ako pokušaš da se boriš protiv nekih od stvari koje vidiš, na primer protiv sitnih navika, odjednom ćeš početi da vidiš mnoge stvari koje obično ne primećuješ. Svako ima mnoštvo sitnih navika: naviku hodanja, naviku pokretanja ruku, naviku sedenja, stajanja, govorenja na određeni način. Ova borba ne služi da se postignu neki posebni rezultati, već samo za posmatranje sebe. Možda ćeš kasnije uvideti da moraš da se otarasiš određenih navika, ali zasad ova borba služi samo za posmatranje sebe.

Ako želimo da razvijemo svest i poboljšamo naše funkcije, istovremeno nam se od samog početka posmatranja sebe savetuje da pokušamo da zaustavimo neke od naših funkcija koje ne samo da

nisu korisne, već su definitivno štetne. Na primer, dok posmatraš sebe, posebno dok posmatraš emocionalnu funkciju, pokušaj da što je više moguće zaustaviš svako izražavanje negativnih osećanja. Život mnogih ljudi se praktično sastoji od njih; oni negativna osećanja izražavaju u svakom mogućem trenutku, ili u svakoj prilici, pogodnoj ili nepogodnoj; oni uvek u svemu mogu da nađu nešto pogrešno. Osnovna sklonost čoveka broj 1, 2 i 3 je da odmah izrazi svoja negativna osećanja. Ako uloži napor da ovo izražavanje zaustavi, to mu daje materijal za posmatranje, i on vidi sebe iz sasvim drugog ugla. Ako uloži ozbiljan napor u ovom pravcu, vrlo brzo će se uveriti da nema volju, jer je najteža stvar zaustavljanje tih negativnih osećanja. A istovremeno je neophodna.

Druga beskorisna funkcija je nepotreban govor. Mi suviše pričamo. Mi pričamo i pričamo i pričamo, a to nikad zaista ne primećujemo. Uglavnom mislimo da govorimo veoma malo, suviše malo, a posebno oni ljudi koji pričaju najviše misle da nikad ne pričaju. To je veoma pogodan predmet za posmatranje. Videćeš kako ti prolaze dani, koliko mnoštvo stvari mehanički govoriš u određenim okolnostima, koliko mnogo drugih stvari mehanički govoriš u drugim okolnostima. Uvidećeš, međutim, da pričaš i pričaš jer ti to pruža zadovoljstvo, ili ti ispunjava vreme. Neophodno je da se uoči i prekine bar nekoliko takvih nepotrebnih razgovora. Priča, fantazija, laganje i izražavanje negativnih osećanja su zapravo naše glavne funkcije.

Ako sada želite da me nešto pitate, pokušaću da vam objasnim. Ne smemo da ove ideje proučavamo samo u obliku u kom su date, nego moramo i da ih primenimo na različite probleme. One pružaju dobre načine da se mnogi od njih reše.

P: Kad govoriš o laganju, da li govoriš samo o onom što kažemo ili takode i o onom što mislimo?

O: Zasad je sasvim dovoljno da uzmemo samo ono što govorimo. Kasnije ćemo morati da proučimo i naše misli – one bi bile laganje samom sebi. Stvar je ista, ali moramo da počnemo sa stvarima koje zaista govorimo i u početku će biti potreban napor da se proveri da li se radi o laganju. Laganje je uvek pričanje o stvarima koje ne znamo. Mi to ne zovemo laganjem – to je naše bekstvo: dajemo mu neko dobro ime, a onda možemo da ga prihvatimo.

P: Voleo bih da preciznije znam šta se podrazumeva pod bićem. Razumem da je to nešto trajnije nego komešajući skup raznih "ja".

O: Ne komplikuj to suviše. Sve tvoje jeste tvoje biće. Znanje je odvojeno. Možeš odvojeno da zamisliš sve što znaš, a sve ono što jesi, odvojeno od tvog znanja, jeste tvoje biće. U ovoj podeli sastojiš se od dve stvari: onog što znaš i onog što jesi. Iz perspektive razvoja, rad na znanju bez rada na biću nije dovoljan. Znanje je ograničeno bićem. Ako u stanju u kome si sada stekneš više znanja, nećeš moći da ga upotrebiš, da ga razumeš, da ga povežeš. Razvoj znanja nije dovoljan, jer u određenom trenutku mora da zastane, pa će te znanje, umesto da te vodi napred, vraćati nazad, jer sticanje znanja nije bilo praćeno promenom bića i svo tvoje znanje će postati iskrivljeno. U tom slučaju, što više znanja stičeš, tim gore po tebe.

P: Kakvu ulogu igra biće u sticanju znanja?

O: Biće je tvoje stanje. U jednom stanju možeš da stekneš izvesno znanje, a ako razviješ drugo stanje, možeš da stekneš više znanja. Ako si podeljen na različita "ja" koja su jedna drugim protivrečna, veoma je teško steći znanje, jer će ga svaki deo sticati za sebe i razumeti za sebe – tako nećeš steći mnogo razumevauja. Ako postaneš jedno, sigurno će ti biti lakše da stekneš znanje, da ga pamtiš i razumeš. Biće znači stanje, unutrašnje uslove, sve zajedno, ne odvojeno.

P: Zar naše biće ne raste sa znanjem?

O: Ne, biće samo od sebe ne može da raste. Znanje, pa čak i veoma kvalitetno znanje, ne može učiniti da biće raste. Moraš da radiš na biću i znanju odvojeno, jer ćeš u suprotnom prestati da razumeš znanje koje stičeš. Rad na biću je drugačiji – potreban je drugačiji napor.

Uopšteno govoreći, mi o svom znanju znamo više nego o svom biću. Znamo koliko malo znamo o sebi; znamo kako, u svakom trenutku, u svemu grešimo; znamo kako ne možemo da predvidimo stvari, kako ne možemo da ih razumemo. Mi sve to znamo i shvatamo da je to posledica našeg nedovoljnog znanja. Mi, međutim, ne razumemo kako se ljudi razlikuju po biću. Korisno bi bilo uzeti komad papira i ispisati od čega se naše biće sastoji. Tad ćete uvideti da ono samo od sebe ne može da raste. Na primer, jedna osobina našeg bića je da smo mi mašine; druga – da živimo samo u malom delu naše mašine; treća – mnoštvo o kome smo govorili u prvom predavanju.

Mi kažemo "ja", ali ovo ja je svakog trenutka različito. Imamo mnogo "ja" na istom nivou, a nema središnjeg "ja" da ih kontroliše. To je stanje našeg bića. Nikad nismo jedno i nikad nismo isti. Ako ispišete sve ove osobine, shvatićete u čemu bi se sastojala promena bića i šta bi se moglo promeniti. U svakoj osobini zasebno ima nešto što može da se promeni; a mala promena u jednoj osobini znači takode promenu i u ostalima.

Što više upoznajete sebe, to više upoznajete svoje biće. Ako ne poznajete sebe, ne poznajete svoje biće. A ako ostanete na istom nivou bića, ne možete da steknete više znanja.

P: Da bi se radilo na biću, da li je za nas neophodno da tome posvetimo čitavo vreme tokom dana, da uopšte nemamo slobodno vreme?

O: Počinješ od nemogućeg. Počni od onog što je moguće: počni jednim korakom. Pokušaj da uradiš malo i rezultati će ti pokazati. Uvek postoji granica – ne možeš da učiniš više nego što možeš. Ako se suviše trudiš, nećeš uraditi ništa. Malo po malo ćeš, međutim, uvideti da su neophodni ispravno mišljenje i ispravni stavovi. Za to je potrebno vreme, jer smo toliko dugo bili u vlasti negativnih osećanja, negativne fantazije, laganja, identifikacije i sličnih stvari. Međutim, to će malo po malo nestati. Ne možeš da promeniš sve odjednom.

Uvek moraš da misliš na sledeći korak – samo jedan korak. Sledeći korak možemo da razumemo kao biće koje je malo više ujedinjeno nego sadašnje, ali ne potpuno, ne konačno.

P: Da li ćemo biti u stanju da procenimo promenu bića, a da se ne obmanjujemo?

O: Da, ali pre nego što budeš u stanju da sudiš o promeni, moraš da upoznaš svoje biće ovakvo kakvo je sada. Kad upoznaš najveći broj osobina svog bića, bićeš u stanju da sudiš o promeni.

Nivo našeg bića možemo proceniti po nestabilnosti našeg "ja" – onog što zovemo "ja" – jer jednog trenutka jedan deo nas kaže "ja", drugog trenutka drugi. Ako dobro posmatraš, uvidećeš koliko si različit, čak i tokom jednog dana. Jednog trenutka odlučiš da učiniš jedno, drugog drugo. Ta stalna promena koja se odvija tokom samo jednog dana zaista pokazuje nivo našeg bića.

P: Od čega zavisi razlika u nivou među običnim usnulim ljudima?

O: Od pouzdanosti. Postoje pouzdaniji i manje pouzdani ljudi. Tako je i u radu. Nepouzdana ljudi ne mogu da postignu mnogo.

P: Polazimo li svi od istog nivoa?

O: Manje-više istog, ali ima varijacija. Glavna stvar je pouzdanost.

P: Kako čovek razvija svoje biće?

O: Sve što ste naučili, sve što ste čuli o mogućnosti razvoja, sve se to odnosi na biće. Pre svega, razvoj bića znači buđenje, jer je glavna osobina našeg bića to što smo zaspali. Pokušajem da se probudimo menjamo svoje biće: to je prva tačka. Tu su, potom, još mnoge druge stvari: stvaranje jedinstva, neizražavanje negativnih osećanja, posmatranje, proučavanje negativnih osećanja, pokušaj da se ne identifikujemo, pokušaj da izbegnemo nepotrebnu priču – sve je to rad na biću. Tačno je da na taj način stičete određeno znanje, ali ako je to samo intelektualno znanje, ono ostaje odvojeno. Biće je moć, moć da se "čini" – a moć da se čini je moć da se postane drugačiji.

P: Ne razumem ovu podelu na znanje i biće kad oni zajedno deluju. U proučavanju sebe oni su toliko izmešani da je teško da se uvidi šta je šta.

O: Tačno, ali je ipak moguće. Znamo šta znači znanje. Znamo da je znanje relativno i zavisi od naših sposobnosti. Zapravo, možemo da steknemo dovoljnu količinu znanja sa kojim ćemo da počnemo i u našem sadašnjem stanju; vrlo brzo ćemo, međutim, uvideti da je, da bismo stekli više znanja, dubljeg ili šireg, o stvarima koje bismo zaista želeli da razumemo, nužno da promenimo biće, jer su naši sadašnji kapaciteti za sticanje znanja vrlo ograničeni. Zato čak i iz perspektive sticanja znanja dolazimo do neophodnosti da se promeni biće, jer bismo u suprotnom imali samo reči i ne bismo znali šta one znače.

P: Imaju li ideje ovog sistema bilo kakvu vrednost iz perspektive promene bića?

O: Ideje same po sebi ne mogu da promene biće; tvoj napor mora da ide u ispravnom pravcu i jedna stvar mora da odgovara drugoj. Napor činiš u jednom pravcu, a napor moraš da ulažeš i u drugom pravcu. Ništa ne možeš da promeniš bez pomoći sistema; pa čak i uz njegovu pomoć je to teško.

P: Šta znači "rad"?

O: U sistemu koristimo reč "rad" u smislu rada na sticanju znanja i na proučavanju promene bića. Moraš da imaš neki jasan cilj i radiš na njegovom ostvarenju, tako da "rad" uključuje sticanje znanja i samokontrole radi postizanja cilja.

P: Zašto je priroda načinila nepotpunog čoveka, ostavila ga na pola puta?

O: To je pitanje dobro dok ne shvatiš šta čovek može da stekne. Kad to shvatiš, uvidećeš da se takve stvari mogu steći samo sopstvenim naporom. U čoveku mogu da se razviju svest i volja, a oni mogu da se razviju samo ako čovek shvati da ih ne poseduje. Kad to shvati, shvatiće i da to ne može da bude dato, već jedino stečeno. Čovek je stvoren na jedini način na koji može da bude stvoren. Sve što je moglo da mu se da, dato mu je. Ne može mu biti dato više. U suprotnom bi to bilo kao da uzmemo čoveka sa ulice i dodelimo mu čin generala; on ne bi znao šta da radi u toj ulozi. To je tema za razgovor; ti kvaliteti nam ne mogu biti dati, moramo da ih zaslužimo ili kupimo. To je jedini način da ih steknemo.

Stvarno znanje, objektivno znanje, jeste znanje koje dolazi od višeg uma. To znanje nam pokazuje kako da proučavamo čoveka, kako da proučavamo svet i kako da proučavamo njihov odnos. Uz pomoć objektivnog znanja moguće je upoznati stvarni svet koristeći princip relativnosti i princip razmere i poznajući dva osnovna zakona svemira: Zakon broja tri i Zakon broja sedam.

Objektivnom znanju se približavamo proučavanjem objektivnog jezika. Sećate se da sam rekao da proučavanje ovog sistema počinje proučavanjem novog jezika i da sam vam dao nekoliko primera: centri, podela ljudi na broj 1, 2, 3, 4, 5 i tako dalje, identifikacija, pridavanje značaja, pamćenje sebe. To su izrazi novog jezika.

Sledeći korak je proučavanje sebe, proučavanje ljudske mašine i razumevanje čovekovog mesta u svemiru. Poznavanje sebe je istovremeno i cilj i sredstvo.

Rekao sam, međutim, da samo znanje nije dovoljno čoveku koji želi da se razvije; on takođe mora da radi na promeni svog bića.

Samo, promena bića je tako teška da bi bila gotovo nemoguća kad ne bi bilo znanja da nam pomogne. Zato znanje i biće moraju da rastu uporedo, mada su međusobno potpuno odvojeni. Ni znanje ni biće sami za sebe ne mogu da daju pravo razumevanje, jer je razumevanje rezultat istovremenog rasta znanja i bića.

Rast znanja znači prelaz sa posebnog na opšte, sa detalja na celinu, sa iluzornog na stvarno. Obično znanje je uvek znanje o detaljima bez znanja o celini, znanje o lišću, ili o žilicama i rečkama na lišću bez znanja o drvetu. Pravo znanje ne daje samo detalje, već i mesto, funkciju i značenje tih detalja u odnosu na celinu.

P: Ako znanje postoji na različitim nivoima, tad možemo da steknemo samo znanje koje pripada našem nivou?

O: Sasvim tačno; međutim, ako bismo imali svo znanje koje možemo da steknemo na našem nivou, taj nivo bi se promenio. Stvar je u tome što nemamo svo znanje koje je za nas moguće na našem nivou – imamo suviše malo.

P: Da li se znanje dobija samo u kontaktu sa radom?

O: Od samog početka su vam date određene ideje i rečene određene stvari o ljudskoj mašini, na primer, o četiri funkcije, o različitim stanjima svesti, o činjenici da živimo u stanju koje osciluje gore – dole, nekad bliže svesti o sebi, nekad bliže snu. Kad vam se ovo kaže, takode vam se kaže da to sami proverite. Ako o ovim stvarima samo čujete ili pročitate nešto, one ostaju puke reči. Ali, kad sami počnete da ih proveravate, kad svaku funkciju razumete u sebi i shvatite sopstvena osećanja i osećanja u vezi svake od njih, tad to postaje znanje.

Biće je nešto sasvim drugačije. U svom sadašnjem stanju možete da ulažete sve moguće napore, pa ćete opet osećati da od svog znanja ne možete da dobijete više, jer vam biće nije odgovarajuće. Zato je neophodno da se radi na biću, da se ono ojača, učini određenijim. Tada ćete biti u stanju da izvučete više znanja iz istih reči.

P: Ako je razumevanje rezultanta znanja i bića, ne shvatam kako se oni kombinuju.

O: Svaki put kad nešto razumeš, tvoje razumevanje je kombinacija tvog znanja i tvog bića. Razumevanje je rezultat iskustva: određenog iskustva u biću i određenog iskustva u znanju.

P: Još uvek mi nije jasno šta podrazumevaš pod bićem i stanjem bića.

O: Umesto da tražimo definicije, pokušajmo da nademo ilustracije. Čovekovo biće je ono što on jeste. U biće spadaju mnoge stvari. Možeš da budeš svesniji ili više u snu, podeljeniji ili celovitiji, više zainteresovan za neke stvari, a manje zainteresovan za neke druge; možeš da lažeš manje ili više, da ne voliš laž ili da lažeš bez ikakvog ustručavanja, da budeš dosledniji ili manje dosledan, da osećaš da si mehaničan ili da to ne osećaš; možeš da u sebi nemaš velikih sukoba, ili da se sastojiš od sukoba, da imaš relativno malo negativnih osećanja, ili da njima budeš preplavljen. Uopšteno rečeno, stanje bića znači manju ili veću povezanost delanja. Kad jedna stvar suviše protivreči drugoj, to znači slabost bića. Mi ne shvatamo da čovek koji je jako nedosledan čini svoje znanje nepouzdanim. Razvoj samo jednog pravca, bilo znanja bilo bića, daje vrlo loše rezultate.

Biće uključuje svu tvoju sposobnost da "činiš". Znanje je samo pomoćno; ono može da pomogne. Međutim, da bi se promenilo biće – a to je mesto na kom znanje ulazi u igru – najpre moramo da shvatimo i razumemo naše sadašnje stanje. Kad počnemo da razumevamo stanje svog bića, počinjemo i da učimo šta da činimo sa sobom.

P: Šta si mislio kad si rekao da razvoj samo bića ili samo znanja daje loše rezultate?

O: Možda će ti pomoći ako ti to kažem onako kako sam ja prvi put čuo. Ako se znanje razvije iznad bića, rezultat će biti "slab jogin" – čovek koji sve zna, ali ništa ne može da učini. Ako se biće razvije iznad znanja, rezultat je "glupi svetac" – čovek koji može da učini sve, ali ne zna šta da čini.

Ako ovaj sistem porediš sa drugim, videćeš da je ono što ga razlikuje od ostalih, filozofskih ili drugih sistema, upravo važnost koju on daje ideji bića. Ostali sistemi u obzir uzimaju znanje ili ponašanje. Oni pretpostavljaju da ovakvi kakvi smo možemo da znamo više ili da se drugačije ponašamo. U religioznim sistemima se uglavnom na "veru" i "ponašanje" gleda kao da je stvar voljnog izbora. Čovek može da bude dobar ili zao – svojevoljno. Ovaj sistem, međutim, sadrži ideju o različitim nivoima bića. Na sadašnjem nivou našeg bića postoji jedna vrsta znanja, jedna vera, jedno ponašanje, sve određeno bićem. A najpre dolazi znanje – koliko malo znamo. Počinješ da proučavaš sebe: shvataš da si mašina, ali da možeš da postaneš svestan. Mašina polazi od određenog nivoa bića. Pokušaj da

razumeš šta se podrazumeva pod bićem, nivoom bića, promenom bića. Ovaj sistem kaže da sve sile, energije, razne vrste aktivnosti – zavise od nivoa bića. Ne možemo da znamo više zbog nivoa našeg bića. Istovremeno, i najmanja promena nivoa bića otvara nove mogućnosti za sticanje znanja i za "činjenje". Sve naše moći određene su nivoom našeg bića.

P: Kako sam razumeo, mi smo svi na istom nivou?

O: Da, u poređenju sa čovekom broj 4. Ima, međutim, ljudi koji su vrlo daleko od nivoa čoveka broj 4 i drugih koji su mu bliži. Kako u svemu, tako i ovde postoje stepeni. Između dva nivoa razlika je velika, ali postoje prelazna stanja. Tako je i s nama: svako od nas u različitim trenucima može da bude različit.

Među ljudima postoje male razlike, ali one nisu dovoljne da se njima meri biće. Svi normalni ljudi rođeni su na istom nivou i sa istim mogućnostima. Niko ne može da se rodi na nivou višem od običnog. Ništa ne možemo da postignemo bez posebne obuke. Male razlike među ljudima su razlike u funkcijama, ali prave razlike bića su razlike u stanjima svesti. Razlika u funkcijama je jednostrana razlika.

P: Da li bi mogao da bolje objasniš stepen razlike koja postoji između nas i čoveka broj 4? Hoću da to razumem.

O: To je pravo pitanje. Možeš to da razumeš posmatrajući druge ljude i sebe. Postoje ljudi broj 1, 2 i 3 koje uopšte ne zanima mogućnost razvoja ili sticanja znanja, niti bilo šta slično. Postoje, zatim, oni koji imaju mogućnost izvesnog razumevanja, ali se ono premešta sa jedne stvari na drugu – ne radi se o direktnoj zainteresovanosti. Zatim, može da postoji direktan interes, začetak magnetskog centra, susret sa C uticajem i tako dalje. Zato ljudi broj 1, 2 i 3 mogu da budu veoma različiti – mogu da budu bliže mogućnosti razvoja, dalje od te mogućnosti, pa čak i bez ikakve mogućnosti.

P: Kako čovek može da razume znanje drugih ljudi dok je na istom nivou?

O: Misliš, ko može da ga podučava, kome može da veruje i slično? Na nivou na kom smo možemo da sudimo o znanju drugih, ali ne i o njihovom biću. Možemo bez greške da vidimo ko zna više. U pogledu bića su, međutim, greške lako moguće. Pretpostavimo da sretniš nekog ko zna više od tebe, ali sumnjaš da je njegovo biće niže. Pogrešiceš, jer nije naš posao da sudimo o njegovom biću. Osta-

vi njegovo biće na miru i pokušaj da učiš od njega. Mi nismo u stanju da vidimo nivo bića koji je viši od našega; možemo da sudimo samo o nivou bića koji je isti kao naš ili niži. Važno je da zapamtimo ovaj princip.

P: Da li je ovaj sistem – sistem znanja?

O: Ovaj sistem nije toliko sistem znanja koliko sistem mišljenja. On pokazuje kako da se drugačije misli, šta znači misliti drugačije, zašto je bolje misliti drugačije. Misliti drugačije znači misliti u drugim kategorijama.

Jedna stvar nam stoji na putu – mi ne znamo šta to znači "znati". Moramo da pokušamo da razumemo šta to znači znati, to će nam pomoći da razumemo šta znači misliti u drugim kategorijama.

P: Kakvo je poreklo ovog sistema?

O: Neću govoriti o detaljima, već o principu – o tome kakvo u principu mora biti njegovo poreklo. Da bi neko učenje bilo čemu poslužilo, da bi imalo bilo kakvu vrednost, mora doći od čoveka višeg uma nego što je naš, jer nam u suprotnom ne bi pomoglo i mi bismo ostali na istom nivou. Ako učenje dolazi sa višeg nivoa, možemo nešto da očekujemo. Ako dolazi sa nivoa istog kao što je naš, ne možemo da očekujemo ništa. Materijala za procenu imamo dovoljno. Možemo da se zapitamo da li je sistem stvoren na nivou istom kao što je naš ili na drugom nivou? Ako nam količina materijala koji imamo nije dovoljna da prosudimo, moramo da sačekamo. Međutim, možemo da prosudimo samo mi sami. Ako o tome bilo šta kažem ja, ti to ne možeš da proveriš. Korisno je da se razmisli o tome – odgovor za sebe moraš da nađeš sam.

P: Da li se on prenosio vekovima?

O: Kako to možeš da proveriš?

P: Verovaću ti na reč.

O: Ne smeš ništa da veruješ.

P: Možeš li nam reći gde da tražimo njegovo poreklo i tragove?

O: U sebi samom. Da li ti je dao nešto što ranije nisi imao?

P: Sigurno je nemoguće da se ovaj sistem razume dok čovek ne dostigne nivo sa koga on potiče?

O: Razumevanje je relativno. Na našem nivou možemo da razumemo mnoge stvari – jedino se tako možemo pokrenuti. Ne može-

mo da preskačemo. Sigurno da uz pomoć ovog sistema možemo da sebe i život razumemo bolje nego uz pomoć bilo kog drugog sistema koji znamo. Ako možemo da kažemo da od njega dobijamo nešto što ne bismo mogli da dobijemo na koji drugi način, moramo da nastavimo da ga proučavamo. Moramo da imamo sistem vrednosti. Posle vrlo kratkog vremena čovek može da to odredi. Uz pomoć ovog sistema sam za vrlo kratko vreme veoma mnogo naučio i uz njegovu pomoć čak počeo da razumevam stvari koje sam našao u drugim sistemima, a nisam ih razumeo. Na primer, uzmite "san" u *Novom Zavetu*. Ljudi to ne primećuju, mada se stalno govori da ljudi spavaju, a mogu da se probude, ali se neće probuditi bez napora. Ovaj sistem objašnjava ne samo sebe, već i ono što je istina u drugim sistemima. On objašnjava ljudima da je razumevanje, ako ga žele, moguće samo među ljudima koji su budni. U običnom životu sve je beznađna zbrka; ljudi nisu stvoreni da se međusobno razumeju u običnom životu. Da jesu, bili bi drugačije načinjeni. Čovek se mora dovršiti sopstvenim naporima. To možemo da shvatimo ako shvatimo prirodu volje i svesti. Sa tim je povezana sposobnost za razumevanje. Kad bi ljudi počeli rad sa ciljem da steknu svest i volju, počeli bi da razumeju jedni druge. U životu, i uz najbolje namere, oni su samo šepirlije. Ljudi su mašine: nisu načinjeni da jedni druge razumeju.

P: Da li je moguće da se razume razlog tog nereda? Sa kakvim je ciljem tako napravljen?

O: Da bi ljudi uvideli opasnost, pokušali i počeli da razumevaju svoju situaciju. Ljudi se nikad ne razumeju, a u naše vreme situacija u životu postaje sve komplikovanija i opasnija. Istovremeno, takvi kakvi su, ljudi služe ciljevima Meseca i Zemlje. Ali o tome kasnije.

Pogrešno je da se misli da je naše vreme nalik na svako drugo. Danas postoje izuzetne teškoće i izuzetne olakšice.

P: Da li će se teškoće vremenom povećavati?

O: Da, ali ne preko određene granice – jer preko te granice bi stvari učinile nemogućim. Važno je da se shvati ne teorijski, već sagledavanjem činjenica, da ljudi jedni druge ne razumeju i da situacija postaje sve komplikovanija. Kad bi imali mitraljeze, bilo bi još opasnije. A oni imaju mitraljeze u prenesenom značenju. Zato svako nerazumevanje postaje sve dublje i komplikovanije.

P: Kakav će biti kraj?

O: Ne možemo da kažemo; to bi bilo proricanje. Sigurno je da iz svega ovoga ne možemo da očekujemo nikakav dobar ishod.

Vidite, naši uobičajeni pogledi na stvari nisu dobri, oni nikud ne vode. Neophodno je da se drugačije misli, a to znači da se vide stvari koje sad ne vidimo, a da se ne vide stvari koje sad vidimo. A ovo poslednje je možda najteže, jer smo na određene stvari navikli: velika je žrtva da ne vidimo stvari koje smo navikli da vidimo. Navikli smo da mislimo kako živimo u manje-više udobnom svetu. Naravno da ima neprijatnih stvari, kao što su ratovi i revolucije, ali u celini je ovo udoban, dobronameran svet. Najteže je otarasiti se te ideje o dobronamernom svetu. A potom moramo da razumemo da ni u kom slučaju ne vidimo stvari kakve jesu. Mi vidimo, kao u Platonovoj alegoriji o pećini, samo odraze stvari, tako da je ono što vidimo izgubilo svaku realnost. Moramo da shvatimo koliko često nama upravljaju ne same stvari, već naše ideje o stvarima, naši pogledi na stvari, naša slika stvari. To je najzanimljivije od svega. Pokušajte da o tome razmislite.

POGLAVLJE III

Samoproučavanje i samousavršavanje • Stanja svesti i funkcije • Stepni svesti • Podela funkcija • Pamćenje sebe • Mehaničnost • Proučavanje funkcija četiri centra • Potpodela centara • Pažnja • Formativni aparat • Pogrešan rad centara • Četiri vrste energije • Zapušavanje rupa • Negativna osećanja • Zaustavljanje izražavanja negativnih osećanja • Promena stavova

U ovom sistemu, koji čoveka proučava kao nepotpuno biće, poseban naglasak se stavlja na proučavanje sebe, i u tom smislu je ideja proučavanja sebe nužno povezana sa idejom usavršavanja. Ovakvi kakvi jesmo, možemo da upotrebimo samo mali deo naših moći, ali proučavanje ih razvija. Proučavanje sebe počinje proučavanjem stanja svesti. Čovek ima pravo da sebe bude svestan čak i ovakav kakav je, bez ikakve promene. Objektivna svest zahteva mnoge promene u njemu, ali svest o sebi možemo da imamo sada. Ipak, čovek je nema, mađa misli da je ima. Kako je došlo do te iluzije? Zašto čovek sebi pripisuje da je svestan sebe? On to sebi pripisuje zato što mu to stanje po pravu pripada. Ako nije svestan sebe, čovek živi ispod svog pravog nivoa, koristeći samo desetinu svojih snaga. Ali, sve dok sebi pripisuje ono što je samo mogućnost, neće raditi na tome da dostigne to stanje.

Zatim se postavlja pitanje: zašto čovek nema svest o sebi ako ima čitavo ustrojstvo i neophodne organe za to? Razlog tome je njegov san. Nije lako probuditi se, jer san ima mnogo uzroka. Često se postavlja pitanje imaju li svi ljudi mogućnost da se probude? Ne, ne svi; samo je mali broj u stanju da shvati da spava i da učini neophodan napor da bi se probudio.

dan napor da bi se probudio. Najpre, čovek mora da bude pripremljen, mora da razume svoju situaciju, drugo, mora da ima dovoljno energije i dovoljno jaku želju da bude u stanju da se izbavi.

U čitavoj toj čudnoj kombinaciji koja se naziva čovek stvar koja može da se promeni jeste svest. Najpre, međutim, čovek mora da shvati da je mašina, da bi bio u stanju da neke šrafove pritegne, neke popusti i tako dalje. On mora da proučava, tu počinje mogućnost buđenja. Kad shvati da je mašina i kad sazna nešto o svojoj mašini, uvideće da njegova mašina može da radi u različitim stanjima svesti, pa će zato pokušati da joj obezbedi bolje uslove.

U ovom sistemu se kaže da čovek može da živi u četiri stanja svesti, dok ovakav kakav je živi u samo dva. Takođe znamo da su naše funkcije podeljene na četiri kategorije. Zato proučavamo četiri kategorije funkcija u dva stanja svesti. Istovremeno shvatamo da se bljeskovi samosvesti događaju, a da je ono što nas sprečava da ih imamo više – činjenica da ne pamtimo sebe, da živimo u snu.

Prva stvar koja je u ozbiljnom proučavanju sebe neophodna da se razume jeste činjenica da svest ima nivo. Morate da zapamtite da ne prelazite s jednog nivoa na drugi, već da se oni dodaju jedan na drugi. To znači da se, kad se probudite iz sna, stanje relativne svesti ili "budnog sna" dodaje stanju sna, ako postanete svesni sebe, ovo stanje se dodaje stanju "budnog sna"; a ako dostignete stanje objektivne svesti, ono se dodaje stanju svesti o sebi. Nema oštih prelaza s jednog stanja na drugo. A zašto? Zato što se svako stanje sastoji od različitih slojeva. Kad spavate, možete da spavate dublje ili pliće, pa zato u stanju u kome smo sad možete da budete bliže stanju samosvesti ili dalje od njega.

Druga stvar koja je u ozbiljnom proučavanju sebe neophodna jeste da se prouče funkcije putem posmatranja, da se nauči da se one podele na pravilan način, da se nauči da se svaka od njih odvojeno prepozna. Svaka funkcija ima svoju profesiju, svoju sopstvenu specijalnost. One moraju da se odvojeno proučavaju i da se njihove razlike jasno razumeju, imajući na umu da ih kontrolišu različiti centri ili umovi. Mi uvek pokušavamo da sve svedemo na samo jedan um. Instinktivni centar može da postoji odvojeno od drugih centara, motorički i emocionalni centar mogu da postoje bez intelektualnog. Možemo da zamislamo da u nama žive četiri čoveka. Jednog nazivamo

instinktivni ili fizički čovek. Motorički čovek je takode fizički čovek, samo sa drugačijim težnjama. Dalje je tu sentimentalni ili emocionalni čovek i teorijski ili intelektualni čovek. Ako na sebe gledamo iz ove perspektive, lakše je da uvidimo gde pravimo glavne greške o sebi, jer smatramo da smo uvek jedno, da smo uvek isti.

Nemamo način da vidimo centre, ali možemo da posmatramo funkcije: što više posmatrate, imaćete više materijala. Ova podela na funkcije je veoma važna. Kontrola nad bilo kojom od naših sposobnosti može da se postigne samo uz pomoć znanja. Svaka od funkcija može da se kontroliše samo ako poznamo njene specifičnosti i brzinu rada.

Posmatranje funkcija mora da se poveže sa proučavanjem stanja svesti i nivoa svesti. Mora da se jasno shvati da su svest i funkcije sasvim različite stvari. Kretanje, mišljenje i osećanja su očigledno funkcije; one mogu da rade sasvim samostalno bili mi svesni ili ne; drugim rečima, one mogu da rade mehanički. Biti svestan je nešto sasvim drugo. A ako smo svesniji, to odmah povećava razgovetnost naših funkcija.

Funkcije se mogu uporediti sa mašinama koje rade na različitim stepenima osvetljenosti. Te mašine su takve konstrukcije da bolje rade na svetlu nego u mraku; u svakom trenutku u kom ima više svetlosti mašina bolje radi. Svest je svetlost, a funkcije su mašine.

Posmatranje funkcija zahteva dug rad. Neophodno je da se za svaku nađe veliki broj primera. Proučavajući ih, neizbežno ćemo videti da naša mašina ne radi ispravno; neke funkcije su sasvim u redu, dok su druge nepoželjne iz perspektive našeg cilja. Jer, mi moramo da imamo cilj – inače proučavanje neće dati nikakav rezultat. Ako uvidimo da spavamo, cilj je da se probudimo; ako shvatimo da smo mašine, cilj je da prestanemo da budemo mašine. Ako želimo da budemo svesniji, moramo da proučimo ono što nas sprečava da pamtimo sebe. Zato moramo da uvedemo izvesno vrednovanje funkcija u odnosu na to da li su korisne ili štetne za pamćenje sebe.

Zato postoje dva pravca proučavanja: proučavanje funkcija naših centara i proučavanje nepotrebnih ili štetnih funkcija.

P: Da li je posmatranje metod tog proučavanja?

O: Na taj način može da se shvati mnogo stvari i da se pripremi tlo za dalje proučavanje, ali to samo po sebi nije dovoljno. Posmatranjem sebe čovek ne može da napravi najvažnije podele u sebi, kako

horizontalne, tako i vertikalne, jer ima mnogo različitih podela; ne može da upozna različita stanja svesti i razdvoji funkcije. Glavne podele moraju da se znaju, jer će inače čovek praviti greške i neće znati šta posmatra.

Čovek je veoma komplikovana mašina; on zapravo i nije mašina, već velika fabrika koja se sastoji od mnoštva različitih mašina koje sve rade različitim brzinama, na različito gorivo, u različitim uslovima.

Zato nije u pitanju jedino posmatranje, nego i znanje, a čovek ne može da stekne znanje sam od sebe, jer priroda to znanje nije stvorila kao instinktivno – ono mora da se stekne umom. Instinktivni čovek može da zna šta je kiselo ili slatko i slične stvari, ali tu instinktivno znanje prestaje. Zato čovek mora da uči, i to da uči od nekog ko je prethodno već naučio.

Ako se ozbiljno trudite da posmatrate funkcije u sebi, shvatićete da obično ne pamtite sebe, ma šta radili, ma šta mislili, ma šta osećali. Ne shvatate da ste prisutni, da ste ovde. Istovremeno ćete shvatiti da možete da povećate sposobnost pamćenja sebe ako ulažete dovoljno veliki napor dovoljno dugo vremena. Počecete češće da pamtite sebe, počecete sebe da pamtite dublje, počecete da pamtite sebe u vezi sa više ideja – idejom o svesti, idejom o radu, idejom o centrima, idejom o proučavanju sebe.

Pitanje je, međutim, kako da pamtimo sebe, kako da sebe učinimo svesnijim. Prvi korak u tom pravcu je da shvatimo da nismo svesni. Kad to shvatimo i posmatramo izvesno vreme, moramo da pokušamo da se uhvatimo u trenutcima kad nismo svesni i to će nas malo pomalo učiniti svesnijim. Ovaj napor će nam pokazati koliko malo smo svesni, jer je u uobičajenim životnim okolnostima jako teško biti svestan. Ovde se postavljate u veštačke uslove, mislite o sebi "ja sedim ovde" ili "ja sam baš ja" – pa čak i tako ne možete mnogo da učinite. U uobičajenim okolnostima, međutim, dok mislite o nečemu, ili razgovarate, ili radite, sve vas ometa i ne možete da pamtite sebe. Izraz "pamćenje sebe" uzet je namerno, jer u uobičajenim okolnostima često kažemo "on se zaboravio" ili "povremeno dođe k sebi". Ovaj izraz koristimo samo u odnosu na ekstremne oblike negativnih osećanja, ali zapravo se mi stalno zaboravljamo i nikad ne dolazimo sebi, osim u vrlo retkim momentima.

P: Da li je pamćenje sebe početni proces u ovom sistemu?

O: Ono je srž početnog procesa i mora da se nastavi, da uđe u sve. Isprva to zvuči neverovatno, jer možete da pokušate da pamtite sebe, a potom shvatite da vam to dugo vremena uopšte nije palo na pamet; onda ponovo počinjete da ga se sećate. Napori ove vrste, međutim, nikad nisu izgubljeni; nešto se akumulira i u određenom trenutku, kad u uobičajenom stanju budete potpuno identifikovani i zagnjurenjeni u stvari, otkrićete da možete da stanete po strani i kontrolišete sebe. Nikad ne znate kad će se to dogoditi ili kako će doći. Morate da učinite ono što je u vašoj moći – da posmatrate sebe, proučavate, a pogotovo da pokušavate da pamtite sebe. Tada ćete, u određenim trenucima, videti rezultate.

P: Kako čovek počinje da koristi memoriju u smislu pamćenja sebe?

O: Pamćenje sebe u stvari nije povezano sa memorijom, pamćenje sebe je samo izraz. On znači svest o sebi, ili samosvest. Čovek mora da bude svestan sebe. To počinje mentalnim procesom pokušaja da bude sebe svestan. Ova sposobnost pamćenja sebe mora da se razvije, jer u pamćenju sebe moramo pokušati da naše funkcije proučavamo odvojeno jednu od druge – intelektualnu funkciju odvojeno od emocionalne, instinktivnu odvojeno od motoričke. To je veoma važno, mada ne i lako.

P: Da li to znači da treba da vežbamo posmatranje tih različitih funkcija?

O: Da, u određenim momentima tokom dana moramo pokušati da u sebi vidimo o čemu mislimo, šta osećamo, kako se krećemo i tako dalje. U jednom trenutku možete da se koncentrišete na intelektualnu funkciju, u drugom na emocionalnu, potom na instinktivnu i motoričku. Pokušaj, na primer, da otkriješ o čemu misliš, zašto to misliš i kako o tome misliš. Pokušaj da posmatraš fizičke osećaje kao što su toplota, hladnoća, ono što vidiš, što čuješ. Potom, svaki put kad se pokreneš možeš da vidiš kako se mičeš, kako sediš, kako stojiš, kako hodaš i tako dalje. Instinktivnu funkciju nije lako izdvojiti jer se u uobičajenoj psihologiji ona meša sa emocionalnom, potrebno je izvesno vreme da se one postave na svoja mesta.

P: Ima li ikakvog smisla da se prekinu neke uobičajene radnje, kao što je odlazak na spavanje u određeno vreme?

O: Mehanička promena stvari te vrste može da koristi na samom početku posmatranja sebe, ali ne može da da nikakav trajan efekat. Ona može da ti pomogne da vidiš nešto što inače ne bi video, ali sama po sebi neće proizvesti nikakvu promenu. Promena mora da počne iznutra, promenom svesti, od trenutka kad počneš da pamtiti sebe, ili čak ranije, kad počneš da shvataš mogućnost pamćenja sebe, kao i to da je ona veoma važna. Samo, na nesreću, često se događa da ljudi dobro počnu a potom njihovi napori izgube pravac.

P: Smanjuje li posmatranje mehaničnosti mehaničnost? Mislio sam na fizički rad.

O: Bez rada na svesnosti svi oni naši delovi koji mogu da budu svesni postajuće sve više i više mehanički. Samo je vrlo jednoličan rad, bez ikakvih izmena, potpuno mehanički. Ako je rad bar nešto složeniji, tim gore će ispasti što se više mehanički radi. Mehaničnost nije korisna ni u kakvom radu – čovek mora da se prilagodi, da menja metode da bi dobro radio, a da bi to postigao mora da bude svestan šta radi. Biti efikasan u fizičkom radu ne znači biti mehaničan. Obuka nas ne čini još više mehaničkim. Biti ekspert znači biti inteligentan u svom radu.

P: Izgleda da motorički i instinktivni centar rade normalnije i uravnoteženije od intelektualnog i emocionalnog. Zašto je to tako?

O: Zato što bi u suprotnom ljudi otišli levo kad hoće da odu desno i nikad ne bi stigli tamo kuda su se uputili. A ako bi instinktivni centar bio nalik na emocionalni i intelektualni kakvi su sad, čovek bi se ubrzo otrovao. Za instinktivni i motorički centar obavezan je određen stepen normalnosti. Ostali centri mogu da polude, a da ne izazovu trenutnu štetu.

Da bi se razumela ljudska mehaničnost, veoma je korisno da se nauči da se o čoveku misli kao o mašini, da se proučavaju funkcije te mašine i da se razume osnovna podela na funkcije, ne samo uopšte, ne samo u teoriji, već da se one prouče u svom delovanju, da se nauči kako one rade. Ova podela na četiri funkcije je samo preliminarna podela, jer se opet svaka od njih deli. Sve to mora da se prouči i razume posmatranjem, jer teorijsko proučavanje ne daje isti rezultat, ne vodi istim zaključcima, ne pokazuje identičnu istinu. Na primer, vrlo malo sistema prepoznaje postojanje instinktivnog centra ili instinktivnog uma, a nijedan od sistema za koje sam čuo ne

prepoznaje postojanje nezavisnog motoričkog uma. Pa opet motorički um igra vrlo veliku ulogu u našem životu, tako da odsustvo te podele u velikoj meri kvari rezultate uobičajenog posmatranja čoveka, posebno u savremenoj psihologiji, jer se mnogim stvarima pripisuje pogrešno poreklo, budući da ova činjenica nije poznata. Veoma je važno da se prouči i posmatra motorički centar, jer on pored kretanja u prostoru ima i drugih funkcija, kao što je npr. imitacija, koja je veoma važna funkcija čoveka broj 1. Pored toga, motorički centar upravlja snovima, i to ne samo noćnim snovima, već i snovima u budnom stanju – sanjarenjem. A pošto nam najveći deo života prolazi ili u pravim snovima ili u sanjarenju, najvažnije je da se prouči motorički centar. Mi mislimo da su važniji intelektualni i emocionalni život, ali u stvari motorički i instinktivni centar upravljaju najvećim delom našeg života. Zato motorički centar ima mnogo korisnih i mnogo štetnih funkcija.

P: Postoji li veza između mehaničkog ponašanja i motoričkog centra?

O: Ne. Motorički centar znači um čija je prava funkcija da upravlja pokretima. Zato "motorički" i "mehanički" nije isto. Svaki centar može da bude mehanički; svaka funkcija može da bude manje ili više mehanička, manje ili više svesna. Sigurno da u nama ima izvesnih mehaničkih procesa koji ne moraju da postanu svesni, kao što su fiziološki procesi koje uređuje i kojima upravlja njihov spostveni um. Ali naše ponašanje u celini, i prema sebi i prema drugim ljudima, može da postane štetno ako se prepusti samom sebi.

P: Da li je pričanje uvek mehaničko?

O: U najvećem broju slučajeva jeste. To je jedna od prvih stvari koje treba posmatrati i boriti se s njom. Vrlo je teško da se pričanje posmatra i da se s njim bori, ali to mora da se uradi.

P: Mislio sam da pričanjem o svojim zapažanjima formulišem svoja zapažanja. Sada, međutim, osećam opasnost da ta zapažanja ispare u pričanju.

O: Pričanje može da bude veoma različito. Možeš da pričaš priče radi, ili da uz pomoć napora sebe navedeš da pričaš. Pričanje može da bude buđenje, a može da bude i san.

P: Možeš li da nam kažeš neki način na koji se može uložiti više napora u posmatranje?

O: Ako se staviš u teži položaj, na primer, ako zauzmeš pozu na koju nisi navikao, nećeš moći da prekineš posmatranje. Mi sebe ne posmatramo zato što je život suviše lak. Da si gladan, umoran, da ti je hladno, posmatrao bi sebe. U našoj civilizaciji, međutim, nema snažnih fizičkih oseta. Mi sve stvari ublažavamo pre nego što dostignu stepen koji bi nas naterao da posmatramo.

P: Da li od nas tražiš da vežbamo takvu vrstu posmatranja? Mislio sam da se radi o posmatranju našeg unutrašnjeg stanja.

O: Sve je korisno. Proučavanje mašine je isto tako korisno kao i proučavanje psihološke strane. Ne možeš da proučavaš jednu stranu bez druge. Moraš da znaš kako mašina radi.

P: Kako se saznaje koliko centara ima?

O: Posmatranjem. Na uobičajeni način mogu da se posmatraju četiri različite funkcije koje očigledno dolaze iz različitih izvora i kojima upravljaju različiti principi. Posmatranje sebe ovo jasno pokazuje, pa posle izvesnog vremena čovek ne može da ih pomeša.

P: Zašto savremeni psiholozi nisu to uvideli?

O: Zato što ne znaju za njih. Podela na centre izgleda veoma jednostavna, ali činjenica da nije poznata pokazuje da običan um ne može da je otkrije. Ako uzmete današnju psihologiju, običan um samo oseća da ima nešto različito, ali ne može da određeno kaže da je ovo jedna, a ono druga stvar. Ova ideja dolazi iz *škola**, baš kao i čitava ideja o podeli na četiri stanja svesti. Ovu poslednju ideju možete da nađete u literaturi, ali je opis sasvim različit, opet zato što dolazi iz *škola* i mora usmeno da se objasni. Postoje stvari koje mogu da se opišu u knjigama, a postoje i stvari koje nikad ne mogu da se ispravno opišu.

P: Znači da je ideja o centrima stara ideja?

O: Ona je veoma stara, ali mi ne možemo da je se dosetimo dok nam se ne kaže. Ako nam se kaže, možemo da posmatramo i utvrdimo da je istinita, ali sami ne možemo da dođemo do nje. To dokazuju činjenice, jer i nije bila otkrivena.

P: Gde su smešteni centri?

* Misli se na škole tajnih učenja ili tajnih znanja. (nap. ured.)

O: To nije važno, jer svaki centar zauzima čitavo telo. Ne postoji nijedna ćelija u našem telu koju ne kontrolišu svi centri. Ovo ne sme da se shvati suviše bukvalno; ne možete, na primer, da kažete da intelekt kontroliše svaku ćeliju jer ima ograničenja, ali, govoreći uopšteno, svaki centar upravlja čitavim telom na drugačiji način. Ne možemo, međutim, da znamo fizički aspekt putem uobičajenog posmatranja; ali možemo da proučavamo funkcije, a to nam daje sav materijal koji je nephodan.

P: Može li onda da se posmatra intelektom?

O: Ništa drugo i ne možeš da uradiš, to je je jedini naš deo koji je u izvesnom stepenu pod našom kontrolom, tako da um možemo da koristimo za posmatranje. Kasnije možda možeš da obučiš ostale centre da posmatraju, ali se do toga zadugo ne može doći. Naravno, ostali centri ne smeju da smetaju. Na primer, ako se emocionalno s nečim identifikuješ, to će sprečiti posmatranje; želiš da misliš o jednoj stvari, ali ti to stalno donosi druge misli, druge asocijacije. Dugo moramo da radimo iz intelektualnog centra, ali istovremeno moramo da razumemo da s njim ne možemo daleko da stignemo, jer on ima konačna ograničenja; on će te odvesti do izvesne granice, preko koje ne možeš da ideš ako ne upotrebiš emocionalni centar. Emocionalni centar, međutim, mora da se prethodno obuči. Moraš da naučiš da ne izražavaš negativna osećanja, i samo ako to radiš dovoljno dugo, mogu da se objasne druge stvari.

P: Ne možemo dopustiti osećanjima da nas vode, a da ne upotrebimo intelekt, zar ne?

O: U normalnom stanju možemo, ali, budući da nismo sasvim normalni, ona nas mogu odvesti u pravom ili u pogrešnom smeru. Nema garancije da će nas odvesti u pravcu u kom želimo – možemo da želimo da odemo na jedno mesto, a naša osećanja mogu da nas odvedu na neko drugo.

P: Da li bi osećanja trebalo da razviju sopstvenu inteligenciju?

O: Potpuno se slažem s tim, ali šta to znači? To pre svega znači da moraš da naučiš da vladaš izražavanjem svih neprijatnih osećanja; samo tada ćeš emocionalno znati šta da radiš dalje.

P: Rekao si da su mišljenje i emocionalna funkcija potpuno odvojeni, ali zar nije veoma teško da se odredi razlika?

O: Ne, uopšte nije teško, potrebno je samo malo strpljenja i posmatranja; posle kratkog vremena videćeš jasno šta je mišljenje, a šta su osećanja.

P: Rade li tri centra često istovremeno?

O: Da, ali "istovremeno" može da ima razna značenja. Vrlo retko oni istovremeno rade na istom predmetu. Sve četiri funkcije mogu da se odvijaju i odvijaju se istovremeno, ali mogu da rade na različitim stvarima. Umetničko stvaranje bi bilo primer istovremenog rada sve četiri funkcije na istom predmetu.

Zbog ovog istovremenog rada centri se često veoma izmešaju, ali ih je ipak moguće razlikovati. To je početak posmatranja sebe i razumevanja sebe – moramo da razumemo različite funkcije i potom počnemo da ih delimo.

P: Zašto je moguće da motorički centar može da prekine fantaziju? Uvideo sam, na primer, da vrtlarstvo ili bilo kakav fizički rad pomaže da se ona zaustavi.

O: To znači da je centar koji se bavi fantaziranjem isti onaj koji se bavi vrtlarstvom. To samo dokazuje da je fantazija funkcija motoričkog centra.

P: Ne mogu da uvidim važnost naglaska koji se stavlja na centre.

O: Vrlo je važno da shvatimo da je naš um podeljen na četiri uma, da u nama nema jedinstva, da su četiri funkcije ili uma potpuno različiti. To samo po sebi čoveku daje drugačiju sliku o sebi.

P: Kako da se razlikuju osećanja od instinkta?

O: To je veoma važno pitanje i čovek sam mora da ga reši posmatranjem i proučavanjem. Instinktivna osećanja su uvek povezana sa nečim fizičkim. Pošto savremena psihologija ne razlikuje instinktivna osećanja od ostalih osećanja, verovatno je da će biti izvesnih problema da se razume razlika. A kad znaš da su oni različiti, moguće je da ih razlikuješ.

P: Može li bilo šta da kontroliše nevoljne organe i ćelije?

O: Da, instinktivni centar. Misliš li da bismo preživeli i pola sata kad instinktivni centar ne bi radio? On zna šta je pravilan, a šta pogrešan rad svakog organa. On uvek nastoji da ih navede da pravilno rade. Mi mislimo da organi rade sami od sebe – to je iluzija. Njih kontroliše instinktivni centar. To je "instinkt" u pravom smislu reči, što se čoveka tiče.

P: Ima li kvalitet intelekta značaja za sticanje svesti?

O: Ima, jer moramo da počnemo od intelekta. Naš intelektualni centar je bolje razvijen, odnosno više pod našom kontrolom. Emocionalni centar je mnogo neodgovorniji. Zato, pošto imamo više kontrole nad intelektualnim centrom, moramo da ga koristimo sve dok ne postanemo svesniji ostalih funkcija ili naučimo da ih korisnije upotrebljavamo i kontrolišemo bolje nego što to sad radimo. Zasad nemamo kontrolu nad instinktivnom i emocionalnom funkcijom, a nad motoričkom je imamo samo u maloj meri. Sve ih pokreću spoljni uticaji. Ne možemo da budemo ljubazni ili besni bez uzroka, a uzrok znači nešto spoljašnje. Kasniji rad mora da se odvija na emocionalnom centru, jer je u njemu glavna energija. Intelektualni centar je samo pomoćni, ali je to zasad sve što imamo.

Hoću da vam o centrima kažem još nešto što će vam pomoći da razumete situaciju. Neki od centara su podeljeni na dve polovine – pozitivnu i negativnu. Ova podela je veoma jasna kad se radi o intelektualnom i instinktivnom centru. Sav rad intelektualnog centra se sastoji od poređenja. Podela u instinktivnom centru je sasvim jednostavna: zadovoljstvo – bol. To upravlja čitavim instinktivnim životom. Pri površnom gledanju izgleda da se i emocionalni centar takode sastoji od dve polovine – prijatnih i neprijatnih osećanja. Ali, u stvarnosti nije tako. Sva naša nasilna i depresivna osećanja i uopšte najveći deo naše mentalne patnje iste je vrste – neprirodan, i naš organizam nema pravi centar za ta negativna osećanja, ona rade uz pomoć jednog veštačkog centra. Taj veštački centar – neka vrsta oteklina – postepeno se u nama stvara od ranog detinjstva, jer dete živi okruženo ljudima sa negativnim osećanjima i imitira ih.

P: Nisu li instinktivna osećanja negativna?

O: Mogu da budu negativna, ali samo kad je to opravdano. Ona su sva korisna. Negativni pol instinktivnog centra je stražar koji nas upozorava na opasnost. U emocionalnom centru su negativna osećanja veoma štetna.

Dalje je svaki centar podeljen na tri dela: intelektualni deo, emocionalni deo i motorički ili mehanički deo. Motorički deo svakog

centra je najmehaničkiji i najčešće se koristi. Mi uglavnom koristimo samo mehaničke delove centara. Čak se i emocionalni delovi koriste samo povremeno; što se intelektualnih delova tiče, oni se u uobičajenim okolnostima koriste veoma retko. To pokazuje kako sami sebe ograničavamo, kako koristimo samo mali, samo najslabiji deo našeg organizma.

Vrlo je lako da razlikujemo ova tri dela kad počnemo da posmatramo sebe. Mehaničkim delovima nije potrebna naša pažnja. Emocionalnim delovima potrebno je veliko interesovanje ili identifikacija, pažnja bez napora ili namere, jer pažnju privlači i drži sam objekt. A u intelektualnim delovima morate da kontrolišete svoju pažnju.

Kad se naviknete da upravljate pažnjom, odmah ćete shvatiti na šta mislim. Najpre nam priroda akcije pokazuje koji centar radi, a potom nam posmatranje pažnje pokazuje koji deo centra radi.

Naročito je važno da posmatramo emocionalne delove i proučimo stvari koje privlače i zadržavaju našu pažnju, jer to proizvodi fantaziju. Proučavanje fantazije je veoma važan deo proučavanja sebe, pa ako počnete da posmatrate tu podelu centara na delove, kao dodatak podeli na same centre, to će vam pružiti mogućnost da dodete do detalja i pomoći vam da proučite pažnju.

P: Da li je moguće da na nešto obratimo pažnju, a da se ne identifikujemo?

O: Svakako. Samo, moraš da razlikuješ pažnju od identifikacije. Pažnja može da se kontroliše, identifikacija je mehanička.

P: Hoćeš da kažeš da imamo tri vrste pažnje?

O: Ne. Pažnja je jedna, nema druge pažnje. Ponekad, međutim, možemo da delamo bez pažnje – možeš da uradiš mnoge stvari, čak i normalne, logične stvari, bez ikakve pažnje. U drugom slučaju pažnja je privučena i zadržana samom stvari, a u trećem slučaju pažnja je kontrolisana.

P: Otkrio sam da ako čak i kratko vreme kontrolisem pažnju, ne mogu da fantaziram.

O: Potpuno tačno, jer fantazija potiče iz mehaničkih delova centara, bez pažnje. Ako se pažnja na nešto usmeri, fantazija prestaje.

P: Da li čovek može da kontroliše pažnju samo kad pamti sebe?

O: To je manje-više u istom pravcu, ali je kontrolisana pažnja moguća i u običnom životu. Ponekad ljudi mogu da kontrolišu svoju pažnju i obave interesantan rad ne znajući ništa o pamćenju sebe. Mada je kontrolisana pažnja veoma bliska pamćenju sebe, postoji razlika. Pažnja može da bude u samo jednom centru, dok pamćenje sebe zahteva rad tri ili čak četiri centra.

P: Nije li veoma lako da kontrolisana pažnja postane identifikacija?

O: Ne, one su sasvim različite. Jedna je maksimum kontrole, druga je minimum kontrole. Ne postoji mogućnost da se kontroliše identifikacija.

P: Može li čovek da podstakne intelektualni centar na rad?

O: Razvijaj pažnju. Videćeš da tad on daje drukčije rezultate. Razmišljaj s pažnjom. Ne dopusti sebi da mehanički misliš. Mehaničko mišljenje se pretvara u fantaziju.

P: Kakva je razlika između toga da se nešto radi svesno i da se radi namerno?

O: Ne možemo da govorimo o tome da se nešto radi svesno, jer nismo svesni. Što se tiče toga da se radi namerno – ako radiš izvestan posao i moraš da na njega obratiš pažnju, tada će, a da to i ne primetiš, deo tvog napora biti povezan sa održavanjem pažnje na onom što radiš. Ali, ako rad postane sasvim mehanički, možeš da misliš na nešto drugo, a da ti ruke i dalje obavljaju posao. To bi bio mehanički deo centra. Ako posao zahteva stalno razmišljanje, pronalaženje, prilagodavanje, moraćeš da radiš intelektualnim delovima.

Mehanički deo intelektualnog centra ima poseban naziv. Ponekad se o njemu govori kao o posebnom centru i u tom slučaju se naziva formativni centar ili formativni aparat. Najveći broj ljudi koristi samo ovaj deo; oni nikad ne koriste bolje delove intelektualnog centra. Ideje ovog sistema ili slične ideje ne mogu se, međutim, nikako razumeti formativnim aparatom. Formativni aparat ima sasvim određena ograničenja. Jedna od njegovih posebnosti je da poredi samo dve stvari, kao da u svakom posebnom slučaju postoje samo dve stvari. Dalje, formativni centar voli da razmišlja u ekstremima; on, na primer, ili zna sve, ili ne zna ništa. Još jedna od njegovih posebnosti je što odmah traži suprotnost. Možeš da nadeš mnoge primere formativnog mišljenja. Ako, na primer, kažem: moraš da uradiš

ovo ili moraš da uradiš ono, ljudi odgovore: "Pa rekao si da ne možemo da činimo". Ako kažem da nešto zahteva snagu volje, oni kažu: "Kako, kad nemamo volju?" Ako govorim o tome da se bude više svestan ili manje svestan, ljudi kažu: "Ali, mi nismo svesni!" Sve su ovo primeri formativnog mišljenja.

P: Možeš li da daš primer pravilnog korišćenja formativnog aparata?

O: Ako intelektualni centar normalno radi, to jest, ako rade ostali njegovi delovi, formativni aparat sasvim dobro obavlja svoj posao. To je aparat za beleženje. Nas zanima samo njegov pogrešan rad. To se ne odnosi samo na formativni aparat, već i na sve mehaničke delove centara. Samo kad počnu da rade pogrešno, oni postaju opasni. Zato nema potrebe da brinemo o njihovom ispravnom radu; ono što morate da uradite je da otklonite njihov pogrešan rad. Mehanički deo emocionalnog centra hoće da radi posao višeg dela, a isto je i sa formativnim centrom – on hoće da radi posao intelektualnog centra, a rezultat toga je da motorički deo ovog centra obavlja sav intelektualni život običnog čoveka.

P: Kako tad objašnjavaš da ljudi povremeno žive u višim delovima intelektualnog centra? Čovek može povremeno da ima ideje.

O: Može se "dogoditi" izvesna kombinacija ideja, ali mi hoćemo kontrolu, ne objašnjenja stvari koja se sama od sebe događaju. Sve može da se dogodi jednom ili dvaput, ali to nema praktičnu vrednost ni značaj, baš kao što čovek jednom ili dvaput može da nade novac na ulici, ali od toga ne može da živi.

P: Ne razumem šta znači mehaničko ponašanje, jer izgleda da čovek pola života provodi radeći mehaničke stvari, kao što je pisanje. Treba li sve to da se ostavi nedovršeno?

O: To je motorički centar – nisam na to mislio. Mnoge stvari su mehaničke i treba da ostanu mehaničke. Ali, mehaničke misli, mehanička osećanja – to je ono što treba da se prouči i da se promeni. Mehaničko mišljenje ne vredi ni pare. Možeš mehanički da misliš o mnogim stvarima, ali ništa od toga nećeš dobiti. Mehanički možeš da koristiš samo mali deo svog intelektualnog centra, formativni aparat, a na to nije vredno trošiti vreme.

Jednu stvar koja se tiče delova centara morate da razumete, a to je da se intelektualni delovi centara međusobno mnogo manje razli-

kuju nego ostali. Podela na intelektualni, emocionalni i motorički je veoma jasna i oštro definisana u nižim delovima centara, ali u višim postaje mnogo manje jasna.

P: Da li se samo centri mešaju jedni drugima u rad, ili se jedan deo centra može mešati u rad drugog dela?

O: Može se desiti bilo šta od toga. Pretpostavimo da radiš motoričkim centrom – tad se može umešati instinktivni centar, ili emocionalni centar, ili drugi deo motoričkog centra ili, ako nešto osetiš u jednom centru i počneš da govoriš, prelaziš u drugi centar pa možeš čak i da zaboraviš šta si hteo da kažeš.

P: Da li zbir intelektualnih delova raznih centara sačinjava intelektualni centar, ili su oni svi odvojeni?

O: Ne, svi oni mogu da rade odvojeno; sigurno je, međutim, da bi, ako bi čovek bio u stanju da vlada intelektualnim delovima centara i navede ih da zajedno rade, to bio put do viših centara. Intelektualni delovi zajedno ne sačinjavaju poseban centar, ali će njihov udružen rad dati bolje rezultate nego kad rade odvojeno.

P: Da li rad na sebi smanjuje funkciju mehaničkih delova centara?

O: On smanjuje rad mehaničkih delova centara u smislu da smanjuje mehaničnost tamo gde su korisni svesnost i pažnja. Mehanički delovi centara radiće svoj sopstveni posao, za koji su i namenjeni i to će ga možda raditi i bolje nego sada, jer su sad previše zaokupljeni stvarima koje ih se ne tiču. To će omogućiti rad boljim delovima centara.

P: Da li na mehaničnost treba gledati kao na činjenicu koju treba posmatrati ili na zlo protiv koga se treba boriti?

O: Vidiš, mehaničnost nikad nećeš razumeti ako govoriš na taj način – u odnosu na male stvari. Ali kad vidiš, ili pronadeš u svom pamćenju, kako si u stanju da potpuno mehanički uradiš najgnusnije stvari, za koje kasnije ne možeš da razumeš kako si uopšte mogao da ih učiniš, shvatićeš šta je mehaničnost. Čitavog života mi mehanički radimo ono što nikad ne bismo uradili svesno. To je ono što moramo da razumemo. Kad bismo pogledali na svoj život, godinu po godinu, mesec po mesec, našli bismo stvari koje nikad ne bismo svesno uradili, ili stvari koje nismo uradili, a uradili bismo ih da smo bili svesni. To je način da se razmišlja o mehaničnosti.

P: Da li je formulacija funkcija koja pripada intelektualnom centru?

O: Potpuno tačno. Mogući su razni stupnjevi, ali zasad možemo govoriti samo o formulaciji i uobličavanju. S tim u vezi važno je da se razume tačno značenje reči "formativni". Postoje dva metoda mentalnog zaključivanja: "formalizacija" i "formulacija". Formalizacija je zaključivanje do kojeg se dolazi linijom manjeg otpora, izbegavanjem teškoća. To je lakše jer se samo od sebe sklapa – već spremne faze, spremno mišljenje, kao pečat. Ovaj način je uglavnom manjkav, osim u sasvim jednostavnim slučajevima. Formulacija je zaključak do koga se dolazi na osnovu sveg dostupnog materijala; za nju je potreban napor i ponekad ju je teško izvesti, ali to je najbolje što možemo učiniti.

P: Kako možemo da formuliramo? Zar neće određeno "ja" da iskrivi činjenice?

O: Ako ih iskrivi, to će iskriviti i formulaciju. Sigurno je, međutim, da je neophodno da se nauči razlikovanje formulacije od formiranja. Formiranje je, da tako kažemo, samo letimičan pogled, ponekad sasvim pogrešan, a formulacija je, kao što sam rekao, kad sakupite sve što znate o datom predmetu i pokušate da iz toga izvučete neki zaključak.

P: Zašto su mi predavanja nekad zanimljiva, a nekad ne?

O: Zato što si u različitim centrima. U jednom centru može da te zanima nešto, u drugom ne. Pretpostavimo da si u instinktivnom centru: on se neće zanimati za ezoteričke ideje, već za hranu i slične stvari. Ali, ako si u intelektualnom, ili delimično u emocionalnom centru, možda ćeš biti zainteresovan. Znaš da u našoj kući imamo četiri sobe i od toga u kojoj smo zavisni šta će nas interesovati, a šta ne.

P: Primetio sam, ako prekucavamo rutinsku stvar, brže kucamo, a ako kucamo nešto intelektualno, kucamo sporije.

O: Zato što rade dva centra. Komplikovan rad zahteva dva centra. Ali, intelektualni centar ulazi čak i u prepisivanje. Ne može se mnogo verovati motoričkom centru; on upravlja fatazijom i snovima. Zato intelektualni centar pazi na njegov rad. Ako čovek radi u potpunosti motoričkim centrom, napola spava. Svaka saradnja centara je izvestan stepen budnost. Šta znači zaspati? Isključiti centre.

P: Govor dolazi iz dva centra, zar ne?

O: Još više. Uglavnom je delom instinktivan, delom motorički, delom intelektualan, a može da bude i emocionalan, tako da može da uključi sve četiri funkcije.

P: Da li je intelektualni deo svakog centra najbolji deo i čovek treba da ga isprobava i podržava nasuprot emocionalnom i mehaničkom delu svakog centra?

O: Svi su delovi podjednako neophodni, ali svaki mora da radi svoj posao. Delovi sami po sebi nisu loši, svaki od njih ima svoju funkciju, ali ako zamene jedan drugog, počinju da rade pogrešno. Vidite, ideja da ne koristimo mozak u celini, već samo jedan njegov deo, nije nova, ali psihološki sistemi ne objašnjavaju šta ne koristimo, jer delovi centara nisu na istom nivou – oni su zaista različite mašine. Ovaj sistem nam daje pravu anatomiju mozga i uopšte čitave mentalne oblasti. Zato je ovo veoma važna stvar i kad čovek počne da posmatra sebe uzimajući u obzir pažnju, može da prouči različitu vrednost svojih mentalnih procesa. To je ključ za pomenute mašine.

P: Kakva je razlika između motoričkog dela intelektualnog centra i intelektualnog dela motoričkog centra?

O: Oni su potpuno različiti. Intelektualni deo motoričkog centra može da upravlja našim najsloženijim pokretima, onda kad moramo da izmislimo nove pokrete. Pretpostavimo da neko pravi veoma komplikovanu mašinu, ili radi sa mašinom veoma teškom za rad, ili obavlja vrlo zamršen manuelni posao koji zahteva stalnu pažnju, pa čak i stalno pamćenje sebe, da se čitava stvar ne bi upropastila: to je posao intelektualnog dela motoričkog centra.

Motorički deo intelektualnog centra je registrujući ili formativni aparat, sistem indeks – kartica u mozgu. On je sasvim koristan na svom mestu, ali se koristi u pogrešne svrhe. Pretpostavimo, na primer, da neko ove kartice baci uvis i pokuša da izvede zaključak iz načina na koji one padnu dole: to bi bio pogrešan rad formativnog aparata, a to je baš ono što mi obično činimo.

P: Kad govoriš o uskladjivanju stvari, misliš li na pokušaj da se centri navedu da bolje rade? Šta će ih navesti da rade bolje?

O: Čitav rad na sebi – proučavanje sebe, poznavanje sebe, pamćenje sebe. Najpre treba da upoznamo mašinu, a potom moramo da naučimo da je kontrolišemo. Moramo da nanovo podesimo funkcije tako da svaka radi svoj pravi posao. Najveći deo naših aktivnosti sastoji se u tome što posao jednog centra obavlja drugi centar. Naša nesposobnost da dostignemo normalni nivo proizilazi iz naše nespo-

sobnosti da centre nateramo da pravilno rade. Mnoge neobjašnjive stvari koje posmatramo proističu iz pogrešnog rada centara.

P: Znači li pogrešan rad centara mešanje jednog u rad drugog?

O: Postoje dva oblika pogrešnog rada centara. Ili se oni mešaju, što će reći, jedan radi umesto drugog, ili jedan krade energiju od drugog. Ponekad centri moraju da rade jedan za drugi. Ako, iz određenog razloga, jedan centar prestane da radi, mašina je tako napravljena da drugi centar može da nastavi njegov rad izvesno vreme kako bi se izbegao prekid. Osnovna ideja ovakvog ustrojstva je sasvim ispravna, ali u stvarnom životu ona postaje uzrok mentalnih i fizičkih poremećaja, jer jedan centar ne može da pravilno obavi posao drugog. A u stanju identifikacije vrlo je verovatno da će da rade pogrešan posao umesto svog sopstvenog. To postaje neka vrsta loše navike, a mešanjem funkcija centri počinju da mešaju i energiju, pokušavajući da dobiju moćniju energiju za posao kome nisu prilagođeni.

P: Izgleda mi da je teško pronaći primere pogrešnog rada centara. Jedino što sam primetio jeste da često imam osećaj nepotrebnog uzbuđenja.

O: Možeš da vidiš primere kad ljudi postaju nepotrebno emocionalni prema stvarima koje je bolje uraditi bez ikakvih osećanja.

P: Kako da se prekine to mešanje?

O: U ovom trenutku su naše funkcije uslovljene našim stanjem svesti. Manjih razlika ima: možemo da budemo nešto više svesni nego što smo – malo više ili mnogo manje. To utiče na funkcije, jer ako ste svesniji, funkcije daju bolje rezultate, a što više spavate, daju gore rezultate. Ovo možemo da posmatramo, ali morate da shvatite kao princip da su funkcije i stanja svesti nezavisni jedni od drugih i mogu da postoje zasebno. Stanje svesti utiče na funkcije, pa će povećanje svesti stvoriti nove funkcije. Potpuno, stvarno buđenje stvorice nove funkcije koje sada nemamo.

P: Stvar kojoj treba težiti je da se savršeno usklade četiri centra?

O: Da, to je početak. Posle toga čovek može da misli o stvaranju viših stanja svesti – o svesti o sebi, a potom i o svesti o stvarima izvan sebe. To bi odgovaralo radu viših centara.

Ne može se poboljšati jedan centar sam za sebe. Moraju se poboljšati svi, moraju da počnu da normalno rade. Vidiš, ljudska mašina je

veoma mudro napravljena i sve se u njoj može upotrebiti u istu svrhu. Ali, na običnom nivou rad s centrima nije potpuno uskladen, oni žive suviše nezavisno, a istovremeno jedan drugog ometaju i koriste energiju onih drugih.

Svaki centar je prilagođen da koristi određenu vrstu energije i dobija tačno ono što mu treba, ali svi centri krađu jedni od drugih, pa zato centar podešen da radi sa manje moćnom energijom koristi moćniju i eksplozivniju energiju. Tako sad radi naša mašina. Zamislite nekoliko peći – jedna radi na mazut, druga na drva, treća na naftu. Pretpostavimo da u onu koja je predviđena za drva sipamo naftu; možemo da očekujemo samo eksploziju. Potom zamislite peć na naftu, pa ćete videti da ona ne može pravilno da radi na drva ili na ugalj.

Moramo da razlikujemo četiri energije koje deluju u nama; fizička ili mehanička energija – na primer, kad pomerite sto, životna energija koja omogućava telu da vari hranu, obnavlja tkiva i tako dalje, psihička ili mentalna energija kojom rade centri, i najvažnija od svega, energija svesti.

Psihologija i naučne škole ne poznaju energiju svesti. Na svest se gleda kao na deo psihičkih funkcija. Druge škole potpuno poriču svest i na sve gledaju kao na mehaničko. Neke škole poriču postojanje životne energije. Životna energija je, međutim, različita od mehaničke energije, jer se živa materija može stvoriti samo od žive materije. Svi procesi rasta odvijaju se uz pomoć životne energije. Psihička energija je energija pomoću koje rade centri. Oni mogu da rade svesno ili bez svesti, ali su rezultati različiti, mada ne toliko različiti da bi se ta razlika mogla lako uočiti kod drugih. Čovek može prepoznati svest samo u sebi.

Za svaku misao, osećanje ili akciju, ili za svesnost, moramo da imamo odgovarajuću energiju. Ako je nismo dobili, opadamo i radimo nižom energijom – vodeći gotovo životinjski ili vegetativni život. Potom opet skupimo energiju, opet imamo misli, opet možemo da kratko vreme budemo svesni.

Čak ni ogromna količina fizičke energije ne može da proizvede misao. Za misao je potreban drukčiji, snažniji rastvor. A svest zahteva još bržu, eksplozivniju energiju.

P: Ako nikakva količina psihičke energije ne može proizvesti energiju svesti, kako količina psihičke energije koju koristim menja stvar?

O: Psihička energija ti treba za sasvim određene svrhe. Na primer, moraš da misliš pomoću psihičke energije.

P: Primetio sam da pokušaji da se pažnja održi usmerena odnosu veliki deo energije. Znači li to da pogrešno radim?

O: Ne, moraš da koristiš energiju da bi održao pažnju. To je rad, a za rad je potrebna energija, iako sa druge strane on štedi energiju – štedi rasipanje energije u drugim pravcima. Ako ti se misli odvijaju bez pažnje, to je mnogo veći gubitak.

P: Zašto je toliko teško da se vlada pažnjom?

O: Nemamo naviku. Suviše smo se navikli da se stvari događaju. Kad hoćemo da kontrolišemo pažnju ili nešto drugo, otkrivamo da je to teško, kao što je fizički rad težak onom ko na njega nije navikao.

P: Zašto su trenuci svesnosti tako retki? Je li stvar u energiji?

O: Nema goriva. Ako nemate struje, ili imate džepnu lampu sa slabom baterijom možete da dobijete bljesak i ništa više. Svest je svetlost, svetlost je rezultat određene energije, ako nema energije, nema svetla.

P: Leži li čitava tajna razvoja svesti u kontroli i čuvanju energije?

O: Ne, ne čitava tajna, iako je čuvanje i uvećanje energije veoma važno. Samo po sebi, međutim, to nije dovoljno, čovek mora da zna kako da je kontroliše. Energija je mehanička strana svesti. Ne možemo da počnemo od kontrole. Da bismo kontrolisali makar i jednu sitnicu, moramo da poznajemo čitavu mašinu. Najpre treba da prekinemo rasipanje energije; drugo, da je sakupimo putem pamćenja sebe, potom da uskladimo stvari. Ne može se početi na drugi način.

P: Može li se energija uskladištiti?

O: Da, energiju možeš da uskladištiš kad za to budeš sposoban. Prvo pitanje, međutim, nije kako da uskladištimo energiju, već kako da prestanemo da je rasipamo. Imali bismo dovoljno energije za sve što želimo da uradimo kad je ne bismo rasipali na nepotrebne stvari. Na primer, mi smo toliko formativni zato što smo toliko zatupeli, zato što ne osećamo dovoljno. Mi mislimo da osećamo, ali to je iluzija. A osećamo tako malo zato što nemamo energije koju koristi emocionalni centar.

Već smo ranije govorili o energetskim rupama, ali najgora od svih je izražavanje negativnih osećanja. Kad biste mogli da prekinete iz-

ražavanje negativnih osećanja, sačuvali biste energiju i nikad ne biste osetili da vam nedostaje.

Možemo da se nadamo da ćemo postati svesna bića samo ako na pravi način koristimo energiju koju sada pogrešno upotrebljavamo. Mašina može da proizvede dovoljno energije, ali vi možete da je potrošite na bes ili razdražljivost i slične stvari, pa vam ostane veoma malo. Normalni organizam proizvodi dovoljno energije ne samo za rad centara, već i za rezervu. Proizvodnja je u redu, ali potrošnja ne valja. Potrebno je da se pomenute rupe prouče, jer ne вреди ići dalje dok se neke od njih ne zatvore, jer što više energije čovek skupi, više mu iscuri. To je kao da sipate vodu u sito. Neka negativna osećanja prave baš takve rupe. Izvesni ljudi u određenim situacijama prolaze kroz čitav spektar negativnih osećanja na koja su toliko navikli da ih čak i ne primećuju. To može da traje samo pet minuta, ili sekundi, ali može biti dovoljno da potroši svu energiju koju njihov organizam proizvede za dvadeset četiri časa.

Posebno bih vam skrenuo pažnju na ovu ideju o negativnim osećanjima i stanju negativnih osećanja. To je zaista druga važna tačka: prva se odnosi na svest – da nismo svesni i da moramo da postanemo svesni. Neophodno je da se shvati da ne postoji nijedno korisno negativno osećanje ni u kom smislu. Sva negativna osećanja su znak slabosti. Zatim, moramo da shvatimo kako možemo da se borimo s njima, ona mogu da se pobede i unište, jer za njih ne postoji pravi centar. Kad bi imala pravi centar, kao instinktivna osećanja, ne bi bilo šanse; zauvek bismo ostali u vlasti negativnih osećanja. Stoga je sreća po nas da ona nemaju pravi centar; ono što deluje je veštački centar, a taj veštački centar se može ukinuti. Kad to uradimo, osećaćemo se mnogo bolje. Velika je stvar i ako samo shvatimo da je to moguće, jer imam mnoštvo ubedenja, pa čak i principa koji se odnose na negativna osećanja, pa je vrlo teško da se otarasimo ideje da su ona neophodna. Pokušajte da o ovom razmislite, pa ako imate pitanja, odgovoriću vam na njih.

P: Kažeš da nemamo pozitivnih osećanja?

O: Mi nemamo pozitivnih osećanja; pozitivnim osećanjem nazivamo osećanje koje ne može da postane negativno, a sva naša osećanja, čak i najbolja koja u sadašnjem stanju možemo da imamo, mogu da postanu negativna svakog časa. Naša osećanja su takode i

po svom opsegu suviše mala za pozitivna osećanja. Pozitivna osećanja uključuju veoma mnogo, dok su naša osećanja veoma uska. Zato zasad nemamo pozitivnih osećanja, ali imamo negativnih.

P: A ako se oslobodimo negativnih osećanja?

O: Onda možemo da imamo pozitivna osećanja. Neka negativna osećanja mogu jednostavno da se unište, ali nekih drugih možemo da se otarasimo samo tako što ćemo ih preobratiti u pozitivna. Samo, to je za nas vrlo daleko; sada to ne možemo da uradimo; sad jedino možemo da za to pripremimo tlo, uglavnom tako što ćemo da stvorimo pravilne stavove, jer najpre dolazi mentalni rad. Pravilne mentalne stavove stvaramo tako što shvatamo da negativna osećanja ne služe ničem korisnom, kao i koliko gubimo dopuštajući sebi to zadovoljstvo da ih imamo. Tada ćemo možda imati dovoljno energije da nešto uradimo s njima.

P: Uraditi nešto s njima znači zaustaviti ih?

O: Moramo da počnemo pravilnim razumevanjem, pravilnim stavom. Sve dok mislimo da su negativna osećanja neizbežna, ili čak korisna za ispoljavanje sebe i slično, ne možemo ništa da učinimo. Neophodna je izvesna mentalna borba da bi se shvatilo da ona nemaju nikakvu korisnu funkciju u našem životu, a da nam je istovremeno na njima zasnovan čitav život.

U nama ima mnogo čudnih stvari. Najpre, ima stvari koje bi mogle da budu svesne a nisu; drugo, svoj život kvarimo negativnim osećanjima za koje priroda čak nije ni obezbedila centar, tako da moramo da napravimo veštački. Šta je mehaničko? Ono što nije normalno, ono što je neprirodno, mehaničko je u najvećoj meri.

P: Možemo li uvek da razlikujemo negativno osećanje od pravog?

O: Možemo, po identifikaciji, jer su kod negativnih osećanja uvek prisutne dve stvari – identifikacija i negativna fantazija. Bez negativne fantazije i identifikacije negativna osećanja ne mogu da postoje.

P: Kad sam usred negativnog osećanja kao što je mrzovolja, mogu li da ga zaustavim samo razmišljanjem?

O: Ne, ali možeš da prethodno pripremiš tlo. Ako možeš da stвориš pravilan stav, to će ti posle izvesnog vremena pomoći da zausta-

viš negativna osećanja u trenutku kad počinju. Kad si usred njih, ne možeš da ih zaustaviš; tad je suviše kasno. Ne smeš da sebi dopustiš da zapadneš u mrzovolju; ne smeš da je opravdavaš.

P: Iz onog što kažeš izgleda mi da pretpostavljaš da postoji "ja" više od ostalih koje to može da uradi?

O: Nije u pitanju više "ja", već su neka intelektualna "ja" slobodna od emocionalnog centra i mogu da nepristrasno vide stvar. Ona mogu da kažu: "Imao sam ovo negativno osećanje čitavog života. Jesam li time bilo šta dobio? Ne. Samo sam gubio, gubio i gubio. To znači da je beskorisno."

P: Imamo li osećanja koja nisu negativna?

O: Svakako, ali nisu ni pozitivna. Ona još uvek nisu negativna, ali svakog trenutka mogu postati.

P: Ali, izgleda mi da ima okolnosti koje čoveka prosto navode da ima negativna osećanja?

O: To je jedna od najgorih iluzija koje imamo. Mislimo da okolnosti proizvode negativna osećanja, a zapravo su sva negativna osećanja u nama, unutar nas. To je veoma važna stvar. Mi uvek mislimo da negativna osećanja izazivaju ili greške drugih ili pogrešne okolnosti. Mi uvek tako mislimo. Naša negativna osećanja su u nama i mi sami ih proizvodimo. Nema nikakvog neizbežnog razloga zbog kojeg bi tudi postupci ili određene okolnosti trebalo da proizvedu negativna osećanja u meni. To je samo moja slabost. Spoljni uzroci ne mogu da proizvedu nikakvo negativno osećanje ako ga ne želimo. Negativna osećanja imamo zato što ih dopuštamo, opravdavamo ih, objašnjavamo ih spoljašnjim uzrocima i na taj način se ne borimo s njima.

P: Postoji li bilo kakav razlog zbog kojeg toliko želimo da ih zadržimo?

O: Navika. Suviše smo se navikli na njih i bez njih ne možemo da spavamo. Šta bi mnogi ljudi radili bez negativnih osećanja? Ova navika je toliko jaka da je potreban poseban rad da ih se otarasimo.

Na početku, međutim, rad na negativnim osećanjima ima dve strane: proučavanje i pokušaj da ih ne izrazimo. Pravi rad na negativnim osećanjima počinje kasnije. Ne možeš da proučavaš negativna osećanja ako ih izražavaš. Ako pokušaš da prekineš da ih izražavaš, možeš da ih opaziš i da ih proučiš.

P: Zar nije promena tačke gledišta način da se bori s njima?

O: Sasvim tačno, samo što nije dovoljna sama po sebi. Prava borba počinje borbom protiv identifikacije. Ako uništiš identifikaciju, negativna osećanja će sama od sebe postati slabija. Svakako je, međutim, potrebna i promena tačke gledišta.

P: Kako sam razumeo, rekao si da je borba sa negativnim osećanjima beskorisna, ali moramo da ih proučavamo i posmatramo. Je li to tačno?

O: Borba sa negativnim osećanjima zahteva mnogo napora; navika je suviše jaka. Najpre ih morate jednostavno proučiti i pokušati da se borite sa izražavanjem negativnih osećanja. Ako se sada borite sa jednim osećanjem, umesto njega ćete možda stvoriti dva. Vremenom, čovek može indirektno da ovlada osećanjima. Međutim, prvi korak je proučavanje.

P: Može li čovek imati negativna osećanja i biti dobrog zdravlja?

O: Reč "zdravlje" treba uzeti u širem smislu, iz perspektive sistema. Ne možemo je uzeti u uobičajenom značenju fizičkih manifestacija – odsustva fizičke bolesti – jer je pravilan rad centara jedna od stvari koje su najneophodnije za zdravlje. Ljudi čiji centri pogrešno rade nisu zdravi. Pojam zdravlja mora se proširiti, ne može se uzeti u uskom smislu.

P: Što se tiče pravilnog rada centara – ne vidim kako se emocionalni centar može sprečiti da se meša u posao koji pokušava da obavi intelektualni.

O: On se sve vreme meša. Tu ne možeš ništa da uradiš dok ne pobediš negativna osećanja i naučiš da se ne identifikuješ. Kad prestaneš da identifikuješ, negativna osećanja gube moć, zato što ona rade samo na osnovu identifikacije.

P: Zašto je neophodno da čovek ne izrazi neprijatno osećanje kad ga oseti?

O: Ista je stvar i sa nepotrebnom pričom. Zapitaj se: je li to osećanje korisno, da li je neophodno da ga izrazim? Ideja je da se stvori otpor, inače ne možemo da posmatramo. A to stvaranje otpora je uvod u proučavanje osećanja. Bez toga ne možemo da ih primetimo.

P: Zašto se dešava da čoveku potupno prestanu misli kad pokuša da se odupre negativnim osećanjima?

O: Nedostatak prakse. U početku sve prestaje.

P: Ako se negativna osećanja ne izraze, da li je dobro da se prikriju?

O: Pokušaj. Ne smeš ništa da veruješ. Ako nađeš da je dobro da ih izražavaš, diskutovaćemo. Ja ću ti tada reći da to izražavanje ne možeš da kontrolišeš, a tada ćeš, ako budeš posmatrao, uvideti da je bolje ne izražavati ih. Pitanje je, možeš li da se uzdržiš da ih ne izraziš? Potrebno je mnogo vremena i mnogo drugih stvari da se zaista ne izraze negativna osećanja.

P: Zašto izražavanje besa ili razdražljivosti pruža osećaj olakšanja?

O: To je crv u tebi koji želi da se izrazi. Tada, kad se izrazi, osećaš olakšanje, ali na taj način on postaje snažniji i sve više i više vlada tobom. Kad shvatiš da za tvoju razdražljivost niko drugi nije odgovoran, malo po malo ćeš početi da se drugačije osećaš. Mi imamo mnogo više vlasti nad izražavanjem negativnih osećanja nego što mislimo, i možemo da naučimo da ih ne izražavamo. Čak i u običnom životu ne izražavamo uvek negativna osećanja; znamo da bi to u određenim okolnostima bilo opasno. A ako možemo da vladamo izražavanjem negativnih osećanja u određenim okolnostima, možemo da ih kontrolišemo u svim okolnostima – ako pokušamo.

P: Zar uzdržavanje od izražavanja negativnih osećanja, uobičajeno nazvano "davanje oduška", ne bi moglo da ima štetne posledice?

O: Nema opasnosti. Nismo u stanju da se uzdržimo dovoljno jako da naškodimo sebi. "Davanje oduška" kao vid olakšanja je iluzija. Ono nam samo oduzima energiju. Izražavanje negativnih osećanja je uvek mehaničko, pa nikako ne može da bude korisno. Međutim, otpor tome je svestan.

P: Ako ne smemo da imamo negativna osećanja, to će ukinuti sav emocionalni život?

O: Baš naprotiv – mi sada nemamo emocionalni život, već samo imitaciju. Ideja je da steknemo emocionalni život. Prave mogućnosti za znanje leže u emocionalnom centru.

P: I kontrola i izražavanje izaziva istu iscrpljenost. Šta onda mogu da dobijem ako pokušavam da kontrolišem izražavanje besa?

O: Pretpostavka da se radi o istoj količini energije potpuno je pogrešna, jer kontrola uvećava energiju. Može biti da moraš da po-

trošiš izvesnu količinu energije kako bi kontrolisao određeno osećanje, ali će narednog momenta, pošto nisi potrošio energiju na to beskorisno osećanje, kontrola povećati tvoju energiju. To je hemijsko dejstvo kontrole.

P: Prema mom iskustvu, potiskivanje izražavanja negativnih osećanja zamara.

O: Možeš da se umoriš ako samo potiskuješ izražavanje. Nikad, međutim, nisam rekao da treba potisnuti izražavanje; rekao sam: "Ne izražavaj, nađi razlog da ih ne izraziš". Potiskivanje nikako neće pomoći, jer će negativno osećanje pre ili kasnije isplivati. Ako samo potiskuješ, ostaješ u identifikaciji – jedino što zatvaraš put spoljašnjem izrazu. Stvar je u nalaženju razloga, u ispravnom razmišljanju, jer je izražavanje negativnih osećanja uvek zasnovano na nekoj vrsti pogrešnog mišljenja.

P: Voleo bih da mi se više pomogne u sprečavanju negativnih osećanja.

O: Napor mora da bude tvoj sopstveni, a pre svega moraš da proučiš i klasifikuješ svoja negativna osećanja. Moraš da utvrdiš koja negativna osećanja uglavnom imaš, zašto se ona javljaju, šta ih izaziva i slično. Moraš razumeti da osećanja možeš da kontrolišeš samo umom – ali to ne dolazi odmah. Ako pravilno razmišljaš tokom šest meseci, tada će to uticati na negativna osećanja. Ako počneš da pravilno razmišljaš danas, nećeš izmeniti negativna osećanja već sutra.

P: Kad razmišljam o negativnim osećanjima, vrlo jasno razumem da su ona u nama, pa opet ubrzo nastavljam da ih izražavam. Da li se to dešava jednostavno zato što nisam celovitost?

O: Najpre, zato što nisi celovit, a zatim, zato što ne pokušavaš na pravi način. To je stvar dugog rada i ne može se, kao što sam rekao, odjednom promeniti. Ako čovek ima stalna negativna osećanja, negativna osećanja iste vrste koja se neprekidno vraćaju, pada uvek na istom mestu. Kad bi bolje posmatrao sebe, znao bi da će to osećanje doći, ili da je došlo, a kad bi unapred pravilno razmišljao, pružio bi izvestan otpor. Međutim, ako čovek nema pravilan stav, ako ne misli ispravno, tad je bespomoćan i negativna osećanja mu se događaju ponovo u istom trenutku, na isti način. Ovo je jedan od metoda kontrole negativnih osećanja pomoću intelektualnog centra. Stavovi se, međutim, moraju stvoriti mnogo ranije, ne u trenutku emoci-

onalne eksplozije. Tada će, malo po malo, emocionalne eksplozije potpasti pod kontrolu intelekta. Misli mogu da budu trajnije od osećanja, pa na taj način mogu da utiču na osećanja. Možeš da stвориš trajne misli, trajne stavove koji će vremenom uticati na osećanja. Međutim, pre nego što ovo postane moguće, mora se uneti izvesna disciplina u naša osećanja, a mora se steći i određeno znanje da bi se radilo na emocionalnom umu.

P: Primetio sam da gotovo sve vreme jedva da nešto osećam ili nemam nikakvu živost iskustva. Je li to san?

O: Delimično san, a delimično život u motoričkom i instinktivnom centru. Tada, baš kao što si opisao, jedva da osećamo ikakvu živost iskustva.

P: U izvesnim slučajevima negativno osećanje straha izgleda korisno, inače bi ljudi prelazili ulicu bilo kad i ne gledajući.

O: Ti govoriš o instinktivnom strahu; emocionalni strah je drugačiji, on se zasniva na fantaziji.

P: Da li negativna osećanja štetno utiču na ostale funkcije?

O: To moraš da shvatiš na svom primeru. Na primer, ako si uzbuđen ili razdražen, ili nešto slično, zapažaj druge stvari. Možeš li dobro da pamtiš? Možeš li dobro da misliš, dobro da radiš? Videćeš da su sve tvoje ostale sposobnosti umanjene. To zapažanje će ti samo po sebi ukazati na mnoge druge stvari koje treba posmatrati.

P: Zašto se događa da negativna osećanja u tolikoj meri utiču na instinktivni centar?

O: Negativna osećanja utiču na sve centre. Centri su tako povezani da ne možeš da imaš snažno negativno osećanje – a sva ona postaju snažna uz pomoć identifikacije – a da ono ne utiče na sve centre. Ne možeš da imaš negativno osećanje i da istovremeno ispravno radiš nešto drugo, pa čak ni da ispravno misliš. Pogrešno je deš, pogrešno dišeš, pogrešno radiš – sve je pogrešno.

P: Jesu li negativna osećanja pogrešna upotreba instinktivnog centra?

O: Ne; međutim, sva osećanja vode poreklo iz instinktivnog centra. Kod malog deteta centri nisu podeljeni. Negativna osećanja stvaraju se od materijala uzetog iz instinktivnog centra. Taj materijal po pravu pripada instinktivnom centru i pogrešno je od njega pozajm-

ljen. Mi smo u vrlo čudnovatom stanju, jer pozitivna osećanja ne pripadaju našem običnom emocionalnom centru, već višem emocionalnom centru, a negativna osećanja ne pripadaju običnom emocionalnom centru, već za njih postoji veštački centar Emocionalni centar pozajmljuje materijal od instinktivnog i zajedno sa negativnim polom instinktivnog centra, uz pomoć fantazije i identifikacije, stvara negativna osećanja. Veoma je težak posao da se ona unište; morate, međutim, da shvatite da je razvoj nemoguć sve dok postoje negativna osećanja, jer razvoj znači razvoj svega što je u čoveku. Negativna osećanja ne mogu da se razviju; bila bi prava katastrofa da mogu. Zato, ako se čovek trudi da stvori svest, mora istovremeno da se bori protiv negativnih osećanja, jer se ili razvija, ili ih zadržava – obe stvari ne može da postigne istovremeno.

P: Da li bi pokušaj da se razume zašto se stvari dešavaju, da se razumeju uzrok i posledice, bio način da se kontrolišu negativna osećanja?

O: Mogao bi da bude u nekim posebnim slučajevima, ali zasad nije stvar u tome da se negativna osećanja unište ili kontrolišu, već da se prouče. Najdelotvorniji metod da se negativna osećanja kontrolišu jeste da se nauči da se ne izražavaju. Zato se najpre moramo boriti sa izražavanjem negativnih osećanja, a potom i sa samim osećanjima onoliko koliko možemo. Kad naučimo da ih ne izražavamo, govorićemo o narednom koraku. Ne možeš da kontrolišeš negativna osećanja sve dok se ona neometano izražavaju.

Želeo bih da razumeš da su prestanak izražavanja negativnih osećanja i borba sa negativnim osećanjima dve sasvim različite vežbe. Najpre dolazi pokušaj da se negativna osećanja ne izraze. Ako određeno negativno osećanje izražavaš, u njegovoj si moći i tog trenutka ne možeš ništa da učiniš. Kada si naučio da ih ne izraziš, možeš da pokušaš da se ne identifikuješ, da stvoriš pravilan stav i da pamtiš sebe.

P: Ponekad uspem da u početku ne izrazim negativno osećanje, ali ono nastavlja sa pokušajima da izbije napolje.

O: To znači da si zaustavio samo spoljašnju manifestaciju, a moraš pokušati da presečeš njen uzrok. Ne mislim na samo osećanje, već na uzrok njegovog izražavanja. Tu ima razlike. Osećanje je jedna stvar, izražavanje druga. Pokušaj da utvrdiš razliku.

P: Da li pokušaj da njima vladamo postepeno eliminiše negativna osećanja?

O: Svakako, jer mnoga od njih postoje samo kad nema kontrole; od trenutka kad kontrola počne, postaje lako da se mnoga od njih eliminišu.

P: Ako je čovek od malih nogu učen da ne izražava negativna osećanja, nije li to podjednako mehaničko?

O: To je akademsko pitanje; neophodno je da proveriš možeš li to u svim okolnostima. Čovek može biti naučen da ne izražava negativna osećanja u određenim okolnostima, ali u drugim okolnostima će ih izraziti.

P: Nije li cilj da se ne osećaju neprijatna osećanja?

O: To dolazi kasnije i sasvim je posebno pitanje. Do toga možeš da dođeš tako što se ne identifikuješ.

P: Kako čovek može da proveri odakle dolaze njegova negativna osećanja, šta ih izaziva i kako da prevazidemo našu težnju da obmanjujemo sami sebe? Da li je to moguće samo u školi?

O: Zasad nije važno da se nauči odakle ona dolaze, već je važno da se prekine sa izražavanjem. Mnoge stvari o negativnim osećanjima mogu da se nauče naknadno. Što se tiče onog što ih izaziva – identifikacija je opšti uzrok svih negativnih osećanja. Sa njima se ne možeš boriti bez pomoći – mnogi su pokušali. Ako shvatiš koliko su ti mogućnosti male, razumećeš da čovek mora da ima svu moguću pomoć da bi nešto postigao.

P: Moraju li negativna osećanja da uvek budu mehanička?

O: Šta je suprotno mehaničkom? Svesno. Ko bi svesno imao negativna osećanja? Kad sazna da ih se može osloboditi, niko ne želi da ih ima. Zato su ona bez sumnje mehanička.

P: Možemo li da čujemo više o pravilnom stavu kao oružju protiv negativnih osećanja? To mora da znači više nego da se samo ne identifikuje?

O: Svakako, To znači više; znači pravilno mišljenje o određenom predmetu. Na primer, skoro sva naša lična negativna osećanja zasnovana su na optuživanju: kriv je neko drugi. Ako istrajnim razmišljanjem shvatimo da nam niko ne može biti kriv, da smo mi uzrok svega što se dešava u nama, to će promeniti stvari – svakako, ne

odjednom, jer u mnogim slučajevima će ovaj uvid doći suviše kasno. Posle određenog perioda pravilnog razmišljanja, međutim, ovo stvaranje pravilnog stava ili tačke gledišta može da postane trajni proces; tad će se negativna osećanja pojavljivati samo povremeno. Baš zato što postaje trajan, ovaj proces pravilnog mišljenja ima moć nad negativnim osećanjima – hvata ih u začetku.

P: Uvidam da mi veliki deo vremena prolazi u negativnom stanju, ne baš određenom, i izgleda mi da nisam u mogućnosti da tu bilo šta učinim.

O: Da; međutim, prethodno si morao da shvatiš da je to u celini povezano sa nekom vrstom identifikacije ili fantazije. Kad pronađeš razne manifestacije tog negativnog stanja, možeš sa tim da se boriš, jer se borba odvija u umu. Možeš da odbaciš neke tačke gledišta i prihvatiš druge, pa ćeš ubrzo uvideti razliku.

Ovo je povezano sa jednim veoma krupnim pitanjem, jer smo iz jedne tačke gledišta toliko mehanični da ne možemo da učinimo ništa; ali, iz druge tačke gledišta, postoji više stvari koje možemo da počnemo da činimo. U sebi imamo određene mogućnosti, samo što ih ne koristimo. Istina je da ne možemo ništa da "učinimo" u smislu da ne možemo da promenimo ono što osećamo u određenom trenutku. To je početak. Moramo da znamo šta je moguće i da počnemo od toga, jer će se tada mogućnost da nešto učinimo, umesto da puštimo da se stvari same odvijaju, postepeno povećati.

Mi ne shvatamo kakva ogromna moć leži u mišljenju. Nisam mislio na moć u filozofskom značenju reci. Moć leži u činjenici da ukoliko o određenim stvarima uvek ispravno mislimo, to možemo da učinimo trajnim – mišljenje će prerasti u trajni stav. Možete da pronađete neke naklonosti prema pogrešnim emocionalnim ispoljavanjima određene vrste. U samom tom trenutku ne možete ništa da učinite, jer ste sposobnost za takvu vrstu reakcije u sebi razvili pogrešnim mišljenjem. Ako, međutim, počnete ispravnim mišljenjem, posle izvesnog vremena razvićete u sebi sposobnost da reagujete drugačije. Treba samo razumeti ovaj metod, i to ga treba razumeti prilično duboko.

Taj metod možete da primenite na mnogo različitih stvari. To je zaista jedina stvar koju možete da učinite. Ništa drugo ne možete da "učinite". Nema direktnog načina da se borite sa negativnim ispolja-

vanjima, jer ne možete da ih uhvatite i nema drugog načina da se ona spreče osim da se za njih unapred pripremi. Neće vam, međutim, pomoći prolazni uvid da su ta ispoljavanja pogrešna, uvid mora da bude veoma dubok, jer ćete u suprotnom morati opet da se, kroz jednako tešku proceduru, pripremate da sprečite naredno ispoljavanje. Vi ne shvatate koliko mnogo gubite tim spontanim ispoljavanjima negativnog tipa. One čine nemogućim mnoge stvari.

P: Primetio sam da, čak i ako počnem da pravilno razmišljam, čim čujem nekog kako gunda, počinje imitiranje i ja počinjem da činim to isto.

O: Činjenica da si počeo da pravilno razmišljaš neće ništa promeniti istog trenutka. Neophodno je da se pravilno misli dugo vremena, tada će doći rezultati – ali ne odjednom. Da bi se stvorili pravilni stavovi, potrebni su meseci i godine. Stvaranjem pravilnih stavova utvrđuješ činjenicu da si zaista ozbiljno odlučio da ne dopustiš negativna ispoljavanja. Mi ne shvatamo koliko njima gubimo. Gubimo baš ono što hoćemo da dobijemo.

Najpre, međutim, moramo da presečemo naviku izražavanja negativnih osećanja. Zato vam je na samom početku, kad ste čuli za posmatranje sebe, objašnjeno da morate da naučite da ne izražavate negativna osećanja. Svi znaju kako da ne pokažu ono što osećaju – ne mislim na izuzetne slučajeve, nego na uobičajene situacije. Sva negativnost se zasniva na identifikaciji, fantaziji i jednoj posebnoj osobini, a to je dopuštanje sebi da se ona izraze. Ti stalno veruješ da ne možeš da ih prekineš, pa ih zato osećaš. Zato se prvo moraš otarasiti te iluzije. Ti možeš da prekineš ispoljavanje negativnih osećanja. Ako kažeš: "Ne želim to", verovaću ti, ali ti neću verovati ako kažeš: "Ne mogu".

Dao sam vam dosta sugestija u vezi s radom na osećanjima, kao na primer da proučavate, borite se sa identifikacijom, sa izražavanjem negativnih osećanja, da o negativnim osećanjima pravilno mislite. To su četiri vežbe. Ako zaista iskoristite sve što vam je dato, ubrzo ćete videti sasvim opipljive rezultate. Prava kontrola emocionalnog centra zahteva pamćenje sebe, zahteva novo stanje svesti, pa je do toga put dug. Zasad moramo da koristimo pomoćne metode. U početku je od svega toga najvažniji pravilan stav.

POGLAVLJE IV

Jezik • Različite podele koje koristi sistem • Suština i ličnost • A, B i C uticaji • Magnetski centar • Pogrešan magnetski centar • Zamenik Nadzornika • Zakon slučaja • Zakon sudbine • Zakon volje • Zakon uzroka i posledice • Izmaći zakonu slučaja • Težište • Zašto su škole neophodne • Od čega se sastoji škola • Kome su škole neophodne • Stepni škole • Put fakira, put monaha i put jogina • Četvrti Put • Razlika između Četvrtog Puta i tradicionalnih puteva • Svi putevi vode istom cilju • Nivo škole zavisi od nivoa učenika • Unutrašnji krug čovečanstva

Proučavanje metoda koje ovaj sistem koristi u cilju dovođenja čoveka do više svesti počinje proučavanjem novog jezika. Taj jezik se zasniva na novim principima koje vi još ne poznajete. Ali, kako budete nastavili ovo proučavanje, vrlo brzo ćete početi da ih razumevate. Uz pomoć tog jezika moguće je prići bliže istini, moguće je govoriti mnogo preciznije nego što to sada činimo, i dva čoveka koja razumeju ovaj jezik nikad neće biti u nesporazumu oko jednostavnih stvari. Izvesne izraze ovog jezika, kao što su pamćenje sebe, identifikacija, pridavanje značaja i slično, već ste čuli. Veoma je važno da se razumeju različite podele koje koristi ovaj sistem, a koje su deo pomenutog jezika. Čovek je veoma komplikovana mašina i može se proučavati na osnovu podela. U običnom jeziku te podele ne koristimo, pa zato ljudi jedni druge ne razumeju.

Pokušajte da razumete ovo što govorim, jer je prilično teško da se to izrazi. Ako uzmemo grad, možete da razumete da se on deli na severni, južni, istočni i zapadni deo, može da se подели na rejone i kvar-

tove, a potom na različite ulice. Može takođe da se proučava s gledišta njegovog stanovništva, jer se u njemu nalaze ljudi različitih narodnosti, različitih zanimanja, oni koji pripadaju različitim profesijama i tako dalje. Nijedna od tih podela ne podudara se sa drugom, svaka mora da se posebno prouči. Ne možete da napravite globalnu mapu koja će ih sve uključiti – morate da napravite niz različitih mapa.

Isti je slučaj i sa čovekom. Na primer, već sam dao određene podele. Prva je podela na centre, odnosno funkcije, po kojoj se svaki čovek sastoji od četiri čoveka, od kojih svaki živi svoj sopstveni život sa sopstvenim asocijacijama, sopstvenim sklonostima i nesklonostima. Potom sam vam dao podelu na različita "ja". To je veoma korisna podela – čovek nije jedan, on je mnoštvo, gomila, koja se sastoji od ljudi koji jedni druge ne poznaju i međusobno se bore. Ova podela na različita "ja" dopunjena je podelom na različite uloge koje čovek igra u različitim okolnostima. Potom je tu podela na znanje i biće – ono što čovek zna i ono što jeste. Takođe sam vam dao podelu ljudi na sedam kategorija: čovek broj 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7.

Sada smo stigli do još jedne sasvim drugačije podele, koja nije paralelna ni sa jednom od ostalih – podele na suštinu i ličnost. Suština je ono u vama što je urođeno, ličnost je ono što ste stekli. Suština je vaša sopstvena, ličnost ne pripada vama. Čitav unutrašnji život čoveka, sva njegova opažanja i reakcije podeljene su na ova dva dela. Neke stvari dobili ste rođenjem, kao na primer određene fizičke osobine, zdravstveno stanje, određene vrste predispozicija, naklonosti, težnji i tako dalje. One pripadaju suštini. Ličnost je ono što ste tokom života stekli – pogledi, mišljenja, reči. Podelu na ličnost i suštinu lakše je razumeti ako se nadu neki primeri. Iako su one u životu uvek izmešane, lakše je da se ličnost i suština razlikuju kod drugih ljudi nego kod sebe, jer se ličnost vrlo često menja sa izmenom okolnosti, ali suština ostaje ista. Veoma je važno da se ova podela razume, jer se mnoge stvari koje o čoveku govorimo odnose na suštinu, dok se druge odnose na ličnost.

P: Ako je suština ono sa čime smo rođeni, može li joj se nešto dodati? Može li ona da raste?

O: Da, ali to može da se učini samo ako se ličnost podučiti i ako prestane da vrši pritisak na suštinu. Ličnost je suviše teška, suviše snažna, ona okružuje suštinu kao školjka, tako da do nje ništa ne

može da dopre, sve mora da prođe kroz ličnost. U takvim uslovima suština ne može da raste; ako, međutim, ličnost postane propustljivija, utisci i spoljašni uticaji će prodrati kroz nju i doći do suštine, a potom će suština početi da raste.

P: Znači da jaka ličnost sprečava da utisci dopru do suštine?

O: Da, ali šta znači jaka ličnost? To znači jak uticaj onog što nije tvoje sopstveno, već onog što si stekao – reči drugih ljudi, pogleda i teorija drugih ljudi. One mogu da oko suštine formiraju tako debelu koru da kroz nju ništa ne može da prođe i stigne do tebe, da stigne do onog što jesi.

P: Da li je moguće da se ta školjka probije ili uništi?

O: Pre probijanja ili uništenja te školjke ličnosti neophodno je da se pripreme druge odbrane. Ako iz određenih razloga ta školjka otpadne, ljudi se nadu bez ikakve odbrane izloženi mnogim veoma teškim uticajima koje ne mogu da kontrolišu. Ličnost te čuva od određenih udaljenih uticaja; ako je oslabljuješ, izlažeš se još mnogim uticajima koji ranije nisu stizali do tebe, pa ćeš imati još manje kontrole nego što je imaš sad. Ima, međutim, mnogo stvari koje možemo da kontrolišemo, a koje zasad ne kontrolišemo. To je ispravan način da se misli o ovome.

P: Možeš li da navedeš neki primer tih uticaja?

O: Recimo, jednostavan primer bi bio atmosferske promene ili smene godišnjih doba – one mogu veoma jako da utiču na suštinu, ali ako je čovek okružen ličnošću, manje je pogođen. Za ljude čija je suština otvorenija uticajima, smena godišnjih doba je vrlo ozbiljna stvar. Rekao sam vam ovo jednostavno kao primer za stvari koje ljudi ne uzimaju u obzir i o kojima nemaju nikakvu predstavu. Tu su i mnoge druge stvari; na primer, stare knjige o magiji upozoravaju ljude kako ona može da bude opasna i kako se čovek mora unapred pripremiti: i u mnogim slučajevima su u pravu, jer otvaranje suštine može da bude dobro, ali mogu da ga prate i mnoge opasnosti. Ličnost je velikim delom stvorena na pogrešnim osnovama, ali je istovremeno oblik odbrane.

P: Da li je moguće da prodemo kroz život, a da nikad ne primetimo suštinu?

O: Zavisi da li smo u pripremnim školama ili ne. U običnom životu uopšte ne znamo za ovu podelu. U proučavanje sebe čoveku se

za nju kaže, ali su ličnost i suština toliko izmešane da za dugo vreme ova podela ostaje teorijska, jer nije moguće da se kaže šta je šta na osnovu posmatranja, izuzev u ekstremnim slučajevima. Potom, kako čovek radi, počinje postepeno da uvida da je neka stvar više ukorenjena, ide dublje od drugih. Na taj način, malo po malo, čovek vidi suštinu. Sve trajne ili trajnije osobine sigurno zavise od suštine. Kad se ličnost obuči i postane manje čvrsta, mnoge osobine predu u suštinu i postanu trajne. Tako se suština razvija. U ličnosti se stvari pojavljuju i nestaju, ali ono što prede u suštinu ostaje.

P: Da li je suština manje-više isto što i biće?

O: Ne može se tako reći. Biće je život, proces. Suština je objekat.

P: Da li je suština kod deteta razvijenija od ličnosti?

O: U određenom vrlo ranom periodu suština može da bude snaznija od ličnosti, ali su obe nerazvijene. A ima razne dece i raznih okolnosti.

P: Kako možemo da se borimo protiv ličnosti?

O: Ne radi se o borbi, već o kontroli i obrazovanju. Ličnost ne sme da ima previše slobode. Ona mora da se obrazuje na određen način, da se ponaša u skladu sa određenim principima, da radi u određenom pravcu. Sada je naša ličnost skroz pogrešna. Tu je previše laganja, samoobmanjivanja, fantazije, negativnih osećanja. Sve se te stvari moraju ispraviti; samo tad mašina može da radi kako treba. Rad moramo da obavljamo preko ličnosti; dugo vremena suština za nas ne može da ima praktični značaj. Ako počnemo da svesno radimo na ličnosti, određene stvari će uticati na suštinu, ali ne odjednom.

P: Možemo li da učinimo ono što hoćemo pomoću ličnosti?

O: Ako radiš, ako proučavaš, postepeno ćeš je izmeniti i tvoj rad na ličnosti odraziće se na suštinu. Ili ti kontrolišeš ličnost, ili je kontrolišu stotine "ja" od kojih svako ima svoje sopstvene ideje, sopstvene poglede ili želje. Moramo da shvatimo koliki je ogroman rad potreban da se stekne jedinstvo, kad u nama, ovakvim kakvi smo sada, jedan deo odluči da radi, a drugi za to ne zna ili se ne slaže. Kad si obrazovao svoju ličnost, kad je postala poslušna u odnosu na tvoj cilj i počela da mu služi, tada je ona korisna i ispravna. Ali ako jedan deo tebe ima cilj, a tvoja ličnost radi protiv tog cilja, naravno da nije ispravna.

P: Rečeno mi je da u ličnosti ima isto toliko dobra kao i u suštini, ali ja u njoj ne mogu da nadem ništa korisno za moj krajnji cilj.

O: Šta misliš kad kažeš da nema nikakvog dobra u ličnosti? Čak i kad posmatraš i uviđaš stvari o sebi, to je dobro. A to je takode u ličnosti. Deo koji želi da zna, da radi, da se menja, jeste deo ličnosti. U našoj ličnosti mogu da postoje stvari koje su pogrešne, i te stvari moraju da se prouče i uklone. Ličnost se razvija proučavanjem i smanjivanjem beskorisnih funkcija. Pomoću toga ona postaje bolja i čistija. U školskim uslovima suština mora da bude mnogo važnija od ličnosti i ako ličnost suviše dominira, razvoj postaje nemoguć; jer, pravi razvoj se odvija u suštini, a ako je ličnost suviše jako pritisne, suština ne može da diše. Ličnost je, međutim, takode veoma važna. Mogućnost promene je zaista veoma složena, jer se sastoji od mnogo stvari. Mora postojati određena osobina u suštini, jer ako ta osobina ne postoji, ništa nije moguće; mora da postoji određeni materijal, određene tekovine u ličnosti, i mora da postoji određeni splet okolnosti.

P: Da li će ličnost dozvoliti da bude u drugom planu? Da li se ona svojevolejno povlači?

O: Ona se ne povlači, već postaje drugačija. Ako ličnost vrši pritisak na suštinu, to je abnormalno. U našem sadašnjem stanju ličnost je patološka, nezdrava. Pomoću rada ona jednostavno postaje zdrava.

P: Ne razumem kako ličnost može da utiče na suštinu kad je suština ono sa čime smo rođeni?

O: Uzmi intelektualni centar: ne radamo se sa njegovim sadržajem – mislima, idejama, ubedenjima, mišljenjima – sve je to stečeno. A što se tiče toga kako ličnost može da utiče na suštinu, pretpostavimo da u svojoj ličnosti dodeš do određenog zaključka i primetiš posmatranjem da imaš neku suštinsku naviku, na primer, neku vrstu negativnog osećanja koje uvek isplivava u određenim situacijama. Shvataš da ona ni u kom slučaju nije korisna, da troši energiju i otežava ti život. Kako da se boriš protiv nje? Uviđaš da se to negativno stanje hrani samoopravljanjem, da ga u svom uobičajenom stanju uvek opravdavaš i misliš da je neko drugi kriv, ili kažeš da nisi to nameravao, ili da te ljudi ne razumeju i slično. To mu omogućava da postoji. Ako promeniš tačku gledišta, ako prestaneš da ga opravdavaš i umesto toga u sebi stvoriš trajnu ideju da je to osećanje po-

grešno, da nije opravdano, tada ta tačka gledišta može konačno da postane trajna.

P: Ima li nasleđe bilo kakvog udela u suštini?

O: U čoveku nasleđe praktično ne postoji. Mogu se naslediti loše osobine, ali dobre osobine ne. Životinjama vladaju zakoni drugačiji od onih koji vladaju čovekom; kod njih se podjednako prenose i dobre i loše osobine, ali ono što kod čoveka može da se prenese, ako ne računamo fizičke osobine, jesu samo osobine degeneracije i osim njih se ništa ne prenosi. Fizičke osobine mogu da budu nasledne, ali ne i takve osobine kao što je samosvest. Suština ne može da se nasledi.

P: Da li se sklonost prema negativnim osećanjima nalazi u suštini ili je potpuno stečena preko ličnosti?

O: Takva sklonost može da postoji čak i u suštini – određena nastrojenost te vrste; mi, međutim, možemo da smatramo da se to odnosi samo na ličnost; jer, ukoliko bi u suštini postojala zaista jaka težnja ka negativnim osećanjima, to bi značilo da se radi maltene o ludilu.

P: Ako postoje nedostaci u suštini, mogu li da se izmene?

O: Da; ali, kao što sam rekao, najpre mora da se izmeni ličnost; suština se ne menja tako lako. Izmena osobina suštine je jako težak posao; za njega je potrebno znanje i dovoljno energije, a mi smo slabi i ne posedujemo znanje. To se radi samo kad je neophodno i samo uz pomoć *školskih* metoda. Pretpostavimo da neko ima lenju suštinu, a želi da se probudi – to može da promeni posle dugog perioda samoproučavanja, ali mora da ima pomoć *škole*. Zato je za nas sreća što rad na suštini dolazi kasnije, što treba da počnemo od ličnosti. Rađajući na ličnosti, međutim, već u izvesnoj meri radimo i na suštini. San, buđenje, svest – sve se to ne odnosi na ličnost, već na suštinu. Tako, zapravo, na suštini radimo od samog početka, a ličnost će, menjajući se, vršiti određeni pritisak na suštinu i takođe je menjati.

P: Rađa li se čovek sa suštinom?

O: Da, ali često ona ostaje nerazvijena, na nivou malog deteta.

P: Da li je suština pouzdani deo u nama?

O: Čak i u ličnosti postoje pouzdane i nepouzdate stvari. Na primer, fantazija je nepouzdana. Zamišljanje da znaš da plivaš kad ne

znaš i znanje tablice množenja podjednako pripadaju ličnosti; jedna stvar je pouzdana, druga nije.

P: Da li nivo bića zavisi od rasta suštine?

O: Svakako, među njima postoji veza. Samo što biće ne možeš da procenjuješ na taj način, jer je zasad podela na ličnost i suštinu čisto teorijska. Korisno je, međutim, da zapamtiš da u tebi postoje ta dva principa jer, kao što sam rekao, ako ovu podelu ne znaš, to će te sprečiti da razumeš izvesne druge stvari koje ćeš čuti.

Stvar koju treba razumeti što se ličnosti i suštine tiče jeste da je suština jedna, dok se ličnost sastoji od nekoliko grupa "ja". Zato možemo da kažemo da mi nemamo ličnost, već ličnosti u množini, jer ih ima pet ili šest, ponekad i deset u jednoj osobi. Magnetski centar, na primer, takođe pripada ličnosti, jer se ne radamo s njim – on se stvara u životu. To je grupa "ja" koju u određenoj maloj meri mogu da kontrolišu druge grupe "ja". Neke od ovih podličnosti su sasvim u redu, dok će nam neke uvek stajati na putu, pa moramo da njima ovladamo ili da ih uklonimo.

P: Kakav rad može da se obavi na ličnosti?

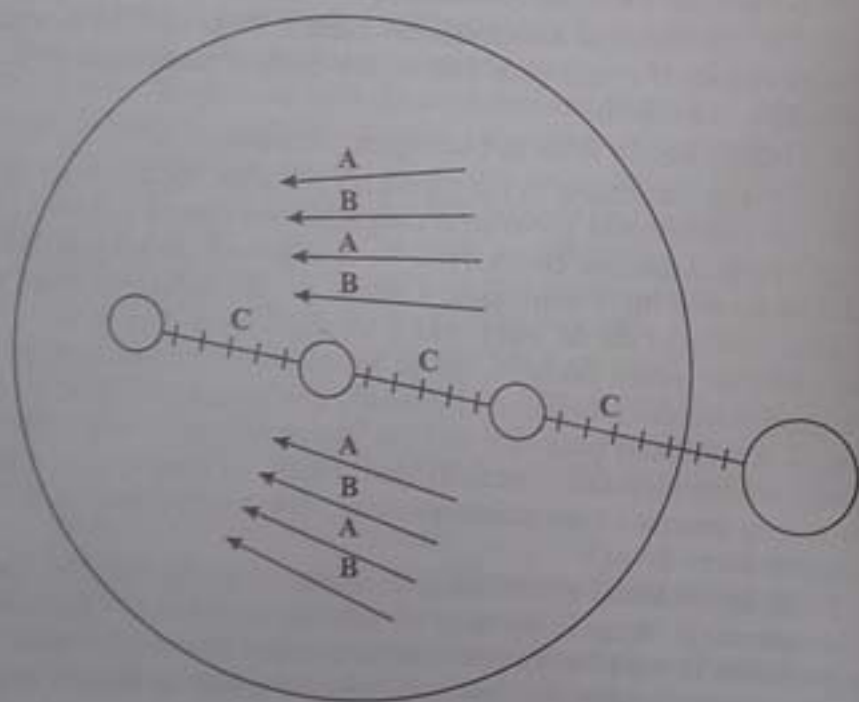
O: Nju možemo da kontrolišemo umom. To je sve što možemo da očekujemo. U svom umu formulišeš cilj, a ličnost mora da radi u skladu s tim ciljem.

P: Odakle potiče želja za buđenjem? Iz suštine?

O: Ona je povezana sa magnetskim centrom. Sećaš se da sam u prvom predavanju govorio o magnetskom centru i različitim uticajima pod kojima čovek živi. To nas dovodi do pitanja zašto neke ljude ove ideje zanimaju, a druge ne; šta stvara tu želju da se zna, energiju da se traži; zašto su ljudi koji žive u sličnim okolnostima toliko različiti, pa je jedna osoba zadovoljna unapred spremljenim teorijama i klišeima, dok druga želi da nađe istinu za sebe. Kako objasniti ovu razliku među ljudima u odnosu prema novim idejama – jer neki ljudi naiđu na mogućnost sticanja novog znanja i nisu zainteresovani, dok to drugima može da promeni čitav život?

Ljudi do ovakvih i sličnih ideja dolaze na razne načine. Neki ponešto razumeju, drugi ih primaju na uobičajenom nivou. Ova razlika proističe iz toga što čovek u mehaničkom životu živi izložen dvema vrstama uticaja. Šta to znači? Ovo je u vezi sa idejom obja-

šjenom na početku da je čovek mašina kojom upravljaju spoljašnji uticaji i stvari oko njega. On može da bude prijemčiv za jednu vrstu uticaja, a za drugu ne. Najveći deo tih uticaja stvara sam život, ljudi nalik na ostale. Međutim, među njima, pomešani s njima, postoje drugi uticaji koje ne stvara život, već dolaze iz drugih izvora, od ljudi višeg uma. Oni se pojavljuju u obliku vere, nauke, filozofskih sistema, ezoteričke nauke, umetnosti, svih vrsta učenja i tako dalje. Oni se spolja ne mogu razlikovati od uticaja prve vrste; zato od samog čoveka zavisi da li će ih razlikovati ili ne. Čovek može da živi samo pod uticajima A, to jest, uticajima prve vrste i da previdi uticaje B, da ga ne interesuju. Ako se, međutim, zanima za uticaje druge vrste i apsorbuje ih u dovoljnoj količini, u njemu se odvija izvestan proces. Rezultat uticaja B, sećanja na njih, sakuplja se odvojeno u poseban odeljak i stvara ono što zovemo magnetski centar. Magnetski centar je kombinacija određenih interesovanja i emocionalnih asocijacija koje čoveka navode da se okrene u određenom pravcu. To je određeni krug ideja i određeni krug osećanja. To je pokretlo interesa za ovakve vrste ideja.

P: Ako smo mi obične mašine, treba li da zaključimo da ti pokušavaš da nas, mašine, vodiš u određenom poželjnom pravcu, ili smo sami u stanju da razlikujemo istinu od laži? Ako jesmo, pomoću čega?

O: Pomoću magnetskog centra. Ljudi *jesu* mašine, to ne dolazi u pitanje; samo što nisu sasvim ista vrsta mašine kao što je lokomotiva i slično. Već si čuo da čovek može da živi u četiri stanja svesti, dok u običnim okolnostima živi samo u dva. Druga dva stanja se u njemu mogu razviti, ali ne mogu da se razviju sama od sebe, već moraju da se razviju pomoću znanja i napora. A sposobnost koja čoveku pomaže da razlikuje i da razume jeste magnetski centar.

Sad govorimo o čoveku koji još nije sreo *školu*. On u životu živi u uobičajenim okolnostima. Okolnosti mogu da budu vrlo različite, međutim, u bilo kojim okolnostima čovek živi izložen dvema vrstama uticaja o kojima sam govorio. Šta su uticaji A? Svaki interes za život, borba za opstanak, želje, uzbuđenja, posedovanja, bogatstva, zabave i slično. Oni su stvoreni bez namere i mehanički su i po poreklu i po delovanju. Ali, čovek istovremeno živi izložen uticajima koji su prvobitno stvoreni u *školi*, ali su bačeni u opšti metež života. Ovi B uticaji su takvi kao da potiču izvan života. Oni su podešeni u određenu svrhu, da služe kao "svetla na putu". Ostatak zavisi od čoveka samog. Svo njegovo interesovanje može da se koncentriše samo na uticaje prve vrste, ili deo njega može da bude zainteresovan za ovu drugu vrstu uticaja. Ako ih čovek primećuje i proučava, oni u njemu mogu da se nagomilaju. Sećanje na ova interesovanja može u njemu da se skuplja od ranog doba i stvori određenu grupu "ja" odvojeno od ostalih "ja" u njemu. Posle izvesnog vremena ta grupa "ja", odnosno magnetski centar, počinje da kontroliše i određuje njegov opšti pravac u životu i pravac njegovih interesovanja, ili jednog dela njegovih interesovanja. Magnetski centar znači da se traže određene stvari i da je čovek na nivou određenih stvari.

Ali, ako čovek ove uticaje ne primećuje, oni neće proizvesti nikakvu posledicu. Zato su ljudi toliko različiti. Čovek može da bude vrlo intelektualan, da proučava filozofiju, umetnost, a da istovremeno, ako nema magnetski centar, nema šanse. Ako dode u dodir sa *školom*, neće je prepoznati. Drugi čovek, opet, može da bude nedovoljno obrazovan, ne mora previše da čita, ne mora da zna previše reči, pa ipak odmah postaje zainteresovan čim sretne *školu*.

P: Šta nas čini različitim u tom smislu?

O: Radi se o kombinaciji onog sa čime smo rođeni i spoljašnjih okolnosti koje nas čine ovakvim kakvo smo: sve to mehanički, sve po zakonu slučaja. Beskorisno je da se priča da se ljudi rađaju različiti; to ne možemo da promenimo, u svakom slučaju ne na početku. Moramo da uzmemo zdravo za gotovo da ljudi imaju različite sposobnosti – ali ne i za buđenje; ovde ljudi greše. Buđenje ne zavisi od onog sa čime je čovek rođen, ono zavisi od magnetskog centra, a magnetski centar zavisi od onog što čoveka zanima. Jednog čoveka interesuje jedno, drugog drugo, ali od čega to zavisi, ne znamo i neće nam pomoći ako tu stvar istražujemo, jer će to biti samo teorije. U našem stanju svesti možemo da znamo samo neke stvari i moramo da se koncentrišemo na stvari koje možemo da znamo, ne gubeći vreme na one koje ne možemo da znamo.

P: Ne zavisi li naš magnetski centar u velikoj meri od mehaničkih uzroka?

O: Ne baš sasvim. Kao što sam rekao, on je izvesna kombinacija interesa, i ne samo interesa, već i ideja koje je čovek stekao, određenog znanja, određenog razumevanja. Sve to ulazi u magnetski centar. To je mehaničko kao i sve ostalo; uticaji B su, međutim, po svojoj prirodi različiti, mada u početku dolaze mehanički. To nije važno. Važno je da li postoji interesovanje za B uticaje ili ne. To je način na koji od mehaničnosti nastaje borba protiv mehaničnosti. Magnetski centar čoveku pomaže da vidi, razume i razlikuje određene stvari. Čovek ne može da oceni razliku između ideja, ne može da kaže šta je bolje, a šta gore, šta mu odgovara, a šta ne, bez pomoći magnetskog centra. Nagomilavanje znanja ne pomaže da se formira magnetski centar; magnetski centar je dobar ukus uz čiju pomoć čovek može da na nov način vrednuje ideje sa kojima se sretno. Problem je da se u životnoj bujici razlikuju ove dve vrste uticaja, da se oseti njihova različitost. Ako je čovek ne oseća, ako B uticaje prima na isti način kao i uticaje A, onda oni i deluju na isti način i ne dolazi do stvaranja magnetskog centra.

Zatim, tu postoje mnoge opasnosti, jer su neke od ideja koje sačinjavaju ovu drugu vrstu uticaja toliko iskrivljene da mogu da stvore pogrešan magnetski centar. Magnetski centar mora da bude veoma

ujednačen i veoma zdrav da bi nekuda vodio, inače je samo smetnja i ništa više.

P: Kako da čovek zna da je izložen uticajima B?

O: Uticaji B su uvek prisutni. Oni izvorno potiču iz unutrašnjeg kruga života, iz dela života koji se oslobodio mehaničkih zakona, ali mogu da prođu kroz mnoge stadijume pre nego što stignu do nas i mogu da budu toliko iskrivljeni i toliko prurušeni da ih je teško prepoznati, baš kao što je teško da se prepoznaju ideje ezoteričkog porekla koje nam dolaze u obliku legendi i mitova, ili čak sujeverja i sličnih stvari. Ponekad su one ezoterijskog porekla i tada predstavljaju B uticaje.

P: Pretpostavimo da čovek samo zamišlja da radi vođen uticajima B?

O: Čovek za njih ne zna i ne "radi" vođen uticajima B. Uticaji B nekog mogu da zanimaju samo u cilju lične karijere, profesije, slave ili slično; tad čovek gubi svu korist koju bi od njih dobio. Ali, ako ih čovek ceni same po sebi, ne sebično, ne zarad lične dobiti, ako ga zanima njihovo značenje, može dobiti nešto od njih. Definicije su vrlo nezgodne i uglavnom pogrešne, jer naš uobičajeni jezik ima tako mnogo različitih asocijacija da ponekad preciznija definicija kviri mogućnost razumevanja. Na primer, može da se kaže, mada ne garantujem da je to uvek tačno, da je glavna karakteristika uticaja A da su uvek sebični, dok su uticaji B nesebični. Ljudi, međutim, ove reči toliko različito razumeju da one i nisu sasvim odgovarajuće. Može se takođe reći da uticaji A zahtevaju identifikaciju, dok uticaji B mogu da postoje bez identifikacije, a ako se identifikujete sa uticajima B, to ih kviri. Zapravo, što se više identifikuje sa uticajima B, to više oni postaju uticaji A. Sve ovo, međutim, nije dovoljno da objasni razliku među njima.

P: Da li je potpuna zadubljenost u B uticaje i potpuno odbacivanje uticaja A pravilan stav prema životu? Možemo li biti sasvim bez uticaja A?

O: A zašto? Uticaji A mogu da budu sasvim ispravni interesi u životu. Ako se ne izgubite u njima, oni su sasvim neškodljivi. Čovek treba da prihvati sve što naide, samo da se ne identifikuje. Uticaji A nisu opasni sami po sebi, jedino je opasna identifikacija. Zato se ne radi o tome da se može bez uticaja A, već samo o tome da se interesuje za uticaje B, da se ne bude potpuno u vlasti A uticaja. Ako ljude intere-

suju ovi B uticaji, oni imaju magnetski centar, ako ih ne interesuju, nemaju ga.

Posle izvesnog vremena, čovek može, uz pomoć magnetskog centra, da nađe *školu*, ili je može prepoznati ako joj se približi. Ali, ako nema magnetski centar, neće je primetiti i neće ga interesovati. A ako sretne *školu* ili čoveka koji prenosi narednu vrstu uticaja, uticaje C, magnetski centar mu pomaže da ove nove uticaje prepozna i primi ih. Ako prethodno nije primio dovoljno uticaja B, ili ako nema magnetski centar, ili mu je magnetski centar pogrešan ili suviše slab, on neće prepoznati uticaje C. Ili, može naći pogrešnu *školu* i dobiti pogrešna uputstva. I umesto da postane bolji, postaje gori; umesto da stekne, gubi. Uticaji C se od uticaja B razlikuju po tome što su svesni, a ne slučajni i po svom poreklu i po delovanju, dok su uticaji B svesni po poreklu, ali slučajni ili mehanički po delovanju. Uticaji C su uticaji *škole*.

P: Mora li čovek da bude odrastao da bi prepoznao C uticaj?

O: Nema opšteg pravila što se tiče starosti. Čovek, međutim, mora da ima dovoljno iskustva, dovoljno iskušenja od strane uticaja A i dovoljno vremena da nagomila uticaje B – inače će uticaji C delovati kao uticaji B – drugim rečima, obavljajući posao mnogo prostijeg instrumenta i neće imati potpunu vrednost. Ako su ljudi pokušavali i shvatili da ih uobičajena sredstva ne zadovoljavaju, ne daju im ono što žele, ceniće uticaje C. Ali, ako na njih naiđu pre toga, oni će uticaje C uzimati kao da su na istom nivou sa ostalim i oni će izgubiti svoju moć. Vrlo je važno da se ovo razume.

P: Kad čovek prepozna uticaje C, da li je verovatno da će za njega to biti oni pravi?

O: Ne, uopšte ne, možeš da budeš u pravu, a možeš da grešiš – to zavisi od tvog magnetskog centra. Ako ti je magnetski centar ispravan, verovatno ćeš prepoznati prave stvari; ako je pogrešan, možeš da nađeš sasvim pogrešnu *školu*. To se svakodnevno događa. Zašto bi inače postojalo toliko neosnovanih i pogrešnih *škola*, bez ikakvog sadržaja? Zato što ljudi imaju pogrešne magnetske centre. Moguć je, na primer, slučaj da čovek sa pogrešno formiranim magnetskim centrom naiđe na *školu* koja se pretvara da je povezana sa ezoterizmom, dok u stvarnosti ta veza ne postoji. U tom slučaju, uticaji koji bi trebali da budu *uticaji treće vrste* postaju uticaji prve vrste, što će reći, ne vode nikuda.

P: Postoji li način na koji čovek to može da otkrije?

O: Samo po rezultatima. Ali, čak i ako ljudi imaju pogrešne rezultate, ako im je magnetski centar pogrešan, oni ubeđuju sebe da su ti rezultati dobri. Čovek u svemu može da se obmanjuje.

Uopšteno govoreći, vrlo je mala šansa da se pronade prava *škola*, a vrlo velika da se nađe pogrešna, jer *škola* mora da ima uticaje C, to jest, ideje koje dolaze direktno iz višeg uma. Šta znači "direktno"? To znači da ne dolaze preko knjiga, preko uobičajenih načina učenja dostupnih svima. Te ideje moraju da dolaze od druge *škole*, a one opet od naredne *škole*, dok čovek ne pronade početni izvor. Ako ideja te vrste nema, to je samo imitacija *škole*. Ovo ne znači da *škola* mora da bude direktno povezana sa izvorom, ali mora da je u određenom periodu primala takvu vrstu ideja, a onda ljudi mogu da na njima rade. Ako, međutim, ne sadrži ideje koje se razlikuju od običnih ideja, to onda nije *škola*; onda je to, u najboljem slučaju, *škola* na nivou uticaja B, to će reći, filozofska ili naučna škola. Ona se može nazvati *školom* samo ako pomoću nje čovek može da nađe put koji ga vodi ka nivou čoveka broj 4 (iako nema garancije da će to postići). Zato, ispravan pravac možete da nadete putem *škole* samo ako ona spada u prave *škole*. Ako dodete u pogrešnu školu, gubite i ono što biste mogli sami da naučite.

P: Šta postaje od magnetskog centra kad čovek dođe u školu?

O: Možemo da kažemo da on postaje onaj deo čoveka koji je zainteresovan za *školski* rad. On živi pod uticajima B, ali sada dobija bolji materijal, još koncentrisanije znanje nego ranije. Pored toga, mnoge stvari koje je čovek ranije naučio mogu mu koristiti kad stupi u *školu*, pogotovo ako je odbacio sve što je beskorisno. U običnom životu čovek ne zna šta da nauči, a šta da odbaci. Na primer, mnoge stvari koje ljudi uče nemaju smisla, ali čovek to često ne može da prepozna i sve uzima na istom nivou – i one koje imaju smisla i one koje nemaju. Međutim, proučavajući sebe u skadu sa *školskim* metodima, on uči da prepozna izmišljene, imaginarne vrednosti u sebi i tim putem otkriva imaginarne vrednosti i oko sebe. A kasnije, posle dugog rada, grupa "ja" ili podličnost koja je činila magnetski centar, razvija se u "Zamenika Nadzornika".

Kad je magnetski centar ispravan i kad se čovek sretne sa uticajima C, oni počinju da deluju na magnetski centar. A tada, u toj tački,

čovjek se oslobada od zakona slučaja. To znači da postaje slobodan od ovog zakona samo u tački kroz koju je povezan sa uticajima C.

P: Rekao si da magnetski centar, pošto nas je doveo u dodir sa sistemom, postaje Zamenik Nadzornika; je li to seme stalnog "ja"?

O: Ono što je bio magnetski centar pre nego što si se susreo sa radom može kasnije da postane Zamenik Nadzornika, što će reći, podličnost koja će zavladati ostalim podličnostima i voditi ih – ali to se ne dešava odmah. Zamenik nadzornika je mnogo više nego magnetski centar. Magnetski centar se stvara od uticaja B, dok se Zamenik Nadzornika stvara čovekovim sopstvenim naporima. Magnetski centar je seme, klica Zamenika Nadzornika.

P: Šta podrazumevaš pod zakonom slučaja?

O: Životom čoveka-mašine, čoveka koji ne može da "čini", koji nema volju ni izbor, upravlja slučaj, jer se u običnom životu stvari dešavaju mehanički, slučajno, za njih nema razloga. A baš kao što čovekov spoljašnji život kontrolišu slučajni spoljašnji uticaji, tako i njegov unutrašnji život takode kontrolišu i unutrašnji i spoljašnji uticaji koji su podjednako slučajni. Ako ste razumeli šta znači da čovek spava, da ne može da "čini", ne može da pamti sebe, shvatite ovo; takode ćete ovo shvatiti kad razmislite o neprestanom nesvesnom toku misli u čoveku, sanjarenju, identifikovanju i pridavanju značaja, mentalnom dijalogu koji se u njemu odvija, njegovom stalnom skretanju u pravcu manjeg otpora. Ljudi misle da su slučajevi retki, ali je u stvarnom životu najveći broj stvari koji im se događa slučajan.

Šta znači slučaj? Slučaj znači kombinaciju okolnosti koje ne zavise od volje samog čoveka niti volje drage osobe, ni od sudbine, (od koje, npr. zavise okolnosti rođenja i odrastanja), niti od prethodnog delovanja samog čoveka. Slučaj se dešava kad se dva pravca događanja ukrste. Pretpostavimo da čovek stane pod nadstrešnicu kuće da se zakloni od kiše, a cigla padne i udari ga u glavu. To bi bio slučaj. Tu su dva odvojena pravca uzroka i posledica. Uzmite pravac čovekovog kretanja i činjenicu da mu se desilo da stane pod nadstrešnicu baš te kuće; svaka sitnica tu ima svoj uzrok, ali cigla ne ulazi u ovaj niz uzroka i posledica. Pretpostavimo da je cigla nemarno postavljena, da ju je kiša olabavila i u određenom trenutku je ona pala.

Ne postoji ništa u životu čoveka i u životu cigle što bi ih povezalo. Navedena dva niza uzroka i posledica sreću se slučajno.

P: Ako slučaj vuče konce, šta čini slučaj?

O: Drugi slučaj. Niko ne stvara slučaj; posmatraj to na uobičajen, prost način.

U ljudskom životu stvari se događaju u skladu sa tri zakona. To su:

1. *Zakon slučaja*, kad se neki događaj dešava bez ikakve veze sa nizom događaja koji posmatramo.

2. *Zakon sudbine*. Sudbina se odnosi samo na stvari sa kojima se čovek rada: roditelje, braću, sestre, fizičke sposobnosti, zdravlje i slične stvari. Ona se takode odnosi na rođenje i smrt. Ponekad nam se u životu stvari događaju po zakonu sudbine i tada su to veoma važne stvari, ali to je veoma retko.

3. *Zakon volje*. Volja ima dva značenja: naša volja ili volja nekog drugog. O našoj sopstvenoj volji ne možemo da govorimo, jer ova kvi kakvi smo, mi je nemamo. Što se tiče volje drugog čoveka, zarad klasifikacije, svako namerno delo drugog čoveka može se nazvati proizvodom njegove voje.

Pri proučavanju ljudskog života postaje jasno da ove definicije nisu dovoljne. Postaje neophodno da se između slučaja i sudbine uvede zakon uzroka i posledice koji upravlja određenim delom ljudskog života, jer je razlika između događaja kojima upravlja slučaj u najužem smislu reči i događaja koji proizilaze iz uzroka i posledice krajnje jasna. Iz te perspektive možemo da uvidimo značajnu razliku među ljudima u običnom životu. Ima ljudi u čijem životu su važni događaji rezultat slučaja. A ima drugih ljudi kod kojih su važni događaji u životu uvek rezultati njihovih prethodnih akcija, što će reći, uzroka i posledice. Dalje posmatranje pokazuje da se ta prva vrsta ljudi, ljudi koji zavise od slučaja, nikad ne približi školskom radu, ili, ako se približi, vrlo brzo ga napušta, jer kako ih je jedan slučaj doveo, tako drugi može da ih odvede. Do rada mogu da dodu samo oni ljudi čijim životom upravlja zakon uzroka i posledice, to jest, koji su se u znatnoj meri oslobodili zakona slučaja, ili nikad nisu potpuno pod njega potpadali.

P: Kažeš da je čovek mašina koju pokreću spoljašnji uticaji. Oda kje dolazi ta kontrola?

O: Nema kontrole. Da bismo imali kontrolu, moramo da se promenimo. Stvari se događaju svud oko nas i utiču na nas. Svaki tre-

nutak našeg života ukršten je sa drugim linijama, tako da slučaj kontroliše najveći broj događaja. Delovanje jedne mašine utiče na drugu. Okruženi smo mogućnostima za slučaj: ako se ne desi jedan, desiće se drugi.

Moramo da razumemo svoj položaj. U čoveku broj 1, 2 i 3 nema kontrole; u njihovom životu praktično svime upravlja slučaj. Ima nekih stvari koje su rezultat njihovih sopstvenih dela, ali one su sve na istom nivou. Kontrola počinje na drugačijem nivou i počinje od nas: kontrola naših reakcija, stanja svesti, funkcija i tako dalje. Potom, malo po malo, možemo da u izvesnoj meri dodemo do kontrole u smislu da izbegavamo jedan uticaj a približavamo se drugom. To je vrlo spor proces.

P: Kad prestajemo da potpadamo pod zakon slučaja?

O: Kad razvijemo volju. Potpuno oslobođenje od zakona slučaja je veoma daleko; između potpune slobode i našeg sadašnjeg položaja postoje, međutim, razni stupnjevi. U uobičajenim okolnostima slučaju je suprotan plan. Čovek koji se u ovom ili onom slučaju ponaša u skladu sa planom takvim delovanjem izbegava zakon slučaja. Ali, dela koja odgovaraju planu su u običnom životu nemoguća osim u slučaju kad se pogodi da kombinacija slučajnih događaja koincidira sa planom.

Razlog zbog kojeg je nemoguće da se ispuni plan u životu je pre svega odsustvo jedinstva i stalnosti u samom čoveku, a potom i novi nizovi događaja koji neprekidno ulaze u niz čovekovih dela i ukrštaju se s njim. Ovo može lako da se proveriti ako čovek pokuša da se drži plana u bilo čemu što se ne događa samo od sebe ili se suprotstavlja opštoj težnji pokretača koji deluju u njegovom životu, na primer, ako čovek pokuša da pamti sebe, da se bori sa navikama, da se posmatra i slično. On će uvideti da se njegov plan ne ispunjava i da je rezultat sasvim drugačiji od onog što je nameravao, ili da sve zajedno prestaje, pa čak iščezava i početni impuls i razumevanje o neophodnosti i korisnosti tih pokušaja. Ako, međutim, nastavi da proučava sebe, da ulaže napore, da radi, videće da se njegov odnos prema zakonu slučaja postepeno menja. To što potpadamo pod zakon slučaja jeste konačna činjenica koja ne može potpuno da se promeni. Ovakvi kakvi smo uvek ćemo biti podložni određenoj mogućnosti slučaja. Pa ipak, malo po malo možemo da smanjimo mogućnost slučajnih zbivanja.

Teorija slučaja vrlo je jednostavna. Oni se događaju samo kad je mesto prazno; ako je mesto zauzeto, ne mogu da se dese. A čime se zauzima mesto? Svesnim delovanjem. Ako niste u stanju da delujete svesno, mesto mora da u najmanju ruku ispuni namerno delovanje. Zbog toga, kad rad i sve što je s njim povezano uistinu postane težište čovekovog života, on se praktično oslobada zakona slučaja.

P: Šta nazivaš težištem?

O: Ideja o težištu može da se tumači na razne načine. To je manje ili više trajni cilj i shvatanje relativne vrednosti stvari u odnosu na taj cilj. To znači da određena interesovanja postaju važnija od svega drugog – čovek stiže trajni pravac, ne ide jednog dana u jednom, a drugog u drugom smeni; čovek ide u jednom pravcu i zna pravac u kom ide.

Što ti je težište snažnije, to si slobodniji od slučaja. Kad svakog trenutka menjaš pravac, svakog trenutka može da se dogodi nešto novo i svaki slučaj može da te gurne u ovom ili onom pravcu. Ali, ako ti namerna aktivnost, kao što je na primer pamćenje sebe, postane toliko određena, toliko jaka i toliko povezana da ne ostavlja mesta za slučaj, mnogo će manje biti verovatno da se događaju slučajnosti, jer su za slučajnost potrebni prostor i vreme. Zato moramo da dodamo više uzroka koji će dati posledice i na taj način jednostavno isključimo slučaj, jer, što nam je veći deo vremena zauzet svesnim radom, manje prostora ostaje za slučajne događaje.

P: Ako se čovek ne identifikuje, ako ne pridaje značaj, ako nema negativnih osećanja, da li će to da stvori nove uzroke?

O: Prirodno. Ali, pošto se stalno identifikujemo, stalno pridajemo značaj i stalno imamo negativna osećanja, ne možemo da to osetimo. Moramo da shvatimo da čak i to što imamo jedno negativno osećanje manje stvara novi uzrok.

P: Kako je moguće da se živi podređen tako različitim zakonima kao što su zakon slučaja i zakon uzroka i posledice?

O: Ne vidim tu nikakvu protivrečnost. Uzrok i posledica, u odnosu na zakone kojima je čovek podređen, znače rezultat njegovog sopstvenog delovanja, a "slučaj" znači nešto što mu se događa bez veze sa njegovim delovanjem.

P: Možemo li da usmeravamo zakon slučaja ili da njime upravljamo sada, ili moramo da čekamo dok ne steknemo potpunu svest?

O: Nije u pitanju čekanje; ako čovek čeka, nikad ništa neće dobiti – u svakom trenutku čovek mora da učini ono što može. Sača možemo da u izvesnoj meri upravljamo zakonom slučaja samo tako što upravljamo sobom. Što više vlasti imamo nad sobom, to se više zakon slučaja menja, mada uvek preostaje teorijska mogućnost da se slučaj desi.

P: Kako stvaramo nove uzroke? Da li pravljenjem planova?

O: Ne, jer se obično prave isti planovi kakve čovek pravi čitavog života i očekuje da oni stvore nove uzroke.

P: Voleo bih da znam kako da se umanji uticaj slučaja na rad. Kad napravim dnevni plan, često mi ga pokvari to što neko neočekivano dođe.

O: Takve slučajeve ostavi po strani. Važna su "ja" ili ljudi u nama koji dolaze i zaustavljaju rad. To je ono što moramo da sprečimo.

P: Slučaj ne mora uvek da bude nesrećan slučaj? Može takođe da bude i srećan, zar ne?

O: Potpuno tačno. Naš cilj je, međutim, da se otarasimo slučaja, pa ako radimo, posle izvesnog vremena možemo da se oslobodimo i srećnih i nesrećnih slučajeva. Zapitaj se da li bi bilo bolje tako. Pokušaj da razumeš koliko mnogo očekujemo od srećnih slučajeva, i koliko bi život postao težak kad bismo sve morali da "činimo", a ništa se ne bi dešavalo.

P: Da li je čovek delimično slobodan od zakona slučaja ako je u radu?

O: Ne, to bi bilo suviše jednostavno. Samo to što si ovde ništa ne menja. Upravo sam objasnio da čovek počinje da se oslobađa zakona slučaja kad stekne ono što nazivamo težište, što znači da rad na sebi postaje posebno važan, dovoljno važan da zauzme krupno mesto u nečijem životu. To će stvoriti određenu vrstu ravnoteže i malo po malo nas osloboditi potrebe za slučajem.

P: Da li bih mogao da kažem da zakon slučaja više ne utiče na nas kad smo u radu?

O: Kao što sam rekao, sama svesnost nas ne oslobađa od slučaja. Kad u nama prestanu unutrašnji slučajevi, to će nas učiniti slobodnijim od spoljašnjeg slučaja. U nama ima isuviše slučajnih stvari, a njih se, kao što sam rekao, možemo osloboditi samo ako stvorimo utičište, određeno stalno težište, u smislu nečeg što će nas držati uravnoteženijim. A za to nam je potrebna škola.

P: Zašto si toliko siguran da se čovek može razviti samo uz pomoć škole?

O: Postoje mnoge teškoće. Ako pokušaš da razumeš te teškoće, videćeš da bez metoda i bez pomoći čovek ne može ni da makne – ostaće onakav kakav je, ili, još pre, postati gori, jer ništa ne ostaje u istom stanju. Ako se čovek ne razvija, degeneriše se. U životu, u uobičajenim uslovima, sve se degeneriše, ili se jedna sposobnost razvija na račun ostalih. Bez pomoći škole ne mogu se razviti sve sposobnosti, jer su neophodni sistem i metod.

Međutim, pre nego što se kaže zašto su škole neophodne, mora da se shvati kome su one neophodne, jer najvećem broju ljudi škole uopšte nisu neophodne. Škole su neophodne onima koji su već shvatili nedovoljnost znanja koje su skupili obični umovi, onima koji osećaju da sami, sopstvenim snagama, ne mogu ni da reše probleme kojima su okruženi niti da nađu pravi put. Samo su takvi ljudi u stanju da prevaziđu teškoće vezane za školski rad i jedino su njima škole neophodne.

A da bi razumeo zašto su škole neophodne, čovek mora da shvati da se znanje koje dolazi od viših umova može istovremeno preneti samo vrlo ograničenom broju ljudi i da je neophodno pridržavati se čitavog niza određenih uslova bez kojih se znanje ne može ispravno preneti.

Postojanje ovih uslova i nemogućnost da se bez njih nešto uradi objašnjava zašto je neophodna organizacija. Prenošenje znanja zahteva napore i od onog ko ga prima i od onog ko ga daje. Organizacija te napore olakšava, ili ih čini mogućim. Uslovi ne mogu doći sami od sebe. Škola se može organizovati samo prema određenom planu izrađenom i poznatom još odavno. U školama ne može da bude ničeg proizvoljnog i improvizovanog. Škole, međutim, mogu da budu različitih vrsta, u skladu sa različitim putevima. O ovim različitim ću govoriti kasnije.

P: Može li da se objasni u čemu se sastoje ti uslovi?

O: Ti uslovi su povezani sa neophodnošću da se istovremeno razvijaju znanje i biće. Kao što sam ranije rekao, razvoj jedne bez odgovarajućeg razvoja druge stvari daje pogrešne rezultate. Škole su neophodne da bi se takav jednostrani razvoj i nepoželjni rezultati povezani s njim izbegli. Školski uslovi su takvi da se od samog po-

četka rada napreduje istovremeno u dva pravca, u pravcu znanja i u pravcu bića. Od prvih dana u *školi* čovek počinje da proučava mehaničnost i da se bori protiv mehaničnosti u sebi, protiv nevoljnih postupaka, protiv nepotrebne priče, protiv fantazije, protiv izražavanja negativnih osećanja, protiv sanjarenja i protiv sna. Kad načini korak u pravcu znanja, čovek mora da načini korak i u pravcu bića. Principi *školskog* rada i svi zahtevi koji mu se postavljaju pomažu mu da prouči svoje biće i da radi na tome da ga promeni.

P: Ako nema nade da se više stanje svesti dostigne bez pomoći *škole*, to isključuje veoma mnogo ljudi koji bez svoje krivice nikad neće doći u dodir sa pravom *školom*, a koji ipak revnosno žele da se razviju?

O: Nemoguće je da se vodi računa o takvim stvarima, jer čovek u velikoj meri živi podređen zakonu slučaja, a pojedinac je krajnje malen i beznačajan. Mi mislimo da smo veoma važni, dok, zapravo, uopšte nismo važni. Da bismo postali važni, moramo da postanemo nešto, jer ovakvi kakvi smo praktično nismo ništa. Koga bi naš razvoj mogao da zanima osim nas same? Zato je susret sa *školom* koja odgovara nečijem tipu – jer čovek može da nade *školu* koja ne odgovara njegovom tipu i njegovom razvoju – u velikoj meri stvar sreće.

P: Zar se ne radi o tome da se dovoljno želi, jer, kako je rečeno, "traži i naći ćeš"?

O: Ako čovek zaista traži, osim u izuzetno teškim okolnostima, kad su sudbina, slučaj, uzrok i posledica svi protiv njega, naći će. *Školu* će tražiti pomoću magnetskog centra; ali, ako se nije stvorio magnetski centar, ne može da se počne.

P: Kuda *škole* vode?

O: Ovo je zanimljivo pitanje, jer ono takođe daje odgovor i na druga pitanja o razlikama među ljudima. Uz pomoć *škole* možeš da postigneš ono što želiš, ali najpre moraš da formulišeš šta želiš. Ranije je postavljeno pitanje vode li *škole* mašine onom što je za njih dobro. Ako se radi o pravoj *školi*, ona mašinu neće nigde odvesti, jer mašine imaju svoju sopstvenu sudbinu u univerzumu i niko za njih ne može ništa da učini. *Škola*, međutim, može da pomogne ljudima kojima je dosta toga da budu mašine; ona može da im pokaže put kojim mogu da prestanu da budu mašine i nauči ih kako da to

urade. To je sve što *škola* može da učini, a bez *škole* se to ne može postići.

P: Šta čini *školu*?

O: Uopšteno govoreći, *škola* je mesto gde čovek može nešto da nauči. Mogu da postoje *škole* savremenih jezika, muzike, medicine i slično. Međutim, ova vrsta *škola* o kojoj govorim ne služi samo za uženje, nego i da se postane drugačiji. Ranije je objašnjeno da niko ne može da radi sam, bez *škole*. Takođe ti odsad mora biti jasno da grupa ljudi koja odluči da radi sama neće nikuda stići, jer ne znaju kuda da idu i šta da rade.

Zato možemo da kažemo da je *škola* organizacija koja služi da se određenom broju pripremljenih ljudi prenese znanje koje dolazi od višeg uma. To je najbitnija karakteristika *škole*. Druga veoma važna činjenica je izbor učenika. U pravu *školu* puštaju se samo ljudi koji su stekli određenu pripremu i određeni nivo razumevanja. *Škola* ne može biti otvorena svima, ne može biti otvorena mnogima. Zavisno od priprema i nivoa bića učenika, *škole* mogu da budu na vrlo različitim nivoima. Što je nivo *škole* viši, učenicima se postavljaju veći zahtevi. Zato se iz te perspektive *škole* dele prema stepenima. Postoje *škole* u kojima ljudi broj 1, 2 i 3 uče kako da postanu ljudi broj 4 i steknu svo znanje koje će im u toj promeni pomoći. Sledeći stepen predstavljaju *škole* u kojima ljudi broj 4 uče kako da postanu ljudi broj 5. Nema potrebe da govorimo o višim stepenima, jer su oni od nas vrlo daleko. A čak i u *školama* najnižeg nivoa početak *školskog* rada zahteva određenu pripremu. Čovek ne može da prede pravo iz apsurdnosti običnog života u *školu*. Čak i ako *škola* uradi sve što može da bi mu nešto dala, ako on nije pripremljen, ako ne zna kako da to uzme, to mu ne može ni biti dato.

P: Šta znači biti pripremljen?

O: Neophodno je pre svega da čovek za svaki nivo od koga može da počne bude spreman ne samo u pogledu znanja, već i u pogledu bića. Čovek mora da shvati svoj položaj, da zna da ništa ne može da uradi sam, da shvati da mu treba pomoć i mnogo drugih stvari. To zavisi od toga šta on traži u *školi*. Nikome *škola* ne treba kao *škola*, već je svakome potrebno nešto, pa mu *škola* treba da bi to dobio. Biti pripremljen znači da čovek u izvesnoj meri već poznaje sebe; čovek mora da zna svoj cilj; mora da zna vrednost svoje odluke;

mora da u izvesnoj meri ukloni laži u sebi; mora da bude sposoban da bude iskren prema sebi.

Na nesreću, uticaji C vrlo često postaju uticaji B ukoliko ljudi dođu nepripremljeni u *školu*. Kasnije, možda nakon dugo vremena, oni mogu da čuju iste stvari koje su čuli kad su prvi put došli i da u njima otkriju smisao. Tad one postaju uticaji C. Ima mnogo ideja koje, ako se pravilno razumeju, mogu postati uticaji C.

Pored toga, čovek može ući u *školu* samo ako je već izgubio, ili je spreman da izgubi, u najmanju ruku izvesnu količinu samovolje. Samovolja je glavna prepreka da se uđe u *školu*, jer *škola* ne znači samo učenje, već takođe i disciplinu. Nekim ljudima disciplina može da izgleda zamorna ili nepotrebna.

P: Postoji li neki oblik ispita koji čovek mora da položi pre nego što bude mogao da uđe u *školu*?

O: Ispit je gotovo neprekidan, on se odvija sve vreme i to ne samo pre nego što čovek uđe u *školu*, već takođe i dok je u njoj.

P: Mora da ima razloga zašto neki ljudi uviđaju mogućnost promene, a drugi ne.

O: Da, ima razloga. Radi se o nekoj vrsti prethodnog treninga uma. Najveći broj ljudi ima podjednake šanse, ali neki prikupljaju materijal i pripremljeni su za promenu, a drugi nisu. Pa čak i kad su pripremljeni, potrebna im je pomoć i moraju da ulažu napor.

P: Može li čovek želeći da se promeni, a onda zaključiti da je to nemoguće?

O: Ponekad je otpor suviše veliki; na primer, fantazija može da bude suviše jaka i čovek može da odbije da od nje odustane. Ili, kao što sam rekao, ponekad magnetski centar može da bude pogrešno formiran. Ima ljudi sa dva ili više magnetskih centara koji traže u različitim pravcima. Tada ih nikad neće dugo interesovati ista stvar. Ako, međutim, čovek ima pravilno formiran magnetski centar, sva ta interesovanja postaju povezana i mogu da budu veoma moćna stvar.

P: Rekao si da uticaj C postaje uticaj B ako ljudi nisu za njega pripremljeni. Da li je to zato što oni nemaju čime da ga prosude?

O: Ne samo zbog toga: to je zato što ne uvažavaju ideje, što sve ideje uzimaju na istom nivou.

P: Sprečavaju li negativna osećanja čoveka da primi C uticaj?

O: Ako imaš dosta negativnih osećanja, ona stvaraju oblak oko tebe koji onemogućava ne samo uticaju C, nego i uticaju A da dopre do tebe.

Pre mnogo vremena je ustanovljeno da iako uticaji C postoje, čovek sam po sebi ne može da ih dobije. To znači da postoji nešto što čovek mora da pobedi da bi razumeo, a da bi razumeo više, mora da pobedi nešto drugo. Zato je neophodna *škola*. U *školi* ne možeš da se obmanjuješ i može da ti se objasni zašto ne razumeš.

Kao što sam rekao, ima mnogo stepena *škola*. *Škole* koje počinju na nivou običnog života veoma su elementarne. U njima neizbežno postoje određena pravila i uslovi. Ako ih čovek zaboravlja, ili sebi nalazi izgovore, ne može da smatra da je u *školi*.

P: Može li se čovek obučiti za *školski* život a da se nije naučio uobičajenim konvencijama?

O: *Školska* disciplina se zasniva na razumevanju – ona je potpuno drugačija.

P: Zar ne postoji opasnost da se disciplina prihvati kao bekstvo od odgovornosti?

O: Tad će čovek napraviti grešku.

P: U kojoj meri čovek može da razvije svoje biće bez *škole*?

O: Bez *škole* nije moguć stvarni razvoj bića, ili, bolje rečeno, moguć je do izvesne mere, ali je uglavnom nepotpun. Pravi razvoj bića nije moguć bez *školskog* rada, jer čovek ne može da nadgleda sebe, ne može da bude dovoljno strog prema sebi. A stvar nije samo u tome da se bude strog – čovek jednostavno ne može da se seti stvari u pravo vreme – ili će ih zaboraviti, ili će ih sebi olakšati. Kad bi bilo moguće da čovek radi sam, *škole* bi bile gubljenje vremena a sistem ne bi bio neophodan; ali, pošto one postoje, to znači da se bez njih ne može. Čovek sam ne može da ima plan, da ima sistem. Kako se neko može razviti bez plana ili sistema? Kako se može obaviti bilo kakav posao? Kako da čovek stekne neophodno znanje, da razume svoj položaj, kako da zna šta da radi? Čovek ne može da stekne čak ni pripremno znanje sa kojim bi počeo.

P: Da li je neophodno da u *školama* bude ljudi višeg nivoa svesti?

O: Ne da bude; to ne možemo da očekujemo – ali, kao što sam rekao, *škola* ne može da počne sa radom bez znanja koje dolazi od višeg uma.

P: Da li će mi škola pomoći da donesem odluku koja će uticati na budućnost?

O: Sve što mogu da kažem je da će ono što uradiš danas stvoriti sutra – tako da sutra zavisi od toga šta uradiš danas. Budućnost možeš da promeniš sad – to je ono što mora da se razume. U običnom životu ne možeš da promeniš ništa, ali kad počneš da saznaješ više, moći ćeš više toga da menjaš.

Nisu sve škole iste. Za jednu vrstu ljudi neophodna je jedna vrsta škole, za drugu postoji druga vrsta škole. Nema univerzalne škole za sve vrste ljudi. To nas vodi pitanju različitih puteva. Pre nego što budemo govorili o putevima neophodno je, međutim, da se razume da su hiljadama godina ranije ljudi došli do ideje da čovek može da se promeni, da može da stekne nešto što nije stekao. Ono što su oni stekli izraženo je različito, iz različitih uglova – ali je opšta ideja uvek je ista – da čovek može da se razvije, da može da stekne nešto novo. Zato su stvorena tri puta koja odgovaraju podeli na čoveka broj 1, broj 2 i broj 3.

Prvi put je put fakira. To je dug, težak i nesiguran put. Fakir radi na fizičkom telu, na ovladavanju fizičkim nivoom.

Drugi put je put monaha. Ovaj put je kraći, sigurniji i određeniji. On zahteva određene uslove, ali iznad svega zahteva veru, jer bez vere niko ne može da bude pravi monah.

Treći put je put jogina, put znanja i svesti.

Kad govorimo o ova tri puta, govorimo o principima. U stvarnom životu oni se retko sreću u čistom obliku, jer su uglavnom izmešani. Ako, međutim, poznajete princip, u proučavanju školskih vežbi možete da razlikujete koja vežba pripada kom putu. Kad govorimo o jogi, uzimamo u obzir zaista samo džnana jogu i radža jogu. Džnana joga je put znanja, novog načina mišljenja. Ona uči da se razmišlja u drugačijim kategorijama, ne u kategorijama prostora, vremena i uzročnosti. A radža joga je rad na biću, na svesti.

Iako su u mnogome ova tri puta vrlo efikasna, za njih je karakteristično da je prvi korak najteži. Od samog početka morate da se svega odreknete i radite što vam se kaže. Ako zadržite i sitnicu, ne

možete da sledite nijedan od ova tri puta. Zbog toga, mada su u mnogo čemu drugom ova tri puta dobra, oni nisu dovoljno elastični. Na primer, oni ne odgovaraju sadašnjem načinu života. Fakir je izraziti čovek broj 1 sa izrazitom prevlašću instinktivnog i motoričkog centra. Monah je izraziti čovek broj 2 sa razvijenim emocionalnim centrom, dok su mu ostali nerazvijeni. Jogin je izraziti čovek broj 3, čovek kod koga je intelektualni centar razvijen, dok ostali nisu dovoljno razvijeni. Kad bi postojala samo ta tri tradicionalna puta, ne bi ništa preostalo za nas, jer smo za ove puteve isuviše mnogo obrazovani. Tu je, međutim, četvrti put, koji je poseban put, ne kombinacija prethodna tri. On se od drugih razlikuje pre svega po tome što nema spoljnog odricanja od stvari, što je čitav rad unutrašnji. Čovek mora da započne rad u istim onim uslovima u kojima se zatekao kad ga je našao, jer su ti uslovi za njega najbolji. Ako počne da radi i proučava te uslove, on može nešto da postigne, a kasnije, ako je neophodno, biće u stanju da ih promeni, ali ne pre nego što uvidi da je to neophodno. Zato isprva čovek nastavlja da živi isto kao i ranije, u istim okolnostima kao i ranije. Ovaj put se u mnogome pokazuje težim od ostalih, jer ništa nije teže nego promeniti se iznutra a da se ne promeni spolja.

Dalje, na Četvrtom Putu je prvi princip da čovek ne sme ništa da veruje; on mora da uči; zato vera ne ulazi u Četvrti Put. Čovek ne sme da veruje u ono što čuje i što mu se savetuje, čovek mora da za sve nade dokaze. Ako je ubeden da je nešto istina, tada može da u to poveruje, ali ne pre. Toliko ukratko o razlici između četiri puta.

P: Zašto je pogrešno da se veruje?

O: Ljudi veruju ili ne veruju kad ih mrzi da misle. Ti moraš da izabereš, moraš da budeš ubeden. Kaže ti se da moraš da pamtiš sebe, ali bi bilo pogrešno da pamtiš sebe zato što ti je to rečeno. Najpre moraš da shvatiš da ne pamtiš sebe i šta to znači, a potom, ako si zaista shvatio da ti je to potrebno i želeo bi da pamtiš sebe, uradićeš to na ispravan način. Ako to radiš jednostavno oponašajući nekoga, uradićeš to na pogrešan način. Moraš da shvatiš da to radiš za sebe, ne zato što ti je neko rekao.

P: Da li je Četvrti Put za neki poseban tip ljudi?

O: On može da bude najkraći od svih, jer u njega ulazi više znanja. Četvrti put se ponekad zove "put lukavog čoveka". Lukavi čovek

zna za tri tradicionalna puta, ali takode zna više od njih. Pretpostavimo da ljudi na sva tri puta rade na tome da dospeju u određeno stanje koje je neophodno za neki poseban rad koji moraju da obave. Lukavi čovek će to stanje proizvesti za najkraće vreme; ali on mora da zna kako da to učini, mora da zna tajnu.

P: Kakvo se posebno značenje vezuje za naziv "lukavi čovek"?

O: Šta ti podrazumevaš pod lukavošću?

P: Indirektnost.

O: Da, mnoge stvari ne mogu da se dobiju direktno. Ova se ideja vrlo široko koristi u *Novom Zavetu*, samo što se ne naziva lukavošću. Ima situacija koje su toliko teške da čovek ne može da ide pravo, pa je neophodno da bude "lukav".

P: Može li svako da ide Četvrtim Putem?

O: Ne, jer on zahteva razumevanje i napor. Čovek mora da bude pripremljen da ulaže napore.

P: Kako čovek može da kaže da je našao pravi put za sebe?

O: Po rezultatima. Sretneš sistem i počneš da radiš. Posle izvesnog vremena moraš da budeš u stanju da kažeš šta si od njega dobio. To nije mnogo teško. Sigurno da će u najvećem broju slučajeva to izgledati kao intelektualno sticanje, jer stićeš nove ideje, novo znanje. Stvar je, međutim, tako uređena da je sticanje novih ideja u sistemu povezano sa određenom promenom u razumevanju, pažnji, volji i tako dalje. Čovek nove ideje ne može da stekne na pravi način bez određene promene.

P: Ako su ova četiri puta putevi prema istom cilju, koji im je faktor, ili glavna osobina, zajednički?

O: Ono što je u sva četiri puta slično jeste mogućnost promene bića. Ako razmisliš o svemu što čini naše biće, kao na primer pogrešan rad centara, identifikacija, pridavanje značaja, negativna osećanja, odsustvo jedinstva i tako dalje, razumećeš da se sve to može promeniti na svakom od četiri puta: na putu fakira pobedom nad fizičkom patnjom, na putu monaha stvaranjem religioznog osećanja, na putu jogina sricanjem znanja i radom na svesti. Putevi su isti, ali su ljudi različiti; čovek koji može da ide jednim putem, ne može da ide drugim. U naše vreme postoje četiri određene kategorije ljudi prema kojima su putevi podeljeni. Neću da kažem da je uvek bilo tako, ali je sada sasvim sigurno tako. Ova podela nije toliko pove-

zana sa tim da je neko čovek broj 1, 2 i 3, već sa tim da li je on čovek jednog centra, čovek dva centra, čovek tri centra ili čovek četiri centra – to jest, čovek u kome je jedan centar potpuno razvijen, dok su ostali nerazvijeni, ili su razvijena dva centra, a ostali nisu, ili su tri razvijena, a četvrti nije, ili su četiri centra manje više jednako razvijena. Iz toga proističe podela na četiri puta.

P: Je li ovaj sistem Četvrti Put?

O: To je pogrešna formulacija. Možeš da se zapitaš: "Pripada li ovaj sistem Putu fakira, Putu monaha ili Putu jogina?" Ne možeš da kažeš da je ovaj sistem Četvrti Put; Četvrti Put je veoma veliki i u poređenju s tim je ovaj sistem veoma mali.

P: Deluje li magnetski centar samo u odnosu na škole?

O: Na religioznom putu je neophodan drugačiji magnetski centar. Magnetski centar koji nekog dovodi u školu joge ili u manastir drugačiji je od onog koji ga dovodi u grupu koja ima makar samo mogućnost da bude škola Četvrtog Puta.

Sa onim prvim magnetskim centrom ljudi ne bi bili u stanju da ovde rade; ne bi imali dovoljno inicijative. Na religioznom putu oni moraju da slušaju. Na ovom putu čovek mora da ima širi um, šire razumevanje; u školama joge i na religioznom putu dugo može da ide bez razumevanja, jednostavno radeći ono što mu se kaže. Ovde su rezultati srazmerni razumevanju.

P: Magnetski centar u raznim ljudima može da bude privučen različitim idejama? Da li je polazna tačka povezana sa tim?

O: Da, ona može da bude veoma različita, ali u odnosu na ovaj sistem mora da postoji određena sličnost magnetskih centara, tako da ljudi mogu da rade zajedno, jer u određenom periodu, razredu ili nastavi, oni imaju manje-više isti materijal.

P: Da li Četvrti Put uključuje sva tri ostala puta?

O: Ne, to određenje je pogrešno, jer na Četvrtom Putu nema mnogih stvari koje ulaze u prva tri. Ideja Četvrtog Puta je da iz ostala tri puta izbaci sve što je nepotrebno, jer na njima, pored neophodnih stvari, ima i drugih koje su zaostale kao puka tradicija, imitacija i tako dalje.

Na Četvrtom Putu se sve strane koje mogu da se razviju razvijaju istovremeno, a to ga razlikuje od drugih puteva na kojima se najpre razvija jedna strana, pa se potom vraća nazad da bi se razvila

druga, a potom opet da bi se razvila i treća; na Četvrtom Putu sva četiri centra moraju da budu manje ili više živa, na površini, otvorena da primaju utiske; u suprotnom je, pre nego što čovek može da počne, neophodan dug pripremni rad da bi se oni otvorili.

P: Nije li Četvrti Put ubedljivo najteži zbog neprekidnog biranja koje iziskuje u uslovima maksimalnog spoljnog ometanja?

O: Zavisi šta nazivaš najtežim. Ostala tri puta zahtevaju veoma krupnu odluku na samom početku, kad zaista ne znaš ništa. Moraš da se odrekneš apsolutno svega. Ako možeš to da uradiš i ako imaš osobine koje su potrebne, možeš da ideš Putem monaha, ili Putem jogija, ako možeš da nadeš školu monaha ili jogina. Ali ako za takve škole ne znaš i uvidiš da nisi u stanju da se odrekneš ni najsitnije stvari, onda je ovo za tebe sigurno jedini mogući put. Ne radi se o tome šta je više a šta manje teško; radi se o tome šta je u najvećoj meri moguće. Tada, ako razmisliš, uvidećeš da je moguć samo jedan put.

P: Ima li u školama Četvrtog Puta bilo šta što odgovara stanju molitve, a ako ima, dolazi li sa pamćenjem sebe?

O: Da, na svim putevima čovek mora da prođe kroz ista iskustva, samo različitim redom. Naravno da će pamćenje sebe, neidentifikovanje i razne druge vežbe dati u dlaku isti lični osećaj kao i visoka osećanja religiozne ili intelektualne vrste. Sećaš se da je čovek upoređen sa kućom od četiri sobe. Šta znači razvoj? To znači rad na četiri sobe, samo što je na raznim putevima različit red kojim se u različite sobe ulazi. Na Četvrtom Putu rad se odvija na sve četiri sobe odjednom.

P: Je li ova organizacija škola?

O: To je zanimljivo pitanje: možemo li sebe da nazovemo *školom*? U izvesnoj meri možemo, jer smo stekli određeno znanje, a istovremeno učimo kako da promenimo svoje biće. U vezi s ovim moram, međutim, da kažem da smo na početku našeg rada, u Petrogradu 1916. godine, navedeni da razumemo da se *škola*, u punom smislu reči, mora sastojati od dva nivoa: jedan nivo na kome ljudi broj 1, 2 i 3 uče kako da postanu ljudi broj 4, i drugi nivo na kome ljudi broj 4 uče kako da postanu ljudi broj 5. Ako *škola* ima dva nivoa, ima više mogućnosti, jer dvostruka organizacija ove vrste može da da širi raspon iskustva i učini rad bržim i sigurnijim. Zato je,

mada u izvesnom smislu možemo sebe da nazovemo *školom*, bolje da ovaj termin sačuvamo za veće organizacije.

P: Da li sam iz onog što si rekao dobro razumeo da ovo baš i nije škola?

O: Za neke ljude može da bude škola, za druge ne. Uvek je tako. Ne može biti određena i ne može biti ista za svakog.

P: Ako ovo još ne može da se nazove *školom*, šta je čini takvom?

O: Samo rad njenih članova na sopstvenom biću, razumevanje principa *školskog* rada i discipline izvesne sasvim određene vrste. Ako želimo da stvorimo *školu*, pošto smo došli do zaključka da sami bez nje ne možemo da se promenimo, moramo da učestvujemo u gradeњу *škole*. To je metod Četvrtog Puta. Na religioznom putu škola već postoji, ali ovde, ako hoćemo *školu*, moramo da učestvujemo u njejoj izgradnji. Najpre, međutim, moraš da učiš. Kad budeš dovoljno znao, znaćeš šta da radiš.

P: Rekao si da čovek može da nauči kako da pobegne samo uz pomoć onih koji su već pobegli?

O: Sasvim tačno – u alegoriji o zatvoru. A to znači da *škola* može da počne jedino od druge *škole*. Ovaj sistem ima vrednosti samo ako dolazi od višeg uma. Ako bismo imali razloga da verujemo da on dolazi samo iz običnog uma, kao što je naš, ne bi imao vrednosti i ne bismo od njega ništa mogli da očekujemo. Bolje onda da napravimo sopstveni sistem.

P: Da li je moguće da u *školi* svako napreduje od nivoa broj 4 do broj 5, ili samo nekolicina?

O: U principu nema ograničenja. Moraš, međutim, da razumeš da između čoveka broj 4 i čoveka broj 5 postoji ogromna razlika. Čovek broj 4 je čovek koji je stekao stalno težište, a po svemu drugom je običan čovek. Čovek broj 5 je mnogo drugačiji. On već ima jedinstvo, stalno "ja", treće stanje svesti. To znači da je budan, da uvek može da pamti sebe kad mu je to potrebno i da mu radi viši emocionalni centar, što mu daje mnoge nove moći.

P: Nije li gore da ne može da se nastavi sa sistemom nego da se uopšte i ne počinje?

O: Ako si počeo, niko ne može da te zaustavi – osim tebe samog.

P: Kako ovo može da se pomiri sa onim što si rekao o tome da nema nikakve garancije?

O: Zavisi od tvog rada. Kako ja mogu da garantujem za tvoj rad? Ono što dobijamo zavisi od naših napora, pa čovek mora da radi na sopstveni rizik. Posle izvesnog vremena, međutim, čovek počinje da uviđa: "Dobio sam ovo što nisam imao ranije", "Dobio sam ono što nisam imao ranije". Tako, malo po malo, može da postane sigurniji.

P: Šta proučava škola?

O: Proučava mogućnosti razvoja čovekovih unutrašnjih osobina. Ona polazi od ideje da sve osobine ne mogu podjednako da se razviju. Da bi se određene osobine razvile, druge moraju da se ograniče, a neke druge da otpadnu. Pretpostavimo da imaš sto osobina. Pretpostavimo da od toga trideset može da se razvije, a sedamdeset ne može. Tada moraš da ograničiš tih sedamdeset da bi se onih trideset mogle razviti. A škole poseduju određeno znanje koje osobine mogu da se razviju a koje ne mogu, koji su uslovi dobri, kako da se određene osobine ograniče, kako da se drage osobine razviju. Razne škole uče na razne načine. Na primer, ova vrsta škole jednostavno kaže: razvijaj samo svesnost, a sve ostalo će ti biti dodato; a da bi to učinio, moraš da se boriš sa negativnim osećanjima, laganjem, identifikacijom, pridavanjem značaja, fantazijom i tako dalje.

P: Rekao si da moramo sve da proverimo, ali pošto možemo da znamo samo ono što smo sami iskusili, ne ograničava li nas to na vrlo mali svet?

O: Nije tačno da znamo samo ono što smo sami iskusili, mi znamo ono što su drugi ljudi bili iskusili. Čitava ideja škole se sastoji u proučavanju zasnovanom na onom što su iskusili drugi ljudi, ali ne takvi kao što smo mi, već ljudi višeg uma, jer inače ne bi moglo da bude škole. Ako bi škola bila ograničena samo na ono što sami znamo, tada to ne bi bila škola.

P: Zar nije vera da postoji nešto iza onog što znamo ta koja nas navodi da to tražimo?

O: Ima mnogo stvari iza, samo što moramo da razumemo da je naša mogućnost saznanja, stvarnog saznanja, u sadašnjim uslovima veoma ograničena. Možemo da formulišemo problem, možemo da stvaramo teorije, ali ne možemo da na njih odgovorimo, ili možemo da pronademo čisto teorijske odgovore tako da je svaki podjednako dobar. Možemo, međutim, da se nadamo i da očekujemo da ćemo,

ako promenimo svoje stanje svesti i usavršimo unutrašnju mašineriju, možda znati više.

P: Postoji li škola radi samoinicijacije?

O: Šta znači samoinicijacija? To su samo reči. Šta bi značilo biti iniciran u kineski jezik? Znači naučiti ga, biti naučen. Ne možeš da budeš iniciran u kineski tako što će te neko rukopoložiti. Inicijacija je rad. Dva čoveka mogu da budu u istoj školi, i za jednog će to biti škola jednog nivoa, a za drugog škola drugog nivoa. A za trećeg može da uopšte ne bude škola. To zavisi od toga koliko je čovek duboko u njoj. Najviša škola može da postoji na veoma niskom nivou i jedna te ista škola može da postoji na različitim nivoima, zavisno od ljudi u njoj. Ona zahteva rad i pamćenje cilja.

P: Ako su škole toliko važne, zašto nemaju većeg uticaja na svet?

O: Škole mogu da deluju samo preko ljudi koji se za njih interesuju. One ništa ne mogu da učine ako su okružene ravnodušnim ljudima. Mogućnost uticaja škola na život uslovljena je opštim stavom prema njima. Da bi imale uticaja, škole moraju da imaju ljude koji su za njih zainteresovani i koji bi ih slušali. To, međutim, mora da dođe odozdo, to ne može proizvesti škola. Škole mogu da u svet bace B uticaj, ali ako on ne interesuje ljude, ne mogu da učine ništa. One ne mogu da koriste silu.

P: Može li škola da bude na gubitku time što razdaje svoje znanje?

O: Škola može da bude na gubitku na mnogo različitih načina. Do tog pitanja ćemo doći kasnije. To zavisi takode od toga kome daju. Ako samo daju, a ne primaju ništa, sigurno će biti na gubitku. Ako čovek ima novca i počne da ga deli svima, bez obzira da li to zaslužuju ili ne, svakako da će izgubiti svoj novac.

P: Rekao si da ako hoćemo školu, moramo da učestvujemo u njejoj izgradnji. Kako to možemo da učinimo?

O: Moraš da zapamtiš da nivo škole zavisi od nivoa bića ljudi koji je osnivaju. Ako nema dovoljno ljudi sa magnetskim centrom, ne može biti škole. Nije, međutim, to što čovek dolazi na predavanja i prihvata ono što čuje jedino što pokazuje prisustvo magnetskog centra.

P: Da li bi širenje ideja i jezika škola među ostalim ljudima bilo od ikakve koristi iz perspektive škole?

O: Ideje ne mogu da se šire u ispravnom obliku – važno je da se to razume. Bilo bi veoma dobro kad bi mogle, ali ne mogu. Reči bi

ostale iste, ali bi same ideje bile drugačije. Ako bi bilo dovoljno da se one prošire, čemu bi služile škole? Jezik bi se sam proširio, možda čak i za našeg života, ali bi ideje u opštu upotrebu ušle u pogrešnom obliku. Ne bi, naprimer, bilo razlike između "činiti" i "dogadati se".

P: Govorimo o školama i različitim nivoima. Nije li to prilično zbunjujuće? Šta znače viši nivoi?

O: Zašto ti izgleda da je ideja o višim nivoima zbunjujuća? Na primer, ovu ideju o nivoima možemo da uzmemo sasvim jednostavno u odnosu na sebe: koristeći sve svoje mentalne sposobnosti možemo da mislimo samo do određenog nivoa, ali ako bismo koristili više centre, na primer, viši emocionalni centar, za koji je već potrebno manje-više potpuno pamćenje sebe, svakako da bismo o istom pitanju sasvim različito mislili i pronašli mnogo više veza među stvarima nego što ih sada primećujemo. To ukazuje na više nivoa mišljenja i ponekad mi zaista imamo bljeskove tog višeg nivoa mišljenja, tako da možemo da dobijemo izvestan materijal za posmatranje, jer čak i sad o istom predmetu možemo da razmišljamo različito.

Što se tiče različitih nivoa ljudi, mi se susrećemo sa rezultatima rada ljudi koji očigledno pripadaju višim planovima; ne možemo da kažemo da je naše iskustvo u običnom životu ograničeno na rezultate rada ljudi nalik na nas. Uzmi "Novi Zavet", a tu su isto tako i umetnička dela, ezoterički spisi, hrišćanska literatura i slično, što očigledno ne može da bude delo običnih ljudi. Postojanje ljudi na višem nivou razvoja nije fantazija, nije hipoteza, već konkretna činjenica. Zato ne razumem na koji način je to zbunjujuće, ne vidim kako neko može da razmišlja a da ne uvida tu činjenicu. Definitivna je činjenica da ljudi ne žive samo na nivou na kom smo mi, već mogu da postoje i na drugim nivoima.

Iz te perspektive, čovečanstvo je podeljeno na četiri koncentrična kruga. Tri unutrašnja kruga zovu se ezoterički, mezoterički i egzoterički. Četvrti je spoljašnji krug u kom žive ljudi broj 1, 2 i 3. Škola deluje kao kapija kroz koju čovek broj 4, koji je između spoljašnjeg i egzoteričkog kruga može da prođe. Čovek broj 5 pripada egzoteričkom krugu, čovek broj 6 mezoteričkom a čovek broj 7 ezoteričkom ili najunutrašnjijem krugu. Spoljašnji krug naziva se takođe i krugom pometnje jezika, jer u tom krugu ljudi jedni druge ne

mogu da razumeju. Razumevanje je moguće samo u unutrašnjim krugovima.

Sve ovo znači da postoje stepeni. Čovek koji živi u spoljašnjem krugu podleže zakonu slučaja, ili, ako mu je suština više izražena, njegovim životom upravljaju zakoni njegovog tipa ili zakoni sudbine. Ali, kad čovek počne da radi na sticanju svesti, on već ima pravac. To znači promenu, možda ne primetnu, ali u svakom slučaju kosmičku promenu. Samo lični napor može čoveku da pomogne da pređe iz spoljašnjeg u egzoterički krug. Ono što se odnosi na čoveka u spoljašnjem krugu ne odnosi se na čoveka koji počinje da radi. On je podređen drugačijim zakonima, ili, još bolje rečeno, drugačiji zakoni počinju da dotiču čoveka koji počne da radi. Svaki krug podleže drugačijim zakonima.

POGLAVLJE V

Mogućnost daljeg razvoja čoveka • Odsustvo svesti • Saznanje istine • Proučavanje stepena svesti • Pamćenje sebe i posmatranje sebe • Nemogućnost da se definiše šta je pamćenje sebe • Pamćenje sebe kao metod buđenja • Prilaz pamćenju sebe pomoću intelektualnog centra • Rekonstruisanje misli • Zaustavljanje misli kao metod koji dovodi do pamćenja sebe • Pamćenje sebe u emocionalnim trenucima • Neznajanje i slabost • Identifikacija i borba protiv nje • Spoljašnje i unutrašnje pridavanje značaja • Negativna osećanja • Mirno mesto u nama

Bilo bi dobro da, s vremena na vreme, pokušate da u svom umu sumirate ono što ste dosad čuli, zato što posle izvesnog perioda dolaženja na predavanja, čovek počinje da zaboravlja hronologiju ideja, a važno je da se zapamti redosled kojim su one saopštavane.

Od svega što ste čuli najvažnija je ideja da se čovek uz pomoć određenog znanja i određenog napora može razviti, da može dovršiti sebe. Razvoj čoveka, ukoliko je to proces (što uopšte nije obavezno) odvija se preko tačno određenih stepena ili koraka. Ako se vratite na početak, setičete se šta je rečeno o odustvu svesti u čoveku i činjenici da mu, kad to shvati, taj uvid daje mogućnost da stekne svest, i videćete da je to pravac u kom čovek može da se razvije. Sve dok ne shvata da je naprosto mašina i da su svi njegovi procesi mehanički, on ne može da proučava sebe, jer je pomenuti uvid početak samoproučavanja. Zato proučavanje mora da počne na sledeći način: moramo da shvatimo da nemamo svest o sebi, da ne možemo da budemo svesni sebe u trenucima kad nešto radimo ili mislimo.

To je prvi korak. Sledeći korak je da shvatimo da ne poznajemo sebe, da ne poznajemo svoju mašinu i ne znamo kako radi. A sledeći korak je da shvatimo da moramo proučiti metode posmatranja sebe. Mi sebe posmatramo čitavog života, a ne znamo šta posmatranje sebe znači. Pravo posmatranje sebe mora da bude zasnovano na činjenicama.

Zato je jedna od prvih stvari sledeća: kako da pamtimo sebe, kako da budemo svesniji? Nije dovoljno da priznamo to odsustvo svesti u sebi; moramo da vidimo to u stvarnim činjenicama, da ga proverimo ličnim posmatranjem.

Mi ne shvatamo šta je svest i šta ona podrazumeva. Kad bismo postali svesni na pola sata, neverovatno je šta bismo sve mogli da vidimo i naučimo. Zato je to cilj za sebe, zbog onog što donosi, a to takođe znači i korak ka objektivnoj svesti.

Neophodno je da se kaže nešto o tome šta se podrazumeva pod četiri stepena svesti koje čovek može da ima. Ako ih posmatramo iz perspektive mogućnosti spoznaje istine, onda u snu ne možemo da znamo razliku između onog što je istinito i onog što nije. Stvari koje vidimo u snovima su sve nalik jedna drugoj. U budnom stanju imamo već više mogućnosti da saznamo razliku među stvarima: okom možemo da vidimo oblik stvari, možemo da dodimemo njihovu površinu, i, u izvesnoj meri, možemo da se orijentišemo pomoću percepcije naših čulnih instrumenata. Zato tu postoji objektivni element, ali mi ostajemo subjektivni prema sebi. Kad postanemo svesni sebe, postajemo objektivni prema sebi, a u objektivnom stanju svesti možemo da znamo objektivnu istinu o svemu. To su stepeni svesti.

P: Moramo li da promenimo svoje znanje da bismo videli stvari kakve jesu i saznali istinu?

O: Ne, u ovom stanju svesti ne možemo da dodemo do stvari onakvih kakve jesu; moramo da promenimo stanje svoje svesti. Moramo, međutim, da skinemo određene naslage laži. Stvari su okružene lažima. Možemo da skinemo jedan, dva ili tri sloja i pridemo bliže stvarnim stvarima.

P: Nije mi jasna viša svest. Možemo li makar da znamo kako da razmišljamo o tome?

O: Možućnost više svesti shvatamo kad shvatimo da uopšte nismo svesni. Svesni smo samo u retkim trenucima, i nemamo mogu-

čnosti da to kontrolišemo. Sada živimo u dva stanja – u snu i napola budnom stanju. Teorijsko poređenje stanja svesti i opis pomoću reči neće biti od pomoći; ali, kad počnemo da se budimo, uvidamo stanje u kome smo sada. Neophodno je da se pronadu trenuci pamćenja sebe i tada, u tim trenucima, videćeš razliku. Proučavanjem sebe videćeš da možeš da budeš vrlo blizu sna, ili možeš da budeš vrlo blizu svesti o sebi. Zato proučavanje počinje proučavanjem ta dva različita stanja u nama. Na primer, ako sebe uzimamo kao jedno ili o tome ne mislimo – tada smo skoro zaspali. Ali, kad počnemo da sebe delimo i znamo da u svakom trenutku govori jedno "ja" ili jedna grupa "ja", tad smo bliže samosvesti, bliže objektivnim činjenicama.

Ima raznih načina za proučavanje svesnosti u sebi. U početku je prva stvar uvid da čovek ne može da bude svestan kad to želi. Najbolji trenutak da se to shvati je nakon što si nešto rekao ili učinio. Pretpostavimo da govoriš o nekom važnom poslu ili pišeš pismo; tad se zapitaj: "Da li sam za to vreme bio svestan?" Druga stvar, u početku, jeste uvid da nisi jedno, da imaš mnogo različitih "ja".

P: Kako čovek može da prepozna kad je svestan sebe?

O: Videćeš; to je sasvim drukčiji osećaj. Ako pokušaš da na trenutak budeš svestan, a potom to uporediš sa drugim trenutkom kad nisi pokušavao da budeš svestan, videćeš razliku. To ne može da se opiše. Jednog trenutka si svestan sebe, drugog nisi; ti obavljaš poslove, govoriš, pišeš – a nisi svestan.

Samo, moraš da zapamtiš ono što je na samom početku rečeno – da moramo da proučavamo ne samo stanja svesti, već takode i prepreke koje stoje na putu svesti. Prema tome, moramo da ih proučimo, a zatim uklonimo. Sve su te prepreke u nama. Spoljašnje okolnosti ne možemo da promenimo, moramo da ih uzmemo takve kakve su i da se u tim okolnostima menjamo iznutra.

P: Ako se čovek posmatra na trenutak, da li je u tom trenutku svestan?

O: Ne obavezno; to može da bude potpuno mehanički. Ali, ako si istovremeno svestan da posmatraš, pravac tvoje pažnje izgledaće kao da ima dve strelice, jednu koja pokazuje stvar koju posmatraš, a drugu koja pokazuje tebe.

P: Ne mogu da shvatim vezu između posmatranja sebe i pamćenja sebe. Kako da počnem, šta da radim?

O: Pamćenje sebe je pokušaj da se bude svestan sebe. Posmatranje sebe je uvek upravljeno na neku određenu funkciju: ili posmatraš svoje misli, ili pokrete, ili osećanja, ili osete. Ono mora da ima određeni objekt koji ćeš posmatrati u sebi. Pamćenje sebe te ne deli, moraš da zapamtiš celinu, ono je jednostavno osećaj "ja", sebe samog. Pamćenje i posmatranje sebe mogu da dodu zajedno, posebno u kasnijim stadijumima i tad ćeš biti u stanju da oba radiš istovremeno – posmatraš nešto određeno, ili prepoznaješ manifestacije u sebi i pamtiš sebe; u početku su, međutim, ove dve stvari različite. Počinješ posmatranjem sebe – to je prirodan put – i pomoću pamćenja sebe shvataš da sebe ne pamtiš. Kad se to shvati i kad se shvati da sebe pamtimo samo u veoma retkim momentima, tada će svako ko nema definitivne predrasude biti u stanju da razume da je moguće uvećati broj ovih trenutaka pamćenja sebe. A potom će to i pokušati.

P: Uvidam da je teško da razlikujem da li zaista posmatram sebe ili se samo naknadno sećam stvari.

O: U početku nema posebne potrebe da se brine šta je šta; jednostavno radi ono što možeš, ili posmatraj u određenom trenutku, ili se odmah priseti, ili se priseti posle izvesnog vremena. Kasnije ćeš, međutim, uhvatiti posebne trenutke kad možeš da budeš svestan sebe tačno u trenucima kad se stvari događaju. To bi bilo pamćenje sebe.

P: Kako znaš za čudesne rezultate koji prate pamćenje sebe?

O: Vidiš, to je povezano sa čitavom idejom razvoja, sa mogućnošću promene bića. To je jedna od prvih stvari koje moramo da razumemo: čovek nije osuđen da bude takav kakav jeste; on može da se promeni. Postoje razni stepeni razvoja čoveka koji mogu da se dosegnu posle dugog i istrajnog rada. Ako možemo da budemo svesniji, to će uključiti više centre. Funkcije viših centara su na razne načine čudesne. Ideja o pamćenju sebe ulazi u mnoge sisteme i učenja škola, ali ne na pravom mestu – nikad se ne stavlja na prvo mesto. Ovaj sistem, međutim, kaže da ti ne pamtiš sebe i ako razumeš da ne pamtiš sebe, možda ćeš biti u stanju da nešto postigneš. Svest o sebi je najveća moguća promena, jer u uobičajenim životnim okolnostima niko nije svestan sebe, pa opet ljudi to ne shvataju. Kad bi se bilo ko od vas koji sedite ovde iskreno upitao da li je sebe svestan ili nije, morao bi da odgovori da nije. Niko nije sve-

stan. Čitava ideja je u tome da se bude svestan sebe na ovom mestu, u ovom trenutku. To je početak, jer od nečeg mora da se počne. Kasnije to može poprimiti razne oblike, mogu se uključiti mnoge druge stvari.

To se nikako ne može opisati: to je materijal za posmatranje i proučavanje. Opis neće pomoći, čovek mora da vežba. Obično niko ne pamti sebe, niko nije svestan sebe. To je uobičajeno stanje ljudskog bića, čoveka-mašine. Ali ako on za to sazna, ako to uvidi i o tome razmisli, to postaje moguće. Samo, na početku, pamćenje sebe dolazi vrlo sporo i u vrlo malim količinama, sa dugim intervalima u kojima se ne pamti.

P: Da li je suštinska osobina stanja pamćenja sebe uobičajeno stanje budnosti uma?

O: Ne, ne možeš to tako posmatrati – to je suviše malo. Pamćenje sebe je drugačije stanje, još različitije od našeg sadašnjeg stanja nego što se ono razlikuje od fizičkog sna; ali, čak i poredenje sna sa uobičajenim stanjem daje ti izvesnu mogućnost da razumeš razliku. Kad spavaš, tvoj svet je ograničen osetima koji postoje u tom stanju; međutim, kad se probudiš i nadeš se u stvarnom svetu (mada taj svet vidiš u subjektivnim kategorijama) on je mnogo manje ograničen. A kad shvatiš da to nije potpuno buđenje, da nisi stvarno ni upola budan, razumećeš da ćeš se, ako se potpuno probudiš, naći u još bogatijem svetu i videćeš i razumećeš mnoge od njegovih odlika koje sada prolaze nezapaženo.

P: Hoću da znam treba li očekivati da se pamćenje sebe, u svakom slučaju bar u ranoj fazi, sastoji od jalovog prestanka obraćanja pažnje na bilo šta drugo osim na sebe?

O: U ranom stadijumu pamćenje sebe može jedino da bude uvid da ne pamtiš sebe. Ako shvatimo koliko smo malo svesni sebe i kako su kratki trenuci kad smo svesni, kad to zapamtimo, kad to osetimo, kad shvatimo šta to znači, tada ćemo moći da razumemo šta znači pamćenje sebe. Ako shvatiš važnost te činjenice i svega što ona povlači sa sobom, tad ona neće biti jalova. Ali, ako to ne shvatiš – u pravu si, biće jalova. Tada će to biti samo neobična vežba koja nikuda ne vodi.

P: Dolazi li pamćenje sebe automatski kad shvatimo da ne pamtимо себе?

O: To je pamćenje sebe. Ne možeš da napraviš sledeći korak dok ne shvatiš gde si. To je isti proces, ista stvar. Što više uviđaš koliko je neprijatno i opasno biti mašina, više imaš mogućnosti za promenu.

P: Kako?

O: Uvek postoji nešto što u određenom trenutku možemo da učinimo. Moraš da znaš te trenutke, da znaš šta da uradiš i kako. Mi proučavamo vrata. Pamćenje sebe predstavlja vrata. Ako uvid da ne pamtimo sebe postane neprekidan, tada možemo da pamtimo sebe. Svakog dana možeš naći vremena da uvidiš da ne pamtiš sebe; to će te postepeno dovesti do pamćenja sebe. Ne mislim na to da upamtiš kako ne pamtiš sebe, već da to shvatiš.

Ponavljam – nije korisno tražiti definicije, one bi samo još više otežale razumevanje. Za razumevanje je zaista korisno ako poredimo različite stepene svesti u okviru našeg uobičajenog stanja, jer u našem uobičajenom stanju relativne svesti postoje razni stepeni, različiti nivoi: možemo da budemo bliži buđenju ili dalji od njega. Kad zaista naučimo da posmatramo, u sebi možemo da vidimo toliko velike razlike da će nam one pokazati mogućnosti koje imamo. To je jedna od stvari koje ne mogu da iznevere. Mi se stalno krećemo između dve obale – između sna i budnosti. Približavanje jednoj obali ili približavanje drugoj stvari dve različite mogućnosti: jedna je razvoj, druga je raspadanje.

P: Tražio si od nas da ništa ne prihvatamo a da ga ne ispitamo. Znaš li pouzdano da su ta viša stanja svesti zaista dostignuta?

O: O, da. Pre svega, možeš da nadeš u literaturi mnoge opise kako su mistici i religiozni ljudi došli do istih stvari. Sličnost opisa tih iskustava je najbolji dokaz. Sve vrste ljudi iz raznih zemalja, tokom hiljada godina, živeći u različitim okolnostima, došli su određenim putem do iste vrste iskustva. Dalje, možeš da nadeš mnoge ljude koji su lično doživeli takva iskustva, što dokazuje da postoje sasvim drugačija stanja percepcije i reakcije. Zato to nije hipoteza.

P: Nedavno sam imao vrlo čudno iskustvo. Razgovarao sam s jednom osobom i pokušavao da budem svestan sebe. Iznenada sam svoju prijateljicu video veoma jasno i shvatio da je pre toga uopšte nisam zaista video.

O: To je veoma dobro zapažanje; to se zaista događa na taj način. Kad pokušavaš da budeš svestan sebe, na trenutak postaneš

svestan i vidiš nešto što nisi ranije video. Kad bi tu svesnost mogao da zadržiš, recimo, deset minuta, video bi mnoge stvari koje bi te zapanjile. Mi gledamo sopstvenim očima i ne vidimo; ali, ako postanemo svesni, počinjemo da vidimo stvari o kojima nismo imali pojma. To je sasvim normalno, samo ako ne dopustiš da se u to umeša fantazija.

P: Kad se prema uputstvima sistema radi na postizanju svesti, da li se događa iznenadna promena ili prosvetljenje?

O: Iznenadna? Ne. Šta znači iznenadna? Vidiš, u procesu rasta jedinstva, kad se taj proces odvijao već dugo vremena, u nekom teškom trenutku možeš drugačije da osecaš: to može da izgleda iznenadno, ali nije tako. To je rezultat prethodnih napora.

P: Ako je mogućnost postizanja objektivne svesti normalna za čoveka, kako to da samo mali broj može da se razvije?

O: Kad počneš da praviš prve korake ka sticanju objektivne svesti, a to je sticanje svesti o sebi, i kad vidiš koliko je to teško i koliko je sila u tebi protiv toga, koliko puno prepreka ima, nećeš sumnjati da to samo mali broj može dostići, da je to mogućnost, ali veoma daleka. Ima suviše mnogo prepreka – lenjost, laganje, inercija. Mi volimo da spavamo.

P: Kako i zašto je čovek dospeo do toga da postane ovakvo biće lažnih vrednosti?

O: Šta podrazumevaš pod lažnim vrednostima? To je relativan koncept: s jedne tačke gledišta one mogu biti lažne, s druge prave. Jedino sam za sebe možeš da otkriješ da li je razvoj čoveka apstraktna ideja ili istina. Moraš sam da dođeš do jedne ili druge stvari. Ako shvatiš da je promena moguća jedino kroz buđenje, tad će ono postati činjenica, jer u sebi možeš da vidiš mala buđenja u malom stepenu.

P: Ako čovek ne pamti sebe, znači li to da on ne poseduje svest?

O: Ti ne pamtiš sebe; ne čovek, već ti. Ako pokušaš i ne uspeš, to ne znači da ne poseduješ svest, već da je nemaš dovoljno. Samo tvoje sopstveno iskustvo, ma kako bilo ograničeno, može da ti pokaže koliko je imaš.

Kad upotrebimo reči "svest o sebi", mi mislimo na izvestan stepen, iznad naše uobičajene količine svesti. Mi imamo izvesnu količinu svesti, ali ne dovoljno da nas izbavi iz našeg stanja. Kad ne bismo imali ni mrvu svesti, ostali bismo kakvi jesmo.

P: Kako je moguće da prepoznamo pamćenje sebe ako ikad do njega dodemo?

O: Najpre mora da se razume umom šta ono znači i šta bi značilo kad bismo ga imali; a potom mora da se razume da čovek može da bude od toga različito udaljen. Pretpostavimo da on nije siguran, ali se rastojanje između njegovog sadašnjeg stanja i stanja pamćenja sebe menja i posle izvesnog vremena on shvata da je jednog dana pet hiljada milja daleko, a drugog samo tri hiljade. Tu ima razlike. Ne možemo da govorimo o nekoliko stepena istovremeno; možemo da govorimo samo o narednom stepenu koji možemo da postignemo.

P: Voleo bih da shvatim to o narednom stepenu.

O: Svi su oni materijal za posmatranje. Hteo bi da na njih nalepiš etikete, ali ne možeš; oni se sve vreme menjaju. Jednog trenutka si gotovo svestan sebe, narednog trenutka spavaš. Moraš da posmatraš i vidiš rezultate. U jednom stanju možeš da razumeš izvesne stvari, u narednom ne možeš. U jednom stanju se identifikuješ, u sledećem imaš kontrolu; što više kontrole ima, to si bliži svesti o sebi. Pričanje neće mnogo pomoći, ono će ostati formativno. Neophodno je da se dotakne emocionalni centar, a to možeš da uradiš jedino ako isprobaš različite stvari. Rad nije jednostavan: od samog početka moraš pokušavati da učiniš nemoguće stvari – nemoguće u smislu da se ne dešavaju same od sebe. Nema priručnika koji će ti govoriti: uradi najpre ovo, potom ono, i tako dalje.

Istovremeno, treba stalno postavljati pitanja o pamćenju sebe, jer su još dugo vremena moguće mnoge greške u vezi s njim. Zato se ta pitanja nikad ne smeju potiskivati, budući da su najvažnija.

P: Postoji li veza između pamćenja sebe i buđenja?

O: Pamćenje sebe je metod buđenja. Ono što sad radiš je samo prema, samo proučavanje metoda. U svom sadašnjem stanju moraš da uradiš koliko možeš; potom, kad se tvoja unutrašnja situacija promeni, bićeš u stanju da iskoristiš svo iskustvo koje sada stičeš. Međutim, dosegnuti pravo značenje pamćenja sebe moguće je samo u veoma emocionalnim stanjima. Pošto takva emocionalna stanja ne možeš da stvoriš, ne možeš da znaš šta je pamćenje sebe, ali možeš da se pripremiš za to iskustvo; tako ćeš znati kako da s njim postupiš kad se desi. Za pamćenje sebe neophodna je veoma velika emo-

cionalna energija. Sada samo vežbaš, ali bez te vežbe nikad nećeš zaista postići to stanje.

P: Kad kažeš "san" i "budnost", postoji li definitivna granica između njih?

O: Ne, ima prelaznih stanja. Istovremeno, postoji granica koju mi nikad ne prelazimo.

P: Da li je to stvar treninga?

O: Više je to trening uma. Moramo da naučimo da razmišljamo na drugačiji način, a iznad svega da razmišljamo praktičnije. Po pravilu mi ne razmišljamo praktično – najvećim delom razmišljamo o stvarima koje nas se ne tiču.

P: Da li je onda pamćenje sebe funkcija intelektualnog centra? Izgleda kao da je ono intelektualni napor.

O: Pamćenje sebe je početak i središte ovog sistema i najvažnija stvar koju treba razumeti. Ne možeš da ga opišeš kao intelektualnu akciju ili intelektualnu ideju. U početku moraš da intelektualno proučavaš šta znači pamćenje sebe, mada ono u suštini nije intelektualno, budući da predstavlja trenutak volje. Neophodno je da pamtiš sebe ne u mirnim trenucima kad se ništa ne događa, već onda kad znaš da činiš nešto pogrešno – i da to ne učiniš. Na primer, kad si identifikovan, moraš biti u stanju da to osetiš i potom zaustaviš, a istovremeno da pamtiš sebe, da budeš svestan da ti to činiš, da je mehaničnost učinila da budeš identifikovan i da je ti prekidaš. To bi bilo pamćenje sebe.

P: Kako da se počne sa vežbanjem pamćenja sebe?

O: Sećaš se da sam dao primer o različitim stepenima osvetljenja u sobi i daktilografu. Daktilograf može da se uzme kao intelektualni centar, a svetlo kao svest. Samo, kad se radi o svesnosti, postoji određena povezanost među svim centrima, jer pri punom osvetljenju ne radi drugačije samo jedan centar, već svi. Pravo pamćenje sebe zahteva osećanja, ali nad emocionalnim centrom mi nemamo kontrolu. Zato pomoću određenog razumevanja možemo da intelektualni centar, nad kojim imamo izvesnu kontrolu, nateramo da u mraku radi kao da je na svetlu i to će proizvesti pamćenje sebe. Pamćenje sebe znači oblik mišljenja ili intelektualnog rada koji odgovara buđenju i na taj način ono indukuje trenutke budnosti.

Potom, kad se čovek probudi na trenutak, on shvata da uglavnom spava, da nije svestan, i shvata koliko je to opasno. Što više u to uložiš, što bolje to razumeš, i rezultati će biti bolji. Ako shvatiš šta gubiš time što sebe ne pamtiš i šta dobijaš time što pamtiš sebe, imaćeš veći podstrek da ulažeš napor da pamtiš sebe. Videćeš da je to što ne pamtimo sebe nalik na situaciju kad smo u avionu, visoko nad zemljom, čvrsto zaspali. Takva zapravo i jeste naša situacija, ali mi ne želimo da to shvatimo. Kad bi čovek to shvatio, prirodno da bi se napregao da se probudi. Ali, ako misli da jednostavno sedi u udobnoj fotelji i da se ništa posebno ne događa, misliće da se neće dogoditi nikakva šteta iako spava.

P: Šta podrazumevaš pod tim da se misli oblikuju na način koji bi odgovarao budnosti?

O: Kao što sam rekao, jedino nad mislima možemo da imamo izvesnu kontrolu. U izvesnoj meri možemo da kontrolišemo pokrete, ali u uobičajenim uslovima, bez specijalnih uputstava, sa pokretima ne možemo ništa da učinimo. Što se misli tiče, najpre moramo da izbacimo sve misli vezane za identifikaciju i mislimo o idejama sistema. To je priprema za pamćenje sebe, jer u svakoj tački dolazimo do neophodnosti da pamtimo sebe. Ako ne možeš da pamtiš sebe, pokušaj da oživiš ideje sistema u svom umu. Čitav sistem, proučavanje čoveka i univerzuma – sve predstavlja pomoć pamćenju sebe. To razmišljanje će te samo po sebi podsetiti i stvoriti unutrašnju atmosferu za pamćenje sebe. Najpre, međutim, moraš da eliminišeš sve misli koje ti stoje na putu. Ako u ovom stanju ne možeš da upravljaš mislima, ne možeš ništa dalje da uradiš. Možda ne možeš da vladaš svojim raspoloženjem, ili svojom fantazijom, ili laganjem, ali moraš da vladaš svojim mislima. U mirnim trenucima moraš da budeš u stanju da vidiš kad grešiš. Ako to ne možeš, znači da još nisi ni počeo; pre ili kasnije, međutim, mora da se počne.

P: Treba li svako od nas da zna šta mu stoji na putu?

O: Da, nema sumnje da svako treba to da zna. To je uglavnom povezano sa nekim oblikom negativnosti, ili lenjosti, ili straha.

P: Još uvek ne shvatam šta znači pokušati da mislimo onako kako bismo mislili da smo svesniji.

O: Pokušaj da zamisliš da si svestan – to bi bila ispravna upotreba fantazije. Ovu moć fantazije mi razvijamo na potpuno pogrešan

i beskoristan način koji nam uvek stvara nevolje. Ali sad, bar jedanput, pokušaj da je iskoristiš i zamisliš da si svestan. Pokušaj da zamisliš kako bi se ponašao, mislio, govorio i tako dalje.

Isprva je pamćenje sebe napor koji vrše centri. Počinješ da pamtiš sebe jednostavno tako što svoje mentalne procese počinješ da uobličavaš na određeni način, i to donosi trenutke svesti. Ne možeš da radiš na samoj svesti: možeš da uložiš jedan ili dva grčevita napora, ali ne i trajne napore. Ali, možeš da uložiš misaoni napor i na taj način možeš da radiš na svesnosti na okolišan način. To je najvažniji deo ovog metoda. Pokušaj da razumeš razliku između takvog pamćenja sebe i stanja u kome si svestan. To je isti mentalni proces koji koristiš za sve, kad čitaš, pišeš ili radiš bilo šta, tako da nad njim imaš izvesnu kontrolu. Kad bismo u pamćenje sebe uložili makar toliko energije koliko ulažemo u učenje stranih jezika, stekli bismo izvesnu količinu svesnosti. Na nesreću, mi ne želimo da uložimo čak ni toliko energije; mi mislimo da takve stvari moraju da dođu same po sebi, ili da je dovoljno da se pokuša jednom – i ono mora da dođe. Pamćenje sebe zahteva napor; zato, ako produžiš da ulažeš te napore, trenuci svesnosti dolaziće češće i zadržavaće se duže. Tada će, postepeno, pamćenje sebe prestati da bude čisto intelektualno – steći će moć da te probudi.

P: Šta će tad biti pamćenje sebe – osećanje ili oset?

O: Osećanje je funkcija i oset je funkcija, ali pamćenje sebe nije. Ono je pokušaj da se u sebi stvori stanje svesti bez ikakve veze sa funkcijama. Od samog početka moramo da razumemo da su funkcije jedna stvar, a stanja svesti druga. Sada si u određenom stanju svesti i pokušajem da pamtiš sebe pokušavaš da stvoriš prilaz trećem stanju svesti. To radiš određenom rekonstrukcijom. Rekonstruišeš određeni oblik mišljenja koji imaš u višem stanju svesti. Bljeskove svesti ne možeš da zadržiš ukoliko ti misli nisu u određenom obliku. To je sasvim jednostavno: sećaš li se primera o liniji pažnje sa dve strelice? Pažnja je usmerena i na mene i na stvari koje vidim. Ta dvostruka pažnja je oblik mišljenja koji odgovara narednom stanju svesti.

P: Zar nije samo pamćenje sebe stanje svesti?

O: Može se tako reći. Istovremeno se može reći da je ono metod za izazivanje svesti o sebi.

P: Kakav je odnos mišljenja prema svesti?

O: Vrlo je teško da se na to odgovori kratko. Mišljenje je mehanički proces, on može da radi bez ili uz sasvim malo svesti. A svest može da postoji i bez primetne misli.

P: Ako može da se kaže da je pamćenje sebe i stanje svesti i metod da se svest izazove, postoje li razne vrste pamćenja sebe? Da li ga donosi različit kvalitet misli?

O: Pored mišljenja, čovek mora da uradi mnogo stvari – mora da ulaže napore. To nije samo mišljenje. Razlika je jedino u tome što isprva možemo veoma malo da učinimo. Moramo da počnemo od stanja u kom smo. Potom, ako nastavimo, pamćenje sebe će postepeno postajati emocionalnije. Razliku ne čini različit kvalitet misli; različit je kvalitet napora i shvatanja koje leži u njegovoj osnovi. Pamćenje sebe je uspešno samo ako čovek uvidi da ne pamti sebe, ali da *može* da pamti sebe.

P: Nije li čin obraćanja pažnje metod za promenu stanja svesti?

O: Određena kontrola pažnje neophodna je čak i u običnom životu. Pažnja, međutim, može da bude privučena, ili može da bude pod kontrolom – a to su sasvim različite stvari.

P: Razumeo sam da imamo određenu kontrolu nad mislima u smislu da možemo da prekinemo određenu vrstu mišljenja. Ali, nikad ranije nisam čuo za uobličavanje misli.

O: Mi ne samo da možemo da mislimo, nego možemo i da mislimo o ovom ili onom. Zato možemo obe stvari: možemo da uklonimo beskorisne misli, a takode možemo da u središte svog mišljenja stavimo poimanje "ja" – "ja sam ovde", "ja mislim".

P: Zbog čega nesreća ili nagla kriza donosi pamćenje sebe?

O: Sve vrste emocionalnih trenutaka, emocionalnih šokova, čine da shvatiš "ja jesam". To shvataš bez ikakve teorije koja bi služila kao podloga: ako se nadeš na krajnje neočekivanom mestu, imaš osećaj "ja" i "ovde"; kad se nadeš u neobičnim okolnostima, one te uvek podsećaju da postojiš. Međutim, u okolnostima na koje smo navikli, mi to uvek zaboravljamo.

P: Da li je pamćenje sebe jedina snaga koju nam daje ovaj sistem?

O: Ono je jedini način da se dostigne sve ostalo, jer je ono prva stvar koja nam nedostaje. Iz časa u čas mi stalno zaboravljamo sebe,

a to stanje mora da se promeni. Čovek mora da pamti sebe – to je početak i kraj čitave stvari, jer kad imamo to, imamo sve.

P: Kakva je razlika između pažnje i svesti?

O: Pažnja može da se smatra elementarnim začetkom svesti – prvim stepenom. Ona nije potpuna svesnost, jer je upravljena samo u jednom smeru. Kao što sam rekao, svesnost zahteva dvostruku pažnju.

P: Kakav je cilj postizanja te više svesti – da se živi potpunije?

O: Jedna stvar zavisi od druge. Ako hoćemo da imamo volju, ako hoćemo da budemo slobodni umesto da budemo marionete, ako hoćemo da se probudimo, moramo da razvijemo svest. Ako shvatimo da spavamo i da svi ljudi spavaju, i šta to znači, onda to objašnjava svu apsurdnost života. Potpuno je jasno da ljudi ne mogu ništa da urade drugačije nego što rade sada zato što spavaju.

P: Da li ćemo ovakvi kakvi smo uopšte biti u stanju da budemo svesni kad to hoćemo, ili to uvek dolazi slučajno?

O: Ništa ne dolazi odjednom u potpunosti. Prvi korak je da budemo svesniji, drugi korak je da budemo još svesniji. Ako, pomoću napora, možeš sebe da učiniš svesnim na jedan minut, tada ćeš, ako na tome budeš radio i činio sve što je moguće da to potpomogneš, posle izvesnog vremena biti u stanju da budeš svestan pet minuta.

P: Da li je pogrešno ako to dode slučajno?

O: Ne možeš na to da računaš. U nama, ovakvim kakvi smo, viša stanja ne mogu da traju – ona samo bijesnu, a ako potraju – onda je to fantazija. To je nepobitna činjenica, jer mi nemamo energije da održimo viša stanja. Mogući su bljeskovi, samo što ih moraš procenti i klasifikovati po materijalu koji donesu.

P: Zar ne mogu da ostanu ni u pamćenju?

O: Mi možemo da kontrolišemo i koristimo samo intelektualno pamćenje, a intelektualno pamćenje ne može da zadrži te bljeskove.

P: Izgleda mi sasvim nemoguće da voljno pamtim sebe, iako mi ne izgleda baš sasvim nemoguće da se posmatram.

O: Moraš da isprobaš metode koji će to proizvesti. Probaj metod zaustavljanja misli da bi video koliko dugo možeš da potisneš misli, da ne misliš ni o čemu – pošto znaš za pamćenje sebe. Pretpostavimo, međutim, da neko ko ne zna za pamćenje sebe pokuša ovo – na

taj način neće doći do ideje o pamćenju sebe. Ako već znaš za to, taj pokušaj će stvoriti trenutak pamćenja sebe; koliko dugo, zavisi od tvojih napora.

To je veoma dobar način. Ovaj metod, na primer, opisuju neke knjige o jogi, ali ljudi koji su ga probali nisu znali zašto to rade, pa nije mogao da dâ dobre rezultate. Sasvim suprotno, on može da proizvede neku vrstu stanja transa.

P: Kad kažeš da neko "zna za pamćenje sebe", misliš li da ga ima u glavi kao cilj, ili ima osećaj za njega?

O: Postoje različiti stepeni. Vidiš, mi sve vreme govorimo o pamćenju sebe; uvek se tome vraćamo, zato ne možeš da kažeš da ne znaš za pamćenje sebe. Ali, ako se radi o čoveku koji je proučavao običnu psihologiju i filozofiju, on za to ne zna.

P: Da li je moguće da je neko vežbao pamćenje sebe pre nego što je sreo ovaj sistem? Pitam zato što sam pokušavao da pamtim sebe i izgleda mi da rezultat odgovara onom što sam imao običaj da činim ranije, ne znajući šta radim.

O: U tome je čitava stvar. Možeš to da proučiš da bi razumeo princip da ako jednu stvar radiš znajući šta to znači, dobijaš jedan rezultat, a ako radiš gotovo istu stvar ne znajući šta ona znači, dobijaš drugačiji rezultat. Mnogi ljudi su se u praksi veoma približili pamćenju sebe, drugi su mu se veoma približili teorijski, ali bez prakse – ni iz jednog ni iz drugog nisu izvukli pravu istinu. Na primer, u takozvanoj literaturi o jogi se dosta približava pamćenju sebe. Na primer, ona govori o svesti "ja sam", ali je toliko teorijska da se ništa iz toga ne može izvući.

Ni u jednoj literaturi pamćenje sebe nije pomenuto u tačnom, konkretnom obliku, iako se u njemu u prikrivenom obliku govori u *Novom Zavetu* i budističkim spisima. Kad se, na primer, kaže: "Bdij, ne spavaj" – to je pamćenje sebe. Ljudi, međutim, to drugačije tumače.

P: Da li je emocionalni centar glavni centar koji radi na pamćenju sebe?

O: Osećanja ne možeš da kontrolišiš. Jednostavno odluči da pamtiš sebe. Dao sam ti vrlo jednostavan, praktičan metod. Pokušaj da zaustaviš misli, ali istovremeno nemoj da zaboraviš svoj cilj – da to činiš da bi pamtiš sebe. To može da pomogne. Šta sprečava pamće-

nje sebe? Neprekidno smenjivanje misli. Zaustavi to smenjivanje i možda ćeš imati ukus pamćenja sebe.

P: Koji centri rade pri pamćenju sebe?

O: Pamćenje sebe zahteva najbolji rad koji možeš da izvedeš, pa je zato rezultat bolji što više centara u njemu učestvuje. Spor, slab rad jednog ili dva centra ne može da proizvede pamćenje sebe. Možeš da počneš sa dva centra, ali to nije dovoljno, jer drugi centri mogu da prekinu pamćenje sebe i zaustave ga. Ali, ako zaposliš sve centre, onda ga ništa ne može prekinuti. Moraš uvek da imaš na umu da pamćenje sebe zahteva najbolji rad za koji si sposoban.

P: Rekao si da pamćenje sebe zahteva osećanja, ali kad o njemu mislim ne osećam ništa. Može li čovek da pamti sebe bez emocionalnog iskustva?

O: Ideja je da čovek pamti sebe, da bude svestan sebe. Ono što s tim dođe jednostavno zapazi, ne smeš tome da postavljaš nikakve određene zahteve. Ako to redovno vežbaš i pokušavaš da sebe pamtiš tri-četiri puta dnevno, pamćenje sebe doći će samo od sebe u intervalima, kad ti je potrebno. To ćeš, međutim, primetiti kasnije. Moraš redovno da vežbaš pokušaje da pamtiš sebe, ako je moguće, u isto vreme svakog dana. I kao što sam rekao, vežba zaustavljanja misli daće isti rezultat. Zato, ako ne možeš da pamtiš sebe, pokušaj da zaustaviš misli. Ti možeš da zaustaviš misli, ali ne smeš da se razočaraš ako to ne budeš mogao od prve. Zaustavljanje misli je veoma teško. Ne možeš sebi da kažeš "Zaustaviću misli" i da se one odmah zaustave. Moraš sve vreme da koristiš napor. Zato to ne smeš da radiš dugo. Sasvim je dovoljno ako to radiš nekoliko minuta, inače ćeš sebe ubediti da to činiš, dok zapravo samo mirno sediš i misliš i veoma si srećan zbog toga. Onoliko koliko si u stanju moraš da zadržiš samo jednu misao: "Neću da mislim ni o čemu" i izbaciš sve ostale misli. To je veoma dobra vežba, ali samo vežba.

P: Nije li dobro da se zaustavi dah dok pokušavamo da zaustavimo misli?

O: Ovo su jednom pitali u našoj staroj grupi, a gospodin Gurdijev je upitao: "Koliko dugo?" Čovek je rekao – deset minuta. Gospodin Gurdijev je odgovorio: "Ako možeš da zadržiš dah deset minuta, to je veoma dobro, jer ćeš posle četiri minuta umreti!"

P: Da li je pamćenje sebe i zaustavljanje misli ista stvar?

O: Ne baš; to su dva različita metoda. U prvom unosiš jednu određenu misao – uvid da ne pamtiš sebe. Moraš uvek od toga da počneš. A zaustavljanje misli je jednostavno stvaranje prave atmosfere, prave sredine za pamćenje sebe. Zato to nisu iste stvari, ali daju iste rezultate.

P: Da li se radi bolje ako čovek pamti sebe i posao koji obavlja?

O: Da, kad si budan sve možeš da uradiš bolje, ali za to je potrebno dosta vremena. Kad se jednom navikneš na pamćenje sebe, nećeš moći da pojmiš kako si uopšte radio bez njega. U početku je, međutim, teško da radiš i pamtiš sebe istovremeno. Pa ipak, napori u tom pravcu bez sumnje daju jako zanimljive rezultate. Pored toga, ako činiš te napore, razumećeš da određene stvari čovek može da uradi samo u snu, a ne može da ih uradi kad je budan, jer neke stvari mogu da budu samo mehaničke. Na primer, pretpostavimo da zaboravljaš ili gubiš stvari: ne možeš namerno da gubiš stvari – možeš da ih izgubiš samo mehanički.

P: Dok sviram na klaviru, misleći "Ja sam ovde", ne znam šta radim.

O: Zato što to nije bilo svesno, to je razmišljanje o pamćenju sebe. Tada se ono meša u ono što radiš; baš kao što kad se pri pisanju iznenada zapitaš – "kako se ova reč speluje" i ne možeš da se setiš. To se jedna funkcija meša u rad druge. Pravo pamćenje sebe, međutim, nije u centrima, ono je iznad centara. Ono ne može da se meša sa radom centara, samo što će čovek više da vidi, videće svoje greške.

Moramo da shvatimo da je sposobnost da pamtimo sebe naše pravo. Mi tu sposobnost nemamo, ali možemo da je imamo; imamo sve neophodne organe za to, da tako kažem, ali nismo uvežbani, nismo naviknuti da je koristimo. Neophodno je da se stvori posebna energija ili posebni trenutak, u uobičajenom smislu reči, a to može da se uradi samo u trenucima ozbiljnog emocionalnog šoka. Sve pre toga je samo priprema za ovaj metod. Ali, kad se nađeš u okolnostima veoma jakog emocionalnog stresa i pokušaš da tada pamtiš sebe, to će ostati i pošto stres prođe; tada ćeš biti u stanju da pamtiš sebe. Zato je ovu osnovu za pamćenje sebe moguće stvoriti samo veoma jakim osećanjima. To, međutim, ne može da se učini ako se nisi ranije pripremio. Trenutak može da dođe, ali od njega nećeš dobiti ni-

šta. Ovakvi emocionalni trenuci dolaze s vremena na vreme, ali ih mi ne koristimo jer ne znamo kako da ih iskoristimo. Ako se dovoljno potruđiš da upamtiš sebe u trenucima jakih osećanja i ako je emocionalni stres dovoljno jak, to će ostaviti određeni trag i pomoći će ti da ubuduće pamtiš sebe.

P: Znači, ovo što radimo je samo neka vrsta vežbe?

O: Sada samo proučavaš sebe, ne možeš da uradiš ništa drugo.

P: Kakva je ta priprema o kojoj govoriš?

O: Proučavanje sebe, posmatranje sebe, razumevanje sebe. Zasad ne možemo ništa da promenimo, ne možemo ni sitnicu da učinimo drugačijom, sve se to događa na isti način kao i ranije. Razlika, međutim, već postoji, jer vidiš mnoge stvari koje ranije ne bi mogao da vidiš i mnoge stvari se "dogadaju" drugačije. To ne znači da si nešto promenio: one se *dogadaju* drugačije.

P: Da li je naš život dovoljno dug da dobijemo neke rezultate?

O: Do razumevanja ovoga dolaziš putem pamćenja sebe. Kad u tome postigneš izvesne rezultate, ako ono dolazi često – kao kad se be vidiš u ogledalu – tad dolazi drugi oblik pamćenja sebe, pamćenje svog života, vremensko telo. To povećava mogućnosti. Ima i drugih koraka, ali možemo samo da govorimo o narednom koraku, jer bismo inače zapali u fantaziju. Moramo da razumemo da određena pitanja ne smemo da pokrećemo bez pamćenja sebe. To je pitanje usavršavanja našeg oruđa spoznaje. Naš um je veoma ograničen našim stanjem svesti. Možemo da se nadamo da će izvesne stvari postati razumljive ako se naše stanje svesti promeni.

P: Može li samosvest da da znanje?

O: Ne, svest sama po sebi ne daje znanje. Znanje mora da se stekne. Nikakva svest ne može dati znanje i nikakvo znanje ne može dati svest. Oni nisu paralelni i ne mogu da zamene jedno drugo. Ako, međutim, postaneš svestan, vidiš stvari koje ranije nisi video. Ako to stanje zadržiš dovoljno dugo, ono će proizvesti ogroman učinak. Čitav svet bi bio drugačiji ako bi mogao da ga zadržiš, recimo, petnaest minuta. Čovek, međutim, ne može da bude svestan sebe petnaest minuta bez veoma velikog emocionalnog napora. Moraš da stvoriš nešto što će te učiniti osećajnim; ne možeš da budeš duže svestan bez pomoći emocionalnog centra.

P: Zar to ne dolazi samo po sebi?

O: To je pitanje uklanjanja prepreka. Mi nismo dovoljno emocionalni jer svoju energiju trošimo na identifikaciju, negativna osećanja, kritički stav, sumnju, laganje i slične stvari. Kad bismo uspeli da prekinemo to rasipanje, bili bismo emocionalniji.

P: Otkrio sam da u težnji da pamtim sebe treba da izbegavam suviše veliki napor. Osećam da čovek može da pokvari učinak preteranim naporom.

O: To o čemu govoriš nije preteran napor, nego pogrešna vrsta napora. Mišićni napor neće ti pomoći da pamtiš sebe. Za svaku osobu neophodno je da pronade svoj trenutak da učini taj veliki posebni napor, pogotovo kad mu se sve instinktivne i emocionalne težnje suprotstavljaju. To je trenutak da se uloži napor. Ako tada uspeš da se setiš sebe, znaćeš kako da to uradiš.

P: Kako da se spreči da redovni naponi postanu samo formalni; kako da se spreči da smisao isklizne iz njih?

O: Pamćenje sebe ne može da postane formalno; ako postane, to znači duboki san. Tad je neophodno da se nešto učini da se probudimo.

Uvek, međutim, moraš da kreneš od ideje o mehaničnosti i posledicama mehaničnosti.

Sasvim si u pravu. Sve se izmiče i nestaje i opet se nademo praznih ruku. Ponovo počnemo nekim svesnim naporom, ponovo se on izgubi. Pitanje je kako da sprečimo to nestajanje. U našem uobičajenom načinu mišljenja i osećanja ima mnogo mehaničkih težnji koje nas uvek vraćaju na uobičajeni put. Mi hoćemo da mislimo drugačije, hoćemo da budemo drugačiji, da radimo drugačije, da osećamo drugačije, ali se ništa ne dešava, jer ima mnogo starih težnji koje nas vraćaju nazad. Moramo da proučimo te težnje i da pokušamo da na njih uperimo svetlo. Pre svega, moramo da prevaziđemo inerciju uma; ako to učinimo, dvadeset četiri sata nam neće biti dovoljno i život će postati veoma ispunjen. Teško je početi – pa ipak nije toliko teško.

P: Kako može da se pobedi ta inercija?

O: Naporom: naporom da pamtiš sebe, da posmatraš, da se ne identifikuješ. Svest je snaga, a snaga se može razviti samo prevazilaženjem prepreka. U čoveku mogu da se razviju dve stvari: svest i volja. Obe su snaga. Ako čovek prevaziđe besvesnost, steći će svesnost;

ako prevaziđe mehaničnost, steći će volju. Kad razume prirodu moći koje može da stekne, biće mu jasno da one ne mogu biti date, te se moći moraju razviti naporom. Da smo stvoreni svesniji, ostali bi smo svesne mašine. Gospodin Gurdijev mi je rekao da u izvesnim školama mogu pomoću nekih posebnih metoda da ovcu učine svesnom. Ona, međutim, ostaje samo svesna ovca. Pitao sam ga šta su s njom uradili, a on mi je odgovorio da su je pojeli.

Ideja o svesnoj ovci je sledeća: pretpostavimo da čoveka učini svesnim neko drugi; on će postati oruđe u rukama drugih. Neophodan je njegov sopstveni napor, jer inače, čak i da je učinjen svesnim, ne bi bio u stanju da to iskoristi. U samoj prirodi stvari je da svest i volja ne mogu biti date. Kad bi ti ih neko dao, to ne bi bilo povoljno. Iz tog razloga čovek mora sve da kupi, ništa nije besplatno. Najteže je, međutim, da nauči kako da plati. Kad bi se to moglo objasniti u par reči, ne bi bilo potrebe da se ide u školu. Čovek mora da plati ne samo za svesnost, već za sve. Ni najsitnija ideja ne može da postane njegovu sopstvena dok ne plati za nju.

P: Izgleda da je pamćenje sebe veoma tužno i neveselo iskustvo. Je li ovo tužan sistem?

O: Koliko ja znam, nema tužnih sistema; ima samo tužnih ljudi i tužnih stavova, tužnog razumevanja. A ja ne shvatam zašto bi pamćenje sebe trebalo da bude neveselo i tužno. Ono je uvidanje činjenice da čovek spava. Ako bi čovek shvatio da spava a ne bi bilo šanse da se probudi, tada bi to zaista bio neveselo uvid, slažem se. Sistem, međutim, ne kaže da tu treba da staneš; on kaže da treba da pokušaš da se probudiš. A to je sasvim druga stvar. Kad sam prvi put čuo za tu ideju, sećam se, shvatio sam mnoge sasvim nove stvari, jer je to bio odgovor na sva pitanja koja sam imao kad sam proučavao psihologiju. Zato sam odmah shvatio da psihologija počinje na tom mestu. Shvatio sam da čovek ne pamti sebe, ali da bi mogao da pamti sebe ako uloži dovoljno napora. Bez pamćenja sebe ne može biti proučavanja, ne može biti psihologije. Ali, ako čovek shvati i ima na umu da ne pamti sebe i da niko ne pamti sebe, a da mogućnost pamćenja sebe postoji, tad počinje proučavanje. Eto kako to treba da se razume.

Svakako da nije veselo kad čovek uvidi da je mašina i da spava. Mi, međutim, ne govorimo o radosti i patnji, već o kontroli. Mi uvi-

damo da smo mašine, a nećemo da budemo mašine. Mi uvidamo da spavamo i hoćemo da se probudimo. Istinska radost može da bude povezana samo sa buđenjem ili nečim što pomaže buđenju.

P: Mnogi ljudi su, međutim, svesni sebe u lošem smislu te reči. Je li to takođe oblik pamćenja sebe?

O: Nipošto. Izraz koji u engleskom jeziku znači "biti svestan sebe" ["self-conscious" (prim. prev.)] označava neku vrstu zbnjenosti ili stidljivosti; on nema veze sa pamćenjem sebe.

Kao što sam već objasnio, ako nisi budan, ne možeš da se sam probudiš; možeš, međutim, da u izvesnoj meri vladaš mislima i moraš da ih uobličiš na takav način koji će te dovesti do buđenja.

P: Da li su deca bliža pamćenju sebe od odraslih? Iz detinjstva preostaju veoma živa sećanja.

O: Ne, nije baš tako. Pamćenje sebe znači svestan rad, hoću da kažem nameran rad. Živa sećanja iz detinjstva proističu iz aktivnosti emocionalnog centra. Kod deteta je on življi, pa trenuci svesnosti dolaze sami od sebe. Pamćenje sebe je, međutim, trenutak svesnosti koji dolazi usled tvog sopstvenog napora. Pretpostavimo da dete ima bljeskove svesti bez mogućnosti da ih iskoristi. To uopšte neće pomoći.

P: Ne bi li nam pomoglo da pokušamo da se vratimo u ta stanja koja smo imali u detinjstvu?

O: Kako? U tome je stvar. Kad bismo mogli da prekinemo identifikaciju, imali bismo dosta takvih momenata, ali ne znamo kako da počnemo sa prekidanjem identifikacije. Kad bismo mogli da uništimo negativna osećanja, kad bismo mogli da pamtimo sebe, takve stvari bismo imali u rukama, pod kontrolom, a ne slučajno.

P: Kad se okupam i brižljivo obučem, osećam da mi je mnogo lakše da pamtim sebe.

O: To uopšte nije zabranjeno. Ovo nije put fakira.

P: Kakav je odnos između negativnih osećanja i pamćenja sebe?

O: Kad se pojave negativna osećanja, pamćenje sebe postaje nemoguće. Zato, da bi pamtio sebe, čovek mora da ima izvesnu kontrolu nad negativnim osećanjima. Zapravo, ljudi nisu jednaki u tom pogledu: neki imaju manju, neki veću kontrolu nad izražavanjem – i ne samo nad izražavanjem, jer neki ljudi mogu da kontrolišu svoja osećanja u većoj meri, a neki mogu da kontrolišu samo određena ose-

ČETVRTI PUT

čanja. A sigurno je da oni koji imaju izvesnu kontrolu nad negativnim osećanjima mogu da rade na pamćenju sebe i postignu dobre rezultate. Istovremeno, ta kontrola može da se postigne: čovek može da počne sa raznih strana i kad se stvori određeno pamćenje sebe, ono će mu odmah pomoći da se bori sa negativnim osećanjima; a borba sa negativnim osećanjima pomaže pamćenju sebe.

P: Treba li mnogo vremena da se čovek probudi?

O: Mogu jedino da kažem koliko vremena će biti potrebno da upozna ovaj sistem, a ne mogu da kažem koliko vremena će mu trebati da se probudi. Buđenje je rezultat ličnog rada, zato je teško da se to predvidi. Ono se odvija u stepenima. Potpuno buđenje znači jako veliku promenu, a za to treba vremena, jer to znači sticanje novih psihičkih funkcija. Zato jedino možemo da proučimo stepene ili korake koje čovek mora da pređe. Možemo nekom da pokažemo put, ali on mora sam da radi za sebe. Učenje je samo po sebi sitna stvar, jer se čovek može promeniti samo putem primene znanja koje je stekao. Čovek može da postane svestan u datom trenutku. Ta svesnost o sebi je buđenje – jedna od osobina narednog stanja svesti.

P: Može li neko da želi da se probudi, a ne uspe da to učini?

O: Možda zadugo neće uspeti; ali, ako je sposoban za buđenje, može da se probudi; to je dugačak proces. Sigurno je, međutim, da može i da ne uspe. U našem položaju dobra je samo jedna stvar – što nemamo šta da izgubimo. Zato, ako ne uspemo, bićemo u istom položaju kao i ranije, ali ako uspemo, steći ćemo nešto novo.

P: Da li svaki veliki napor vodi tome da čovek bude svesniji u tom trenutku?

O: To zavisi od napora, jer ako čovek uložiti veliki napor da nešto učini u stanju identifikacije, neće postati svesniji.

P: Da li pamćenje sebe automatski prekida identifikaciju?

O: U pamćenju sebe nema ničeg automatskog: svaki trenutak je napor. Kad je dovoljno dubok i dovoljno dugo traje, to je jedna stvar, ali ako je samo trenutak, onda nije dovoljan. Takode, ako sebe pamtiš isključujući sve drugo, to je jedna stvar, a ako pamtiš sebe i istovremeno pamtiš svoj cilj i šta radiš, to je draga stvar. To zavisi od toga koliko ulazi u pamćenje sebe.

P: Da li bi to nazvao svešću o sebi?

O: Svest o sebi je trajno stanje. Pamćenje sebe je eksperiment; jednog dana može da uspe, drugog ne. Ono može da bude dublje i manje duboko.

P: Možeš li nam reći nešto o stvarima koje mogu da nas zaustave?

O: Baš o tim stvarima i govorimo. Postoje dve stvari koje nas zadržavaju – neznanje i slabost; ne znamo dovoljno i nismo dovoljno jaki. Pitanje je kako da više znamo. Proučavanjem sebe – to je jedini metod. Potom dolazi borba protiv identifikacije, glavnog uzroka slabosti. Samo što u individualnim slučajevima ove stvari uzimaju različiti oblik. Ono što kod jednog čoveka ima jedan oblik, kod drugog ima drugi. Međutim, stvari koje nas zadržavaju su manje – više iste.

P: Zar između svesti o sebi i identifikacije nema ničeg?

O: Ove stvari su na različitim nivoima, ne možeš da ih porediš. Ne možeš da se identifikuješ i da budeš svestan sebe; gde je jedno od ova dva, ne može biti drugog. Sve su stvari povezane, ni najmanja pojava nije odvojena; sve su one povezane sa određenim poretkom stvari.

P: Čini mi se da nemam nikakvu predstavu o identifikaciji. Znači li onda da stvari kontrolišu nas, a ne mi njih?

O: Vrlo je teško da se opiše identifikacija, jer nije moguća nikakva definicija. Ovakvi kakvi smo nikad se ne oslobadamo identifikacije. Ako verujemo da se ne identifikujemo s nečim, identifikujemo se sa idejom da se ne identifikujemo. Identifikacija ne može da se opiše logičkim terminima. Treba da pronađeš trenutak identifikacije, uhvatiš ga, a potom stvari porediš sa tim trenutkom. Identifikacija je svuda, u svakom trenutku svakodnevnog života. Kad počneš da posmatraš sebe, neki oblici identifikacije već postaju nemogući. U običnom životu, međutim, skoro sve je identifikacija. Ona je veoma važna psihološka karakteristika koja prožima čitav naš život, a mi je ne primećujemo, jer smo u njoj. Najbolji način da je razumemo je da nademo neke primere.

Kad, na primer, vidiš mačku kako se igra sa mišem ili zecom, to je identifikacija. Potom u sebi nađi analogiju s tom slikom. Jedino moraš da razumeš da je identifikacija tu svakog trenutka, ne samo u izuzetnim momentima. Identifikacija je za nas gotovo trajno stanje. Moraš biti u stanju da to stanje vidiš odvojeno od sebe, da ga odvojiš od sebe, a to se može uraditi jedino tako što pokušavaš da budeš svesniji.

pokušavaš da pamtiš sebe, da budeš svestan sebe. Sa pojavama kao što je identifikacija možeš da se boriš samo ako postaneš svesniji sebe.

P: Otkrio sam da se, kad se identifikujem, gotovo uvek identifikujem sa stvarima unutar sebe.

O: Možda si u pravu, a možda i nisi. Može da se desi da misliš da se identifikuješ s jednom stvari, dok si zapravo identifikovan sa sasvim drugom. To uopšte nije važno. Važno je *stanje identifikacije*. U stanju identifikacije ne možeš ispravno da osećaš, ispravno da shvataš, ispravno da prosuđuješ. A predmet identifikacije nije važan: rezultat je isti.

P: Pa na koji način da prevaziđemo identifikaciju?

O: To je druga stvar. U raznim slučajevima stvar stoji različito. Najpre je neophodno videti; potom je neophodno da joj se nešto suprotstavi.

P: Šta podrazumevaš pod "suprotstaviti joj nešto"?

O: Jednostavno obrati pažnju na nešto važnije. Moraš da naučiš da razlikuješ važno od manje važnog, a ako pažnju usmeravaš prema važnijim stvarima, manje ćeš se identifikovati sa nevažnim stvarima. Moraš da shvatiš da ti identifikacija nikako ne može pomoći; ona jedino stvari čini još zbrkanijim i težim. Ako shvatiš makar to, i to ti može pomoći u nekim slučajevima. Ljudi misle da im pomaže to što se identifikuju; ne uviđaju da to otežava stvari. Identifikacija uopšte nema korisnu energiju, već samo destruktivnu.

P: Da li je identifikacija uglavnom emocionalna?

O: Ona uvek ima emocionalni element – neku vrstu emocionalnog poremećaja, ali ponekad to postane navika, tako da čovek to osećanje i ne primećuje.

P: Shvatio sam da je važno da se bude emocionalan na ispravan način, ali kad u radu ponekad postanem emocionalan, ubrzo upropastim čitavu stvar.

O: Samo je identifikacija destruktivna. Jedino osećanja mogu da daju novu energiju, novo razumevanje. Ti identifikaciju smatraš osećanjem. Ti i ne poznaješ osećanja bez identifikacije, pa zato, u početku, ne možeš da zamisliš osećanje slobodno od identifikacije. Ljudi često misle da govore o emocionalnoj funkciji kad, u stvari, govore o identifikaciji.

P: Da li nam je, ovakvim kakvi smo, moguće da uopšte imamo osećanja bez identifikacije?

O: Jako teško, ukoliko ne pazimo na sebe. Tad će lakši slučajevi identifikacije – mislim, individualno lakši, reagovati na terapiju. Sva-ko, međutim, ima sopstvenu specijalnost u identifikaciji. Na primer, meni je lako da se ne identifikujem sa muzikom, dok nekom drugom to može da bude veoma teško.

P: Da li je ljubav moguća bez identifikacije?

O: Ja bih rekao da je u *identifikaciji* ljubav nemoguća. Identifikacija ubija sva osećanja, osim negativnih. U identifikaciji ostaje samo neprijatna strana.

P: Ne znači li neidentifikovanje rezervisanost?

O: Naprotiv, za rezervisanost je neophodna identifikacija. Neidentifikovanje je sasvim druga stvar.

P: Kad se čovek identifikuje s nekom idejom, kako to može da prekine?

O: Najpre razumevanjem šta identifikacija znači, a potom pokušajem da pamti sebe. Počni sa jednostavnijim slučajevima, pa ćeš potom moći da izadeš na kraj sa složenijim.

P: Kad čovek razvija pamćenje sebe, stiće li time neku vrstu nevezanog stava, slobodnijeg od identifikacije?

O: Stiće nevezan stav u smislu da bolje poznaje svoje stavove; da zna šta je za njega korisno, a šta nije. Ako ne pamtiš sebe, u tome lako možeš da pogrešiš. Čovek, na primer, može da preduzme neko proučavanje koje je zaista potpuno beskorisno. Pamćenje sebe pomaže pri razumevanju, a razumevanje uvek znači da se sve stvari dovode do određene središnje tačke. U svom radu i u svim svojim stavovima moraš da imaš centralnu tačku, a neophodan uslov za to je pamćenje sebe.

Ako to nije jasno, moramo više da govorimo o identifikaciji. Postaće nam mnogo jasnije kad pronadeš dva ili tri dobra primera. To je stanje u kome si u vlasti stvari.

P: Ako detaljnije gledam i dublje razmišljam, znači li to da sam se identifikovao?

O: Ne, identifikacija je posebna stvar, ona znači gubljenje sebe. Kao što sam rekao, nije toliko važno sa čime se neko identifikovao.

Identifikacija je stanje. Moraš da razumeš da su mnoge stvari koje pripisuješ onom što je izvan tebe zapravo u tebi. Uzmi, na primer, strah. Strah je nezavisan od stvari. Ako si u stanju straha, možeš se uplašiti od pepeljare. To se često događa u patološkim stanjima, a patološko stanje je samo pojačano uobičajeno stanje. Ti se plašiš, a potom biraš od čega ćeš da se plašiš. Ova činjenica omogućava da se sa takvim stvarima boriš, jer su one u tebi.

P: Možemo li da imamo ikakvo razumevanje bez identifikacije?

O: Koliko možeš da razumeš u dubokom snu, što identifikacija jeste? Ako pamtiš svoj cilj, shvataš svoj položaj i vidiš opasnost od sna, to će ti pomoći da manje spavaš.

P: Kakva je razlika između simpatije i identifikacije?

O: Simpatija je sasvim druga stvar; to je normalno i dozvoljeno osećanje i može da postoji bez identifikacije. Može biti simpatije i bez identifikacije i simpatije sa identifikacijom. Kad je simpatija pomešana sa identifikacijom, često se završi besom ili nekim drugim negativnim osećanjem.

P: Govorio si o gubljenju sebe u identifikaciji. Kog sebe?

O: Čitavog, svega. Identifikovanje je veoma zanimljiva ideja. Postoje dva stepena u procesu identifikacije. Prvi se odnosi na proces kojim se postaje identifikovan, drugi na stanje u kome je identifikacija potpuna.

P: Prvi stadijum je prilično neškodljiv?

O: Ako privlači suviše pažnje i oduzima suviše mnogo vremena, vodi ovom drugom.

P: Kad čovek nešto želi, može li to da želi bez identifikacije?

O: Identifikacija nije obavezna. Ako, međutim, želiš da nekog udariš, to ne možeš da uradiš bez identifikacije; ako identifikacija nestane, nećeš to više želeti. Moguće je da se čovek ne izgubi. Gubljenje sebe uopšte nije neophodna stvar.

P: Da li je moguće da se neko identifikuje sa dve stvari odjednom?

O: I sa deset hiljada! Neophodno je da se posmatra i posmatra. Sa jedne strane, borba sa identifikacijom nije teška, jer ako je opazimo, ona postaje toliko smešna da ne možemo da ostanemo identifikovani. Identifikacija kod drugih ljudi nam uvek izgleda smešno, a

i kod nas nam može postati takva. U tom pogledu smeh može da koristi ako se smejemo sebi.

P: Ne mogu da shvatim zašto je identifikacija loša.

O: Identifikacija je loša ako hoćeš da se probudiš, ali ako hoćeš da spavaš, onda je ona dobra.

P: Zar neće sve što radimo trpeti od toga što svoj um usmeravamo da ostanemo budni umesto da pazimo šta radimo?

O: Već sam objasnio da stvar stoji sasvim suprotno. Ma šta radimo, možemo to da uradimo dobro samo ukoliko smo budni. Što dublje spavamo, to gore radimo ono što radimo – tu nema izuzetaka. Ti to uzimaš akademski, kao puke reči, međutim, između dubokog sna i potpunog buđenja postoje razni stupnjevi, a ti prelaziš s jednog na drugi.

P: Ako se osećamo budniji, ne treba da precenimo te trenutke, zar ne?

O: Kako možemo da ih precenimo? Ti momenti su suviše kratki, ako uopšte imamo takve bljeskove. Možemo jedino da se trudimo da ih ne zaboravimo i ponašamo se u skladu s njima. To je sve što možemo da učinimo.

P: Može li da se kaže da je identifikacija to kad smo u kandžama stvari, kad neku ideju ne možemo da izbacimo iz glave?

O: Biti u kandžama stvari je ekstremni slučaj. Ima mnogo malih identifikacija koje je veoma teško posmatrati, a one su najvažnije, jer održavaju našu mehaničnost. Moramo da shvatimo da stalno prelazimo iz jedne identifikacije u drugu. Kad čovek gleda u zid, on se identifikuje sa zidom.

P: Po čemu se identifikacija razlikuje od asocijacija?

O: Asocijacija je sasvim druga stvar; one mogu da budu više ili manje kontrolisane, ali nemaju nikakve veze sa identifikacijom. Razne asocijacije su neophodni deo mišljenja, mi definišemo stvari asocijacijama i sve možemo da uradimo uz pomoć asocijacija.

P: Ne mogu da razumem zašto se neko "ja" menja. Da li uzrok tome treba uvek tražiti u nekoj identifikaciji?

O: To se uvek dešava putem asocijacija. Određeni broj "ja" pokušava da izbije u prvi plan, pa zato, čim se čovek izgubi u jednom od njih, zamenjuje ga neko drugo. Mi mislimo da su "ja" samo pasivne i ravnodušne stvari, ali osećanja, asocijacije i sećanja nepre-

kidno deluju. Zato je dobra vežba da se zaustave misli, makar i povremeno. Tada počneš da uviđaš koliko je to teško. Tvoje pitanje samo pokazuje da nikad nisi pokušao, inače bi znao.

P: Da li je koncentracija identifikacija?

O: Koncentracija je kontrolisano delovanje, identifikacija kontroliše tebe

P: Da li mi možemo da se koncentrišemo?

O: Postoje stepeni. Namerna koncentracija u trajanju od pola sata je nemoguća. Kad bismo mogli da se koncentrišemo bez spoljašnje pomoći, bili bismo svesni. Sve, međutim, ima stupnjeve.

P: Da li je početak novog posmatranja identifikacija sa objektom koji posmatramo?

O: Identifikacija se događa kad te nešto odbija ili privlači. Proučavanje ili posmatranje ne proizvodi obavezno identifikaciju, ali privlačnost i odbojnost to uvek čine. Takođe, mi upotrebljavamo jezik suviše jako, što automatski proizvodi identifikaciju. Imamo mnogo automatskih izraza te vrste.

P: Šta da radim sa identifikacijom? Osećam da se izgubim uvek, ma šta radio. Ne izgleda da je moguće biti drugačiji.

O: Ne, moguće je. Ako moraš nešto da uradiš, moraš, ali možeš da se manje ili više identifikuješ. Nema ničeg beznadežnog u tome sve dok se ovog sećaš. Pokušaj da posmatraš; ne identifikuješ se uvek u istoj meri; ponekad se identifikuješ toliko da ne možeš da vidiš ništa drugo, ponekad možeš nešto da vidiš. Kad bi stvari uvek isto stajale, za nas ne bi bilo šanse; one, međutim, uvek menjaju stepen intenziteta, a to stvara mogućnost za promenu. Sve što radimo moramo da naučimo unapred. Ako hoćeš da voziš auto, moraš to prethodno da naučiš. Ako sada radiš na sebi, kad dođe vreme, imaćeš veću kontrolu.

P: Šta je pogrešno u tome da čovek bude potpuno obuzet svojim radom?

O: To će biti loš rad. Ako se identifikuješ, nikad nećeš dobiti dobre rezultate. Jedna od naših iluzija je to što mislimo da moramo da izgubimo sebe da bismo dobili dobre rezultate – na taj način samo dobijamo loše rezultate. Kad se čovek identifikuje, on ne postoji; postoje samo stvari sa kojima se identifikovao.

P: Da li je cilj neidentifikovanja da se um oslobodi objekata?

O: Cilj je probuditi se. Identifikacija je karakteristika sna. Identifikovani um spava. Sloboda od identifikacije je jedan od aspekata buđenja. Sasvim je moguće stanje u kome identifikacija ne postoji, ali ga mi u životu ne vidimo i ne primećujemo da smo neprekidno identifikovani. Identifikacija ne može da nestane sama po sebi – neophodna je borba.

P: Kako iko može da se probudi ako je identifikacija sveopšta?

O: Buđenje može da bude jedino rezultat napora, rezultat borbe protiv identifikacije. Čovek, međutim, najpre treba da razume šta znači identifikovati se. I u identifikaciji, kao i u svemu drugom, postoje stepeni. Posmatrajući sebe, čovek opaža kad je više identifikovan, kad je manje identifikovan ili uopšte nije identifikovan. Ako hoće da se probudi, mora i može da se oslobodi identifikacije. Ovakvi kakvi smo, izgubljeni smo u svakom trenutku svog života; nikad nismo slobodni zato što se identifikujemo.

P: Možeš li da navedeš neki primer identifikacije?

O: Mi se sve vreme identifikujemo, zato je teško dati primer. Uzmi, na primer, dopadanja i nedopadanja – sva ona znače identifikaciju, posebno nedopadanja. Ona ne mogu da postoje bez identifikacije i uglavnom su čista identifikacija. Obično ljudi zamišljaju da im se ne dopada mnogo više stvari nego što je to zaista slučaj. Ako ih istraže i analiziraju, verovatno će otkriti da im se ne dopada samo jedna ili dve stvari. Kad sam to proučavao u sebi, mogao sam da nađem samo jednu stvar koja mi se zaista ne dopada.

Moraš, međutim, da nadeš sopstvene primere; to se mora potvrditi na sopstvenom iskustvu. Ako u trenutku snažne identifikacije pokušas da je prekineš, shvatićeš tu ideju.

P: Ali, ja i dalje ne razumem šta je identifikacija!

O: Da probamo sa intelektualne strane. Ti shvataš da ne pamtiš sebe? Pokušaj da uviđaš zašto to ne možeš i videćeš da te identifikacija sprečava. Tada ćeš shvatiti šta je ona. Sve te stvari su povezane.

P: Da li je neidentifikovanje jedini način da se zna šta je identifikacija?

O: Ne, već posmatranje, kao što sam objasnio, jer ona nije uvek ista. Mi ne primećujemo temperaturu svog tela, osim kad postane nešto viša ili niža od normalne. Na isti način možemo da primetimo

identifikaciju kad je jača ili slabija od osjećanja: Paziš li ove stupnjeve, shvatišemu šta je ona.

P: Da li je u borbi protiv identifikacije neophodno da se zna zašto se čovek identifikovao?

O: Čovek se ne identifikuje ni iz kakvog posebnog razloga ili vrste, nego zato što ni u kom slučaju tome ne može da se odupre. Kako možeš da znaš zašto si se identifikovao? Možda, međutim, da znaš zašto se boriš. U tome je stvar. Ako ne zahtevaš razlog, biš deset puta uspešniji. Mi vrlo često počinjemo da se borimo, a onda zaboravimo zašto.

Ima mnogo oblika identifikacije, ali prvi korak je da se ona vidi, drugi korak je da se bori s njom da bismo je se oslobodili.

Ona je, kao što sam rekao, proces, ne trenutak, u njoj smo sve vreme. Mi trošimo svoju energiju na pogrešan način: na identifikaciju i negativna osećanja. To su otvorene slavine kroz koje ističe naša energija.

P: Može li čovek naglo da preobrati energiju besa u nešto drugo? U tim trenucima čovek poseduje strahovitu energiju.

O: Čovek ima strahovitu energiju, a ona deluje sama od sebe, bez kontrole, i nagoni ga da postupa na određeni način. Zašto? Gde postoji veza? Veza je identifikacija. Prekini identifikaciju i imaćeš tu energiju na raspolaganju. Kako to možeš da uradiš? Ne odjednom, za to je potrebna vežba u lakšim situacijama. Kad je osećanje svinje jako, ne možeš to da uradiš. Neophodno je da se zna više, da se bude pripremljen. Ako znaš kako da se u pravom trenutku ne identifikuješ, imaćeš na raspolaganju veliku količinu energije. Šta ćeš s njom da radiš druga je stvar, možeš opet da je stratiš na nešto savim beskorisno. Zato je, međutim, potrebna vežba. Ne možeš da naučiš da plivaš kad padneš s broda za vreme uluje – moraš to da naučiš u mirnoj vodi. Potom, ako i padneš s broda, možda ćeš biti u stanju da plivaš.

Praviš opet: nemoguće je da čovek bude svestan ako se identifikuje. Ovo je jedna od teškoća koje se javljaju kasnije, jer ljudi imaju neke omiljene identifikacije od kojih ne žele da odustanu, a istovremeno govore da hoće da budu svesni. Te dve stvari ne mogu da idu zajedno. U životu ima mnogo nespojivih stvari, a identifikacija i svesnost su najmanje spojive.

P: Kako da se izbegne reakcija koja dolazi nakon što se čovek osećao pun entuzijazma? Da li je njen uzrok identifikacija?

O: Da, ta reakcija nastaje kao rezultat identifikacije. Borba protiv identifikacije sprečava da se to desi. Tu reakciju ne proizvodi ono što ti nazivaš entuzijazmom, već identifikacija. Takva reakcija uvek prati identifikaciju.

P: Da li se čovek koji se dosaduje ni sa čim ne identifikuje?

O: Dosada je takođe identifikacija – i to jedna od najvećih. Ona je identifikacija sa samim sobom, sa nečim u sebi.

P: Izgleda mi da ne mogu da proučim neku osobu a da se u njoj ne izgubim, iako razumem da je to pogrešno?

O: Pogrešna je ideja da čovek ne može da prouči neku osobu ili bilo šta drugo, a da ne izgubi sebe. Ako se u bilo čemu izgubiš, ne možeš to da proučiš. Identifikacija je uvek ono što te slabi; što se više identifikuješ, to će tvoje proučavanje ispasti lošije, a rezultati slabiji.

Možeš da se prisetiš da sam u prvom predavanju rekao da identifikovanje sa ljudima poprima oblik pridavanja značaja. Postoje dva oblika pridavanja značaja: unutrašnje i spoljašnje. Unutrašnje pridavanje značaja je isto što i identifikacija. Za spoljašnje pridavanje značaja potrebna je određena mera pamćenja sebe: spoljašnje pridavanje značaja znači da u obzir uzmeš slabosti drugih ljudi, da se postaviš na njihovo mesto. Često se to u životu označava rečju "takt", samo što se taktičnost može naučiti ili biti slučajna. Spoljašnje pridavanje značaja znači kontrolu. Ako naučimo da ga svesno upotrebljavamo, daće nam mogućnost kontrole.

O unutrašnjem pridavanju značaja se radi kad osećamo da nam ljudi ne daju dovoljno, da nas ne cene dovoljno. Ako čovek pridaje značaj iznutra, propušta momente spoljašnjeg pridavanja značaja. Spoljašnje pridavanje značaja treba da se neguje, a unutrašnje da se ukloni. Najpre, međutim, posmatraj i vidi koliko često propuštaš da spolja pridaš značaj i koliko veliku ulogu unutrašnje pridavanje značaja igra u životu.

Proučavanje unutrašnjeg pridavanja značaja, mehaničnosti, lažanja, fantazija, identifikacije, pokazuje da sve to pripada nama, da smo uvek u tim stanjima. Kad to uvidiš, shvatiš u čemu je teškoća u radu na sebi. Ovakvi kakvi smo ne možemo da počnemo

da stičemo ništa novo; videćeš da najpre moraš da očistiš mašinu – previše je zardala. Mi mislimo da smo ovakvi kakvi smo. Na nesreću, mi nismo takvi kakvi smo, već takvi kakvi smo postali: mi smo neprirodna bića. Mi suviše spavamo, suviše lažemo, suviše živimo u fantaziji, suviše se identifikujemo. Mi mislimo da imamo posla sa pravim bićem, ali u stvarnosti imamo posla sa imaginarnim bićem. Gotovo sve što znamo o sebi je imaginarno. Ispod tih naslaga čovek je sasvim drugačiji. Mi imamo mnoštvo imaginarnih stvari koje moramo odbaciti pre nego što stignemo do pravih stvari. Sve dok živimo u imaginarnim stvarima, ne možemo da shvatimo vrednost pravih; a samo kad u sebi dođemo do pravih stvari možemo da vidimo šta je izvan nas stvarno. U sebi imamo isuviše slučajnih slojeva.

P: Kad bi se čovek povukao iz sveta, sigurno bi prevazišao identifikaciju, pridavanje značaja i negativna osećanja?

O: Ovo me često pitaju; čovek, međutim, uopšte ne može da bude siguran da bi tako bilo lakše. Uostalom, u literaturi možeš da nađeš opise kako su ljudi dostigli veoma visok stepen razvoja u izdvojenosti, ali, kad su stupili u kontakt sa drugim ljudima, odjednom su izgubili sve što su stekli. U školama Četvrtog Puta otkriveno je da su najbolji uslovi za proučavanje i rad na sebi uobičajeni životni uslovi, jer su s jedne tačke gledišta ti uslovi lakši, a sa druge su najteži. Zato, ako čovek u tim okolnostima stekne nešto, zadržaće to u svim okolnostima; ako je, međutim, to stekao u posebnim okolnostima, u drugačijim okolnostima će ga izgubiti.

P: Da li bi, molim te, mogao opet da kažeš šta je unutrašnje a šta spoljašnje pridavanje značaja?

O: Spoljašnje pridavanje značaja je oblik pamćenja sebe u odnosu na ljude. Uzimaš u obzir druge ljude i činiš ne ono što je ugodno tebi, već što je prijatno njima. To znači da moraš da se žrtvuješ, ali ne da žrtvuješ sebe. To znači da u odnosima s ljudima ne smeš da postupaš bez razmišljanja. Najpre moraš da razmisliš, a potom da to učiniš. Razmišljanje će ti pokazati da ti je, ako neka osoba hoće da se ponaša na određen, a ne na neki drugi način, to najčešće svejedno, pa zašto da ne uradiš tako kako joj se sviđa? Zato ideja žrtve ne ulazi u to. Ako ti, međutim, nije svejedno, to je sasvim druga stvar. Šta je bolje za tebe, šta je bolje za njih, ko su ti ljudi, šta hoćeš

od njih, šta oni hoće od tebe – sve to mora da se uzme u obzir. Ideja je u tome da se u odnosima s ljudima stvari ne smeju događati mehanički, bez razmišljanja. Moraš da odabereš pravac delovanja. To znači da ne gaziš po ljudima ne primećujući ih. Mi isuviše pridajemo značaj iznutra, a nedovoljno spolja. Spoljašnje pridavanje značaja je veoma važno za pamćenje sebe. Ako to ne činimo dovoljno, ne možemo da pamtimo sebe.

P: Je li to isto što i razumevanje ljudi?

O: Ne, ljude možeš razumeti samo toliko koliko razumeš sebe. Spoljašnje pridavanje značaja je razumevanje njihovih teškoća, razumevanje onog što oni žele, posmatranje utiska koji ostavljaš na ljude i nastojanje da ne ostaviš pogrešan utisak.

P: Da li bi rekao da je ljubaznost spoljašnje pridavanje značaja?

O: Ono za šta znaš u životu nije spoljašnje pridavanje značaja. Neophodno je da se razume princip i da se stvori standard za sebe. Uz pomoć spoljašnjeg pridavanja značaja kontrolišeš utisak koji želiš da ostaviš. Unutrašnjim pridavanjem značaja želiš da ostaviš jedan utisak, a ostavljaš drugi.

P: Spoljašnje pridavanje značaja mi izgleda vrlo daleko.

O: Ono mora da bude sada i ovde. Ako ono ostane daleko, i ti ćeš ostati daleko.

P: Uključuje li spoljašnje pridavanje značaja sposobnost da se svesno igra neka uloga?

O: Da, ali ima različitih stepena. Spoljašnje pridavanje značaja je samo početak; svesno igrati ulogu znači mnogo više.

P: A šta je unutrašnje pridavanje značaja?

O: Osećanje da ti ljudi ne plaćaju dovoljno, pravljenje računa, stalno osećanje da si obmanut, nedovoljno plaćen.

P: Opažam da je vrlo teško prekinuti unutrašnje pridavanje značaja. Postoji li neka posebna tehnika koja može da se upotrebi protiv njega?

O: Ne, nema posebne tehnike – samo razumevanje i ispravni stavovi. Posmatraj više. Možda ćeš pronaći trenutke u kojima ne pridaješ unutrašnji značaj i shvatiti kako da počneš da se s njim boriš i proučavaš ga. Ono je mehaničko, mehaničko držanje, isto kao i identifikacija.

P: Da li je samoopravdanje uvek izraz unutrašnjeg pridavanja značaja?

O: Povezano je s njim, ali ono je druga stvar. Unutrašnjem pridavanju značaja ne treba nikakvo opravdanje. Za opravdanje čovek mora da ima razlog, ali ako čovek pridaje značaj iznutra, on to uvek opravdava. Unutrašnje pridavanje značaja znači identifikaciju. Spoljašnje pridavanje značaja znači borbu protiv identifikacije. Unutrašnje pridavanje značaja je mehaničko; spoljašnje pridavanje značaja znači, u najmanju ruku, pažnju. Zato, vežbanjem neidentifikovanja, pokušajima da kontrolišeš pažnju, otkrivaš mnoge prilike da proučavaš spoljašnje pridavanje značaja i, ako nađeš primere, možda ćeš otkriti metod za borbu protiv unutrašnjeg pridavanja značaja i pretvoriti ga u vežbu spoljašnjeg pridavanja značaja. Na primer, govoriš nekom od koga hoćeš nešto da dobiješ. Recimo da on zna nešto, a ti hoćeš da ti kaže ono što zna. Tad moraš da govoriš onako kako bi on želeo, ne da se raspravljáš, ne da mu se suprotstavljaš. Spoljašnje pridavanje značaja uvek je praktično.

P: Znači li unutrašnje pridavanje značaja da čovek sebi previše pridaje značaj?

O: Ono uvek ima oblik unutrašnjeg cenjkanja, mišljenja da drugi ljudi ne pridaju dovoljno značaja tebi. Veoma je važno da se razume unutrašnje pridavanje značaja. Ima tako mnogo njegovih suptilnih oblika koje ne primećujemo, pa opet nam je čitav život ispunjen njima.

P: Da li je želja da se bude zapažen pridavanje značaja?

O: I želja da se bude zapažen i želja da se bude nezapažen predstavlja unutrašnje pridavanje značaja. Ima mnogo psiholoških stanja koje obična psihologija nije u stanju da opiše ili objasni, a koja se zasnivaju na identifikaciji i pridavanju značaja.

P: Koji je najbolji način da se razmišlja o unutrašnjem pridavanju značaja?

O: Moraš da u slobodnim trenucima pokušaš da stekneš ispravno mišljenje o tome. Kad počneš da pridaješ značaj, suviše je kasno. Moraš da misliš o tipičnim oblicima pridavanja značaja, o tome šta ih izaziva, a potom da imaš ispravan ugao gledanja na to, da shvatiš koliko je beskorisno i smešno. Potom to uporedi sa spoljašnjim pridavanjem značaja i pokušaj da to ne zaboraviš. Ako tako uradiš, možeš se toga setiti u trenutku kad se javi unutrašnje pridavanje značaja

i možda ono neće doći. Ono što je zaista važno je da o pridavanju značaja misliš kad si slobodan od njega i da ga ne opravdavaš i ne kriješ od sebe.

P: Što više pokušavam da radim, izgleda mi da više pridajem značaj iznutra. Izgleda mi da je najteža stvar da se s njim izade na kraj.

O: Pridavanje značaja ne može da raste ako radiš, može samo da postane vidljivije. A to znači da se ono smanjuje, jer se ne može videti a da se nije smanjilo. Činjenica da ga primećuješ dokazuje da je postalo manje snažno. To je prirodna iluzija, ista kao kad čovek oseća da ne razume, dok je ranije razumeo. To znači da počinje da razumeva. Prva sumnja u sopstveno razumevanje već znači određeno razumevanje.

P: Može li o identifikaciji da se razmišlja kao o negativnom stanju koje može biti izazvano samo negativnim osećanjima?

O: Ne, nije baš tako. Identifikacija je neophodan element u svakom negativnom osećanju; negativno osećanje ne možeš da imaš bez identifikacije. Zato je proučavanje identifikacije i borbe protiv identifikacije veoma moćno oružje u borbi protiv negativnih osećanja. Ponekad protiv negativnih osećanja ne možeš da se boriš direktno, već njihovu moć umanjuješ pokušajem da se ne identifikuješ, jer sva moć negativnih osećanja leži u identifikaciji i fantaziji. Zato, kad oduzmeš identifikaciju i fantaziju, negativna osećanja jednostavno nestaju, ili se u svakom slučaju menjaju.

P: Znači, da bismo se borili protiv samih negativnih osećanja moramo više da posmatramo i da radimo protiv jake identifikacije sa osećanjima?

O: Da. Kasnije ćemo govoriti o metodima za borbu protiv samih osećanja, jer ima mnogo veoma određenih metoda različitih za različita osećanja; najpre, međutim, moraš da se boriš sa negativnom fantazijom i identifikacijom. To je sasvim dovoljno da uništi najveći broj uobičajenih negativnih osećanja – u svakom slučaju da ih olakša. Moraš da počneš od ovoga, jer je samo kad u izvesnoj meri možeš da se boriš protiv identifikacije i kad si već prekinuo negativnu fantaziju moguće da počnu da se upotrebljavaju jače metode. Ona mora da potpuno prestane. Beskorisno je da se proučavaju dalji metodi dok se to ne uradi. Negativnu fantaziju možeš da prekineš; a čak će je i proučavanje identifikacije

umanjiti. Izbegavanje identifikaciju moraš pokušavati što je češće moguće, ne samo u odnosu na negativna osećanja, već i u odnosu na sve. Ako u sebi stvoriš sposobnost da se ne identifikuješ, to će uticati na negativna osećanja i primetićeš da ona počinju da nestaju. Identifikacija je sredina u kojoj negativna osećanja žive i ona bez nje ne mogu.

P: Možemo li da dobijemo neka pravila ili uputstva da ih se držimo u uobičajenim životnim okolnostima?

O: Pokušaj da pamtiš sebe, da se ne identifikuješ. To će odmah dati rezultat u običnom životu. Od čega se život sastoji? Od negativnih osećanja, identifikovanja, pridavanja značaja, laganja, sna. Prvo pitanje je: kako da budemo svesniji? A potom ćeš opaziti da su negativna osećanja jedan od glavnih faktora koji nas čine nesposobnim da pamtimo sebe. Zato jedno ne može da ide bez drugog. Ne možeš da se boriš protiv negativnih osećanja, a da ne pamtiš sebe u većoj meri i ne možeš da u većoj meri pamtiš sebe bez borbe sa negativnim osećanjima. Ako zapamtiš te dve stvari, sve ćeš razumeti bolje. Pokušaj da ove dve ideje, koje su povezane, imaš na umu.

P: Imao sam problem koji me je brinuo. Pokušao sam da pamtim sebe i za kratko vreme sam ušao u stanje u kome više nije bilo moguće da brinem, a istovremeno se moj osećaj za vrednosti u celini promenio. To stanje nije trajalo dugo, ali kad se problem vratio, nije više podrazumevao onu važnost koju je ranije imao. Nalazim da je veoma teško da opet ponovim to stanje.

O: Potpuno tačno. Nastavi da posmatraš i otkrićeš da u tebi postoji mesto gde si miran, tih i gde ništa ne može da te uznemiri – samo što je teško naći put dotle. Ali, ako to učiniš nekoliko puta, bićeš u stanju da se setiš nekog koraka, a tim istim koracima možeš opet da dođeš tamo. Samo, to ne možeš da uradiš posle samo jednog iskustva – jer nećeš moći da se setiš puta. Mirno mesto nije metafora – ono je veoma stvarno.

P: Da li je to stanje kad pamtiš sebe, jer sve izgleda ispunjeno mirom i izgleda kao da je čovek zaista svestan sebe?

O: Da, može se reći da je tako.

P: Pokušao sam da to opet postignem nastojeći da pamtim sebe, ali nisam mogao da ga pronađem.

O: Ako se opet nađeš u njemu, pokušaj da zapamtiš kako si stigao tamo, jer se ponekad događa da čovek nađe to mesto i izgubi put dotle, onda ga opet nađe i opet izgubi put. Vrlo je teško zapamtiti put do njega.

POGLAVLJE VI

Razumevanje kao glavni zahtev ovog sistema • Relativnost razumevanja • Kako da razumemo više • Novi jezik • Ispravni i pogrešni stavovi • Stavovi i razumevanje • Neophodnost cilja i pravca • Teškoća da otkrijemo šta želimo • Naši ciljevi su previše daleki • Dobro i zlo • Moralnost i neophodnost osećaja za moral • Neophodnost da se pronade trajni standard za ispravno i pogrešno • Razvoj savesti kao cilj sistema • Uvidanje protivrečnosti • Odbojnici kao glavna prepreka razvoju savesti • Priprema za slamanje odbojnika • Potreba da se stvori unutrašnja ravnoteža • Standardi za ponašanje u životu • Svest i savest • Kako prepoznati istinu • Potreba za iskrenošću prema sebi • Mehaničnost

Hteo bih da vas podsetim da se ovaj sistem zasniva na razumevanju. U ovom sistemu razumevanje mora da zauzme prvo mesto. Što više razumete, rezultati vašeg rada biće bolji.

Razumevanje je relativan termin. U svakom trenutku svako razume određenu stvar na svoj sopstveni način. Razumevanje, međutim, može da bude šire, i šire, i još šire. U ovom sistemu razumevanjem nazivamo određeni maksimum moguć na određenom nivou znanja i bića. Po pravilu je taj maksimum suviše nizak; ljudsko razumevanje je obično ograničeno samo na jednu sobu i iz te sobe se nikad ne iziđe. Razumevanje ovih ideja, međutim, daleko prevazilazi tu jednu sobu.

Ono o čemu tražim da razmišljate odnosi se na celinu. Ljudi ne pitaju "zašto" dovoljno često, a ako to učine, onda se ne pitaju u dovoljnoj meri. Treba da razmislite o tome zašto ste došli ovde, šta hoćete od ovog sistema i zašto, šta od njega možete da naučite, za-

što ovaj sistem postoji, zašto ja govorim o ovom sistemu, šta hoću da postignem pričajući o njemu. Čovek mora da ima određeni pogled na sve to; on može biti i pogrešan, ali čovek svejedno treba da ima neku ideju.

Kako sad stoje stvari, gotovo svako pitanje ostaje neotvoreno, neistraženo. Postoje mnoge kutije koje mogu da se otvore, da se pročita njihov sadržaj i doda mnogo novih stvari. Mi čak i ne otvaramo te kutije. Najpre moramo da naučimo šta je u kutijama. Nema potrebe da se u tom pogledu ograničavamo na neka određena pitanja. Ovo je organski sistem – možete da počnete sa svake strane. Počnite gde hoćete, samo učinite nešto sa idejama koje čujete. Nije dovoljno da se samo sedi na tim kutijama punim knjiga.

Otvorite kutiju sa znanjem i kutiju sa bićem. Važan je odnos znanja i bića.

Postoji mnogo stvari koje možete da razumete sada, iako će, naravno, one biti okružene stvarima koje još uvek ne možete da razumete; ako, međutim, počnete sa onim što možete da razumete, razumećete mnoge druge stvari. Svaki trenutak razumevanja, svaki uvid baca svetlost ne samo na stvari o kojima mislimo, već isto tako i na mnoge druge stvari.

P: Da li je trenutak razumevanja trenutak pamćenja sebe?

O: Zavisi. Može s njim da bude povezan, a može i da ne bude.

P: Može li da bude pravog razumevanja koje nije povezano sa pamćenjem sebe?

O: Nema "pravog" razumevanja. Razumevanje je relativno. Ono je kao temperatura – može da bude pet stepeni, deset stepeni, petnaest stepeni. Vidiš zašto običan jezik nije dobar i zašto moramo da proučavamo drukčiji jezik? Zato što se u običnom jeziku reči uzimaju u apsolutnom značenju. U stvarnosti postoje različiti stepeni razumevanja. Kao što sam rekao, možemo da razumemo bolje i još bolje. Tada, ako želimo da razumemo još bolje, moramo da promenimo svoje biće. Ako možemo da uvedemo viši emocionalni centar u igru, možemo da razumemo mnogo bolje. Da razumemo još više potreban je viši intelektualni centar.

Vidiš, definicije retko mogu da pomognu i zapravo možemo da damo vrlo malo definicija. To ubedenje da je definicija neophodna da bi se nešto razumelo sasvim je pogrešno, jer mnoge stvari ne mo-

žemo da definišemo, a ono malo što možemo, definišemo samo relativno, uz pomoć drugih stvari. Zato, između ogromne količine stvari koje uopšte ne možemo da definišemo, postoje mala ostrvca stvari koje možemo da definišemo.

P: Da li je pamćenje sebe manje relativno od razumevanja?

O: Čak i ako ga uzmemo kao apsolutan termin, pitanje je, koliko dugo pamtimo sebe? Između toga da sebe na najbolji mogući način možeš da pamtiš pet minuta i da to možeš pola sata veoma je velika razlika.

P: Kako da čovek premosti jaz između pamćenja sebe i pukog razmišljanja o tome? Je li to stvar razumevanja?

O: Moraš da srušiš određeni zid, a ne znaš kako da to uradiš. Učenje da se nešto uradi podrazumeva sticanje određene veštine. Dugo vremena ne možeš dobro da uradiš određenu stvar, radiš je nespreno; potom jednog dana otkriješ da možeš da je uradiš pravilno. Isto je i sa pamćenjem sebe – ne baš potpuno, ali dovoljno približno.

P: Postoji li neki način da povećamo naše razumevanje?

O: Ne samo jedan – ima hiljade načina. Sve o čemu smo od prvog dana govorili jesu načini da se poveća razumevanje. Primarni način, međutim, jeste posmatranje i proučavanje sebe, jer to povećava našu sposobnost da razumemo. To je prvi korak. Kad bi mogao da razumeš ideje koje su date, tvoje znanje bi se uvećalo. Ti, međutim, razumevaš samo površno, bez želje. Ili, možda imaš jaku želju, ali mašina ne radi. Pa ipak, u našoj mašini imamo bolje delove koje zasad ne koristimo. Možemo ih upotrebiti samo ako povećamo svesnost. To je jedini put.

P: Može li pomoći pamćenje onog što smo čuli?

O: Pamćenje, najbolje pamćenje koje možemo da imamo, nije dovoljno, jer u ovom sistemu ne pamtimo memorisanjem, već razumevanjem. Pamćenje, naprotiv, može da bude smetnja. Čovek čuje nešto što ima svoje pravo mesto u sistemu i ako može da ga postavi na mesto koje mu pripada, neće moći da ga zaboravi i to će ostati tamo; ali, ako se on samo seća šta je rečeno a ne stavi to na pravo mesto, nema nikakve koristi. Moraš da pokušaš da razumeš i najmanju sitnicu koju čuješ, a razumeti znači pronaći mesto među ostalim idejama gde ta stvar spada. Moraš da imaš opštu predstavu o sistemu i sve novo mora u njemu imati mesto – tada nećeš zabo-

raviti i svako novo zapažanje koje ostvariš naći će svoje mesto. To je kao da si crtao bez detalja, a detalje popunio zapažanjem. Ako nemaš crtež, zapažanja su izgubljena.

Uglavnom, međutim, moraš da se boriš sa preprekama koje te sprečavaju da razumeš. Samo uklanjanjem tih prepreka možeš da počneš da razumevaš više. Međutim, prepreke su, izuzev uopšteno opisane identifikacije i sličnog, individualne. Moraš da otkriješ svoje sopstvene; moraš da shvatiš šta ti stoji na putu, šta te sprečava da razumeš. Kad to otkriješ, moraš se boriti protiv toga. Za to je potrebno vreme, jer se prepreke ne mogu otkriti odjednom, mada u nekim slučajevima mogu od početka da budu vrlo jasne. Dugo vremena čitav rad mora da se usredsredi na razumevanje, jer je ono jedina stvar koja može da vodi čoveka. Naša glavna teškoća je u tome što želimo da "činimo" još i pre nego što saznamo o čemu se radi. U ovom sistemu, međutim, najpre mora da se razume. Kad bolje razumeš stvari, mnogo šta će postati moguće – ali ne pre toga.

P: Rekao si da čovek, da bi razumeo ovaj sistem, mora da razvije svoje biće u istoj meri kao i znanje, a da je od te dve stvari teže razviti biće?

O: Obe stvari su podjednako teške.

P: Meni, međutim, izgleda da je lako da uvećamo znanje?

O: Nije tako lako kao što izgleda, jer je znanje bez razumevanja beskorisno, to su puke reči.

Moramo da radimo na promeni bića, ali ako na tome radimo onako kao što radimo sve drugo u običnom životu, život neće biti dovoljno dug. Trajnu promenu bića moguće je postići samo ako koristimo usavršene metode školskog rada; u suprotnom će naši pokušaji biti suviše razređeni. Prvi uslov takvog rada je da se ne čini ništa dok se ne razume zašto se i u kom cilju to radi. Zato rad zavisi od razumevanja; sve prečiće zavise od razumevanja.

P: Ne razumem razliku između bića i razumevanja.

O: Vidiš, to su dve različite stvari. Razumevanje je kombinacija znanja i bića. Šta je ograničavajući faktor u nama? To je nesumnjivo naše biće, koje znači našu sposobnost za razumevanje. Šta je razumevanje? Ono je povezivanje jednog komada znanja sa drugim komadom znanja. Videćeš, na primer, da razumevanje zavisi od bića ako uzmeš elementarnu ideju bića. Čovek je podeljen na različita

"ja" ili grupe "ja" koje su međusobno nepovezane. Tada, ako jedno "ja" zna jednu stvar, drugo "ja" drugu stvar, treće treću, a ta "ja" se nikad ne susreću, kakvo je razumevanje moguće? Sa jedne tačke gledišta može da izgleda kao da čovek ima dovoljno znanja, ali pošto se ta "ja" nikad ne sreću, to znanje se nikad ne može skupiti zajedno. To je stanje bića običnog čoveka i ono dokazuje da on, ovakav kakav je, nikad ne može steći razumevanje. Razumevanje uvek znači povezivanje stvari sa celinom, a ako čovek ne poznaje celinu, kako to može da poveže?

U ovom sistemu moraš da pokušaš da razumeš; samo ono što razumeš daje pozitivne rezultate. Ako nešto radiš bez razumevanja, to neće mnogo doneti, jer je vredno samo ono što razumeš.

P: Nalazim da je teško razumeti ideju da žovoku nije potrebna vera. Zar među idejama sistema ne bi morala da bude i ideja vere?

O: Ne, vera neće pomoći. Ideje moraš da prihvatiš ili ne prihvatiš na osnovu svoje pripreme. Do tih ideja dolaziš tako što imaš izvestan materijal i uz pomoć tog materijala odlučuješ da li da ih prihvatiš ili ne, u skladu s tim da li ih razumeš ili ne. Za sebe možeš da koristiš termin "prihvatiti", ali mi koristimo termin "razumeti"; a ako možeš da razumeš, nije ti potrebna vera. U uvodnim idejama nema apsolutno ničeg što zahteva veru, jer u nekim slučajevima koji se odnose na psihološku stranu, možeš sve da proveriš, a u drugim slučajevima, koji se odnose na proučavanja univerzuma, postoji ideja razmere. Ne vidim da bilo koja ideja sistema zahteva veru, niti gde bi vera mogla da pomogne. Naprotiv, mislim da bi vera stvari učinila težim i zaustavljala te, umesto da ti pomogne.

P: Ako na trenutak uvidim mehaničnost i suprotstavim joj se, ponekad vidim i razumem nešto novo. Šta mi daje to razumevanje?

O: To je stvar za posmatranje. Dobićeš odgovor na svoje pitanje samo ako posmatraš činjenice i shvatiš unutrašnje i spoljašnje uslove koji prate razumevanje i uslove koji prate nedostatak razumevanja.

P: Ima li još nešto izuzev posmatranja sebe što čovek može da uradi da bi unapredio svoje razumevanje?

O: Da, čovek mora da razume šta radi i zašto to radi. Što više razume, može da postigne više uz isti napor.

Glavna stvar je, međutim, pamćenje sebe. Što više pamtiš sebe, bolje ćeš razmišljati, jer ćeš otkriti nove instrumente. Ako si svestan

sebe, otkrićeš da ti ovaj um nije potreban. Ovaj um će ti služiti da misliš o stolovima i stolicama, a ako budeš želeo da misliš o krupnijim stvarima, bićeš u stanju da koristiš bolje instrumente.

P: Zašto ne mogu da razumem ni najmanju stvar kad o njoj mislim, a razumevanje ponekad dode iznenada?

O: Razumevanje uvek dolazi na taj način – ti razumeš, a potom prestaješ da razumeš. Međutim, ako ponekad svi pokušaji da razumeš ne daju rezultat, pokušaj da ne misliš o tome, već da pamtiš sebe, što će reći, da budeš emocionalan, i vremenom ćeš razumeti. Razumevanje ne postaje trajno od prve; kao i u svemu drugom, postoje mnogi koraci, a ti možeš nešto da razumeš jednog dana, a da ne razumeš narednog dana, jer jednog dana u istim okolnostima možeš da budeš svesniji, a drugog dana da više spavaš. Zato može da prođe mnogo vremena pre nego što razumevanje postane tvoje sopstveno.

P: Zar čovek ne razumeva pomoću emocionalnog centra?

O: Razumevanje je kombinovana funkcija svih centara. Odvojeno, svaki centar može jedino da zna; kad oni spoje svo znanje, to da je razumevanje. Da bi čovek nešto razumeo, potrebna su mu najmanje tri centra.

P: Hoćeš li da kažeš da čovek mora da razume sve strane neke stvari?

O: Ne, hoću da kažem da najpre moraš da imaš predstavu u kom pravcu, u kojoj razmeri i o kojoj celini razmišljaš. A tad, ako govoriš ili misliš o nekoj posebnoj stvari, tu posebnu stvar moraš da razumeš u odnosu prema celini. Jedino je to razumevanje: nalaženje mesta te stvari, smisla te stvari, odnosa te stvari prema tebi i prema drugim stvarima. Pokušaj to, ali ćeš videti da nije tako lako kako izgleda.

P: Da li mi išta razumemo, ma koliko to bilo ograničeno?

O: Da, ponekad razumemo jednostavne stvari; ako je, međutim, nešto samo malo složenije, izgubimo se i ne razumemo. Mi hoćemo da razumemo krupne stvari, a ne shvatamo činjenicu da zapravo ne možemo da razumemo ni najjednostavnije stvari. Ako krenemo od toga, postepeno ćemo početi da razumemo više. Ako, međutim, počnemo od krupnih stvari, a odbijamo da o malim stvarima razmišljamo ili da ih posmatramo, nikad ništa nećemo pravilno razumeti.

P: Da li je uopšte moguće da se razume emocionalno, bez intelektualnog razumevanja? Čovek ponekad oseća neku stvar koju ne može da razume.

O: Onda je to osećanje, ne razumevanje. Ponekad je emocionalno razumevanje veoma dobro, samo što ne možeš da ga proveriš. Ali, ako na neku stvar možeš da pogledaš iz tačke gledišta jednog centra, drugog centra i trećeg centra, tad zaista razumeš. Pa čak ni nadzor nad centrima nije dovoljan sam po sebi, zato što je neophodno znanje. Samo kad je znanje povezano sa nadzorom nad centrima, stičemo razumevanje.

P: Kako intelektualno razumevanje može da prede u emocionalno razumevanje?

O: Kao što sam malopre rekao, razumevanje vrlo retko radi sa jednim centrom. Rad jednog centra može da bude informacija ili osećanje, ali ne razumevanje, koje je funkcija više centara – dva, tri, četiri, pa i više.

P: Postoji li način na koji mogu da proverim svoje razumevanje nečega?

O: Pitaš ne ukazujući na koju stvar misliš, a to pokazuje da ni sam ne razumeš šta si pitao, jer za svako pojedinačno razumevanje postoji određena provera. Pretpostavimo da kažeš da razumeš kako da od svog stana dođeš ovamo. Tada, ako sedneš u auto (ako imaš auto) i stigneš ovamo, to će značiti da si proverio svoje razumevanje. I u svemu drugom će ti samo praktična primena pokazati razumeš li ili ne.

P: Ako dostignemo određeni nivo razumevanja, da li ćemo biti korisniji svetu?

O: Najpre moramo da budemo korisni sebi. Kad dostignemo prvi stepen, možemo da mislimo o drugom stepenu. Ako spavamo, nikom ne možemo da koristimo, pa ni sebi samima. Kako možemo da razumemo druge ljude ako ne razumemo sebe? Ljudi broj 1, 2 i 3 ne mogu jedni druge da razumeju; na tom nivou razumevanje je prosto slučaj. Ako se pomerimo u pravcu čoveka broj 4, počinjemo da se međusobno razumemo.

P: Šta podrazumevaš pod međusobnim razumevanjem?

O: Kad ljudi razgovaraju, pokušavajući da objasne svoje poglede, ne mogu to da postignu. Oni čak ne mogu tačno da ponove ni ono što su čuli – oni menjaju stvari. A nerazumevanje raste i raste.

Čovek izmisli neku teoriju, i odmah je izmišljeno pet drugih da joj protivreče. Hiljade godina su prošle od početka stvaranja i za sve to vreme ljudi nikad nisu razumeli jedni druge. Kako možemo da očekujemo da se razumeju sada?

Zato najpre moramo da razumemo sebe. Mi ne shvatamo svoju situaciju i ne uvidamo sopstvenu mehaničnost. Mi ne shvatamo da je nerazumevanje zakon.

P: Kako mogu bolje da razumem svoju mehaničnost i da shvatim da sam mašina?

O: Ništa ne možemo da uradimo ako ne pokušamo. Ako hoćeš da se uveriš jesi li mašina ili ne, pokušaj da uradiš nešto što mašina ne može. Pokušaj da pamtiš sebe, jer mašina ne može da pamti sebe. Ako utvrdiš da možeš, to će značiti da nisi mašina; ako utvrdiš da ne možeš, to će dokazati da jesi mašina. A potom, ako uvidiš da si mašina i želiš da otkriješ možeš li da prestaneš da budeš mašina, opet je jedini način da to i pokušaš.

P: Da li si rekao da samo ljudi sa jednakim bićem mogu da razumeju jedni druge?

O: To nije shvaćeno sasvim ispravno, jer ako dva čoveka imaju podjednako pogrešno biće, oni se neće razumeti. Nije jednakost to što donosi razumevanje, već određeni nivo ne samo bića, nego i znanja. Različiti nivoi, kao nivo čoveka broj 5, broj 6 i broj 7 pretpostavljaju nivoe i bića i znanja. Ljudi broj 5 bi trebalo da razumeju jedni druge, ljudi broj 6 da se razumeju bolje, a ljudi broj 7 da se razumeju potpuno. Čak se i ljudi broj 4 međusobno razumeju u poređenju s nama, ali mi ne možemo da razumemo jedni druge, ili se razumemo samo povremeno, na trenutak, a sledećeg momenta prestajemo da se razumemo. Na takvo razumevanje ne možemo da se oslonimo. Ljudi koji se međusobno dobro poznaju mogu godinama da rade zajedno i da u određenom trenutku ne razumeju jedni druge. Zato se mesto ili uslovi u kojima živimo naziva mesto pometnje jezika, jer svi mi govorimo različitim jezicima. Zato u pravoj školi pre svega učiš jezik na kom možeš da razgovaraš sa drugim ljudima u toj školi, a potom ćeš, koristeći taj jezik – ako ga koristiš na pravi način – moći da se razumeš sa njima. Zato je neophodan novi jezik. Ako ne naučiš taj jezik, ili ako je taj jezik pogrešan, nikad se nećeš razumeti sa drugima.

P: Može li ista reč da ima različit kvalitet značenja u skladu sa nivoom čoveka koji je upotrebljava?

O: Da, može da ima. Reči počinju da stižu objektivno značenje počev od nivoa čoveka broj 4. Ljudi broj 1, 2 i 3 su potpuno subjektivni i svaku reč svako razume na svoj način. Međutim, ako ljudi znaju ovaj jezik, pa čak i samo nekoliko njegovih reči, oni mogu da ih upotrebe u istom značenju.

P: Ako neku reč razumeš potpuno, znači li to da si dostigao nivo čoveka broj 7?

O: Ne, ne možeš jednu reč da razumeš potpuno, a drugu nepotpuno. Moraš da ih sve znaš na određenom nivou, a potom se tvoje biće menja i otkrivaš još mnogo drugih podela. Tako će tvoj jezik postajati sve komplikovaniji. A na određenom nivou će ti možda biti potrebne nove reči, novi oblici, jer stari oblici više neće biti dovoljni.

P: Da li se razumevanje nekog termina ili reči menja u zavisnosti od nivoa bića? Da li bi, na primer, reč "ljubav" značila jednu stvar čoveku broj 1, a drugu čoveku broj 4 i 5?

O: Svakako. Mi već možemo da shvatimo kako ista reč znači jedno za čoveka broj 1, drugo za čoveka broj 2, a treće za čoveka broj 3. Međutim, na nivou čoveka broj 1, 2 i 3 to je mehaničko, u smislu da oni ne mogu drugačije. Oni razumeju u skladu sa svojim nivoom, svojim sposobnostima, a ne u skladu sa značenjem stvari.

P: Šta ukazuje na prelazak s jednog nivoa na drugi – recimo sa nivoa čoveka broj 3 na nivo čoveka broj 4 ili 5?

O: Čovek broj 5 je jedno, on ima jedinstvo. On ne živi u stalnoj protivrečnosti raznih ega koja mi imamo. On je svestan sebe. On vlada višim emocionalnim centrom. Zato će on znati u čemu je promena. Drugi ljudi će znati samo ono što im on pokaže, jer on može da vlada sobom. Čovek broj 4 zna svoj cilj i zna kako se on može dostići. On ide otvorenih očiju, dok mi idemo žmureći.

P: Šta si imao na umu kad si u jednom od predavanja rekao da razumevanje ne može da bude različito?

O: Ako ljudi dostignu najviši nivo, oni ne mogu da različito razumeju stvari. To se odnosi na najviši nivo, ali pošto mi težimo da ga dosegnemo, moramo to prihvatiti kao princip. Ako ljudi stvari razumeju različito, to znači da svi greše. Primere za to možeš u maloj meri da nađeš čak i sad. Ako se dva čoveka zaista razumeju, ako na

primer mogu nešto da urade podjednako dobro, oni će razumeti jedan drugog. Mi smo, međutim, izgubili naviku da o stvarima sudimo sa praktične strane, mi ih prosuđujemo teorijski, rečima.

P: Zar čovek ne može da ima nekakvo razumevanje pre nego što stekne potpuno razumevanje?

O: Kad govorimo o sebi, ne možemo da govorimo u apsolutnim terminima. Mi možemo da govorimo samo o relativnim vrednostima. Potpuno razumevanje je veoma daleko, ali možemo da govorimo o manje razumevanja i više razumevanja. Ako nastaviš da pamtiš sebe i da se ne identifikuješ, razumevanje će rasti.

P: Možeš li detaljnije da objasniš šta si hteo da kažeš kad si rekao da razumevanje znači razumevanje nekog dela u odnosu na celinu?

O: Ako razumeš samo deo, to nije razumevanje. To bi bilo kao da slepci pokušavaju da objasne slona, jedan na osnovu repa, drugi na osnovu trupa i tako dalje. Razumevanje znači povezivanje dela sa celinom. Čovek može da počne od delova, ili može da počne od celine. Ali, ma gde da počne, što su stvari povezivanje, to će ih bolje razumeti – ako su povezivanja ispravno izvršena i nisu puke iluzije.

P: Ako čovek razume nešto u sistemu, da li koristi više centre?

O: Ne, samo više delove centara. Viši centri znače višu svest. Ima, međutim, mnogo raznih stanja razumevanja i čovek može da sprovede veoma zanimljivo ispitivanje razumevanja. Na primer, ima stvari koje čovek u jednom trenutku ne razume, u drugom razume, pa to onda opet izgubi. Ima, potom, stvari kao što su mnoge izreke iz "Novog Zaveta", koje imaju mnogo značenja. Na primer, izreka o maloj deci ima oko četrdeset različitih značenja, ali čovek nikad ne može da ih sve ima na umu. Nikad nisam mogao da razumem više od tri značenja odjednom. Ispisao sam oko dvadeset, ali tada su ona postala puke reči. Neophodno je da znamo svoja ograničenja.

Pravilno razumevanje zahteva pravilan stav. Moramo da razumemo da nemamo kontrolu, da smo mašine, da nam se sve događa. Ako, međutim, o tome samo govorimo, to neće izmeniti činjenice. Da bismo prestali da budemo mehanični, potrebno je nešto drugo, a pre svega je potrebna promena stava. Jedna od stvari kojim vladamo jesu naši stavovi – stavovi prema znanju, prema sistemu, prema radu, prema proučavanju sebe, prema prijateljima i tako dalje. Mo-

ramo razumeti da mi ne možemo da "činimo", ali možemo da promenimo svoje stavove.

Stavovi mogu da budu vrlo različiti. Za trenutak ćemo uzeti u obzir samo dva – pozitivan i negativan, ne u smislu pozitivnih i negativnih osećanja, nego u odnosu na pozitivni i negativni deo intelektualnog centra – deo koji kaže "da" i deo koji kaže "ne", što će reći, odobravanje i neodobravanje. To su dva glavna stava. Veoma je važno da se razmisli o stavovima, jer vrlo često zauzimamo negativan stav prema stvarima koje možemo da razumemo samo sa pozitivnim stavom. Na primer, može da se dogodi da ljudi zauzmu negativan stav prema nečemu što je povezano s radom. Tad njihovo razumevanje prestaje i oni ne mogu ništa da razumeju dok ne promene stav. U nekim slučajevima moramo da imamo pozitivan stav, a u nekim negativan, jer često nedostatak razumevanja proizilazi iz pogrešnog stava. U životu ima veoma mnogo stvari koje čovek ne može da razume ako prema njima nema dovoljno dobar negativan stav, jer ako ih gleda pozitivno, nikad ništa neće razumeti. Ako čovek prouči život, mora doći do negativnih zaključaka, jer je u životu isuviše pogrešnih stvari. Pokušaj da se stvori isključivo pozitivan stav isto je tako pogrešan kao i kad se ima isključivo negativan stav. Pa opet, neki ljudi mogu da imaju negativan stav prema svemu i svačemu, a neki drugi pokušavaju da stvore pozitivan stav prema stvarima koje zahtevaju negativan stav. Sa druge strane, kao što sam rekao, u trenutku kad imaš negativan stav prema stvarima koje se odnose na rad, na ideje, metode i pravila rada, prestaješ da razumeš. U skladu sa svojim sposobnostima možeš da razumeš samo ukoliko si pozitivan.

Ovo se, međutim, odnosi samo na intelektualne stavove. U emocionalnom centru negativan emocionalni stav znači identifikaciju.

P: Nisam siguran da razumem šta je negativan stav.

O: To je sumnjičav stav ili stav antipatije – ima mnogo varijacija. Ili, stav straha od nečega. Shvati ga u običnom smislu prihvatanja i neprihvatanja.

P: Nije li stav isto što i identifikacija?

O: Naravno da nije. Stav znači tačku gledišta. Možeš da imaš tačku gledišta a da se ne identifikuješ. Vrlo često je identifikovanje posledica pogrešnog stava.

P: Kako da čovek promeni svoje stavove?

O: Najpre tako što proučava sebe i život na osnovu ovog sistema. To menja stav. Ovaj sistem je sistem drugačijeg mišljenja, bolje rečeno drugačijih stavova, a ne samo znanja. Zatim, neophodan je određeni sistem vrednosti; moraš da razumeš relativnu vrednost stvari. Još ne govorimo o delanju – govorimo o proučavanju. Mi moramo da proučavamo i dodemo do razumevanja stvari koje su sada za nas samo reči i to često reči upotrebljene u pogrešnom smislu i na pogrešnom mestu. Neophodno je da se razumeju i zapamte određeni osnovni principi. Ako tako uradiš, počćeš na pravi način. Ako ih ne razumeš ili ih ne pamtiš, stvari će pogrešno krenuti. Postoje uglavnom tri ili četiri glavna kamena spoticanja i sve dok ne razumeš i ne zapamtiš osnovne principe, padaćeš preko nekog od njih.

P: Nalazim da veoma cenim ovaj sistem umom; ali, kako da povećam moje emocionalno vrednovanje da bih uložio veće napore?

O: Tako što ćeš bolje razumeti i pokušavati da pamtiš sebe. Razumevanje ne može biti samo umno; objasnio sam da ono znači rad nekoliko centara istovremeno, a uloga koju igra emocionalni centar veoma je značajna, jer bez emocionalne energije ne može biti dubokog razumevanja.

P: Možeš li detaljnije da objasniš zašto je neophodan određeni stav da bi se razumela neka stvar?

O: Pokušaj da razmisliš o tome; pokušaj da sam shvatiš zašto je to neophodno i pokušaj da otkriješ šta znači stav ili tačka gledišta. To je proces razmišljanja, spajanja stvari – svih stvari koje već znamo, svih ideja i principa koje smo naučili – u kome treba biti u stanju da se činjenice vide sa nove tačke gledišta. Veoma je teško da se misli na novi način, jer nas stari način mišljenja zarobljava pomoću starih navika u mišljenju, starih asocijacija, stavova i uticaja samih stvari. Pretpostavimo da prema nečemu imaš određeni stav i ta stvar sama po sebi pokušava da sačuva taj stav u tebi svim mogućim sredstvima. Potom, ako promeniš stav, ako ga usmeriš, načinćeš krupan korak.

P: Rečeno nam je da pravi rad na biću zahteva shvatanje načina na koji se stiče pravo razumevanje. Ti si takođe rekao da moramo da razumemo šta želimo?

O: Za to ima više razloga. Razumevanje je najveća snaga koju imamo i koja može da nas promeni. Što više razumemo, bolji će biti

rezultati naših napora. Što se tiče toga da znaš šta želiš – samo zamisli sebe u velikoj prodavnici sa mnogo raznih odeljenja. Ti moraš da znaš šta hoćeš da kupiš. Kako da nešto nabaviš ako ne znaš šta hoćeš?

Najpre, međutim, moraš da znaš šta ima u prodavnici, jer inače možeš da tražiš nešto što ne prodaju. To je način da se pride ovom problemu.

Neophodno je da se uvek sećaš zašto si počeo. Da li želiš da dobiješ stvari koje možeš dobiti od običnog života ili nešto dugaćije? Da li je vredno truditi se? Naša sposobnost fantazije, koja se uglavnom jako pogrešno koristi, u ovom slučaju može da nam pomogne. Međutim, ti moraš da je kontrolišeš sve vreme i ne dopustiš joj da ovlada tobom. Mi je zovemo fantazijom kad vlada nama, ali ako je kontrolišeš, možeš da je upotrebiš da bi video šta stvari znače, šta proizilazi iz njih. Zato, ako je upotrebiš, može da ti pomogne da vidiš da li zaista hoćeš ono što kažeš da hoćeš, ili ne, jer vrlo često mi zapravo hoćemo nešto drugo, ali ne shvatamo da jedna stvar sa sobom donosi i neku drugu stvar. Ne možeš da želiš jednu stvar samu za sebe; ako hoćeš jednu stvar, s njom dobijaš mnoge druge stvari. Samo kad znaš šta hoćeš znaćeš kuda ideš i znaćeš to tačno. Neophodno je da se zna. Nešto može da bude sasvim fantastično, sasvim nemoguće iz uobičajene perspektive, pa opet može da bude ispravno. Ili, može da izgleda veoma jednostavno, pa da ipak bude nemoguće.

P: Možeš li da mi kažeš čemu čovek treba da teži? Hoću da kažem, šta je moguće steći radom?

O: Opšti odgovor glasi – jedini cilj je promena bića. Cilj je da se dosegnu viša stanja svesti i da se bude u stanju da se radi sa višim centrima. Sve ostalo je zbog toga da bi se to postiglo. Neophodno je da se uradi hiljadu stvari za koje izgleda da s tim nemaju veze, ali su sve one neophodne, jer mi živimo ispod normalnog nivoa. Najpre moramo da dostignemo normalan nivo, a drugo, moramo da pokušamo da razvijemo nove stvari i sposobnosti. Niko ti ne može u tome pomoći, jedino tvoj sopstveni rad i tvoje sopstveno razumevanje. Moraš da počneš od razumevanja. Ova predavanja i sistem služe da daju razumevanje. Sledeći korak zavisi od tvojih sopstvenih napora. Promena bića može da se postigne samo ako se sećaš

svega što je rečeno i ako za sebe ne praviš izuzetke i ne ostavljaš po strani stvari koje ti se ne sviđaju. Ako tako radiš, nećeš imati ispravan odnos prema onome što je rečeno, pa čak i ako budeš nastojao da se toga sećaš, to ništa neće promeniti.

P: Šta si hteo da kažeš time da živimo ispod normalnog nivoa? Šta je normalnost?

O: Normalnost je sposobnost za razvoj. Obično su ljudi ispod normale. Mogućnost za razvoj počinje isključivo od nivoa normalnog čoveka. Ima, međutim, mnogo stanja ispod normalnog nivoa. Ljudi koji su suviše identifikovani ili hipnotisani formativnim idejama, ili koji suviše lažu, u većoj su meri mašine od običnih ljudi. Biti običan čovek znači već jedan relativno visok stepen, jer sa tog stepena može da se pomakne.

P: Često sam pokušavao da razmislim šta želim, ali našao sam samo zbrku mnogih stvari.

O: U tome i jeste stvar. Hoću da shvatiš koliko je teško da čovek definiše šta želi. Pretpostavimo da je dat slobodan izbor da imaš ono što hoćeš; ne bi znao šta da kažeš. Važno je, međutim, da to treba da razumeš i da znaš; moraš da budeš u stanju da to formulišeš. Za neke stvari možeš da budeš siguran da ih ne možeš dobiti na bilo koji običan način, ali nema garancije ni da ih možeš dobiti na ovaj način. Na primer, red može da bude pogrešan. Postoji određeni red kojim čovek može da dobija stvari, red koji mi ne znamo. Možeš biti sasvim siguran da možeš da dobiješ neke stvari, ali može da se desi da ne dobiješ ono što misliš da hoćeš, već nešto drugo. Pa čak i ako ne dobiješ stvari koje želiš, možeš da budeš potpuno siguran da ih ne bi mogao dobiti ni na koji drugi način.

Čudna je stvar da ljudi po pravilu ne znaju svoj cilj. Cilj može da se formuliše samo ako čovek već nešto zna o svom položaju. Ako on ne shvata svoj položaj, njegov cilj će biti imaginaran. Zato ti savetujem da razmišljaš o svom cilju: šta si o njemu mislio ranije i kako bi mogao da opišeš šta čovek može da stekne, a šta mora da pokuša da stekne. Beskorisno je da opisuješ cilj za koji znaš da ga ne možeš dostići. Ali, ako imaš cilj za koji možeš da se nadaš da ćeš ga dostići, tvoj rad će biti svestan i ozbiljan.

U početku ljudi obično postavljaju sebi za cilj nešto suviše apstraktno i daleko. Čovekov cilj isprva izgleda kao svetlo koje vidi u

daljini dok hoda noću mračnim putem. On to svetlo postavi sebi za cilj i ide prema njemu. Na putu do njega vidi drugo svetlo, između sebe i ovog prvog, i razume da prvo treba da ide do bližeg svetla, pa onda ide prema njemu. Posle izvesnog vremena, on vidi treće svetlo, između sebe i svetla prema kome je pošao, i tako dalje. To se ponavlja nekoliko puta dok, na kraju, čovek ne ugleda svetlo koje mu je najbliže, što će reći, cilj koji je u stanju da dosegne sa mesta na kome se nalazi.

Zato, nemoj da imaš suviše grandiozan pogled na stvari; ne gledaj suviše daleko; gledaj bliže. Ne možeš da počneš da radiš za neku daleku budućnost; ti radiš za sutra. Danas otkrivaš da je nešto pogrešno. Zašto? Zato što je bilo pogrešno juče. Prema tome, ako učiniš da današnji dan bude u redu, i sutrašnji će biti u redu. A da zapamtiš šta si juče činio i šta činiš danas, šta odgovara tvom cilju a šta ne, moguće je samo kad imaš cilj.

Ima dve vrste pokretačkih moći u svim našim delima: nešto nas privlači ili nas nešto odbija. Ne možemo da znamo šta smo u stanju da postignemo u dalekoj budućnosti, ali veoma dobro poznajemo situaciju u kojoj smo sada. Ako to razumemo, to će nam dati određeni cilj. Cilj će biti da se izbacimo iz te situacije. U stanju smo da u sebi upoznamo određene stvari od kojih moramo da pokušamo da se oslobodimo.

Cilj mora da se jasno formuliše, razume i zapamti. Samo u tom slučaju je moguće postići rezultate. Ako se cilj svakog trenutka zaboravlja, nije moguće postići nikakav rezultat. Kako će čovek koji shvata svoj položaj formulisati svoj cilj? Uvideće da je centralna tačka njegovog položaja san; u tom slučaju će mu cilj biti da se probudi. Ili, ako uvidi svoju mehaničnost, cilj će mu biti da se otarasi mehaničnosti. Obe stvari izlaze na isto. Kao što vidiš, to je sasvim jednostavan i praktičan pogled na stvari.

P: Uvidam veoma jasno da je ono što ometa napredak nedovoljno jaka želja da se izbacimo od mehaničnosti. Kako želja za izbacivanjem može biti pojačana?

O: To je jedno od pitanja koja se neprekidno ponavljaju, a na koja je gotovo nemoguće odgovoriti. Moraš da pokušaš i moraš da porediš stvari kakve jesu i kakve bi trebalo da budu. Neophodno je više razumevanja, a ako želiš potpuno objašnjenje, neophodno je

pamćenje sebe, jer je ono jedini stvarni odgovor. Ako pamćenje sebe raste, raste i sve ostalo.

P: Spomenuo si prepreke koje moraju da se uklone pre nego što čovek dostigne svoj cilj. Od tada u sebi vidim toliko prepreka da ne nalazim nikakvu mogućnost da bilo šta postignem.

O: To znači da se identifikuješ sa njima. Moraš da shvatiš da si uvek u pokretu, da nikad ne ostaješ na jednom mestu, ponekad si dalje od svog cilja, a ponekad si mu bliže. Neophodno je da posmatraš sebe da bi uhvatio trenutke kad si bliže cilju. Ako formulišeš cilj, znaćeš kada si mu bliže, a kad dalje. Ako si pravilno formulisao cilj, ne možeš stalno da budeš na istoj udaljenosti od njega.

P: Uvidam da radim za trenutne rezultate. Je li to pogrešan cilj?

O: Ne radi se o ispravnom i pogrešnom; stvar je samo u tome da znaš svoj cilj. Cilj uvek mora da bude prisutan u sadašnjosti, a da se odnosi na budućnost. Ako nema cilja, napora i odluka, nemoguće je postići bilo kakav rezultat.

P: Kako da čovek nauči da ulaže velike napore?

O: Tako što ulaže male napore. Veliki napor zavisi od okolnosti, situacije, razumevanja, od mnogih stvari. Ne možeš da počneš sa velikim naporima. Moraš da počneš sa malim naporima kao što je, na primer, pokušaj da pamtiš sebe, ili pokušaj da triput dnevno zastaviš misli. To je sasvim mali napor, ali ako ga redovno činiš, može da se javi potreba ili mogućnost za velikim naporom i tada ćeš biti u stanju da ga učiniš u pravom trenutku.

P: Kad sam prvi put došao na predavanja, imao sam veoma krupan cilj, ali je on sad postao mnogo manji.

O: Da, kad počneš da radiš, ciljevi se jako smanjuju. U početku su ogromni kao baloni, a potom postaju sasvim mali, takvi da možeš da ih staviš u džep.

P: Pretpostavljam da u našem sadašnjem stanju ne možemo da ocenimo razliku između ispravnog i pogrešnog?

O: Baš naprotiv – tu razliku možemo da ocenimo, i ne samo da možemo, nego i moramo. Od trenutka kad steknemo pravac, dobro i zlo počinju da budu shvatljivi. Ako nemamo pravac, ništa nije naročito pogrešno, jer je sve isto.

P: Podrazumevaš li pod pravcem cilj?

O: Da. Cilj znači pravac, određeni smer. Ako mi je cilj da odavde odem kući, za mene će biti ispravno da skrenem desno, a pogrešno da skrenem levo. Tako se može ustanoviti princip dobra i zla. Ne može se definisati dobro i zlo, odnosno, ispravno i pogrešno, a da najpre nismo ustanovili cilj ili pravac. Kad imaš cilj, onda je ono što se tom cilju suprotstavlja ili te od njega udaljava pogrešno, a ono što tvom cilju pomaže je ispravno. To mora da bude tvoj lični cilj. Ako on odgovara mogućnostima razvoja, onda sistem objašnjava te mogućnosti. Ako razumeš da je ono što nas sprečava da dostignemo naš cilj mehaničnost, a ono što nam pomaže svest, iz toga prizilazi da svest predstavlja dobro a mehaničnost zlo. Prema tome, umesto "dobro" i "zlo", sistem koristi reči "svesno" i "mehaničko". To je sasvim dovoljno za sve praktične ciljeve.

Ako ima pitanja, možemo da idemo i dalje, jedino što uvek moramo da zapamtimo ovu praktičnu definiciju, jer je ona jedino čvrsto tlo koje možemo da imamo: *za nas* je ispravno ono što pomaže naš razvoj, buđenje i borbu protiv mehaničnosti; a *za nas* je pogrešno ono što ohrabruje naše mehaničke tendencije, što nas sprečava da se promenimo, što ometa naš razvoj. Ako pođemo od ovoga, kasnije ćemo pronaći još mnogo više kriterijuma za razlikovanje.

P: Da li je sve što je mehaničko zlo?

O: Ne znači obavezno da je sve što je mehaničko zlo; zlo, međutim, ne može da bude svesno, ono može jedino da bude mehaničko. Moraš da se upitaš: može li zlo da bude svesno *u meni*? Sve ostalo je samo filozofija. Ako postoji nešto što iz svoje subjektivne tačke gledišta smatraš za dobro i ako svesno pokušaš da učiniš ono što smatraš da je zlo, uvidećeš da to ili ne možeš da učiniš, ili ti ne prčinjava nikakvo zadovoljstvo. Na isti način, ne možeš svesno da budeš negativan bez identifikacije. Negativna osećanja su najbolji provodnici zla, jer su ona jedna od najmehaničnijih stvari koje imamo.

P: Čovek mora u životu da učini mnoge stvari koje se suprotstavljaju njegovom cilju.

O: Zašto bi se suprotstavljale cilju? Možeš da kažeš da mnoge stvari ne odgovaraju tvom cilju, ali ne vidim zašto bi neko *morao* da čini mnoge stvari protiv svog cilja. Čineći stvari koje moraju da se čine u običnom životu, najviše što čovek može da učini jeste da straći vreme. Ima, međutim, mnogo stvari koje čovek *ne mora da čini*, a koje su

mного gore od pukog traćenja vremena. Ako je nešto neizbežno, čovek uvek može da bilo kakvu aktivnost pretvori u rad. Druge stvari, kao što je fantazija, negativna osećanja i slično, mnogo su gore. One nisu neizbežne. Ono što smo obavezni da učinimo ne protivreći radu. Radu, međutim, protivreći ako činimo mnoge stvari koje uopšte nismo obavezni da činimo. Dela koja se definitivno suprotstavljaju čovekovom cilju mogu jedino da budu mehanička i mnoga od njih prekidaju napredovanje ka cilju.

P: Da li je cilj svesti da potpuno ovlada mašinom tako da za svesnog čoveka ne postoji ništa što je mehaničko?

O: Pustimo svesne ljude. Zlo možeš da razumeš jedino u odnosu na sebe – ostalo je suviše uopšteno. U sebi nalaziš osobine i težnje koje se suprotstavljaju svesti, koje pomažu otpor. To zlo je u tebi. Uvidećeš da zlo može da se ispolji samo mehanički. Potrebno je dosta vremena da se to potpuno razume. Često možeš da budeš u zabludi, možeš da smatraš za zlo ono što nije zlo ili da nešto mehaničko smatraš svesnim.

P: Da li možemo lako da učinimo nešto pogrešno ako se jednostavno ponašamo u skladu sa svojim vaspitanjem, mehanički? Da li bi bilo bolje da se tome suprotstavimo?

O: Suprotstaviti se tome bilo bi podjednako mehanički; samo bi suprotstavio jednu mehaničnost drugoj. Ako činiš nešto što se suprotstavlja onom na šta si navikao, to ne mora obavezno da bude ispravno. Osim toga, to ne znači da je sve čemu si naučen ili na šta si navikao pogrešno. To bi bilo suviše jednostavno. Uzmi za primer neka svoja dela i videćeš da stvari koje se događaju, kad im dopustiš da se događaju, mogu biti ispravne ili pogrešne. Ali, kad bi bio svestan, mogao bi da biraš; to bi bila potpuno drukčija situacija.

P: Da li moramo da nademo uobičajene standarde ponašanja, ili da pronađemo nove u radu?

O: Vrlo često sebe opravdavamo ili nalazimo izgovore što ne pamtimo uobičajene standarde, jer mislimo da moramo da imamo neke nove. Kad smo u procesu sticanja novih standarda, u određenom trenutku ostanemo bez ikakvih; zato moraš da razumeš da moraš da se ponašaš prema uobičajenim merilima dok ne budeš stekao nova. Ako posmatraš suštinu uobičajenih moralnih zakona, u njima nećeš naći ništa što se posebno razlikuje od onog što možeš da vidiš u ovom sistemu. Uzmi, na primer, uobičajena pravila u odnosu sa dru-

gima. Ona su veoma jednostavna: ne čini drugima ono što ne želiš da oni učine tebi. To je veoma logično i jasno i u sistemu je potpuno prihvaćeno.

P: Zar ne bi trebalo da sami otkrijmo šta je ispravno, a šta pogrešno, a ne da nam se to kaže?

O: Kako bi to mogao sam da otkriješ? Ljudi su na ova pitanja tražili odgovor od postanka sveta i još ga nisu našli. Kad bi sam mogao da shvatiš šta je ispravno a šta pogrešno, mogao bi da shvatiš i sve drugo. Ne, to moraš da naučiš, kao što moraju da se nauče i mnoge druge stvari. Samo kad shvatiš vrednost pamćenja sebe, počinješ da imaš prave vrednosti i u stanju si da sudiš i da meriš.

P: Postoje mnoge stvari koje čovek radi namerno znajući da su pogrešne, ali nema dovoljno snage da ih zaustavi.

O: Svakako, jer kad si u svemu mehaničan, ne možeš da postaneš svestan u samo jednoj stvari. Osim toga, namerno nije isto što i svesno, stvari se jednostavno događaju. Ako se sve događa, ta jedna stvar ne može da se ne dogodi; ona takode mora da se dogodi.

P: Postoji li moralni standard koji je specifičan za ovaj sistem?

O: Da, svakako. Ali, kao što sam upravo rekao, vrlo je lako da se to razume u odnosu na ovaj sistem. To je odnos mehaničkog prema svesnom. To znači da su određene stvari mehaničke i treba da ostanu mehaničke, ali neke druge stvari koje su sad mehaničke moraju da postanu svesne.

Vidiš, jedna od najtežih stvari je razlikovanje ispravnog od pogrešnog ili dobra od zla. Naš um nije navikao da o tome misli u odnosu na svest. Mi mislimo da mora da postoji trajna spoljašna definicija koju možemo da prihvatimo, pamtimo i sledimo, a ne uvidamo da spoljašnih definicija ne može biti. Postoje, međutim, unutrašnja svojstva delanja koja određuju stvari.

Veoma je korisno da se razmišlja o ovoj ideji o odnosu dobra i zla prema svesnom i nesvesnom, pogotovo kad počneš da nalaziš prave analogije, ne samo zato što ti one daju određeno pouzdano razumevanje, već i zato što zadržavanjem na ovoj i sličnim idejama koje čuješ u sistemu svoj um održavaš na najvišem nivou koji je moguć za nas, to jest u intelektualnim delovima centara. Nema koristi ako o ovakvim stvarima razmišljaš nižim, mehaničkim delovima centara, jer iz toga ništa ne može da proizide. Da bi nešto razumeo, mo-

raš da koristiš intelektualne delove centara i to ne samo jedan, već dva ili tri istovremeno.

Šta je moralnost? Razumevanje zakona ponašanja? To nije dovoljno. Ako, kao divljaci, kažemo: "Ako ti nešto od mene ukradeš to je loše, ako ja od tebe ukradem nešto, to je dobro", to nije moral, to je jednostavno ponašanje divljaka, jer moralnost počinje kad čovek ima osećaj dobra i zla u odnosu na svoja sopstvena dela i u stanju je da se odrekne onog što smatra zlim a da čini ono što smatra dobrim.

Šta je dobro? I šta je zlo? Gledano u celini, u ovom prvom stadijumu, čovek crpe moralne principe iz religija, filozofskih ili naučnih ideja, ili jednostavno usvaja dogovorene tabue. On veruje da su neke stvari dobre a neke druge loše. To je, međutim, subjektivan moral, razumevanje dobra i zla je potpuno relativno. U svim zemljama i svim dobima bila su prihvaćena određena moralna načela koja su pokušavala da objasne šta je dobro a šta zlo. Ako, međutim, pokušamo da uporedimo teorije koje postoje, uvidećemo da sve one jedna drugoj protivreće, a pune su protivrečnosti i u sebi samima. Stvar kao što je opšti moral ne postoji, ne postoji čak ni tako nešto kao što je hrišćanski moral. Na primer, hrišćanski moral kaže da se ne sme ubijati, ali to niko ne shvata ozbiljno. Mnogi sistemi morala stvoreni su na osnovu ubijanja. Na primer, kao što sam u prvom predavanju rekao, u nekim zemljama se odbijanje krvne osvete smatra za najnemoralniju stvar. A zašto bi u jednom slučaju čovek mogao da ubije, a u drugom ne? Sve što znamo o običnom moralu puno je nedoslednosti.

Prema tome, ako razmišljaš o ovom problemu, shvatićeš da uprkos stotina moralnih sistema i učenja čovek ne može da kaže šta je ispravno a šta pogrešno, jer se moralne vrednosti menjaju, u njima nema ništa trajno. Istovremeno, prema stavovima o ideji dobra i zla ljudi mogu da se podele u dve kategorije. Ima ljudi koji uopšte nemaju osećaj dobra i zla; jedino što imaju umesto moralnog jeste predstava o prijatnom i neprijatnom, korisnom i nekorisnom. A ima dragih ljudi koji imaju osećaj dobra i zla a da zapravo ne znaju šta je dobro a šta zlo. Ljudi koji pripadaju prvoj kategoriji ne mogu se interesovati za ovaj sistem, on nije za njih. Ljudi koji pripadaju drugoj kategoriji mogu biti zainteresovani.

Ono što od početka mora da se razume jeste da čovek mora da počne sa izvesnim osećajem za dobro i zlo, jer inače ništa ne može da se učini. Potom, on mora da bude dovoljno skeptičan prema uobičajenom moralu i mora da razume da u uobičajenim moralnim principima nema ničeg opšteg ni postojanog, jer se oni menjaju u skladu sa dogovorom, mestom i vremenom. On mora da razume i neophodnost objektivnih merila dobra i zla. Ako razume te tri stvari, pronaći će osnovu da u svakom pojedinačnom slučaju razlikuje šta je dobro a šta zlo, jer ako počne na ispravan način, otkriće da postoje tačno određena merila uz pomoć kojih dobro i zlo prestaju da budu relativni i postaju apsolutni. Čitava stvar je u tome da pođe od ispravnog stava, ispravne tačke gledišta. Ako krene od pogrešne tačke gledišta, neće otkriti ništa.

P: Kako možemo da verujemo svom osećaju dobra i zla?

O: Ne možeš da veruješ ili ne veruješ, ono je tu. Stvar nije u tome. Možeš jedino da oklevaš ili sumnjaš u odnosu na određeni objekt. Svakako, bez znanja, bez razvoja, bez svesti, ne možeš da pouzdano kažeš da li je nešto dobro ili zlo; možeš, međutim, da budeš na putu ka tome. Moralnost je uvek različita, ali moralni osećaj je trajan. Ako ljudi nemaju moralnog osećaja, ne vredi im govoriti. Osećaj za dobro i zlo je, međutim, jedna stvar a definicija, sadržaj, sasvim druga. Dva čoveka mogu imati veoma snažan osećaj za dobro i zlo, ali ono što je dobro za jednog, za drugog će biti zlo. Osećaj ne podrazumeva definiciju, pa stoga čovek može da ima osećaj za dobro i zlo, a da o tome ima pogrešne predstave.

P: Da li je standard koji treba primeniti taj da li određena stvar pomaže ili ometa svesnost?

O: Standard mora da se poveže sa sistemom. Bez sistema (ne mislim ovog sistema, ali čovek mora da ima neki sistem) ne može da se prosudi.

Ovaj sistem počinje mogućnošću sticanja objektivne svesti, a objektivna svest se opisuje kao stanje u kome možemo da znamo istinu. Ako smo u stanju da znamo istinu kad to stanje dostignemo, znaćemo takođe šta je ispravno a šta pogrešno. Prema tome, isti put koji vodi objektivnoj svesti vodi takođe i razumevanju ispravnog i pogrešnog. Pošto mi nemamo objektivnu svest, sve što nam pomaže da se razvijemo smatramo za ispravno i dobro, a sve što nas u tome ometa za pogrešno i loše.

U našem uobičajenom razumevanju objektivna istina se više odnosi na intelektualne aspekte života, ali čovek takođe može želiti da je zna i iz religioznog, moralnog, estetskog i drugih aspekata. Ovaj sistem objašnjava da su ljudi broj 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7 u tom pogledu svi u različitom položaju. Postoji religija broj 1, broj 2, broj 3, broj 4 i tako dalje, i postoji moral broj 1, broj 2, broj 3, broj 4, broj 5, i tako dalje. To ne znači da je ovaj ili onaj pogrešan, ali znači da se ne može objasniti onim drugim. Na primer, Hrist nije propovedao inkviziciju, pa ako su njegovo učenje iskrivili ljudi broj 1, 2 i 3 da bi ga koristili za zločinačke ciljeve, to se ne može pripisati Hristu.

Pošto smo mi ljudi broj 1, 2 i 3, ima mnogo stvari za koje ne možemo da nademo vidljive potvrde da li pomažu ili ometaju razvitak svesti. Zato moramo da pronademo druge principe, a te druge principe možemo da otkrijemo samo ako razmišljamo o konkretnim primerima ponašanja. U ovom sistemu čovek može da nađe veliki broj dovoljnih putokaza koje pokazuju kako da se gleda na koju stvar.

P: Misliš li da tokom vremena iz ovog sistema može da izraste nova vera i moral?

O: Iz ovog sistema ne To je sasvim druga stvar. Ove ideje nisu za mase, nisu za veliki broj ljudi. Moraš da zapamtiš da je ovo *školsko* učenje; *školsko* učenje može da postoji samo za *škole*. U povoljnim okolnostima *škole* možda mogu da se povećaju, ali to je sasvim druga stvar; to nije isto što i pojava i rast neke religije.

Cilj ovog sistema je da čoveka dovede do savesti. Svest je određena sposobnost koja postoji u svakom normalnom čoveku. Ona je zaista samo drugi izraz svesti, samo što svest više deluje na intelektualnom, a savest na moralnom planu, ona pomaže da se shvati šta je u nečijem ponašanju dobro a šta zlo. Svest je stanje u kome čovek ne može ništa da sakrije od sebe i to stanje se mora razviti u ljudima. Taj razvoj je naporedan i istovremen sa razvojem svesti. Ne možemo reći da nemamo savest, pa stoga ona ne znači poseban razvoj nečeg što ne postoji u nama, jedino što je u našem životu ona iza pozornice, zakopana i zaspala jako duboko u nama. U običnom životu se ona može probuditi na trenutak, a kad se to desi, pogotovo prvi put, ona uvek donosi patnju jer je veoma neprijatno suočiti se sa istinom o sebi.

Savest je u odnosu na osećanja isto što i svest u odnosu na ideje. Možda će ti biti lakše da razumeš šta je savest ako razmišljaš o etimologiji značenja reči svest i savest. Svest znači celokupno znanje skupljeno zajedno. Mi, međutim, ne možemo da govorimo o celokupnom znanju, jer bi to bilo suviše visoko, možemo jedino da govorimo o celokupnom znanju koje možemo da imamo u odnosu na jedan predmet. Ono mora biti povezano sa svešću o sebi, pa zato svest mora da predstavlja vas same i to povezano sa svim što znate o nekoj posebnoj stvari. Savest je ista stvar, samo što se odnosi na osećanje. Imati savest na trenutak znači odjednom osetiti sve što osećaš o nekom ili nečem. Ako bi mogao da u istom trenutku ujedno osetiš sve što si ikada osetio u odnosu na istu osobu, zemlju, knjigu ili bilo šta drugo, to bi bio trenutak savesti i ti bi uvideo koliko mnogo protivrečnosti ima u tvojim osećanjima. Dok ne doživiš takvo iskustvo, ne možeš ni da zamisliš koliko različitih osećanja možeš da imaš. U stanju savesti mi ih vidimo sve odjednom. Zato je to tako neprijatno stanje. Savest nije suviše daleko, samo što mi u odnosu na nju imamo mnogo metoda da sebe sprečimo da je osećamo – metoda kao što su, na primer, fantazija, negativna osećanja, opravdavanje i tako dalje, jer savest je jako neugodna.

P: Kazao si da savest predstavlja istovremeno osećanje svih naših osećanja. Ne shvatam sasvim kako je moguće da se ona osete sva odjednom.

O: Ne, to nikad nisam rekao. Rekao sam da ćete u trenutku savesti, želeli to ili ne, istovremeno osetiti sva svoja osećanja koja se tiču istog predmeta. To, međutim, ne predstavlja definiciju savesti. Savest može da se definiše kao emocionalni doživljaj istine u odnosu na dati predmet. Kao što sam rekao, savest je isto što i svest, samo što nama izgleda da je to nešto drugačije. Mi smo subjektivni, pa stoga stvari primamo sa subjektivne tačke gledišta. Kad razmišljamo o svesti, mislimo na izvesnu silu, izvesnu energiju ili stanje koje je u vezi sa intelektualnim opažanjem. Ista energija, ista sila, može da se ispolji pomoću osećanja i to može da se desi sasvim običnom čoveku u običnim uslovima. Ljudi ponekad mogu da imaju emocionalni doživljaj istine – neki u većoj, dragi u manjoj meri. To je savest. Nedostatak svesti, odsustvo pamćenja sebe i mnoge druge stvari, kao što su identifikacija i fantazija, odsecaju nas od tih trenu-

taka savesti koji bi inače bili mogući u većoj meri. Pokušaj da o tome razmišljaš na ovaj način. Uvidanje protivrečnosti i savest su povezani, ali to nije ista stvar; ako ih stavljaš zajedno, nećeš nikud dospeti.

Naša svest, ovakva kakvu možemo da imamo u našem stanju, ne može da se ispolji pomoću intelektualnog centra, jer je on suviše spor, budući da najveći deo vremena radi samo svojim formativnim delom. Svest se, međutim, povremeno može ispoljiti pomoću emocionalnog centra, a tada se, kao što sam rekao, naziva savest. Da bi se ispoljila svest, potrebne su duge pripreme i intelektualne sposobnosti i slične stvari, ali savest mnogo češće i mnogo lakše deluje nego potpuna svest. Potpuna svest zahteva mnogo znanja povezanog sa spoznajom sopstvenog postojanja, a to mora da bude stalna spoznaja, nije dovoljno da se to danas shvati a sutra zaboravi.

Kad se savest ispolji u nania, ona se isprva okreće protiv nas. Mi počinjemo da uvidamo sve svoje unutrašnje protivrečnosti. Obično ne možemo da ih vidimo, jer smo uvek u nekom od malih odeljaka, ali savest može da gleda iz visine i pokaže nam da na ovom mestu osećamo jedno, na onom drugo, pa onda opet sasvim različitu stvar na onom prvom mestu, a sve to u odnosu na isti predmet.

Ako, na primer, uzmemo rad, moramo da shvatimo da u jednom trenutku osećamo jedno, u drugom sasvim drugo, a u trećem nešto sasvim treće. I to nikad ne osećamo sve zajedno. Kad bismo mogli da u istom trenutku osetimo sve što smo ikad osećali u pogledu rada, doživeli bismo veliki šok. To bi bila savest. Čitav naš život, svi naši uobičajeni načini mišljenja imaju samo jedan cilj – da izbegnu šokove, neprijatna osećanja, neprijatne spoznaje o sebi. A to je glavna stvar koja nas drži u snu – jer, da bismo se probudili, ne smemo da se plašimo; moramo da budemo dovoljno hrabri da vidimo protivrečnosti.

Čak i kad ostavimo po strani pitanje savesti, važno je da u sebi otkriješ da kad imaš jako osećanje (ovo se ne odnosi na slaba osećanja), kad osećaš nešto jako prema nekoj određenoj stvari, možeš da budeš potpuno siguran da ćeš u narednom trenutku o istoj stvari imati drugačije osećanje. Ako nisi u stanju da to vidiš u sebi, posmatraj to kod drugih ljudi. Kad shvatiš da postoje takva protivrečna osećanja, to će ti pomoći da razumeš sopstvenu mehaničnost i ne-

dostatak razumevanja o sebi – nedostatak poznavanja sebe. Na šta ličimo kad u raznim momentima imamo različita osećanja? U jednom trenutku verujemo, u drugom sumnjamo; u jednom trenutku volimo, u drugom ne volimo. Cilj je, prema tome, da se ta razna osećanja skupe zajedno, jer inače nikad nećemo upoznati sebe. Ako uvek u jednom trenutku osećamo samo jedno osećanje a ne sećamo se drugih, znači da smo se sa njime identifikovali. Kad nam se javi drugo osećanje, zaboravljamo ono prvo; kad nam se javi treće, zaboravljamo i prvo i drugo. Mi u životu vrlo rano, putem imitacije ili na razne druge načine, naučimo da živimo u nekoj vrsti imaginarnog stanja da bismo sebe sačuvali od neprijatnosti; zato ljudi u sebi razvijaju tu sposobnost da vide samo jedno osećanje u jednom trenutku.

Nemoj da zaboraviš da radiš. Pamti sebe kad si u jednom raspoloženju, potom zapamti sebe kad si u drugom. Pokušaj da ih spojiš i videćeš.

P: Ako imamo različite odeljke, da li se oni ispoljavaju?

O: Kao što sam rekao, samo jedan u jednom trenutku. Na primer, u jednom trenutku nekog volimo, a u narednom mu želimo smrt. Samo, mi to ne uvidamo, pa ipak dođe trenutak kad možemo da zajedno osetimo sve što osećamo o istom predmetu. Samo, moraš da čekaš dok ne osetiš ukus takvog trenutka, jer ako ne osetiš ukus, nikad nećeš uznapredovati u razumevanju toga šta znači trenutak savesti. Savest može da bude vrlo jaka i vrlo određena. Ali, u najvećem broju slučajeva, ona spava, zato što najveći broj ljudi spava i sve u njima je zaspalo.

Zato savest mora da se probudi. Moramo da naučimo da u određenim slučajevima istinu razumemo osećanjima, a to možemo da učinimo samo ako se ne plašimo da se suočimo sa protivrečnostima u sebi.

U nama postoje posebne naprave koje nas sprečavaju da uvidimo te protivrečnosti. Te naprave se zovu odbojnici. Odbojnici su specijalne sprave, ili, ako hoćeš, izrasline, koje nas sprečavaju da uvidimo istinu o sebi i o drugim stvarima. Odbojnici nas dele na neku vrstu odeljaka zaštićenih od mišljenja. Možemo da imamo veliki broj protivrečnih želja, namera, ciljeva, a da ne vidimo da su protivrečni, jer među njima stoje odbojnici i sprečavaju nas da iz jednog odeljka pogledamo u drugi.

Kad si u jednom odeljku, misliš da je on celina; potom prelaziš u drugi odeljak i misliš da je to celina. Te sprave se zovu odbojnici jer one, kao na železničkim vagonima, umanjuju šokove. U ljudskoj mašini oni, međutim, znače još i više: oni onemogućavaju da se vidi, pa su oni isto tako i tamne naočare. Ljudi koji imaju stvarno jake odbojnice nikad ne vide; ako bi, međutim, uvideli koliko su protivrečni, bili bi nesposobni da se pomaknu jer ne bi verovali sebi samima. Zato su odbojnici neophodni u mehaničkom životu. Takvi ekstremni slučajevi znače da je razvoj bio pogrešan, ali duboko sakrivenih odbojnika u ovoj ili onoj meri ima čak i u običnim ljudima.

P: Kad čovek u sebi prepozna odbojnik, može li da učini nešto da ga se otarasi?

O: Najpre moraš da ga vidiš, pre nego što vidiš ništa ne može da se učini. A to da li možeš nešto da učiniš kad ga vidiš zavisi od veličine odbojnika i mnogih drugih stvari. Ponekad je neophodno uzeti čekić i razbiti ga, ponekad on nestane ako na njega uperiš svetlost, jer odbojnici ne vole svetlost. Kad odbojnici počnu da nestaju i slabije, počinje da se ispoljava savest. Nju u običnom životu sprečavaju odbojnici.

P: Da li bi mogao da malo bolje objasniš šta podrazumevaš pod "odbojnicima"?

O: Vrlo je teško da se odbojnici opišu ili odrede. Kao što sam rekao, oni su neka vrsta pregrada u nama koje nas sprečavaju da posmatramo sebe. Možeš da imaš različite emocionalne stavove (oni se uvek odnose na emocionalne stavove) prema istoj stvari ujutro, u podne i uveče, a da to ne primećuješ. Ili, u određenim okolnostima imaš jednu vrstu mišljenja, a u drugim okolnostima drugu, a odbojnici su zidovi koji stoje između njih. Uopšteno rečeno, svaki odbojnik je zasnovan na nekoj vrsti pogrešnih pretpostavki o sebi, svojim sposobnostima, svojim moćima, težnjama, znanju, biću, svesnosti i tako dalje. Od običnih pogrešnih ideja oni se razlikuju po tome što su trajni; u određenim okolnostima čovek uvek oseća i vidi istu stvar; moraš, međutim, da shvatiš da u čoveku broj 1, 2 i 3 ništa ne srne da bude trajno. Jedina njegova šansa da se promeni leži u tome što u njemu nema ničeg postojanog. Mišljenja, predrasude, unapred stvorena mišljenja još uvek nisu odbojnici, ali kad postanu ve-

oma čvrsti, uvek isti i uvek koriste isti trik da nam oduzmu vid, oni postaju odbojnici. Ako ljudi imaju određenu vrstu trajnih pogrešnih stavova, zasnovanih na pogrešnih informacijama, pogrešnom radu centara, negativnim osećanjima, ako uvek koriste istu vrstu izgovora, pripremaju teren za pojavu odbojnika. A kad se odbojnik stvori i postane trajan, on prekida svaki napredak. Ako odbojnici nastave da se razvijaju, oni postaju fiksne ideje, a to je već ludilo ili početak ludila.

Odbojnici mogu da budu veoma različiti. Na primer, poznavao sam čoveka koji je imao veoma zanimljiv odbojnik. Svaki put kad bi uradio nešto pogrešno, govorio bi da je to učinio namerno, kao eksperiment. To je vrlo dobar primer odbojnika. Jedan drugi čovek imao je odbojnik da on nikad ne kasni; tako, s tim odbojnikom koji se čvrsto ukorenio, on je uvek kasnio, ali to nikad nije primećivao; a ako bi mu skrenuli pažnju na to, uvek bi se začudio i rekao: "Kako je moguće da kasnim? Ja nikad ne kasnim!"

P: Kad se odbojnici uklone i čovek vidi nešto što izgleda nepodnošljivo, koji je sledeći korak?

O: Čitav rad i jeste priprema za to. Ako neko ne radi, već samo misli da radi, i kad u njemu nekim slučajem odbojnici iznenada nestanu, on se nađe u veoma neprijatnoj situaciji, a takode uvidi i da je samo zamišljao da radi. Odbojnici nam pomažu da zamišljamo umesto da zaista radimo. Zato ljudi u svom uobičajenom stanju ne mogu da imaju savest, jer bi poludeli kad bi se ona iznenada javila. U tom pogledu su odbojnici korisni; oni pomažu da spavamo; jer, ako druge strane nisu razvijene, ako sve nije dovedeno u određenu ravnotežu, čovek ne bi bio u stanju da sebe podnese ovakvog kakav je. Prema tome, nije uopšte preporučljivo da se odbojnici unište pre nego što čovek bude spreman. Najpre moramo da budemo spremni. Sebe možemo da podnesemo samo zato što ne poznajemo sebe. Kad bismo znali sebe ovakve kakvi jesmo, to bi bilo nepodnošljivo.

P: Pa ipak, čovek sebe intelektualno sagledava, a da to ne oseća snažno.

O: Intelektualno proučavanje sebe je samo priprema; međutim, kad pokušaš da pamtiš sebe a da se ne identifikuješ, počinju da ti se javljaju osećanja.

P: Imamo li svi mi odbojnike?

O: Da. Bez njih ne bismo mogli da živimo, morali bismo da sve vreme budemo iskreni i da u svakom trenutku vidimo sve.

P: Šta je uzrok tog unutrašnjeg nesklada kakav obično postoji u ljudima?

O: Taj nesklad je normalno stanje čoveka broj 1, 2 i 3. Čovek koji spava ne može da bude skladan, kad bismo bili skladni ne bi bilo podsticaja da se razvijamo i ne bi bilo mogućnosti.

P: Ali, ako čovek pokušava da bude budniji, on postaje svesniji sopstvenog nesklada; može li onda, pošto je to uvideo, da postane skladniji?

O: To je teorijsko pitanje. Čovek prestaje da bude neskladan kad prestane da bude ono što je sada. Ovakav kakav je sada čovek je neskladan, potom svestan sopstvenog nesklada, potom opet neskladan, onda opet toga svestan i tako dalje.

P: To znači da čovek nikada ne može da bude srećan?

O: Sreća znači ravnotežu, a ravnoteža je u našem stanju nemoguća, ukoliko ravnotežu shvatamo kao skladnost. Mi smo uvek uravnoteženi na određeni način, samo što je on pogrešan. Kad bismo u našem sadašnjem stanju bili skladni, ne bi bilo razloga da se menjamo, stoga je priroda vrlo dobro uredila da ovakvi kakvi smo ne možemo da budemo skladni, zato da u ovom stanju ne bismo bili srećni. Sreća je sklad između spoljašnjih okolnosti i unutrašnjeg ispoljavanja, a za nas je to nemoguće ukoliko pod srećom podrazumevaš sklad.

P: Izgleda da rad čoveka čini još nesrećnijim

O: Proučavanje sistema i sticanje kontrole u većoj meri ne može da čoveka učini nesrećnijim. To je sigurno. Sve što čovek mora da izgubi jeste fantazija. Ništa što je stvarno nije prepreka buđenju. U snu nas drže imaginarne stvari i od njih moramo da odustanemo.

P: Da li su odbojnici posledica obrazovanja i dejstva okoline?

O: U mnogim stvarima; najbolji odbojnici se, međutim, stvaraju samoobrazovanjem.

P: Uči li nas ovaj sistem da se otarasimo odbojnika?

O: Da, sistem nas najpre uči da ih otkrijemo. Potom, pošto si ih otkrio, možeš da pronađeš načine da ih se otarasiš. Ne možeš da počneš da radiš na njima dok ih ne upознаš.

P: Kako da čovek otkrije odbojнике?

O: Oni se ne mogu otkriti ako čovek sebe ne posmatra na ispravan način. Moraš da tragaš za protivrečnostima.

P: Mora li čovek da nađe sopstvene odbojнике ili oni moraju da mu se pokažu?

O: U svakom slučaju, ne može ti biti pokazano dok nisi činio sve što možeš za sebe. Inače ljudi nikad u to ne veruju; kažu: "Sve, samo to ne!"

P: Da li je odbojnik kad sebi kažemo: "Uradiću to sutra."?

O: To nije odbojnik, ali je veoma dobar način da se odbojници održavaju u dobrom stanju.

P: Rekao si da čovek mora da traži nedoslednosti. Uvidam mnoge od njih, ali ih pripisujem različitim "ja".

O: Da, to je sasvim ispravno. Međutim, kad smo u nekoj od tih nedoslednosti, uglavnom se identifikujemo sa nekim od tih pogleda i ne možemo da vidimo ostale. Kad nisi ni u jednom od njih, kad stojiš po strani, možeš da kažeš: "Ponekad to gledam na ovaj način, a ponekad na onaj", ali kad si identifikovan, ne možeš da to učiniš. Moraš da pokušaš da prekineš tu identifikaciju.

P: Radi li se o odbojniku kad se istovremeno i hoće i neće?

O: To nije odbojnik. Odbojnik često ima oblik jakog ubedenja. Na primer, jedan čovek koga sam poznao bio je ubeden da voli sve ljude. On zapravo nije voleo nikog, ali je zahvaljujući snazi tog odbojnika bio slobodan da bude neprijatan do mile volje. To je veoma siguran i pouzdan odbojnik.

P: Može li čovek da uči o odbojnicima posmatrajući druge?

O: Može, jer to može da mu pomogne da vidi odbojнике u sebi. Ali, pošto se stvari retko doslovno ponavljaju, on bi ih uvek video samo u drugima, a ne i u sebi. Ako je, međutim, čovek pripremljen time što je prvo te stvari našao u sebi, time što je uvideo svoju mehaničnost, može da počne da uvida odbojнике.

P: Izgleda da ponekad, kad vidimo odbojнике, stvaramo druge da bismo opravdali sebe.

O: Odbojници se ne stvaraju tako lako. Možeš da stvoriš laž i fantaziju; odbojници su, međutim, čvrste stvari, potrebno je dosta vremena da se oni stvore.

P: Da li savest može da se razume samo kad doživimo viša osećanja?

O: Ne; kao što sam rekao, savest je osećanje koje može da ima sasvim običan čovek, bez ikakve škole. Ona je neka vrsta unutrašnjeg osećanja istine u vezi sa nekom određenom stvari, ili pak nekom drugom stvari. Veza može da bude pogrešna, ali će osećanje samo po sebi biti sasvim ispravno.

P: Sigurno je savest više od svesnosti o svojim osećanjima u jednom trenutku, jer ona može da izmeni rezultantu našeg delovanja. Izgleda da ona pojačava neka osećanja, a slabi neka druga.

O: Zato što ih vidiš. Ta mogućnost je najveća od svih, jer kad uvidiš svoja različita osećanja o istoj stvari, i to uvidaš stalno, bićeš užasnut.

P: Nije li ono što zovemo savešću kad neki put jedno "ja" ne odobrava neko drugo?

O: To je veoma dobro zapažanje o savesti u običnom smislu te reči. Ono što ja nazivam savešću je, međutim, određeno stanje koje kasnije možemo da dosegne. Ono što u običnom životu zovemo savest jednostavno su izvesne asocijacije. Navikli smo da mislimo i činimo stvari na određeni način, pa ako iz određenih razloga postupimo na drugačiji način, imamo neprijatno osećanje koje nazivamo savest. Savest je, zapravo, mnogo dublje i jače osećanje, i kad se javi prava savest, videćeš da nije ni nalik onom što sada nazivaš savešću.

P: Znači li to da je osećanje koje zovemo savest pogrešno?

O: Ne mora obavezno da znači da je pogrešno, ali to nije ista stvar. Ono se može vezati za sasvim obične stvari koje nemaju posebne moralne vrednosti. Moralnost je uvek relativna, savest je apsolutna. Savest je posebno pozitivno osećanje. U našem sadašnjem stanju imamo samo tračak tog osećanja, dovoljan da steknemo opšti osećaj da nešto može da bude ispravno, a nešto pogrešno, ali nedovoljan da određeno kažemo šta je ispravno, a šta pogrešno. Ono mora da se razvije. Stanje savesti koje sad imamo ne razlikuje veliko od malog, ali kasnije savest može da postane sasvim drugačiji način spoznaje, instrument za razlikovanje.

Pre nego što se savest potpuno probudi, moramo steći volju, moramo biti u stanju da "činimo" u skladu sa onim što nam ona zapo-

veda, jer ako bi se u čoveku savest potpuno probudila u stanju u kome se sada nalazi, to bi bila najjadnija stvar, on ne bi mogao da zaboravi, ne bi bio u stanju da se prilagodi stvarima, ne bi bio u stanju da promeni ništa. Savest uništava odbojнике, tako da bi se čovek našao bez odbrane pred samim sobom, a u isto vreme ne bi imao volju, pa ne bi mogao ništa da promeni, ne bi mogao da učini ono što zna da je ispravno. Zato on naipre mora da razvije volju, jer bi se inače našao u veoma neprijatnoj situaciji kojom ne vlada. Čovek sebi može da dopusti luksuz savesti kad stekne kontrolu, ali ne pre toga.

P: Šta je osećanje kajanja koje se javlja kad smo počinili nešto što smatramo pogrešnim? Da li je to savest?

O: Ne, savest je drugačija, mnogo moćnija, mnogo sveobuhvatnija. Korisno je, međutim, čak i to ako čovek pamti trenutke kajanja. Mora se, jedino, znati na čemu se to kajanje zasniva.

P: Postoji li veza između savesti i suštine?

O: Postoji veoma jaka veza, jer i svest i savest dolaze iz suštine, ali ne iz naše suštine. Naša suština je jednostavno mehanička.

P: Pretpostavljam da pamćenje sebe ne donosi obavezno moralni uspon?

O: Ono svakako donosi jedno drugačije razumevanje, jer kad čovek postane svestan, bolje razume moralnu stranu života, jer moralnom je suprotno mehaničko. Kad bi čovek postao svesniji, bio bi u stanju da vlada svojim ponašanjem.

P: Može li čoveku moralni osećaj biti koristan ili pouzdan što se tiče njegovog ponašanja?

O: Teško je da se uopšteno govori, ali što više proučavaš sistem, bolje ćeš videti sebe. Ima mnogo stvari za koje možeš da misliš da su sasvim ispravne, dok su iz perspektive sistema sasvim pogrešne. Ima mnogo stvari koje ne znamo. Sebi možemo da pričinimo mnogo štete misleći da smo potpuno moralni – stvarne štete, ne samo u moralnom smislu. Ovaj sistem, posebno na višem stupnju, ima mnogo strožiji sistem pravila, a istovremeno je možda slobodniji od svega drugog. Ali, kao što sam rekao, uvek možeš da podeš od toga šta je mehaničko, a šta svesno.

P: Još uvek mi nije jasno kakva je funkcija savesti?

O: Ako se pita na ovaj način, ne dodajući ništa drugo, mogu samo da kažem da je, ukoliko čovek nema određeni cilj, ukoliko

ne radi za neku određenu svrhu, jedina funkcija savesti da osobi koja je dovoljno nesrećna da je ima kvari život. Ako, međutim, čovek radi za neku određenu svrhu, savest mu pomaže da dostigne svoj cilj.

P: Zar nije moguće da čovek, stekavši određeno znanje i moć pomoću pamćenja sebe i drugih vežbi, tu moć upotrebi za zle ciljeve?

O: Vidiš, buđenje savesti je neizbežni deo procesa samorazvoja, a ono će ukloniti svaku mogućnost da se nove moći upotrebe u zle svrhe. To mora da se jasno razume od samog početka, jer savest, kad se probudi, neće čoveku dopustiti da učini ništa sebično niti suprotno interesima drugih ljudi, ništa što bi ikom moglo da škodi – u stvari, ništa što bismo mogli da smatramo pogrešnim ili zlim. A savest mora da se probudi, jer kad to ne bi bio slučaj, čovek bi stalno pravio greške i ne bi video protivrečnosti u sebi.

P: Pomaže li nam ako se u ovom uspavanom stanju držimo moralnih pravila?

O: Mi ne spavamo uvek podjednako duboko, i u trenucima kad smo manje usnuli donosimo određene odluke; tih odluka, čak i u usnulom stanju, možemo da se držimo u većoj ili manjoj meri, ili da ih se uopšte ne držimo i budemo potpuno u vlasti svog uspavanog stanja. Pored toga, ako čovek sledi određene svesne ideje, samim tim postaje budniji.

P: Kad je čovek svestan, u stanju je da uvidi protivrečnosti. Zar ih to u izvesnoj meri ne poništava?

O: Ne, to bi bilo suviše jednostavno; možeš da ih shvatiš, pa opet one neće nestati. Jedna je stvar shvatiti, druga učiniti nešto, jedna je stvar znati, druga izmeniti.

P: Da li je apsolutna istina moguća samo ako imamo objektivnu svest?

O: Istina postoji nezavisno od nas, ali čovek može da zna istinu samo u stanju objektivne svesti. Ne "apsolutnu" istinu, već jednostavno istinu, jer istini nisu potrebne odrednice. U našem stanju istinu ne možemo da znamo, osim u sasvim jednostavnim stvarima, ali čak i tada pravimo greške.

P: Kako na našem nivou možemo da prepoznamo istinu?

O: Polazeći od jednostavnih stvari. U jednostavnim stvarima čovek može da prepozna istinu; čovek može da zna šta su vrata, a šta

zid i može da svako teško pitanje svede na istu stvar. To znači da treba da shvatiš određeni kvalitet u sasvim jednostavnim principima i da pomoću tih jednostavnih principa proveravaš ostale stvari. Zato je filozofija – puko diskutovanje o mogućnostima značenja reči – iz ovog sistema isključena. Moraš da pokušaš da razumeš jednostavne stvari i moraš da naučiš da misliš na taj način, tada ćeš biti u stanju da sve dovedeš do jednostavnih stvari. Uzmi, na primer, pamćenje sebe. Dat ti je sav materijal; ako posmatraš sebe, videćeš da ne pamtiš sebe u tom trenutku; primetićeš da u nekim trenucima sebe pamtiš u većoj, a u nekim u manjoj meri, i odlučićeš da je bolje da pamtiš sebe. To znači da si našao vrata, da uviđaš razliku između vrata i zida.

P: Kako da se stanja savesti produže?

O: Najpre moramo da mislimo kako da ih stvorimo, a ne kako da ih produžimo, jer ih u našem uobičajenom stanju nemamo. Kad stvorimo ili probudimo savest, svakako da je korisno da je duže zadržimo, iako je veoma neprijatna. Ne postoje, međutim, neposredni metodi da je proizvedemo, pa se zato ukus savesti može dobiti samo na taj način što činimo sve što možemo. Uopšteno rečeno, jedan od prvih uslova za to je velika iskrenost prema sebi. Mi prema sebi nikad nismo iskreni.

P: Kako da čovek nauči da bude iskren prema sebi?

O: Samo na taj način što će pokušati da vidi sebe. Jednostavno razmišljaj o sebi, ne u trenucima uzbuđenja, već u mirnim momentima, i ne opravdavaj sebe, jer mi sebe uglavnom opravdavamo i sve objašnjavamo govoreći da je nešto bilo neizbežno, ili da je to bila tuda greška, i tako dalje.

P: Pokušavao sam da budem iskren, ali sad shvatam da zapravo ne znam šta znači biti iskren.

O: Da bi čovek bio iskren, nije dovoljno da to jednostavno želi. U mnogim slučajevima ne želimo da budemo iskreni; pa čak i da želimo, ne bismo to mogli da učinimo. To mora da se razume. Sposobnost da se bude iskren je nauka. Teško je čak i da odlučiš da budeš iskren, jer mi imamo mnogo ograda.

Samo nam iskrenost i potpuno uviđanje činjenice da smo robovi mehaničnosti i njenih neizbežnih rezultata može pomoći da otkrijemo i uništimo odbojнике uz čiju pomoć obmanjujemo sebe. Mi

možemo da razumemo šta je mehaničnost, kao i sav njen užas, samo kad učinimo nešto užasno i shvatimo da nas je mehaničnost u nama nagnala da to učinimo. Da bi se to uvidelo, neophodno je da se bude veoma iskren prema sebi. Ako pokušavamo da to prikrijemo, da nalazimo izvinjenja i objašnjenja, nikad nećemo shvatiti. To može da nas strahovito povredi, ali moramo to podneti i pokušati da razumemo da možemo da izbegnemo da se to stalno iznova ne ponavlja samo tako što ćemo to sebi priznati u potpunosti. U stanju smo da promenimo čak i rezultate ako to potpuno razumemo i ne pokušavamo da sakrijemo.

Pomoću velike patnje možemo da pobegnemo od okova mehaničnosti i da skršimo njenu snagu. Ako pokušavamo da izbegnemo patnju, ako je se plašimo, ako pokušavamo da sebe ubedimo da se nije desilo ništa loše, da je to, na kraju krajeva, nevažno i da će se sve odvijati kao što se odvijalo i ranije, ne samo da se nikad nećemo spasti, već ćemo postajati sve više i više mehanični i ubrzo dospeti do stanja u kom za nas više neće biti mogućnosti ni prilike.

POGLAVLJE VII

Množina našeg bića i odsustvo trajnog "ja" • Pet značenja reči "ja" • Različite podličnosti, dopadanja i nedopadanja • Beskorisne i korisne podličnosti • Magnetski centar i Zamenik Nadzornika • Podela sebe na "ja" i "X" • Lažna ličnost • Šta je "ja" • Proučavanje lažne ličnosti kao sredstvo da se nauči pamćenje sebe • Napori u borbi sa lažnom ličnošću • Potreba za kontrolom • Lažna ličnost i negativna osećanja • Šta je pouzdano a šta nepouzđano u nama • Patnja i korist od nje • Ne govoriti "ja" bez razlike • Lažna ličnost iskrivljuje ideje sistema • Glavna osobina ili osobine • Neophodnost da se poznaju sopstvene slabosti • Statička trijada • Vrednovanje • Opasnost da se postane dvostruk • Kristalizacija

P: Kad pitamo kako da budemo manje mehanični, kažu nam da budemo budni. Kad pitamo kako da se probudimo, odgovor je da se ne identifikujemo, a kad pitamo kako da se ne identifikujemo, odgovara nam se da pamtimo sebe. Izgleda kao da je ovo zatvoren krug u kome je svaki metod dvojniki nekog drugog. Može li nam se na bilo koji način pomoći da probamo neki od njih ili sve?

O: Nije baš sasvim tako, jer svaki od ovih pokušaja ima svoje posebne osobine i ukus. Oni su svi različiti. Da bismo srušili zid, neophodno je da pokušamo sa svih strana. A mi treba da srušimo veoma visok i debeo zid.

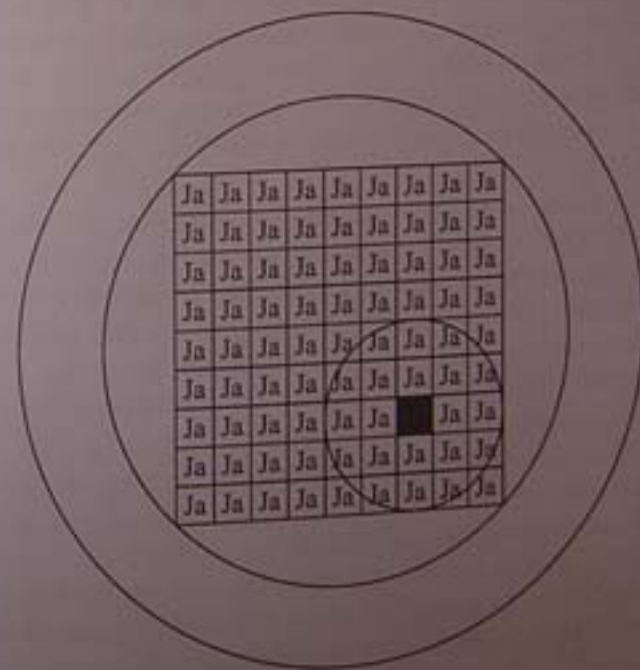
Mi, međutim, ne počinjemo time – mi počinjemo mnoštvom u nama. Kad sam prvi put govorio o mnogim "ja" u nama, rekao sam da nova "ja" iskaču svakog trenutka, kratko vreme kontrolišu stvari i nestaju, a mnoga od njih se nikada ne susreću. Kad shvatiš da nisi

jedno, da si mnoštvo, da nešto zasigurno možeš da znaš ujutru a da o tome ništa ne znaš popodne, taj uvid je početak. Neću da kažem da možemo da se promenimo i postanemo drugačiji ako tu podeljenost shvatimo; ali, ovaj uvid je prvi korak.

P: Ne vidim zašto bi različite sklonosti bile različita "ja" ili grupe "ja"?

O: Zato što bi isto "ja" bilo identično. Kad kažeš "ja", misliš na celinu. A stvarno je to samo mali deo tebe. Možemo da postojimo samo zato što nismo u stanju da sav svoj kapital uložimo u svako od ovih "ja" – da možemo, bankrotirali bismo. Mi ulažemo samo novčiće. Naša "ja" su novčići. Pretpostavimo da imaš izvesnu sumu novca, sve u novčićima. Svakog trenutka kad kažeš "ja", iskoristiš novčić. To je greška; čak i ovakvi kakvi smo vredimo više od novčića.

U ovom sistemu reč "ja" se može reći na pet načina, na pet različitih nivoa. U svom uobičajenom stanju čovek je mnoštvo "ja": to je prvo značenje. Kad neko odluči da radi, pojavljuje se posmatračko "ja" ili grupa "ja" (na dijagramu obeleženo crnim); to je dru-

go značenje. Treće značenje, obeleženo najmanjim krugom, jeste kad se pojavi Zamenik Nadzornika. On vlada određenim brojem "ja". Četvrto značenje, koje prikazuje srednji krug, jeste kad se pojavi Nadzornik. On vlada svim "ja". Peto značenje se odnosi na Gospodara. On je obeležen velikim spoljašnjim krugom, jer poseduje vremensko telo. On zna i prošlost i budućnost, mada i tu mora biti različitih stepena.

P: Da li je moguće da se poveća broj "ja" koja su zainteresovana za rad?

O: Imamo dovoljno "ja", ona se uvećavaju sama od sebe. Cilj je da ih povežemo i pomognemo im da postanu jedno "ja" zainteresovano za rad. Ako je zainteresovano mnogo "ja", a ne znaju jedna za druga, jedno "ja" ili grupa "ja" može da učini jednu stvar, a druga drugu, ne znajući za to. Kad govoriš o sebi, možeš da kažeš "ja" samo kad govoriš o sebi u odnosu na svoj rad u određenom cilju – proučavanja sebe, proučavanja sistema, pamćenja sebe i tako dalje. U drugim stvarima moraš da shvatiš da to nisi zaista ti, već samo mali deo tebe, uglavnom imaginaran. Kad naučiš da to razlikuješ, kad to postane gotovo navika (u smislu da postane konstantno), osećaćeš sebe na pravi način. Ako, međutim, uvek za sve kažeš "ja" bez razlikovanja, to samo pomaže tvoje mehaničke tendencije i osnažuje ih. A koliko samo stvari radimo a da to uopšte ne želimo! Moramo da učinimo to i to, mislimo o onome, osećamo ovo i tako jedna stvar za drugom odnosi svu našu energiju i ništa ne preostaje za stvarni rad.

U prvom predavanju sam rekao da se od tih stotina i stotina "ja" stvaraju određene grupe u kojima nekolicina "ja" zajedno radi. Neke od tih grupa su prirodne, druge veštačke, a neke su čak i patološke. "Ja" najpre prirodno delimo prema funkcijama: intelektualna, emocionalna, instinktivna i motorička. Međutim, pored toga ima mnogo drugih podela koje se mogu nazvati različitim podličnostima.

P: Kakva je razlika između podličnosti i raznih "ja"?

O: Može se reći da se podličnosti sastoje od različitih "ja". Svako u sebi može naći nekoliko podličnosti i pravo proučavanje počinje proučavanjem tih različitih podličnosti, jer mnoštvo "ja" ne možemo da proučimo – ima ih isuviše. Sa podličnostima je, međutim, lakše, jer svaka podličnost ili grupa "ja" znači neku posebnu naklonost, specijalnu tendenciju, ili ponekad odbojnost.

P: Postoje li neka posebna opažanja koja čovek može da obavi da bi video podličnosti?

O: Pomoći će proučavanje tvojih posebnih sklonosti. Ako, na primer, pouzdano utvrdiš da si nešto voleo čitavog života, od detinjstva, videćeš da se oko toga sagradila određena podličnost. Mi smo stvorenja dopadanja; dopadaju nam se sve vrste stvari, ali imamo samo određen broj istinskih dopadanja. Proučavajući njih, mogu se otkriti podličnosti.

P: Grade li se sve podličnosti pomoću dopadanja, a nijedna pomoću nedopadanja?

O: Ne mislim da normalan čovek ima toliko jaka nedopadanja. Nedopadanja su obično slučajna, zato im ne treba verovati. Ima, međutim, stvari koje smo oduvek voleli, a ima i onih koje samo zamišljamo da volimo.

Podličnosti mogu da budu veoma različite. Neke su zasnovane na stvarnim činjenicama, stvarnim sklonostima i ukusima, dok su druge zasnovane na fantaziji i pogrešnim idejama o sebi. Neophodno je, prema tome, da se odvoje podličnosti koje na neki način mogu da budu korisne od onih koje ne mogu da budu korisne za samorazvoj i zato moraju biti uništene, ili u najmanju ruku potčinjene.

P: Izgleda mi da neke podličnosti nestaju na prilično dug period.

O: One ne nestaju, one jednostavno mogu da odu iza scene. Ako se radi samo o slučajnim "ja", ona mogu da nestanu, ali podličnosti ne nestaju tako lako, iako se mogu izgubiti iz vida. Ili, mogu da budu žrtvovane, jer ponekad čovek mora da žrtvuje nekoliko drugih podličnosti da bi ispoljio jednu određenu.

P: Kako da pronademo koje su podličnosti stvarnije, a koje su imaginarne?

O: Za podličnosti probu obezbeđuje život. Pretpostavimo da misliš da ti se nešto veoma dopada, pa te onda život smesti u okolnosti u kojima možeš da uživaš u onom što si mislio da ti se dopada, ali ti umesto toga shvatiš da u tome uopšte ne uživaš, da si samo zamišljao da ti se to sviđa. Tako možeš da vidiš da je ta podličnost bila imaginarna.

P: Šta određuje da li je neka podličnost ili grupa "ja" beskorisna i treba li da bude eliminisana?

O: Podličnosti mogu da se podele. Samorazvoj počinje magnetskim centrom, to jest, grupom "ja" ili podličnošću koja je zaintere-

sovana za određene stvari. Kad čovek sretne *školu*, njegov magnetski centar počinje da nagomilava praktično i teorijsko znanje i iskustvo koje proizilazi iz proučavanja bića, i na taj način konačno nastaje Zamenik Nadzornika. Pored te podličnosti postoje druge podličnosti od kojih neke mogu da se razviju, a neke se s tim uopšte ne slažu. Zato se neke podličnosti mogu pridružiti radu, neke su neutralne i sve dok ne smetaju može im se dozvoliti da neko vreme ostanu, a neke moraju da se eliminišu. Kad se magnetski centar preobrazi u Zamenika Nadzornika, čovek donosi određene odluke, formuliše određeni cilj, preuzima određeni rad. Tada može da vidi koja podličnost može da radi s njim, a koja ne. Ako je neka podličnost protiv njegovog cilja i može da mu naškodi, ili ga ne želi, ili za njega i ne zna, očigledno da ne može da radi sa Zamenikom Nadzornika. Zato treba izvršiti izbor, ali čovek prethodno mora da ih zna. Potom, kad se podličnosti dovedu u red i grupišu oko magnetskog centra – što znači nastanak Zamenika Nadzornika – mogu da utiču na suštinu samim svojim postojanjem

P: Da li je Zamenik Nadzornika savest?

O: Savest igra ulogu u stvaranju Zamenika Nadzornika, ali se ne može reći da ona *jeste* Zamenik Nadzornika, jer je savest mnogo šira.

P: Postoji li veza između magnetskog centra i svesti?

O: Da, ali ne direktna; između njih postoji nekoliko različitih stanja. Bolje je da se kaže da je magnetski centar tlo iz koga raste trajno "ja". Mnogo kasnije, putem određenog broja preobražaja, magnetski centar postaje trajno "ja". On je seme trajnog "ja", ali samo seme – on najpre mora da postane nešto sasvim drugo.

Sada pokušajte da razumete podelu koja je najvažnija od svih za praktičnu upotrebu. To je podela na "ja" i (u mom slučaju) "Uspenski". Šta je "ja"? Mi nemamo trajnog "ja" kao suprotnost "Uspenskom". Ali, svo naše interesovanje za sistem, svi naponi u proučavanju sebe i razvoju sebe, i ono što se ponekad naziva "posmatračko ja" – sve to je početak "ja". Sve ostalo je "Uspenski", ili "lažna ličnost". "Uspenski" je naša izmišljena slika o sebi, jer u nju stavljamo sve što o sebi mislimo, a što je uglavnom imaginarno. Čitavo proučavanje se svodi na proučavanje te imaginarne slike i naše odvajanje od nje. Zato u ovom trenutku naziv "ja" možete da upotrebite za svoje uvažavanje sistema. To ste "vi". "Ja" može da raste iz vašeg stava prema

sistemu, rada u sistemu, interesovanja za sistem. Na toj osnovi možete da razdvojite "ja" od lažne ličnosti. Niko ne garantuje da ćete biti potpuno u pravu, ali ovaj metod ima veliku praktičnu vrednost.

Lažna ličnost je uvek protiv rada na razvijanju sebe i kvari posao svim drugim podličnostima. Ona nikad ne može da bude korisna.

P: Kakva je razlika između pravih podličnosti i lažne ličnosti?

O: Mešaš dve podele koje su sasvim različite i na različitom nivou, tako da ne mogu da se porede. O podličnostima se govori u odnosu na suštinu, pošto sam rekao da se ličnost deli na razne podličnosti koje je sačinjavaju. Podela na suštinu i ličnost je zasad čisto teorijska i upotrebljiva samo u principu, jer ju je teško videti u sebi. Mi ne poznajemo svoje podličnosti, pa zato proučavanje počinjemo sa dva kraja. Najpre proučavamo onu podličnost koja je povezana sa radom i koja se razvila iz magnetskog centra; potom proučavamo lažnu ličnost u sasvim drugoj razmeri. Lažna ličnost je suprotna "tebi", ona je pogrešna predstava o tebi – tačno ono što ti nisi. Ova podela je praktična, jer je neophodno da se pouzdano zna kako izgleda lažna ličnost.

Zato ne smeš da mešaš lažnu ličnost sa podličnostima, jer iako nisu sasvim stvarne, podličnosti mogu da budu zasnovane na stvarnim naklonostima, stvarnim ukusima i željama, dok je lažna ličnost potpuno lažna i čak može da zamišlja da voli nešto što "ti" ne voliš, ili da ne voli nešto što "ti" zaista voliš. Kad govoriš o lažnoj ličnosti, uzimaš "sebe" kao stvarno postojećeg, a lažnu ličnost kao nešto što ne postoji stvarno; kad govoriš o podličnostima, lažnu ličnost ostavljaš na stranu i govoriš o raznim podelama onog što smatraš da si "ti".

Lažna ličnost ne sme da ostane samo termin. Svako ko o njoj govori mora da ima određenu sliku sebe u vlasti lažne ličnosti. Tek ako se ovaj pojam upotrebljava na taj način može da da nekakav rezultat.

P: Možeš li da nam kažeš nešto više o tome šta je "ja"?

O: "Ja" je samo pretpostavljeno; mi ne znamo šta je "ja". Ja, međutim, znam šta je "Uspenski" i mogu da ga proučim u svemu u čemu se ispoljava. Zbog toga moram da počnem od "Uspenskog". "Ja" je varljivo i veoma malo; ono postoji samo kao mogućnost; ako ne raste, lažna ličnost će nastaviti da sve kontroliše. Mnogi ljudi greše

misleći da znaju šta je šta. Oni kažu "Ovo sam ja", dok je to zapravo lažna ličnost. Ovo je uglavnom povezano sa našom sposobnošću da igramo uloge. To je veoma ograničena sposobnost; u ćelini imamo pet ili šest uloga, bez obzira da li ih primećujemo ili ne. Možda ćemo primetiti određenu, sasvim varljivu sličnost među tim ulogama i onda, svesno ili nesvesno, doći do zaključka da iza njih stoji trajna individualnost. Mi je zovemo "ja" i mislimo da je ona u pozadini svih ispoljavanja, dok je zapravo to naša imaginarna slika o sebi. Ta slika mora da se prouči. Nemoguće je da steknemo praktično znanje o sebi ako ne poznajemo svoju lažnu ličnost. Sve dok mislimo da smo jedno, sve naše definicije su pogrešne. Čovek može nešto da postigne samo ako zna da sve njegove namere, želje i slično nisu stvarne i da one pripadaju lažnoj ličnosti. To je jedini mogući praktični rad i veoma je težak. Lažna ličnost mora da nestane ili da se u najmanju ruku onemogući da ometa naš rad. Ona će se, međutim, braniti i neće se predati lako. Rad je borba protiv lažne ličnosti koja uzvraća udarce, uglavnom pomoću laganja, jer je laž njeno najjače oružje.

P: Ako kažeš da je ono što mi zovemo "ja" imaginarno, šta podrazumevaš pod "svešću o sebi"? Koje ja može da bude svesno?

O: Ja kao različito od ne-ja. "Ja" – i ovaj sto. Kad sam rekao da je "ja" imaginarno, mislio sam na mentalnu predstavu koju imam o sebi, na ono što mislim o sebi. Kad kažem "Uspenski", to je jedan doterani Uspenski napravljen da izgleda onakav kakav nije. Pripisuju mu se mnoge stvari koje nema; ne poznajem njegove slabosti. Uslov potreban da bi pravo "ja" raslo jeste da se otarasimo "Uspenskog", a ne da se s njim identifikujemo.

P: Da li je "ja" stvarno samo ako je povezano s naporom?

O: "Ja" može da postoji samo u stanju svesti o sebi, a svaki trenutak rada na stvaranju svesti o sebi znači napor. Ništa ne može da se "dogodi" samo od sebe. Ako promenimo svoje biće, stvari će postati drugačije, ali u ovom stanju ništa ne može da bude drugačije.

P: Izgleda mi da samo lažna ličnost može da se prilagodi novim okolnostima; ona može da igra novu ulogu i učini je ugodnijom.

O: Lažna ličnost se zapravo ne prilagođava. Prilagođavanje u uobičajenom smislu znači manje-više kontrolisano delovanje. Lažna ličnost reaguje na drugačiji način, u skladu sa onim što jeste, ali

ona ne može da se prilagodi. I ne mora obavezno da stvari učini ugodnijim – na to ne možeš da računaš. Možeš da razumeš da lažnom ličnošću ne vladaš ni u najmanjoj meri. Kad počnemo da je primećujemo, shvatamo da ona upravlja svime, a da nju ništa ne može da kontroliše. Zato to ne možeš da nazoveš prilagodavanjem. Moraš da u sebi odvojiš ono čime možeš da vladaš od onoga čime ne možeš da vladaš. Ono čime ne možeš da vladaš pripada lažnoj ličnosti, a ono čime možeš da vladaš pripada tebi.

P: Kako čovek može da izađe na kraj sa lažnom ličnošću?

O: Moraš najpre da upoznaš sve njene osobine, a onda moraš da ispravno razmišljaš. Kad budeš ispravno razmišljao, naći ćeš načina da izađeš na kraj sa njom. Ne smeš da je opravdavaš; ona živi od opravdanja, pa čak i veličanja svih svojih osobina. Svakog trenutka u svom životu, čak i u mirnim trenucima, mi uvek opravdavamo lažnu ličnost smatrajući je dozvoljenom i nalazeći i sve moguće izgovore za nju. To zovem pogrešnim mišljenjem.

Pri proučavanju lažne ličnosti počinjemo sve više i više da uviđamo mehaničnost. Naporedo sa uviđanjem svoje mehaničnosti mi proučavamo kako da se od nje izbavimo stvaranjem nečeg što nije mehaničko. Kako to možemo da uradimo? Najpre moramo da mislimo o onom što želimo, odvajajući bitno od nebitnog. Rad na sebi, želja da upoznamo sebe i ideje rada, borba da se stvori svest, nisu mehanički – u to možemo da budemo sigurni. Ako posmatramo iz te perspektive, u sebi ćemo videti mnoštvo imaginarnih stvari. Te imaginarne stvari su lažna ličnost – imaginarna osećanja, imaginarna interesovanja, imaginarne ideje o sebi. Lažna ličnost je krajnje mehanička, pa je tu opet i podela na svesno i mehaničko. Ovaj mehanički deo nas je uglavnom zasnovan na fantaziji, pogrešnim pogledima na sve stvari, a iznad svega na pogrešnom gledanju na samog sebe. Moramo da shvatimo koliko smo u vlasti ove lažne ličnosti i pronademo stvari koje ne postoje stvarno i moramo da u sebi odvojimo ono na šta zaista možemo da se oslonimo od onog na šta ne možemo da se oslonimo. To može da bude početak.

Kad budemo sebe bolje poznavali, to će nam pomoći da se probudimo.

P: Da li hoćeš da kažeš da našu lažnu ličnost moramo da proučavamo tako što ćemo prikupljati materijal, zapažanja?

O: Tako što ćemo se podeliti, tako što nećemo za sve reći "ja". Reč "ja" može da se zaista upotrebi samo u odnosu na naš svesniji deo – želju da radimo, želju da razumemo, uvidanje da ne razumemo, uvidanje da smo mehanični; to je ono što može da se nazove "ja". "Ja" počinje da raste samo kada je povezano sa proučavanjem, sa radom na sebi; inače ne bi moglo da raste i ne bi bilo promene. Trajno "ja" ne dolazi odjednom. Sva iluzorna "ja" nestaju malo po malo, a pravo "ja" postepeno postaje sve jače i jače, uglavnom pomoću pamćenja sebe.

Pamćenje sebe u značenju same svesnosti je veoma dobro; međutim, kako napredujemo, ono malo po malo postaje povezano sa drugim interesovanjima, sa onim što želimo da steknemo. U ovom trenutku mi to pamtimo kratko vreme, a potom na čitav dan ili nedelju dana zaboravljamo. Neophodno je, međutim, da se to pamti sve vreme.

P: Da li je predmet pamćenja sebe postepeno otkrivanje trajnog "ja"?

O: Ne otkrivanje; ono je pripremanje tla za to. Trajno "ja" nije ovde. Ono mora da raste, ali ne može da raste kad je čitavo prekriveno negativnim osećanjima, identifikacijom i sličnim stvarima. Zato se počinje pripremanjem tla za to.

Međutim, kao što sam ranije rekao, pre svega je neophodno da se razume šta je pamćenje sebe, zašto je bolje da pamtimo sebe, kakav rezultat će to dati i tako dalje. O tome mora da se misli. Pored toga, neophodno je da pri pokušaju da pamtimo sebe održavamo vezu sa svim drugim idejama sistema. Ako čovek uzme jednu stvar, a propusti drugu – na primer, ako neko ozbiljno radi na pamćenju sebe ne znajući za ideju o podeli na mnoštvo "ja", tako da sebe uzima kao jednog (kao jedinstvo) od početka – pamćenje sebe će dati pogrešne rezultate, a možda čak i učiniti razvoj nemogućim. Ima, na primer, *škola* ili sistema koji su, iako to ne formulišu na takav način, zapravo zasnovani na lažnoj ličnosti, na borbi protiv savesti. Sigurno je da takav rad mora da donese pogrešne rezultate. Isprva će on stvoriti određenu vrstu snage, ali će to učiniti nemogućim razvoj više svesti. Lažna ličnost ili uništava ili iskrivljuje pamćenje.

Pamćenje sebe mora da bude zasnovano na ispravnoj funkciji. Istovremeno sa radom na njemu mora da se radi na slabljenju lažne

ličnosti. Od početka je predloženo i objašnjeno nekoliko pravaca rada i svi oni moraju da se odvijaju zajedno. Ne možeš da radiš jednu stvar, a drugu jednostavno ne radiš. Za stvaranje ove ispravne kombinacije neophodne su sve one, ali razumevanje borbe protiv lažne ličnosti mora da dođe prvo. Pretpostavimo da neko pokušava da pamti sebe a neće da ulaže napore protiv lažne ličnosti. Tada će u igru ući sve njene osobine, govoreći: "Ne svidaju mi se ovi ljudi", "Neću ovo", "Neću ono", i tako dalje. Tada to neće biti rad, već nešto sasvim suprotno. Kao što sam već rekao, ako čovek pokušava da radi na ovakav pogrešan način, može sebe učiniti jačim nego što je bio ranije, samo što su, u ovom slučaju, kako čovek postaje jači mogućnosti za razvoj manje. Učvrstiti se pre nego što se razvijemo – u tome je opasnost.

P: Postoji li nešto čega treba da se čuvamo?

O: Bez sumnje. Samo mali deo nas hoće da pamti sebe, a druge podličnosti, ili mnoga "ja", to uopšte neće. Znači, neophodno je da ih otkrijemo i iznesemo na svetlo, da vidimo koja su korisna za ovaj rad, koja su ravnodušna, a koja su toliko zaspala da o njemu ne znaju ništa. Cilj je da čovek stekne kontrolu nad mnogim svojim "ja", ili podličnostima, da bude u stanju da izvuče ovo ili ono na površinu, da ih na određeni način uredi. "Ja" koje ima tu kontrolu neće biti jedno od ovih koje sad imaš. Ideja o stvaranju pravog "ja" je najvažnija; ono se ne može stvoriti slučajno. U najvećem broju slučajeva nas zadovoljava filozofski pojam "ja"; mi verujemo da ga imamo i ne shvatamo da zapravo prelazimo iz jednog "ja" u drugo.

P: Što se tiče naklonosti i odbojnosti, kako da razdvojimo ono što je stvarno od onog što pripada lažnoj ličnosti?

O: Počni od uvida da je sve lažna ličnost, a potom pokušaj da pronadeš šta nije. Ovo drugo ne možeš da uradiš pre nego što uradiš ono prvo. Najpre moraš da razumeš da je sve lažna ličnost, a kad se u to uveriš, možeš da pronadeš ono što si "ti". Nastavi da posmatraš. Rad počinje od trenutka kad čovek shvati da *nije*. Kad to uđe u sve, kad postane uvid, onda je rad produktivan, ali dok čovek o sebi misli kao o "ja" (celini) onda to nije produktivan rad.

Moraš da razumeš da je lažna ličnost vrlo varljiva stvar. Ona je je-dna, ona se ne sastoji od raznih podličnosti; međutim, istovremeno ona sadrži protivrečne i nespojive osobine, osobine koje se ne mogu ispo-

ljiti istovremeno. Prema tome, ne znači da možeš da vidiš celu lažnu ličnost u jednom trenutku. Ponekad možeš da vidiš veći deo nje, a u drugim trenucima će se određene njene osobine ispoljiti odvojeno.

Mora takođe da se zapamti da je lažna ličnost često prilično privlačna ili zabavna, posebno drugim ljudima koji žive u svojim lažnim ličnostima. Zato, kad počneš da gubiš svoju lažnu ličnost, kad počneš da se boriš protiv nje, nećeš se dopadati ljudima. Reći će ti da si postao sumoran.

P: Kako da čovek razlikuje šta *nije* lažna ličnost?

O: Lažna ličnost ne može da ulaže napore. Ako nisi siguran, to je najlakši način da znaš. Lažna ličnost uvek pokušava da sve učini što je moguće lakšim, uvek bira ono što zahteva najmanje napora. Moraš, međutim, da razumeš da ništa ne možeš da naučiš niti da promeniš bez napora. Prema tome, kad pronadeš neko "ja" ili grupu "ja" koja su spremna da ulažu napore, to znači da ona ne pripadaju lažnoj ličnosti.

P: Može li čovek da stekne novu lažnu ličnost u odnosu na sistem?

O: Ako čovek ne razmišlja o lažnoj ličnosti ili je ne razume i ako sebe obmanjuje misleći da radi, neće steći novu lažnu ličnost, ali će ona koju ima rasti. Zato se ona mora isključiti, ako ne i uništiti, ubrzo nakon što se počne sa radom.

P: Moja predstava o sebi me često navodi da mislim da me ne uvažavaju dovoljno i zato patim zbog svoje slike o sebi.

O: Potpuno tačno, ali ne misli o slici; moraš jedino da pamtiš pravac. U svojim predstavama o sebi možeš da se varaš, ali to nije važno. Samo, pravac mora da bude dobar; ne možeš da odeš negde, a da ne znaš kud ideš. Svoju imaginarnu predstavu o sebi možeš da vidiš jedino iz prave perspektive, a pravu perspektivu daje pravac. Nema drugog ugla iz kojeg možeš da je vidiš.

P: Da li bi mogao da opet kažeš šta sad zamenjuje pravo "ja"?

O: Želja da znaš. Pravo "ja" će rasti iz toga, ako bude raslo. U početku je teško da se ono definiše, ono je cilj. Ako se povežeš sa određenim radom, određenim sistemom, ono počinje da raste; ono, međutim, ne može da raste samo od sebe jednostavno zahvaljujući srećnim okolnostima.

Veoma je jednostavno da se utvrdi da mi nemamo trajnog "ja". Pokušaj da sebe pamtiš petnaest minuta; to će ti pokazati stepen tvog

bića. Kad bi imao trajno "ja", mogao bi sebe da pamtiš petnaest sati! To je zaista veoma jednostavno, samo što mi nemamo ključeve svoje mašine. Kad bismo imali ključeve, bilo bi lako da je otvorimo i vidimo šta je unutra, a potom odvojimo izmišljeno od stvarnog. Međutim, čak i to moramo da naučimo – suviše smo se navikli na nestvarno.

Zato predmet našeg proučavanja mora da bude lažna ličnost, koja je uvek ovde. Samo ako je poznaješ u svim njenim manifestacijama, možeš da je odvojiš od "ja". Mi smo identifikovani sa imaginarnom slikom o sebi, a to je veoma opasan objekt identifikacije.

P: Kako da čovek počne da razlikuje šta je stvarno?

O: Ne možeš to da učiniš. Možeš, međutim, da razlikuješ ono što je nestvarno na isti način kao što razlikuješ istinu od laži. Nema potrebe da se filozofira; posmatraj to jednostavno. Najpre moramo da razlikovanje primenimo na jednostavne stvari. U našem životu fantazija igra veoma važnu ulogu, jer u nju verujemo. Stvarno može da raste samo na račun imaginarnog. U običnom životu, međutim, nestvarno raste na račun stvarnog.

P: Ne razumem sasvim podelu na rad i običan život.

O: Odnos rada na sebi prema životu upravo je odnos trajnog "ja" prema lažnoj ličnosti. Rad je trajno "ja" u začetku, dok je obični život lažna ličnost. Kad razumeš šta je trajno "ja", kad si svestan sebe i imaš trajnu kontrolu, to je rad. U ovom trenutku ti živiš u lažnoj ličnosti.

P: Teško mi je da uvidim razliku između "ja" i "gospode B."

O: Kao što sam upravo rekao, u podeli na "ja" i "gospodu B." praktično je sve "gospoda B.". "Ti" možeš da nadrađeš "gospodu B." samo putem svog interesovanja za sistem, jer pravo "ja" ne može da raste ni iz čega drugog. Bez tih ideja, bez tog interesovanja, sav materijal koji imaš ovde neće ni do čega dovesti, jer ga te ideje održavaju u određenom pravcu, u određenom usmerenju. Ti isprva proučavaš, posmatraš sebe i slično, a onda, ako radiš, posle izvesnog vremena će se s vremena na vreme "ja" pojaviti na trenutak, ali nećeš biti u stanju da ga zadržiš i ono će opet nestati. To će se odvijati izvesno vreme, a onda će se, u određenom trenutku, ono pojaviti i ostati dovoljno dugo da bi ga prepoznala i zapamtila. To je način na koji se pojavljuju sve nove stvari; isprva dolaze samo u kratkim trenucima,

potom se zadržavaju duže. To je prirodan put rasta, drugačiji ne može da bude. U sebi imamo veoma mnogo već zahuktalih mehaničkih načina mišljenja i veoma mnogo drugih pogrešnih stvari. Pravo "ja" se pojavi i istog trenutka bude zgnječeno.

Kad razumeš više o lažnoj ličnosti, shvatićeš da si njome okružena. Ne možeš da vidiš ništa bez očiju lažne ličnosti, ne možeš da čuješ bez ušiju lažne ličnosti ni da govoriš bez glasa lažne ličnosti. Sve se odvija pomoću lažne ličnosti, a prvi korak je da to znaš, jer ćeš tad znati koliko mnogo mesta u tvom životu ona zauzima.

P: Pošto je lažna ličnost imaginarna, da li ona zaista postoji?

O: Ona ne postoji stvarno, ali mi zamišljamo da postoji. Ona postoji u svojim manifestacijama, ali ne kao naš stvarni deo. Ona je kombinacija "ja" koja nemaju stvarnu zasnovanost, ali deluju i proizvode određene posledice. Ne pokušavaj da je definišeš, jer ćeš se izgubiti u rečima, a mi moramo da operišemo činjenicama. Negativna osećanja postoje, iako istovremeno i ne postoje, jer za njih nema pravog centra. Isto je i sa lažnom ličnošću. Jedna od nesreća našeg stanja je što smo puni stvari koje ne postoje.

Morate da razumete da na nivou na kome ste ne možete čak ni da počnete da radite; morate prvo da izmenite neke stvari. Samo pomoću posmatranja možete pronaći šta da promenite. Ponekad to postaje veoma jasno i borba tek tad počinje, jer lažna ličnost počinje da se brani.

Najpre morate da upoznate lažnu ličnost. Sve što smo dosad govorili odnosi se na prvi stadijum – razumevanje da ne poznajemo lažnu ličnost, da moramo da je proučavamo da bismo je upoznali, da je sav rad koji smo obavili obavljen na račun lažne ličnosti, da sav rad koji na sebi moramo da obavimo znači slabljenje snage lažne ličnosti i da, ako u radu počnemo da se trudimo, a ostavljamo lažnu ličnost na miru, od rada neće biti ništa.

Ponavljam ponovo – morate da razumete da je lažna ličnost kombinacija svih laži, osobina i raznih "ja" koja ni na koji način ne mogu da budu korisna ni u životu ni u radu – baš kao i negativna osećanja. Pa opet lažna ličnost uvek kaže "ja" i uvek sebi pripisuje mnoge sposobnosti, kao što je volja, svest o sebi i slično, i ako se to ne obuzda, postaje prepreka čitavom radu.

Zbog toga je u pokušajima da promenimo sebe jedan od prvih i najvažnijih činilaca podela sebe na "ja" i lažnu ličnost (kako god da

se ona zove). Ako se ta podela ne izvrši, ako je čovek zaboravi i nastavi da o sebi misli na uobičajeni način, ili ako se na pogrešan način podeli, rad se zaustavlja. Rad na sebi može da napreduje samo na osnovu ove podele, ali podela mora da bude *ispravna*. Ljudi se često pogrešno podele; ono što im se u sebi dopada zovu "ja", a ono što im se ne dopada ili što je po njihovom mišljenju slabo ili nevažno zovu "lažna ličnost". To je sasvim pogrešna podela; ona ništa ne menja i čovek ostaje isti kakav je i bio. Ta pogrešna podela je jednostavno laž, laganje samom sebi, koje je gore od svega, jer će se istog trenutka kad se čovek susretne sa najmanjom preprekom lažna ličnost ispoljiti unutrašnjim raspravljanjem i pogrešnim razumevanjem. Ako čovek koristi pogrešnu podelu, neće biti pouzdan i u trenutku kad je potreban, izneveriće.

Da bi se pravilno podelio, čovek mora da razume šta je "ja", a šta je "Uspenski", "Braun" ili "Džons", drugim rečima, šta je laž, a šta je on sam. Kao što sam rekao, čak i ako se složite s tim načinom podele sebe, skloni ste da ono što vam se u sebi dopada zovete "ja", a ono što vam se ne dopada "ne-ja", jer se prava podela ne može odjednom naći; najpre morate da nađete neke putokaze koji su u vezi s radom i koji će vam pomoći. Na primer, ako kažete da vam je cilj da budete slobodni, pre svega je potrebno da razumete da niste slobodni. Ako razumete do koje mere niste slobodni i ako formulišete želju da budete slobodni, videćete koji deo u vama želi da bude slobodan, a koji ne. To bi bio početak.

P: Može li čovek da vidi lažnu ličnost bez pomoći?

O: Teorijski se tome ništa ne protivi; samo, ja nikad nisam video takav slučaj. Čak i kad im se pomogne, ljudi je ne vide. Čoveku možete pokazati ogledalo, a on će reći: "To nisam ja, to je veštačko, a ne pravo ogledalo. To nije moja slika."

P: Kako da se ukloni lažna ličnost?

O: Ne možeš da je ukloniš. To je kao da pokušavaš da sam sebi odsečeš glavu. Možeš, međutim, da je učiniš manje upornom, manje trajnom. Ako je tvoja lažna ličnost prisutna dvadeset tri od dvadeset četiri sata, kad rad započne, biće tu dvadeset dva sata, a "ti" ćeš biti prisutan jedan sat duže. Ako u određenom trenutku osetiš opasnost od ispoljavanja lažne ličnosti i pronadeš način da ga zaustaviš, to je način na koji treba da se počne. Pitanje o uklanjanju uop-

šte ne dolazi u obzir – ono je povezano sa sasvim drugim stvarima. Moraš da stekneš kontrolu.

P: Zar nije proučavanje lažne ličnosti analiziranje sebe? Mislio sam da to nije dobro.

O: U izvesnoj meri jeste analiziranje. Ono što sam rekao o uzdržavanju od analiziranja bilo je u prvom predavanju. Tada sam rekao da je analiza nemoguća jer nemate dovoljno znanja. Analiza znači utvrđivanje uzroka i posledica. Zato sam najpre rekao da treba da se uzdržavate od analize i samo posmatrate, posmatrate, posmatrate i ništa više, jer će vreme za analizu doći kad budete znali nove zakone. Sad mi proučavamo te zakone, pa je sigurno da moramo da analiziramo sve više i više. Vidiš, pravila za posmatranje i razmišljanje u prvom predavanju su jedna stvar, ali se, kako vreme protiče, menjaju i prilagođavaju. Ono što čovek prvog dana ne može da uradi, drugog već mora. I mogućnosti i teškoće se sve vreme uvećavaju. Analiza mora da se koristi oprezno, kad je to neophodno; i ne u svemu. Ponekad je to samo gubljenje vremena.

P: Da li misliš da lažnu ličnost ponekad izgrađuju drugi – na primer, kad ljudi pred detetom kažu kako mrze strance?

O: Potpuno tačno. Lažna ličnost se gradi sa raznih strana, a svakako velikim delom pomoću sugestija drugih ljudi. Dete dobija mnogo sugestija, pogotovo o dopadanju i nedopadanju.

P: Ne shvatam sasvim kako da pronadem "ja" koja se protive radu. Znači li to da treba da razlučimo koja su to ja?

O: Ne smeš da o tome teorijski razmišljaš. Pokušaj da pronadeš šta se u tebi protivi idejama sistema, ili pokušaj da pronadeš "ja" (možeš da ih zoveš kako hoćeš) koja su prema tim idejama ravnodušna. Pretpostavimo da imaš određeni ukus za hranu. Ta "ja" koja su zainteresovana za hranu ne mogu biti zainteresovana za pamćenje sebe. Zatim su tu druga "ja" koja su zainteresovana za stvari koje se protive pamćenju sebe. Ima mnogo stvari koje sa zadovoljstvom možeš da radiš samo ako ne pamtiš sebe, pa je prirodno da će ta "ja" biti neprijateljski raspoložena prema pamćenju sebe, jer im ono kvari zadovoljstvo. Pokušaj da ih nadeš na taj način. Teorijski pristup neće pomoći.

P: Kakvo je poreklo ovih grupa veštačkih "ja"?

O: Mogu se stvoriti imitacijom, željom da se bude originalan, da se bude privlačan, da nam se ljudi dive i slično.

P: Kad pronademo grupu "ja" koja ne želi da pamti sebe, šta da radimo s njom?

O: Ostavi ih na miru. Ako ne žele da to rade, šta im možeš? Ako postoje grupe "ja" koje žele da pamte sebe, radi na njima. Ona "ja" koja uvidaju neophodnost pamćenja sebe moraju da rade s drugim "ja" koja to takođe žele. Ne smeju da trače vreme ubeđujući ostale.

P: Može li se očekivati da će neka "ja" u čoveku biti uplašena idejom odvajanja "ja" od "gospodina A."?

O: Svakako da će sva "ja" od kojih se lažna ličnost sastoji biti uplašena, jer to je za njih smrt. Moraš, međutim, da razumeš da će ona svoj strah pokazati možda samo na neko vreme, a posle toga će se možda prerusiti da ne bi umrla. Možeš ozbiljno da misliš da si završio sa lažnom ličnošću, dok se ona samo prikriva u nekoj osobini, spremna da se pojavi. Ta osobina je uvek slabost. Sve dok je zadržavamo, ona odnosi svu energiju, ali može da bude veoma dobro prerusena i u tom obliku čak može da postane jača, rastući naporedo sa rastom pravog "ja". Zato uvid o neophodnosti ove podele na "ja" i "gospodin A." nije dovoljan da je uništi. Moraš da zapamtiš da se lažna ličnost brani.

P: Zasniva li se lažna ličnost na negativnim osećanjima?

O: U lažnoj ličnosti pored negativnih osećanja ima i mnogih drugih stvari. Tu su, na primer, uvek loše mentalne navike; lažna ličnost, ili delovi lažne ličnosti, uvek su zasnovani na pogrešnom razmišljanju. Ipak si u izvesnoj meri u pravu: ako u nekim slučajevima oduzmeš negativna osećanja lažnoj ličnosti, ona kolabira, jer bez njih ne može da živi. Sa druge strane, neke lažne ličnosti mogu da funkcionišu na najprijatnijim osećanjima. Ima veoma veselih lažnih ličnosti i tvoja lažna ličnost na taj način može da te obmane i navede da veruješ da se boriš protiv negativnih osećanja. Ona može da te obmane na mnogo različitih načina.

P: Rastu li sva negativna osećanja iz lažne ličnosti?

O: Kako bi moglo biti drugačije? Ona je, da tako kažemo, specijalan organ za negativna osećanja, za njihovu proizvodnju, uživanje u njima i njihovo ispoljavanje. Sećaš se da za negativna osećanja ne postoji pravi centar. Lažna ličnost se ponaša kao centar za njih.

P: Da li je identifikacija uvek ispoljavanje lažne ličnosti?

O: Lažna ličnost ne može da se ispolji bez identifikacije, a ne mogu ni negativna osećanja ni mnoge druge stvari u nama, kao što su laganje i sva fantazija. Čovek se, pre svega, identifikuje sa sopstvenom imaginarnom predstavom o sebi. Čovek kaže: "Ovo sam ja" iako je to samo puka fantazija. Isto je i sa laganjem – bez identifikacije čovek ne može da laže; bilo bi to veoma bedno laganje i niko mu ne bi poverovao. Ovo, prema tome, znači da čovek prvo mora da obmane sebe, a onda može da obmane i druge.

Proučavanje lažne ličnosti je jedan od najbržih metoda za pamćenje sebe. Što više razumeš svoju lažnu ličnost, više ćeš pamtiti sebe. Ono što sprečava pamćenje sebe jeste pre svega lažna ličnost. Ona ne može i ne želi da pamti sebe, i ne želi da dozvoli nijednoj drugoj podličnosti da to čini. Ona na sve moguće načine pokušava da zaustavi pamćenje sebe, uzima neki oblik sna i naziva ga pamćenjem sebe. Tad je sasvim srećna.

Ne smeš da veruješ svojoj lažnoj ličnosti – njenim idejama, njenim rečima, njenim delima. Ne možeš da je uništiš, ali možeš da je na neko vreme učiniš pasivnom, a potom možeš da je malo po malo oslabljuješ.

P: Kažeš da se ne sme verovati ničemu što je povezano sa lažnom ličnošću, ali izgleda da je ona sve što je prisutno.

O: Ne može biti tako. Postoji jedna stvar – *ti*, i postoje imaginarna "ja". *Ti* si ono što stvarno *jeste*, i moraš da naučiš da razlikuješ. To može biti veoma malo, veoma elementarno, ali bi trebalo da budeš u stanju da u sebi nađeš nešto dovoljno određeno i čvrsto. Ako smo potpuno lažna ličnost, ništa se ne događa. Postoje ljudi koji su samo lažna ličnost. Ostale njihove strane su toliko potčinjene, toliko slabe, da ne mogu da se odupru lažnoj ličnosti. Ovi ljudi neće proučavati sebe jer bi se uplašili da vide kakvi su. Lažna ličnost to uopšte ne voli. Ako počnu, uglavnom veoma brzo odustaju objašnjavajući to na nekakav način, jer nisu sposobni da nastave proučavanje sebe. Ako, međutim, čovek ima energije da nastavi da proučava lažnu ličnost, to će pokazati da pored nje ima još nešto. Kao što sam ranije rekao, to je svakodnevni rad, a ne jednomesečna ili jednogodišnja kampanja. To je svakodnevni ispit.

P: Misliš li da je lažna ličnost sklonija da nas napusti kako postajemo stariji?

O: Ne. Ako ne činiš ništa protiv nje, ona raste. Ukusi mogu da se razlikuju, ali ona raste. To je jedini "razvoj" koji se događa u mehaničkom životu. Lažna ličnost je naš najmehaničkiji deo – toliko mehaničan da za njega nema nade. Zato mu se ne sme dozvoliti da uđe u rad.

P: Verovatno zaista veliki ljudi, na primer sveci, pobeđuju lažnu ličnost?

O: Zavisi od nivoa. Sveci opisuju davole sa kojima moraju da se bore. Svi davoli žive u lažnoj ličnosti.

P: Kako mogu da zapamtim svoj uvid da je veliki deo emocionalne patnje u lažnoj ličnosti?

O: Samo pamćenjem sebe. Ako naučiš da je koristiš, patnja je najbolja moguća pomoć pamćenju sebe. Sama po sebi ona neće pomoći; čovek može čitavog života da pati i da to ne da nikakav rezultat, ali ako nauči da *koristi* patnju, ona će moći da pomogne. U trenutku kad patiš pokušaj da pamtiš sebe.

P: Ima dve vrste patnje: jedna proističe iz toga što vidim sopstvenu mehaničnost i slabost, a druga iz toga što vidim da je neko ko mi je drag bolestan ili nesrećan. Kako da joj se suprotstavim ili je upotrebim za rad?

O: Pitanje je možeš li nešto da učiniš ili ne? Ako možeš, onda možeš, ali ako ne možeš, to je druga stvar. Ako počnemo da patimo zbog svake stvari u kojoj ne možemo da pomognemo, onda je sigurno da nikada nećemo prestati da patimo. Glavno je da otkrijemo koliko u tome ima fantazije. Možemo da budemo savršeno sigurni da je uošte nema, ali ako načinimo samo još jedan napor, često vidimo da je sve to fantazija. Mi o sebi imamo pogrešnu sliku, a istovremeno toj pogrešnoj slici pripisujemo stvarne osobine. Ako je, međutim, ta slika lažna, onda je sve vezano za nju obavezno lažno i njena patnja je takode lažna. Ona može da bude vrlo jaka, ali svejedno nema razlike. Imaginarna patnja je uglavnom neprijatnija od stvarne, jer sa stvarnom patnjom nešto može da se učini, dok sa imaginarnom ne može ništa. Možeš jedino da je se otarasiš, ali ako ti je stalo do nje ili si na nju ponosan, nastojaćeš da je zadržiš.

P: Još uvek ne uvidam kako da počnem da razumevam lažnu ličnost?

O: Moraš da znaš šta je ona, da je odrediš, da tako kažemo; to je prvi korak. Moraš da shvatiš da su sva identifikacija, svo pridavanje

značaja, sve laži, sve laži samom sebi, sve slabosti, sve protivrečnosti, primećene ili neprimećene, lažna ličnost. Ona je kao posebna rasa psa. Ako je ne poznaješ, ne možeš da o njoj govoriš. Dovoljno je ako se vide makar i njeni sitni parčići, jer je svaki njen delić istog soja. Ako tog psa vidiš jednom, uvek ćeš ga prepoznati. On laje na poseban način, hoda na poseban način. ...

U početku ne možeš da znaš šta je "ja", a šta je lažna ličnost. Ono što zoveš "ja" je složena struktura, a takva je i lažna ličnost. Ne možeš da znaš sve o svakoj od njih; ako, međutim, sa jedne strane uzmeš nešto za šta ne sumnjaš da je lažno, a s druge strane nešto za šta ne sumnjaš da je istinito, možeš da ih uporediš.

P: Ponekad posmatram kako se identifikujem ili pridajem značaj i uvidam da tako činim zbog slike koju imam o sebi. Mogu li na taj način da upoznam lažnu ličnost i da je, posmatrajući je, oslabim?

O: Da, to je jedini način, ali samo ako se od toga ne zamoriš, jer u početku mnogi započnu sa entuzijazmom, ali se ubrzo umore i počnu da koriste "ja" bez razlikovanja ne pitajući se "koje ja"? Naš glavni neprijatelj je reč "ja", jer, kao što sam rekao, u određenim okolnostima zaista nemamo prava da je koristimo. Mnogo kasnije, posle dugog rada, možemo da o grupi "ja", koja odgovaraju Zameniku Nadzornika, govorimo kao o "ja". Međutim, kad u uobičajenim okolnostima kažeš "ne volim" moraš da pitaš sebe: "Koje od mojih "ja" ne voli?" Na taj način sebe neprekidno podsećaš na ovo mnoštvo. Ako jednom zaboraviš, biće ti lakše da zaboraviš sledeći put. U radu ima mnogo dobrih početaka, a potom, posle izvesnog vremena, to se zaboravi i ljudi počinju da klize nizbrdo i na kraju postaju još više mehanični nego ranije. Početak poznavanja sebe je razumevanje ko u nama govori i kome možemo da verujemo.

P: Da li se sposobnost za rad povećava onoliko koliko je čovek u stanju da oslabi lažnu ličnost?

O: Rad počinje borbom protiv lažne ličnosti. Sve što čovek dobija može da dobije jedino na račun lažne ličnosti. Kasnije, kad se ona učini pasivnom, čovek može mnogo da dobije na račun drugih stvari, ali dugo mora da, takoreći, živi od lažne ličnosti. U običnom životu je veoma teško pronaći lažnu ličnost, jer pošto nema delovanja protiv nje, nema takode ni otpora. Ali kad čovek počne da radi, javlja se otpor radu, a taj otpor je lažna ličnost.

P: Zar ne može lažna ličnost da bude zainteresovana ili privučena idejama sistema?

O: Da, veoma. Samo što ćeš tada imati sistem u svetlu lažne ličnosti, a to će biti sasvim drugi sistem. Onog trenutka kad lažna ličnost uzme sistem za sebe, ona sama jača, a slabi sistem za tebe. Ona doda jednu reč ovde, drugu onde i ne možeš ni da zamisliš u kakvom čudnom obliku su mi se vratile neke od ideja. Jedna izostavljena reč iz neke formulacije može da određenu ideju učini sasvim drukčijom. Lažna ličnost uvek sve zna bolje i uvek je puna opravdavanja da čini ono što joj se sviđa. U tome je opasnost.

Sistem znači sve što je rečeno u smislu u kome je rečeno. Ako to čovek ispravlja, svesno ili nesvesno, onda se to ne može zvati sistemom – to će biti lažni sistem, falsifikat sistema. Onog trenutka kad ostane netačan ili se nešto zaboravi ili izostavi, daće pogrešne rezultate.

P: Pitao sam ovo zato što ponekad sumnjam da je moj interes za rad stvaran – možda lažem sebe.

O: Na to možeš da odgovoriš samo ti i to jedino ako ne zaboraviš osnovne principe i ne govoriš "ja" za nešto što je samo jedno od mnogih "ja". Moraš da znaš za druga "ja" i da to pamtiš. Zaboraviti "ja" to veoma je opasno, jer tada sitnica, mala izmena u nečemu, može da bude dovoljna da sve pođe pogrešnim putem.

Kad smo do sada govorili o čoveku, govorili smo o opštim ljudskim osobinama zajedničkim svim ljudima. Međutim, u određenim prilikama u radu, pored razumevanja opštih principa, čovek mora pokušati da pronade sopstvene osobenosti, jer čovek ne može da upozna sebe za praktične ciljeve ako poznaje samo opšte osobine. Svaki čovek ima svoje sopstvene individualne osobine, sopstvene slabosti kad nije u stanju da se odupre stvarima koje se događaju. Te osobine ili slabosti mogu da budu veoma jednostavne ili veoma složene. Neko možda može da odoli svemu osim dobrom jelu; drugi svemu osim pričanju, ili može da bude lenj, ili suviše aktivan. Na određenom stupnju proučavanja sebe veoma je važno da čovek nađe svoju glavnu osobinu, što znači glavnu slabost. Glavne slabosti

raznih ljudi su veoma različite i ako smo u stanju da se odupremo nečemu čemu drugi čovek ne može da se odupre, zato što je to slučajno njegova glavna osobina, ova razlika u slabostima stvara kod nas iluziju da možemo da "činimo". Glavna osobina ili glavna slabost je u lažnoj ličnosti. U nekim slučajevima je moguće da se pozdano vidi jedna, dve ili tri osobine ili sklonosti, često međusobno povezane, koje se pojavljuju kao osovina oko koje se sve obrće. To je glavna osobina. Ponekad je ona veoma jasna i izrazita, ali je ponekad teško da se opiše. Naš jezik često nema reči ni oblika da je opiše, često se na nju može ukazati samo na zaobilazni način. Zanimljivo je da čovek nikad ne može da uvidi sopstvenu glavnu osobinu, jer je u njoj, a i kad mu se kaže, obično u to ne veruje. Mi, međutim, možemo da pronademo ono što se s njom dodiruje, iako to nije ona sama.

Ponekad je korisno da se sakupe mišljenja prijatelja o sebi, jer to često pomaže u otkrivanju naših osobina. Veoma je važno da se pronade šta stvara prepreke u našem radu. Sve dok je čovek ne pronade, glavna osobina znači stalni gubitak energije i zato moramo da pronademo tu rupu i zapušimo je.

P: Može li čovek uopšte sam da otkrije glavnu osobinu?

O: U određenim trenucima u organizovanom radu ona će izbiti na površinu, ili ti može biti saopštena. Ali, ako ti se saopšti, nećeš u to verovati. Ili je, ponekad, toliko očigledna da je nemoguće da se porekne, ali uz pomoć odbojnika čovek može opet da je zaboravi. Poznao sam ljude koji su imenovali svoju glavnu osobinu i izvesno vreme je pamtili, a onda zaboravili. Tome moraš da se sam približiš. Kad je osetiš u sebi, znaćeš. Ako ti se samo kaže, lako možeš da zaboraviš. Kad uvidiš veliki broj ispoljavanja svoje lažne ličnosti, možeš da nadeš svoju osobinu.

P: Da li je to ono što nazivaš odbojnik?

O: Ne, ali odbojnici skrivaju glavnu osobinu; oni je potpomažu.

P: Ako pronademo svoju glavnu osobinu, možemo li da je ispravimo? Rekao si da ne možemo ništa da ispravimo.

O: Na uobičajeni način ne možemo. Ovde to, međutim, podrazumeva korišćenje rezultata iskustva i znanja koji ne pripadaju običnom životu.

P: Ali i običan čovek se takode menja.

O: Naravno da se menja – postaje još mehaničniji, još uži i još skučeniji. Izuzetaka može biti, ali po pravilu u običnom životu stvari ne napreduju. Ličnosti se menjaju, posebno ako se okolnosti promene, ali je to mehanička, slučajna promena. Svoja mišljenja mi često zasnivamo na izuzecima, bilo da ih pravno ili pogrešno opažamo. Lakše je primetiti izuzetke nego pravila.

P: Pošto je u sebi primetio određenu težnju, čovek odlučuje da se to više neće dogodati.

O: Obično se posle odluke to i dalje dešava. Ili, ako se ne dešava, umesto toga se pojavljuje neka druga tendencija. Po pravilu, samo jedna stvar može da prekine druge stvari: strah.

P: Menjaju li se glavne osobine tokom života?

O: Ako su jasno izražene, ostaju iste čitavog života.

P: Ipak mogu da vidim da nekih stvari koje sam imao sad nema.

O: Moguće. Naše znanje o sebi veoma je nedovoljno. Čovek u životu može da posmatra mnoge stvari i da napravi velike greške ako ne zna kako da ih proveri. Glavnu osobinu je, kao što sam rekao, uglavnom teško videti.

P: Možeš li da mi kažeš koja je moja glavna osobina?

O: Ne bih to učinio. Vidiš, za početak rada to nije neophodno. U početku nije važna sama glavna osobina, već ono što ona proizvodi, a to može da se prouči u stavovima. Mi ne poznajemo svoje stavove jer o sebi nikad nismo razmišljali na pravi način. Imamo suviše mnogo fantastičnih predstava. Ono što sad moramo da proučimo su naše tačke gledišta, uobičajena osećanja, način na koji mislimo, šta izmišljamo. Sve su to rezultati glavne osobine ili glavnih osobina, jer nije uvek samo jedna osobina najvažnija, već može da ih bude i dve ili tri. Razmišljaj o lažnoj ličnosti; za praktične ciljeve to je sasvim dovoljno. Teorijski se lažna ličnost najčešće okreće oko jedne osovine, a ta osovina je glavna osobina. Ako čovek ima jednu veliku slabost, to je s jedne strane prednost, jer jednim udarcem može da postigne mnoge stvari ako je pobeđi. Prednost je kad su stvari koncentrisane, kad se veći broj sastaje u jednoj tački. Tada napor u toj tački daju bolje rezultate nego ako čovek radi na više strana. Glavnu osobinu, međutim, nije uvek moguće definisati. Ponekad na nju možeš da ukažeš prstom, ponekad ne; u jednom čoveku možeš da je vidiš, u drugom ne. Lažnu ličnost, međutim, možeš da vidiš.

P: Da li je glavna osobina hrana za lažnu ličnost?

O: Glavna osobina nije hrana. Ona *jest* lažna ličnost; ona je nešto na čemu se lažna ličnost zasniva i što ulazi u sve.

P: Da li glavna osobina uvek donosi odluke u važnim trenucima?

O: To je najbolja definicija za nju – da ona uvek donosi odluke.

U vezi sa glavnom osobinom, bolje je da se najpre misli u opštim crtama – zašto si prišao sistemu, šta želiš od sistema. Često se događa da ljudi dolaze na predavanja godinama i zaborave zašto su došli. Sistem može da odgovori na tvoja pitanja ako pamtiš zašto si došao – ali bez toga ne. Možda si zaboravio na mehaničnost; možda si zaboravio da je svako veoma duboko uveren da može da "čini", a to u stvari ne može jer o tome ne misli ili ne želi da misli. Neophodno je da se borimo sa tom idejom i da razumemo da smo mehanični, da ne možemo ništa da učinimo, da spavamo, da imamo mnogo "ja" – sve te stvari. To će ti pomoći da vidiš lažnu ličnost, jer su sve te stvari koje sebi pripisujemo standardni primer fantazije. A imaginarna ličnost, lažna ličnost, jeste svačija glavna osobina.

P: Da li je lažna ličnost uvek sebična?

O: Ako o sebi misliš kao o lažnoj ličnosti i pokušavaš da pronađeš ono što ona nije, možeš da budeš prilično siguran da je sve što je sebično lažna ličnost. Ali, što više o njoj misliš, to ćeš je manje videti. Ona može da izgleda veoma nesebično, a to je najgore od svega!

P: Postoji li mnogo varijeteta glavne osobine?

O: Ima neobičnih varijeteta, a ima klasičnih. U *Novom Zavetu* opisana je jedna veoma uobičajena osobina – kad vidimo tuđe greške, ali ne i svoje sopstvene. Zatim, veoma je uobičajena određena vrsta samosažaljenja. A ima takođe i čudnih kombinacija za koje je ponekad teško naći psihološku definiciju.

P: Da li je pamćenje sebe jedini način da se pobedi lažna ličnost?

O: Bez pamćenja sebe ne možemo ništa da učinimo. To je jedini način.

P: Da li je moguće da čovek ima različite osobine kad je sa različitim ljudima?

O: Ne, to su uloge. Osobine se ne menjaju tako brzo.

P: Da li je osobina okrivljavanje drugih?

O: Može da bude osobina. Ali, na čemu se zasniva? Na nedostatku razumevanja. Ako počneš da proučavaš psihologiju, videćeš da su svi uzroci u tebi; ne može biti uzroka van tebe. Ne podsećaš se na to dovoljno često. Jedan mali deo tebe razume da su svi uzroci u tebi, ali veći deo nastavlja da optužuje druge. Ispod svakog negativnog osećanja naći ćeš samoopravdanje koje ga hrani. Moraš da ga prekineš najpre u umu, a onda ćeš posle izvesnog vremena biti u stanju da ga prekineš i u osećanjima. Nedostatak razumevanja je prvi uzrok, manjak napora drugi.

P: Misliš li da lenjost može da bude glavna osobina?

O: Za neke ljude je lenjost tri četvrtine njihovog života – ili više. Ponekad je lenjost veoma važna i predstavlja glavnu osobinu lažne ličnosti, a tada sve drugo zavisi od lenjosti i služi lenjosti. Moraš, međutim, da zapamtiš da ima raznih vrsta lenjosti. Neophodno je da se te razne vrste uoče posmatranjem sebe i posmatranjem drugih. Ima, na primer, veoma zauzetih ljudi koji neprekidno nešto rade, pa ipak im je um lenj. To se najčešće događa. Lenjost nije samo želja da se sedi i ne radi ništa.

P: Koji je najbolji način za borbu protiv lažne ličnosti?

O: Uvek radi nešto što lažna ličnost ne voli i ubrzo ćeš naći još više stvari koje ne voli. Ako nastaviš, ona će postajati sve razdraženija i pokazivati se sve jasnije, tako da uskoro o njoj više neće biti sumnje.

Tvoja borba, međutim, mora pre svega da bude zasnovana na znanju – moraš da poznaješ njene osobine, da otkriješ šta posebno ne voli. Jedna lažna ličnost ne voli jednu stvar, druga drugu. Moraš da u sebi imaš dovoljno snage da se tome suprotstaviš.

Hajde sada nešto da kažemo o odnosu lažne ličnosti prema drugim delovima čoveka. U svakom trenutku se razvoj svakog čoveka odvija pomoću nečeg što možemo da nazovemo statička trijada. Ova trijada može da se nazove statička zato što stvari na vrhu trougla ostaju uvek na istom mestu i deluju kao neutrališuća sila, dok se druge dve sile menjaju veoma sporo.

Čovek se deli na četiri dela: telo, dušu, suštinu i ličnost. O suštini i ličnosti smo već govorili. U sistemu se izraz "duša" koristi u zna-

čenju životnog principa. Duša može da se opiše kao oblak finih materija ili energije povezanih zajedno i vezanih za telo. Sve dok je ona u telu, ono je živo i čini celinu sa dušom. Kad se oni razdvoje, kažemo da telo umire. Duša je ono što razlikuje živu supstancu od parčeta mrtvog mesa. Kad neki centar dobro radi, duša se koncentriše oko njega. U običnom čoveku, međutim, duša nema nikakvih psihičkih osobina, niti nam bilo šta koristi da o njoj znamo nešto više. Ovo vam govorim iz čisto teorijske perspektive; ona je jednostavno materijalna, iako od finijih materija nego telo.

Ovaj dijagram može da koristi zato što nam pokazuje gde smo, ako to možemo da vidimo. On pokazuje promene u našem razvoju, kakvi smo sad i kakvi možemo da postanemo. Kad naučite da koristite ovaj dijagram, on će vam pomoći da tačno odredite do kog stepena ste stigli u radu.

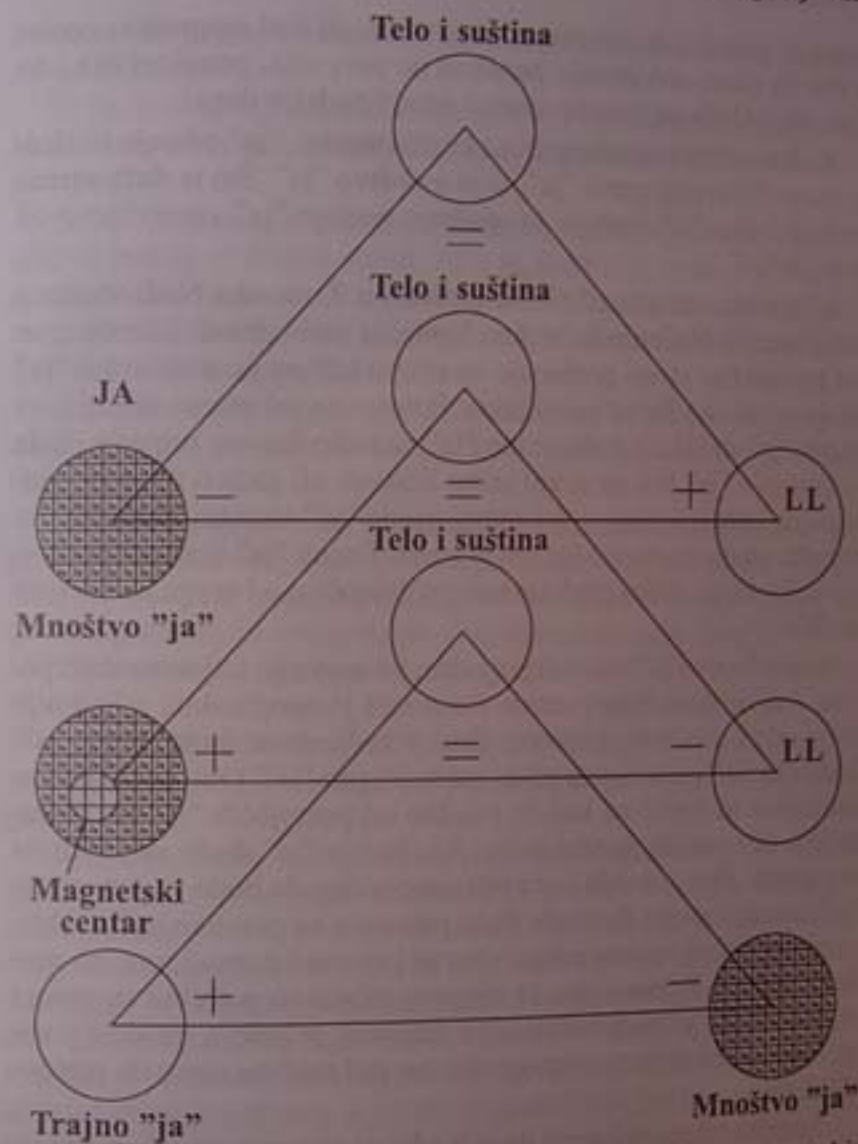
Prvi trougao pokazuje čovekovo stanje u običnom životu; drugi pokazuje njegovo stanje kad počne da se razvija. Između stanja prikazanog u prvom i stanja prikazanog u drugom trouglu treba da protekne dosta vremena, a još više između njih i trećeg trougla. Ima, zapravo, mnogo prelaznih stanja, ali su ova tri dovoljna da pokažu put razvoja u odnosu na lažnu ličnost.

Neophodno je da zapamtimo da nijedno od ovih stanja nije trajno. Svako od njih može da traje pola sata, a potom može da nastupi drugo, pa onda opet treće stanje. Dijagram jedino prikazuje kako se odvija razvoj. Dijagram bi se mogao nastaviti i iza trajnog "ja", jer trajno "ja" takođe može da ima veliki broj oblika.

Trijadu sačinjavaju telo, duša i suština u vrhu trougla.

Na drugom temenu je "ja", uzeto u smislu mnogih "ja" koja čine ličnost, što će reći, sva osećanja i oseti koji ne čine deo lažne ličnosti. Treće teme trougla zauzima lažna ličnost, to jest, imaginarna slika o sebi.

U običnom čoveku lažna ličnost sebe zove "ja" i igra aktivnu ulogu; međutim, posle izvesnog vremena, ako je čovek sposoban za razvoj, u njemu počinje da raste magnetski centar. On može da ga naziva "posebnim interesovanjima", "idealima", "idejama" i tome slično. Kad počne da oseća taj magnetski centar, on u sebi otkriva zaseban deo i iz tog dela počinje njegov rast. Taj rast može da se odvija samo na račun lažne ličnosti, jer se lažna ličnost ne može poja-

viti istovremeno kad i magnetski centar. Kad je aktivan magnetski centar, lažna ličnost je pasivna, a kad je aktivna lažna ličnost, pasivan je magnetski centar.

Ako se u čoveku obrazuje magnetski centar, on može da naide na školu i kad počne da radi, mora da radi protiv lažne ličnosti. To ne znači da lažna ličnost nestaje; to jedino znači da nije stalno pri-

sutna. U početku je prisutna gotovo uvek, ali kad magnetski centar počne da raste, ona nestaje ponekad na pola sata, ponekad čak i na čitav dan. Onda se ponovo vraća i ostaje nedelju dana!

Kad se lažna ličnost izgubi na kratko vreme, "ja" postaje snažnije, samo što to nije pravo "ja", to je mnoštvo "ja". Što je duže vreme na koje lažno "ja" nestaje, to snažnije postaje "ja" sastavljeno od mnogih "ja".

Magnetski centar može da se pretvori u Zamenika Nadzornika, a kad Zameuik Nadzornika stekne kontrolu nad lažnom ličnošću, on sve nepotrebne stvari prebacuje na stranu lažnog ja, a na strani "ja" ostaje samo ono što je neophodno. Potom, na još višem stupnju, na stranu "ja" može da dode trajno "ja" sa svim što mu pripada. Tada će mnoštvo "ja" biti na strani lažne ličnosti, ali sada o tome ne možemo da kažemo mnogo. Tu će biti trajno "ja" sa svim onim što mu pripada, ali mi ne znamo šta mu pripada. Trajno "ja" ima sasvim drugačije funkcije, tačku gledišta sasvim drugačiju od svega na šta smo navikli.

Naziv "trajno ja" nije baš pogodan, jer ono nije trajno na duži period; ono se pojavljuje i ostaje samo kad je neophodno, a kad nije neophodno, može opet da ode. Zato je bolje da se kaže "pravo ja". Kad se to "ja" pojavi, ono vlada svim drugim "ja". Ono može da sve kontroliše na način na koji to nijedno od postojećih "ja" ne može, pa je u tom smislu sasvim novo. Ali, kad to "ja" dode, ne znači da će i ostati. Prvo, možda neće biti neophodno da bude tu, jer manja "ja" takode moraju da nauče da se ponašaju na pravilan način. Drugo, ono zahteva veoma intenzivan rad i ako rad popusti, ono ne može da ostane. Prema tome, za njegovo prisustvo potrebni su mnogi uslovi, ali ako jednom osetite ukus njegovog prisustva, znaćete mnogo stvari i biti sigurni u mnogo šta što sad možete samo da pretpostavljate.

Statička trijada pokazuje da se u odnosu na razne manifestacije lažne ličnosti odvija ili rad na sebi ili degeneracija, ali da telo, duša i suština sve vreme ostaju isti. Posle izvesnog vremena će i one biti zahvaćene, ali one ne ulaze u početne faze. Telo će ostati isto telo, suština će se kasnije promeniti, ali ona ne ulazi u početne faze rada. U skladu sa ovim sistemom, suština u rad ulazi samo u onoj meri u kojoj je izmešana sa ličnošću. Mi ih ne uzimamo odvojeno, zato što, kao

što sam već objasnio, nemamo načina da radimo na suštini odvojeno od ličnosti.

P: Da li ovaj dijagram ukazuje da telo i suština ponekad stanu na stranu lažne ličnosti, ponekad na drugu, u skladu sa onim što je na površini?

O: Ne. Ako su telo i suština normalni, oni su nepristrasni i ne prilaze ni jednoj ni drugoj strani. Ako je, međutim, nešto u njima pogrešno, onda su na strani lažne ličnosti. To, međutim, ne ulazi u naš razgovor; mi ih uzimamo kao trajnu silu. Promene se odvijaju u druge dve tačke trijade.

P: Da li ovaj dijagram govori da Zamenik Nadzornika počinje da zamenjuje magnetski centar kad čovek otpočne sa *školskim* radom?

O: Kao što sam ranije objasnio, Zamenik Nadzornika ne dolazi pravo iz magnetskog centra, on najpre mora da se preobrazu u druge stvari. Prva stvar koja pokazuje pravilan rast nečega na mestu magnetskog centra je uvažavanje – razumevanje rada. Dug je put od jednog do drugog. U dijagramu su oni prikazani kao da slede jedan za drugim, ali to ne znači da odmah dolaze jedno za drugim – udaljeni su miljama i treba da se odigraju stotine promena.

P: Šta dovodi do toga da "ja" počne da se razvija, a lažna ličnost gubi?

O: Sve promene se događaju u vremenu. U običnom životu lažna ličnost je sve vreme prisutna. Potom će se ona vremenski smanjiti i postati manje važna, zauzimaće manje vremena (To je prikazano u drugom stadijumu na dijagramu gde lažna ličnost postaje pasivna, a mnoga "ja" koja okružuju magnetski centar postaju aktivna). Lažnu ličnost ne možeš da smanjiš u smislu veličine, ali možeš da je smanjiš u vremenskom smislu. Uzmi dvadeset četiri sata – koliko dnevno pripada jednom, a koliko drugom? Sve što se u nama menja, menja se na taj način.

P: Imao sam utisak da je lažna ličnost skup svih različitih "ja". Ovaj dijagram mi je malo zamutio stvari.

O: Među tim mnogim "ja" ima nekih korisnih i mnogih pasivnih "ja" koja mogu da budu početak drugih podličnosti. Lažna ličnost ne može da se razvija; ona je u celini pogrešna. Zato sam rekao da se sav rad mora odvijati protiv lažne ličnosti. Ako čovek ne uspe u

radu, to je zato što nije dovoljno pažnje posvetio lažnoj ličnosti, nije je proučio, nije radio protiv nje. Lažna ličnost je takođe sastavljena od mnogih "ja", ali su sva ona imaginarna.

P: Ne razumem šta podrazumevaš pod pasivnim "ja"?

O: Pasivna "ja" su ona "ja" koja su kontrolisana drugim, aktivnim "ja". Na primer, dobrim namerama može da upravlja lenjost. Lenjost je aktivna, dobre namere su pasivne. "Ja" ili kombinacija "ja" koja kontrolišu su aktivna; "ja" koja su kontrolisana ili pokretana su pasivna. Shvati to sasvim jednostavno.

Ovaj dijagram prikazuje jedno stanje, zatim malo drugačije stanje i opet drugačije stanje. Uz njegovu pomoć možeš da vidiš tri različita stanja čoveka, počev od najosnovnijeg. U najosnovnijem stanju aktivna je lažna ličnost a "ja" je pasivno. Telo, duša i suština uvek ostaju neutrališući. Kad trajno "ja" dođe, posle mnogih stadijuma, "ja" postaje aktivno, mnoštvo "ja" postaje pasivno, a lažna ličnost nestaje. Između ova dva krajnja stanja može se nacrtati više raznih dijagrama, a ima nekoliko mogućnosti daljih od ovog što je ovde.

P: Da li postoji mesto u statičkoj trijadi gde je grupa "ja", nepovezana sa magnetskim centrom, aktivna, a lažna ličnost pasivna?

O: Kad sam rekao da određena grupa "ja" ili podličnosti postaje aktivna, mislio sam na ona koja su grupisana oko magnetskog centra. Lažnoj ličnosti je najpre suprotstavljen sam magnetski centar, a potom i ona "ja" koja se oko njega okupljaju. Potom, u određenom trenutku, magnetski centar postaje aktivan, a lažna ličnost pasivna. Magnetski centar je kombinacija određene grupe interesovanja ili sklonosti. On te ne vodi, jer bi vodstvo značilo napredak, dok ti ostaješ u mestu, ali kad stvari dođu, onda uz pomoć magnetskog centra možeš da vidiš šta je šta, odnosno da li ti se neka stvar dopada ili ne. Možeš da biraš. Pre nego što čovek ude u rad, magnetski centar je određena tačka koja se pretvorila u određenu grupu interesovanja. Kad čovek naide na rad, magnetski centar se zainteresuje za *školski* rad, a potom nestaje kao magnetski centar, jer je on slab i pretvara se u nešto što bi se moglo nazvati "radna" ličnost. Ovaj dijagram je namenjen da opiše početno stanje u radu i zato sam u njega stavio veoma mali broj kombinacija koje mogu da se prikažu. Na primer, u jednom od početnih

stadijuma možemo da nacrtamo trijadu sa telom, dušom i suštinom na vrhu, lažnom ličnošću sa jedne strane, i mnoštvom "ja" koje se već podelilo u određene grupe, sa druge strane. Jedna od tih grupa je magnetski centar, ali ima i drugih grupa, možda nevezanih ali ne i neprijateljskih prema magnetskom centru, koje mogu da opstanu i na kraju se razviju u nešto bolje. Grupe "ja" koje su uvek neprijateljske i uvek štetne predstavljaju lažnu ličnost.

P: Zavisi li promena jednog oblika statičke trijade u drugi od promene bića?

O: Da, svaka mala promena je promena bića, iako se ovaj izraz upotrebljava uglavnom za veće, ozbiljnije promene. Kad govorimo o promeni bića, govorimo, na primer, o promeni čoveka broj 1, 2 i 3 u čoveka broj 4. To je promena bića, ali se taj veliki skok, naravno, sastoji od malih skokova. Statička trijada je jednostavno pomoćni dijagram. Ona predstavlja *tebe*. Ona prikazuje stanje tvog bića, ono što jesi u određenom trenutku, i pomaže ti da sebi predstaviš sve stadijume kroz koje prolaziš od uobičajenog mehaničkog postojanja do razvoja. Na taj način se to ne opisuje rečima, već imaš potpunu sliku.

Naš cilj je da postanemo jedno, da imamo jedno trajno "ja". U početku, međutim, rad znači postati još podeljeniji. Moraš da shvatiš koliko si daleko od toga da postaneš jedno, i samo kad poznaješ sve te odlomke sebe može da se počne rad na jednom ili nekoliko glavnih "ja" oko kojih može da se izgradi jedinstvo. Ujediniti sve stvari koje sada nalaziš u sebi bio bi pogrešan pristup. Novo "ja" je nešto što sada ne poznaješ; ono raste iz nečega čemu možeš da veruješ. U početku pokušavaš, odvajajući lažnu ličnost od sebe, da se поделиš na ono za šta možeš da kažeš da je pouzdano i ono što uviđaš da je nepouzvano.

Kad sumnjaš, seti se da pokušaš da izvučeš na površinu druga "ja" koja imaju određeni sistem vrednosti. To je jedini način da se pobedi sumnja. Da bi se razvio, moraš da imaš određenu sposobnost za vrednovanje. Jedini praktični pristup je da se misli o svojim različitim delovima i da se pronađu delovi koji mogu da rade i delovi koji ne mogu. Neki ljudi imaju prave vrednosti, neki imaju lažne, a neki uopšte nemaju nikakve vrednosti. Ista je stvar sa raznim "ja".

Ljudi mogu da provedu život proučavajući sistem i terminologiju sistema, a da nikad ne dođu do stvarnih stvari. Tri četvrtine ili desetina našeg običnog znanja ne postoji stvarno: ono postoji samo u fantaziji. Ovaj rad, međutim, od početka mora da bude praktičan.

Moraš da razumeš da bez rada, bez sistema, čovek ništa ne može da učini. Ako počne da radi, ima šansu. Ali, čak i u radu ima opasnosti, jer ako ljudi *misle* da mogu nešto da učine, a istovremeno odbijaju da *rade* na sticanju kontrole, ako suviše dugo ostaju na teoriji i ne uvide da bez velikih napora nije moguća nikakva promena, ako nastave da te napore odlažu za sutra, onda to stalno oklevanje počinje da proizvodi jednu posledicu i posle izvesnog vremena dolazi opasan trenutak. On ne dolazi na početku, već samo ako čovek duže vremena nastavi ne ulažući dovoljne napore ili ne radeći ništa ozbiljno. Tada, umesto da postane jedno, čovek postaje podeljen na dva dela, tako da se sve osobine i sve podličnosti dele na dve grupe. Jedan deo je koristan za rad i pomaže rad na sebi, a drugi deo je ravnodušan ili čak neprijateljski. Ove dve grupe mogu nastaviti naporedo da postoje, pokušavajući da se ne pojave istovremeno; jedna može doći ujutro, druga popodne. To je stvarna opasnost, jer ako počnu da se formiraju dva takva dela, ravnodušnost jednog kviri rezultate rada drugog dela i na taj način se razvoj prekida. Ovaj drugi deo ne mora obavezno da bude loš ili suprotstavljen radu, već naprosto slab, a slabost i snaga ne mogu da rastu istovremeno. Zato je neophodno da se protiv toga izbori vrlo brzo i nemilosrdno, jer u suprotnom to može da vodi dvostrukoj kristalizaciji.

P: Da li bi čovek primetio da se te dve grupe ličnosti stvaraju u njemu?

O: Ako je čovek naučio da se posmatra, može da vidi kad to počne da se dešava, a onda ne sme da dopusti da se to predugo odvija, jer svakog dana postaje sve teže i teže da se sa tim izbori. To se, međutim, različito ispoljava u različitim slučajevima.

P: Da li je takav slučaj sticanje dosta znanja bez razumevanja?

O: Ne. U tom slučaju je moguće čak i razumevanje, samo *bez čišćenja*. Vidiš, čak ni znanje ni razumevanje ne mogu da pomognu ako čovek ne radi na biću. Ako istovremeno ne raste i volja, čovek može da razumeva, a da ne bude u stanju ništa da učini. Ako ljudi suviše

dugo čekaju, a da ne ulože ozbiljne napore ili donesu ozbiljne odluke, može im se desiti početak ove dvostruke kristalizacije. Tada ne mogu da dobiju rezultate u radu, a posle izvesnog vremena mogu da dobiju čak i pogrešne rezultate.

POGLAVLJE VIII

Mesto čoveka u svetu • Ograničenja naše percepcije i mišljenja • Znanje je znanje o svemu • Princip relativnosti i princip razmere • Zakon broja tri • Četiri stanja materije • Mi smo slepi za treću silu • Zakon broja sedam • Uzlazne i silazne oktave • Posmatranje intervala • Zrak Stvaranja • Volja Apsoluta • Zrak Stvaranja kao instrument za novo mišljenje • Specijalni jezik • Zrak Stvaranja kao oktava • Organski život na Zemlji • Hranjenje Meseca • Kosmički uticaji • Mehanički uticaj Meseca • Uticaji i stanje bića • Planetarni uticaji i suština • Oslobođanje od zakona • Mogućnost razvoja • Čovek kao deo organskog života • Proučavanje zakona • Pravda i nepravda • Zakoni koji se odnose na čoveka • Raditi protiv prirode • Proučavanje kosmoloških ideja kao pomoć pamćenju sebe • Zakon broja tri i Stvaranje • Prolazak sila • Tri oktave zračenja • Tabela vodonika • Različiti nivoi materije • Bočna oktava • Mogućnost evolucije

Moramo da govorimo o čovekovom mestu u svetu zato što od sad pa nadalje čoveka uvek moramo da proučavamo u vezi sa njegovim mestom, pošto ima mnogo stvari o nama, o tome šta je za nas moguće a šta nemoguće, koje su sa tim povezane.

U prvom predavanju sam rekao da moramo da proučavamo čoveka i naporedo s tim moramo da proučavamo svet u kome čovek živi da bismo pokušali da razumemo zašto je čovek ovakav kakav je i zašto nikako ne bi moglo da bude drugačije. Odgovore na sva ta pitanja ne možemo da pronademo ako čoveka proučavamo odvojeno od sveta u kome živi. U određenom smislu je čovek analogan

svemiru; u njemu deluju isti zakoni i uvidećemo da je neke od tih zakona lakše razumeti proučavajući čoveka, dok druge možemo da bolje razumemo proučavajući univerzum.

Moramo, međutim, da pre svega shvatimo ograničenja naše percepcije i naše moći razmišljanja; zato ovo proučavanje takođe uključuje proučavanje naših ograničenja. Sistem veoma proširuje naše znanje, ali ne može da čini čuda. Ako pokušavamo da o svetu razmišljamo odvojeno od nas samih i da ga vidimo onakvog kakav jeste, čak i iz perspektive fizike, uz pomoć teleskopa ili mikroskopa, shvatićemo koliko su ograničene naše sposobnosti opažanja, jer su ograničene veličinom. A naša sposobnost za mentalno gledanje je beskrajno više ograničena. Čak i kad bismo došli u dodir sa izvorom potpunog znanja, ovakvi kakvi smo ne bismo bili u stanju da ga uzmemo ili upotrebimo, jer iako možemo da znamo više nego što obično znamo, postoji konačno ograničenje u nama – u našem umu. Zato moramo da znamo sva svoja ograničenja i potom, kad upoznamo moć našeg instrumenta, znaćemo šta možemo da dobijemo. Prva ideja ovog sistema je da taj instrument za sticanje znanja možemo da u izvesnoj meri poboljšamo – to je ideja o samousavršavanju.

Ako se sećate, rekao sam da iz perspektive ovog sistema samo znanje o celini može da se smatra znanjem, jer znanje o nekom delu bez njegove veze sa celinom nije znanje već neznanje. Mi možemo da imamo takvo znanje, samo što to ne uvidamo i ne shvatamo da u svemu znanje počinje znanjem o celini. Uzmite, na primer, ovu kutiju šibica. Ako bih je gledao kroz uzanu pukotinu mogao bih samo da vidim njen mali deo i nikad ne bih stekao ideju o kutiji šibica kao o celini. Isti je slučaj sa svim drugim. Gotovo sve što zovemo znanjem uopšte nije znanje, jer predstavlja znanje samo o malom delu bez poznavanje mesta tog dela u celini.

U izvesnim knjigama izreka kaže se: znati znači znati sve. Znati deo nečega znači ne znati. Nije teško da se zna sve, jer da bi čovek znao sve mora da zna veoma malo. Ali, da bi znao to malo, mora da zna veoma mnogo. Zato moramo da počnemo od tog "veoma mnogo" sa mišlju da stignemo do onog "veoma malo" koje je neophodno za svo znanje.

Znanje o svemu moguće je uz korišćenje dva principa: principa relativnosti i principa razmere. Ako govorimo o svetu, neophodno

je da o svetu znamo sve, a možemo da znamo sve što je potrebno da znamo o njemu ako stvari posmatramo u različitim razmerama. Možemo da znamo mnogo više nego što obično znamo ako stvari koje su u nekom odnosu sa nama i samerljive su sa nama proučavamo u jednoj razmeri a stvari koje su veoma udaljene od nas i nisu u nekom određenom odnosu sa nama proučavamo u drugoj, umanjenoj razmeri, na apstraktniji način. Na taj način možemo da steknemo celokupnu količinu znanja koja nam je neophodna a da ne učimo previše, i to znanje će sadržati vrlo malo nekorisnih stvari, jer kad bismo učili sve bez razlike, ne bismo znali šta je neophodno.

Na primer, svoju kuću poznajete u razmeri koja je proporcionalna vašem telu, ali grad u kom živite poznajete u mnogo manjoj razmeri. Neke delove poznajete dobro, druge delove ne tako dobro, ali nijedan deo ne poznajete dobro kao svoju kuću. Englesku poznajete u još manjoj razmeri, Evropu još manje, i tako dalje. Sad ću vas podsetiti na ono što sam u prvom predavanju rekao u vezi sa proučavanjem sveta i dva osnovna zakona koji njime vladaju i naglasiću šta morate da zapamtite i kako to morate da zapamtite. Ti univerzalni zakoni su zaista izvan moći poimanja našeg uma, pa zato i pored sve želje da ih proučavate nećete razumeti više od pukih reči. Čak i to je, međutim, korisno. Uz pomoć tih reči možete da obnovite svoje videnje univerzuma i čoveka postavite na pravo mesto u odnosu na različite svetove.

Prva stvar koju treba zapamtiti je ono što je rečeno o Zakonu broja tri – da je sve na svetu, sva ispoljavanja energije, sve vrste dela, bilo u svetu bilo u ljudskoj aktivnosti, unutrašnjoj ili spoljašnjoj, uvek ispoljavanje tri sile koje postoje u prirodi. Te sile se nazivaju aktivna, pasivna i neutrališuća, ili prva, druga i treća. Mora da se razume da se one jedna od druge ne razlikuju kao što se aktivnost i pasivnost razlikuju u našem uobičajenom razumevanju tih termina. I aktivne i pasivne sile su aktivne, jer sila ne može da bude pasivna; ima, međutim, izvesne razlike u njihovoj aktivnosti, a ta razlika stvara svu raznolikost pojavnog koja postoji u svetu. Tri sile deluju zajedno, ali u svakoj kombinaciji jedna od njih preovladuje. Istovremeno, svaka sila koja je aktivna sada, u sledećem momentu u drugoj trijadi može da postane pasivna ili neutrališuća. Kad se tri sile susretnu, stvari se događaju. Ako se ne susretnu, ništa se ne događa.

Iz te perspektive materija takode mora da ima određene nazive u skladu s tim koja sila kroz nju deluje – bilo da je organska ili neorganska, hemijski element ili hemijsko jedinjenje. Bilo koja materija kroz koju prolazi aktivna sila zove se Ugljenik. Kad kroz nju prolazi pasivna sila, zove se Kiseonik. Kad kroz nju prolazi neutrališuća sila, zove se Azot, a kad se materija uzme bez obzira kakva sila kroz nju deluje, zove se Vodonič. U početku ova imena treba jednostavno smatrati nazivima. Na taj način Zakon broja tri u našu definiciju materije unosi relativnost, jer umesto jednog gvožđa imamo četiri gvožđa, umesto jednog bakra četiri bakra i tako dalje. Otac, majka, sin; Ugljenik, Kiseonik, Azot. Porodica je Vodonič. Početak nove porodice je sin.

U običnom razmišljanju mi uvidamo postojanje dve sile – akcije i otpora, pozitivnog i negativnog elektriciteta i tako dalje. Ali, u ovom stanju svesti mi ne vidimo da su u svakom događaju, u svakoj pojavi, uvek prisutne tri sile i da samo spoj tri sile može da proizvede neki događaj. Dve sile ne mogu ništa da proizvedu – one bi se samo vrtele jedna oko druge bez ikakvog rezultata. Treba dugo vremena da bismo u stvarima počeli da vidimo tri sile – iz određenog razloga mi smo slepi za treću silu, iako možemo da je posmatramo u mnogim hemijskim reakcijama i biološkim pojavama. Čak i ako u potpunosti razumemo da bez prisustva sva tri ova elementa ništa ne može da se dogodi, u odnosu na sebe same mi težimo da to zaboravimo ili previdimo. Mi ne primećujemo u potpunosti čak ni dve sile i uglavnom očekujemo da se stvari dogode kad je prisutna samo jedna sila. Kasnije ćete videti da ako jedna sila nedostaje, kad želite da dobijete određeni rezultat, ne možete da ga dobijete. U nekim slučajevima nedostaje pasivna sila i onda se ne događa ništa, jer ako nema pasivne sile, nema materijala. U drugom slučaju može da nedostaje aktivna ili neutrališuća sila i opet ne možete ništa da uradite.

Ako pokušate da nadete ispoljavanje prve i druge sile, ponekad možete da vidite i ispoljavanje treće. Za to je potrebno posmatranje i dokaz možete da nadete jedino vi sami. U psihologiji mnoge stvari mogu da se objasne neophodnošću treće sile. To takode objašnjava zašto mi ne možemo da "činimo" – ne možemo da dovedemo treću silu. A bez treće sile se ne događa nikakvo delovanje, ili se događa na drugačiji način nego što smo mi to nameravali.

Mi ponekad vidimo neutrališuću silu, samo smo u zabludi što se tiče njene prirode; na primer, mi je često vidimo kao rezultat, dok u stvarnosti ona postoji pre prve i druge. U vezi sa trima silama činimo mnoge greške, ali je veoma korisno da o njima razmišljamo.

P: Da li su te tri sile spoljašnje – van čoveka?

O: One postoje u tebi i van tebe, u našoj razmeri, u planetarnoj razmeri, u svemirskoj razmeri, u svim razmerama.

P: Možeš li da nam daš primer kako one deluju?

O: Pretpostavimo da želiš nešto da proučiš. Imaš određeni materijal, nove ideje i slično, ali istovremeno imaš otpor prema tom proučavanju, jer neka "ja" to žele, a druga ne. Ona predstavljaju aktivnu i pasivnu silu. Pretpostavimo da to proučavanje u tebi izazove određenu vrstu osećanja; ta osećanja deluju kao neutrališuća sila i tada si u stanju da proučavaš. Ako se ne bi javila osećanja, "ja" koja žele proučavanje i "ja" koja ga ne žele nastavila bi da se prepiru i ništa se ne bi dogodilo.

Zakon tri sile objašnjava mnoge stvari koje ne bismo mogli da objasnimo na uobičajeni način, jer mi obično mislimo samo o jednoj sili. Veoma retko u obzir uzimamo drugu silu, otpor, a treću nikad. Neophodno je, međutim, u obzir uzeti sve tri sile u bilo kakvom proučavanju nekog delovanja.

P: Da li je neophodnost treća sila? Izgleda da je mnoge odluke donelo ono što je neophodno.

O: A mnoge je donelo ono što nije neophodno. Ljudi uvek mogu da deluju bez neophodnih stvari, ali bez nepotrebnih – mnogo teže. Zato se ne može tako reći. Moraš, međutim, da shvatiš da ne možeš da govoriš o trećoj sili a da nisi odredio prvu i drugu.

P: Možemo li proučavanjem Zakona broja tri shvatiti zašto su naši naponi neuspešni?

O: To je ponekad veoma korisno. Ponekad možeš da vidiš da svi naponi padaju u vodu zato što ljudi ne poznaju i ne primenjuju Zakon broja tri. Ili ne računaju otpor ili ne računaju svoju aktivnu silu – govorim o trijadi u kojoj je prisutna treća sila. Kad je razlika među silama veoma velika, događa se veoma neobična pojava – rezultat ne izgleda ni nalik na ono što smo očekivali. Pretpostavimo da želiš da uradiš neku stvar, ali nisi uzeo u obzir otpor. Tvoja na-

mera se susreće sa veoma jakim otporom, a rezultat je, kad se pojavi, potpuno drugačiji od onog što si želeo.

U radu možeš da vidiš dve sile: ideje sistema i tvoj sopstveni otpor, tvoj san. U svakom posebnom slučaju ulazi određena treća sila i pomaže ili jednoj ili drugoj strani.

P: Kakav je praktičan značaj proučavanja sila?

O: U osnovi svih stvari stoje kosmički zakoni. Ne možeš da razumeš zašto se stvari događaju na ovaj ili onaj način ako o tim zakonima nemaš predstavu.

P: Ako umesto materije uzmemo događaje, može li se reći da su oni različiti po tome koja sila kroz njih deluje?

O: Oni su različiti u skladu sa tim koja *trijada* deluje. Na primer, svi znamo kako ista rečenica, iste reči mogu da imaju sasvim različito značenje u skladu sa tim ko ih izgovara. Pa čak i ista osoba može da iste reči kaže u različito vreme i da njihovo značenje bude različito.

Učenje o tri sile ili tri gune možemo da nademo u *Sankja* filozofiji, ali je u postojećoj literaturi ono ozbiljno iskrivljeno, jer se o svakoj guni ili sili govori kao da ostaje uvek ista, dok se iz perspektive sistema, kao što sam rekao, aktivnost, pasivnost ili neutrališuća kvalitet svake sile javljaju samo u odnosu na dve druge sile.

Postoji sedam kombinacija sila, od kojih je jedna za ljudski um neshvatljiva, jer u toj trijadi svaka sila zauzima svako mesto.

Trijade se odnose na događaje, pa ako posebno govorimo o svakom događaju, bilo malom, bilo velikom, moramo da razumemo kojoj od trijada svaki pripada. Sled događaja se, međutim, odvija u skladu sa Zakonom broja sedam ili Zakonom oktava. Zakon broja sedam mora da se razume i zapamti iz perspektive intervala. Da kažemo ukratko, Zakon broja sedam znači da nijedna sila ne deluje uvek u istom pravcu: ona deluje izvesno vreme, potom joj jačina opada, pa ili menja pravac ili doživljava unutrašnju promenu. U svakoj oktavi – odnosno, periodu između određenog broja vibracija i njihovog udvostručenog ili prepolovljenog broja – postoje dva mesta gde vibracije, ili, da budemo precizniji, ispoljavanja energije koja se odigravaju u prostoru ili vremenu, ili u prostoru i vremenu, trpe određenu promenu, usporavaju i potom ponovo počinju. Ako na tom mestu ne dođe dodatni šok, oktava menja pravac. Ta mer-

ljiva nepravilnost frekvencije vibracija je proračunata i uključena u određenu formulu. Ta formula, koja izražava kosmički zakon, kasnije je primenjena u muzici u obliku durske lestvice. Zakon broja sedam pokazuje da nijedna sila ne može da se razvija u istom pravcu i pokazuje mesto gde se javljaju te promene ili usporavanja.

P: Da li je to zbog prepreka u intervalima?

O: To je zbog intervala. Prepreke su prirodne; svaka energija se razvija okružena preprekama.

P: Da li se razvoj uvek menja u istom pravcu?

O: Ne, u svim pravcima. Kad se stvari "dogadaju", čovek nikad ne može da bude siguran u pravac. Ljudi broj 1, 2 i 3 nikad ne stižu gde su hteli; to može da se desi samo slučajno. Mi mislimo da je izuzetak kad ne stignemo gde smo želeli; ne uvidamo da je to zakon. Ne možemo da se pouzdamo da će slučaj obezbediti pravi šok u pravom trenutku.

P: Da li je taj proces beskonačan?

O: Ne možeš da zamišljaš silu koja beskonačno deluje. Ona deluje u skladu sa količinom energije koja je prisutna. Pa opet, oktave su različite – mogu da budu silazne ili uzlazne. Uzlazna oktava je oktava između određenog broja vibracija i njihovog udvostručenog broja. Silazna oktava je oktava između određenog broja vibracija i njegove polovine. Zato, kad govorimo o nekom sledu događaja, moramo da poznamo uzlazne i silazne oktave. Nemoguće je da jednu oktavu razumemo ako ne znamo da li je silazna ili uzlazna, a baš to se događa u običnom mišljenju, jer ljudi proučavaju uzlazne oktave smatrajući ih silaznim i obrnuto.

P: Možeš li da nam daš primer kad ljudi silaznu oktavu smatraju uzlaznom?

O: Pretpostavimo da se susretnemo sa divljacima; ono što obično mislimo je da su oni primitivni i da od tih primitivnih ljudi počinje da se razvija civilizacija i kultura. Mi, međutim, ne shvatamo da su oni u najvećem broju slučajeva potomci civilizovanih ljudi. Vrlo često mi smatramo evolucijom ono što je u stvari degeneracija.

Zakon broja sedam je najlakše posmatrati u ljudskom delovanju. Možete da posmatrate kako se, kad ljudi nešto počnu da rade – proučavaju, obavljaju neki posao – posle izvesnog vremena, bez ika-

kvog vidljivog razloga, njihovi napori smanjuju, rad usporava i ako se u datom trenutku ne uloži određeni poseban napor, aktivnost menja svoj pravac. Postoji mala, ali stvarna promena u unutrašnjoj snazi. Potom, posle izvesnog vremena, opet se javlja slabljenje, a zatim, ako se ne uloži poseban napor, pravac se menja. On može da se potpuno promeni i postane dijametralno suprotan a da i dalje izgleda da se radi o istoj stvari. U ljudskoj delatnosti postoje mnogi stadijumi koji odgovaraju tom opisu. Neka delatnost počinje na jedan način, a potom se neprimetno nastavlja na potpuno suprotan način. Ako su ovi intervali poznati i ako se u njima upotrebi metod da se načini određeni posebni napor ili preduzmu određene mere, moguće je da se u oktavi izbegnu prekidi. Sve se odvija u oktavama; nijedna vibracija, nijedan pokret, nijedna aktivnost ne može da se odvija ni na koji drugi način. Razmere variraju tako da ne možemo da ih pratimo, ali možemo da vidimo rezultate, rezultate Zakona broja sedam. Čak i unutrašnji rad organizma na fizičkom planu podleže tom zakonu.

Pomoću određenih vrsta napora možemo da proizvedemo polustepene koji nedostaju i popunimo intervale i na taj način izmenimo rad naše mašine. Videćeš, na primer, kako napor da pamtimo sebe menja mnoge stvari u herniji našeg organizma.

P: Ako u određenom delovanju otkrijemo interval, da li je verovatno da će se on ponavljati?

O: Bilo bi lakše da razgovaramo kad bi našao primer. Uopšteno govoreći, ako se ništa ne učini, sa svakom oktavom će se interval povećavati i to na istom mestu.

P: Govorio si o oktavama pamćenja sebe ...

O: Ne baš. Rekao sam da, ako radiš, tvoj rad može da se uobliči u oktave i ima intervale. Ako ne znaš gde dolaze intervale, rad će ti se izmeniti. Ne možemo, međutim, da govorimo o oktavama u odnosu na pamćenje sebe, jer kod nas ono samo započne i izgubi se. Ako postignemo dve ili tri note biće dobro. Nismo stekli dovoljno početne energije. Pa opet, moramo stalno iznova da počinjemo sve dok ne načinimo oktavu. Moramo svakog dana iznova da počinjemo: *do, re; do, re, mi...* Dugo vremena ne možemo da odemo dalje od *mi*.

P: Ako dodemo do *mi*, šta se događa?

O: Zaustavljaš se i vraćaš se nazad. Dugo vremena nećeš preći interval. Posle izvesnog vremena proučavanja bićeš, međutim, u stanju da otkriješ intervale. Znaćeš da se u određenom delu duž pravca tvog rada približava interval.

P: Mora li čovek da pokuša da prati sled događanja u sebi da bi video oktave?

O: Ne sled događanja; intervale možeš da vidiš ako počneš da činiš nešto, da nešto učiš. Videćeš kako se neka aktivnost izvesno vreme odvija u određenom pravcu a potom skreće sa svog prvobitnog puta.

Sada, imajući sve ovo na umu, dolazimo da proučavanja svemira da bismo odredili šta je za čoveka svet.

Čovek živi na Zemlji, a Zemlja je jedna od planeta Sunčevog sistema, tako da čovek takode pripada planetarnom svetu. Zemlja zauzima određeno mesto u Sunčevom sistemu tako da možemo da kažemo da pripadamo takode i Suncu. Sunce je jedna od zvezda u Mlečnom putu, pa u tom smislu mi takode pripadamo Mlečnom putu. Potom, uobičajena nauka razume i dozvoljava postojanje drugih galaksija, sličnih ili različitih od naše, tako da mi takode pripadamo i svetu svih galaksija, uzetih zajedno. Astronomski ne možemo da idemo dalje, ali filozofski možemo da pojmimo stanje stvari u kome je sve jedno, kao što je jabuka jedno. To stanje nazivamo Apsolut. Prema tome su sve galaksije, naša galaksija, naš Sunčev sistem, planete, Zemlja, Mesec koji je u polju uticaja Zemlje – svi u Apsolutu.

Apsolut zapravo stvara samo svet koji je za jedan red niži od njega i Volja Apsoluta se ne ispoljava izvan Sveta 3. Kako se broj zakona povećava, oni postaju sve više i više mehanički i komplikovani, i Volja Apsoluta ne može da prođe kroz mehaničnost koja se isprečava na putu i da se ispolji u nižim svetovima. Ona, međutim, da tako kažemo, počinje da kotrlja loptu. Pokušajte da razmišljate o tome – to je veoma važno.

P: Zašto Volja Apsoluta ne bi ispunila sve?

O: Ima stvari koje su nemoguće čak i za Apsolut. Vidiš, mi mislimo da ako je Apsolut stanje stvari iz koga potiču sve stvari, Volja Apsoluta može sve da učini. Ipak, postoje izvesne stvari koje Ap-

solut ne može da učini, jer on započinje stvaranjem određenih zakona; ti zakoni stvaraju druge zakone, a ovi opet druge. Apsolut stvara samo zakone prvog reda. Ako poželi da svoju volju ispolji na našem nivou, on mora da uništi sve te zakone. Mi smo okruženi i nalazimo se pred kontrolom određenog broja mehaničkih zakona; kad to počnemo da uvidamo, shvatamo da je za Volju Apsoluta nemoguće da uđe na naš nivo. Da bi to učinio, Apsolut bi morao da uništi sve svetove koji se nalaze između, jer sve zavisi od zakona koji njima upravljaju. Mala izmena bi značila uništenje čitavog Zraka Stvaranja.

Ovo u izvesnoj meri možemo da razumemo pomoću analogije. Ako uzmemo čoveka za Apsolut i pokušamo da nademo krajnje granice koje se unutar njega mogu dostići njegovom voljom, čak i najpovršnije poznavanje ljudske fiziologije će nam odgovoriti na to pitanje. Čovekova volja (uzimamo je kao uslovni koncept) može da upravlja pokretima čitavog tela, posebnih udova, nekih organa i disanjem. Ako čovek koncentriše pažnju na vrh nosa, počinje da ga oseća. Pomoću takve koncentracije može čak i da izazove lagane osećaje u nekim tkivima. On, međutim, ni na koji način ne može da ispolji svoju volju u odnosu na neku posebnu ćeliju svog tela; za to su ćelije suviše male. Čovekova volja može da se ispolji samo u odnosu na tkiva; u odnosu na ćelije ona se više ne ispoljava.

Ako čoveka uzmemo kao analogon Apsoluta, tkiva bi odgovarala Svetu 3, a ćelije Svetu 6.

Ili, da se poslužimo drugom analogijom, ako arhitekt nacrti plan kuće i da ga graditeljima i preduzimačima, on ne može da naknadno utiče na zidare ili ljude koji će živeti u kući kad bude sagrađena ako mu se ne sviđa način na koji se oni ponašaju.

Pokušajte da razumete da svaki novi nivo donosi više novih zakona nezavisno od ostalih nivoa. Arhitekt je napravio plan i završio posao što se tiče te kuće. U taj plan nisu ušle mnoge stvari: rad dekoratera, ljudi koji će živeti u toj kući, psi, mačke, miševi i tako dalje. Stvar je u tome da se razume princip. U svaki plan ulaze mnoge stvari koje ne zavise od prvobitnog plana.

U Zraku Stvaranja nema ničeg novog, ničeg što niste znali, samo što su činjenice drugačije raspoređene. Za rešenje bilo kog problema neophodno je da se materijal rasporedi na određeni način, a način na koji je to urađeno u sebe uključuje razumevanje kako da taj

problem bude rešen. Prema tome, Zrak Stvaranja je određena vrsta formulacije problema kako da se odredi čovekovo mesto u svetu. To ne znači samo tačno čovekovo mesto, već takode i odnos tog mesta prema što je moguće većem broju referentnih tački.

Svet	1	○	Apsolut	1
Svet	3	○	Svi Svetovi	3
Svet	6	○	Sva Sunca	6 (3 + 3)
Svet	12	○	Sunce	12 (3 + 3)
Svet	24	○	Planete	24 (3 + 3)
		□		
Svet	48	○	Zemlja	48 (3 + 3)
Svet	96	○	Mesec	96 (3 + 3)

Zrak Stvaranja je pomoć, instrument ili metod za novo razmišljanje. Poznata nam je podela čoveka na sedam kategorija; i sve drugo bi trebalo da bude podeljeno na isti način. Uobičajeno razmišljanje se deli na razmišljanje broj 1, 2 i 3. Razmišljanje broj 1 je uglavnom imitativno; razmišljanje broj 2 je emocionalnije, zasnovano na onom što volimo i ne volimo; razmišljanje broj 3 je teorijsko, logičko mišljenje, koje je na svom mestu sasvim dobro, ali postaje potpuno pogrešno kad se primeni na stvari koje su izvan njegovog domašaja. To je sve što u običnom životu poznajemo. Od Zraka Stvaranja počinje mišljenje broj 4 i to moraš da pokušaš da razumeš. Zrak Stvaranja nije samo još jedna teorija nalik na ostale teorije koje znaš; on je određeno preuređivanje materijala koji već imate. A razmišljanje broj 4 je razmišljanje koje se, malo po malo, oslobada svih protivrečnosti. U razmišljanju broj 3, ma koji pravac čovek da uzme, odmah nalazi neku drugu teoriju koja će se toj teoriji suprotstaviti. U razmišljanju broj 4, čovek, ne odjednom, već postepeno, dolazi do određenog razumevanja činjenice da je moguće da se razmišlja bez protivrečnosti, da se razume da protivrečnosti nisu zaista protivrečnosti.

Uobičajeno razmišljanje ima mnoštvo protivrečnosti. Ako, na primer, uzmemo svet, mi ili mislimo da postoji neka vrsta božanske volje koja sve stvara i održava, ili se stvari jednostavno događaju same od sebe. Još jedan primer uobičajenog razmišljanja je volja suprotstavljena mehaničnosti ili predodređenost suprotstavljena slučaju. Pri proučavanju Zraka Stvaranja videćeš da on sadrži sve te stvari. Svi ti pogledi su na određeni način ispravni, a Zrak Stvaranja ih sve uključuje. Postoji teorija da ljudski um kakvog mi poznajemo nije u stanju da izmisli apsolutnu laž. On ne može da izmisli ništa što nije u nekoj vezi sa istinom. Sve što ljudski um izmisli biće parcijalno predstavljanje istine. Na primer, ako čovek pokuša da nacrtaju novu životinju, moraće da uzme delove neke poznate životinje, jer mora da upotrebi materijal koji crpe iz posmatranja stvarnog života. Zrak Stvaranja ti pokazuje kako sve protivrečne teorije o predodređenosti ili slobodi, slobodnoj volji, božanskoj volji, mehaničnosti i tako dalje, mogu da se sakupe u jednom sistemu, da u svojoj sveukupnosti svi ti pogledi, od kojih svaki pokazuje jednu stranu istine, ne bi protivrečili jedan drugom. Najednom mestu je tačna jedna stvar, na drugom mestu je tačna druga stvar, ali je svaka, ako se primeni na celinu, pogrešna. Kasnije ćeš videti da određena stvar ne može da se primeni na celinu, jer celina nije jedna – ona je veoma raznolika, ima veoma mnogo lica. Zrak Stvaranja to takode pokazuje.

U ovom trenutku proučavanje Zraka Stvaranja i opštih zakona još uvek nije znanje – ono je samo jezik; ali uz pomoć tog jezika bićemo u stanju da govorimo o mnogo raznih stvari za koje običnom jeziku nedostaju reči, izrazi, veze među stvarima. Proučavajući taj novi jezik shvatamo međusobne odnose stvari, jer on sve povezuje – sve što znamo ili moramo da znamo ili što može biti od interesa da se zna u svetu. Prednost tog jezika je u tome što, koristeći neki njegov termin, ne objašnjavaš samo šta je taj objekt i koje mesto zauzima u svojoj neposrednoj okolini, već takode pokazuje njegovo mesto u čitavom univerzumu.

Ako uzmemo Zrak Stvaranja kao sled događaja, na njega može da se gleda kao na jednu oktavu. To je silazna oktava u smislu širenja i diferencijacije. Prvi interval u toj oktavi popunjen je Voljom Apsoluta. Da bi se popunio drugi interval između planeta i Zemlje, kosmički je stvoren specijalni instrument. Taj instrument je organ-

ski život na Zemlji. U Zraku Stvaranja organski život na Zemlji igra veoma važnu ulogu, jer on obezbeđuje prenos energije i čini mogućim rast Zraka. Deo Zraka koji raste je Mesec. Ideja je da će na kraju Mesec postati nalik na Zemlju a Zemlja nalik na Sunce; tada će se pojaviti novi Mesec, pa će se tako rast nastaviti do određene tačke. To je, međutim, prilično daleko od nas.

Organski život je neka vrsta prijemnika koji hvata i prenosi uticaje koji dolaze sa planeta Sunčevog sistema. Istovremeno s tim što služi kao sredstvo komunikacije između Zemlje i planeta, organski život hrani Mesec. Sve što živi služi ciljevima Zemlje; sve što umire hrani Mesec. Ovo isprva zvuči čudno, ali kad shvatimo principe koje vladaju organskim životom, uvidećemo da je on zasnovan na veoma strogom zakonu, zakonu da se jedna klasa živih bića hrani drugom klasom. To omogućava ne samo da organski život održava sam sebe, već takode i da hrani Mesec i služi kao prenosnik energije. Zato organski život služi mnogim ciljevima – ciljevima većih svetova, planeta, Zemlje i Meseca.

Postavlja se pitanje kako to možemo da dokažemo? Kasnije možemo pronaći određene dokaze pomoću analogije sa čovekom, jer je čovek izgrađen na istom principu kao i Zrak Stvaranja. Ima mnogo stvari koje ne možemo da dokažemo na objektivni način, ali možda možemo da nademo dokaze proučavajući sebe.

P: Zašto duša posle smrti odlazi na Mesec?

O: Mesec je gladan.

P: Zar nije i Zemlja takode gladna?

O: Čitava površina Zemlje, njen raspored i struktura, zavise od organskog života. Zemlja prima telo, jer to je ono što ona želi. To zavisi od ukusa i apetita. Mesec želi jednu stvar, Zemlja drugu. To je veoma zanimljiva ideja. Kasnije ćeš jasnije videti na koji način su stvari povezane, kako jedna stvar omogućava drugoj da raste. Na taj način do Meseca dolaze izvesne materije koje inače ne bi mogle da stignu do njega. I one dolaze u već svarenom obliku.

P: Šta je Zemlja? Da li je ona živa? Gde se završava organski život i počinje Zemlja?

O: Organski život je sasvim određena stvar – životinje, biljke, čovek i svi mikroorganizmi. Što se Zemlje tiče, svakako da je ona

živo biće, samo u sasvim drugačijoj razmeri. U prirodi ništa nije mrtvo. Jedino su neki ljudi mrtvi.

P: Kakvog je oblika komunikacija između organskog života i Zemlje?

O: Postoji veliki broj oblika komunikacije. Na primer, kad udišeš vazduh, to je komunikacija.

Mi smo ovde na Zemlji kao deo organskog života. Organski život podleže određenim uticajima koji dolaze sa svih planeta i takode utiču na nas pošto smo mi njegov deo. Mi takode podležemo određenim uticajima koji dolaze sa Sunca, iz Mlečnog puta, a možda podležemo i uticajima Svih Svetova, iako su, naravno, uticaji Svih Svetova na pojedinačnog čoveka veoma mali. Ne znamo mnogo o uticajima koji dolaze sa Meseca, ali znamo da on igra veoma važnu ulogu u organskom životu i bez razumevanja na kakav način je sve povezano i na kakav način je život ljudi na Zemlji povezan sa planetama i Suncem ne možemo da razumemo čovekov položaj i njegov sadašnji život ovakav kakav jeste. Bez ovog dijagrama je, na primer, nemoguće da se razume da čovek živi na veoma lošem mestu u svemiru i da su mnoge stvari na koje gledamo kao na nepravedne, protiv kojih se bunimo i pokušavamo da se borimo, u stvari rezultat tog položaja organskog života na Zemlji. Da smo na Mesecu, bilo bi još gore; ne bi bilo mogućnosti za razvoj. Na Zemlji postoji mogućnost za razvoj – u stanju smo da razvijemo određene delove u sebi.

Do nas, kao pojedinaca, dopire veoma malo planetarnih uticaja. Planetarne uticaje uglavnom osećaju mase ljudi; zato su oni odgovorni za ratove, revolucije i slične stvari. Pojedinač veoma malo podleže planetarnim uticajima jer je onaj njegov deo na koji može da se utiče nerazvijen. Taj nerazvijeni deo je suština.

U izvesnoj meri čovek takode podleže uticaju Sunca, a može se otvoriti mnogo višim uticajima ako razvije više centre i postane s njima povezan. Razvoj, prema tome, znači prelazak sa jedne na drugu vrstu uticaja. U ovom trenutku mi smo u većoj meri pod uticajem Meseca. Da bismo se otvorili višim uticajima, moramo da postajemo sve svesniji.

P: Na koji način podležemo uticaju Meseca?

O: Mesec igra veoma važnu ulogu u našem životu ili, bolje rečeno, životu organskog života na Zemlji. Mesec upravlja svim našim

pokretima. Ako pokrenem ruku, to je učinio Mesec, jer bez uticaja Meseca to ne može da se dogodi. Mesec je nalik na klatno na starinskom satu, a organski život je nalik na mehanizam sata koji to klatno pokreće. Delovanje Meseca na naš život je čisto mehaničko. On deluje pukom težinom i prima više energije koje ga malo po malo čine živim. Ako se sećaš četiri vrste energije: mehanička energija, životna energija, psihička energija i energija svesti, tada Mesec deluje mehaničkom energijom, privlačeći materiju duše kao džinovski elektromagnet. Kad dobije tu materiju, temperatura mu se menja. Mesec je na veoma niskom stupnju, mnogo nižem od Zemlje.

Sva naša mehaničnost zavisi od Meseca. Mi smo kao marionete koje pokreću konci, ali možemo da budemo slobodniji ili manje slobodni od Meseca. Kad to razumemo, razumećemo da je način da se postane slobodniji neidentifikovanje, nepridavanje značaja, borba sa negativnim osećanjima i tako dalje. U ovom trenutku ne možemo da načinimo ni korak bez energije Meseca; konci se ne mogu odjednom preseći, jer bi tada marionete jednostavno pale. Neophodno je da najpre naučimo da se krećemo. Svi ljudi koji žive u snu podležu uticaju Meseca. Oni ne pružaju otpor, ali ako se čovek razvije, on postepeno može da preseče neke konce koji su nepoželjni i da se otvori višim uticajima. Na taj način može da postane slobodniji od Meseca, ako ne potpuno, u svakom slučaju u znatnoj većoj meri nego što je to sada.

P: Dolaze li niži uticaji sa Meseca?

O: Uticaji koji su više mehanički. Ako čovek u potpunosti podleže uticaju Meseca, on je mašina.

P: Hoćeš da kažeš da Mesec na nas utiče i fizički i psihološki?

O: Fizički uticaj je nešto drugo; to je normalno. Pogrešno je kad Mesec počne da utiče na naš um i osećanja. To se događa samo kad je čovek odsečen od viših uticaja; ništa ga, međutim, ne može od njih odseći osim njega samog.

P: Možeš li da nam kažeš još nešto o ideji hranjenja Meseca?

O: Najpre moram da te pitani: šta ta ideja znači za tebe? Koji je glavni princip koji vidiš u njoj?

P: Ne razumeni njen osnovni princip.

O: Vidiš, na to možeš da gledaš iz različitih uglova, čak i kad o tome prvi put čuješ od mene. Kad shvatiš pravi princip, sve postaje jasno. Kad sam ja to prvi put čuo, svakako da je veoma čudno zvu-

čalo, ali sam istovremeno uvideo da u osnovi toga leži princip da je sve povezano, da stvari ne postoje odvojeno, da na određeni način organski život povezuje Zemlju i Mesec.

P: Da li u stvari Mesec prouzrokuje ljudske katastrofe tako što zahteva određenu hranu za sopstveno postojanje?

O: Mesec ne prouzrokuje katastrofe; sami smo krivi – ne vredi da pokušavamo da optužimo Mesec. Pretpostavimo da zanemarimo popravku zida i da se on sruši. Ko je za to kriv? Zid se srušio usled fizičkih zakona, ali on nije odgovoran za te fizičke zakone. Ako kosmički uticaji padnu na pravo tlo, nema katastrofa, kao što se i zid ne ruši ako ga popravljamo. Ali, naravno, može da bude velikih katastrofa na koje naše držanje ne utiče.

P: Zašto planete utiču na ljudske mase a ne na pojedince?

O: Zato što je čovekov deo na koji one mogu da utiču ili veoma mali i nerazvijen ili previše zaklonjen ličnošću. Ličnost sve te uticaje odbija i čovek podleže zakonu slučaja. Kad bi čovek živeo u svojoj suštini, podlegao bi planetarnim uticajima, ili, drugim rečima, uticaju sudbine. Drugo je pitanje da li bi mu to išlo u prilog; u jednom slučaju to može da bude bolje, a u drugom gore, ali je uglavnom bolje. Planetarni zraci nisu u stanju da prodru kroz ličnost.

Planetarni uticaj kod ljudi u masi pogada one delove koji su uvek prisutni. Najveći deo ljudi u masi su ljudi broj 1, što će reći ljudi koji žive u instinktivnom i motoričkom centru. A glavna pokretačka moć u čoveku broj 1 je imitacija i fantazija. Kad ljudi potpadnu pod moć imitacije i fantazije, veoma lako prihvataju mehaničke uticaje; oni počinju da imitiraju jedan drugog tako da to proizvodi krupne posledice.

Kad ljudi žive kao deo mase, niko ne može da im pomogne; toliko su izmešani da jedan atom ne može da se odvoji od drugog. Na nivou mase svi su isti. Čovek može da očekuje da će se susresti sa poželjnim uticajima samo kad se izdigne iz mase, nikako pre toga. Uticaji koji pogadaju masu su nepoželjni; to su uticaji koji nas održavaju u niskom stanju. Postoje poželjni uticaji koji pojedincima pomažu da se izvuku, ali oni mogu pomoći samo čoveku koji stoji malo iznad mase. Mi možemo da očekujemo pomoć, ali tek na određenom nivou; jer, čemu bi služili naši naponi ako bi neko mogao

da nas uhvati za uši i povuče uvis? Ako postanemo svesni, to je kao da imamo volju na višem nivou; a ako možemo da "činimo", možemo da se izolujemo od velikog broja planetarnih uticaja koji pogodaju masu.

P: Da li je naš cilj da se razvijamo tako da kao pojedinci možemo da se otvorimo planetarnim uticajima?

O: To neće biti individualni uticaj, već će biti u skladu s tvojim tipom. Pojedinci se razlikuju u skladu sa svojom suštinom. Suština ili tip čoveka jeste rezultat planetarnih uticaja. Planete nas čine ovakvim kakvi smo. Različite kombinacije planetarnih uticaja stvaraju različite suštine.

P: Rekao si da u toj meri podležemo kosmičkim zakonima da planetarni uticaji izazivaju ratove. Da li je to sudbina?

O: Kad sam govorio šta znači sudbina, u obzir sam uzeo samo ono što zaista može da se nazove sudbinom, ali je za mnoge ljude sudbina mnogo šira. Kad ih zahvati neki veliki pokret, kao što su politički pokreti, ratovi, revolucije, to za njih postaje sudbina.

Mora da se razume zašto smo govorili o planetarnim uticajima, zašto smo ih spominjali i u vezi sa čime. Glavna ideja je da planetarni uticaji mogu da budu vrlo različiti. Naše stanje privlači i odbija planetarne uticaje. Mi ne možemo da znamo šta su oni, možemo da znamo samo naše stanje. Ako pamtiš sebe, možeš da privučeš dobre planetarne uticaje; ako si mehaničan, privlačiš loše uticaje.

P: Da li je veliki broj zakona kojima podležemo proizvod različitih "ja" u nama?

O: Da, u velikoj meri. Kroz čoveka prolaze sile, a on ih smatra svojim sopstvenim željama, naklonostima, privlačnostima. To, međutim, kroz njega samo prolaze sile iz svih pravaca. Polazeći od Sve-ta 3, sile dosežu čoveka i mogu da proizvedu dela, stavove, ili da budu odbačene. Mi smo u stanju da proučimo samo posledice koje one mogu da proizvedu. Za sve to smo zainteresovani samo iz perspektive sopstvene dobiti, ostalo nas ne interesuje. Više sile ili viši uticaji su prirodni, kosmički; mi se, međutim, možemo otvoriti da ih primimo ili se izolovati od njih. Ako spavamo, zatvoreniji smo za njih i što više spavamo, sve smo zatvoreniji. Ako se probudimo, otvaramo se višim uticajima.

P: Kažeš da podležemo zakonu slučaja. Od kojih izvora uticaja taj zakon potiče? Možemo li ga se osloboditi?

O: Slučaj ima mnogo različitih ispoljavanja. Veoma brzo nakon što se nešto više probudimo najjednostavniji oblici počinju da nestaju. Ovo, međutim, ne možeš da shvatiš bukvalno. Ovaj zakon je veoma krupan i mnogostran. U pitanju je stepen. Samo su u Ap-solutu stvari apsolutne. Za nas postoji dugačko stepenište i sa svakom stepenicom čovek je slobodniji. Ako si na dnu, ne možeš da govoriš šta će se dogoditi kad budeš na vrhu. Možeš jedino da kažeš: "Ako počnem da radim da se oslobodim zakona slučaja, da li će mi život biti manje haotičan?" Naravno, ako imaš trajni cilj, bićeš slobodan od slučajnih ciljeva. Na čuda zaboravi. Svaki pravac ulaganja napora daće rezultate u tom pravcu, mada postoje povezanosti.

P: Kako da se čovek oslobodi od loših uticaja?

O: Pre nego što možemo i da pomislimo o "činjenju" moramo da pokušamo da razumemo šta su ti uticaji. Greška koju svi neprekidno prave je to što misle da mogu da "čine". Mi ne možemo da "činimo", ali ako znamo tu činjenicu, možemo da nešto promenimo.

P: Pošto još nismo razvili više centre, kako primamo uticaje koji dolaze iz viših svetova?

O: Naše uobičajeno stanje je relativno; u svojim najboljim trenucima prijemčivi smo za više uticaje. Oni do nas stižu kroz centre. Pošto nismo trajno povezani sa višim centrima, oni na nas utiču ukoliko nisu suviše duboko zakopani i ponešto uspe da stigne do nas preko njih.

P: Koja je svrha ljudskog postojanja?

O: Ni čovek ni čovečanstvo ne postoje odvojeno, već kao deo celine oraganskog života. Zemlji je potreban sav organski život – ljudi, životinje, biljke. Zrak Stvaranja je grana koja raste, a ta komunikacija je neophodna da bi ova grana mogla da raste. Sve je povezano, ništa nije odvojeno, i manje stvari, ako postoje, služe nečem većem. Organski život služi planetarnim ciljevima, on ne postoji sam za sebe. Pojedinač je u njemu visokospecijalizovana ćelija, ali u toj razmeri pojedinačna ćelija ne postoji – suviše je mala. Naša uobičajena perspektiva veoma je naivna i antropocentrična: sve se okreće oko čoveka. čovek je, međutim, prilično beznačajna stvar, deo

ogromne mašine. Organski život je posebna jedinica u kosmosu, a čovek je deo u toj ogromnoj masi organskog života. On ima mogućnosti da se dalje razvija, ali taj razvoj zavisi od njegovih sopstvenih napora i razumevanja. U kosmičke ciljeve se uklapa to da određeni broj ljudi treba da se razvije, ali ne i svi, jer bi to bilo u suprotnosti sa drugim kosmičkim ciljevima. Očigledno je da ljudski rod mora da bude na Zemlji, živeći ovaj život i pateći. Određeni broj ljudi, međutim, može da pobjegne – to se takode uklapa u kosmičke ciljeve.

Prema tome, kao pojedinci u kosmosu mi uopšte nismo važni. U odnosu na kosmos ne možemo da govorimo čak ni o čovečanstvu – možemo da govorimo samo o organskom životu. Kao što sam rekao, mi smo deo organskog života, a organski život u Sunčevom sistemu igra određenu ulogu, samo što je to u odnosu na nas veoma krupna stvar. Navikli smo da o sebi mislimo pojedinačno, ali tu iluziju vrlo brzo gubimo. Korisno je da se razmišlja o različitim razmerama; posmatraj stvar u pogrešnoj razmeri i izgubićeš pravac.

P: Da li si rekao da je bilo predviđeno da se neki od nas razvijaju?

O: Prema našem poznavanju stvari, to potpada pod iste zakone kao, na primer, saobraćajne nesreće. Dobro je poznato da u svakom velikom gradu određeni broj ljudi pogine u saobraćajnim nesrećama. Nije određeno ko će poginuti; nije neophodno da to bude određena osoba, već određen broj. Na isti način određeni broj ljudi *može* imati priliku da pobjegne – ali to ne *mora* da bude tako. U tome je razlika.

P: Da li nam je mogućnost data, ili moramo da je stvorimo pod pritiskom okolnosti?

O: Mogućnost nam je data. Svaki normalan čovek ima tu mogućnost. Ostalo zavisi od nas. Individualno ljudi postoje samo radi sebe samih. Oni, međutim, čak ni za same sebe ne služe nikakvom korisnom cilju. Ako čovek raste i postane drugačiji, on može da na neki način postane važan kao pojedinac, mada to ne možemo pouzdano da znamo. To se, međutim, odnosi samo na razvijenije ljude, ne na mehaničkog čoveka.

P: Zašto Sunce, planete i Mesec žele da međusobno komuniciraju?

O: Sve su one jedna stvar; stvari izgledaju odvojene samo nama. U stvarnosti su sve povezane kao delovi tela. To je kao cirkulacija krvi u organizmu ili protok biljnih sokova u grani koja raste. Zato je komunikacija neophodna.

P: Kolikom broju zakona podleže čovek?

O: To ne znamo. Možemo jedino da govorimo o Zemlji, kojom vlada 48 zakona, ali u odnosu na čoveka ne može da se koristi ista razmera. Može jedino približno da se kaže da je u odnosu na Zemlju organski život u istom položaju kao Mesec, pa prema tome njime vlada 96 zakona. To je, međutim, samo princip. Čovekom vlada mnogo više zakona.

P: Možeš li da nam daš primer nekog od 48 zakona?

O: Nije stvar u nabranjanju nego u razumevanju šta ta ideja znači. Čovek ne podleže jednoj, već mnogim vrstama zakona. Njime, kao i svakim stvorenjem na Zemlji, pre svega vladaju fizički zakoni, što znači da može da živi samo u određenim granicama temperature. Dalje, mora da postoji određena količina vlage u vazduhu, a vazduh mora da bude određenog hemijskog sastava da bi čovek mogao da diše. Čovek je takode ograničen određenom vrstom hrane koju može da vari. Sve te stvari su za čoveka zakoni. Potom je tu, da pomenemo sasvim jednostavne zakone, naše neznanje. Mi sebe ne poznajemo – to je zakon. Kad bismo počeli da poznajemo sebe, oslobodili bismo se jednog zakona. Ne možemo, kao što sam rekao, da napravimo njihov popis, jer neki od njih nemaju ime, ali neke znamo. Znamo, na primer, da svi ljudi podležu zakonu identifikacije – to je još jedan zakon. Prema tome, da bismo se oslobodili zakona, neophodno je da otkrijemo jedan zakon koga možemo da se oslobodimo i da ga se zaista i oslobodimo. Potom, kad se oslobodio tog zakona, čovek može da pronade drugi, oslobodi se i njega, i tako dalje. To je praktični način da se proučavaju zakoni.

P: Ima mnogo zakona kojima moramo da se pokorimo, na primer neophodnost da se toliko dugo spava svake noći. Da li je to način da razumemo koliko smo mašine?

O: Pa, ne baš, jer je zakon sna kosmički zakon. Čovek je tako načinjen; mnogi kosmički zakoni održavaju to ustrojstvo. Ima, međutim, zakona koji nas sa svih strana ometaju ili nas drže u potčinjenosti, a da uopšte nisu neophodni – nemaju ni dobru stranu, niti su kosmi-

čki neophodni. Nama vlada veliki broj nepotrebnih zakona, a najviše zakon naše sopstvene mehaničnosti. On nas posebno zadržava. Mi živimo, na primer, podložni zakonu negativnih osećanja – to ni pošto nije neophodan zakon; bez negativnih osećanja možemo da živimo mnogo srećnije, iako ljudi u to ne veruju.

P: Hoćeš da kažeš da moramo da se pokoravamo svim tim zakonima?

O: Mi ne možemo da potpadamo ili ne potpadamo pod njih; oni nas ne pitaju – mi smo okovani. Oni nas kontrolišu, vladaju nama i usmeravaju nas.

P: Možemo li da se oslobodimo?

O: Možemo – pod određenim uslovima. Ovde u igru ulaze Putevi. Četiri Puta su načini da se oslobodimo nepotrebnih zakona. Bez pomoći škole čovek ne može da zna kojih zakona može da se oslobodi niti da pronade načine da ih se oslobodi. Ideja je da nama vlada isuviše mehaničkih zakona. Na kraju možemo da se oslobodimo nekih od njih tako što ćemo se potčiniti drugim zakonima. Jedini način da se umakne moći jednog zakona je da se potčinimo nekom drugom zakonu. To je, međutim, samo opšta ideja. Može ti se pokazati put, ali moraš da radiš sam.

P: Zar prihvatanje novih zakona u školama ne vodi rečima i novom rastu akademizma?

O: Rezultat rada na sebi nije stvaranje novih zakona, već oslobađanje od nepotrebnih zakona. Disciplina neophodna za period proučavanja jeste samo sredstvo, a ne cilj. U proučavanju sebe neophodno je da se razume i da se bude svestan. Ne možeš da pobegneš pomoću reči. Upravo je to nemoguće.

P: Da li mogućnost stvaranja trajnog "ja" zavisi od broja zakona kojima je čovek potčinjen?

O: Da. Pokušaj da pronađeš analogiju šta znači biti potčinjen većem, a šta manjem broju zakona. Pretpostavimo da čovek živi običnim životom; postoji regrutacija i on stupa u vojnu službu. Dok je u vojsci, on podleže većem broju zakona, a kad odsluži vojni rok, manjem. Pretpostavimo zatim da je tokom služenja vojnog roka učinio neki prestup i da je zatvoren. Tada on podleže zatvorskim zakonima pridodatim na vojne zakone, pridodatim na zakone njegove zemlje, fizičke i biološke zakone i tako dalje. Da bismo razumeli ovu

ideju moramo da pronađemo takvu vrstu analogije. Ako je, na primer, čovek zdrav, on podleže određenom broju zakona; ako je bolestan, podleže većem broju.

P: Ali, ne u stvarnosti?

O: Da, u stvarnosti; mora da sluša svog lekara ili ode u bolnicu gde podleže njenim zakonima.

P: Ako imam zubobolju, kakva je svrha toga?

O: Zaista ne znam.

P: Nije li to deo kosmičkog nacрта?

O: Ne, nema nacрта. O svrsi ne možeš da govoriš bez principa razmere i relativnosti. Nemoguće je da se ista svrha odnosi i na manju i na veću razmeru. Sve ima svoj uzrok, ali nema sve cilj ili svrhu; ne smeš da zaboraviš na ideju razmere.

P: Izgleda da je priroda prema čoveku veoma nepravedna i veoma okrutna.

O: Šta nazivaš prirodom? Zemljotres je takođe priroda. Primeni-mo, međutim, na trenutak reč "priroda" na organski život. Očigledno je da je on stvoren ovakav kakav je jer nije bilo drugog načina. Ako nam se to ne sviđa, možemo da proučimo načine da pobegnemo. Pojedinačno smo mi suviše mali da bi za nas znala bilo koja viša sila. Ko je, prema tome, pravedan ili nepravedan? Mi operišemo nestvarnim idejama. Pravda i nepravda mogu da postoje u malom ograničenom kragu, u određenim ograničenim okolnostima. U većoj razmeri, međutim, ova ideja gubi svoje značenje. Istovremeno, ideja o pravdi je zanimljiva, jer ljudi na tom mestu gube veliku količinu energije. To rasipanje možemo da prekinemo, ali ne možemo da popravimo stvari u svetu. Život je nepravda od početka do kraja. Moramo, na primer, da umremo – to je najnepravednije. Delimo stvari na pravedne i nepravedne, a kakvo pravo na to imamo? Sav organski život zasnovan je na nepravdi. On je farma koja samu sebe održava da bi odgajala mačke i pacove. Mačke jedu pacove, a pacovi mačke. Šta znači pravda među mačkama i pacovima? Takav je život. Nije to baš krasno. Naš cilj je da iz toga izademo; nije naš posao da se osećamo indignirano, to je jednostavno gubljenje energije. Ne smemo, međutim, zamišljati da su stvari drugačije nego što jesu.

P: Zar ćeš čoveka meriti istim merilom kao i ostatak organskog života?

O: Razlike nema, jedino što su ostale vrste potpuno razvijene, dok je čovek razvijen samo do pola.

P: Kako to da je čovek, koji je samo jedno od ispoljavanja organskog života, odabran da dobije šansu za dalji razvoj?

O: Ne mislim da je stvar u izboru, mislim da pitanje treba da se postavi iz drugog ugla. Iz te perspektive na čitav organski život može da se gleda kao na dugačak eksperimentalni rad sa ciljem da se proizvede biće koje je u stanju da samo evoluiru. Ako je čovek u stanju da dostigne više stanje, to je zato što je na takav način napravljen – napravljen da bude biće koje samo sebe razvija. Druga bića su samo eksperimenti da se razviju različite osobine, ona ne poseduju sve kvalitete koje poseduje čovek.

Čovek je mašina, ali ima različitih mašina i one mogu biti načinjene u različite svrhe. Ako se mašina koristi u svrhu s kojom je i napravljena, stvar je na svom mestu, ali ako je napravljena s jednim ciljem, a koristi se za drugi, to nije u redu. Čovek je posebna mašina, napravljena sa određenim ciljem; napravljen je da bude prijemnik viših uticaja koji dolaze iz svetova 3, 6 i 12, a pošto može da primi te uticaje, može i da postane nezavisan od sveta koji ga okružuje.

P: Kako čovek može da se izvuče iz situacije u kojoj se nalazi?

O: On može da umakne nekim od zakona. Na drugim nivoima stvari podležu drugim zakonima.

P: Onda je čovek u višem stanju svesti podložan manjem broju zakona nego mi?

O: Svakako, pošto je najveći broj zakona kojima moramo da se potčinimo rezultat našeg sna i nesvesnosti. Svaki korak koji načinimo u pravcu veće svesnosti čini nas slobodnijim. Pretpostavimo da je čovek zadovoljan mehaničkim životom; u tom slučaju odseca se od viših uticaja i zadovoljava se onim koji počinju od sveta 24. Prirodno da je tada u gorem položaju od čoveka koji prima uticaje iz viših svetova. Zakoni ili uticaji sveta 3 i 6 mogu da dođu samo preko višeg mentalnog centra, a uticaji sveta 12 preko višeg emocionalnog centra.

Moraš, pored ovog, da razumeš da se mnogi uticaji mogu primiti mehanički, dok je za mnoge drage potreban napor. Štaviše, uticaji u čoveku ne ostaju takvi kakvi su – u njemu se preobražavaju. Sve zavisi od toga kako se preobraze.

P: Da li je čovek odgovoran za ono što čini, dok životinje nisu odgovorne?

O: Čovek 1, 2 i 3 je manje odgovoran; ljudi broj 4 i dalje su više odgovorni; odgovornost raste. Životinja nema šta da izgubi, ali čovek ima. Kad počne da se razvija, čovek mora da plati za svaku grešku koju počinu. Ako ne vlada sobom, kao u snu, nema ni odgovornosti, ali ako ima makar i malu mogućnost kontrole, mogućnost da bude manje ili više budan, čovek je već odgovoran.

P: To podrazumeva pravdu.

O: Ne, niko ne bi rekao da je pravda to što moraš da platiš za sopstvene greške. Najveći broj ljudi misli da je pravedno kad čovek dobije ono što želi, a ne ono što je zaslužio. Pravda mora da podrazumeva određenu uskladenost između dela i posledica dela. Sigurno da tako nešto ne postoji, niti može da postoji, pod upravom zakona slučaja – a mi podležemo tom zakonu. Kad upoznamo glavne zakone, razumemo da živimo na lošem mestu, zaista lošem. Ne možemo, međutim, da živimo ni na jednom drugom, pa zato moramo da vidimo šta možemo da uradimo ovde. Ne smemo samo da zamišljamo da su stvari bolje nego što jesu.

Pitanje pravde i nepravde je veoma dobar predmet za razmišljanje, jer na taj problem ljudi troše mnogo energije. Oni koriste reči, ali ne predočavaju sebi zašto jednu stvar zovu pravednom a drugu nepravednom. Pa ipak je jedna stvar uvek povezana sa drugom, jedna stvar neizbežno proizilazi iz druge. Mi samo pretpostavljamo da pravda mora da postoji u svakoj razmeri. Pokušaj da objasniš šta je pravedno, a šta nepravedno. Kako možeš da znaš? Ljudi su mašine. Kako mašine mogu da budu pravedne? To nije osobina mašina. O pravdi i nepravdi možeš da govoriš ako su ljudi odgovorni, kao čovek broj 5; ako, međutim, postupaju na način na koji ih uslovi i okolnosti prisiljavaju, šta možeš da očekuješ? Veoma često je naša ideja o nepravdi zasnovana na veoma uskom shvatanju. Ne poredimo stvari i ne vidimo da je to njihov prirodan poredak. O nepravdi ne možemo da govorimo sve dok mislimo da je ona izuzetak. Kad je sagledamo kao pravilo, možemo da razmišljamo kako da od nje umaknemo. U našem sadašnjem stanju ne može biti pravde – nema pravde u zatvoru. Kad čovek shvati da je u zatvoru, jedina stvar o kojoj može da ozbiljno misli jeste kako da pobegne, a ne da sedi i kuka na neprav-

du u zavoru. Ljudi su mašine, pokrenuti su na određeni način i kotrljaju se, a kad nalete na zid, zaustave se i počinju da se kotrljaju unazad. Pravda, kao i mnoge druge stvari, zavisi od mesta. Hajde da joj odredimo mesto iz perspektive sistema. Počinjemo podelom čovečanstva na različite krugove. Sad možemo da vidimo gde se javljaju nesporazumi oko pravde. Pravda zaista počinje u drugom krugu, kad ljudi počnu da bolje razumevaju jedni druge; u krugu unutar njega ima još više pravde, a još više u najunutrašnjijem krugu. U spoljašnjem krugu pravda može da bude jedino slučajna, kao i sve drugo. Pravda, kao i mnoge druge stvarne i izmišljene stvari, kao, na primer, pozitivna osećanja, znanje određenih stvari, kao što je budući život, razumevanje među ljudima i tako dalje, koje želimo da nade-mo ovde, ako uopšte postoje, postoje samo u unutrašnjim krugovima, a ovde, u spoljašnjem krugu, su nemoguće.

P: Da li će stvari da ostanu ovakve kakve su sve dok svi ne postanu svesni?

O: Stvari će da ostanu kakve jesu, ali mi možemo da pobegnemo. Potrebno je mnogo znanja da bismo videli od čega možemo da se spasemo, a od čega ne. Međutim, prva lekcija koju moramo da naučimo, osnovna stvar koja nas sprečava da ne pobegnemo, jeste to što ne shvatamo da je neophodno da upoznamo svoj položaj. Poznavanje sopstvenog položaja već čini taj položaj boljim.

P: Ako je čovek analogan svemiru, možemo li da razumemo koja su tri zakona u čoveku?

O: Da, možemo. Ako uzmemo Svet 6, vidimo da u njemu postoji šest vrsta zakona, tri iz sveta koji je iznad njega i tri njegova sopstvena. Prema tome, možemo da kažemo da su zakoni koji pripadaju Svetu 6 polovina zakona koji njime vladaju. Uzmimo sad Svet 12. Tri njegova sopstvena zakona čine jednu polovinu, jednaku drugoj polovini koju čine ostalih devet zakona; i tako dalje, dok ne dođemo do čoveka. Tri čovekova zakona čine polovinu ukupnog broja zakona koji njime vladaju. Iz toga vidiš – što su sile suptilnije, to ih manje dolazi do čoveka.

P: Zašto oni predstavljaju polovinu?

O: Zato što zauzimaju pola mesta, a mogu čak da zauzmu i celo, dok ostale sile mogu da uopšte ne deluju. Sve zavisi od toga kojim smo uticajima otvoreni – višim ili nižim.

P: Rekao si da organskim svetom vlada devedeset šest zakona, isto kao Mesecom?

O: Broj je isti, ali se sasvim drugačije ispoljavaju. Organski život ne liči na Mesec. Mesec je nebesko telo, a organski život opna koja prekriva površinu Zemlje. Broj zakona samo pokazuje odnos određene jedinice prema celini, ali ne i njeno biće i sastav.

P: Zar nisi rekao da planete utiču na situaciju – ratove i slično?

O: Da, one mogu da prouzrokuju ratove. Čitav solarni sistem je jedna jedinica, pa je u njemu sve povezano sa kosmičkim uzrocima i sve u njemu utiče na život na Zemlji. Ali, kad postoje uzroci koji mogu da prouzrokuju rat, oni zavise od stanja čovečanstva u određenom vremenu i na određenom mestu. Ljudi mogu da pruže manji ili veći otpor. Ako su u određenom trenutku ljudi u određenoj zemlji u boljem stanju, pružice veći otpor.

P: Utiče li Zemlja takode i na Mesec i ostale planete?

O: Da, ali nas interesuje samo šta utiče na organski život, a preko njega i na nas.

P: Kako možemo da proverimo proizvoljnu tvrdnju o ulozi organskog života i o tome da je Mesec najmlađi u Zraku stvaranja?

O: Proizvoljnih tvrdjenja nema – ona sva proizilaze iz sistema. Ovo nije moj sistem. Nisam ga ja izmislio. On nije zanimljiv kao puka teorija; zanimljiv je tek kad shvatimo da dolazi iz višeg uma. Počeo sam od psihologije da bih vam dao priliku da steknete uvažavanje ovih ideja. Ako si ga stekao, bićeš strpljiv sa ovim delom.

P: Radimo li mi protiv prirode? Vrlo često stičem utisak da je zaista tako.

O: Mi radimo protiv prirode, ali priroda je relativan pojam. U koncentričnim krugovima svetova unutar drugih svetova, ako radiš protiv prirode, radiš protiv jednog koncentričnog kruga, ali ne obavezno i protiv drugog. To nije sve jedna priroda; protiv prirode ne možeš da radiš izvan prirode; ako izadeš iz jedne prirode, ulaziš u drugu.

P: Na kojim činjenicama je zasnovana pretpostavka da se čovek može pobuniti protiv svog mesta u svemiru i da to nije još jedna iluzija?

O: Ali, čovek to ne može. Čovek ne može da ode sa Zemlje, ali može biti podložan drugačijim zakonima ostajući u istom položaju, na istoj Zemlji. On može biti podložan jednom ili drugom skupu

zakona i moguće je da to posmatramo ako znamo šta to znači. Možemo da posmatramo kako ljudi u običnom životu žive podložni različitim skupovima zakona, a kad tu činjenicu potvrdimo makar i u malom obimu, lako možemo da razumemo da to može ići i dalje. Moraš da razmišljaš šta znači živeti podložan drugačijim zakonima. Čak i ovakvi kakvi smo, imamo određeni izbor, možda ne potpunu mogućnost izbora, ali mnoge stvari možemo da promenimo ako pravilno biramo.

P: Mora li čovek da mnogo zna pre nego što je u stanju da vrši izbor između raznih uticaja?

O: To je veoma važno pitanje, zato što tu nije u pitanju znanje, već biće. Čovek podleže uticajima iz različitih delova svemira. U jednom stanju pobeđuje jedna vrsta uticaja, u drugom druga. I u životu istog čoveka jednog dana može da vlada jedna vrsta uticaja, a drugog druga.

P: Da li se zbog lažne ličnosti potčinjavamo većem broju zakona?

O: Baš tako, velikom broju potpuno beskorisnih mehaničkih zakona.

P: Kakav je značaj proučavanja tabela i dijagrama?

O: Kad počneš da proučavaš sistem, sigurno imaš mnoštvo pitanja i misli o svetu, o odnosu različitih stvari i o sebi u svetu. Dijagrami i proučavanje zakona ti daju novu perspektivu; razmišljao si na jedan način, a sada, pomoću tih dijagrama i principa, počinješ da razmišljaš na drugi.

P: Da li će ovo teorijsko znanje o svemiru pomoći da se poveća razumevanje?

O: Ono nije teorijsko, ono je veoma praktično, i sigurno da će pomoći rastu razumevanja, jer će stvoriti čvrstu podlogu za njega. Zrak Stvaranja je sistem eliminacije, uprošćavanja – on uklanja sve što nije praktično. Pomoću Zraka Stvaranja iz svemira uklanjamo sve što se ne odnosi na nas, sve što ne može da se praktično razume. Kao što sam rekao, u proučavanju Zraka Stvaranja koristimo princip razmere. On se odnosi na naše opažanje stvari, a opet, iz druge perspektive, odnosi se takode i na same stvari. To mora da se razume: on nije puka subjektivnost, jer stvari u različitim razmerama podležu različitim zakonima.

Pored toga, sve velike ideje, kao što su one o Zraku Stvaranja i osnovnim zakonima svemira, jesu neophodne, jer naše razmišljanje

usmeravaju pravim kanalima. Ako ih odbaciš, ako samo pokušavaš da pamiš sebe, a isključiš sve druge ideje, nećeš to moći da učiniš.

Sada moramo da govorimo o tome od kakve materije je univerzum načinjen. Sve materije sveta koji nas okružuje, hrana koju jedemo, voda koju pijemo, vazduh koji udišemo, zidovi naših kuća, naša sopstvena tela – sve je prožeto svim materijama koje postoje u svemiru. Nije neophodno da proučavamo ili analiziramo Sunce da bismo našli sunčevu materiju; ta materija postoji u nama i proizvod je deobe naših atoma. Isto tako u sebi imamo materije iz svih drugih svetova. U tom smislu je čovek zaista univerzum u malom; u sebi ima sve materije od kojih se Univerzum sastoji; u njemu deluju iste sile, isti zakoni koji vladaju životom čitavog sveta. Prema tome, kao što sam rekao, proučavajući čoveka proučavamo svemir, i obrnuto,

Potpuna paralela između čoveka i svemira može se, međutim, uspostaviti samo ako čoveka uzmemo u punom smislu te reči, to jest, ko čoveka čije su urođene moći i sposobnosti razvijene. Nerazvijeni čovek, čovek koji nije dovršio svoju evoluciju, ne može se posmatrati kao potpuna slika sveta – on je nedovršeni svet.

Kao što je ranije rečeno, zakoni su svuda isti, na svim nivoima. Ti isti zakoni proizvode različite pojave ispoljavajući se u različitim svetovima, to jest, u različitim uslovima. Proučavanje odnosa zakona prema nivoima na kojima se ispoljavaju dovodi nas do proučavanja relativnosti.

Ako uzmemo Zrak Stvaranja, moramo da se setimo da su svetovi jedan sa drugim povezani u skladu sa Zakonom broja tri. Drugim rečima, prva tri uzeta zajedno stvaraju fenomen koji utiče na naredne svetove, i tako dalje. U prva tri sveta Apsolut je provodnik aktivne, Svet 3 – provodnik pasivne, a Svet 6 – provodnik neutrališuće sile. Drugim rečima, Apsolut je Ugljenik, Svet 3 – Kiseonik, a Svet 6 – Azot.

Ako tri sile poredamo u nizu u skladu sa poretkom kojim se spajaju, dobijamo 1, 2, 3; materije koje provode te sile će, međutim, prema svojoj gustini biti poredane sledećim redom: ugljenik, azot, kiseonik. Prema tome, kad počne da se stvara trijada, njihov po-

redak je 1, 3, 2. Kad su materije poredane tim redom, nastaje fenomen. Ali, za naredno stvaranje, za uobličavanje naredne trijade, azot mora da se opet vrati na treće mesto, u poredak 1, 2, 3, i na taj način postaje ugljenik naredne trijade, jer druga trijada proizlazi iz toga što neutrališuća sila prve trijade postaje aktivna. Ta izmena mesta materija u trijadi je neka vrste kosmičkog plesa koji proizvodi dejstvo.

Pokušajmo sada da shvatimo kako sile koje proističu iz Apsoluta moraju, da bi se manifestovale u Svetu 3, najpre proći kroz Svet 6. Jedna analogija nam sasvim jasno pokazuje neophodnost takvog poretka sila. Kao što sam rekao, čovekova volja može da utiče na delove tkiva u pojedinim delovima njegovog tela. Tkivo je, međutim, sastavljeno od ćelija. Da bi uticala na tkivo, čovekova volja najpre mora da utiče na ćelije od kojih se taj deo tkiva sastoji. Tkivo je svet različit od ćelijskog, ali u isto vreme, tkiva ne postoje odvojeno od ćelija, pošto su sastavljena od ćelija.

Svet 3 je različit od Sveta 6, a istovremeno je sastavljen od Svetova 6, to jest, svetova sličnih našem Mlečnom Putu. Prema tome, da bi uticao na deo Sveta 3 (Svih Svetova), Apsolut mora najpre da utiče na određeni broj Svetova 6 (Sva Sunca), od kojih je Svet 3 sastavljen.

Prema tome, u toku prolaska sila, Svetovi 1, 3 i 6 stoje najpre u poretku 1, 3, 6, potom u poretku 1, 6, 3, a potom, da bi sile dalje tekle, moraju ponovo da se vrata u poredak 1, 3, 6. U narednoj trijadi Mlečni Put je ugljenik, Sunce – kiseonik, a planete – azot. Pošto Azot stoji između ugljenika i kiseonika, sila koja dolazi iz Mlečnog Puta, to jest sa zvezda, mora najpre proći kroz planete da bi dosegla Sunce.

Ovo na prvi pogled može da izgleda čudno, ali ako vizuelizujemo strukturu Sunčevog sistema, videćemo jasno da drugačije ne može da bude. Ovde nisu potrebne analogije. Zamislite Sunce okruženo planetama koje se okreću oko njega, a u daljini neku grupu zvezda sa kojih uticaj napreduje prema Suncu. Sunce, međutim, ne stoji na jednom mestu; znamo da se ono kreće; planete koje se okreću oko njega pomiču se sa njim u prostoru stvarajući svaka, sopstvenim kretanjem, spiralu oko središnje putanje Sunca, tako da je ta središnja putanja u potpunosti opkoljena spiralama planeta i do nje ne može

da stigne nikakav uticaj koji prethodno nije prošao kroz planetarni svet, odnosno nije prodro kroz prstenove spirala.

Dalje, planete koje u narednoj trijadi postaju ugljenik, moraju da nadu odovarajući kiseonik i azot. U našem zraku stvaranja kiseonik je Zemlja. U astronomskom zraku stvaranja, međutim, nema azota. Prema tome, planete ne mogu da svoj uticaj direktno prenesu Zemlji, pa je, da bi se omogućio protok uticaja između planeta i Zemlje, stvorena posebna naprava koja predstavlja senzitivni organ Zemlje – organski život na Zemlji.

Organski život na Zemlji je azot u trećoj trijadi. Sile koje dolaze sa planeta najpre pogađaju organski život koji ih prima i sprovodi Zemlji.

Ako se setimo krajnje složenosti ustrojstva nervnih završetaka senzitivnih nerava u našem organizmu, na primer završetaka nerava ukusa i mirisa, neće nam izgledati čudno ako čoveka definišemo kao Zemljin senzitivni nervni završetak.

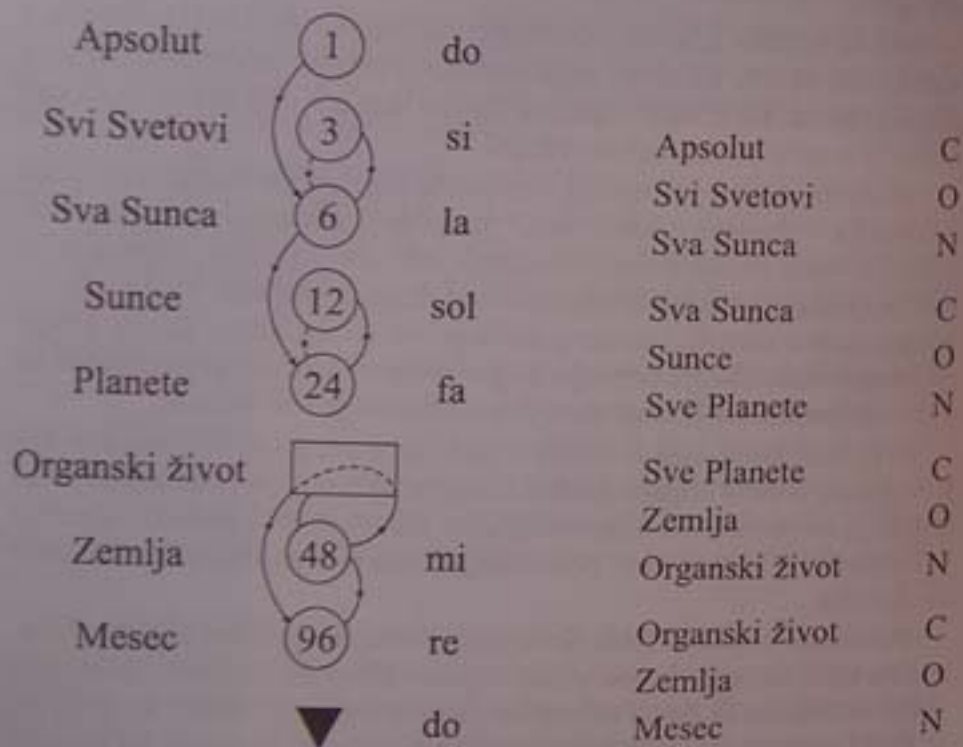
Naravno, livada pokrivena travom se na mnogo načina razlikuje od čoveka – ona prima samo neke planetarne uticaje, i to veoma mali broj. Čovek prima mnogo složenije uticaje. Ljudi se, međutim, u tom pogledu veoma razlikuju jedni od drugih. Najveći broj ljudi važan je samo u gomili, i samo gomila prima ovaj ili onaj uticaj. Drugi su sposobni da uticaje primaju pojedinačno – uticaje koje gomila ne može da primi, jer je ona osetljiva samo na grube uticaje.

Organski život koji u trećoj trijadi igra ulogu azota, samim tim je ugljenik četvrtre trijade Zraka. Drugim rečima, on provodi aktivnu silu koja se susreće sa odgovarajućim kiseonikom i azotom. Zemlja je kiseonik, a Mesec azot preko koga uticaji organskog života stižu do Zemlje.

Ako sada uzmemo Zrak Stvaranja podeljen na četiri trijade i imamo na umu da je proizvod svake trijade određeni vodonik, dobijamo četiri vodonika, ili četiri određene gustine materije. Može se uzeti da te četiri gustine materije korespondiraju sa četiri osnovne tačke svemira. Prva odgovara Apsolutu, druga Suncu, treća Zemlji, a četvrta Mesecu.

Rekao sam da Zrak Stvaranja možemo da smatramo oktavom. Posle note *re*, koju predstavlja Mesec, oktava ima notu *do*, koja je ta-kođe Apsolut. Prema tome, kako sledi, postoje dva Apsoluta: jedan

započinje, a drugi završava Zrak. Jedan Apsolut je Sve, drugi je Ništa. Ne može, međutim, biti dva Apsoluta, jer je po samoj svojoj prirodi Apsolut jedno. Prema tome, Sve uključuje Ništa, a Ništa uključuje Sve. Naš dualistički konstruisani um ne može da prihvati jedinstvo suprotnosti. Mi sve delimo, čak i Apsolut. U stvarnosti, ono što nazivamo antiteza suprotnosti postoji samo u našim zamislama, u našoj subjektivnoj predstavi o svetu. Međutim, čak i kad to razumemo, nismo u stanju da razumevanje izrazimo rečima; u našem jeziku nema reči koje istovremeno uključuju neko tvrđenje i njegovu suprotnost. Naš um ne može da ih shvati kao jednu ideju, baš kao što ne može da shvati slike nekih induskih bogova, koji u sebi spajaju potpune suprotnosti.

Sada ćemo ispitati prolazak zračenja između četiri osnovne tačke kosmičke oktave. Zračenje između svake dve tačke posmatraćemo u obliku oktave i na taj način dobiti tri oktave: Apsolut – Sunce, Sunce – Zemlja i Zemlja – Mesec.

(do)	}	H6	H3	H1	Apsolut
si					
la	}	H12	H6	H3	
sol					
fa	}	H24	H12	H6	
—					
mi	}	H48	H24	H12	
re					
(do)	}	H96	H48	H24	Sunce
si					
la	}	H192	H96	H48	
sol					
fa	}	H384	H192	H96	
—					
mi	}	H768	H384	H192	
re					
(do)	}	H1536	H758	H384	Zemlja
si					
la	}	H3072	H1536	H758	
sol					
fa	}	H6144	H3072	H1536	
—					
mi	}	H12288	H6144	H3072	Mesec
re					
(do)					

Potrebno je da se primeti da, iako postoji šest intervala, samo tri je neophodno popuniti spolja. Intervale između do i si popunjavaju

Volja Apsoluta, uticaj Sunčeve mase na zračenje koje prolazi kroz njega i uticaj Zemljine mase na zračenje koje kroz njega prolazi.

Svi vodonici u ovoj tabeli predstavljaju materije sa kojima se srećemo u proučavanju čoveka. Ona je dvaput snižena kako bi bili uključeni samo vodonici koji imaju veze sa čovekom, i u njegovom spoljašnjem i u unutrašnjem životu.

P: Na koji način su ti vodonici povezani sa čovekom?

O: Vodonik 768, na primer, predstavlja svu hranu koju jedemo. Vazduh koji udišemo je vodonik 192, a naši utisci mogu da budu vodonik 48, 24, 12, pa ak i 6. Imamo ogroman raspon utisaka, ali što se hrane i vazduha tiče, nemamo izbora. Ne možemo, na primer, da dišemo vodonik 96, jer je to vatra, usijani gasovi. Ne možemo da jedemo vodonik 384, pošto je to voda, a ne možemo da živimo od vode. Videćeš da ova tabela odgovara svim našim potrebama; ona nam omogućava da govorimo o svim materijama u ljudskoj mašini i da uvidimo njihov međusobni odnos. Ona nam takode omogućava da povežemo čoveka sa svemirom, pošto možemo da znamo sa kog nivoa koja materija dolazi.

Ova tabela vodonika nam ne prikazuje samo gustinu svakog od njih, već i mesto porekla tih različitih slojeva materije koji, kako je objašnjeno, podležu različitim zakonima. Vodonici koji dolaze sa nivoa koji podležu veoma malom broju zakona, bliskih Volji Apsoluta, poseduju ogromnu moć i ogromnu potencijalnu energiju.

Imamo, dakle, skalu dvanaest gustina u koju se mogu smestiti sve materije koje čovek poznaje ili je u stanju da pojmi.

Za veće gustine možemo da nademo primere i u čoveku i u svetu oko njega. Do nivoa H 96, pa čak i H 48, može da ih proučava fizika ili hemija, biologija i ostale nauke. Iznad nivoa H 48 u stanju smo da proučavamo samo psihološke posledice njihovog prisustva ili odsustva – znajući sa kojim vodonikom radi koji centar.

Još viši vodonici su za čoveka samo mogućnost, ili postoje u tako malim količinama da ih je nemoguće proučiti. Proučavanje tih viših vodonika u okolnom svetu je iznad moći opažanja čoveka broj 1, 2 i 3.

P: Kako se popunjavaju ostala tri intervala u tri oktave zračenja?

O: To je kosmički uređeno, inače Zrak ne bi mogao da postoji. Popunjavaju ih prirodne sile, kao što ćeš videti da je slučaj i u našem

organizmu; neke intervale u njemu popunjava priroda, inače ne bismo mogli da živimo.

P: Da li se vodonik sastoji od tri elementa, kao i od tri sile?

O: Sastoji se od tri sile koje deluju kroz tri elementa. Tri sile ne mogu da deluju bez tri elementa. Vodonik je ukupni zbir.

P: Da li utisci proizvode energiju?

O: Oni su sami po sebi energija. Svaki put kad primimo neki utisak, primamo određenu materiju. Materija nije odvojena od energije; gde je materija, tu je i energije, a gde je energija, tu je i materija

Hteo bih da vam dam još jedan dijagram koji može da vam pomogne u razumevanju ovih stvari. Rekao sam da je organski život specijalno prilagođena naprava koja popunjava interval između planeta i Zemlje. On je stvoren u obliku bočne ili dodatne oktave koja počinje od Sunca, *sol*. *Sol* postaje *do* i na nivou planeta proizvodi *si*, a potom tri note, *la*, *sol*, i *fa*, koje predstavljaju organski život na Zemlji. Potom *mi* ove bočne oktave odlazi u Zemlju, a *re* u Mesec. Prema tome, organski život ne pripada glavnoj oktavi, već ovoj posebnoj oktavi koja počinje na Suncu. Mi ne znamo ove oktave. Od nje poznajemo samo *la*, *sol*, *fa* i *mi*. O *re* ne znamo ništa drugo osim to da duša svakog ko umre – bio to čovek ili bubašvaba – odlazi na Mesec.

do	(1)	
si	(3)	
la	(6)	
sol	(12)	do
fa	(24)	si
la sol fa		
mi	(48)	mi
re	(96)	re

P: Kad kažeš da znamo šta je *mi*, misliš li na Zemlju?

O: Ne, već na sve što odlazi u Zemlju – fizičko telo, sve fizičke materije, posle smrti odlaze u Zemlju.

P: Da li se za svaki organizam stvar i duša?

O: Kad se telo rodi, istovremeno se rodi i duša; ona je jednostavno deo tela, nevidljiv i nepoznat medicini, fizici i hemiji. Bez nje,

medutim, telo ne može da postoji. Kad telo umre, duša je slobodna i privuče je veliki elektromagnet – Mesec.

P: I dalje ne razumem uticaj organskog života između planeta i Zemlje. Da li on deluje u oba smera?

O: Pokušaj da počneš od onog što razumeš, pa će ti kasnije razumevanje porasti. Niko ne može da razume sve odjednom. Razumeti znači povezati. Organski život prenosi planetarne uticaje Zemlji. U stvari, proces se odvija u oba smera, ali mi svejedno ne možemo da ga vidimo. Moramo da ga posmatramo kao teoriju, mada mogu da se nađu analogije. Možemo da vidimo kako organski život preobražava uticaje koji dolaze sa Sunca i koliko veliku ulogu igra u stvaranju Zemljine kore. Crnica je, na primer, proizvod delovanja crva; nafta je proizvod taloženja riba i morskih organizama; ugalj je proizvod šuma; krečnjak i koralna ostrva su proizvod organskog života koji ostaje na Zemlji. Sve to je *mi* bočne oktave u kojoj organski život, kad je živ, predstavlja *la-sol-fa*. To pokazuje na koji način organski život preobražava uticaje Sunca. Mi ne vidimo kako preobražava planetarne uticaje, ali možemo da napravimo analogiju sa Sunčevim uticajima. To pokazuje da je organski život povezan i sa planetama i sa Suncem i da planetarne uticaje preobražava kao što preobražava i Sunčeve.

P: Da li je Zrak Stvaranja mehanički?

O: Ne ceo Zrak. Kad dođe do nas, naravno da će na našem nivou svi zakoni biti mehanički.

P: Kako je moguće da mehanički Zrak stvori mašinu koja je sposobna da stekne stalnu volju?

O: Moraš da se setiš da Zrak Stvaranja započinje svesno i da u početnoj tački očigledno postoje planovi za sve; ili, neki planovi mogu da se postepeno razvijaju kako se zrak spušta. Među 48 zakona koji deluju na Zemlji, tu su i tri zakona iz Sveta 3, koji direktno podleže volji Apsoluta. Zakoni koji dolaze sa različitih nivoa nisu podjednako mehanički; neki su to u većoj meri, drugi u manjoj. Ako uzmemo bočnu oktavu koja počinje od Sunca, oktavu organskog života, videćemo da je Sunce na mnogo višem nivou nego Zemlja i da je očigledno u stanju da u toj oktavi stvori mogućnosti za razvoj. Na taj način čovek, ako na njega gledamo kao na seme, ima u sebi mogućnosti za rast. On nije samo ono što izgleda da jeste; u njemu je nešto što ne može da se vidi – ta skrivena mogućnost evolucije. Taj odnos

nećeg što je manje mehanično i nećeg što je više mehanično možemo da razumemo samo u sebi. Znamo koliko smo mehanični i znamo da možemo postati manje mehanični ukoliko radimo. To je jedini način da se mehaničnost prouči.

P: Ako čovek, kao deo organskog života, ispunjava neki cilj u planu Svemira, kakvom još cilju može da služi ako stekne svest?

O: To zavisi od toga šta želimo. Možeš da budeš zadovoljan određenim ciljem u prirodi, ili možeš da imaš sopstvene ideje. Postajući svestan možeš da služiš svom sopstvenom cilju, ali ako nisi svestan, možeš da služiš samo ciljevima prirode. Priroda želi da čovek bude na ovom mestu ovakav kakav je. Zato samo mali broj može da pobegne, a i oni mogu da pobegnu zato što je čovek veoma sitan.

P: Da li time hoćeš da kažeš da devedeset devet posto ljudi učestvuju u nameštenoj igri?

O: O tome ne postoji određena statistika. Mogućnost za razvoj ima samo veoma mali broj.

P: Razumeo sam da Apsolut o čoveku ne zna ništa. Da li je apsurdno da se veruje da mogu da postoje sile koje predstavljaju njegove zamenike i koje su u stanju da se zainteresuju za čoveka?

O: To nisu obavezno zamenici, već možda posebne sile. Nema sumnje da mora da postoje sile koje se interesuju za čoveka, ali mi sa njima nismo u direktnoj vezi. Mi ih intelektualno ne poznajemo i ne znamo kako da im se približimo. One se javljaju u ovoj maloj oktavi koja počinje na Suncu. Sunce na svom sopstvenom nivou proizvodi *do*, a na nivou planeta *si*. Te dve note su izvor organskog života, a verovatno i njegovi upravljački principi. Prema tome, kad bismo znali šta su *do* i *si*, znaćemo i kakve su to moći.

U vezi te male oktave postoje dve stvari koje neprekidno moramo da imamo na umu: prvo, da je ona nesamerljiva sa Zrakom Stvaranja, jer je u sasvim drugoj razmeri; drugo, da moramo uvek da pantimo da ne znamo šta su *do* i *si* u toj oktavi. Kad mislimo da organski život, pomoću nekog procesa, počinje ovde, na Zemlji, možda ćemo misliti da znamo šta su one; ali kad čujemo da organski život ne započinje na Zemlji, shvatićemo da ne znamo.

POGLAVLJE IX

Proučavanje čoveka kao hemijske fabrike • Dijagram hrane • Tri oktave hrane i njihov razvoj • Prvi stadijum sa jednim mehaničkim šokom • Drugi stadijum sa jednim svesnim šokom • Treci stadijum sa drugim svesnim šokom • Relativna vrednost tri vrste hrane • Utisci • Pamćenje sebe • Ugljenik 12 • Smeh • Dobri i loši utisci • Utisci kao različiti vodonici • Kontrola utisaka • Rad na mi 12 • Centri i njihova brzina • Viši centri i njihove odlike • Povezivanje sa višim centrima • Viši centri i narkotici • Telepatija • Neophodnost da se poveća proizvodnja viših materija • Energija i skladištenje energije • Akumulatori • Povezivanje sa velikim akumulatorom • Zevanje • Sav rad mora biti koncentrisan na svesti

Prošli put sam vam dao dijagram materija u odnosu na čoveka i ljudsko telo. Svaki nivo predstavlja određenu gustinu materije i određenu frekvenciju vibracija, odnosno gustinu vibracija, kako se ona naziva u sistemu. Kako idemo ka dnu dijagrama, vibracije postaju sve sporije i sporije i na kraju gotovo prestaju, dok se, nasuprot tome, gustina materije povećava i dostiže maksimum.

Svaka od ovih materija predstavlja veoma širok spektar. Sada moramo da proučimo čoveka kao hemijsku fabriku i vidimo kakvu ulogu te materije igraju u ljudskom telu. Neke od ovih vodonika možemo da proučimo fizički i hemijski, dok prisustvo drugih možemo da odredimo samo psihološki. Zato nam ova tabela vodonika daje mogućnost da proučimo i fizičke i psihološke manifestacije kao manifestacije istog reda, ali različitog stepena materijalnosti.

Ljudi često pitaju odakle čoveku dolazi energija. Iz te perspektive se na čoveka može gledati kao na hemijsku fabriku koja spolja dobija sirove materijale i preobražava ih u druge, finije materijale.

Tri vrste materijala koje čovek dobija spolja su: hrana koju jede, vazduh koji udiše i utisci koje prima. Hrana je uvek H 768, vazduh uvek H 192, ali utisci mogu da budu veoma različiti. Za početak proučavanja, da bismo razumeli princip, uzimamo da su standardni utisci H 48. H 48 predstavljaju obične bezbojne utiske bez ikakvih odlika. Ako vidim ovaj komad papira, to je utisak 48 i ništa više. Utisci, međutim, mogu da budu veoma dobrog i veoma lošeg kvaliteta – o tome ćemo govoriti kasnije.

Od te tri vrste materijala mašina proizvodi sve materije neophodne za rad centara. U uobičajenom stanju ljudska mašina radi dovoljno dobro da bi održala sopstveno postojanje, ali kao hemijska fabrika ne zadovoljava, jer troši sve što proizvede; nije u stanju ni da izveze ni da sačuva ništa. Pa opet, razvoj čoveka zavisi od čuvanja viših materija koje proizvodi njegova mašina. Zato moramo da razmislimo o načinima za povećanje proizvodnje. Međutim, pre no što budemo mogli da mislimo o povećanju proizvodnje, fabriku moramo da proučimo u pogledu njenih gubitaka, jer u mašini postoje mnogi delovi koji cure i ako to curenje ne bismo zaustavili, rast proizvodnje bi ih samo povećao. O rupama smo već govorili pa zato, iako ću vam sada pokazati kako fabrika radi, pa čak i kako proizvodnja može da se poveća, rupe nisu prikazane na dijagramu. Sve one su, međutim, u vama i morate da zapamtite da u svom sadašnjem stanju ne možete da povećate proizvodnju zato što najpre morate da zapušite sve rupe. Pošto se to učini, biće korisno da se nauče praktični načini za poboljšanje rada fabrike. To je princip.

Prikazaću vam tri stepena ili tri stanja ove hemijske fabrike: najpre, kako ona radi u običnom čoveku 1, 2 i 3, potom kako radi sa jednom određenom vrstom napora, i na kraju kako radi sa drugom posebnom vrstom napora.

Ljudsku mašinu smatramo fabrikom na tri sprata. Ta tri sprata su glava, središnji deo tela i niži delovi tela sa kičmom.

Hrana ulazi na najviši sprat i dospeva na donji sprat kao kiseonik 768. U telu se sreće sa određenim ugljenikom 192 i, mešajući se s njim, postaje azot 384. Azot 384 se sreće sa drugim ugljenikom 96

i pomoću tog ugljenika menja se od kiseonika 384 u azot 192. To je uzlazna oktava, pa ovi stupnjevi predstavljaju note *do, re, mi*.

Posle *mi* postoji interval i oktava ne može da se dalje razvija sama od sebe. Veoma je zanimljivo da do ove tačke i korak dalje njen razvoj možemo da pratimo pomoću običnog poznavanja fiziologije. Kad hrana uđe u usta, ona se susreće sa pljuvačkom nastalom lučenjem različitih vrsta žlezda i s njom se meša u procesu žvakanja; zatim ona odlazi u stomak gde je obrađuju želudačni sokovi koji razlažu šećere, belančevine i masti. Potom ona odlazi u creva susreće se sa žuči, pankreasnim i crevnim sokovima koji je razlažu do najsitnijih elemenata. Oni prolaze kroz zid creva u vensku krv koja se prenosi u jetru, gde se sreće sa drugim ugljenicima koji je hemijski menjaju, a potom u srce, koje vensku krv pumpa u pluća. Tu se ona oksigenizuje pomoću vazduha koji ulazi i vraća se u srce kao arterijska krv. U ovom dijagramu su sve materije prisutne u telu sa kojima se krv sreće do note *mi* podeljene na dve kategorije: ugljenik 192 i ugljenik 96. Venska krv je *mi* 192, a arterijska *fa* 96.

U tački gde *mi* 192 ne može da se dalje razvija, ulazi druga vrsta hrane – vazduh. On ulazi kao kiseonik 192, susreće se sa određenim ugljenikom 48 i uz njegovu pomoć se pretvara u *re* 96, a ta proizvodnja *re* 96 daje šok noti *mi* 192 oktave hrane, omogućavajući joj da pređe u *fa* 96. Dalje od ovog poznavanje fiziologije ne ide.

Re 96 oktave vazduha susreće se odgovarajućim ugljenikom i proizvodi *mi* 48; uz pomoć tog istog ugljenika, nota *fa* 96 oktave hrane pretvara se u *sol* 48. *Sol* 48 može da se razvija dalje, ali *mi* 48 ne može, pa razvoj oktave vazduha u toj tački zastaje. *Sol* 48 oktave hrane prelazi u *la* 24, a *la* 24 u *si* 12 i tu se zaustavlja.

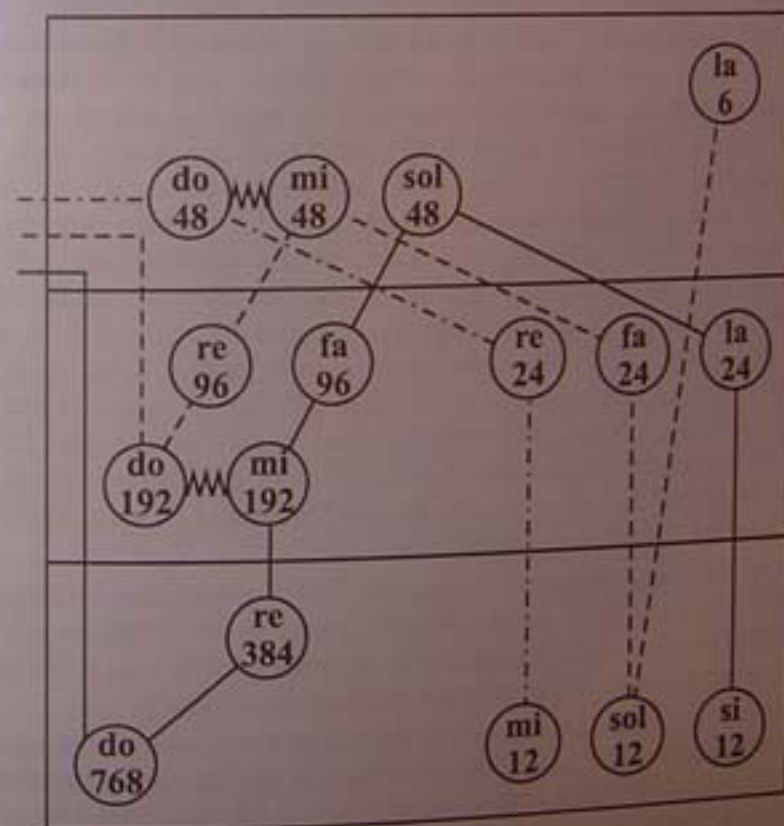
Utisci ulaze kao *do* 48, ali ne mogu da se dalje razvijaju jer na mestu ulaska nema ugljenika 12 da im pomogne. Priroda ga nije obezbedila, odnosno, nije ga obezbedila u dovoljnoj meri da proizvede bilo kakav značajan efekat, pa se *do* 48 ne preobražava i tri oktave se tu zaustavljaju.

Razmislite o dijagramu i povežite ga sa onim što je ranije bilo rečeno – da priroda čoveka dovodi do određenog stepena, a potom ga ostavlja da se razvija sam. Priroda čoveku daje mogućnosti, ali ih ne razvija. Ona mu omogućuje da živi time što je obezbedila vazduh, jer inače prva oktava ne bi mogla da se razvije, ali ostatak čo-

vek mora da uradi sam. Mašina je tako uređena da vazduh ulazi u pravom trenutku i u pravom sastavu i obezbeđuje mehanički šok.

Važno je da se razume da se Dijagram hrane, odnosno, Dijagram hranjenja sastoji od tri stanja.

Prvo stanje, koje sam upravo opisao, pokazuje na koji se način stvari odvijaju u običnom normalnom čoveku: oktava hrane prelazi ceo put od *do* 768 do *si* 12; postoje tri note u oktavi vazduha i jedna nota u oktavi utisaka. Ako želimo da se dalje razvijamo, moramo da povećamo proizvodnju viših materija, a da bismo je povećali, moramo da razumemo i znamo kako da to učinimo, ne samo teorijski, već činjenično, jer je potrebno dosta vremena da se nauči kako da ta znanja upotrebimo i kako da uložimo prave napore.

Kad bismo znali kako da dovedemo ugljenik 12 na pravo mesto i ako bismo uložili neophodan napor, razvoj oktave vazduha i oktave utisaka bi se nastavio. Drugi stadijum pokazuje šta se dešava kad se doda pravi šok. *Do* 48 oktave utisaka preobražava se u *re* 24 i *mi* 12. Oktava vazduha dobija šok od oktave utisaka i *mi* 48 preobražava se u *fa* 24, *sol* 12, pa čak i malu količinu *la* 6. Morate da razumete da je vazduh zasićen višim vodonicima koje organizam, u izvesnim slučajevima, može da zadrži u procesu disanja. Ali, količina viših vodonika koje možemo da dobijemo iz vazduha veoma je mala. Ovaj stadijum prikazuje rad ljudske mašine sa jednim mehničkim i jednim svesnim šokom.

Treći stadijum prikazuje šta se dešava kad se na pravom mestu doda drugi svesni šok. Prvi svesni šok je neophodan na *do* 48. Drugi svesni šok je neophodan na mestu gde se *mi* 12 oktave utisaka i *si* 12 oktave hrane zaustavljaju u svom razvoju i sami od sebe ne mogu da idu dalje. Iako u organizmu postoje ugljenici koji bi im pomogli da se preobrazu, oni su suviše daleko i ne mogu se doseći, pa je zato neophodan još jedan napor. Kad bismo znali njegovu prirodu i mogli da proizvedemo taj drugi svesni šok, *mi* 12 bi se razvio u *fa* 6, a *si* 12 u *do* 6. Napor mora da počne od *mi* 12, pa zato moramo da razumemo šta je *mi* 12 u psihološkom smislu. Možemo da kažemo da su to naša uobičajena osećanja, to jest, sva jaka osećanja koja možemo da imamo. Kad naša osećanja dostignu određenu jačinu, u njima postoji *mi* 12. U našem sadašnjem stanju, međutim, samo neprijatna osećanja zaista dosežu *mi* 12; naša uobičajena osećanja pretežno ostaju *re* 24. Naša jaka neprijatna osećanja u stvari nisu *mi* 12, ali se na njemu zasnivaju i potreban im je da bi mogla da nastanu. Prema tome, početak ovog drugog napora i priprema za njega predstavlja rad na negativnim osećanjima.

To je opšti pregled načina na koji radi ljudski organizam i načina na koji njegov rad može da se poboljša. Važno je da se razume gde su neophodni svesni šokovi, jer ako to razumete, to će vam pomoći da razumete i mnoge druge teškoće u Dijagramu hrane.

Morate takode da razumete da ove tri oktave nisu jednake snage. Ako govorimo o snazi oktave hrane, videćete da ona daje određene rezultate, određene efekte koji se mogu izmeriti. Iako materije koje se uzimaju iz vazduha igraju veoma važnu ulogu, oktava hrane pred-

stavlja samo malu količinu vodonika, dok je oktava utisaka veoma moćna i može da ima ogromnu ulogu u odnosu na pamćenje sebe, stanja svesti, osećanja i tako dalje. Prema tome, možemo da kažemo da odnos između ove tri oktave nije jednak, jer jedna ima više supstance a druga niže.

To je naša unutrašnja alhemija, transmutacija običnih u dragoce-
ne metale. Sva ta alhemija je, međutim, u nama, a ne izvan nas.

P: Šta prouzrokuje preobražaj hrane u više materije?

O: Ona se meša sa drugim materijama višim od sebe i na taj način se podiže; potom se meša sa još višim materijama i pnovu podiže, i tako dalje. Posmatraj to na jednostavan način.

P: Ona nikad ne dostiže nivo najviše materije sa kojom se meša?

O: To nije važno. Ono što je važno jeste da se ona podiže, da postaje viša nego što je sama po sebi. Više materije sadrže više energije, grublje materije sadrže manje energije. Prema tome, kad se pomešaju, viši vodonici svoju energiju donose u grublju materiju.

P: Da li više materije mogu da se proizvedu pomoću molitve i mentalnih vežbi?

O: One se ne proizvode ni iz čega, već se u čovekovo unutrašnjoj alhemiji više supstance destilišu iz drugih, grubljih materijala, koji bi inače ostali u grubom stanju.

P: Zbog čega prvi svesni šok dolazi od utisaka?

O: Šok ne dolazi od utisaka, to nije sasvim tačna definicija. Utisci su veoma važna hrana i u svom običnom životu umiremo od gladi za utiscima. Imamo dovoljno utisaka, a ne možemo da ih svarimo.

P: Da li moramo da ugljenik 12 proizvedemo, ili se on nalazi u organizmu?

O: Uglavnom čovek ima dovoljno ugljenika za ubičajeni normalni život, pa čak može da postoji i zaliha. To ne znači da moramo da proizvedemo ugljenik 12; moramo da ga dovedemo iz jednog dela mašine u drugi, a to podrazumeva poseban napor. Mi nećemo znati da to činimo, ali ćemo pomoću tog specijalnog napora doneti ugljenik 12 sa jednog mesta na drugo. Ali, naravno, ako ga u telu nema dovoljno, ne možemo ga dobiti. Ako imate novca, možete ga staviti u jedan ili u drugi džep, a ako nemate, ne možete – to je sasvim jednostavno.

P: Da li je taj potrebnii napor opšta obuka u sistemu?

O: Prvi svesni šok je pamćenje sebe uz sve ono što ti je od početka savetovano da radiš, to jest, samoposmatranje, neidentifikovanje i tako dalje. Sve su to delovi tog napora.

P: Šta je drugi svesni šok koji menja prirodu fabrike?

O: Ako želiš, mogu da ti kažem šta je to, ali ti to neće pomoći, jer je to baš ono što ne možemo da učinimo. To je preobražaj negativnih osećanja u pozitivna. To je moguće samo uz dugi rad na pamćenju sebe, kad si u stanju da dugo budeš svestan i kad počne da radi viši emocionalni centar. To je ono što nas dovodi do stepena čoveka broj 5, pa je to veoma daleko od našeg sadašnjeg nivoa. Mi 12, u kombinaciji sa posebnim naporom, može da proizvede pozitivna osećanja.

P: Izgleda mi da je neophodno da se dodaju oba svesna šoka da bi se proizveo bilo kakav koristan rezultat u pravcu veće budnosti.

O: Da, moraju se dati oba šoka da bi se dobili potpuni rezultati; ali, kad je prvi šok dovoljno jak, on već daje određene rezultate. Oba šoka, međutim, uglavnom deluju zajedno, jer od samog početka moramo da naučimo da ne izražavamo negativna osećanja, a to je već rad na drugom svesnom šoku. Prvi šok je po svojoj prirodi pamćenje sebe, a potom on stvara borbu sa negativnim osećanjima, pa tako, posle izvesnog vremena, čovek zapravo radi na oba. Što veće rezultate postigneš u jednom, to više moraš da radiš na drugom. To objašnjava još jedan princip sa kojim se u ovom sistemu srećemo – što čovek više učini, to se više očekuje od njega. Ista je stvar i sa Dijagramom hrane – što čovek više pokušava da radi na pamćenju sebe, to više mora da bude u stanju da kontroliše negativna osećanja sa idejom da u budućnosti bude sposoban da ih prebrazu u pozitivna osećanja. To je, međutim, veoma daleko, jer čovek mora da ima veliku količinu materijala stvorenog za pamćenje sebe. U svakom slučaju, oba šoka su povezana i na određeni način jedan bez drugog ne mogu da deluju.

P: Da li reč "šok" povezana sa dijagramima znači isto što i šok u običnom životu?

O: Šokovi koji su u vezi sa Dijagramom hrane moraju da poteknu od tebe – oni su tvoje sopstveno delo. Neophodno je da znaš trenutak i da se setiš da daješ šokove. A oni se moraju davati veoma pažljivo, jer će samo ispravna vrsta šoka pomoći u tim posebnim oktavama, inače će se one razgranati.

P: Možeš li da nam daš praktičan primer?

O: Praktični primeri su u Dijagramu hrane. Moraš da pokušaš da nađeš odgovarajuću stvar u sopstvenom delovanju. Prvi šok obezbeđuje priroda na mestu gde ulazi vazduli. U drugom intervalu, međutim, priroda nije obezbedila šok i on se mora obezbediti pamćenjem sebe. U trećem intervalu šok takode nije obezbeđen i on se mora dati tačno na ovaj način o kome govorimo – preobražavanjem negativnih osećanja u pozitivna, što je posledica neidentifikovanja.

Prvi svesni šok je priprema za drugi, a drugi priprema za prvi. Sve je to istovremeno; ne završavaš najpre jedan, pa onda prelaziš na drugi.

P: Da li su šokovi obavezno neprijatni?

O: Oni zahtevaju napor, ali nisu obavezno neprijatni. Naprotiv, u trenutku takvog napora, sa ulaskom nove energije, čovek može biti veoma prijatno iznenađen.

P: Može li napor da se kontroliše pažnja delovati kao prvi svesni šok i da li on dovodi ugljenik 12 do do 48?

O: Ne, to nije dovoljno. To mora da bude pamćenje sebe – zapravo, pamćenje sebe povezano sa posmatranjem sebe – dve aktivnosti. To čini svest. Pokušavamo da budemo svesniji sebe i onog što nas okružuje – svega.

P: Da li bismo mogli da čujemo nešto više o tome šta je ugljenik 12? Odakle on dolazi?

O: Ugljenik 12 može da ima mnogo raznih manifestacija, ali o njemu uglavnom govorimo u vezi s utiscima. On je verovatno izvesna energija emocionalnog centra. Izvor, međutim, nije važan. Važno je kako ga doneti. Nije važno šta je on i odakle dolazi, jer ne možemo da ga vidimo i ne znamo gde je to mesto. Normalno ugljenik 12 dolazi iz emocionalnog centra, a vodonik 12 je materija sa kojom bi emocionalni centar trebalo da radi. Utisci ulaze kao kiseonik 48 i u azot 24 mogu da se preobrazu jedino uz pomoć ugljenika 12, ali stvari stoje tako da, baš na mestu gde utisci mogu da se upiju, nema ugljenika 12, ili ga ima samo malo. Zbog toga tu moramo da ga donesemo pomoću posebnog napora, a taj napor je pamćenje sebe i posmatranje sebe. Prema tome, važan je metod, a ne izvor. Pojačano posmatranje prouzrokovano pamćenjem sebe uvek ima neki emocionalni element. Kad pamtiš sebe, dopremaš ugljenik 12 na pravo mesto i on može da prebrazu utiske.

Govorim ovim jezikom jer si me istim i pitao, ali se ovo može posmatrati i psihološki. Utisci ulaze, a ti ih ne osećaš, što znači da oni dođu i ne idu dalje. Možeš, međutim, da uložiš napor pamćenja sebe, a tada počinješ da primećuješ stvari. To znači da su utisci postali 24. Odsustvo ugljenika 12 na mestu gde je potreban znači da nismo dovoljno osećajni. Pamćenjem sebe na to mesto donosimo emocionalni element.

P: Da li su dva druga ugljenika kod *mi* 48 i *sol* 48 ista?

O: Mislim da postoji mala razlika kod *mi* 48, iako svi oni imaju emocionalni element. U *sol* 48 deluje isti ugljenik kao i u *do* 48, ali u *mi* 48 on može da bude instiktivno – emocionalni. Sasvim je moguće da *mi* 48 deluje kroz ugljenik 12 iz instiktivnog centra, koji je uvek prisutan.

P: Šta predstavlja *mi* 48?

O: To je takode arterijska krv. Poznata je činjenica da ima veoma različitih vrsta krvi. Fiziološki može da se utvrdi da u raznim delovima tela krv ima različite osobine. Takode može da se hemijski utvrdi da je njeno delovanje različito, ali u čemu je razlika, nauka ne može da kaže. Mišići se, na primer, hrane krvlju 96, ali se ćelije mozga hrane krvlju 24, a neke nervne ćelije krvlju 12, pa čak i 6.

P: Da li hoćeš da kažeš da postoji hemijska razlika između krvi koja hrani mišiće i mozak?

O: To ne može da se utvrdi, iako je poznato da izvesna razlika postoji. Prisustvo određenih materija se uglavnom prepoznaje po posledicama koje proizvode, ali one same ne mogu da se hemijski izoluju. Nauka ne zna šta se tačno događa pri proticanju krvi: u svakoj tački ona daje i prima izvesne stvari. Pre nego što stigne do nekog organa to je jedna, a kad ga napusti, druga vrsta krvi.

P: Kad je čovek na trenutak svestan, dovodi li to odmah do neke promene u krvi?

O: Da, dovodi; to međutim zavisi od toga koliko je duboko i koliko dugo svestan. Ako to traje jedan sekund, to proizvodi određene promene koje odgovaraju jednoj sekundi; ali ako se radi o pola sata, to je druga stvar.

P: Može li se primetiti čak i rezultat te jedne sekunde?

O: Ponekad može, ako je dovoljno dubok. Rezultat možeš da primetiš u smislu da vidiš više, da uobičajeni doživljaji postaju emocio-

nalniji. Međutim, kratki momenti površinske svesti o sebi ne proizvode velike posledice; ali, ako su dovoljno duboki i dugački, imaćeš utiske koje nikad kasnije nećeš zaboraviti.

P: Koji vodonik su misli?

O: To mogu da budu veoma različiti vodonici, kao što je krv različita. Počinju od 48 i mogu da idu do 6.

P: Mogu li se misli smatrati utiscima?

O: Da, ali količina utisaka koji dolaze iznutra je ograničena; količina utisaka koji dolaze spolja nije.

P: Da li je sve u prvom stadijumu Dijagrama hrane podjednako mehaničko?

O: Svakako da je sve to mehaničko; to je kosmička naprava. Ljudski organizam radi prema toj opštoj šemi, osim ukoliko ne radi za sebe i ne pokušava da promeni stanje svoje svesti.

P: U uobičajenom stanju čovek od utisaka nema koristi?

O: Veoma malo. U ovom dijagramu nije moguće da se prikaže mala količina koja se ipak preobrazi, pa zato kažemo da se oktava utisaka ne razvija dalje. Izvesni utisci, međutim, prolaze dalje, ali ih nema dovoljno za razvoj.

P: Da li su za nas, ovakve kakvi smo sad, svi utisci na istom nivou?

O: A, ne. Utisci mogu da budu veoma raznovrsni. U Dijagramu hrane ih uzimamo kao H 48, jer je najveći broj utisaka te vrste. To su, da tako kažemo, ravnodušni utisci – ove ili one vrste, ali sami po sebi ne daju efekat. Pa ipak su istovremeno oni i hrana. Oni do nas stižu kao 48 i, u našem uobičajenom stanju, ne idu dalje. U takvim uslovima čovek ne bi mogao da živi. Postoje, međutim, izvesni utisci 24 – njih nema tako mnogo kao 48, ali ipak postoje; u vrlo retkim slučajevima može biti utisaka 12, pa čak i 6, ali su to izuzeci. Oni u ovaj dijagram ne ulaze, jer se preobražavaju sami od sebe. Ako dođu kao 24, oni se lako mogu preobraziti u 12, a možda i više vodonike. Oni, međutim, dolaze u veoma maloj količini.

U običnom čoveku, koji ne uči kako da pamti sebe, neki od tih uobičajenih utisaka 48 se takode preobražavaju, ali na sasvim različit način. Oni se dalje razvijaju, ili im se pomaže da se dalje razvijaju, reakcijama određene vrste – na primer smehom. Smeh, u smislu humora, u vezi sa utiscima igra veoma važnu ulogu – zapamtite da govorimo o običnom čoveku. Uz pomoć smeha se mnogi utisci

48 preobražavaju u 24. To se, međutim, dešava isključivo zato što je neophodno za život, jer bez utisaka ne bismo mogli da živimo. Sećate se da sam rekao da naša hemijska fabrika radi samo za sebe. Ona proizvodi sve vrste veoma dragocenih materijala, ali ih sve troši da bi održala sopstveno postojanje. Ona nema ništa u rezervi i ništa pomoću čega bi razvila sebe. Prema tome, ako čovek želi da se promeni i postane drugačiji, ako želi da probudi svoje skrivene mogućnosti, ne može da računa na mehaničke načine proizvodnje; on mora da potraži svesne načine. Ljudski organizam je, međutim, tako divan pronalazak da je sve uzeto u obzir; sve ima, da tako kažemo, svoj sopstveni ključ. Funkcije koje izgledaju beskorisne, kao što je na primer smeh, pomažu da se preobraze izvesni utisci koji bi inače bili izgubljeni. Kada na našem nivou ne bi bilo smeha ni humora, on bi bio još niži nego što je sada.

Može se reći da u čoveku na uobičajenom nivou, koji ne pokušava da razume šta pamćenje sebe znači, ili koji za njega nikad nije čuo, smeh vrši izvesnu, tačno određenu funkciju u organizmu. On zamenjuje pamćenje sebe na veoma mali, nedovoljan način, jer pomaže da sasvim sumorni, nezanimljivi utisci prođu dalje i postanu živi. To je glavna funkcija smeha. Ima, naravno, mnogo raznih vrsta smeha, od koji su neke sasvim beskorisne.

Ono što sam rekao o smehu i humoru odnosi se samo na obične centre; u višim centrima on više nije od koristi. On znači da određeni utisci istovremeno padaju na pozitivni i negativni deo centra, a to proizvodi osećaj uveseljavanja. On pomaže da se vidi druga strana, povećava sposobnost da se vide stvari. U višim centrima, međutim, za tim nema potrebe. U višim centrima stvari ne vidimo kao protivrečnosti, ne kao suprotstavljene jedna drugoj, već onakve kakve jesu.

P: Izgleda da smeh ima i fiziološki efekat.

O: Da, možda protivrečni utisci koji ne mogu da se usklade proizvode napetost, a smeh je opušta.

Utisci 48 neprestano pristižu. Kao što sam već rekao, određena količina se na mehanički način menja, ali veći deo ostaje neizmenjen. On može da se izmeni tako što ćemo postati svesni ili pokušati da postanemo svesni. Ako smo budniji, utisci nam postaju živiji.

Utisci koji zahtevaju samo vodonik 48, ili se na njemu zasnivaju, utisci su koje gotovo previdamo ili veoma malo primećujemo. Uti-

sak koji privlači pažnju i ostavlja trag već prelazi u 24. Ako pokušas da analiziraš svoju prošlost i zapišeš čega se zaista sećaš iz neke epizode, shvatićeš koliko malo pamtiš. To je bolji način da se proučava materijal o utiscima.

P: Da li je utisak sve ono što dobijam putem pet čula?

O: Utisak je najmanja jedinica misli, oseća ili osećanja.

P: Ne mogu da shvatim kako utisci mogu da budu hrana.

O: Primanje utisaka znači da sa njima ulazi određena energija. Svaka energija koju primaš je hrana. Hrana koju jedeš je grub materijal, vazduh je finiji, a utisci najfinija i najvažnija hrana. Čovek ne može da živi ni trenutak bez utisaka. Utisci postoje čak i kad je on nesvestan.

P: Da li su neki utisci sami po sebi dobri, a drugi loši, ili ih mi činimo takvim?

O: Neki utisci mogu da budu loši sami po sebi; nije mi poznato koliko utisci sami po sebi mogu da budu dobri, jer kad je čovek u snu, najbolji utisci neće dati nikakav rezultat. Prema tome, čak iako su utisci sami po sebi dobri, neophodno je da budemo budniji da bismo imali koristi od njih. Loši utisci, međutim, mogu da dođu u snu – nema ničeg što bi ih zaustavilo.

P: Ja sam u stvari mislio na utiske koji su prijatni, odnosno, neprijatni.

O: Mnogi prijatni utisci mogu da budu sasvim loši. Pokušaj da razumeš jednu stvar: utisci se mogu klasifikovati pomoću vodonika. Svaki utisak je određeni vodonik. Govorili smo o utiscima 48, a postoje i mnogi viši utisci. Sa druge strane, utisci takođe mogu da pripadaju nižim vodoncima treće lestvice, sve do najnižih. Najvažnija stvar kod podele materija u tabeli vodonika je da ona pokazuje odakle koji vodonik dolazi. Pretpostavimo da razmišljaš o nekom vodoniku. Gledajući njegov položaj u tabeli vodonika možeš da vidiš da on ima određeno mesto: on može da dolazi iz intervala između Apsoluta i Sunca, ili možda nešto iznad Sunca, ili ispod Zemlje, između Zemlje i Meseca i tako dalje. Ta mogućnost da se vodoncima odredi mesto je ogromna prednost. U ovom trenutku ti ne možeš da oceniš značaj činjenice da možemo za svaku materiju da znamo, ne samo njenu gustinu, već isto tako i nivo sa koga dolazi – njeno mesto u čitavoj shemi stvari. Naša nauka još nema pristup tome i ne shvata da se materije razlikuju

po tome odakle dolaze. Moraš da razumeš da H 12 ima ogromnu prednost nad, recimo, H 1536, pa je zato utisak koji dolazi od sveta 12 jedna vrsta utisaka, a utisak koji dolazi ispod Zemlje, recimo sa Meseca, sasvim druga vrsta. Jedan je laka materija, prepuna brzih vibracija, drugi se sastoji od sporih, štetnih vibracija. Prema tome, ako otkriješ da je neki utisak težak, neprijatan – teško je da se nađe prava reč da se to opiše – samim tim možeš da razlikuješ da on dolazi iz nekog niskog dela velikog zraka stvaranja. Stvari koje te ljute, čine da mrziš ljude, ili ti daju ukus grubosti ili nasilja, svi ti utisci dolaze iz nižih svetova.

P: Da li smo u uobičajenim okolnostima u stanju da primamo utiske koji su nam potrebni?

O: Zavisi šta nazivaš "uobičajenim okolnostima". U uobičajenim okolnostima, u smislu opstanka, imamo ih dovoljno, jer bismo inače umrli. To što smo živi dokazuje da ih primamo u dovoljnoj meri. Time, međutim, nismo zadovoljni. Mi govorimo o buđenju i razvoju, a tu nam u pomoć priskaču kosmičke činjenice. Hranu ne možemo da poboljšamo, budući da je to jedina hrana koju možemo da jedemo. Ne možemo da poboljšamo vazduh, jer je to jedini vazduh koji možemo da udišemo. Utiske, međutim, možemo da poboljšamo. To nam je jedina šansa. Kako to možemo da učinimo? Ne tako što ćemo putovati, ići u pozorište i slično, već jednostavno buđenjem ili pokušajem da se probudimo.

P: Da li je moguće da u našem sadašnjem stanju primamo više vodonike?

O: Zavisi od toga kakvo nam je sadašnje stanje i koliko imamo. To je kao u alhemiji: zlato možeš da proizvedeš samo ako već imaš izvesnu količinu zlata. Viši vodonici imaju osobine magneta, oni privlače druge više vodonike. Ako ih imamo veoma malo, oni mogu da privuku samo veoma male količine, koje odgovaraju onom što imamo. Ako, međutim, imamo više, možemo da dobijemo više. Seti se izreke iz *Novog Zaveta* koja kaže da će se uzeti od onih što nemaju, a dati onima koji imaju. Ta izreka se odnosi na ovo.

P: Mogu li se utisci prihvatiti i odbaciti jednostavno kao što neku hranu jedemo radije nego neku drugu?

O: Ako poseduješ izvesnu kontrolu, možeš da koristiš određene utiske, a ne neke druge, ali to već zahteva izvestan stepen budnosti

i izvesnu obuku. Što više pamtiš sebe, to ćeš veću kontrolu imati. Ako sebe pamtiš u dovoljnoj meri, možeš da zaustaviš određene utiske, možeš da se izoluješ – oni će dolaziti, ali neće proći. A postoje i drugi utisci, kojima možeš da se otvoriš, i oni će doći bez odlaganja. Sve se to zasniva na pamćenju sebe.

P: Ako neki utisak teži da proizvede određenu reakciju pa se ta reakcija spreči, da li je to štetno?

O: Svi utisci moraju da proizvedu određenu reakciju, ali te reakcije možeš da kontroliš u skladu sa opštom ravnotežom u svom radu, težnjama u svom životu i tako dalje. Svaka kontrola i iskustvo u vezi s tim moraju da budu povezani sa radom u pravcima koje daje ovaj sistem, a to ne može biti štetno. Ništa što je vezano za pamćenje sebe ne može da bude štetno.

P: Izgleda da napor da pamtimo sebe u početku smanjuje utiske.

O: Oni se ne mogu redukovati, mogu samo da se uvećaju ako je to *zaista* pamćenje sebe. Ako je to samo razmišljanje o pamćenju sebe, može se pokazati da ono umanjuje određene utiske.

P: Možeš li da nam kažeš nešto više o različitim vrstama utisaka?

O: Više možeš da saznaš posmatranjem nego postavljanjem pitanja, jer ti sam znaš šta te privlači više, šta manje, šta te odbija i tako dalje. Mnoge stvari su subjektivne: jednu osobu neka stvar privlači, drugu ta ista stvar odbija. Neki utisci odlaze u intelektualni, drugi u emocionalni, dok ostali odlaze u motorički i instinktivni centar. Neki od njih ti se dopadaju manje, neki više. Sve je to materijal za posmatranje. Svaki centar ima sopstveni aparat za primanje utisaka, ali se oni često pomešaju. Ponekad intelektualni ili emocionalni centar pokušavaju da prime utiske koji su namenjeni nekom drugom centru; predviđeno je, međutim, da svaki od njih ima drugačije utiske. Intelektualni centar, na primer, ne može da primi utisak mirisa – taj utisak je namenjen instinktivnom centru.

Lakše je analizirati utiske nego hranu. Drugi mogu da te ubede da je neka hrana veoma dobra i prodaju ti je u konzervi, pa potom otkriješ da ne možeš da je jedeš; međutim, posmatranjem, poređenjem, ponekad i u razgovoru sa dragim ljudima možeš da razumeš koji utisak pripada višem, a koji nižem nivou.

P: Da li su utisci koje ne bismo smeli da dopustimo oni koji otvaraju put negativnim osećanjima?

O: Stvar se može definisati na taj način, samo što ponekad oni negativna osećanja ne izazivaju odmah.

P: Čak i kad smo u stanju da pravimo razliku između jedne i druge vrste utisaka, ne vidim kako da ih primimo ili odbacimo?

O: Na taj način što ćemo biti budni. Ako spavaš, to ne možeš da učiniš; ali, kad se probudiš (možda ne odjednom, jer je za to potreban dug rad), jedanput će te pobediti loši utisci, pobediće te i drugi put, ali ćeš treći put uspeti da se od njih izoluješ. Pre toga je, međutim, neophodno da se zna koja vrsta loših utisaka utiče na tebe, a potom možeš da pronadeš posebne metode da se izoluješ.

P: Hoćeš da kažeš da, ako posmatramo, možemo da izbegnemo te utiske koji nas čine negativnim?

O: Nisam govorio o stvarima koje *tebe* čine negativnim, već o lošim utiscima. Izmenio si smisao. Govorio sam o utiscima samim po sebi. Što se tiče onog što tebe čini negativnim, to zavisi od tvog stanja. U određenom stanju bilo šta može da te učini negativnim, čak i najbolja stvar na svetu.

P: Može li čovek da prestane da prima utiske ako to želi?

O: Ne, nikako. Ne možeš da zaustaviš sve utiske odjednom, ali, kao što sam rekao, možeš da odbiješ nepoželjne utiske, a sebi privučesh drugu vrstu utisaka, pošto moramo da razumemo da određene utiske ne smemo da dopustimo. Ima mnogo loših utisaka koji mogu čoveku da pokvare čitav život ako ih dopušta dovoljno dugo, ili ako je stekao naviku da traži određene rdave utiske. Na primer, ljudi stoje na ulici gledajući saobraćajnu nesreću, a potom o njoj pričaju dok se ne dogodi sledeća. Ti ljudi sakupljaju loše utiske. Oni koji sakupljaju sve vrste skandala, oni koji u svemu vide nešto loše – takode sakupljaju loše utiske. Ne moraš toliko da misliš o sakupljanju dobrih utisaka koliko o izolovanju od loših. Samo ako tako činiš steći ćeš određenu kontrolu. Ako pokušavaš da biraš dobre utiske, samo ćeš obmanjivati sebe. Prema tome, iako ne možeš da sebi doneseš poželjne utiske, možeš već od samog početka da naučiš da ih kontrolišeš tako što ćeš se izolovati od određene vrste loših utisaka.

Opet moraš da imaš na umu da treba da si već u određenom stepenu budan da bi mogao da kontrolišeš utiske. Ako spavaš, ne možeš da kontrolišeš ništa. Da bi kontrolisao sasvim jednostavne, očigle-

dne stvari, moraš da se probudiš i da vežbaš, jer će ti za to trebati vremena ako si navikao na utiske određene vrste koji su loši po tebe. Jedno "ja" će znati da je neophodno da se izoluje, ali će možda deset drugih "ja" voleti takve utiske.

P: Da li su utisci koje proizvodi delo objektivne umetnosti primer viših utisaka?

O: To u potpunosti zavisi od tebe i tvog stanja. Ako si u intelektualnom centru, ono može da ne proizvede nikakav utisak; ako si u motoričkom centru, proizvešće još i manji, ali ako si u emocionalnom centru, ono može da proizvede utisak.

P: Da li svaki vodonik određuje aktivnost za koju je čovek sposoban?

O: To je formativno. Pokušaj da razmišljaš u smeru koji je dat. Govorimo o utiscima. Ne razumeš ih, pa ipak pokušavaš da ih doneseš još više. To znači da su ti usta puna hrane, a ti pokušavaš da natrpaš još i gušiš se. Najpre progutaj.

P: To je baš ono što mi se čini teško – nikad zaista ne pratim stvari.

O: *Mora* da bude teško; svaki rad je težak. U radu ništa nije lako, ali možeš da postigneš nešto *baš zato* što je teško. Kad bi bilo lako, ne bi dobio ništa.

P: Kako to da je čovek, ovakav kakav je, u stanju da ceni više vodonike koji se sigurno sadrže u B uticajima?

O: Čovekovi centri su načinjeni da rade sa vodoncima veoma visokog nivoa i da primaju veoma visoke utiske. On ih možda ne prima, možda živi na nižim utiscima, ali je sposoban za primanje veoma finih utisaka, a njih dobija od B uticaja.

P: Zašto su onda neki ljudi rođeni takvi, dok drugi nisu?

O: Ljudi su različiti, nisu svi napravljeni na isti kalup; postoje, osim toga, mnogi nedostaci prouzrokovani degeneracijom, bolestima, patološkim stanjima. Svi normalni ljudi moraju biti u stanju da prime te utiske, ali pre svega moraju da budu normalni.

P: Kad se vodonici prenose iz viših u niže svetove, da li i oni postaju niži?

O: Ne, oni mogu da se prenesu u čistom obliku. Pitanje je, možeš li da ih primiš? Njih mogu da prime samo određeni delovi centara.

P: Može li čovek da ih primi, a potom pokvari?

O: Ako jedan deo tebe prima visoke uticaje, a drugi niske, to može izazvati eksploziju.

P: Možemo li vremenom da razlikujemo vodonike?

O: U izvesnom stepenu možemo. Posle određenog vremena posmatranja znaćeš, na primer, razliku između osećanja 24 i 12, ili između utisaka 48 – bezukusnih – i utisaka 24. Moraš, međutim, da razumeš da je svaki vodonik prikazan u tabeli *do*, a između njega i sledećeg vodonika postoji čitava oktava, tako da između dva vodonika postoji ogromna razlika. Da bismo razumeli princip, stvorili smo standarde za razmišljanje – ne može se početi detaljnim proučavanjem čitavog dijagrama.

P: U kojoj tački postoji mogućnost da se tri oktave hrane dalje transformišu?

O: Kao što sam rekao, mogućnost dalje transformacije postoji u tački gde utisci ulaze kao *do* 48, ali obično ne nastavljaju da se razvijaju, jer na mestu ulaska nedostaje ugljenik 12. U mehaničkom radu mašine, ulazak utisaka preko čula automatski izaziva asocijativno mišljenje ili fantaziju na nivou H 48, ili emocionalnu reakciju manje ili više instinktivne prirode.

Vrlo retko – u trenucima emocionalne stimulacije ili opasnosti, na primer – može da se desi da ugljenik 12 bude doveden na mesto ulaska utisaka. Sve se tada povezuje sa emocionalnim stanjem i čovek ima utisak da je sve što vidi izuzetno živo, novo i značajno. U običnom čoveku su, međutim, ovakva iskustva slučajna; ona ne vode nikuda i brzo ih prekrije fantazija. Emocionalni uslovi koji ih izazivaju prođu i zamenjuje ih neki impuls ili želja koja vodi u sasvim drugom pravcu. U običnom su čoveku takva iskustva nepovezana i nemaju nikakve veze sa namernim razvojem svesti.

Sa pokušajima pamćenja sebe, u nama počinju da se bude mnoga nova osećanja, posebno osećanja povezana sa našim sopstvenim postojanjem i odnosima sa svetom koji nas okružuje. To, za uzvrat, može omogućiti uvid o različitim uticajima koji na nas deluju i o mogućnosti da se među njima bira.

P: Kako znaš da emocionalni centar radi sa H 12?

O: Posle izvesnog vremena znaćeš po različitom ukusu. Stvar je ista kao kad znaš razliku između razmišljanja o jelu i stvarnog jedenja. Uz određeno vežbanje samoposmatranja možemo da razlikuje-

mo svaku od ovih manifestacija i da im damo naziv. Razliku među osećanjima prepoznamo na uobičajeni način: čovek je manje ili više osećajan. Pomoću posmatranja sa određenom namerom videćemo kako ovo ili ono osećanje odgovara određenoj gustini. Ne bismo jedino smeli da pođemo od H 12, jer je on veoma neuobičajen. Kad jednom upoznamo njegov ukus, nikada ga nećemo zameniti za nešto drugo.

P: Moramo li da razlikujemo utiske i stvari koje ih prouzrokuju?

O: Da, bubanj se razlikuje od zvuka bubnja, pa ne može da se kaže da bubanj ulazi u naše biće u trenutku kad ga čujemo. Prema tome, ako hoćeš da posmatraš teorijski, moraš da razlikuješ te dve stvari. Kakva je, međutim, svrha toga? Ono što je sada važno jeste da razumemo da smo, ako ne pamtimo sebe, otvoreni utiscima koji na tabeli vodonika mogu da budu veoma nisko.

P: Da li se vodnonici razlikuju u skladu s tim kom je centru namenjen utisak?

O: Vodonik znači određenu materiju. Kako se ona može razlikovati ako je u jednoj ili drugoj sobi? Već sam objasnio da je svaki centar prilagođen radu sa određenim vodonikom. Jednom su centru potrebni niži, drugom viši vodonici. Ako centar koristi pogrešan vodonik, to daje pogrešan rad na ovaj ili onaj način, zavisno od toga koji vodonik je upotrebljen i kako.

Obično centri nastoje da ukradu bolju energiju, ali ponekad rade pomoću lošije, jer pokušavaju da budu lenji. Ponekad, na primer, instinktivni centar pokušava da radi sa energijom 48; to vodi veoma lošem radu i čovek postaje bolestan. To je čest uzrok bolesti.

P: Može li čovek da vlada time?

O: U izvesnoj meri može. On mora da izađe na kraj sa negativnim osećanjima. Negativna osećanja mogu da energiju otrgnu sa pravog i smeste na pogrešno mesto. Sve dok ne vlada negativnim osećanjima, čovek ne može da vlada ničim što se tiče instinktivnog centra. Postoji samo jedan način da se energija sačuva, a mnogo načina da se protraći.

P: Koriste li živi utisci drugačiju energiju nego slabi?

O: Oni ne koriste, već donose energiju. Ako imaš živ utisak, to znači da određeni vodonik ulazi u tebe. Primanje utisaka znači primanje određenih materija u sebe.

P: Zašto je rezultat često razoran kad čovek ima veoma visok utisak?

O: Ako zaista visok utisak daje razorne posledice, to znači da smo u veoma lošem stanju; čitava mašina pogrešno radi, svi centri koriste pogrešne vodonike, suviše smo uspavani, imamo isuviše odbojnika. U normalnoj mašini ne bi trebalo da bude takvih posledica. Viši utisci ne bi trebalo da imaju pustošeći, već oslobađajući efekat.

P: Kakav je odnos između *si* 12, *mi* 12 i *sol* 12?

O: To ćeš razumeti kasnije. Ako želiš, mogu da ti kažem da se *mi* 12 odnosi na emocionalni, *sol* 12 na instinktivni, a *si* 12 na seksualni centar. Mi smo u stanju da radimo jedino na *mi* 12. Imamo suviše malo *si* 12, a *sol* 12 u veoma maloj količini prelazi u H 6 koji, iako ga ima jako malo, održava više centre u životu.

P: Kakva je karakteristika *mi* 12? Kako da ga prepoznamo?

O: Kao što sam već objasnio, on je energija koja stoji u pozadini negativnih osećanja. To ne znači da sva negativna osećanja dostižu intenzitet H 12, ali ga mogu dostići, a jaka negativna osećanja sago-
revaju *mi* 12.

P: Zašto je čoveku potrebno da proučava fabriku hrane? Zauzima li ona u sistemu važno mesto?

O: Veoma važno mesto. To, međutim, opet zavisi od onog što hoćeš. Ako želiš da upoznaš sebe sa mišlju da popraviš svoju mašinu, moraš o sebi da znaš sve što je važno; a znanje kako tvoja mašina radi i koje materijale prima veoma je važno, jer uz pomoć tih dijagrama možeš da razumeš šta radiš; u suprotnom, čak i ako pokušaš da nešto učiniš, nećeš to znati.

P: Teško je da se vidi gde u Dijagram hrane ulazi treća sila. Da li je ona samo rezultat prve dve?

O: Ona veoma često izgleda kao rezultat, ali ako razmisliš makar minut, videćeš da nije tako. Uzmi proces varenja. Normalno se u organizmu odvijaju svi stadijumi tog procesa. Pretpostavimo da čovek u datom momentu ne jede, ali su treća i četvrta trijada procesa varenja na delu. To znači da je određena količina onog što nazivaš "rezultat", odnosno treća sila, već prisutna, jer kad ne bi bila prisutna, možda se stvari koje na dijagramu izgledaju kao da tome prethode ne bi dogodile. Neophodno je da se razume da mora biti prisutan ne

samo ugljenik, već i azot. Nismo u stanju da odredimo trenutak u kom dijagram hrane započinje. On započinje kad se čovek rodi, ili neposredno posle toga, i odvija se čitavog života. U običnoj fiziologiji je, na primer, dobro poznato da se određeni procesi u ustima događaju na način na koji se događaju zato što se određeni procesi u stomaku dešavaju na određeni način. Sve je to povezano i ono što izgleda kao rezultat vrlo često je uzrok.

Dakle, kao što sam rekao, važno je da se najpre razume da ova Tabela vodonika pokazuje iz kog skladišta dolazi koja materija. Uz pomoć ove tabele možeš da vidiš da svi vodenici u našem telu, sve što jedemo, sve što pijemo, vazduh koji dišemo, svi naši utisci i mnoge druge stvari dolaze iz različitih skladišta materije u Zraku Stvaranja. Na taj način možemo da vidimo vezu svakog postupka, svake misli, svake funkcije sa određenim delom univerzuma kojim vladaju njegovi sopstveni zakoni. Mi mislimo da je sve na Zemlji, ali, iako se stvari događaju na Zemlji, one ne potiču sa nje – mogu dolaziti iznad ili ispod Zemlje. A to pokazuje Tabela vodonika.

Energije ili materije koje postoje u spoljašnjem svetu čovek može da razume ili asimiluje zato što u sebi već ima odgovarajuće vodonike. Prema tome, da bi postao prijemčiv za više materije ili uticaje, on u sebi mora da proizvede dovoljnu količinu odgovarajućih vodonika da bi pustio u pogon više centre.

Iz te perspektive proučavanje sebe postaje proučavanje delovanja različitih energija u nama, načina na koji ih trenutno rasipamo na beskorisne i štetne funkcije, i mogućnosti njihovog nagomilavanja u svrhu samorazvoja.

Proučavanje vodonika i njihovog međusobnog odnosa takođe pomaže da se razumeju centri i njihova različita brzina. Intelektualni centar radi sa H 48, motorički i instinktivni sa H 24, emocionalni sa H 12, ali on nikad ne dobija pravo gorivo i ne radi kako bi trebalo. Kad bismo mogli da ubrzamo njegov rad, to bi veoma promenilo našu percepciju i ostale sposobnosti.

P: Ne razumem to o brzini osećanja. Kako ona može da se izmeri?

O: Uvidanjem koliko mnogo različitih osećanja može da prođe kroz tebe dok traje jedna misao ili jedan zamah klatna.

P: Da li pod brzinom osećanja podrazumevaš vreme između uzroka i posledice nekog osećanja?

O: Ne, to je količina utisaka. Pitanje postavljaš objektivno, ali je to subjektivna stvar; to znači da tokom jedne misli čovek može da ima hiljade osećanja.

P: Da li učestalost zavisi od nivoa svesti?

O: Tvoja zapažanja će se menjati u skladu sa stepenom svesti, ali će u stvari ostati ista. Emocionalni centar u nama, međutim, kao što sam rekao, ne radi svojom pravom brzinom, jer uglavnom rade njegovi motorički delovi; a kad centar radi svojim motoričkim delom, brzina mu je mnogo manja, dok je mnogo brži kad radi svojim intelektualnim delom.

P: Ako bismo koristili najveću moguću brzinu emocionalnog centra, da li bismo mogli da imamo pozitivna osećanja?

O: U tom slučaju bismo se povezali sa višim centrima i mogli bismo da imamo pozitivna osećanja. Prethodno, međutim, moramo da budemo svesni, jer to može da se dogodi samo kad u dovoljnoj meri vladamo svešću.

P: Dijagram hrane pokazuje da u čoveku, ovakvom kakav je, ima materija veoma visokog nivoa. Kako se one ispoljavaju?

O: Bez viših materija ne bismo mogli da živimo. Duša, koja se sastoji od viših vodonika, mora da se nahrani. Suština mora da se nahrani. Čak i ličnost mora da se nahrani, mada ona živi od drugačijih stvari. Kao što sam rekao, viši vodonici mogu se izdvojiti iz vazduha, ali utisci – posebni, pročišćeni utisci – mogu da pruže mnogo više. Ljudski organizam načinjen je po kosmičkim principima, pa je zato količina veoma važna.

P: Za mene su dijagrami samo znanje – od njih ne dobijam nikakvo razumevanje koje bi mi pomoglo da se borim.

O: Oni ti ne mogu pomoći da se boriš, ali ti mogu pomoći da razmišljaš. Čak ti i sad, u ovom osnovnom obliku, dijagrami mogu pomoći da rešiš veliki broj svojih nevolja i problema. Oni mogu da ti posluže kao formula da u odnosu na njih odrediš svoj položaj. Možda ti oni neće dati odgovor, ali će ti dati znanje gde i kako možeš da ga tražiš. To je pravi smisao dijagrama. Oni govore jezikom koji ćeš naučiti malo kasnije. Bićemo u stanju da zaista koristimo taj jezik tek onda kad budemo u stanju da koristimo više centre. Pretpostavimo da ovladaš višim emocionalnim centrom. Uz poznavanje ovih dijagrama, bićeš u stanju da protumačiš mnoga nova osećanja,

osete i ideje koje će ti pasti na um, i da to tumačenje preneseš običnom umu. Bez dijagrama to ne bi mogao da učiniš. Oni su posrednički jezik koji će povezati jezik višeg emocionalnog centra sa našim običnim centrima. Istovremeno je taj jezik i neka vrsta lestvice kojom možeš da se penješ od običnog mišljenja ka mišljenju višeg emocionalnog centra.

P: Da li u našim sadašnjim uslovima viši centri funkcionišu, ili jednostavno miruju?

O: O tome postoje razne teorije. Prema jednoj, oni funkcionišu i mi ne bismo mogli da živimo da nije tako, ali oni nisu povezani sa nižim centrima zbog ogromne razlike u brzini; zato je potrebno da se iz običnih centara uklone sve pogrešne funkcije i da se oni dovedu do svoje maksimalne brzine, što može da se dogodi samo kad predemo na drugačiji nivo svesti. Druga teorija objašnjava da su viši centri skriveni; oni su potpuno razvijeni, ali ne rade kako bi trebalo. Prema trećoj teoriji, oni ne rade, jer za njih nema goriva – vodonici koji bi im mogli poslužiti kao gorivo mogu da se proizvedu samo u drugačijem stanju svesti. Oni su usnuli, ali će se probuditi kad proizvedemo dovoljno materijala za njih. Sva ova objašnjenja su ispravna i sva dolaze do istog zaključka. Moramo da postanemo svesni i vladamo našim nižim centrima da bismo ih doveli u najbolje stanje moguće za njih. Tada neće biti teškoća da se povežemo sa višim centrima, jer čak i u našem sadašnjem stanju, doduše veoma retko, imamo bljeskove viših stanja – odnosno, imaju ih bar neki. Zato je važno da shvatimo da nas, kad se probudimo, viši centri neće ostaviti da čekamo. Stvar je u tome da se probudimo i predemo na drugačiji nivo svesti; tada će odjednom odgovoriti viši emocionalni, a kasnije i viši mentalni centar.

Kad bi viši centri radili u nama, ovakvim kakvi smo, loše bi nam se pisalo. Bili bismo samo svesne mašine bez mogućnosti da bismo išta drugo, pošto volja može da se stvori jedino naporom. Mi smo ovakvi kakvi smo zato da bismo postali drugačiji. Naše je stanje veoma nezadovoljavajuće – ali, baš zbog toga, možemo postati snažniji i svesniji. Kad bismo u svom sadašnjem stanju bili povezani sa višim centrima, sišli bismo s uma. Takva povezanost je veoma opasna sve dok imamo negativna osećanja. Zato u mašini postoje automatske kočnice koje tu vezu onemogućavaju. Prvo moramo da pripremimo niže centre i promenimo stanje svesti.

P: Imaju li viši centri osobine koje se mogu smatrati izuzetnim?

O: Da. Ono što, na primer, zovemo magijom, može biti ispoljavanje sveta višeg reda u nižim nivoima. Pretpostavimo da se viši emocionalni centar ispolji u nižim nivoima – to bi bilo čudo.

Neophodno je da se razume odnos višeg emocionalnog centra prema nižim centrima. U našem stanju su intelektualni i emocionalni centar oštro podeljeni, ali u višim centrima ta razlika nestaje. Dalje, viši emocionalni centar ne koristi reči – reči su suviše nezgrapne, suviše nepogodne da se radi s njima, a pored toga, njihovo značenje se menja čak i u toku jedne generacije, a za hiljadu godina se potpuno promeni. Zato ne razumemo "Novi Zavet" – za neke reči danas nema sličnog značenja, pa nismo u stanju čak ni da naslutimo šta one znače.

Viši mentalni centar je još brži i ne koristi čak ni alegoričke oblike, kao što to čini viši emocionalni centar. Možemo da kažemo da on koristi simboličke oblike. On pruža mogućnost za dugačke misli. Sve je to u nama, ali ga ne možemo upotrebiti, jer radimo sa veoma sporom mašinom. Viši centri ne dosežu do nas – između njih i običnih centara jaz je suviše veliki. Razlika u brzini je toliko velika da obični centri ne čuju više centre. Oni imaju mnoge važne funkcije za koje ne znamo, ali nismo u stanju da ih koristimo kao što koristimo um – suviše su brzi, a mi smo suviše usnuli. Zbog toga, ako bismo se povezali sa višim mentalnim centrom, jednostavno bi nastala praznina.

P: Ima li u višem emocionalnom centru negativnih osećanja?

O: U višim centrima nema pozitivnih i negativnih delova i nema, kao što sam rekao, podele između intelektualnog i emocionalnog. Rad viših centara veoma se razlikuje od rada nižih. Taj rad i njegov različit ukus možemo ponekad, u trenucima svesti o sebi, da posmatramo, kad steknemo privremenu vezu sa višim emocionalnim centrom.

P: Mogu li nas narkotici dovesti u vezu sa višim centrima?

O: Ideja o narkoticima nije nova; oni su se koristili u antičko i srednjovekovno doba – u antičkim misterijama, magiji i tako dalje. Otkriveno je da se mudrom upotrebom narkotika postižu veoma interesantna stanja. Ovaj sistem, međutim, na to ima zamerke. Korišćenje narkotika ne daje dobre rezultate, jer narkotici ne mogu da utiču na svest, ne mogu da dodaju svest. Oni nas mogu dovesti u do-

dir sa višim centrima tako što otupljuju niže centre; od toga, međutim, ne bismo imali koristi, jer bismo se sećali samo onoliko koliko smo bili svesni. Pošto nismo svesni, veza sa višim centrima bi jedino dala snove ili nesvest.

Sva ta stanja transa koja se ponekad opisuju u knjigama predstavljaju veoma opasan put. Dovodenje sebe u trans vezano je sa stvaranjem fantazije u višem emocionalnom centru, a to je čorsokak. Ako se tu nađeš, ne možeš da izadeš i ne možeš da ideš nigde dalje. Naša zamisao je da vladamo fantazijom; ako je, umesto toga, određenim metodima pretvoriš u fantaziju višeg emocionalnog centra, postići ćeš sreću, blaženstvo, ali je to, na kraju krajeva, samo san na višem nivou. Istinski razvoj mora sadržati dva pravca: razvoj svesti i razvoj centara.

Osim toga, takvi eksperimenti su uglavnom razočaravajući, jer obično ljudi u prvom od njih iskoriste sav materijal koji imaju za svest. Ista stvar može da se kaže za sve zaglupljujuće, mehaničke, samohipnotišuće metode; oni daju iste rezultate kao i narkotici – uspavljaju obične centre, ali ne mogu da povećaju svesnost. Međutim, kad se svest razvije, viši centri ne predstavljaju problem. Trebalo bi da viši emocionalni centar radi u trećem stanju svesti, a viši mentalni u četvrtom.

P: Misliš li da ima nečeg u priči o telepatiji?

O: Za čoveka broj 1, 2 i 3 ona uopšte ne postoji; ona je fantazija. Međutim, ljudi na višem stepenu razvoja mogu da vladaju silama koje proizvode takozvanu telepatiju, pošto je to funkcija višeg emocionalnog centra. Običan um i obična osećanja to, međutim, ne mogu da učine.

P: Pitam se na koji je način Isus bio u stanju da isteruje đavole i da li se u sistemu bilo šta može koristiti u sličnu svrhu? Ima li to neke veze sa višim centrima?

O: Isus je verovatno imao posla sa velikim đavolima. Mi moramo da počnemo od malih – to je neka vrsta vivisekcije – dok ne budemo u stanju da izademo na kraj sa velikim.

Već sam rekao, viši centri, sve dok u nama ima negativnih osećanja, ne mogu i ne treba da rade, jer bi to inače bila katastrofa. U običnim teozofskim knjigama možete naći ideju da su mnoge stvari skrivene zato što su opasne. U stvarnosti, međutim, opasnost nije u

idejama, već u iskrivljavanju ideja. Ljudi mogu postati opasni ako nešto čuju, pa to počnu da primenjuju u pogrešnom smislu. Moć viših centara čovek može da upotrebi da bi ojačao svoju negativnu stranu.

P: Može li čovek da ošteti svoje više centre?

O: Može, ako suviše spava; ne u fizičkom smislu, već tako što je suviše neodgovoran i uspavan. Tada se, malo po malo, mogućnost za njihovo buđenje uništava.

Vidite, sve vreme, sa svih strana, dolazimo do zaključka da čovek ne funkcioniše kako treba. Čuli smo za više centre, a istovremeno nam je rečeno da nismo povezani sa njima, da oni ne rade za nas, ili, ako rade, da ne znamo ništa o njihovom radu. Uvidamo da naš obični um nije dovoljan da izade na kraj sa problemima koje želimo da rešimo. Ima mnogo stvari koje bismo želeli da znamo, ali naš um u vezi s tim ne može ništa da učini. Ovaj jednostavni dijagram, kao i drugi dijagrami koje proučavamo u okviru ovog sistema, pokazuje nam kako da proučavamo sebe, kako i šta da poboljšamo u sebi. Nikakvo poboljšanje, međutim, nije moguće dok ne zapušimo rupe, jer nema nikakve koristi da se povećava proizvodnja energije dok su rupe svuda oko nas.

P: Kako možemo da zapušimo rupe?

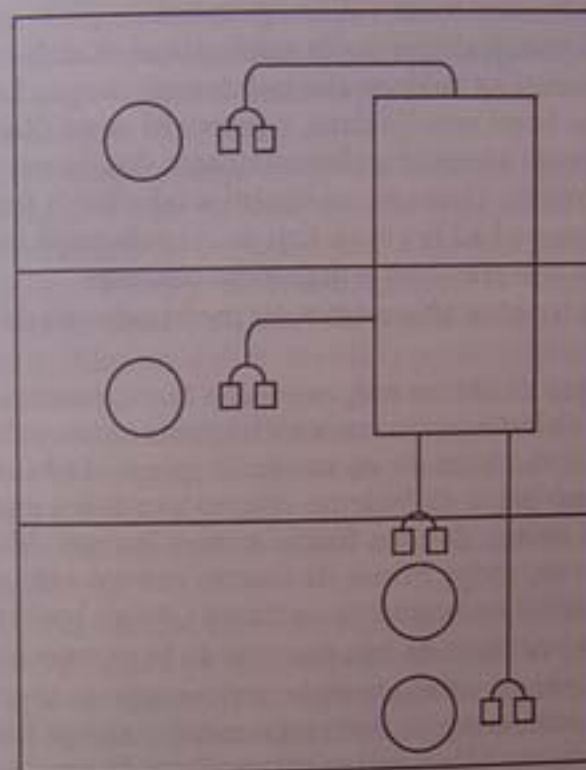
O: Pamćenjem sebe. Neophodno je da razvijemo svest, a to će nam doneti mogućnost da koristimo bolje organe za percepciju i spoznaju. Ne možemo mnogo da učinimo bez viših centara, i to je razlog zašto od filozofskog pristupa nema mnogo koristi. On može da stvori određene teorije i tu se zaustavlja. On ne razvija više centre koji su jedini u stanju da potpuno razumeju ideje. Filozofija ih ne dotiče.

P: Ti naglašavaš važnost čuvanja energije. Ima li svaki centar sopstvenu zalihu energije?

O: Da. Pokazaću ti kako da počneš da misliš o tome. Posmatraćemo ljudsku mašinu iz perspektive centara. To je ista mašina. Energija koja se stvara u organizmu čuva se u jednom velikom akumulatoru koji je povezan sa dva mala akumulatora smeštena pored svakog centra.

Pretpostavimo da čovek počne da razmišlja i koristi energiju iz jednog od malih akumulatora intelektualnog centra. Energija u aku-

mulatoru opada, i kad opadne do najnižeg nivoa, on se umori. U tom trenutku uloži napor, ili se kratko odmori, ili zevne, i postaje povezan sa drugim malim akumulatorom.

Veoma je zanimljivo da je zevanje posebna pomoć koju priroda obezbeđuje da se pređe sa jednog akumulatora na drugi. Čovek nastavlja da razmišlja i crpi energiju iz drugog akumulatora, pa je opet umoran, zevne, ili zapali cigaretu, i ponovo postaje povezan sa prvim malim akumulatorom. Taj akumulator, međutim, može da bude samo dopola napunjen i brzo se istroši. Čovek se još jednom povezuje sa drugim, čija je samo jedna četvrtina napunjena i na taj način to može da se nastavi više puta dok se oba akumulatora ne isprazne. Ako u tom trenutku čovek uloži poseban napor prave vrste, može se direktno povezati sa velikim akumulatorom. To je jedno objašnjenje čuda, jer tad čovek ima ogroman priliv energije. Za to je, međutim,

potreban veoma veliki napor – ne običan napor. Ako čovek iscrpi veliki akumulator, on umire, ali uglavnom mnogo ranije pada u san ili u nesvest, tako da opasnosti nema. U običnom životu se to poveživanje sa velikim akumulatorom ponekad događa u izuzetnim okolnostima, kao što su trenuci velike opasnosti.

Zbog toga postoji sistem malih akumulatora. Kad bi se čovek mogao lako povezati sa velikim akumulatorom, mogao bi, na primer, da neprekidno besni nedelju dana, a potom bi umro. Zato uglavnom ne dobijamo vezu sa velikim akumulatorom dok ne ovladamo negativnim osećanjima. Osećanja su snažnija od ostalih funkcija, pa bi bilo suviše opasno kad bi čovek koji na raspolaganju ima neograničenu količinu energije upao u negativna osećanja.

P: Da li se u malim akumulatorima može sačuvati dovoljno energije?

O: Dovoljno za običan rad, za običan život; ponekad, međutim, ljudi koji se stalno osećaju umorno iskoriste samo jednu polovinu akumulatora i već kažu da su suviše iscrpljeni da bi išta radili. U stvari, nemamo pravo da budemo umorni sve dok u malim akumulatorima ima nečeg. Zato su fizički napori korisni. Mi se plašimo umora. Naravno, mogli bismo da imamo mnogo više energije kad je ne bismo trošili na negativna osećanja i druge beskorisne stvari.

P: Da li čovek mora da ima energije da bi pamtio sebe?

O: Ne, to pitanje ne spada ovde, jer energije za to uvek imamo; ne nedostaje nam energija, već razumevanje, znanje kako da to radimo, a takode nas i izvesna lenjost sprečava da pamtimo sebe.

P: Hteo bih da pitam o velikom akumulatoru. Ne razumem to praktično.

O: Napor! Napor! Što veći napor ulažeš, više energije dobijaš. Bez napora ne možeš da dobiješ energiju. Pa čak i ako je u tebi, možda je na pogrešnom mestu. Ne razmišljaj o tome teorijski; misli jednostavno na to da u tebi ima mnogo energije koju nikad ne koristiš, pa zato moraš da uložiš veći napor kako bi je iskoristio.

P: Hteo sam, u stvari, da pitam šta otključava energiju u velikom akumulatoru i na koji način on dobija svoju energiju.

O: Baš sam to i rekao. Ne misli o velikom akumulatoru, misli o sebi. Neki put moraš da započneš malim naporima. Ako ne činiš male napore, nikad nećeš biti u stanju da uložiš velike. Potpuno je tačno

da je neophodna energija; energija je, međutim, u nama. Mi imamo dovoljno energije, u svakom slučaju bar na početku, i ako je koristimo za rad, ona se ne gubi, već nam se vraća. Ako energiju, na primer, gubiš na negativna osećanja, ili na mehaničko delovanje, onda je izgubljena. Ako, međutim, energiju trošiš da bi se borio protiv mehaničnosti, ona ti se vraća. Tako se sakuplja energija.

P: Možeš li da mi kažeš nešto o procesu kojim se obnavlja pažnja kad čovek njom vlada?

O: U tom slučaju pažnja zavisi od količine uštede energije: ako imaš energije u rezervi, pažnja će delovati, a ako nemaš uštede energije, veoma brzo će se iscrpiti. Zato ona zavisi od količine energije, a rezerva energije zavisi od toga kako je koristiš. Ako je trošiš na nepotrebne stvari, otkrićeš da nemaš ništa u trenutku kad ti bude zatrebala. Ako, međutim, u svakoj prilici možeš da je sačuvaš i za sve što radiš koristiš samo neophodnu količinu, rezultati će se pokazati. Zato od samog početka moramo početi da se borimo sa stvarima koje je rasipaju. One moraju da se prouče, i to da se prouče pre svega drugog.

P: Da li čovek koji radi na uravnoteženiji način koristi ispravno svaki akumulator?

O: Da, ako je uvežban, čovek može da uradi neverovatno mnogo, ali ako čovek koji nije vežbao počne da radi isti posao, koristiće isuviše energije na sasvim jednostavne pokrete i koristiće svoje akumulatore na pogrešan način. Ako želiš da o tome razmišljaš više na naučni način, moraš da shvatiš da vežba, u običnom smislu reči, priprema akumulatore da pravilno rade. Zapravo, iako pored svakog centra stavljam dva akumulatora, ima ih mnogo više. Svaki centar je okružen akumulatorima.

P: Da li je za prelazak sa jednog na drugi akumulator neophodan trenutak svesti?

O: Ne, prelazak je automatski. Instinktivni centar zna kako da to učini i može sasvim dobro da radi, a da mi toga nismo svesni. Svest može da bude neophodna za poseban rad u vezi sa velikim akumulatorom. Kad želimo nešto izuzetno, nešto što ne može da se postigne na uobičajeni način, neophodno je da se izmisle novi metodi.

P: Odnosi li se princip akumulatora na običnu mehaničku energiju koju koristimo sve vreme?

O: Svakako. Sve je mehaničko. Energija je samo gorivo.

P: U tom slučaju jedna vrsta energije nije viša, odnosno, niža od druge?

O: Ne, ako gledamo u smislu vodonika, ona može da bude viša ili niža. Razni centri koriste različitu energiju, ali je u osnovi ona jedna. Na Dijagramu hrane možeš da vidiš kako se energija stvara. Ima mnogo različitih varijanti vodonika koje se koriste za razne organe i akumulatore.

P: Može li da se kaže da je to posebno prilagodavanje energije izvršeno u telu?

O: Da, ali istovremeno centri pokazuju jaku sklonost da koriste pogrešnu energiju; to mora da se ima na umu. Međutim, pitanje kako da se stvori više energije je jedna, a pitanje kako se energija stvara, kako se to "dogada", druga stvar. Bolje je da se te dve stvari razdvoje.

P: Ako je čovek umoran, pa iznenada dobije mnogo utisaka, i kao posledica toga njegov umor nestane, znači li to da je dobio energiju od njih?

O: Stvar je mnogo složenija. Sa novim utiscima čovek postaje budniji, pa zato veza sa velikim akumulatorom počinje bolje da funkcioniše. Neposredni utisci još uvek nisu energija spremna za upotrebu; da bi proizveli energiju, oni moraju da se destilišu i pomešaju sa drugim stvarima. Utisci koji dolaze su nesvarena hrana. Sve tri vrste hrane moraju da se svare i pomešaju u određenoj razmeri. Utisci, međutim, mogu da te probude. Kad energija u telu dostigne određeni pritisak, ona počinje da privlači energiju iz okoline.

P: Da li čovek dobija više utisaka ako putuje?

O: Sposobnost za primanje utisaka ostaje ista.

P: Da li se čovek, kad zevne, povezuje sa drugim akumulatorom?

O: Ne svaki put, jer čovek može da zeva oponašajući druge. Pored toga, zevanje je pumpanje energije, ne nužno i prebacivanje, iako stvarno dobar zev može da prouzrokuje prelazak s jednog akumulatora na drugi kad je to neophodno.

P: Pošto kažeš da je zevanje pumpanje energije, odakle se energija pumpa?

O: Iz organizma. On je tako uređen da energija koja je potrebna svakoj funkciji postoji svuda. Ima toliko puno akumulatora da je

dovoljno da se zna princip da akumulatori *postoje*. Energija je u mašini podeljena na veoma složen način i prelazi sa jednog akumulatora na drugi, rasipa se, koncentriše i tako dalje.

P: Da li se mali akumulatori pune iz velikog dok noću spavamo?

O: Oni se neprekidno popunjavaju. Veliki akumulator se, međutim, tokom sna popunjava energijom koja je dobijena iz sve tri vrste hrane. Sva energija se sakuplja u velikom akumulatoru, bilo izmešana, bilo u višem obliku. Kad se javi potreba, šalje se određeni vodonik. Ako se energija proizvodi, ona se čuva u velikom akumulatoru. Ako se proizvede više nego što je neophodno za život, to može da se čuva na mnogo mesta.

P: Može li energija da se sačuva ćutanjem?

O: Ponekad; ali, ako čutiš sve vreme, možeš da više energije potrošiš na ćutanje nego na govor. Zato je u ovom sistemu osnovni princip razlikovanje – nema opštih pravila.

P: Da li je moguće da se na kraju povežemo sa velikim akumulatorom?

O: Da, moguće je, ali nismo još stupili ni na prvi stepenik; to može da bude moguće, recimo, na dvadeset drugom stepeniku, pa prema tome moramo da se penjemo dvadeset jedan stepenik pre nego što budemo u stanju da to učinimo. Objašnjeno je šta sve mora da se učini pre toga – moraš da pokušavaš da pamtiš sebe, da se ne identifikuješ, da ne izražavaš negativna osećanja i tako dalje. Svako ima neki određeni napor koji može da načini; naponi jednog čoveka mogu da ne budu dobri za drugog, ili da budu suviše laki, ili nemogući.

P: Šta reguliše količinu energije koja odlazi u akumulatore svakog centra?

O: Uobičajeni rad. Ponekad oni ne mogu da se napune, ponekad odbijaju da se napune, a ponekad im to nije potrebno. Za to ima mnogo razloga, a nismo u stanju da njima upravljamo. Međutim, ulažući napore, ili pamteći sebe, povećavamo mogućnost kontrole.

P: Ima li veliki akumulator veliki kapacitet i da li se brzo ponovo puni?

O: Zavisi. On može da bude napola prazan, ili popunjen lošom energijom, ili može da bude pun, ali ga ne koristimo. Važno je da se razume da u velikom akumulatoru postoji velika zaliha energije, od koje veliki deo nikad ne koristimo – ona ostaje mrtav kapital.

P: Može li čovek da izvuče više energije ako je svesniji?

O: Da, ali je takode neophodna i posebna obuka. Ako znamo kako da se povežemo sa velikim akumulatorom, to daje sasvim drugačiji rezultat.

P: Koliko brzo to može da se nauči?

O: Ne mogu da kažem, to zavisi od toga kako učiš i radiš. U našem odnosu prema sistemu može da postoji destruktivni element koji je u stanju da uništi sve rezultate našeg rada. Ako čovek ima pravilan stav prema sebi i prema radu, bez destruktivnog elementa, može to da postigne.

P: Zavisi li sve od svesti?

O: Sav rad je zaista koncentrisan na svest. U radu na centrima jedino pokušavamo da prekinemo rad koji je zasigurno pogrešan. Ne postoje vežbe da se pojača rad centara; sav rad se odvija na svesti. Kad se uveća svest, centri će se prilagoditi. Međutim, *pogrešan* rad centara mora da se prekine, jer će naši centri poludeti ako ostanemo abnormalni, a postanemo svesni – oni to neće biti u stanju da podnesu. To se, međutim, ne može dogoditi. Čovek ne može nesvesno da postane svestan. Ljudi često pitaju: šta dobijamo time što postajemo svesni? Pitaju zato što ne znaju šta je rezultat svesti. Kad smo svesni, dolazimo u vezu sa višim centrima, a tada se čitava slika menja.

POGLAVLJE X

Mi ne možemo da "činimo" • Važnost da se shvati istinitost te ideje • Iluzija da nešto "činimo" i šta je proizvodi • U životu se sve događa, ali u radu moramo da naučimo da "činimo" • Ići protiv struje • Unutrašnje "činjenje" • Začarani krug i izlaz iz njega • Uskladenost centara • "Činjenje" počinje "nečinjenjem" • Unutrašnja kontrola • Činiti nemoguće i šta to znači • Ostvariti veći pritisak u svojim naporima • Rad na volji • Šta je volja u pravom smislu reči, a šta je naša volja? • Naša volja je rezultanta želja • Unutrašnji sukob i borba • Odustajanje od volje • Imamo samo kratke trenutke volje • Disciplina • Neophodnost da pamtimo sebe • Svest znači volju • Cilj kao kontrolišući faktor • Neophodnost da se stalno vraćamo pitanju cilja • Samovolja i tvrdoglavost • Trenje • Rad protiv samovolje • Čovek ne može ništa da učini bez škole • Neophodnost da se redovno radi • Raskršća • Stvoriti Mesec u sebi • Težište • Izuzetan napor • Šta daje podsticaj za rad

Moramo da se vratimo unutrašnjem delu rada – radu na sebi. Ako razmišljate o tome, shvatićete da je centralni deo vašeg rada razumevanje činjenice da mi ne možemo da "činimo", zašto ne možemo da "činimo" i šta znači to da ne možemo da "činimo". Kako to možete da razumete? Ili pokušavajući da učinite nešto što niste nikad ranije radili, ili čineći stvari na drugačiji način. Tada ćete videti možete li nešto da "učinite" ili ne. Polovina postavljenih pitanja je o "činjenju" – kako da promenimo ovo, uništimo ono, izbegnemo neke stvari i tako dalje. Neophodan je, međutim, ogroman napor da bi se promenila čak i obična sitnica. To nikad ne možete da shvatite uko-

liko ne pokušate. Vidite, vi ne razmišljate dovoljno, ne posmatrate dovoljno. Možete da promenite nešto samo pomoću sistema. To se uglavnom zaboravlja. Ovaj sistem pokazuje kako stvari mogu da se promene, da se urade na drugačiji način i odakle čovek može da počne. To je čak i uz pomoć sistema strahovito teško, a bez sistema nemoguće, apsolutno nemoguće. Kad to shvatite, počecete da razumevate vrednost ovog sistema, jer s njim postoji šansa, a bez njega nema nikakve šanse.

Ova ideja da ne možemo da "činimo" veoma je važna i moramo se uvek iznova vraćati na nju. Ako vam ova ideja nije jasna, ili vam nisu jasne neke njene osobine, pitajte o tome, jer je neopohodno da se ona razume i upamti. Sve se "dešava". Ljudi ne mogu da "učine" ništa. Od rođenja pa do smrti stvari se događaju, događaju, događaju, a mi mislimo da ih mi činimo. To je naše uobičajeno stanje u životu, a čak i najmanja mogućnost da se nešto učini dolazi samo kroz rad, i to najpre rad na sebi, ne spoljašnji. Čak i u nama samima "činjenje" vrlo često počinje time što se ne čini. Pre nego što budete u stanju da učinite nešto što ne možete da učinite, *ne smete da činite* mnoge stvari koje ste činili ranije. Ne možete, na primer, da se probudite samo tako što ćete želeći da se probudite, ali možete da sprečite sebe da spavate suviše dugo i suviše čvrsto.

P: Ima li čovek ponekad mogućnost izbora između dva moguća događanja?

O: Samo u veoma malim stvarima; pa čak i tad kad primetite da se stvari odvijaju na određeni način i odlučite da ih promenite, uvidećete kako je krajnje neugodno da se stvari menjaju.

P: Zašto ne mogu da odustanem od ideje da sam u stanju da "činim"? Mnogo puta sam sebi dokazao da ne mogu.

O: Najteže je i najneophodnije da tu stvar shvatiš čitavim svojim bićem, jer sve dok mislimo da možemo da "činimo", uvek ćemo odlagati stvari koje zaista *možemo* da učinimo ako radimo. Kao što sam rekao, možemo da "činimo" samo stvari koje se odnose na nas same – od njih moramo da počnemo. Nikad, međutim, nećemo početi da proučavamo sebe sve dok mislimo da možemo da "činimo". To je jedna od naših najvećih iluzija.

P: Mogu da vidim da u većim stvarima nemam izbora, ali mi izgleda da mogu da učinim male stvari.

O: Te male stvari se događaju u skladu sa izvesnim tačno određenim okolnostima koje njima upravljaju. Ti misliš da njima upravljajš *ti*, ali se one zapravo događaju. Mi ne možemo da "činimo" jer spavamo. Kako usnuli ljudi mogu da išta "čine"? Neophodno je da se bude budan; kad je čovek budan, može da "čini". "Činjenje" je magija.

Moraš da razumeš da se ništa ne događa u trenutku kad se dogodi; nužnost da se to dogodi stvorena je mnogo ranije. Stvari se događaju same po sebi; to da li ćeš ili ne da nešto učiniš možda je bilo odlučeno pre deset godina. Možda su tvoja dela pre deset godina uzela određeni pravac i to određuje šta ćeš učiniti sutra – to ne možeš da promeniš.

Mi mislimo da možemo da donesemo određene odluke i delujemo u skladu s njima. U stvarnosti nas ne kontrolišu unutrašnje odluke već spoljašnji uticaji. Ako unutrašnja odluka odgovara spoljašnjim uticajima, mi ćemo je sprovesti, a ako ne odgovara, nećemo. U sebi, međutim, možemo da stvorimo moć da "činimo". Priroda nas je načinila kao mašine kojima upravljaju spoljašnji uticaji, ali sa sposobnošću da razvijemo sopstveni motor. Ako unutrašnji motor ne postoji, uvek ćemo se vrteti u krug na istom mestu.

P: Ako čovek sebi postavi ideal kako bi trebao da se ponaša, zar nije to ono što se podrazumeva pod "činjenjem"?

O: Pitanje je može li on to da učini i da li to čini, jer je jedna stvar da se prave planovi i imaju ideali, a druga da se oni ostvare. To mogu biti samo dobre namere. Jedna od glavnih osobina našeg bića je da ne možemo da učinimo ono što smo odlučili.

P: Otkrio sam da ponekad, sa malo dodatnog napora, može da se ostvari velika razlika u odnosu na ostale ljude u običnom životu. Zar to nije činjenje?

O: To je iluzija, jer ako stvar mora da se dogodi, učinićeš taj dodatni napor; ako ne treba da se dogodi, nećeš ga učiniti. Ti misliš da možeš da učiniš ili ne učiniš taj napor, da možeš da "činiš" ili "ne činiš". Pokušaj, međutim, da razmišljaš na ispravan način, da ne možeš da "učiniš" ništa, da se stvari događaju mehanički. Jedna stvar sledi drugu i jednostavno se događa ili ne događa, a ti ne možeš da joj odoliš.

P: Ali ako pomognemo nekom siromašnom čoveku da učini svoj život podnošljivim?

O: Ako pomogneš siromašnom čoveku, to se dogodilo. Ako neko od tog siromašnog čoveka uzme ono malo što mu je preostalo, to se takođe dogodilo. Neko će mu dati novčić, neko drugi će mu uzeti sve što ima. Najpre je neophodno da se razume *princip* da niko ne može da "učini" ništa. Ako razmišljaš o životu, ne o ličnom životu, već o životu čovečanstva, ratovima, revolucijama, videćeš to jasno. Moraš da pokušaš da pronadeš pravi slučaj za posmatranje, jer ako nađeš nešto suviše malo, nećeš to moći da uočiš. Ako, međutim, pronadeš pravi slučaj, prave uslove, prave okolnosti, vrlo brzo ćeš videti možeš li da učiniš nešto ili ne. Najjednostavnija stvar je da pokušaš da pamtiš sebe. Možeš li to da učiniš ili ne? Ljudi misle da mogu da "čine" jer ponekad naprave određene planove i zaista dobiju ono što su želeli. To, međutim, znači jedino da su upali u određeni tok događaja i da se desilo da se stvari podudaraju sa njihovim planom. Kad se stvari dogode na taj način, mislimo da smo ih mi učinili, da smo napravili plan i učinili sve u skladu s njim. U stvarnosti to ne znači da smo mi to uradili namerno ili znajući, niti znači da čovek može da izabere između dva toka događaja; to je samo slučaj. U svakoj vrsti rada – poslu, putovanju i tako dalje, ponekad se događa da se stvari uspešno odvijaju, ali to jedino znači da su u određenom trenutku, na određenom mestu stvari mehanički pošle jednim tokom – ništa više.

Nama je, na primer, teško da shvatimo da kad ljudi grade most, to nije "činjenje"; to je samo rezultat svih prethodnih napora. To je slučajno. Da bi to razumeo, moraš da misliš na prvi most koji je Adam sagradio i na čitavu evoluciju mostova. Isprva je ona slučajna – deblo je palo preko reke, potom je čovek sagradio nešto slično tome, i tako dalje. Ljudi ništa ne "čine"; jedna stvar sledi drugu.

P: Izgleda mi da je ovo gotovo dečje pitanje, ali nikad ne mogu da shvatim zašto stvari ne bi mogle da budu drugačije. Čovek nešto učini i ne može da odoli a da ne misli da je to mogao da učini drugačije.

O: Ako se ponašaš na određeni način, to znači da ne možeš da se ponašaš drugačije. Kad bi mogao, ponašao bi se drugačije. Toliko smo navikli da mislimo da stvari mogu biti drugačije da ne pokušavamo da promenimo stvari koje bismo mogli da promenimo. Možemo da promenimo današnjicu, ali je prošlost završena. Ako promenimo da-

nas, sutra se stvari mogu dogoditi drugačije. To zvuči kao protivrečnost, ali nas baš naše verovanje da stvari mogu da budu drugačije sprečava da učinimo ono što možemo da bismo ih promenili.

P: Kad čovek zaista počne da razumeva da ne može da "čini", trebaće mu mnogo hrabrosti. Da li će ona proizići iz toga što se otarasio lažne ličnosti?

O: Čovek do tog razumevanja ne dolazi tek tako. Ono se javlja pošto izvesno vreme radi na sebi, tako da kad do tog uvida dođe, za sobom pored toga ima mnoge druge uvide; uglavnom, da postoje načini da se stvari menjaju ako se primeni pravi instrument na pravom mestu i u pravo vreme. Čovek mora da ima te instrumente, a njih dobija samo pomoću rada. Veoma je važno da se dode do tog zaključka. Bez njega čovek neće činiti ispravne stvari – opravdavaće sebe.

P: Ne razumem zašto bi čovek opravdavao sebe?

O: On ne želi da odustane od ideje da može da "čini", tako da čak i kad shvati da se stvari događaju nalazi opravdanja, kao što je: "to je samo slučaj, ali će sutradan biti drugačije". Eto zašto ne možemo da shvatimo tu ideju. Čitavog svog života vidimo da se stvari događaju, ali ih i dalje objašnjavamo kao slučajnosti, kao izuzetke od pravila da možemo da "činimo". Ili zaboravljamo, ili ne vidimo, ili ne obraćamo dovoljno pažnje. Uvek mislimo da smo u svakom trenutku u stanju da "činimo". Ako u svom životu uvidiš vreme kad si pokušavao da nešto učiniš i nisi uspeo, to bi bio primer, jer bi otkrio da si svoj neuspeh objasnio kao slučaj, kao izuzetak. Ako bi se ponovila ista situacija, mislićeš da ćeš biti u stanju da "činiš", a ako opet ne uspeš, ponovo ćeš svoj neuspeh objasniti kao slučaj. Veoma je korisno da svoj život pogledaš iz ove perspektive. Nameravao si jednu stvar, a dogodilo se nešto drugo. Ako si zaista iskren, videćeš to, ali ako nisi, ubeđivaćeš sebe da je ono što se dogodilo baš ono što si nameravao! Kad se stvari događaju na određeni način, nas nosi struja, a mi mislimo da *mi* nosimo tu struju.

P: Kako objašnjavaš kad čovek za trenutak oseća da je u stanju da "čini", recimo da ubaci neki posebni posao u svoj svakodnevni rad?

O: Ako je čovek obučen da nešto čini, on nauči da sledi određenu tendenciju događanja, ili, ako hoćeš, da započne određena tendencija događanja, a ona se potom razvija, i čovek trči za njom, mada misli da je on taj koji vodi.

P: Ali ako čovek ima ispravan stav?

O: Ne, stav sa time nema ništa. Stav može da bude ispravan i razumevanje može da bude isto, ali i dalje vidiš da se stvari događaju na određeni način – sve uobičajene stvari. Pokušaj da se setiš primera kad si pokušao da nešto učiniš drugačije i da shvatiš kako si se uvek vraćao na istu stvar čak i kad si načinio malu izmenu – strahovite sile te vraćaju na stari put.

P: Da li spoljašnji uticaji upravljaju svim našim delima?

O: Ne, mnoge stvari, kao što su navike, uobičajeni načini mišljenja, asocijacije, odbojnici i drugo već smo utvrdili. Zato se ne radi samo o uticajima na koje odgovaramo. Mnoge stvari su rezultat prethodnih uticaja.

P: Ne mogu da razlikujem ideju da nismo u stanju da "činimo" od fatalizma. Kada i na koji način imamo moć da biramo i po čemu se razlikujemo od životinja?

O: U našem sadašnjem stanju se od njih razlikujemo veoma malo. Moć da biramo javlja se tek kad počnemo da shvatamo svoj položaj, svoju mehaničnost, i kad počnemo da se borimo za nešto drugo. Za to postoje mogućnosti. Način razmišljanja: "ili predodređenost, ili sloboda" je, međutim, formativan. Neke stvari su predodređene, neke druge su to u manjoj meri; neke su u našoj moći ako znamo kako da ih promenimo ili preokrenemo. Samo, to moramo da znamo. Sve je relativno.

P: Kad si rekao da ne možemo da se odupremo tome da se stalno događaju iste stvari, da li si hteo da kažeš da to važi dok ne promenimo nivo bića?

O: Nisam govorio o radu. Rekao sam da je neophodno da se razume da *sami od sebe* ne možemo da "činimo". Kad se to razume u dovoljnoj meri, moći ćemo da mislimo o tome šta je moguće "učiniti": kakvi uslovi, kakvo znanje i kakva pomoć su za to potrebni. Neophodno je, međutim, da se najpre razume da se u običnom životu sve dešava. Moguće je da se ide dalje tek kad se to emocionalno razume.

P: Ne razumem razliku između tog šta čovek može i šta ne može da "učini". Zašto čovek može da se bori protiv negativnih osećanja, a ne može da se sam probudi?

O: San je oblik ili nivo našeg bića. Čovek može da nešto učini uz pomoć sistema ako mu se pokaže put, ali budnost označava sam

nivo bića. Prema tome, sva ta borba protiv negativnih osećanja, pokušaj da se prekinu nepotrebne misli, pokušaj da pamtimo sebe – sve te to vodi ka buđenju, ali ne možeš da se probудиš pre nego što se probudiš.

P: Ali, kad ljudi pokušavaju da postanu svesni, oni to čine?

O: Da; zatim uvide da ne mogu. Kad neko pokušava da postane svestan, sav rad je njegov sopstveni.

Samo u ovom sistemu ti se jasno kaže da ne možeš da "učiniš" ništa. Svi ostali sistemi počinju sa "činjenjem" u ovom ili onom smislu, jer kažu: učini ovo ili učini ono. Ovaj sistem je drugačiji. Ovo je ezoteričko učenje, ali u njemu možeš da počneš u uslovima koji vladaju u običnom životu; nije neophodno da ideš u zatvorenu školu ili manastir. Zato je posebno važno da se najpre razume da čovek ne može da "učini" ništa i da je jedina stvar koju može da počne da čini pokušaj da pamti sebe – da razume ono prvo, a da vežba ovo drugo.

P: Pretpostavljam da tu ideju o nemogućnosti "činjenja" ne moramo shvatati suviše doslovno?

O: Naprotiv, baš doslovno. Za ljude koji nisu povezani ni sa kakvim učenjem važi baš to. Kad čovek počne da proučava izvesna učenja ili sisteme koji daju *školske* metode, on pokušava da učini neke stvari. U radu moramo da "činimo", jer ako ne pokušavamo da "činimo", ništa se neće dogoditi. Moramo da "činimo" od samog početka – ne mnogo, ali sasvim određene stvari. Ako si u stanju da se ne identifikuješ, to je već početak "činjenja". Ako možeš da se uzdržiš od pričanja kad ti se priča, to je već "činjenje". "Činjenje" počinje time što se ide protiv struje – najpre u sebi, u ličnim stvarima. Možeš da pokušaš da pamtiš sebe, a potom, pošto počneš da pamtiš sebe, možeš da postigneš izvesne rezultate, pa ćeš videti da možeš da učiniš više stvari, ali sve u odnosu na sebe. Bićeš, na primer, u stanju da nešto učiniš u pogledu negativnih osećanja i da misliš na novi način. Stvari izvan tebe će, međutim, nastaviti da se događaju.

P: Bi li moglo da se kaže kako bi jedan način započinjanja "činjenja" bio da izmenimo stvari u sebi tako da se one dešavaju drugačije?

O: Potrebno je da još jednom podelimo ljude u kategorije. Čovek broj 1, 2 i 3 ne može da učini ništa – u njihovom slučaju se sve "de-

šava". Ako čine dobre stvari, to znači da ne mogu da čine loše; ako čine rđave stvari, znači da ne mogu da čine dobre. U tom smislu jedna stvar nije bolja od druge, jer je sve to mehaničko. Ali, kad čovek počne da radi, kad uđe u školu na bilo kom nivou, on već mora da nauči da "čini". Kao što sam rekao, mora da počne od sebe – da upozna sebe, da prouči sebe, da pokuša da ukloni određene stvari, da pokuša da vlada nekim drugim stvarima i tako dalje.

P: Moramo li da posmatramo kako reagujemo?

O: Posmatranje je uvek korisno, ali mi reagujemo uvek na isti način. Imamo samo pet ili šest načina na koje reagujemo; događaji nam se samo određene stvari i na njih uvek reagujemo na isti način. Ako, međutim, pokušamo da učinimo sve što nam se preporučuje, a da se uzdržimo od onoga što nam se ne savetuje da činimo, stvari će se promeniti na ispravan način i jednoga dana ćemo, sasvim neočekivano, biti u stanju da učinimo nešto što nismo učinili nikad ranije.

P: Možemo li da upravljamo stvarima koje nam se dešavaju?

O: Da, ako upravljamo stvarima u sebi. Ako se u nama ne događa ništa što nije neophodno, počecemo da budemo u stanju da kontrolišemo stvari koje se događaju spolja – ali najpre moramo da vladamo stvarima u sebi. Sve dok ostavljamo da se stvari u nama "događaju", ne možemo da vladamo ničim spoljašnjim. Kako bi i moglo da bude drugačije? Jedno "ja" odlučuje da vlada stvarima, ali će umesto toga sva njegova pažnja biti zauzeta stvarima koje se dešavaju u nama i van nas.

P: Ako čovek ne može da "učini" ništa, sledi li iz toga da je sve što može da učini da kontroliše sopstvene mentalne reakcije na događaje koji su izvan njegovog uticaja?

O: Baš tako. To je početak. Ako nauči da kontroliše svoje reakcije, posle izvesnog vremena će uvideti da može da kontroliše sve više i više, a kasnije može da se desi da bude u stanju da kontroliše određeno spoljašnje događaje – ne sve, jer je raspon veoma veliki. Međutim, izvesni spoljašnji događaji ne mogu da se kontrolišu, jer su drugačijeg reda veličine.

P: Ako želim da postignem određeni rezultat pa ne uspem, a onda stvari uradim na drugačiji način, da li će rezultat, uprkos mom naporu, i dalje biti isti?

O: Ne smeš da obmanjuješ sebe. Ako nešto uradiš, a rezultat odgovara tvojim očekivanjima, to je jednostavno sreća, slučajnost – to

je sve. U nekim slučajevima možeš da učiniš nešto potpuno drugačije i da opet dobiješ isti rezultat.

P: Izgleda kao da smo u začaranom krugu!

O: Svakako da smo u začaranom krugu, a sistem je put da se iz kruga izade, jer u uobičajenim životnim okolnostima čovek to ne može.

P: Da li bi rekao nešto više o naporu da se izade iz tog kruga?

O: Ako sve što ti je dato prihvatiš na ispravan način i radiš sa dovoljnim ulaganjem napora, škola, ili sistem – zovi to kako ti drago – daće ti mogućnost da izadeš iz kruga. Bez škole i bez znanja izlaza nema. I opet, ako stekneš znanje, a ne ulažeš napore, to će takode biti beskorisno.

Kad je čovek u školi, naveden je da "čini", jer on ne može da izgradi samog sebe, nije u stanju da proizvede dovoljnu silu. Ali, ako se postavi u drugačije okolnosti, to će proizvesti određene rezultate. Škola je neophodna zato što je ona provodnik neutrališuće sile. U protivnom, čovek može da želi, može da ulaže napore, ali neće znati kako da počne. To izgleda jednostavno, ali nije jednostavno.

P: Šta bi u tom slučaju bile aktivna i pasivna sila?

O: Život možemo uzeti kao aktivnu silu, a pasivna sila je, rekao bih, inercija, navike, sve što se "događa".

P: Kako da čovek razlikuje mehanički napor od onog koji to nije?

O: Nema potrebe da razlikuješ. Ulaži napor i rezultat će ti pokazati.

P: Hoćeš li da kažeš da je sve što sam u životu učinio bila zamena jednog oblika sna drugim?

O: On se sam menjao; nisi učinio čak ni to. U životu čovek nema kontrolu, ali je u radu može steći. U radu može da se nađe izlaz iz ovog stanja u kome ne možemo da učinimo ništa i u kome se stvari "događaju". Bez rada nema bekstva. Određenu iluziju da u životu nečim vladamo proizvodi uobičajeno obrazovanje, ali sve to nestaje kad se okolnosti promene.

P: Da li bi onda bio ljubazan da mi kažeš koja je glavna stvar koja me sprečava da pobegnem?

O: Mehaničnost. Stvari u tebi nastavljaju da se "događaju" – stvari koje bi trebalo da kontrolišeš, ali tu kontrolu još nisi stekao. U nama ima stvari koje mogu i treba da budu mehaničke, kao što su fiziološki procesi i slično, a ima stvari nad kojima moramo da stekne-

mo kontrolu koliko god smo to u stanju, jer nas one sprečavaju da se probudimo. Ti ne shvataš u kojoj meri su stvari u nama povezane. Sve je povezano. Ne možeš da učiniš, kažeš, pa čak ni da misliš ni o čemu što odstupa od glavnog pravca stvari koje se događaju.

Naša četiri centra – intelektualni, emocionalni, motorički i instinktivni su tako združeni da pokret u jednom od njih odmah prouzrokuje odgovarajući pokret u drugom. Određeni pokreti ili određeni položaji povezani su sa određenim mislima; određene misli su povezane sa određenim osećanjima i osetima – sve je povezano. Ovakvi kakvi smo, uz svu volju koju možemo da saberemo, u stanju smo da u izvesnoj meri kontrolišemo jedan centar, ali samo jedan, pa čak i to samo na kratko vreme. Ostali centri će, međutim, nastaviti da rade sami od sebe i odmah pokvariti centar koji želimo da kontrolišemo, dovodeći ga opet dotle da reaguje mehanički. Pretpostavimo da znam sve što treba da znam, te odlučim da mislim na novi način. Ja počinjem da mislim na novi način, ali sedim na uobičajeni način, ili pušim cigaretu na uobičajeni način, i eto me opet sa starim mislima.

Ista je stvar i sa osećanjima; čovek odluči da o nečemu oseća na nov način, a onda misli na stari način, pa se zato negativna osećanja javljaju kao i ranije, bez kontrole. Prema tome, da bismo nešto promenili, moramo da promenimo stvari u sva četiri centra istovremeno, a to nije moguće, jer nemamo volju koja bi kontrolisala četiri centra. U *školama* postoje posebni metodi da se stekne takva kontrola, ali to ne može da se učini bez škole. Naša mašina je veoma mudro zamišljena kao celina. S jedne strane ona ima sjajne mogućnosti za razvoj, ali je sa druge strane taj razvoj učinjen veoma teškim. Razumećete zašto je napravljena na taj način kad konačno shvatite šta svest i volja znače, a tada ćete shvatiti i to da se ni svest ni volja ne mogu razviti mehanički. Svaka sitnica mora da se razvije borbom, jer inače ne bi bilo svesti ni volje. Stvar mora da bude teška.

P: Osećam da mi se, kad bih morao da sve činim umesto da računam na slučaj, ne bi događalo ništa, jer mi je volja suviše slaba.

O: Ne činiti stvari je samo po sebi jedna vrsta činjenja. Istovremeno si, međutim, dotakao veoma zanimljivo pitanje. Kad stekneš kontrolu, događaću se sve manje i manje stvari, pa ćeš morati da činiš čak i sitnice, jer ti se one neće događati. Ali, to je veoma daleko.

P: Pošto kažeš da ništa ne možemo da "učinimo", može li se reći da osećaj odgovornosti da čovek mora da učini nešto korisno u svetu predstavlja fantaziju?

O: Može da bude fantazija ili imitacija, a može da bude i ispravan. U tom slučaju, međutim, moramo da razmotrimo *šta i kako*, a *kako* je važnije od *šta*. Najveći broj ljudi misli o tome šta treba da uradi, a ne kako. Često su stvari koje oni odluče da urade nemoguće, kao na primer da zaustave ratove i druge slične stvari.

P: Ako pokušavamo da budemo svesni i vidimo kako zaista stoje stvari, da li to može da promeni našu situaciju tako da nam se stvari ne događaju, već da ih činimo onako kako želimo da ih činimo?

O: Svakako, to je cilj, ali veoma dalek cilj. Vidiš, ovde je pre svega pogrešno upotrebljena reč "mi". Moraš da zapamtiš da se ono što je rečeno o tome da se stvari događaju svima i da ljudi ne mogu da učine ništa odnosi na obične okolnosti u običnom životu – onom što se zove normalan život. U ovom radu mi, međutim, pokušavamo da se izvučemo iz tog "normalnog" života, pa zato već moramo da "činimo". Jedino što prvo moramo da naučimo šta možemo da "činimo", jer će u našim sadašnjim okolnostima mnoge stvari nastaviti da se dešavaju; ali, u određenim stvarima već imamo izbor, možemo da pokažemo šta stavljamo na prvo mesto, možemo da pokažemo volju u onom stepenu u kom možemo da imamo volju. Prema tome, "mi" ne može da se koristi u istom značenju kao i ranije. Moraš, međutim, da razumeš da razlika nije između "činiti" i "ne činiti", već između "činiti" i pokušati da se razume, i u ovom trenutku svu energiju moraš da koncentrišeš na pokušaj da razumeš. Već je objašnjeno šta možeš pokušati da "učiniš". Mi pokušavamo da u sebi otkrijemo stvari kojima možemo da vladamo, i ako radimo na njima, steći ćemo kontrolu. To je svo "činjenje" koje je u ovom trenutku moguće.

P: Da li je potpuno shvatanje da ne možemo da "činimo" već značajan korak na putu ka "činjenju"?

O: Ponekad je korak predugačak, jer svaka ideja koja se previše oduži pretvara se u svoju suprotnost. Prema tome, ako suviše ozbiljno ubeduješ sebe da ne možeš ništa da učiniš, uvidećeš da zaista ne možeš da učiniš ništa. To je relativno. Kao što sam rekao, ne-sposobnost da se "čini" odnosi se na ljude koji nemaju nikakvu mogućnost za *školski rad*.

ČETVRTI PUT

P: Mislim da mi je potreban učitelj. Uvidam da sam ne mogu ništa da učinim.

O: Učitelj ne može da "čini" umesto tebe. Dati su ti određeni zadaci i ti moraš da ih izvršiš. Uvek je tako. Umesto što pokušavaš da "činiš", pokušaj da "ne činiš"! Uči da "činiš" tako što ćeš prvo naučiti da "ne činiš". Ti pokušavaš da učiniš stvari za koje smatraš da su poželjne; pokušaj okolišnim putem – da ne činiš stvari koje su nepoželjne.

Vidiš, ovaj samorazvoj nije obavezan, nije mehanički, nema nikakve garancije. On zavisi od napora. Ljudi često pitaju: "Kako to da sam radio toliko godina a još nisam imao iskustvo sa višim centrima?" A ja ih pitam: "Da li ste zaista radili tolike godine?" Oni računaju od trenutka kad su čuli za ove ideje, ali ne pokušavaju da izračunaju koliko su stvarno radili – koliko dana, koliko sati ili minuta svakog dana. Kad bi to izračunali, videli bi da još nema nikakvog osnova da očekuju bilo kakve rezultate, iako su možda za ovo čuli pre mnogo godina.

P: Ako smo mašine, kako možemo da promenimo svoje biće?

O: Ne možemo da čekamo dok se ne promenimo. U radu postoji jedan veoma važan princip – nikad se ne traži da radiš u skladu sa svojim moćima, već uvek preko njih. To je trajni princip. U radu uvek moraš da učiniš više nego što možeš; samo se tako možeš promeniti. Ako radiš samo ono što možeš, ostaćeš gde si. Čovek mora da učini nemoguće. Reč "nemoguće" ne smeš da uzmeš u suviše velikoj razmeri, ali čak i mali deo toga mnogo znači. To je razlika u odnosu na život – u životu radiš samo ono što je moguće.

Neophodno je da u proučavanje sebe, posmatranje sebe, pamćenje sebe i tome slično uložiš više energije. A da bi mogao da u rad uložiš više energije, neophodno je da otkriješ gde se ona troši. Svakog jutra se budiš sa određenom količinom energije. Ona može biti potrošena na mnogo raznih načina. Neophodna je određena količina za pamćenje sebe, proučavanje sistema i tako dalje. Ako, međutim, tu energiju trošiš na druge stvari, za to ništa ne preostaje. To je zaista najvažnija stvar. Pokušaj da svakog jutra izračunaš koliko energije nameravaš da uložiš u rad u poređenju sa drugim stvarima. Videćeš da čak i u osnovnim stvarima, što se vremena tiče, veoma malo daješ radu, ako mu uopšte nešto daješ, a sve ostalo ide na sa-

svim beskorisne stvari. Dobro je ako su to prijatne stvari, ali u najvećem broju slučajeva one čak nisu ni prijatne. Nedostatak proračuna, nedostatak osnovne statistike jeste razlog što ne razumemo zašto, uz sve svoje najbolje namere i najbolje odluke, na kraju ne učinimo ništa. Kako da bilo šta učinimo ako tome ne poklonimo ni malo vremena ni energije?

Ako želiš da naučiš neki jezik, moraš da svakog dana naučiš određen broj reči i da izvesno vreme posvetiš proučavanju gramatike i tako dalje. Ako želiš da naučiš ruski i počneš tako što ćeš učiti pet reči na dan, garantujem ti da ga nikad nećeš naučiti. Ali, ako dnevno učiš dve stotine reči, za nekoliko meseci razumećeš ruski. Sve je to stvar elementarne statistike. Postoji određeno merilo za svaku vrstu rada ili proučavanja. Ako mu posvetiš određenu količinu energije i vremena, a ona jednostavno nije dovoljna, nećeš postići nikakve rezultate. Samo ćeš se vrteti u krug i ostati približno na istom mestu.

P: Ja spadam u ljude koji uče samo pet reči na dan, ali se uvek tešim mislju da je to dovoljno da rad dovede do kraja.

O: Ne, neophodno je da se ostvari veći pritisak. Zapazi da čak i u razgovora učestvuje samo nekoliko ljudi – ostali žele samo da slušaju, jer je to mnogo mirnije, mnogo ugodnije. Dalje, ti ne pratiš misli. Dao sam ti ih veoma, veoma mnogo, ali te najveći broj nije dotakao. To je lenjost uma, opšta lenjost. Ta lenjost mora da se prevaziđe. Ništa ne možeš da dobiješ time što ćeš biti lenj, ili time što ćeš raditi jednu stvar, a ostaviti sve drugo. Ovako kako stvari stoje, dam ti jednu nit – ti je ispustiš. Dam ti dragu – ispustiš i nju. Na kraju imaš samo ispuštene niti.

Kao što sam rekao, svaka vrsta rada, svako stanje zahteva tačno određeni minimalni napor ili minimalno vreme koje mu se posvećuje, a rad koji mi pokušavamo da obavimo zahteva mnogo više od mnogih drugih stvari, ukoliko želimo da postignemo iole vidljive rezultate.

Šta znači praktično raditi? To znači da se radi ne samo na intelektu već isto tako na osećanjima i na volji. Rad na intelektu znači mišljenje na nov način, stvaranje novih tačaka gledišta, uklanjanje iluzija. Rad na osećanjima znači neizražavanje negativnih osećanja, neidentifikovanje, nepridavanje značaja, a kasnije takode i rad na samim osećanjima. Šta, međutim, znači rad na volji? On znači rad na

onome što čovek čini. Najpre moraš da se zapitaš šta je volja u čoveku broj 1, 2 i 3? Ona je rezultanta želja. Volja je pravac kombinovanih želja, a kako se naše želje stalno menjaju, mi nemamo stalni pravac. Zato obični ljudi zavise od želja, a mi možemo da imamo mnogo želja koje idu u različitim pravcima. Pravac koji nastaje sabiranjem svih tih pravaca je rezultanta. To je naša volja. Ona jednog dana može da ide u jednom, a drugog dana u drugom pravcu, a mi mislimo da je to prava linija. To je zaista rezultat našeg slepila.

Moramo da se zapitamo na čemu može da se zasniva volja čoveka broj 7. Ona mora da se zasniva na potpunoj svesti, a to podrazumeva znanje i razumevanje povezano se objektivnom svešću i trajnim "ja". Prema tome, neophodne su tri stvari: znanje, svest i trajno "ja". Samo ljudi koji imaju ove tri stvari mogu da poseduju stvarnu volju, odnosno volju koja je nezavisna od želja i od svega drugog.

P: Rekao si da volja za nas nije moguća?

O: Volja je relativan pojam; postoje razne volje na raznim nivoima. Mehanički čovek koji nikad ne razmišlja o razvoju ima samo mnoštvo malih volja koje su potpuno mehaničke. On ima određenu želju: jedan njegov deo želi da nešto učini, a drugi deo se plaši da će biti kažnjen ako to učini. Iz različitih težnji proizilazi borba, a rezultat te borbe nazivamo "volja".

P: Znači, da bi čovek razvio volju, mora da se suprotstavlja željama?

O: Pre svega moraš da postaneš jedno. Ti si mnoštvo i imaš stotine "ja" i stotine volja. Ako želiš da razviješ nezavisnu volju, moraš da postaneš jedno i da postaneš svestan. Volja zavisi od jedinstva i svesti.

P: Ako smo odlučili da učinimo nešto što ne volimo i uspemo da to učinimo, zar ne koristimo volju?

O: To može biti strah. Možda se plašiš da to ne učiniš, ili možda očekuješ neku nagradu, bilo u ovom bilo u narednom životu – moguće su mnoge stvari. Uglavnom se nečeg ili plašimo, ili od toga očekujemo neku vrstu dobiti. Po pravilu se pojam "volja" koristi u relativnom smislu, ali kad mi govorimo o volji, govorimo o određenom nivou. Pre nego što budemo mogli da govorimo o mogućnosti volje, moramo da u najmanju ruku imamo jednu središnju tačku koja je u stanju da kontroliše ostalo. Volja znači oslobođenje od stanja mehaničnosti.

P: Da li se može postići upotrebljivo jedinstvo time što će se u nekom rutinskom radu povećati zaposlenost većine "ja"?

O: To se ne može nazvati potpunim jedinstvom; to je samo relativno jedinstvo, jedinstvo "ja" uključenih u taj posao. Radom te vrste čovek može sebe da obuči u velikoj meri, ali on ne može da utiče na čitavog čoveka. Ne postoji rad koji bi uticao na celinu, to će uvek biti samo mali deo tebe.

P: Kako možemo da se promenimo ili probudimo ako nemamo slobodnu volju?

O: Da imamo slobodnu volju ne bismo bili mašine. Kako mašina može da ima slobodnu volju? I kako možemo da se promenimo? Već je objašnjeno da postoji mogućnost za promenu, ali je to veoma mala mogućnost, i da bi promena otpočela, potreban je veliki broj različitih kombinacija povoljnih okolnosti. Kasnije, sa svakim korakom, to postaje sve teže i teže i zahteva sve više i više napora, a potom, posle izvesnog vremena, postaje lakše. Najpre je, međutim, potrebna određena kombinacija okolnosti, a kasnije takođe i naporan rad, jer škola je neophodna. Bez škole je nemoguće promeniti sebe. Teškoće su toliko velike a čovek toliko slab da sam ne može da učini ništa.

Zasad naša volja pripada nekim "ja", ili grupi "ja" u čijoj osnovi leži jedna od mnogih podličnosti. Prava volja, međutim, znači jednu volju, pa zato ona jedino može da pripada jednom "ja" ili, ako hoćeš, suštini. Prema tome, najpre moramo da budemo jedno bar u nekim trenucima, a potom da pokušamo da radimo da bismo stvorili volju. Čovek ne može da se ujedini odjednom. Volja će sigurno doći i otići; u jednom trenutku imaćemo volju, u drugom ne. Proteći će dugo vremena pre nego što budemo mogli da govorimo o bilo čemu pouzdanom u sebi, a o trajnom da i ne govorimo.

P: Kako volja raste?

O: Ona ne može da raste bez napora. Moraš da čuvaš energiju da bi sakupio dovoljno za borbu protiv određenih slabosti. Pretpostavimo da shvatiš da je nešto slabost i da moraš protiv nje da se boriš, ali uvidaš da nemaš dovoljno energije; tada možeš da pokušaš da činiš neke manje stvari koje nisu tako teške, i na taj način ćeš uštedeti energiju. Uopšteno govoreći, mi propuštamo priliku da ulažemo male napore. Mi ih previdamo, ne smatramo da su dovoljno važni.

Pa opet svoju sposobnost da činimo napore možemo da povećamo samo ulažući te male napore koje previdamo.

P: Da li stvaranju jedinstva prethodi unutrašnji sukob?

O: Uvidanje unutrašnjih sukoba. Unutrašnji sukobi su stalni. Niko ne živi bez unutrašnjih sukoba, oni su normalni i uvek prisutni. Međutim, kad počnemo da radimo, sukob se povećava. Kad ne radimo, mi bežimo, ne borimo se. Šta znači "raditi"? To znači boriti se sa stvarima koje se suprotstavljaju. Mi imamo određeni cilj, ali mnoga od naših "ja" ne žele da idu tim putem, pa sukob, prirodno, raste. Stvaranje jedinstva, međutim, nije posledica sukoba – ono je posledica borbe protiv sukoba. Mi smo mnoštvo, a želimo da postanemo jedno – to je jedna formulacija našeg cilja. Mi uvidamo da je nezgodno, nelagodno i opasno da smo toliko mnoštvo. Mi odlučujemo da budemo u najmanju ruku manje podeljeni, da umesto pet stotina postanemo pet. Osećam da nešto moram da učinim, a ne želim – to je sukob, i njegovo stalno vraćanje izgrađuje otpor i stvara jedinstvo.

P: Zar otpor ne sprečava mnoge ljude da bilo šta postignu?

O: Otpor po prirodi može da bude veoma različit, jer imamo mnogo navika, fizičkih i mentalnih, koje ponekad ne možemo da prevaziđemo. Navike mogu da budu toliko jake da nema mesta ni za šta novo. Ovde se opet susrećemo sa pitanjem *škola* jer čovek, sam od sebe, čak i ako zna, ne može da prevaziđe ni unutrašnji ni spoljašnji otpor.

P: Ako se sve odvija glatko i čovek nije svestan nikakvog sukoba između "da" i "ne", da li je dobro da pokušamo da ga izazovemo?

O: Nema potrebe. U trenutku kad čovek počne da radi, pokušavajući da pamti sebe, pokušavajući da se ne identifikuje, da pamti sistem, odmah počinje trenje. Trenje stvara energiju. Da su stvari lake, ne bi bilo trenja. Ali, ako ubacuješ klipove u zupčanike mehaničnosti, to stvara trenje koje daje energiju.

P: Šta bi značilo jedinstvo? Da li je to jedinstvo među centrima?

O: Jedinstvo nije među centrima jer su centri različiti, već među podličnostima ili grupama "ja". Svaki centar ima svoj sopstveni posao i naši centri su međusobno veoma povezani, jer rad jednog centra mehanički izaziva rad nekog drugog. To uopšte nije poželjno, i delimično zbog te pogrešne povezanosti ni podličnosti nisu dovoljno povezane: mnoge od njih su potpuno nezavisne i protivrečne.

P: Da li se želja da se razvijemo može nazvati voljom?

O: Zovi je želja; to je sasvim dovoljno. To nije volja. Volja pripada celini i predstavlja drugu stranu svesti.

P: Možemo li da u našem stanju svesti znamo razliku između želja i volje?

O: Svakako. Želja je kad činiš ono što želiš. Volja je kad si u stanju da učiniš ono što ne želiš.

P: Kako možemo da na pravilan način iskoristimo unutrašnji sukob?

O: To je veoma jednostavno. Jedan naš deo – magnetski centar ili podličnost – želi da se probudi ali veći deo nas želi da spava. Moraš da odlučiš na čijoj si strani, a potom da toj strani pomogneš.

Da bi proučio kako da počne rad na volji, kako da preobrazi volju, čovek mora da odustane od sopstvene volje. Ova formulacije je veoma opasna ako se pogrešno razume. Važno je da se pravilno razume šta znači "odustati od sopstvene volje". Mi nemamo volju, pa kako da onda odustanemo od onog što nemamo? Najpre moraš da shvatiš da se nikako ne slažeš sa tim da nemaš volju; slažeš se samo na rečima. Drugo, moraš da razumeš da volju nemamo uvek, već samo povremeno. U našem stanju volja znači jaku želju. Ako ne postoji jaka želja, nema volje, pa nema od čega ni da odustanemo. U narednom trenutku imamo jaku želju koja se protivi radu i ako je zaustavimo, to znači da smo odustali od svoje volje. Od svoje volje ne možemo odustati u svakom trenutku, već samo u posebnim trenucima. A šta znači "protiv rada"? To znači protiv pravila i principa rada ili protiv nečeg što ti je lično rečeno da učiniš ili ne učiniš. Postoje opšta pravila i principi, a mogu da postoje lični uslovi za različite ljude.

P: Treba li da čovek traži dalja lična uputstva?

O: Da, ali ako traži, mora da poslušati. Ako ne pita, nije obavezan da učini ništa osim da sledi opšta pravila i principe, pa zato, pre nego što zapita, treba dobro da promisli.

P: Ako je neko spreman da poslušati, hoćeš li mu dati uputstva?

O: Ako se ukaže prilika – to mora da bude u trenutku kad imaš volju. Mora da postoji jasna želja da učiniš nešto što utiče na rad ili druge ljude. Obično smo zlovoljni; dobru volju imamo veoma retko. Ako imaš dobru volju, o tome neću govoriti; jednostavno ću reći: "Nastavi, produži, uči".

Vi ne znate kako da razmišljate o volji. Jednog trenutka shvatate da ste mašine, a narednog želite da postupite po sopstvenom nahođenju. U tom trenutku morate biti u stanju da se zaustavite, ne da učinite ono što želite. To se ne odnosi na trenutke kad nemate nameru da učinite nešto, ali morate da budete u stanju da se zaustavite ako se vaša želja suprotstavlja pravilima ili principima ili onom što vam je rečeno. Često se dešava da ljudi nastave da proučavaju i propuste se trenutke. Oni misle da radi kad se ništa ne dešava. Ne možemo da uvek radimo podjednako; u jednom trenutku je dovoljno pasivno proučavanje, u drugom trenutku je neophodno da se suprotstavimo sebi, da se zaustavimo.

P: Šta proizrokuje te trenutke?

O: Želja. Kao što sam rekao, naša volja je rezultanta želja. To nije izraz iz ovog sistema; to je jedna stara psihološka definicija, ali je dobra. Želje mogu da budu veoma različite: intelektualne, kao što je želja da se zna, radoznalost, ili emocionalne, instiktivne odnosno motoričke. Ako jedna jaka želja prevlada, ona daje pravac željama. Sada govorim o željama koje mogu biti u vezi sa radom.

P: Rečeno nam je da se držimo pravila. To podrazumeva da možemo da ih se pridržavamo, što bi bilo "činjenje". To mi izgleda neopojivo sa idejom da ne možemo da "činimo".

O: Sve je relativno. Možemo da "činimo" neka unutrašnja dela, jer imamo određenu kontrolu. Na primer, u izvesnoj meri mi kontrolišemo svoje misli; možemo da mislimo o jednoj ili o drugoj stvari. To je pobetak mogućnosti. Ako nastavimo da svoj interes održavamo usmerenim u određenom pravcu, naš misaoni proces stiče određenu moć i posle izvesnog vremena može da stvori bar trenutke svesti o sebi koji, kad dolaze češće i ostaju duže, mogu da promene druge stvari. Prema tome, postoji izlaz iz ove apsolutne mehaničnosti, ali, ako je čovek u uslovima običnog života i ne zna da se sve dešava, ne može da učini ništa. Stvarna mogućnost da se ti uslovi promene počinje kontrolisanjem misli i, koliko je to moguće, kontrolom svesti, to jest, unutrašnjim radom na sebi. Obavljajući taj unutrašnji rad, pokušavajući da stekne kontrolu nad sobom, čovek uči kako da "čini". To ne znači da čovek može da čini, jer ne može; ali, ako počne, onda malo po malo uči kako da zaista "čini".

P: Da li je dobra disciplina ako je čovek sam sebi nametne ili to mora da bude školska disciplina?

O: Disciplina je dobra ako je disciplina. Ali, ako je to samo proizvoljna izmišljotina, tad ona ne može da da rezultate. Najvažniji aspekt discipline je da se ne izražavaju negativna osećanja i da se ne upliće u negativna osećanja. Mehanički zadaci ne mogu da daju nikakav rezultat, ali ako sebe uhvatiš u trenutku negativnog osećanja i zaustaviš ga – to je disciplina.

Ako želimo da radimo, moramo da proverimo sve svoje misli, reči i dela iz perspektive rada. Prema tome, ako želiš da radiš, više nisi slobodan – moraš da izgubiš iluziju o slobodi. Pitanje je, imaš li ti slobodu? Imaš li nešto da izgubiš?

Zato je neophodno pamćenje sebe. Pamćenje sebe nije samo svest o sebi, ono takode znači određenu sposobnost da se deluje na određeni način, da učiniš ono što želiš. Vidiš, u našem logičkom mišljenju, logičkom znanju, mi razdvajamo svest od volje. Svest znači volju. Na ruskom, na primer, ista reč označava i volju i slobodu. Svest znači volju, a volja znači slobodu.

P: Da li pažnja znači isto što i volja?

O: Ne, jer inače ne bi bilo potrebno da se koriste dve reči. Medutim, kontrola pažnje je početak volje.

P: Govorio si o ovladavanju nekim stvarima. Šta je to u nama što kontrolišemo?

O: To zavisi od onog što želiš. Kontrolišući faktor u svakom pravcu delovanja jeste cilj. U radu na sebi ili proučavanju imaš određeni cilj. Taj cilj kontroliše tvoje delovanje.

Ti, međutim, nisi na to mislio; pitao si šta je to u nama što može da kontroliše. Da bih na to odgovorio, moram da se opet vratim grupama "ja", u ovom slučaju magnetskom centru. U ovom trenutku, u odnosu na rad na sebi, naš cilj je da budemo pod kontrolom magnetskog centra, a ne povremenih "ja" od kojih neke interesuje jedna, a druge druga stvar. Ako bi svako od njih želelo da nas kontroliše, to bi značilo da na kraju niko ne bi imao kontrolu; ako nas, međutim, kontroliše magnetski centar, to već znači određenu kontrolu.

Određenje i definisanje cilja je veoma važan trenutak u radu. Obično se dešava da čovek svoj cilj definiše sasvim ispravno, u sasvim

dobro pravcu, samo što uzima veoma dalek cilj. Potom, s tim ciljem na umu, čovek počinje da uči i da prikupi materijal. Kad sledi put priče da definiše cilj, on ga definiše nešto drugačije, bližem cilj koji je nešto bliže, sledećeg puta opet nešto bliže, i tako dalje, dok se pronade cilj koji je sasvim blizu – sutra ili prekosutra. To je zaista pravi način u odnosu na ciljeve ako o njima preciznije govorimo. Možemo da pronademo mnogo ciljeva koji su sigurno već postignuti. "Da se bude jedno". Sasvim tačno, vrlo dobar cilj. "Da se bude slobodan". Kako? Samo ako se stekne kontrola nad mašinom. Neko može da kaže "želim da budem svestan"; drugi može da kaže "želim da budem budan", ili "želim da imam volju". Svi ti ciljevi su u istom pravcu, samo na različitim nivoima.

P: Došao sam do zaključka da je najveći broj mojih ciljeva sveste daleko, ja želim da više radim na praktičnom planu.

O: Da, zato što ima mnogo stvari koje možeš da uradiš sada i ove će pre nego što si u stanju da dostigneš finleke ciljeve, i po tome se ovaj sistem razlikuje od gotovo svih drugih sistema. Gotovo svi drugi sistemi počinju sa ciljevima koji su udaljeni bar deset hiljada milja i koji nemaju praktično značenje, ovaj sistem, međutim, počinje u ovoj sobi. To je razlika i to mora da se razume pre svega.

Stalno se iznova moramo vraćati pitanju šta želimo od rada. Ne koristi terminologiju sistema, već nađi ono što ti sam hoćeš. Ako kažeš da hoćeš da budeš svestan, to je veoma dobro, ali zašto? Šta želiš da dobiješ time što ćeš postati svestan? Ne smeš da misliš da odmah možeš da odgovoriš na to pitanje. Ono je veoma teško. Moraš, međutim, da mu se stalno vraćaš. A moraš i da razumeš da, pre nego što dođe vreme kad ćeš moći da dobiješ ono što želiš, moraš da znaš šta je to. To je sasvim određen uslov. Nikad ne možeš da nešto dobiješ pre nego što možeš da kažeš "hoću ovo". Tada ga možda možeš dobiti, a možda i ne, ali, ne možeš ga nikako dobiti ukoliko ne znaš šta je to. Možeš da ga formulišeš na sopstveni način i moraš da budeš iskren prema sebi. Tada možeš da se upitaš: "Hoće li sistem moći da mi pomogne da to postignem?" Ako pamtimo cilj, razmišljamo o njemu i nalazimo sve više i više razloga zašto treba da radimo, naša volja će se krećati u jednom pravcu i postajati jača. Ako zaboravimo svoj cilj, postajemo slabi.

Govorio sam o pitanju cilja jer vam uvek savetujem da mislite o njemu, da ponavljate ono što ste već mislili o cilju i razmišljate ka-

ko biste svoj cilj definisali sada pošto ste proučili ove ideje. Rekao bih da ono što čovek može da dobije, ono što može da mu se obeća pod uslovom da radi, jeste to da će posle određenog perioda rada videti sebe. Druge stvari koje može da dobije, kao što su svest, jedinstvo, veza sa višim centrima, sve dolaze posle toga – pa mi ne znamo kojim redom će doći. Moramo, međutim, da zapamtimo jednu stvar; dok ne dobijemo to – dok ne vidimo sebe – ne možemo da dobijemo ništa drugo. Dok ne počnemo da radimo sa tim ciljem na umu, ne možemo ni reći da smo počeli da radimo. Prema tome, posle određenog vremena, moramo da budemo u stanju da naš trenutni cilj formulišemo na sledeći način: da budemo u stanju da vidimo sebe. Ne čak ni da znamo sebe (to dolazi kasnije) već da vidimo sebe. Čovek se plaši da vidi sebe. On, međutim, može da odluči da skupi hrabrosti i vidi na šta liči.

P: Da li je volja deo bića?

O: Da, isto kao i svest i razumevanje. Samo, ako suviše radiš na razumevanju i znanju a zanemariš volju, ona će tada, umesto da jača, postati slabija ili ostati ista kakva je bila. Ako volja ostane nerazvijena, razvoj razumevanja ne može mnogo da pomogne. Čovek može da razume mnogo šta a da ne bude u stanju da bilo šta učini u vezi s tim. Zato, od samog početka, moramo da započnemo da činimo ozbiljne napore da bismo razvili volju. Kao što sam rekao, našom voljom – voljom čoveka broj 1,2,3 – možemo, ako upotrebimo svu koncentraciju za koju smo sposobni, da kontrolišemo samo jedan centar. Ali, centri zavise jedni od drugih. Kontrola više od jednog centra može se postići samo ako se potčinimo volji nekog drugog, jer je naša sopstvena volja nedovoljna, i zbog toga su školska disciplina i školske vežbe neophodne.

Mi nemamo pravu volju; imamo jedino samovolju i tvrdoglavost. Ako čovek ovo razume, mora da ima hrabrosti da se odrekne svoje volje. U školi su stvorene posebne mogućnosti da se odrekne svoje volje, tako da, ako je se odrekne, kasnije možemo da steknemo sopstvenu volju. Međutim, čak i bez tih posebnih mogućnosti, čovek može, ako je pažljiv i posmatra sebe, da uhvati trenutke kad je prisutna jaka želja i zapita se šta da čini iz perspektive sistema. Sva-ko mora da otkrije kakva je njegova sopstvena situacija.

P: Šta je samovolja? Kakva je razlika između samovolje i tvrdoglavosti?

O: Nema neke posebne razlike. Obe su ispoljavanje iste stvari – uglavnom ispoljavanje otpora. To je volja koju je stvorila i kontroliše suprotna strana. Takvu volju mi imamo, ali ona ne dolazi iz nas – ona dolazi iz prepreke. Samovolja je, na primer, kad čovek vidi da neko ne zna kako da nešto učini i ponudi se da mu objasni, ali mu ovaj odgovori: "Ne, učinicu to sam", "Sam ću odlučiti", "Neću nikog da slušam" i tako dalje. Tvrđoglavost je sasvim slična, samo što je opštija – ona može da bude neka vrsta navike. To je mehanička volja, uglavnom zasnovana na čovekovim pogrešnim pretpostavkama o sebi i svom iskustvu. Samovolja je samodokazivanje. Ako poređiš samovolju sa normalnim delovanjem, u njoj uvek ima nekog protivljenja – želiš da učiniš nešto što ne bi trebalo. U radu je to vrlo karakteristično. Proučavajući ove ideje, ti znaš da moraš da izbegavaš određene stvari, ali želiš baš te stvari. Ako u razmišljanju o samovolji pođeš od ovoga, pronaci ćeš sopstvene primere.

P: Kako možemo da radimo protiv samovolje? I da li je za nas, ovakve kakvi smo, moguće da prepoznamo trenutke kad imamo stvarnu volju?

O: Ne stvarnu volju – stvarna volja je veoma daleko. Kao što sam rekao, sve što imamo su samovolja i tvrdoglavost ili male volje koje se sve vreme menjaju. Što se tiče toga kako da radimo protiv samovolje, možeš da proučavaš sistem. U sistemu postoje određeni zahtevi, stvari koje ne smeš ili koje moraš da učiniš. Šta može da se javi kao suprotnost samovolji? Postoje samo dve stvari koje su suprotnost jedna drugoj: rad i samovolja. Samovolja, na primer, želi da pričaš, a ti o izvesnim stvarima moraš da ćutiš, jer ako bi o njima govorio, samo bi lagao, postoji pravilo da ljudima koji dolaze spolja ne možeš govoriti o idejama sistema pre nego što ih upoznaš i razumeš. Razvija se borba, a rezultat zavisi od toga koja je od te dve stvari pobedila. Na taj način se, od samog početka, susrećeš sa idejama o radu kao suprotnosti samovolji. Ako zaboraviš na rad, ne radiš protiv samovolje. Jedini način da se borimo protiv samovolje je da pamtimo rad. Možda se u jednom trenutku rad uopšte ne javlja, ali se u narednom trenutku javlja i u tom trenutku možeš da razumeš šta znači odustajanje od samovolje. Zapitaj se – da li je neka stvar ispravna iz perspektive sistema ili ne? To je borba protiv samovolje.

Volja se u običnom čoveku kreće cik-cak linijom ili se vrti u krug i zato je neophodno da se ona potčini. To potčinjavanje je obučiti na taj način da kasnije može da sledi određeni pravac. Kad postane dovoljno jaka, nije više neophodno da se ograničava. Prema tome, volja se ne može ostaviti ovakva kakva je sada, jer se sada ona kreće u svim pravcima. Ona mora da se obučiti, a da bi obučio volju, čovek mora da čini mnoge neprijatne stvari.

P: Da li su prilike da se uvežbava volja uvek prisutne ako čovek može da ih pronade?

O: Kao što sam rekao, da, kad postoji trenje. To, međutim, zavisi od onog što želiš – od toga želiš li trenje ili ne, od tvoje odluke, tvoj stanja i položaja. U svakom trenutku u radu čovek mora da prevaziđe lenjost, inerciju, želju da prestane. Ako neko ne radi, nema šta ni da prevaziđe, ali ako radi na bilo čemu, uvek mora da prevaziđe sopstvenu želju da prestane se radom.

P: Ako sebe nateram da učinim nešto što ne želim, da li je to trenje?

O: Sve što činiš je trenje – ako činiš. Nije, međutim, dovoljno da se samo misli o tome. Samo pomoću trenja možeš da stвориš energiju i razviješ volju.

P: Da li su velike količine unutrašnjeg trenja i neudobnosti uvek neophodan uvod u novi razvoj?

O: To zavisi od čoveka. Za neke ljude može biti potrebno više, za druge manje. I opet, to zavisi od toga šta hoćeš. Ako hoćeš samo da proučavaš, dovoljno je da vidiš, ali ako želiš da nešto promeniš, nije dovoljno da u to samo gledaš. Gledanje u neku stvar neće je promeniti. Rad znači trenje, sukob između "da" i "ne", između delova koji žele da rade i delova koji ne žele da rade. Postoje mnogi naši delovi koji ne žele da rade, pa zato trenje započinje od trenutka kad počneš da radiš. Ako odlučim da nešto uradim, a jedan deo mene ne želi da to učini, moram da nastojim koliko god sam u stanju da sprovedem svoju odluku. Međutim, istog trenutka kad prestane rad, prestaje i trenje.

P: Kako čovek može da stvori korisno trenje?

O: Moraš da počneš sa nekom konkretnom idejom. Ako ne pružiš otpor, sve se dešava. Ako, međutim, imaš određene ideje, već si u stanju da se odupreš identifikaciji i da se boriš protiv fantazije, negativnih osećanja i sličnih stvari. Pokušaj da otkriješ šta te zaista

sprečava da budeš aktivan u radu. Neophodno je da se bude aktivan u radu; pasivnošću čovek ništa ne može da dobije. Mi zaboravljamo na početak, gde i zašto smo počeli, i najveći deo vremena uopšte ne mislimo o *cilju*, već samo o sitnim detaljima. Bez cilja su svi detalji beskorisni. Pamćenje sebe ne koristi bez pamćenja ciljeva rada i tvog sopstvenog osnovnog cilja. Ako te ciljeve na pamtimo emocionalno, mogu da produ godine, a da ostanemo u istom stanju. Nije dovoljno da se obuči um; neophodno je da se obuči volja.

U dva uzastopna dana mi uopšte nismo isti. Nekih dana ćemo biti više, drugih manje uspešni. Sve što možemo da učinimo jeste da kontrolišemo ono što možemo. Nikad nećemo biti u stanju da kontrolišemo teže stvari ako ne kontrolišemo lakše. Svakog dana i svakog sata postoje stvari koje možemo da kontrolišemo, a to ne činimo; zato i ne možemo da dobijemo nove stvari da ih kontrolišemo. Okruženi smo zanemarenim stvarima. Uglavnom ne kontrolišemo svoje mišljenje. Mi neodređeno mislimo o onom što želimo, ali ako ne formulišemo šta želimo, ništa se neće dogoditi. To je prvi uslov, ali postoje mnoge prepreke.

Napor je naš novac. Ako želimo nešto, moramo da platimo naporom. U skladu sa jačinom napora i vremenom za napor – u smislu da li je vreme za napor pravo ili ne – dobijamo rezultate. Napor zahteva znanje, poznavanje trenutaka kada je koristan. Neophodno je da se dugotrajnom praksom nauči kako da proizvedemo i primenimo napor. Napori koje možemo da činimo jesu napori pri posmatranju sebe i pamćenju sebe. Kad ljudi pitaju za napor, oni misle o naporu u smislu "činjenja". To bi bio protraćen ili pogrešan napor, dok je napor uložen u posmatranje i pamćenje sebe pravi napor, jer on može da da rezultate. Pamćenje sebe u svojoj biti sadrži element volje. Ako samo sanjamo "ja jesam, ja jesam, ja jesam," to nije ništa. Možete da pronađete mnogo različitih načina pamćenja sebe, jer pamćenje sebe nije ni intelektualna ni apstraktna stvar; ono predstavlja trenutke volje. Pamćenje sebe nije misao; ono je delo. Ono znači da stičemo veću kontrolu – čemu bi inače služila? Sobom možete da vladate samo u trenucima pamćenja sebe. Mehanička kontrola koja se stiče treningom i obrazovanjem – kad je čovek naučio kako da se ponaša u određenim okolnostima – nije prava kontrola.

P: Da li odustajanje od samovolje uključuje i odustajanje od sopstvenog suda?

O: Zavisi u čemu. To uglavnom znači odustajanje od detinjasti, neefikasnosti i laganja. Pogrešno si razumeo ideju o tome šta znači odustajanje od volje. Prvo, ti misliš da je to svršena radnja: odustaneš od volje i više je nemaš. To je iluzija, jer nemamo takvu volju da od nje odustanemo. Naša volja traje otprilike tri minuta. Volja se meri vremenom. Ako jednom odustanemo od tri minuta volje, sutra će se javiti nova tri minuta volje. Odustajanje od volje nije samo jedan čin, to je trajni proces. Pojedinačno delo ne znači ništa. Druga greška je zaboravljanje određenih principa po kojima se odriče volje. Postoje mnogi principi za koje je, da bi ih se držao, neophodno da se odrekneš svoje volje. Treća je stvar da se izbegava razmišljanje u krajnostima i da se zamišljaju najteži slučajevi. Počni sa jednostavnim, uobičajenim slučajevima. Odricanje od svoje volje znači jedino pamćenje rada. Na taj način učiš kako da stвориš volju; to je metod da se ona razvije.

P: Zar odricanje od svoje volje ne znači delovanje bez razumevanja?

O: Vidiš, to je još jedna od vaših grešaka. Vi mislite da odustajanje od volje znači nekakvo *činjenje*. To se veoma retko događa. U najvećem broju slučajeva kaže vam se da nešto *ne* činite. Između te dve stvari postoji velika razlika. Na primer, želiš da nekome kažeš šta misliš o njemu, ali ne smeš da to učiniš. To je stvar treninga. Volja može da raste ako čovek radi na sebi i učini da njegova volja sluša principe rada. Stvari koje se ne tiču rada ne mogu biti u vezi sa ovim, ali što više ulaziš u rad, sve više stvari počinje da biva njime obuhvaćeno. Za to, međutim, treba vremena.

Kad dode njihova prilika, kad im se kaže da nešto učine ili ne učine, ljudi se često tome suprotstave zbog nečeg što im izgleda najrazumnije. Zato propuste priliku. Vreme protiče i kasnije oni mogu da uvide da su propustili svoju priliku, ali nju više ništa ne može da zameni. To su posledice samovolje.

P: Izgleda mi da čovek, ako odustane od samovolje, zapravo dobija ono što želi, jer odustajanjem od svoje želje dobija željeni rezultat.

O: Samovolja ne uključuje sve što želiš. Ako si gladan i želiš da jedeš, to nije samovolja. Samovolja znači kada više volimo da delujemo po svom nahodanju i, u našem slučaju, ne uzimamo u obzir rad i principe rada. Ako me samovolja, na primer, navodi da psujem

a ja od nje odustanem zato što je to protiv principa rada, gde je tu poželjan rezultat o kome govoriš?

Neke od naših želja mogu da budu veoma dobro skrivene. Čovek, na primer, možda želi da nekoga kritikuje i to naziva iskrenošću. Međutim, želja da kritikuje može da bude toliko jaka da bi morao da načini zaista veliki napor da to prekine, a čovek sam od sebe ne može da načini zaista veliki napor.

Moram da ponovim: da bi stvorio volju, čovek svo svoje delovanje mora da uskladi sa idejama rada; on u svakom delovanju mora da se zapita kako će to izgledati iz perspektive sistema. Da li je to korisno ili štetno za mene ili za rad? Ako ne zna, može da pita. Ako je čovek već dugo u radu, nema praktično ni jednog dela koje nije povezano sa radom; nema nezavisnih akcija – u tom smislu da više ne možemo da se ponašamo šašavo i bez razlikovanja. Pre nego što počne da deluje, čovek mora da misli. To je jedini način na koji može da se stvori volja, a za taj metod je neophodna *školska* organizacija.

Kao što sam već rekao, samovolja je uvek povezana sa sujetom; čovek uvek misli da zna. Potom dođe u *školu* i shvati da ne zna ništa. Zato je za *školu* neophodna priprema. Po pravilu je čovek prepun sujete i samovolje. Čovek koji dođe u *školu* mora da bude spreman da prihvati *školsko* učenje i disciplinu, jer inače neće dobiti ništa. On ne može da stekne volju dok ne odustane od samovolje, kao što ne može da stekne znanje dok ne odustane od sujete.

P: Da li čovek mora da sam slomi samovolju ili to moraju da učine drugi?

O: Čovek mora da je slomi sam i to mora da učini u dovoljnoj meri da bi bio u *školi*. Od nje mora da bude slobodan dovoljno da bi prihvatio stvari bez borbe. Čovek ne može da zadrži sve stare poglede i mišljenja i da stekne nova. On mora da bude dovoljno slobodan da odustane od starog bar neko vreme. On mora da bude u stanju da razume neophodnost discipline, jer se volja ne može stvoriti dok se ne prihvati određena disciplina.

Bez *škole* čovek ne može da učini ništa. On može da pokušava, ali iz toga ništa neće proizići. Kad je već povezan sa nekom vrstom *škole*, glavna stvar je da počne da radi na odustajanju od samovolje.

Kad je samovolja u dovoljnoj meri pobedena, moguće je da se govori o drugačijim metodima rada.

P: Kako mogu da naučim da se u životu ponašam drugačije kako bih izbegao slična ograničena osećanja koja se ponavljaju, a koja osećam i sada?

O: Naš cilj je da se ponašamo drugačije u životu. Zato je i organizovan rad, zato moramo da proučavamo razne teorije, pamtimo razna pravila i tako dalje. Ono o čemu ti govoriš je daleki cilj. Najpre moramo da radimo u sistemu. Učeći kako da se ponašamo u vezi sa sistemom i organizacijom, učimo kako da se ponašamo u životu; ne možemo, međutim, da naučimo kako da delujemo u životu, a da prethodno nismo prošli kroz sistem.

P: Želim da donesem odluku da radim, odluku koju ne mogu da povučem.

O: To je jedna od naših najvećih iluzija – da smo u stanju da donosimo odluke. Da bi se odluka donela, neophodno je da se bude, jer u nama ovakvima kakvi smo, jedno malo "ja" donosi odluke, a od drugog "ja" koje za to ne zna očekuje se da ih sprovede. To je jedna od prvih stvari koje moramo da shvatimo, da ovakvi kakvi smo nismo u stanju da odlučujemo čak ni u sitnicama – stvari se jednostavno događaju. Ali, kad ovo ispravno razumeš i počneš da tražiš uzroke i kad te uzroke pronadeš, bićeš u stanju da radiš i možda i da donosiš odluke, mada zadugo samo u odnosu na rad i ni na šta drugo.

Prva stvar koju moraš da odlučiš je da obaviš svoj rad i da to činiš redovno, da sebe podsećaš na to, da ga ne pustiš da ti isklizne. Mi suviše lako zaboravljemo stvari. Odlučimo da uložimo napore – određenu vrstu napora i određenu vrstu posmatranja – a tada se umeša neka obična stvar, neka obična oktava i mi zaboravimo. Prisećamo se ponovo, pa opet zaboravimo i tako to ide dalje. Neophodno je da se zaboravlja manje a pamti više; neophodno je da sa sobom uvek imamo određenu spoznaju, određene stvari koje smo već videli i razumeli. Moraš da pokušaš da ih ne zaboraviš.

Glavna teškoća je da znamo *šta* da radimo i *kako* da sebe navedemo da to učinimo. Naterati sebe da redovno mislimo, redovno radimo – u tome je stvar. Samo tada ćeš početi da vidiš sebe, to jest, da vidiš šta je više a šta manje važno, na šta da usmeriš svoju pažnju i tako dalje. U suprotnom, šta će se desiti? Ti odlu-

čiš da radiš, da učiniš nešto, da izmeniš stvari – a potom ostaneš gde si i bio. Pokušaj da razmišljaš o svom radu, šta pokušavaš da učiniš, zašto to pokušavaš da učiniš, šta ti i spolja i iznutra pomaže, a šta smeta da to učiniš. Takođe bi bilo korisno da razmišljaš o spoljašnjim događajima, jer ti oni pokazuju u kojoj meri zavisiš od činjenice da ljudi spavaju, da su nesposobni da pravilno razmišljaju, nesposobni da razumeju. Kad si to video spolja, možeš da to primeniš na sebe. Videćeš istu zbrku u sebi praktično u svim pitanjima. Teško je da se misli, teško je videti gde da se počne sa mišljenjem – kad jednom to shvatiš, počćeš da razmišljaš na ispravan način. Ako pronadeš način da pravilno razmišljaš o jednoj stvari, to će ti odmah pomoći da pravilno razmišljaš o drugim stvarima. Teškoća je u tome što ljudi ni o čemu ne razmišljaju pravilno.

P: Izgleda mi da je najopasnija stvar lakoća sa kojom upadam u stanje u kome više nije moguć nikakav napor.

O: Da, ali ako udesiš sa samim sobom da redovno ulažeš napore, to će ti pomoći da nastaviš. To je jedna od ostvarljivih odluka koje možeš da donosiš. U radu možeš da donosiš samo ostvarljive odluke i odluke koje moraju da se zapamte.

P: Nekoliko puta tokom godine pravac rada mi postane posebno jasan. Imao sam takve trenutke tokom čitavog života i došao do zaključka da je beskorisno da se preduzme bilo kakva ozbiljna akcija bez onog što bi se uobičajeno moglo nazvati inspiracija.

P: U uobičajenim okolnostima postoje periodi kada se ništa ne događa, a potom dolaze raskršća. Čitav život se sastoji od ulica i raskršća. Zaokreti na raskršćima mogu da postanu još sistematičniji ako čovek poseduje težište. Tada će jedna stvar uvek biti važnija i čovek će uvek skretati u istom pravcu. Inspiracija, međutim, s tim nema nikakve veze. To je jednostavno shvatanje trenutaka kad možeš nešto da učiniš.

P: Ponekad, kad pokušavam da odlučim da li da nešto učinim ili ne iz perspektive sistema, nalazim dobre razloge i da to učinim i da ne učinim.

O: Nemoguće je da se o tome kaže bilo šta uopšteno; to zavisi od okolnosti. Ponekad možeš da odlučiš iz perspektive sistema, ponekad u životu ima stvari o kojima možeš da odlučiš bez ikakve veze

sa njim, jer za ove ideje ne možeš da uvek nađeš praktičnu primenu dok ih ne upoznaš sve.

U sistemu postoji jedan izraz – "stvoriti Mesec u sebi". Da pričamo šta bi on mogao da znači. To je simbolički izraz, a simboli u formi dijagrama ili simboličkih izraza koriste se u sasvim određene svrhe. Simbol izražava veliki broj ideja istovremeno. Ako bi on značio samo jednu ideju, odgovor bi bio jednostavan; simbol se, međutim, koristi da se izbegnu drugi opisi i da se mnoge ideje sažmu u jednu rečenicu.

Kako da se dešifruje dijagram ili simbolički izraz? Da bi se dešifrovao simbol, neophodno je da znamo poredak ideja koje su u njega uključene.

Ako se sada zapitamo šta bi moglo da znači stvoriti Mesec u sebi, moramo najpre da se zapitamo kakva je funkcija Meseca u odnosu na organski život. Mesec uravnotežuje organski život – sve spoljašnje pokrete uravnotežuje Mesec. Šta bi se dogodilo kad bi ta funkcija Meseca nestala? Da li bi to za pojedinca bilo dobro ili ne?

Moramo da shvatimo da se sve to odnosi na biće. Kakve su osobine našeg bića? Glavna osobina našeg bića je da smo mnoštvo. Ako želimo da radimo na našem biću i učinimo da ono više odgovara našem cilju, moramo pokušati da postanemo jedno. To je, međutim, veoma dalek cilj. Šta znači postati jedno? Prvi korak, koji je još uvek veoma daleko, jeste da se stvori trajno težište. To znači stvoriti Mesec u sebi. Mesec je stalno težište koje uravnotežuje naš fizički život, ali u sebi mi nemamo takvu ravnotežu, pa prema tome, kad u sebi stvorimo takvu ravnotežu ili težište, nije nam potreban Mesec.

Najpre, međutim, moramo da razrešimo šta znači odsustvo trajnog "ja". Mnogo puta nam je rečeno za različite osobine ovog stanja, ali se to definitivno mora ustanoviti posmatranjem, a da bismo se približili ideji stvaranja Meseca u sebi, moramo da razlikujemo ono što je važno od onog što nije. Potom moramo da počnemo da se borimo protiv osobina koje nas sprečavaju da postanemo jedno. Moramo da se borimo protiv fantazije, negativnih osećanja i samovolje. Pre nego što ta borba može da postane uspešna, moramo shvatiti da je iz perspektive sticanja težišta najgora moguća vrsta fantazije verovanje da čovek sam može da učini bilo šta. Posle toga, moramo da pro-

nađemo negativna osećanja koja nas sprečavaju da učinimo ono što se sugerise u vezi sa sistemom. Jer, neophodno je da se shvati da se samovolja može pobediti samo na taj način što čovek čini ono što mu se kaže. Ona se ne može pobediti pomoću onog što on sam odlučuje, jer bi to i dalje bila samovolja.

Da penovim. Rad na biću je uvek borba – borba protiv onog što voliš ili ne voliš da činiš. Recimo da voliš da se voziš na koturaljkama i da ti je rečeno da pamtiš sebe. Tada moraš da se boriš protiv svoje želje da voziš koturaljke. Šta može da bude nevinije od vožnje koturaljki? Svejedno, moraš da se boriš protiv toga. Svakog dana i svakog sata ima stvari koje ne možemo da učinimo, ali takođe ima i stvari koje možemo da učinimo. Zato svakog dana moramo da gledamo i vidimo šta možemo da učinimo, a ne činimo to.

Ne može da postoji pravilo "moraš da pamtiš sebe". Ako ti je rečeno da nešto učiniš ili ne učiniš, a ti to ne pokušaš, to znači da ne želiš ništa, da ne želiš da radiš.

Imaš dovoljno znanja. Sada je neophodno da se rad usmeri na biće. Mi uvek pokušavamo da izbegnemo da učinimo ono što nam se sugerise.

P: Kakva je svrha borbe protiv samovolje?

O: Sećaš se kako smo počeli. Cilj je bio da u sebi stvorimo težište, da u sebi stvorimo Mesec. To ne možemo da učinimo pomoću samovolje.

Stvaranje Meseca u sebi povezano je sa idejom žrtvovanja patnje. Kad počnemo da žrtvujemo patnju, počinjemo da stvaramo Mesec u sebi. Mi uvek želimo da zadržimo patnju, a Mesec se može stvoriti samo od naše patnje. Moramo jedino da zapamtimo da je odustajanje od patnje jedno delo, a stvaranje Meseca rezultat neprekidnog niza dela.

P: Kako možemo da pronademo "ja" koja nas sprečavaju da učinimo stvari koje nam je rečeno da učinimo?

O: Prvi put kad uvidiš da nisi učinio nešto što je bilo sugerisano, pronadi uzrok. Drugi put nadi drugi uzrok, i tako dalje. Onda, kao što sam rekao, pronadi negativna osećanja koja te sprečavaju da čuješ šta je rečeno i da postupiš u skladu sa tim. Ili ti se tog dana nisam dopadao ja, ili neko drugi, ili vreme; tada osećaš da je opravdano da ne učiniš ništa.

P: Ono što zoveš borba je ulaganje napora. Ali, kako bi nazvao situaciju kad čovek nešto čini a nije svestan borbe?

O: To znači da se stvar desila. Mogu da nam se dese četiri vrste stvari – po zakonu slučaja, uzroka i posledica, sudbine i volje. Borba mora biti voljna, namerna. A ti moraš da budeš svestan svoje namere. Ne možeš da ulažeš napor a da ga ne budeš svestan. Važno je voljno delovanje.

P: Od ove četiri kategorije volja se ne koristi često, zar ne?

O: Volja mora da se koristi. Mi nikad nismo spremni da radimo, ali svejedno moramo da radimo. Ako bismo bili spremni, dali bi nam drugi posao za koji nismo spremni. U radu čovek mora da pokuša da upotrebi volju – u onoj meri u kojoj je ima. Ako čovek ima gram volje i upotrebi ga, on će porasti i čovek će imati dva grama, potom tri grama i tako dalje. U radu moramo da naučimo da činimo izuzetne napore.

P: Šta je izuzetan napor?

O: Izuzetan napor može da ima mnoge karakteristike, ali je uglavnom on činjenje ne onog što ti misliš da je najbolje, već onoga što ti je savetovano da učiniš. Spremni smo da iz sopstvene namere učinimo mnoge stvari, ali nismo spremni da učinimo ili ne učinimo ono što nam je rečeno.

P: Po čemu se izuzetan napor razlikuje od običnog napora?

O: Razlikuje se u stepenu, ali ne samo u stepenu; izuzetan napor je napor načinjen svesno, onoliko koliko možemo, u određenom cilju koji ne zahtevaju nikakve spoljašnje okolnosti. Mi nikad zaista ne ulažemo ozbiljne napore, mi to samo zamišljamo, jer ne znamo šta znači ulagati napore. U izuzetnim okolnostima, kad smo prinuđeni da ulažemo napore, mi ih i ulažemo, ali to nisu izuzetni napori. Pored toga, obični napori koje čovek u životu čini su neophodni, korisni. Izuzetan napor može da izgleda beskorisno za svoj cilj.

P: Osećam da upadam u začaran krug. Što više napora ulažem, to više uviđam da ne mogu da "činim".

O: Tada uložiti još više napora i uviđaj to stalno. Učini to trajnijim. Videćeš da nisi uvek u istom stanju. Ljudi u običnom životu ne mogu da "čine", ali s tobom je drugačije – ti sve vreme moraš da pokušavaš da činiš. Ti si u stanju identifikacije, a ne smeš da se identifikuješ, moraš da paziš da ne pričaš previše, stalno si negativan a

moraš da se boriš protiv negativnih osećanja, moraš da pamtiš sebe. Sve to je činjenje. Moraš da posmatraš te stvari i da pokušaš da ih promeniš.

P: Da li je moguće da se energija prenese tamo gde je potrebna? Ja to ne mogu da učinim.

O: To je uglavnom povezano sa kontrolom. Ako želiš da stekneš kontrolu, moraš da počneš odatle odakle je moguće. Zato neprekidno moraš da proučavaš sebe i otkriješ slabe tačke kojima možeš da ovladaš. Iz druge perspektive one se mogu nazvati "jakim mestima", jer su one slabe iz perspektive mehaničnosti. Ne može se odlučiti da učinimo jednu stvar pre druge po volji; jedan čovek može da počne na jedan način, drugi na drugi, ali svi moraju da ulažu napore u određenom pravcu i otkriju šta je moguće a šta je nemoguće. Za jednog čoveka je, međutim, korisnije da ulaže napore u jednom pravcu, za drugog u drugom.

P: Šta stvara podsticaj za rad?

O: Spoznaja svog sadašnjeg stanja. Kad čovek shvati da obmanjuje sebe, da spava dok mu kuća gori, neprestano gori, a da vatra samo pukim slučajem još nije stigla do njegove sobe, kad čovek ovo shvati, činiće napore da se probudi ne očekujući nikakvu posebnu nagradu. Pošto ne shvatamo da nam kuća gori, mi uvek očekujemo posebnu nagradu. Šta čovek može da učini u snu? Može samo da sanja razne snove – loše snove, dobre snove – a sve u istom krevetu. Snovi mogu da budu različiti, ali je krevet isti.

POGLAVLJE XI

Neophodnost da se prouče školski principi i metodi • Tri pravca rada • Ispravno i pogrešno u odnosu na tri pravca rada • Neophodnost da se razume • Ciljevi i potrebe škola • Postavljanje drugog na svoje mesto • Za praktičan rad neophodna je organizacija • Šta je "rad"? • Vrednovanje • Rad sa ljudima • Rad za školu • Naći lični interes u organizaciji • Prava vrsta ljudi • Škola Četvrtog Puta • Ispravan stav • Plaćanja • Kako da se plati? • Težište • Disciplina • Pravila • Ne činiti ono što nije neophodno • Predavanje sopstvenih odluka • Izaći u susret zahtevima • Šokovi u školskom radu • Ideja izbora • Fizički rad • Školsko znanje • Ljudi višeg uma • Mogu li škole da utiču na život?

Na ovim predavanjima smo govorili o čoveku, još ne toliko koliko je potrebno, ali dovoljno za praktične ciljeve; govorili smo nešto malo o univerzumu; vidim, međutim, da je ideja o školi i školskom radu još veoma nejasna i ponekad pomešana sa formativnom koncepcijom koja nikud ne vodi. Ideju o školi morate prihvatiti jednostavno: to jest, škola je mesto gde nešto učite. Ali, uvek mora postojati određeni red u stvarima, i ne može se učiti ako taj red ne pratimo. Govoreći o školama povezanim sa nekom vrstom viših škola (bez ove veze škola nema smisla) rekao sam da u takvim školama morate istovremeno raditi na svom biću kao i na znanju, jer bi inače svo vaše znanje bilo potpuno beskorisno i ne biste iz njega izvukli nikakvu korist. Ezoteričke ideje koje nisu uzete praktično postaju puka filozofija – jednostavno, intelektualna gimnastika koja ne može nikuda odvesti.

Dao sam vam sve pojmove neophodne za proučavanje sistema i objasnio položaj ovog sistema u odnosu na druge sisteme. Zapamtite da sam govorio o različitim putevima i iz onoga što sam o njima rekao manje ili više sledi da ovaj sistem pripada Četvrtom Putu, to jest, ima sve posebnosti i osobine škola Četvrtog Puta. Rekao sam i da škola zavisi od nivoa ljudi koji uče u toj školi, a taj nivo zavisi od nivoa bića.

Za razvoj bića neophodna je škola – veći broj ljudi koji rade u istom pravcu prema principima i metodama škole. Ono što ne može da uradi jedan čovek, može mnogo ljudi radeći zajedno. Kada sam srećo ovaj sistem, vrlo brzo sam se uverio da je on povezan sa školama i da je na taj način prošao kroz zabeleženu i nezabeleženu istoriju. Metodi su za to vreme pronadani i usavršeni.

Škole mogu biti različitih stepena, ali sada kao školu uzimam svaku vrstu pripreme škole koja vodi u određenom pravcu; organizacija koja može biti nazvana "škola" Četvrtog Puta jeste organizacija koja u svoj rad uvodi tri sile. Važno je da se razume da postoji neka vrsta tajne u školskom radu, ne u smislu nečeg stvarno sakrivenog, već nečeg što treba da bude objašnjeno. Ideja je sledeća. Ako uzmećmo školski rad kao uzlaznu oktavu, znamo da u svakoj oktavi postoje dva intervala ili međuprostora, između *mi* i *fa* i između *si* i *do*. Da bismo prešli ove međuprostore bez promene karaktera ili pravca rada, neophodno je da znamo da ih popunimo. Tako, ako hoćemo da budemo sigurni da će pravac rada biti prava linija, moramo da radimo u tri pravca istovremeno. Ako radimo samo u jednom ili dva pravca, pravac rada će se promeniti. Ako radim u tri pravca, ili tri oktave, jedan pravac će pomoći drugom da pređe interval time što će mu dati neophodni šok. Veoma je važno da ovo razumete. Školski rad koristi mnoge kosmičke zamisli, a ova o tri pravca rada je posebno udešena da sačuva ispravan pravac rada i da se on učini uspešnim.

Prvi pravac je rad na sebi: samoproučavanje, proučavanje sistema i pokušaj da se promene bar one manifestacije koje su u najvećoj meri mehaničke. Ovo je najvažniji pravac. Drugi pravac je rad sa drugim ljudima. Čovek ne može da radi sam; izvesno trenje, neugodnosti i teškoće rada sa drugim ljudima stvaraju neophodne šokove. Treći pravac je rad za školu, za organizaciju. Ovaj poslednji pravac poprima različite aspekte za različite ljude.

Princip tri pravca je taj da tri oktave moraju teći istovremeno i paralelno jedna drugoj, ali one ne počinju u isto vreme i tako, kad jedan pravac dostigne interval, ulazi drugi i pomaže da se on pređe, ukoliko se mesta ovih intervala ue poklope. Ako čovek ima istu energiju na sva tri pravca, to ga odvodi van mnogih slučajnih događanja. Prirodno, prvi pravac počinje prvi. U prvom pravcu rada vi uzimate – znanje, ideje, pomoć. Ovaj pravac se tiče samo vas, on je potpuno egocentričan. U drugom pravcu čovek ne sme samo da uzima, već treba i da daje – razmenjuje znanje i ideje, služi kao primer i mnoge druge stvari. Ovo se tiče ljudi u radu, tako da u ovom pravcu čovek radi pola za sebe a pola za druge ljude. Na trećem pravcu čovek mora da misli na rad uopšte, o školi ili organizaciji kao celini. On mora da misli o tome šta je korisno, šta je neophodno za školu, šta je školi potrebno, tako da se treći pravac tiče celokupne ideje o školi i sveukupne sadašnjosti i budućnosti rada. Ako čovek ne razmišlja o ovome i to ne razume, onda prva dva pravca neće proizvesti svoj puni efekat. Tako je ureden školski rad i zato su tri pravca neophodna – dodatne šokove i punu korist od rada možemo dobiti jedino ako radimo u tri pravca.

Ako povežemo tri pravca rada sa idejom o ispravnom i pogrešnom, tada je sve što pomaže prvom pravcu, to jest, ličnom radu, ispravno. Ali, u drugom pravcu ne možete imati sve za sebe; morate misliti na druge ljude u radu, morate učiti ne samo da biste razumeli, nego i objasnili, morate to dati drugima. A uskoro ćete videti da određene stvari možete da razumete jedino objašnjavajući ih drugima. Krug postaje širi, ispravno i pogrešno se odnose na veće razmere. Treći pravac se već odnosi na spoljašnji svet i ispravno i pogrešno postaje ono što pomaže ili odmaže postojanju i radu cele škole, tako da se krug još više širi. Ovo je način da se razmišlja o tome.

Posebno sam vam skrenuo pažnju na proučavanje i razumevanje ideje o tri pravca. To je jedan od glavnih principa školskog rada. Ako to primenite, mnoge stvari će se otvoriti za vas. Ovaj sistem je pun takvih instrumenata. Ako ih koristite, oni otvaraju mnoga vrata.

Prvi princip rada je da naponi daju rezultate koji su proporcionalni razumevanju. Ako ne razumete, neće biti rezultata; ako razumete, rezultati će biti u skladu sa tim koliko razumete. Tako je prvi uslov razumevanje, ali prethodno čovek mora da zna šta da razume i kako

da stekne pravilno razumevanje. Pravi rad mora biti rad na biču, ali rad na biču zahteva razumevanje ciljeva, uslova i metoda rada. Cilj rada je da se zasnove škole. U ovu svrhu je neophodno da se radi prema školskim metodama i školskim pravilima i da se radi u tri pravca. Zamisljanje škole podrazumeva mnoge stvari.

Postoje dva uslova u radu sa kojima se mora početi; prvi, da se ni u šta ne sme verovati, sve se mora proveriti; drugi, čak i važniji uslov, odnosi se na činjenje. Ništa se ne sme činiti dok se ne razume zašto se čini i u koji svrhu. Ova dva uslova moraju da se razumeju i upamte. Uistinu, čovek može da shvati da ne zna ništa i da ne zna šta da čini. U tom slučaju može uvek da traži savet, ali ako ga traži, mora da ga prihvati i poslušati.

Do sada ste radili u prvom pravcu, proučavali ste ono što vam je dato i objašnjeno i pokušavali ste da razumete. Sad, ako želite da nastavite, morate pokušati da radite u drugom pravcu i, ako je moguće, u trećem. Morate pokušati da smislite kako da više radite u prvom pravcu, kako da predete na rad u drugom pravcu i kako da dosegnete rad u trećem pravcu. Bez ovoga vaše učenje neće dati nikakve rezultate.

Sada postavljajte pitanja dok ne budete zadovoljni time kako razumete tri pravca rada – šta svaki od njih znači, zašto su oni neophodni, šta je potrebno za svaki od njih i tako dalje. Korist koju možete dobiti uvek je proporcionalna vašem razumevanju. Šta svesnije radite, više ćete dobiti. Zato je toliko važno da sve ovo bude objašnjeno i shvaćeno.

P: Na koji način su čoveku potrebna tri pravca rada?

O: U početku sve zavisi od uma – um se mora obrazovati, mora se probuditi. Kasnije će zavistiti od osećanja. Za ovo je čoveku potrebna škola; on se mora sresti sa drugim ljudima koji znaju više od njega i mora razmatrati stvari s njima. Svakako, ako ostanete sami, zaboravićete stvari koje ste učili, jer u nama ima toliko komešanja da stvari pristi nestanu iz našeg uma. Zato čovek ne može da radi sam i samo zajednički rad više ljudi može da da potrebne rezultate. Postoje mnoge prepreke, mnogo faktora koji nas drže uspavanim i onemogućavaju nam da se probudimo. Stvari koje učimo će prosto nestati ako im ništa ne pomogne, a šta im može pomoći? Samo drugi ljudi oko nas.

Prvo se mora raditi na sticanju znanja, materijala, prakse. Tada, kad čovek stekne određenu količinu, on počinje da radi s drugim ljudima na takav način da je jedna osoba korisna drugoj i da joj pomaže. U dragom pravcu, zbog određene posebne organizacije, čovek je u poziciji da radi za druge ljude, ne samo za sebe. A kasnije može da razume i na koji način može biti koristan školi. To je sve pitanje razumevanja. U trećem pravcu radite samo za školu, ne za sebe. Ako radite u ova tri pravca, posle nekog vremena će ova organizacija za vas postati škola; ali za druge ljude, koji rade samo u jednom pravcu, ona neće biti škola. Sećate se da sam rekao da je škola organizacija gde ne samo da stičete znanje, nego i menjate svoje biće. Škola ovakve vrste nije uvek ista, ona ima magične osobine i može biti jedna vrsta škole za jednu osobu, a nešto potpuno drugačije za drugu osobu. Morate da razumete da sve što možete da primite, sve ideje, svo moguće znanje, sva pomoć, dolazi iz škole. Ali škola ništa ne garantuje. Uzmite običan univerzitet gde su dati samo znanje i uputstva. On vam može garantovati određenu količinu znanja, ali i to samo ako radite. Ali, kad se javi ideja o promeni bića, nikakva garancija nije moguća, tako da ljudi mogu biti u istoj školi, u istoj organizaciji, a da opet budu na različitim nivoima.

P: Govorio si o ciljevima i potrebama škole. Možeš li nam reći šta su oni?

O: Prvo moramo da se pripremimo da ih razumemo. Mi imamo ideje škole, tako da moramo izvući korist iz njih; to će nam pomoći da razumemo škole. Ako sami ne radimo ništa i pričamo o školama, to će samo stvoriti fantaziju i ništa više. Moramo da izvlačimo korist iz ideja koje imamo: ako ne izvučemo korist iz njih, škole za nas neće postojati. Morate da imate svoj sopstveni cilj i on se mora poklapati sa ciljem škole, on mora da ude u njega.

P: Da li razlika između prvog i trećeg pravca znači da škola ima ciljeve nezavisno od napretka svojih učenika, na primer ovekovečenje sopstvenog znanja?

O: Ne samo to. Tu mogu da budu mnoge stvari, jer se ovo uzima u različitim vremenskim odnosima. U odnosu na sebe možeš da uzmeš jedino sadašnjost. U odnosu na školu – duže vreme.

Možda će pomoći ako te podsetim kako je ovaj rad počeo. Pre dosta vremena došao sam do zaključka da u čoveku postoje mnoge

stvari koje mogu da budu probudene, ali sam video da me to nikud nije vodilo, jer se one jednog trenutka probude, a narednog nestaju, pošto nije bilo kontrole. Tako sam shvatio da je škola neophodna i počeo sam da tražim školu, opet u vezi sa onim silama koje sam nazivao "čudesnim". Konačno sam našao školu, i našao sam mnoge ideje. To su ideje koje sada proučavamo. Za ovakvo proučavanje organizacija je neophodna, prvo da bi ljudi mogli da uče o ovim idejama, a drugo, da bi mogli da budu pripremljeni za dalje faze. To je jedan od razloga za postojanje organizacije i tu mogu naći mesto samo oni ljudi koji su već nešto uradili za sebe. Dokle god su u vlasti lažne ličnosti, oni ne mogu biti korisni ni sebi ni radu. Zato je prvi cilj svakoga ko je zainteresovan za rad proučavanje sebe i nalaženje onoga što mora biti promenjeno. Tek kada su određene stvari promenjene, čovek postaje spreman za aktivan rad. Jedna stvar mora biti povezana sa drugom. Mora da se razume da je lični rad povezan sa organizacijom i sa proučavanjem opštih ideja. Pomoću ovih ideja možemo da nađemo mnogo više: što više imamo, više ćemo naći. Rad se nikad ne iscrpi – kraj je daleko. Ovo ne sme da bude teorijski, svaka od ovih ideja mora da postane praktična. Postoje mnoge stvari u ovom sistemu koje običan čovek ne može da pronade. Neke stvari može da otkrije sam, a neke druge stvari može da razume samo ako mu se saopšte, i nikako drukčije; a tu je i treća vrsta stvari koje čovek uopšte ne može da razume. Neophodno je da se shvate ove gradacije.

P: Izgleda mi da je ono što smo učili do sada bila teorija, a da je sad potrebno da od toga načinimo stvar lične prakse?

O: Potpuno tačno. Jedino je pogrešno da se misli da je do sad sve bilo teorijski. Od prve lekcije ti je dat materijal za samoposmatranje i za praktičan rad. Ne smeš da misliš da je ovo sad početak nečeg novog što nije postojalo ranije.

P: Koji drugi oblik rada bismo mogli imati osim predavanja i diskusija?

O: Moraš da misliš šta bi vam trebalo pored diskusija. Vama je potrebno uputstvo, treba da vam se pokaže put. Čovek sam ne može da nade put; stanje ljudskih bića jeste da im put može biti pokazan ali da ne mogu da ga nađu sami.

Vidite, da to učinimo još jasnijim, vi ulazite u drugi pravac rada na sledeći način: ovakve grupe su radile neko vreme, postojali su

ljudi i grupe pre vas. Jedan od principa školskog rada je da se može dobiti uputstvo i savet ne samo od mene, već i od ljudi koji su učili pre nego što ste vi došli, možda više godina. Njihovo iskustvo je veoma važno za vas, jer čak i ako bih želeo, ne bih mogao da vam posvetim više vremena nego što mi je to moguće. Drugi ljudi moraju da dopune ono što sam vam ja dao, a vi, sa svoje strane morate da učite kako da vam oni koriste, kako da imate korist od njihovog iskustva, kako da dobijete od njih ono što vam mogu dati.

Iskustvo pokazuje da je neophodna određena organizacija da bi se dobilo ono što je moguće dobiti od ovih ideja, organizacija grupe ljudi ne samo za diskusiju, već i za zajednički rad, kao na primer, u vrtu, u kući ili na farmi, ili za neki drugi rad koji može da bude organizovan i započet. Kada ljudi na bilo čemu rade zajedno zarad iskustva, počinju da vide u sebi i u drugima različite stvari koje ne primećuju dok samo diskutuju. Diskusija je jedna stvar, a rad druga. Zato u svim školama postoje različite vrste organizovanog rada i ljudi uvek mogu da nađu ono što će im odgovarati, bez nepotrebnih žrtava, jer se žrtve ne očekuju.

Morate, međutim, da mislite o tome, morate da shvatite to da su se do sada ljudi starali o vama, govorili vam, pomagali vam. Sada morate da naučite da se starate sami o sebi, a kasnije ćete morati da se starate ne samo o sebi nego i o novim ljudima. To će takode biti deo vašeg rada.

Glavna tačka o kojoj sam govorio jeste razumevanje. Mislim na razumevanje rada, na neophodnost rada, na zahteve u radu, i interesovanje za sve to. To je ono što je obavezno. Ne mogu se razumeti metodi rada dok se ne razume njegov opšti pravac. A kada se razume pravac, to će pomoći da se razumeju mnoge druge stvari koje želimo da razumemo. Vidite, čovek ne može da izbegne svoj udeo u ovom delu rada. Ako ga zbog jednog ili drugog razloga izbegne, ne može ništa više da stekne.

Neki ljudi ne razumeju sam početak rada; oni ne misle o radu kao radu; posmatraju ga na uobičajen način. Postoji jedna stvar koja je neophodna, obavezna posle određenog vremena, a to je vrednovanje, jer bez njega ne može da se radi. S jedne strane ljudi žele da rade, a s druge žele da uzimaju stvari na isti način kao i obično. Ali, ako žele da rade, sve u odnosu na rad moraju da cene drugačije, sve – a oni misle da stvari mogu da se uzmu na isti način. Vidim da ug-

lavnom nedostaje *rad*, razumevanje rada i vrednovanje rada. Prvenstveno nedostaje vrednovanje. Sve se uzima zdravo za gotovo, a istovremeno se posmatra sa uobičajene tačke gledišta. Kao rezultat, ne menja se ništa. Mnogo zavisi od ličnog stava i ličnog rada. Ono što je *škola* za jednog čoveka, nije *škola* i za drugog.

P: Kako može da se ima pravilan stav i vrednovanje?

O: Pre svega, pre početka proučavanja, čovek mora da odluči šta zaista želi da zna. Sasvim je moguće da nekog neće interesovati ono što smo mi ovde proučavali, on može da nade da mu to uopšte nije potrebno. Zato čovek mora da pokuša da nade ono što manje-više želi, inače bi se moglo desiti da samo gubi vreme. To je prvo. Drugo, čovek mora da razume izvesne fundamentalne principe, inače će propustiti da razume mnoge druge stvari; nešto će uvek stati na put njegovom razumevanju.

Veoma važan princip je da osoba ne može da proučava sistem sama i neophodno je da razume zašto. Postoji mnogo razloga. Prvi razlog je vrlo jednostavan i očigledan – ne može da se ima učitelj samo za sebe. Ako čovek pronade nekog ko bi ga učio ovom sistemu, taj neće trošiti svoje vreme na jednu osobu. A bez nekog ko može da objasni stvari i da radi sa njim, čovek ne može ništa da uradi. Drugo, ako čovek radi sam, ili to pokušava, on ne može da postavi nekog drugog na svoje mesto, a u određenom trenutku to postaje preko potrebno da bi se prešlo na sledeći stepen znanja i bića. Sećate li se onog što sam rekao o stepeništu u prvoj lekciji, u vezi sa objašnjavanjem rasta magnetskog centra i rada koji sledi? Rekao sam da čovek može da se uspne na sledeći stepenik jedino postavljanjem drugog čoveka na svoje mesto. To znači da se čovek penje ovim stepeništem koje predstavlja razliku u nivoima između običnog života i onoga što se zove Put. Put ne počinje na istom nivou kao običan život, čovek mora da se popne više da bi ga dostigao. To znači da nivo našeg razumevanja, naš uobičajen um, čak i naša uobičajena osećanja moraju da budu promenjena. Samo, u razmišljanju o postavljanju druge osobe na sopstveno mesto, veoma je važno da se izbegne jedna opasna greška. Neki ljudi su skloni da misle da to mora da bude njihov individualni rad. Oni propuštaju da razumeju da je ovaj izraz formulacija opšteg principa. Detinjasto je misliti da to može da bude urađeno tako što jedna osoba prenese ove ideje

drugoj. Pre svega, potrebno je razumeti da ljudi ne mogu to da urade, i drugo, da to ne može da se traži od njih, jer individualni rad može da se odnosi jedino na njih same. Postavljanje ljudi na sopstveno mesto je *školski rad*, to su zajednički napori svih ljudi koji pripadaju *školi*. Celokupan *školski rad* je organizovan s obzirom na ovu svrhu, različite grane rada teže istom cilju: postaviti nove ljude na mesto koje su zauzeli ljudi koji su sada ovde i na taj način im pomoći da dosegnu druge stepenike. Niko, međutim, o tome nije razmišljao na pravilan način. Na primer, vrlo malo ljudi razmišlja o ovim predavanjima i o kući na selu: ko je to pripremio, kako je to pripremljeno i pokrenuto. Ovo je odgovor na pitanje o postavljanju nekog na svoje mesto, jer se drugi ljudi staraju o vama i pripremaju stvari za vas. Oni su proučavali ideje sistema pre vas, došli do izvesne tačke u svom proučavanju; i sada oni žele da idu dalje. Za tako nešto oni moraju da pomognu drugim ljudima da saznaju to što oni znaju. Oni ne mogu to da urade sami, pa pomažu da se spremne predavanja i druge stvari za nove ljude. To je deo opšteg plana *školskog* rada. Princip rada je da svako mora da čini ono što može. Tada, kad dođu drugi ljudi, na njima je da čine ono što su pre njih činili. Određen period napora je neophodan i svako mora da ima udela u tome.

P: Zašto čovek može više da učini u grupi nego sam?

O: Iz mnogo razloga. Prvo, kao što sam objasnio, zato što ne može da ima učitelja samo za sebe. Drugo, zato što se u *školi* uglašuju određeni oštri uglovi. Ljudi moraju da se prilagode jedni drugima i to je uopšte veoma korisno. Treće je to da je čovek okružen ogleđalima; može da vidi sebe u svakoj osobi.

P: Ali, postoji li veza između mene i drugih ljudi ovde?

O: Veza mora da postoji, ali ona je proizvod rada. Svako ko radi stvara ovu vezu. Ne smemo da očekujemo da drugi ljudi misle o nama. Oni će to činiti što je moguće više, ali ne možemo da to uzmemo zdravo za gotovo.

P: Da li bi rekao nešto više o tome? Postoji li bilo kakva obaveza koju čovek ima prema ljudima u ovoj sobi?

O: To zavisi od toga kako ovo razumeš, šta osećaš prema ovome, šta misliš da možeš da uradiš oko ovoga. Nema nametnutih obaveza. Obaveze dolaze kroz rad. Što više neko uradi, to više obaveza ima.

Ako ništa ne radi, ništa se i ne traži od njega. Gospodin Gurdijev je ovo objasnio na početku; rekao je da je opasno učiniti nešto u radu ako ne želimo da se od nas traže teške stvari.

P: Rekao si da je drugi pravac rad sa ljudima. Izgleda mi da je lakše da se radi sam.

O: Svakom tako izgleda. Svakako bi bilo mnogo bolje ako bi mogao da sediš ovde sam i razgovaraš sa mnom, bez ikakvih drugih ljudi, posebno "ovih" ljudi, jer su ovi ljudi naročito neprijatni. Svi mi mislimo tako. Ja sam to mislio kada sam počeo da učim. To je jedna od stvari koje su u najvećoj meri mehaničke. Celokupan rad, celokupan sistem je ureden na takav način da ne možeš da dobiješ ništa od prvog pravca ako ne radiš u drugom i trećem pravcu. Na prvom pravcu možeš da dobiješ određene ideje, određene informacije, ali posle nekog vremena dolazi do zastoja ako ne radiš na druga dva pravca.

P: Dok pokušava da radi u prvom pravcu, kako čovek može da stekne predstavu o trećem pravcu?

O: Time što će početi da radi u prvom pravcu, a potom sticanjem slike o celini – svih ideja sistema i principa *školskog* rada. Ako radite na onome što zovemo prvim pravcem, na samoproučavanju i proučavanju sistema, to uključuje sve mogućnosti u radu. Prema tome, što više vremena i energije dajete proučavanju sistema, više ćete razumeti šta je u njega uključeno. Na ovaj način, malo po malo, doći će razumevanje. U prvom pravcu morate da budete veoma praktični i mislite o tome šta možete da dobijete. Ako osećate da niste slobodni, da ste uspavani, možda ćete poželeti da budete slobodni, da se probudite i tako ćete raditi da to dobijete. U trećem pravcu vi razmišljate o radu, o celokupnoj organizaciji. Organizacija mora da bude predmet vašeg proučavanja pre svega, kao proučavanje Zraka Stvaranja – ideja o organizaciji, potreba za organizacijom, oblici organizacije. Tada ćete uvideti da je organizacija vaš posao, ne posao nekog drugog. Svako mora da uzme učešća u tome, kada može. Ni od koga se ne traži da uradi ono što ne može, ali svako mora da misli o tome i da to razume. Ono što je važno u trećem pravcu nije toliko pravo delanje koliko razmišljanje o tome. Ne možete prepustiti drugim ljudima da misle o tome za vas. *Školski* rad u jednom pravcu ne postoji. *Školski* rad znači rad u tri pravca. Na to mora da se

gleda iz lične perspektive i mora da se shvati da samo sa ove tri vrste pomoći čovek može da se pomeri sa mrtve tačke. Suviše stvari vas drže na mrtvoj tački, uvek imate ista osećanja, iste snove, iste misli.

P: Da li je treći pravac odgovoran za napredak sistema?

O: Svi pravci su odgovorni. Jedan pravac ne može da postoji bez drugog. Jedan ili dva pravca nisu rad. Ali, pre svega je potrebno razumevanje. Vi možete da učite – za to je dato vreme – ali ne možete odlučiti da radite jednu stvar, a drugu ostavite za posle.

P: Kažeš da najpre moramo da razumemo treći pravac. Ali to sigurno još nije rad?

O: Zavisi. U nekom smislu, razumevanje je već rad. Ako nema dovoljno ljudi koji razmišljaju o radu kao celini i razumeju ga, nemoguće je da se nastavi. Određen broj ljudi mora da razume i da bude sposoban da radi ono što je potrebno. Nikad nisi uvideo koliko je teško da rad postoji čak i u obliku koji sad ima. Pa opet, moguće je da on postoji i razvija se ako u njega bude uloženo više razumevanja i energije. Tada, uz pravilno razumevanje, biće to pravilan razvoj. Ali, ne možeš da očekuješ da neko dragi nastavi da ulaže razumevanje i energiju u to umesto tebe.

P: Ali, inicijativa nije na meni?

O: Svakako da je na tebi. Samo u drugom pravcu ona nije na tebi – mora da bude organizovana. Do razumevanja trećeg pravca moraš da dođeš sam, jer će samo tada to biti treći pravac. To zavisi od tvog stava i tvojih mogućnosti, a te mogućnosti ne mogu da budu veštački stvorene. Ako osećaš da je potrebno da učiniš nešto za rad *škole* i ako si sposoban da to učiniš, to je treći pravac rada. Prvo moraš da razumeš šta je potrebno, a tek kasnije možeš da razmišljaš o tome šta ti sam možeš da uradiš za organizaciju.

P: Čini mi se da je ono što želiš od nas to da osećamo da mi *jesmo* organizacija, ili deo nje, da to nije nešto odvojeno od nas?

O: Potpuno tačno, i više od toga. Morate da razumete šta *škola* Četvrtog Puta znači. Ona je u običnom životu i stoga je organizacija posebno potrebna. Škole monaha i jogina su organizovane, ali običan život ne pruža prilike za proučavanje raznih strana koje treba da budu proučene. Za ovo mora da postoji specijalna organizacija.

P: Nedavno si dosta govorio o razumevanju.

O: Da, razumevanje je neophodno, kao i lični stav. Ljudi postojanje škole ne smatraju svojom brigom, ali to ne može da bude bezlično. U mnogo slučajeva reči stoje na putu razumevanju. Govori se o prvom pravcu, drugom pravcu, trećem pravcu, samo ponavljajući reči – i ljudi prestaju da išta razumeju. Oni koriste ove reči suviše olako. Potrebno je da imaš sopstvenu predstavu o ovim pravcima: prvo o tvom sopstvenom sticanju znanja, novih ideja, rušenju starih predrasuda, odbacivanju starih ideja koje si formulisao u prošlosti i koje protivreče jedna drugoj, proučavanja sebe, proučavanja sistema, pokušaja da pamtiš sebe i mnogih drugih stvari. Moraš da razmišljaš o tome šta želiš da dobiješ, šta želiš da znaš, šta želiš da budeš, kako da promeniš stare navike u mišljenju, stare navike u osećanjima. Sve je to prvi pravac.

Tada, kada si dovoljno pripremljen i kada si uložio dovoljno napa za neko vreme, možeš da se staviš u uslove organizovanog rada gde možeš da praktično učiš. U drugom pravcu u početku je glavna teškoća što se ne radi na tvoju sopstvenu inicijativu; jer to zavisi ne od tebe, već od toga kako je rad ureden. Mnoge stvari ulaze u to: rečeno ti je da uradiš ovo ili ono, a ti želiš da budeš slobodan, ne želiš da uradiš ovo, ne dopada ti se ono, ili ti se ne sviđaju ljudi sa kojima moraš da radiš. Čak i sada, dok ne znaš šta ćeš morati da uradiš, možeš da zamisliš sebe u uslovima organizovanog rada u koji ulaziš bez ikakvog znanja, ili sa vrlo malim znanjem. Ovo su teškoće u drugom pravcu, i tvoj napor u vezi s tim počinje prihvatanjem stvari, jer to može da ti se ne dopadne; možeš da misliš da ono što moraš da uradiš možeš da uradiš bolje na svoj način; mogu da ti se ne sviđe okolnosti i tako dalje. Ako razmišljaš najpre o svojim ličnim teškoćama u odnosu na drugi pravac, možeš da to bolje razumeš. U svakom slučaju, to je uredeno prema planu koji ne znaš i čije ciljeve ne poznaješ. Postoji mnogo više teškoća koje dolaze kasnije, ali počinje na ovaj način.

U trećem pravcu tvoja lična inicijativa opet postaje važna, ako imaš mogućnosti da uradiš nešto, ne za sebe, već za rad. A čak i ako ne možeš ništa da uradiš, korisno je da shvatiš da ne možeš da učiniš ništa. Tada, međutim, moraš da razumeš da rada ne može da bude ako svi dodu do zaključka da ne mogu da urade ništa. To je smisao onoga što sam rekao o stvaranju sopstvene predstave, a ne pukom korišćenju

reči: prvi pravac, drugi pravac, treći pravac. Reči ne znače ništa, posebno u ovom slučaju. Kada imaš svoju predstavu o tome, neće ti biti potrebne te reči. Govorićeš drugim jezikom, na drugi način.

Svaki pravac u radu, kao i sve ostalo na svetu, odvija se po oktavama, rastući, opadajući, prolazeći kroz intervale i tako dalje. Ako radiš u sva tri pravca, kada dođeš do intervala u svom ličnom radu, drugi pravac rada može da se dobro odvija i da ti pomogne da pređeš interval u individualnom radu. Ili, tvoj individualni rad može da se odvija dobro i tako ti pomogne da pređeš interval koji se javio u nekom drugom pravcu. To je ono što sam mislio kada sam govorio o intervalima u vezi sa različitim pravcima.

Jedna stvar koju treba razumeti u radu jeste da čovek ne može da bude slobodan. Bez sumnje je sloboda iluzija, jer mi nismo slobodni ni u kom slučaju; zavisimo od ljudi, od stvari, od svega. Ali, mi smo naviknuti da mislimo da smo slobodni i volimo da mislimo o sebi kao slobodnim. Ipak, u određenom trenutku moramo da odbacimo ovu imaginarnu slobodu. Ako zadržimo ovu "slobodu", ne možemo da dobijemo šansu da išta naučimo.

P: Što se tiče toga da razmišljam lično, kad pokušavam tako da radim, stvari svodim na malu razmeru.

O: Ti mešaš stvari; reč "lično" te je zavela. "Lično" ne znači samo tvoj sopstveni život i uslove. Moraš da osetiš da je to tvoj sopstveni rad. Škola može da postoji samo kada ljudi osećaju ne da su izvan nje, već u njoj, kada misle o njoj kao svojoj kući. Jedino tada će od ovoga imati dobiti i znaće šta može da pomogne radu, šta može da bude korisno.

Daću vam primer za lični stav: sećate se kratke parabole iz *Novog Zaveta* o čoveku koji je našao biser i prodao sve da bi otišao i kupio ga. U njemu postoje takođe i druge parabole koje su sve slika ličnog stava. Zamislite da čovek to uzima bezlično – bilo bi potpuno drugačije. *Novi Zavet* uvek pokazuje neophodnost ličnog stava, lične dobiti.

Mnoge stvari postaju moguće ako razmišljamo o njima na pravilan način. Svaki problem povezan s radom, ako je shvaćen pravilno, daje vam nešto; ne postoji ništa iz čega ne bi mogao da dobiješ više koristi nego što je sada dobijaš. Prva stvar koju treba da naučiš u ovom sistemu je kako da dobiješ stvari; sve što radiš mora da bude radeno

sa nekim ciljem, tvojim sopstvenim ciljem. Ti dobijaš u sva tri pravca, ali u svakom na različit način.

U odnosu na treći pravac veoma je važno da se razume opšta ideja o tome zašto ovaj rad postoji i kako mu pomoći. Kao što sam rekao, ideja je da se osnuje *škola*, znači da se radi prema *školskim* pravilima i principima, prvo proučavajući ova pravila i principe a onda primenjujući ih u praksi. Potrebni su mnogi uslovi za to. Jedan od tih uslova je da su potrebni ljudi. Postoje ljudi koji su pripremljeni, koji su sposobni da razviju ove ideje, ali ih ne znaju. Zato je neophodno da ih nađemo, da pronađemo pravu vrstu ljudi i damo im ove ideje. Ali, da bi to učinio, čovek mora da ove ideje najpre sam razume.

Ponekad me pitaju zašto je širenje potrebno sistemu koji je namenjen samo nekolicini? Nije teško da se odgovori na ovo pitanje. Potpuno je tačno da ovaj sistem ne može da pripada svima; on čak ne može da pripada ni mnogima. Ali, *mi* moramo da učinimo sve što možemo da bismo ga dali onolikom broju ljudi koliko je to moguće. Širenje ideja sistema ograničeno je samom prirodom ideja i ljudskom inercijom i njihovom nesposobnošću da ove ideje razumeju. Ali, ono ne sme da bude ograničeno *našom sopstvenom* inercijom.

Sistem može da dopre do pravih ljudi, to jest ljudi koji mogu ne samo da *uzimaju*, već i da *daju*, samo ako je dat velikom broju ljudi. Ako je ograničen na malu grupu, nikad neće stići do pravih ljudi. Male grupe, ukoliko misle da ideje mogu da zadrže za sebe, iskrivljuju ih i kvare. Iskrivljavanje može da bude izbegnuto samo ako rad raste i ako mnogo ljudi zna za njega. Male grupe, ograničene i neizmenjene, uvek će tome dodati nešto lično. Prema tome, što više rad raste, više će svaki pojedinac moći da dobije od njega. Drugi razlog zašto *škola* ne može da postoji u suviše maloj razmeri jeste taj što samo određen broj ljudi daje dovoljnu raznovrsnost tipova. Za uspešan grupni rad, raznovrsnost tipova je neophodna, inače nema trenja, nema otpora. Ljudi bi mislili da razumeju jedni druge.

P: Koji je najbolji način da se počne stvaranje škole Četvrtog Puta?

O: Mi ne možemo da počnemo. *Škola* počinje od druge *škole*. Ako se ljudi sretnu i kažu "Hajde da osnujemo *školu*", to neće biti škola Četvrtog Puta. Ali, ako je *škola* osnovana, kako da nastavite, kako da je razvijete – to je ono o čemu morate da razmišljate. A za

to morate prvo da razumete šta znači rad u tri pravca i da onda *radite* u tri pravca.

P: Nekim ljudima sistem izgleda sebičan.

O: Sistem mora da bude sebičan u određenom smislu. Prvi pravac rada je sebičan, jer se tu nadaš da ćeš steći nešto za sebe. Drugi pravac je mešovit – moraš da uzmeš u obzir druge ljude, tako da je manje sebičan; a treći pravac uopšte nije sebičan, jer je to nešto što radiš *za školu*, ne sa idejom da nešto dobiješ *od škole*. Ideja o dobiti pripada prvom pravcu. Tako sistem uključuje u sebe i ono što je sebično i ono što nije sebično.

P: Kako može praktično da se razume treći pravac?

O: Kada čovek počne to da razumeva, to označava određeni trenutak u radu. Pretpostavimo da si u kontaktu s određenom *školom* – ne ulazimo u to kog je ona nivoa, koliko je dobra ili loša. U toj *školi* dobijaš izvesno znanje. Ali, šta daješ u zamenu? Na koji način pomažeš *školi*? To je treći pravac. Često me pitaju šta treći pravac znači, kako da to razumemo i kako da počnemo da radimo u trećem pravcu. Ovo pitanje nije za mene lično nikad predstavljalo teškoću. Od trenutka kad sam sreo sistem, osećao sam da je to nešto veće i važnije od svega što sam ikad saznao a da je, u isto vreme, to poznato samo maloj grupi ljudi. Nije postojala organizacija iza toga, nikakva pomoć, ništa. Nauka, umetnost, pozorište, književnost, imaju svoje univerzitete, muzeje, knjige, mnogo ljudi koji to prate, pomoć vlade, pomoć društva, a u isto vreme je sadržaj svih njih zajedno veoma sitan u poređenju sa sistemom. U najboljem slučaju, oni su bili samo priprema za sistem – i uprkos tome imali su sve, a sistem nije imao ništa.

To su bile moje ideje kada sam sreo ovaj sistem. Odlučio sam da radim u tom pravcu i to je bio treći pravac rada.

Potpuno je jasno da je radu potrebna organizacija i mesto za sve ljude koji žele da dodu i zbog toga je neophodno da se nađu ljudi koji razumeju ovu potrebu i voljni su i sposobni da podrže rad na svaki način na koji to mogu. Uzmite za primer običnu školu. Ona zahteva određen plan i organizaciju i određen broj ljudi da to pokrenu, i mora da se zna ko će da radi jednu stvar, a ko drugu.

Prema tome, svako ko želi da nastavi mora shvatiti da je ovaj rad, njegovo postojanje i dobrobit *njegov sopstveni posao*, da on mora o

tome da misli, da mora pokušati da shvati zahteve rada, da mora smatrati svojom sopstvenom brigom to što rad treba da se nastavi i da to ne ostavlja drugim ljudima. Najvažnija stvar je da se radu pride kao sopstvenoj brizi, da se razmišlja o njemu kao o sopstvenom radu.

Postoji ruska poslovice: "Ako voliš da se sankoš nizbrdo, moraš i da vučeš sanke uzbrdo." Ako neko kaže: "Zainteresovan sam za prvi pravac, ali ne i za treći.", to je isto kao da je rekao: "Volim da se sankam nizbrdo, ali neću da vučem sanke uzbrdo."

Pokušajte da mislite o tome da ja mogu da odem i rad, ovakav kakav je sada, može da nestane. Gledajte na to iz te perspektive, ne uzimajte ovo kao stalnu instituciju.

P: Pokušavam da uzmem ono što mogu od rada. Ali, kako da naučim da vraćam?

O: Ponekad čovek može da bude u položaju da postavi pitanje u ovom obliku, ali ponekad je dovoljno razumeti šta *može* da bude dato, ne šta *ti* možeš da daš; znati šta je korisno i potrebno za rad bez obzira na tebe. Samo tada možeš da razumeš šta u datom trenutku može biti korisno i da spoznaš da li nešto možeš da uradiš u tom trenutku ili ne. Zato, pre nego što možeš da u ovo ubaciš "ja", moraš da razumeš šta može da bude urađeno uopšte, šta je radu potrebno. Tek kasnije možeš u to da ubaciš "ja". Ne uzimam u obzir toliko ono što neka osoba radi, ali veoma uzimam u obzir ono što ona misli. To je ono što je važno. Ako čovek misli i oseća pravilno, prilika može da dođe. On možda nema prilike da nešto uradi danas, ali okolnosti mogu da se promene i prilika pojavi. Ali, ako ne obraća pažnju na ovu stranu stvari, ako to ne razume i ne misli pravilno o tome, lišava se mogućnosti da dobije ono što želi da dobije.

P: Ako okolnosti zaustave ovaj rad ovakav kakav je sad, postoji li mogućnost da se razvijemo koristeći ono što smo ovde čuli?

O: Ne mogu da odgovorim na to. Mogu samo da kažem – ako ljudi ne rade u ovim uslovima, kako mogu da rade bez njih? Iskustvo pokazuje da je uz svu moguću pomoć potrebno mnogo vremena da se dobiju neki rezultati, tako da su šanse još manje ako čovek radi sam. Nemoguće je reći šta će se desiti u jednom ili drugom slučaju. Neko ima sklonost da zaboravi većinu osnovnih stvari koje je naučio. Čak i ono što misli da je razumeo zaboravlja za nekoliko nedelja. Tad, sa najboljim namerama, ljudi iskrivljuju ideje. Pretposta-

vimo da oni ne dolaze ni na jednu grupu; oni moraju nastaviti da razmišljaju, da se suočavaju sa problemima, da sebi postavljaju pitanja i na njih pronalaze odgovore. Na primer, jedan od uobičajenih oblika iskrivljavanja koja vrše ljudi koji rade sami ili u odvojenim grupama je da oni kruto uzimaju neke vrste objašnjenja kao principe.

Ali, ako je čovek naučio da pamti sebe, to je druga stvar, to je različito stanje, to su druge okolnosti.

U radu je prvi uslov razumevanje šta čovek želi da dobije i koliko je spreman da za to plati, jer mora da se plati za sve. Ponekad čovek želi neke stvari a da ne shvata šta to sve povlači za sobom i koliko mora da se plati. Probaj da razmišljaš o tome, možda ćeš videti šta sam mislio. To znači da sve što može da se stekne traži odreden napor, a da bi se taj napor uložio, posebno da bi se to učinilo svesno, mora da se zna zašto se čini i šta tim naporom može da se dobije. Takode je veoma važno da se razume u kojim uslovima može da se radi i bez kojih uslova je beskorisno pokušavati da se radi.

P: Kažeš da čovek mora da zna koliko je spreman da plati. Kako može da se plati?

O: *Plaćanje je princip*. Plaćanje je potrebno ne školi, već samim ljudima, jer bez plaćanja neće dobiti ništa. Ideja o plaćanju je veoma važna i mora da se shvati da je plaćanje apsolutno neophodno. Čovek može da plati na jedan ili drugi način i svako to za sebe mora da pronade. Niko, međutim, ne može da *dobije* nešto što nije platio. Stvari ne mogu da budu date, mogu jedino da budu kupljene. To je magično, nije jednostavno. Ako neko ima znanje, ne može da ga da drugom čoveku, jer taj može da ga ima samo ako je platio za to. To je kosmički zakon. Ideja o plaćanju je veoma snažno naglašena u "Novom Zavetu", u Mateju XIII, u nekoliko lepih parabola koje sam pomenuo. Čovek mora da bude dobar trgovac, mora da zna šta da kupi i koliko da plati. Stvari ne mogu da padnu s neba, ne mogu da se nađu, one moraju da budu kupljene. Ono što čovek može da dobije srazmerno je tome koliko je spreman da plati. A mora da se plati unapred – ovde nema kredita.

P: Zar ne postoji provera cene? Zar ne može da se otkrije da li je suviše visoka?

O: Neki ljudi misle da je suviše visoka, odbijaju da plate i ne dobijaju ništa.

P: Ne razumem to o plaćanju unapred. Kako se to čini?

O: Jedini način je da se plati unapred, ali kako da se to uradi je druga stvar – sve što ovde učimo odnosi se na to kako da platimo unapred.

Kao opšti princip, plaćanje unapred znači da ako obavijaš neki rad i želiš da dobiješ nešto što je s njim povezano, tada, ako ga učiniš korisnim za školu, stičeš pravo da to imaš.

Plaćanje je najvažniji princip u radu i mora da bude shvaćeno. Bez plaćanja ne možeš da dobiješ ništa. Ali, kao po pravilu, mi želimo da dobijemo nešto ni za šta i zato i nemamo ništa. Ako smo zbilja odlučili da odemo po ovu vrstu znanja – pa čak i po neku sasvim malu stvar – i odemo bez obzira na sve ostalo, to ćemo i dobiti. Ovo je veoma važna stvar. Mi kažemo da želimo znanje, ali ga u stvari ne želimo zaista. Platićemo za sve ostalo, ali za ovo nismo spremni da platimo ništa i, kao posledica toga, ne dobijamo ništa.

P: Mora li plaćanje kod čoveka da se odnosi na neki gubitak?

O: Gubitak ili napor. Ti možeš da dobijaš na taj način, ali možeš da to smatraš gubitkom. Plaćanje ima mnogo strana. Prvo plaćanje je, svakako, prihvatanje teškoće da proučavaš i razumeš stvari koje čuješ. To još nije plaćanje samo po sebi, ali stvara mogućnost plaćanja. Plaćanje, u pravom smislu reči, mora da bude korisno ne samo za tebe, već i za nekog drugog – za školu. Ali, ako nisi koristan sebi, ne možete da budeš koristan ni školi.

P: Tako, da bi napredovao, čovek mora pomalo da uplaćuje?

O: Ili mnogo.

P: Šta su ta plaćanja?

O: To je ono o čemu govorimo – to moraš sam da otkriješ. Ona uvek podrazumevaju određeni napor, određeno "činjenje", različito od onoga što bi inače činio i moraju da budu potrebna ili korisna za rad.

P: Ne razumem razliku između napora i plaćanja.

O: Napor može da bude plaćanje, ali mora da bude koristan, i to ne samo za tebe. Neophodno je da razumeš rad uopšte i potrebe rada. Kada se sve to razume, naći će se način da se uradi nešto korisno. Stav zavisi od tebe i tvog razumevanja; prilika zavisi od okolnosti.

P: Postoji li veza između rada na sebi i plaćanja?

O: Ako ne radiš na sebi, nećeš biti sposoban da platiš. To je veza. Ko plaća? Lažna ličnost ne može da plati. Tako u početku plaćanje

znači napor, učenje, vreme, mnogo stvari. A to je samo početak. Kao što sam rekao, ideja je da se na putu postignuća u radu dobija samo onoliko koliko se plati. To je fizički zakon, zakon ravnoteže.

P: Da li je plaćanje žrtva?

O: Da, ali moraš da žrtvuješ samo nepostojeće stvari, izmišljene stvari. Sve naše vrednosti su izmišljene. U radu se stiču nove, a gube izmišljene vrednosti.

P: Mora li čovek da sruši svaku misao koju je imao?

O: Ne može se uopštavati. Neke od njih mogu da budu korisne. Kad bi sve ove stvari mogle da budu objašnjene ukratko, bilo bi lako. Potrebno je proučiti mnoge stvari da bi se znalo šta da se plati i koliko da se plati. U životu možeš da dobiješ kredit, ali ovde ne. Plaćanjem ćeš sigurno dobiti nešto, ali ne znaš šta ćeš da dobiješ.

P: Čovek mora biti voljan da plati?

O: Da, ali to može da bude teško, ne lako. Uopšte, plaćanje mora da bude teško za tebe i korisno za rad. Ali, ovo je suviše uopšteno objašnjenje. Često ne možemo da definišemo stvari dok ne dodemo do činjenica.

Ne možemo da imamo i stare i nove stvari, nema mesta za njih, tako da prvo za njih moramo da napravimo mesta. Isto važi i za obične stvari. Ako želimo mnogo, moramo dati mnogo. Ako želimo malo, daćemo malo. Izmeri to, pa ćeš razumeti.

P: Mislim da možda čovek obmanjuje sebe u vezi sa željom da se promeni?

O: Vrlo često. Ovo je veoma dobro opažanje, jer čovek sebe često ubeduje da želi da se promeni, ali istovremeno želi da zadrži sve što ima, pa gde je tu promena? Promena je nemoguća ako čovek hoće da zadrži sve. Da bi razmišljao o promeni, čovek mora takođe da razmišlja od čega će odustati.

P: Da li postoji nešto u nama što nas sprečava dovoljno da želimo da se promenimo? Ako bismo dovoljno želeli, da li bismo dobili pomoć?

O: Da, svakako, ali ne bih to tako postavio. Vi imate svu moguću pomoć, a sada je na vas red da radite, na vas je red da nešto učinite. Svakako, sa drukčijim uslovima, drukčijim pripremama i, takođe, drukčijim okolnostima, stvari bi mogle da budu bolje uređene. Ali,

nije stvar u tome koliko je dato, već koliko je uzeto; jer je, u celini, uzet samo mali deo od onoga što je dato.

P: Da li to znači kako je važno da planiramo naše poslove tako da imamo više vremena da se posvetimo radu?

O: Mislim da skoro svako, sa izuzetkom vrlo ekstremnih slučajeva, može da odvoji dovoljno vremena da uzme određen udeo u radu bez stvarne izmene u svom životu i poslovima.

P: Za većinu nas nije moguće da odustanemo od svog života.

O: Nije. Rekao sam da ljudi moraju da *razmišljaju* o ovoj strani rada i da moraju da gledaju praktičnu stranu – šta je moguće, a šta je nemoguće. Potpuno sam siguran da u najvećem broju slučajeva ljudi mogu da nastavu da rade ono što su radili i da žive onako kako su navikli da žive. Nema ničeg u životu što ne može da postane rad ako čovek pokušava da pamti sebe, da se ne identifikuje, da razume da se sve dešava i tako dalje. Nije neophodno da se promene okolnosti; naprotiv, promena okolnosti je čak lošija, posebno u početku. Kasnije može da bude korisna, ali na početku ne.

P: Šta si hteo da kažeš time da sve u životu može da bude moguće za rad?

O: Mislio sam da svako obično zanimanje u životu može da postane rad. Ako čovek pokuša da primeni ideje rada, tada, malo po malo, sve što čini postaje rad.

P: Šta je praktična primena ovog sistema?

O: Na primer, mogućnost da pamćenjem sebe proširimo svoju svest. To odmah postaje praktično. A tu su i mnoge druge stvari.

P: Počinjem da razumevam da je najveći deo onoga što čovek pokušava da učini za druge ljude u životu beskorisno. Da li je tačno da se kaže kako *škola* uči čoveka da razlikuje za koji rad je stvarno sposoban?

O: Da, svakako, to je jedna od najvažnijih stvari. Ali, *škola* vas ne uči samo da radite za ljude, uči vas i da radite za *školu* i na taj način učite šta možete da uradite i kako da to uradite. Morate prvo da naučite da radite za sebe, bez toga ne možete ništa da učinite; vi morate da naučite da budete korisni sebi, da se promenite. Na drugom mestu je da naučite da budete korisni ljudima u *školi*, morate da im pomognete; a onda morate da naučite da pomognete *školi* kao celini. Kao što sam rekao, jedino ako čovek radi u sva

tri pravca može od *škole* da dobije punu korist; a na taj način čovek uči šta može da uradi van *škole*. Pored toga, u *školi* čovek uči kosmičke zakone i počinje da razumeva zašto su određene stvari nemoguće.

P: Ako smo mi svi mehanički, ne shvatam zašto pokušavamo da išta uradimo? Ako imamo *školu*, kakva je svrha toga što je imamo?

O: Kad ne bi postojala mogućnost da se promenimo, *škola* ne bi ni imala svrhe, ali mogućnost postoji, a to menja stvari. U ovom sistemu mi znamo da je nemoguće da "činimo", da se sve dešava, ali znamo i da postoje mogućnosti da se razvije ta moć da "činimo".

P: Da li radom na sebi posle nekog vremena dobijamo zalet ili rad ostaje jednako težak, kao guranje kola uzbrdo?

O: Mislim da postaje teži, jer se sve više i više grana. Počinjete sa jednim pravcem, onda posle nekog vremena radite u tri pravca i svaki od njih se dalje grana i sve vreme zahteva pažnju i napor. Tu ne postoji zalet.

Sa drage strane, čovek dobija više energije, postaje svesniji, i to u određenom smislu čini rad lakšim. Ali, rad sam po sebi ne može da postane lakši.

P: Da li je neophodno da se radi za *školu* pre nego što može da se ostvari neki napredak?

O: Stvar se ne može postaviti na taj način. Ako radiš za sebe i ostvariš napredak, tada se može javiti prilika da radiš za *školu*, ali ne mogu se praviti teorijske pretpostavke. Najvažnija je tvoja inicijativa, i u prvom i u trećem pravcu. Materijal ti je dat, ali inicijativa ostaje na tebi. U dragom pravcu nemaš inicijativu, ili je imaš vrlo malo.

Da ponovim ono što sam rekao ranije: vi ste primili ove ideje i došli ovde jer su određeni ljudi radili pre vas i uložili svoju energiju i vreme u to. Sada morate da naučite da delite odgovornost. Ne možete nastaviti da dobijate ideje a da ne delite odgovornost; to je sa svim prirodno. Tako, ako ne danas, onda sutra, čovek mora da "čini". "Čini" šta? On mora da razume šta da zahteva od sebe. Mi proučavamo *školske* metode, a ovo je jedini način da ih proučimo.

P: Možeš li da daš primer kako da se deli odgovornost?

O: Ne. Kao što sam rekao to je pitanje razumevanja šta je korisno, šta je potrebno. Onda, to je i stvar toga da li vidimo šta može

da se uradi, ako ne sada, onda možda kasnije. To se ne može dati kao recept.

P: Zar nije istina da moramo da plaćamo na težak način radi sopstvenog dobra?

O: Da, ali to ti moraš da otkriješ. Plaćanje nije samo otežavanje stvari za tebe a da od toga niko drugi nema koristi.

P: Da li treba da izbegavamo da na rad gledamo samo iz perspektive naših određenih sposobnosti?

O: Prirodno je da svako mora da gleda iz perspektive onog šta on može da uradi. Pretpostavimo, međutim, da njegove sposobnosti nisu korisne – onda on mora da otkrije nove sposobnosti koje mogu da budu korisne. Ljudi često pitaju: kako da naučimo da "činimo"? Radom, činjenjem svega mogućeg u vezi sa tri pravca rada. Često ne možemo da "činimo" jer ne znamo sopstvene moći. Potom, nismo navikli na određenu disciplinu koja je neophodna u radu. Sve može da bude naučeno, ali to zahteva inicijativu i razumevanje, a razumevanje znači napor, rad.

P: Čini mi se da imam više od rada nego što sam dao? A nemam ništa da dam.

O: Ne bih to tumačio tako komplikovano. Mi uvek imamo nešto da damo i uvek imamo nešto da naučimo. Sve dok si zainteresovan i nastavljaš da uzimaš stvari, imaš i šansu da platiš. Šansu da platiš gubiš kad ne uzimaš ništa.

P: Osećam da je deo naše zainteresovanosti za treći pravac rada to što moramo da nastojimo da postanemo čovek broj 4.

O: To nije treći pravac rada. Ti to radiš za sebe, inače ne bi mogao da to radiš. Sva tri pravca su povezana, ali treći pravac je ono što radiš direktno za školu, takav kakav si, ne čekajući da postaneš čovek broj 4.

P: Ali, čini mi se da, dok ne dostignemo viši nivo bića, nećemo moći da ostvarimo razumevanje o kome govoriš.

O: Ne, grešiš. Ako pod drugim nivoom bića podrazumevaš to da poseduješ težište, onda si u pravu, ali ako podrazumevaš drugačije stanje svesti, onda grešiš, jer ako čekaš dok ne stekneš drugačije stanje svesti, nećeš dobiti ništa. Tako odgovor na tvoje pitanje zavisi od toga šta podrazumevaš pod promenom bića. Borba sa lažnom ličnošću je takođe potrebna, jer zbog lažne ličnosti ne mo-

žemo ništa da shvatimo. To znači da je neophodna izvesna promena, ali ne velika.

P: Da li bi mogao da ponoviš karakteristike težišta.

O: Postojano težište dolazi u određenom trenutku u odnosu na rad, kada je čovek već siguran šta radi i siguran u sistem, i kada ovo postane važnije od bilo čega drugog, kada to zauzme glavno mesto u njegovom životu. To je trenutak kada je ustanovljeno postojano težište. Ali ako je čovek zainteresovan za ideje sistema u jednom trenutku, a već sledećeg trenutka nešto drugo može da mu postane važnije, to znači da on nema težište.

P: Da li je moguće da se na tri pravca rada gleda kao na tri različite sile koje čine trijadu?

O: Da, u nekom smislu, mada se one stalno menjaju. Jedna je aktivna danas, ali je bila pasivna juče i može da bude neutrališuća sutra. A one su različite čak i u zahtevima.

Vidiš, kao mnoge druge stvari, i ova tri pravca rada ne mogu da budu definisani rečima. U isto vreme ideja je vrlo jasna. U trenutku kad to razumeš upitaćeš se: "Zašto sam želeo definicije? To je potpuno jasno bez reči." Moraš da pokušaš da zapamtiš sve što sam rekao o tome, jer su o ovoj temi već rečene mnoge stvari. Na primer, seti se šta je rečeno o zatvoru.

Sećam se razgovora sa gospodinom Gurdijevim, pre mnogo godina. On je to veoma jednostavno postavio. Rekao je: "Čovek može da bude koristan sebi; može da bude koristan drugim ljudima; može da bude koristan meni." On je predstavljao školu. Ovo opisuje tri pravca rada. I dodao je: "Ako je neko koristan samo sebi, a ne može da bude koristan meni ili drugim ljudima, to neće dugo trajati."

P: Ali, ako je neko koristan sebi, automatski postaje koristan drugim ljudima?

O: Ne, to je odvojeno. Samo zaboravljanje ide automatski; ništa dobro se ne dešava automatski. Potpuno je u redu da dobijaš stvari za sebe, ali ako misliš samo na to, ograničavaš se. Čovek mora da proučava sebe; mora da radi na sebi; tako da ima vremena da proučava druge pravce. Ali posle nekog vremena, ako ne prihvati ovu ideju i zadrži se samo na jednom pravcu, počinje da gubi tlo.

P: Zar nije treći pravac u izvesnoj meri van našeg domašaja u ovom trenutku?

O: Ne, samo je potrebno razumeti. I opet, jedna osoba može da bude u jednom položaju, druga u drugom – tako da ne postoje opšti zakoni o tome. Na primer, ja sam počeo sa trećim pravcem; mogao sam da uradim više u trećem pravcu pre nego što sam mogao da uradim išta u prvom i drugom.

P: Zar ne postoji neka vrsta organizacije da pomogne ljudima da rade u trećem pravcu?

O: Da, postoji. Ali, organizacija ne može da pomogne sama po sebi, jer svaki pravac mora da bude zasnovan na nekoj vrsti stava. Organizacija ne može da zameni stav, ali je u isto vreme organizacija potrebna da bi se razumele određene stvari. Na primer, jedna od najvažnijih stvari u radu je razumevanje discipline. Ako čovek razume ideju o disciplini, tad nalazi mogućnost da radi protiv samovolje. Ako čovek to ne razume, misliće da radi, ali u stvarnosti to neće biti rad, već jedino samovolja.

Proučavanje discipline je povezano sa drugim pravcem rada. Bez razumevanja *školske* discipline ne može da se ima unutrašnja disciplina. Ima ljudi koji mogu dobro da rade, a ne uspevaju u tome jer im nedostaje disciplina. Ipak, promena bića je moguća samo *školskim* radom i uz *školsku* disciplinu. Tokom određenog vremenskog perioda čovek mora da je stekne i onda, kasnije, može sam da radi. Disciplina je povezana sa pravilima. Pravila su uslovi koje su ljudi prihvatili i o kojima su stekli znanje u *školi*. Poštovanje ovih pravila ili uslova je prvi način na koji plaćaju i prvi test.

Jedna od najvažnijih stvari u svakoj vrsti *škole* je ideja o pravilima. Ako ne postoje pravila, ne postoji ni *škola*. Čak ni imitacija *škole* ne može da postoji bez pravila. Ako je to imitacija *škole*, biće i imitacija pravila, ali mora da postoji neka vrsta pravila. Jedna definicija *škole* je da je to izvestan broj ljudi koji prihvataju i slede određena pravila. Pravila ne postoje da bi nam bilo zgodno, ona ne postoje da bi nam bilo udobno – ona postoje da bi nam bilo nezgodno i neudobno i na taj način ona pomažu pamćenju sebe.

Morate razumeti da sva pravila služe pamćenju sebe, mada imaju svrhu i sama po sebi. Ako nema pravila i ako se ne razume važnost pravila, nema rada.

Značajno je da se o pravilima shvati to da u stvari postoji samo jedno pravilo, bolje rečeno, jedan princip – da čovek ne sme da uradi

ništa nepotrebno. Pokušajte sada to da razumete. Zašto mi ne možemo da "činimo" u pravom smislu reči? Zato što činimo toliko mnogo nepotrebni stvari. Svakog trenutka u našem životu mi radimo stotine nepotrebni stvari i zbog toga ne možemo da "činimo", pa moramo prvo da naučimo da ne radimo ništa nepotrebno. Prvo moramo da naučimo da ne radimo nepotrebne stvari u odnosu na rad, a kasnije u vezi sa svojim životom. To može da potraje dosta dugo, ali ovo je način da se uči. Moraš da uradiš ovo, ne smeš da uradiš ono; to su sve specifikacije, ali postoji samo jedno pravilo. Dok ne budete razumeli ovo fundamentalno pravilo, morate pokušati da pratite druga pravila koja su vam data.

Pravila su posebno važna u vezi sa organizacijom grupa, jer dok ljudi dolaze a da se međusobno ne poznaju i dok ne znaju o čemu se sve tu radi, određena pravila moraju da budu nametnuta. Na primer, jedno od pravila koje važi za nove ljude je da ne smeju da govore ljudima van grupe o onome što čuju na predavanjima. Ljudi počinju da shvataju značaj ovog pravila tek kad se ovaj oblik pričanja okrene protiv njih, kada njihovi prijatelji insistiraju na ovom pričanju, a oni ne žele više da govore. Ovo pravilo služi da im pomogne da ne lažu, jer kad govore o stvarima koje ne znaju, onda, prirodno, počinju da lažu. Tako, ako posle slušanja jednog ili dva predavanja, ljudi počnu da pričaju o onome što su čuli i izražavaju svoje mišljenje, oni počinju da lažu. Većina ljudi je suviše nestrpljiva, ne daju sebi dovoljno vremena, oni dolaze do zaključaka prerano i tako ne mogu da odole a da ne lažu.

Ali, glavni razlog za ovo pravilo jeste da je princip *školskog* rada ne da se saopštavaju ideje, već da se one čuvaju od ljudi i da im se saopštavaju samo u određenim prilikama koje obezbeđuju da neće biti iskrivljene. Inače će biti iskrivljene već narednog dana: imali smo dovoljno iskustava sa tim. Veoma je važno da se spreči da se ove ideje naprave lošijim, jer je *škola*, može se reći, mesto gde ljudi i ideje ne umiru. U životu i ljudi i ideje umiru, ne odjednom, ali umiru polagano.

Dragi razlog za ovo pravilo je što ono predstavlja test, vežbu volje, vežbu pamćenja i razumevanja. Vi dolazite ovde pod određenim uslovima; prvi uslov je da ne smete da pričate i morate da to zapamtite. Ovo izuzetno pomaže pamćenju sebe, jer se suprotstavlja svim svakodnevnim navikama. Vaša svakodnevna navika je

da govorite sve i svašta. Ali u odnosu na ove ideje morate da pravite razliku.

P: Izgleda da u školi ništa nije učinjeno bez nekog razloga. Da li je jedan razlog zašto je ovo pravilo potrebno taj da bi pričanje predstavljalo nov činilac, čiji rezultati ne mogu da budu predviđeni?

O: Svakako. Kad bi ljudi znali šta da rade bez pravila, pravila ne bi bila potrebna. U isto vreme, to je takođe neka vrsta obrazovanja, jer pridržavajući se pravila, ljudi stvaraju nešto u sebi. Ne bi bilo dovoljno trenja da nema pravila.

P: Ja držim da je glavni cilj pravila da slamaju mehaničnost?

O: Svako pravilo ima mnogo ciljeva, ali ne može se očekivati ništa od pravila samih. Ona su samo deo opšteg rada, pomoć.

P: Nalazim da mi je gotovo nemoguće da se ne iskoristi dosad stečeno znanje da se pomogne prijateljima.

O: Ono još ne može da bude iskorišćeno, jer ako pokušaš da uradiš nešto sa ovom količinom znanja koju imaš, iskrivićeš to znanje. Potrebno je da imaš više, jer ćeš samo tada biti u stanju da proceniš možeš li u datom slučaju da učiniš nešto ili ne, možeš li da daš nešto ovoj ili onoj osobi ili ne. Sada to ne možeš da odrediš.

Pored toga, sve u ovom sistemu mora da bude potpuno objašnjeno ili da uopšte ne bude pomenuto, a da bi objasnio jednu stvar, moraš da objasniš i drugu. To je teškoća. Da li ti je jasno na šta sam mislio? Za nas su mnoge stvari činjenice, ili bi bar trebalo to da budu. Ako ih kažeš ljudima koji nisu postepeno proučavali ovaj sistem, za njih će to biti nešto kao vera. Oni će verovati ili neće verovati, i pošto se ove ideje u najvećoj meri protive uobičajenim idejama, biće im mnogo lakše da ne veruju. Prema tome, zašto bismo proizvodili još onih koji ne veruju? Nemoguće je preneti ove ideje dovoljno jasno ljudima koji ih ne proučavaju.

P: Teško je da se raspravlja o nečemu sa bilo kim čije biće nije obojeno onim što smo ovde čuli.

O: Dok to ne postane lako ne može se početi ništa; sve će se pretvoriti u priču i ostaće priča. Samo kada ste u stanju da čutite, da zadržite nešto za sebe, samo tada možete da nagomilate više znanja ili materijala. Ako probušite balon, on će se ispumpati. Ako napravite rupu u sebi, nešto će takođe iscuriti. Teško je držati se pravila,

jer pamćenjem pravila i pridržavanjem pravila nagomilavate svesnu energiju. To je glavni razlog što su pravila stvorena.

Pravila ne mogu da se opišu ili da se da njihov katalog, ali pravila mogu da se razumeju. Sem toga, emocionalni razvoj traži disciplinu. Ništa ne razvija emocionalni centar toliko kao odustajanje od samovolje. Pravila su povezana sa idejom o ponašanju. Kada postanemo ljudi broj 5, naše ponašanje će biti savršeno u odnosu na to kakvo je sada. Ali, mi nismo ljudi broj 5, tako da moramo da imamo pravila. Ako pamtimo pravila, razumemo ih i pridržavamo ih se, naše ponašanje će biti dosledno i vodiće u određenom pravcu; to više neće biti nestalno ponašanje čoveka broj 1, 2 i 3.

Svi putevi traže disciplinu. To objašnjava zašto čovek ne može da radi sam. Čovek ne može da sam stvori disciplinu. Ako čovek razume ovaj rad, onda disciplina znači to da on ne odlučuje za sebe, već radi prema uputstvima. Potrebno je mnogo vremena dok se ne stekne volja, jer prvo mora da se pobedi samovolja. U međuvremenu je neophodna druga volja, volja škole, organizacije.

P: Ne razumem zašto pravila pripadaju drugom pravcu, a ne trećem?

O: Pokušaj da razmisliš. Ne može biti pravila u prvom i trećem pravcu; tamo moraš da radiš ono što možeš, tu mora da postoji inicijativa, rad mora da bude slobodan. U drugom pravcu mora da postoji disciplina.

P: Šta je u drugom pravcu važnije, napredak samog čoveka ili napredak drugih ljudi?

O: Stvar se ne može postaviti na taj način. U drugom pravcu moraš biti u stanju da zaboraviš sopstvene interese, sopstvene sklonosti i nesklonosti.

P: Da li su pitanja koja ljudi postavljaju na predavanjima i koja pomažu drugim ljudima drugi pravac rada?

O: Ne, rad je druga stvar. Potrebno je da se razume šta reč "rad" znači u smislu sistema. On ne znači da se nešto dogodi tek tako – da se desi da nečije pitanje da koristan rezultat. Rad uvek znači pravać napora koji vodi određenom krajnjem cilju. Ne jedan napor. Jedan napor ne znači rad; međutim, povezani pravac napora, neprekidan pravac napora, samo to postaje rad.

P: Ako dvoje ljudi pomažu jedno drugom, da li je to drugi pravac?

O: Ne, kao što sam objasnio, u drugom pravcu nema inicijative. Ali, mora da postoji određena priprema za to: čovek mora da razume da je neophodno da se radi sa drugima. Kada počneš da razumevaš da u fizičkom smislu čovek ne može da radi sam, da si u stanju da radiš samo zahvaljujući drugima, to će biti razumevanje, ali to još neće biti drugi pravac. Moraš da razumeš da su ti ljudi koje srećeš ovde potrebni koliko i sam sistem. To će biti početak.

P: Postoji li neki poseban pravac koji pomaže da se izbegnu ne-potrebne stvari?

O: Ne poseban pravac – svi pravci koji su objašnjeni. Moraš da budeš u stanju da vidiš šta je moguće. Date su ti mnoge sugestije i jednog dana ćeš možda bolje raditi u jednom, a drugog u drugom pravcu; nema posebnog pravca za sve dane, za sva vremena. A tu je i pamćenje sebe, sve što je bilo rečeno o identifikaciji, pridavanju značaja, negativnim osećanjima, proučavanje sistema, mnoge stvari. Nikad ne znaš koja će biti korisnija u datom momentu; jednog trenutka pomaže jedna, a drugog druga.

P: Da li ovaj sistem uključuje predaju?

O: Ne u uobičajenom smislu. Na Četvrtom Putu je potrebna samo posebna vrsta predaje, u određenim vrstama rada, u nekim posebnim situacijama. Na primer, kao što sam rekao, čovek mora da preda svoje odluke u onim stvarima koje su u vezi sa radom u *školi*. To je primer moguće discipline. A čovek mora da zapamti zašto to radi i šta radi. Na primer, u pamćenju pravila, čovek mora da preda znatan deo sopstvenog prosuđivanja i da jednostavno pamti pravila. Zašto? Zato što čovek mora da shvati da ne razume dovoljno. Kada razume, nema potrebe da pamti pravila. Tako vidiš da predaja ne znači slepo žrtvovanje i potrebna je samo u vezi sa *školskim* radom, ne van *školskog* rada.

Ponavljam: način da se stekne volja je da se čovek podvrgne određenoj disciplini i ne pokušava da pobegne. Ljudi u radu koriste iste metode kao u životu – prilagodavaju se. Oni pokušavaju da načine rad jako ugodnim, ili bar koliko god je moguće manje neudobnim i na taj način gube ono što rad može da pruži.

P: Ne vidim zašto prilagodavanje u radu ne može biti dopušteno?

O: Ne može se prilagodavati radu; moraš stvarno da radiš. Prilagodavanje može da bude dobro u izvesnim slučajevima u životu, ali

u radu je uvek pogrešno. Prilagodavanje nije siguran metod. Prilagodiš se jednom stanju ili jednom nizu okolnosti, a onda se to promeni i tvoje prilagodavanje propada. Moraš da nađeš bolji metod, jer nikad ne znaš šta će se desiti sledećeg trenutka. Na primer, sedi u svojoj sobi i odlučiš da se ne nerviraš, a onda se nešto neočekivano desi i ti se iznerviraš i pre nego što to shvatiš.

P: Kako možemo da učinimo ovaj rad stvarnijim? Shvatam da nije ono što bi mogao da bude.

O: Rad je ovakav kakav je jer mi nismo ono što bismo mogli da budemo. Postoji određeni princip u radu – računa se vreme. Svakoj osobi postavljaju se određeni zahtevi. Ako ste u radu samo mesec dana, zahtevi su mali; sledećeg meseca oni rastu, posle šest meseci su veći, posle godinu dana još veći. Ako čovek ovim zahtevima ne odgovori, oni će na kraju postati vrlo teški. Ako neko smatra da ima prava da bude na istom nivou kao prvog meseca posle rada od nekoliko godina, on ne može da plati račun. Plaćanje znači pre svega sposobnost da se odgovori zahtevima. Zahtevi stalno rastu, pa će, ako si u zakašnjenju, stvari *tebi* izgledati kao da su ispod nivoa, ma kakve da su u stvarnosti, jer si *ti* ispod nivoa. Ali, ako radiš, ako rasteš, bićeš na nivou zahteva. Ukazujem ti na perspektivu iz koje se može približiti ovom pitanju. Mnoge stvari su potrebne u organizaciji, pre svega razumevanje i napor.

P: Pretpostavljam da čovek, da bi odgovorio zahtevima, mora da odustane od nekih stvari, ali se pitam od kojih.

O: Ne brini. Kada je potrebno da se od nečeg odustane, to postaje potpuno jasno. Ako ne vidiš od čega moraš da odustaneš znači da još nije vreme da o tome razmišljaš. Intelektualno razmišljanje o tome je potpuno beskorisno, jer kad od nečeg moraš da odustaneš, to se nikad ne javlja u obliku zagonetke. Možda ćeš jednog dana videti neku posebnu vrstu negativnog osećanja i shvatićeš da ne možeš da radiš ako želiš da ga zadržiš. Ili se možda radi o nekoj vrsti fantazije ili nečem sličnom. Uvek počinje na ovaj način.

P: Izgleda paradoksalno da pokušavamo da se oslobodimo zakona a podvrgavamo se novim.

O: Da bismo se oslobodili, potrebno je da se na određeno vreme podvrgnemo još mnogo većem broju zakona, jer čovek može da nauči da bude slobodan samo tako što se potčinjava većem broju zakona.

na. Mnogi su razlozi za to. Jedan razlog je što smo suviše popustljivi prema sebi; ako postavimo sebi zadatak, posle nekog vremena počinjemo da nalazimo izgovore. A tada sebe dosta obmanjujemo.

Tako, kao što sam rekao, ako ljudi žele da nastave da uče, moraju da prihvate određene uslove. To znači da moraju da učine proučavanje praktičnim. Ako ljudi ne uzimaju rad dovoljno ozbiljno, to je gubljenje vremena. Vi imate pravo da odete, a ja imam pravo da prekinem predavanja, tako da nema obaveza ni na jednoj strani. Ja imam i druga posla, ali to što ustupam svoje vreme ovdje je neophodno, jer je to jedini način da se osnuje škola. Škola je osnovana ako mogu da kažem: "Ako sutra umrem, rad će se nastaviti". Ako rad u potpunosti zavisi od mene, znači da škola nema dovoljno snage.

P: Da li je u školi bolje proučavati samo sebe, a ne proučavati druge ljude?

O: Ne, potrebno je takođe proučavati druge ljude, ali ne samo druge ljude.

P: Sigurno je lakše biti objektivni u odnosu na druge nego u odnosu na sebe?

O: Ne, mnogo je teže. Ako postaneš objektivni prema sebi možeš da objektivno vidiš druge ljude, ali ne pre toga, jer bi inače sve bilo obojeno tvojim ličnim pogledima, stavovima, ukusima, onim čemu si sklon i čemu nisi. Da bi bio objektivni, moraš da budeš slobodan od svega. Prema sebi možeš da postaneš objektivni u stanju samosvesti: to je prvo iskustvo u kome se uspostavlja kontakt sa stvarnim objektom.

P: Može li čovek ikad da nauči da upravlja šokovima koji su mu potrebni da bi radio kao što bi mogao?

O: Ako radiš u tri pravca, jedan će davati šok drugom. Kada razumeš kako jedan pravac pomaže drugom, ne teorijski već iz posmatranja, naučićeš to.

P: Mislio sam, kako čovek može da dobije energiju kad mu je hitno potrebna za nešto? Da li pomoću šoka?

O: Dobar šok brzo stvara energiju. Ali, ima tri vrste šokova: može ti ga dati neko drugi, ili ga možeš dati sam sebi, ili on može da dođe slučajno. Ništa drugo ne može brzo da stvori energiju. Dobar šok može da učini da pamtiš sebe i da pamtiš šok. On može biti tako

dobar da nećeš biti u stanju da to zaboraviš tokom izvesnog vremena; to će te učiniti emocionalnijim i emocionalni centar će stvarati energiju.

P: Rekao si da šokovi mogu da budu slučajni?

O: Slučajni šokovi se ne računaju. Stvari se dešavaju; ljudi nalaze novac na ulici, ali se na to ne može osloniti. Kada govorimo o "dodatnim šokovima", mi govorimo o svesnim šokovima.

Moramo da razumemo kako se stvari dešavaju. Mi počinjemo da radimo nešto i tada dolazimo do intervala a da u potpunosti i ne shvatamo postojanje intervala, niti znamo o mogućnosti intervala. To je naša situacija. Pre nego što dodemo do mogućnosti da ciljno delujemo i postignemo nešto, moramo razumeti da je to vrlo daleko od nas i moramo da proučavamo intervale na datim primerima, kao što je dijagram hrane. Proučavanjem ovih intervala i dva svesna šoka koja su objašnjena, učenjem kako da se oni proizvedu, možemo da dodemo do mogućnosti potpuno drugačije vrste šoka, ali ne pre toga. U stvari, ako možemo da proizvedemo dovoljno potrebnih šokova koji su dovoljno jaki, ne bi postojalo praktično ništa što ne bismo mogli da postignemo. Sve što nam treba su šokovi, ali mi ne možemo da ih stvorimo. Čak i ako razmišljamo o njima, nismo dovoljno pouzdani, ne verujemo sebi, ne znamo sigurno da će taj šok proizvesti željeni efekat. To je razlog zašto organizovan rad uključuje mnogo šokova, tako da to nije prepušteno nama. Mi se tako brzo uspavamo da nas nijedan šok ne budi – uopšte ih ne primećujemo.

P: Da li uvidanje da je mehaničan daje čoveku neki izbor u delanju, ili mora da se čeka dok se ne stekne volja?

O: Rekao bih da daje izbor. U isto vreme, pogrešno je misliti da taj uvid već sam po sebi donosi mogućnost i moć. Čovek može da zna i da ne bude u stanju ništa da učini. Najteža i najneprijatnija situacija je kad čovek počinje da vidi stvari, a ne može ništa da učini. Zbog toga je u nekim slučajevima bolje da se rad ne započinje dok ne postoji spremnost da se ide do kraja. Inače može da se ostane između dve stolice.

Ideja o izboru je kontradiktorna ideja. Sa jedne tačke gledišta ne postoji izbor, sa druge tačke gledišta izbor postoji, sa treće ponovo nema izbora, a sve su one ispravne. To je veoma komplikovana ideja. Na primer, u radu postoji izbor, ali rad je povezan sa spoljnim ži-

ČETVRTI PUT

votom. Stvari mogu da postanu toliko loše da nema izbora, a i tada možda postoji trenutak izbora, ali ako ga propustimo, propustili smo izbor.

P: Postoji li neki način da prepoznamo ove trenutke izbora?

O: Jedino nastojanjem da se pronadu ovi trenuci u radu, jer je ovaj sistem metod sticanja novog znanja i moći i, u isto vreme, sredstvo uvežbavanja ovog znanja i moći. Tu imamo više mogućnosti da biramo. Ako to vežbamo, možda ćemo kasnije biti sposobni da to primenimo na druge stvari. Ova ideja je povezana sa raskršćima. Raskršća su trenuci kada čovek može da "čini". Dolazi trenutak kad čovek u ovom radu može da pomogne ili ne pomogne. Ako prilika dođe i propusti se, druga se možda neće javiti još godinu dana, ili čak duže, ukoliko čovek ne stvori sebi priliku da koristi organizovan rad koji može da stvara stalne mogućnosti.

P: Što se tiče rada u drugom pravcu, da li je potrebno da se traži prilika?

O: Svakom je data prilika, ali pojedinac ne može sam za sebe da organizuje rad u drugom pravcu; rad mora da bude organizovan.

U vezi s tim, iskustvom je utvrđeno da je fizički rad vrlo koristan u *školi*. U nekim *školama* postoje posebne fizičke vežbe, ali ako ih nema, to mesto može da zauzme fizički rad. Sve ovo se odnosi na drugi pravac – to mora da bude organizovan rad. Ideja je sledeća: kada određen broj ljudi radi zajedno, u kući, u bašti, sa životinjama i tako dalje, to nije lako. Pojedinačno oni mogu da rade, ali raditi zajedno je teško. Oni su kritični jedni prema drugima; oni jedan drugom staju na put; oni se međusobno otimaju. To je veoma dobra pomoć pamćenju sebe. Ako je osoba zainteresovana za ovu ideju, može da pokuša, ali samo ako oseća potrebu za tim. Ne smete da mislite da je to neka vrsta magične pomoći. Rad podrazumeva akciju. Teorijski, rad s drugim ljudima je drugi pravac, ali ne smete da mislite da je to što ste u sobi sa drugim ljudima ili nešto s njima radite već drugi pravac. Vi još ne znate šta je drugi pravac rada.

P: Jednom si rekao da je fizički rad način da se centri nagnaju da rade pravilno. Na šta si mislio?

O: Fizički rad – ne sport, već težak rad, jedne vrste za jednu osobu, druge vrste za drugu osobu – dovodi centre u ispravno stanje.

Poglavlje XI

Centri su povezani na određeni način i energija se raspoređuje na određeni način. Kada su ljudi besposleni, centri pokušavaju da obavljaju posao jedan umesto drugog i zato je fizički rad vrlo pouzdan metod da se učini da oni rade bolje. Ovaj metod je u *školama* široko korišćen. U savremenom životu, posebno kod nekih ljudi, pogrešan rad centara crpi sve energiju. Svakako, ako neko radi u stanju identifikacije, čak i u organizovanom radu, to ne znači ništa.

P: Kakva je razlika između fizičkog rada u običnom životu i organizovanog fizičkog rada u *školi*?

O: Raditi negde drugde je mnogo lakše: daješ sebi više slobode da izabereš način da to uradiš. Pretpostavimo da radiš u svojoj bašti. Uradićeš stvari koje voliš da radiš i to na sopstveni način. Izabraćeš svoje alatke, svoje vreme, vremenske prilike koje ti odgovaraju, sve. Na taj način u to unosiš veoma mnogo samovolje. U organizovanom radu ne postižu se samo spoljašnji rezultati, već se takode čovek bori sa svojom samovoljom. Rad ne prestaje da bude opasan time što je specijalno organizovan, svakako, jer će u običnom radu uvek preostati samovolje, dok u *školskom* radu samovolja kvari celu stvar, i to ne samo za tebe, nego i za druge ljude. Samovolja uvek zna bolje i uvek želi da radi stvari na svoj način. Čitav organizovani rad je šansa da se bori protiv samovolje.

Sem toga, za organizovan fizički rad je potreban emocionalni napor. Zbog toga fizički rad ne može da bude stvarno nazvan fizičkim, jer je on isto tako i emocionalni. Da je on samo fizički, ne bi bio toliko koristan. Ako ne postoji emocionalni napor u fizičkom radu koji radite, vi morate ili da povećate svoju brzinu, produžite vreme ili povećate napor da biste ga učinili emocionalnim. Pokušajte da obavljate neki posao napornije i duže nego što to možete sa lakoćom i videćete da to zahteva emocionalni napor. Zato je fizički rad važan.

P: Kakva je to vrsta emocionalnog napora?

O: Videćeš. Sada govorimo o fizičkom radu u vezi sa sistemom – to podleže potpuno drugačijim zakonima; ti to radiš u drugu svrhu i moraš da zapamtiš zašto to radiš.

P: Da li je nekim ljudima *škola* potrebna, a drugima ne?

O: *Škola* je za one koji su pripremljeni za *školu*. Početak *školskog* rada već podrazumeva neku pripremu. U *školi* mora da započne

nova oktava. Šta je dužnost one podličnosti koja je bila magnetski centar? Šta može da se od nje traži sada? Vrednovanje rada, vrednovanje sistema i svega povezanog sa sistemom. Ako postoji vrednovanje, ova podličnost će da raste; ako ne postoji, neće da raste.

P: Može li neko da se identifikuje sa *školom*?

O: Tako se gubi *škola*. Neko može da se identifikuje sa *školom* na mnogo načina – tako što je suviše voli, ili je suviše kritikuje, ili suviše u nju veruje.

P: Da li *škola* utiče na to kako se čovek ponaša van *škole*?

O: U odnosu na *školu* tvoje delovanje kontrolišu pravila. Van *škole* ćeš uvideti da je isto tako potrebno da primenjuješ izvesne principe koje koristiš u *školi*. Ako ne pokušavaš da ih primeniš kad god možeš, ne koristi ti da ih znaš. Tada – to nije pravilo ili princip – uvidećeš da ako želiš da uradiš nešto čak i van *škole*, ne smeš da uradiš određenu drugu stvar; drugim rečima, moraš da platiš za sve, ne u smislu plaćanja novcem, već nekom vrstom "žrtve" (ne volim da koristim ovu reč, ali nema druge). Na ovaj način će to obuhvatiti čitav tvoj život.

P: Da li broj ljudi u *školi* zavisi od količine stvorenog znanja?

O: Ne, on zavisi od broja ljudi koji imaju određen nivo bića i koji mogu da se staraju o drugim ljudima, uče ih, upućuju i tako dalje. Vi mislite da su *škole* kao pečurke u šumi, ali one se veoma razlikuju od pečuraka. *Škola* je rezultat dugog rada. Čak i ako uzmemo ovu sobu i nas kako sedimo ovde i razgovaramo, to je rezultat tridesetogodišnjeg rada mnogih ljudi i možda mnogih pre njih. To mora da bude uračunato.

Pored toga, za nas znanje znači znanje povezano sa mogućnošću razvoja bića. Ovo znanje mora da dode od druge *škole* i mora da bude vredno. Pretpostavimo da vam pokažem kako da naučite napamet datume rođenja svih francuskih predsednika, kakvu ćete korist od toga imati? Ipak se vrlo često to naziva znanjem.

P: Da li je razlog što ovo znanje ne može da bude dato a da se ne plati to što će ga ljudi koji ga uzimaju bez plaćanja izvitoperiti?

O: Jednostavno zato što će ga izgubiti, baciti, jer vrednovanje zavisi od plaćanja. Ne može se imati pravo vrednovanje stvari za koju se ne plati. Ako ona dode suviše lako, ne ceniš je. To je jedna strana, a sa druge strane, ako cenite neku stvar, nećete je pokloniti drugim ljudima. Šta vrednovanje znači? Ako shvatite kakav je napor uloženi

u to, koliko je ljudi radilo i koliko dugo, da bi vam dalo to znanje, nećete ga davati budzašto, jer im, pre svega, ono neće biti korisno ako ga imaju, a drugo, zašto bi ga dobili džabe? To bi bila najveća nepravda. To, međutim, ne može da se desi pošto oni ionako ne mogu da ga uzmu.

P: Koliko ja razumem, glavni cilj *škole* je da se proizvede nadčovek?

O: Nije mi poznato ništa o toj "proizvodnji nadčoveka". Ovo nije odgajalište nadčoveka.

P: U kakvom je odnosu prema kosmičkom poretku ideja o *školi*?

O: Ova *škola* – *škola* u kojoj vi možete da budete – jeste vrlo mala stvar. Ona može da vam pomogne, ali je previše smelo da sa svoje strane mislimo kako ona ima nekakvo kosmičko značenje. Veoma je lako razumeti ideju *škole* ako o njoj jednostavno razmišljate. Vi želite da imate određeno znanje, a ne možete da ga dobijete dok ne nadete *školu*, mislim *školu* koja je dobila ovo znanje od druge *škole*, ne znanje koje potiče od običnih ljudi. To je jedina ideja od koje možete da počnete.

P: Pre nekog vremena si pomenuo ljude višeg uma od kojih ovo znanje dolazi. Da li oni stvarao postoje, i kako da ih prepoznamo?

O: Ne možemo da ih prepoznamo ako oni ne žele da budu prepoznati. Ali, ako oni to žele, mogu da pokažu da su na drukčijem nivou. Ako sretnemo ljude višeg nivoa, nećemo prepoznati njihovo biće, ali možemo da prepoznamo njihovo znanje; mi znamo granice svog znanja, tako da možemo da vidimo kad neko zna više od nas. To je sve što je moguće za nas u sadašnjem stanju. Ali, mi ne možemo da vidimo da li je drugi čovek svestan ili nije, ili da li je svesniji od nas. On će izgledati isto, a često se dešava, a to je posebno zanimljivo, da ljudi koji su razvijeniji mogu da izgledaju manje svesni i možemo da smatramo da su još više mehanični od nas samih.

P: Da li *škole* postoje da bi imale opšti uticaj na druge ljude koji nisu u *školama*, ili u potpunosti iz sopstvenih razloga?

O: Rekao bih iz oba razloga, samo što ove dve stvari nisu protivrečne, jer kako *škole* mogu da imaju uticaja na ljude koji nisu u *školama*? Jedino njihovim pripremanjem za *školu*, ne na drugi način. Vidiš, glavna teškoća u razumevanju *školskih* sistema je ta što oni ne mogu da budu suviše razblaženi. Ako se razblaže, tada postaju svoja suprotnost, prestaju da išta znače, prestaju da imaju ikakvu svrhu.

P: Zar nisu škole u prošlosti uticale na čovečanstvo?

O: Kada su škole uticale na čovečanstvo, čovečanstvo je bilo veoma malo, a škole veoma velike. Sada je čovečanstvo veoma veliko, a škole veoma male. Na primer, škole koje su se nazivale raznim Misterijama uticale su u određenim periodima na život Grka, ali Grčka je bila vrlo mala zemlja. Egipat je takođe bio relativno mali, tako da je moglo da bude uticaja. Ali, kako može ova mala škola da utiče na čovečanstvo u sadašnje vreme? Ti pitaš bez razmišljanja. Sećam se kada je gospodin Gurdijev rekao da 200 svesnih ljudi može da utiče na čovečanstvo. Mi smo jednom računali šta to može da znači. Pretpostavimo da na svetu postoji jedan čovek broj 7; on mora da ima bar sto učenika, jer sam ne može da bude u kontaktu sa nižim stepenima. Tako, ako postoji jedan čovek broj 7, on mora da ima bar sto ljudi broj 6. Svaki od ovih ljudi broj 6 mora da ima bar sto ljudi broj 5, tako da to čini 10.000 ljudi broj 5. Svaki od ovih 10.000 ljudi broj 5 mora da ima najmanje sto ljudi broj 4 preko kojih može da ostvaruje kontakte sa drugim ljudima, tako da mora postojati 1.000.000 ljudi broj 4. Svaki od ovih ljudi broj 4 mora da ima bar sto ljudi broj 1, 2 i 3 koje poznaje i sa kojima može da radi; tako da to daje 100.000.000 ljudi broj 1, 2 i 3. To znači, čak i ako pretpostavimo da njih 1.000 čini jednu školu, da bi postojalo 100.000 škola. E pa, mi znamo sigurno da ne postoji toliki broj škola, tako da je nemoguće da se očekuje čovek broj 7, jer bi postojanje čoveka broj 7 značilo da bi škole kontrolisale život. Čak bi čovek broj 6 značio da škole kontrolišu svet. To podrazumeva da bi ljudi broj 7 i broj 6 u svetu mogli da postoje samo u posebnim uslovima, a to bi se videlo i znalo, zato što bi to značilo da škole kontrolišu život. A pošto znamo da su škole, ako sada postoje, veoma skrivene, u naše vreme to ne može da bude slučaj.

P: Da li si hteo da kažeš da čovek broj 7 ne može da postoji na ovoj planeti ili da on ne postoji pod sadašnjim uslovima?

O: Nisam rekao da on ne može da postoji. Rekao sam da možemo da imamo razloga da mislimo da on ne postoji, jer bi se njegovo postojanje pokazalo. Ali, to ne isključuje mogućnost da iz nekog razloga ljudi broj 7 mogu da postoje i da se ne pokazuju; samo je to manje verovatno.

POGLAVLJE XII

Neophodnost da se razlikuju važnije od manje važnih ideja sistema • Ograničenja bića • Mogućnosti za promenu bića • Domaćin, skitnica i ludak • Hasnamus • San i mogućnost buđenja • Uvidi i reči • Kako da se pojača emocionalni stav • Osećaj za razmeru • Pamćenje sebe • Znati i videti sebe • Biti ozbiljan • Borba protiv navika • Razumevanje mehaničnosti • Napori • Proučavanje sebe • Posmatranje sebe • Šokovi • Kako da budemo emocionalniji? • Ostvariti veći pritisak u radu • Obuka emocionalnog centra • Pozitivna osećanja • Prijatna i neprijatna osećanja • Povećati uvažavanje • Kako se javljaju nove stvari • Sporost razumevanja • Podizanje sopstvenog standarda

Sada je trenutak da o svemu što ste čuli razmislite iz perspektive toga šta je važnije, to jest, da potražite težište različitih ideja koje ste čuli i da pokušate da nadete glavne tačke, jer i tu, kao i u svemu drugom, postoje važnije i manje važne stvari. Postoje pomoćne stvari koje vam pomažu da razumete glavne, a postoje glavne stvari koje određuju celinu. Došlo je vreme da između njih napravimo razliku.

Prava pitanja, pravi problemi su oni koji se odnose na biće i promenu bića, kako da pronademo slabe strane svog bića i kako da se protiv njih borimo. Moramo da razumemo da je, pre nego što steknemo novo znanje, neophodno da uvidimo svoja ograničenja i činjenicu da su naša ograničenja zaista ograničenja našeg bića. Naše znanje ostaje na istom nivou. Ono raste u određenom pravcu, ali to je veoma ograničen rast. Moramo da uvidimo koliko je ograničeno polje u kome živimo, neprestano obmanjujući sebe, neprestano zamišlja-

jući da su stvari drugačije nego što jesu. Mi mislimo da je veoma lako da nešto promenimo, ali tek kad iskreno pokušamo, uvidamo da je to gotovo nemoguće. Ideja o promeni bića je najvažnija od svih. Teorije, sistemi i dijagrami su samo pomoć; oni pomažu da se koncentrišemo i ispravno razmišljamo; može, međutim, postojati samo jedan stvarni cilj, a to je promena našeg bića, jer ako želimo da promenimo nešto u svom razumevanju sveta, moramo da promenimo nešto u sebi.

Ono što je u vezi sa ovim zanimljivo i o čemu bih hteo da govorim, jeste podela ljudi prema mogućnostima za promenu bića. Takva podela postoji.

Ovo je posebno povezano sa idejom Puta. Sećate se da smo rekli da stepenište počinje od trenutka kad se čovek poveže sa C uticajima i da se Put ili Staza dostiže samo kad se čovek popne na njegov vrh. Jednom je postavljeno pitanje ko je u stanju da do tog stepeništa dođe, popne se njime i dostigne put. Gospodin Gurdijev je odgovorio koristeći rusku reč koja se na engleski može prevesti kao "domaćin" (*householder*). U indijskoj i budističkoj literaturi veoma je dobro definisan tip čoveka i način života koji nekoga može dovesti do promene bića. "Snataka" ili "domaćin" jednostavno znači – čovek koji vodi običan život. Takav čovek je sposoban da sumnja u uobičajene vrednosti; on može da sanja o mogućnosti razvoja; može da dospe u *školu*, bilo u kasnijem periodu života, bilo na njegovom početku i u stanju je da radi u *školi*. Samo među takvim ljudima nalaze se oni koji su u stanju da se popnu stepeništem i dostignu Put.

Ostale ljude g. Gurdijev je podelio u dve kategorije: prvu, "skitnice" i drugu, "ludake". Skitnice nisu obavezno siromašni ljudi; oni mogu da budu bogati a da u svom stavu prema životu i dalje ostanu skitnice. A ludak ne podrazumeva onog ko je sišao s uma; on može da bude i državnik ili profesor.

Ove dve kategorije nisu dobre za *školu* i neće ni biti zainteresovane za nju – skitnice zato što ih u suštini ne interesuje ništa, a ludaci zato što imaju lažne vrednosti. Zato će oni, ako pokušaju da se popnu stepeništem, jednostavno pasti i slomiti vrat.

Neophodno je najpre da se ove tri kategorije razumeju iz perspektive mogućnosti za promenu bića, mogućnosti za *školski* rad. Ova podela znači samo jednu stvar – da ljudi nisu u potpuno jednakom

položaju u odnosu na mogućnost za rad. Ima ljudi kod kojih postoji mogućnost za promenu bića; ima mnogo ljudi kod kojih je to praktično nemoguće, jer su svoje biće doveli u takvo stanje da u njima ne postoji polazna tačka; a ima i ljudi koji pripadaju četvrtoj kategoriji i koji su, na različite načine, već uništili sve mogućnosti da promene svoje biće. Ova podela nije paralelna nijednoj drugoj. Pripadnost jednoj od prve tri kategorije nije trajna i može da se izmeni, ali do rada čovek dolazi samo iz prve kategorije, ne iz druge ili treće; četvrta kategorija isključuje sve mogućnosti. Prema tome, iako su ljudi možda rođeni, da tako kažemo, sa istim pravima, oni svoja prava veoma lako gube.

Kad ove tri kategorije razumete i nadete ih u sopstvenom iskustvu, među poznanicima, u životu, u književnosti, razumećete i četvrtu kategoriju ljudi. U običnim okolnostima, u običnim vremenima, oni su jednostavno kriminalci ili pravi ludaci – ništa više. Ali, u određenim istorijskim periodima, takvi ljudi igraju vodeću ulogu; oni mogu da steknu moć i postanu veoma važni. Moramo, međutim, da ih na kratko ostavimo i koncentrišemo se na prve tri kategorije.

P: Da li je ta mogućnost za rast bića povezana sa voljnošću da se poslušaju određeni principi i zakoni?

O: Ne obavezno. Postoje različiti putevi. Na putu monaha, na primer, počinje se poslušnošću. Postoje dragi putevi koji ne počinju slušanjem, već proučavanjem i razumevanjem. Opšti zakoni se moraju poslušati, pošto nas oni prisiljavaju da to učinimo. Neke od njih možemo da izbegnemo jedino ako nam se razvije biće – drugog načina nema.

P: Sledi li iz toga da ljudi koji su povezani sa *školom*, makar i u maloj meri, pripadaju onima koji mogu da promene svoje biće?

O: Svakako; ako su zainteresovani za *školu* i iskreni u svom držanju prema *školi*, to pokazuje da pripadaju onima koji mogu da promene biće. Ali, u svakom od nas postoje osobine skitnice i ludaka. To što smo povezani sa *školom* ne znači da smo se tih osobina već oslobodili. One u nama igraju određenu ulogu i moramo da ih otkrijemo kad proučavamo biće; moramo da znamo na koji način one sprečavaju da radimo i moramo da se borimo protiv njih. Bez *škole* je to nemoguće. Kao što sam već rekao, skitnice ne samo da mogu da budu bogate, već mogu da imaju i veoma dobro mesto u društvu, a da

su još uvek skitnice. Ludaci mogu da budu veoma učeni ljudi i da zauzimaju veoma visoke položaje u životu, a da i dalje ostanu ludaci.

P: Da li je jedna od osobina ludaka da on neke stvari želi nesrazmerno u odnosu na druge, na takav način da bi to bilo štetno za njega kao celinu?

O: "Ludak" je čovek koji uvek trči za lažnim vrednostima, koji stvari ne razlikuje na ispravan način. On uvek misli formativno. Formativno mišljenje je uvek manjkavo, a ludaci su posebno odani formativnom mišljenju; to je, na ovaj ili onaj način, njihova glavna strast. Može da se bude formativan na mnogo raznih načina.

P: Da li je odlika skitnice u nama neka vrsta neodgovornosti koja je spremna da sve odbaci?

O: Potpuno tačno. Ponekad je to u veoma poetičnom vidu: "Na svetu nema vrednosti", "Ništa nije vredno ničega", "Sve je relativno" – to su im omiljene fraze. U suštini, međutim, skitnica nije toliko opasna. Ludak je opasniji, jer on podrazumeva lažne vrednosti i formativno mišljenje.

P: Šta određuje kojoj kategoriji čovek pripada?

O: Određeni stav prema životu, prema ljudima i određene mogućnosti koje ima. Tako je za sve tri kategorije. Četvrta kategorija je zasebna.

Što se tiče četvrte kategorije, daću vam par određenja. U sistemu ona ima poseban naziv koji se sastoji od dve turske reči. To je "hasnamus". Jedna od glavnih stvari u vezi sa "hasnamusom" je što on ne okleva da žrtvuje ljude ili stvori ogromnu količinu patnje samo radi zadovoljenja lične ambicije. Kako se "hasnamus" stvara, drugo je pitanje. On počinje formativnim mišljenjem, time što je i skitnica i ludak istovremeno. Još jedna definicija "hasnamusa" je da je on kristalisao na pogrešnim vodonicima. Ova kategorija ne može da vas interesuje praktično, jer sa takvim ljudima nemate posla; međutim, rezultate njihovog postojanja srećete.

Kao što sam rekao, za nas je važno da razumemo drugu i treću kategoriju, jer u sebi možemo da nađemo odlike obe, posebno treće. Da bismo se borili protiv druge, to jest skitnice, potrebna je *školska* i opšta unutrašnja disciplina, jer kod skitnice discipline nema. Ludak može da bude veoma disciplinovan, samo na pogrešan način – sve formativno. Zato je borba protiv formativnog mišljenja borba

protiv ludila, a stvaranje discipline i samodiscipline borba protiv skitnice u sebi.

Što se osobina prve vrste ljudi, domaćina, tiče – da počnemo time što je on veoma praktičan čovek; on nije formativan; mora da ima izvesnu meru discipline, jer inače ne bi bio ono što jeste. Prema tome, praktično mišljenje i samodisciplina odlike su prve kategorije. Takav čovek ove osobine poseduje dovoljno za običan život, ali ne i za rad, pa se zato one u radu moraju uvećavati i rasti. Domaćin je običan čovek, i to običan čovek koji u povoljnim okolnostima ima mogućnosti za razvoj.

P: Postoje li mogućnosti domaćina u svakome?

O: Ne u svakome. Već sam rekao da postoje ljudi koji su izgubili sposobnost za praktično mišljenje ili mogućnosti za razvoj. U tom slučaju su oni u potpunosti ludaci ili skitnice, zavisno od toga šta su izgubili.

P: Misliš li da je to od rođenja?

O: To ne znamo. O tome ne možemo da govorimo: možemo da govorimo samo o rezultatima. Znamo da u radu čovek mora da poseduje sposobnost za praktično mišljenje i praktično držanje, a mora da ima i dovoljno samodiscipline da bi prihvatio *školsku* disciplinu.

P: Šta podrazumevaš pod praktičnim mišljenjem?

O: Baš ono što se u običnom govoru zove praktičnim mišljenjem, to jest sposobnost da se računa sa stvarima u različitim okolnostima. Ista ta sposobnost može se primeniti na ideje u radu, *školske* principe, pravila, sve.

P: Izgleda da su ljudi koji spadaju u skitnice i ludake mnogo dalje od toga da uvažavaju istinu nego domaćin?

O: Za to nema garancije. Kako stvari stoje, u odnosu na to oni mogu da budu na potpuno istom nivou, ali im je potencijal različit. Kao mnogo šta drugo, ni ljudi se ne razlikuju u manifestaciji; među mehaničkim ljudima oni se ne razlikuju jedan od drugog. Mogućnosti su, međutim, različite. Neko može da postane drugačiji, neko ne može; neko može da se promeni samo ako se dogodi čudo, a neko pomoću sopstvenih napora i određene pomoći.

P: Kažeš da svi imamo delove skitnice, ludaka i domaćina?

O: Pokušaj da o ovome ne razmišljaš u tim terminima. Nadi sopstvene reči – šta se podrazumeva pod "domaćin", šta pod "skitni-

ca", a šta pod "ludak". Te reči nisu opis, one samo označavaju neke mogućnosti.

P: Ako se nekom ne dopada samodisciplina, da li je to opis?

O: Nije opis, samo osobina. Skitnica, pre svega, nema sistem vrednosti; dobro i zlo za nju ne postoje; zato, ili u vezi s tim, ona nema discipline. Ludak smatra vrednim ono što nije vredno, a ne smatra vrednim ono što jeste vredno. To su glavne osobine, ne opis. Domaćin ima bar neke vrednosti od kojih može da počne i izvestan praktičan stav prema životu. On zna da mora da radi da bi jeo.

P: Što se tiče četvrte kategorije ljudi, koji su uništili sve mogućnosti za razvoj, da li se takvo stanje u njima javlja zbog nekog oblika izuzetne sebičnosti?

O: Da, u najvećem broju slučajeva. Korisno je da se zna za tu kategoriju samo zato što ti ljudi ponekad u životu igraju važnu ulogu. Oni su, međutim, već ovde; niti možemo da im pomognemo, niti da ih uništimo.

Moramo da mislimo o sebi samima, sopstvenom stavu, a naročito o svom razumevanju. Jer ako razumemo, već je bolje; lakše prihvatamo takve ljude i znamo kakvi su njihovi putevi.

P: Da li je razlika između čoveka 1, 2, 3 i 4 konačna, ili, kao u slučaju skitnice, ludaka i domaćina imamo po deo od svakog?

O: Vidiš, kad posmatraš ideje na taj način i pomešaš ih, potpuno ih sebi pokvariš. Ove ideje su veoma važne. Najpre moraš da uzmeš jednu, sasvim zasebno, i pokušaš da je razumeš. Onda uzmi drugu i pokušaj da razumeš nju. Podela na čoveka broj 1, 2, 3 i tako dalje je jedna stvar i nije data kao paralelna bilo kojoj drugoj. Moraš da je proučavaš takvu kakva je – šta se podrazumeva pod čovekom broj 1, čovekom broj 2, čovekom broj 3, kakve su razne kombinacije toga, kako su oni pomešani i tako dalje.

Potom uzmi drugu ideju. Da bi razumeo šta se podrazumeva pod domaćinom, skitnicom, ludakom i daljim degradacijama, da tako kažemo, moraš da svaku posmatraš odvojeno. Ne možeš da ih uzmeš sve odjednom i o svima govoriš u jednom dahu. Ta podela je spomenuta u vezi sa mogućnošću razvoja. Moraš da shvatiš da je broj ljudi koji zbog stanja svog bića nisu u stanju da uvažavaju nijednu stvarnu ideju zaista ogroman.

P: Može li skitnica spolja da bude uspešna?

O: Ta reč je upotrebljena da opiše ljude za koje se u običnom životu smatra da su veoma blizu mogućnosti razvoja, iako su u stvarnosti veoma daleko od nje – dalje od sasvim običnih ljudi. Ljudi mogu da znaju mnogo lepih reči, da vrlo lako govore, a da opet budu veoma daleko od mogućnosti razvoja.

P: U čemu je značaj ideje predstavljene ovim trima kategorijama?

O: Važna stvar je da u svakom od nas, čak i ako imamo izvesne praktične stavove i određene vrednosti, jedan značajan deo nema vrednosti ili ima lažne vrednosti, baš kao skitnica i ludak.

P: Šta može da nam pomogne da to bolje razlikujemo?

O: Razdvoj mehaničko od svesnog u sebi, uvidi koliko je malo svesnog, koliko je retko ono na delu, a koliko je mehaničnost jaka – mehanički stavovi, mehaničke namere, mehaničke misli, mehaničke želje.

P: Koji je najbolji način da se radi na upoznavanju sebe?

O: Sećaš se da sam na početku rekao da postoje dva pravca u kojima naš razvoj može i mora da teče. Prvi je pravac znanja. To je razumljivo: moramo da uvećamo svoje znanje, jer ne znamo dovoljno ni o sebi ni o svetu. Drugi je pravac bića, pošto naše biće nije onakvo kakvo bi trebalo da bude, ne samo u smislu da smo napola razvijena stvorenja tako da naš nivo može da se podigne, već i u smislu da su neke stvari u nama nedovoljno razvijene čak i u našem sadašnjem stanju. Rekao sam, na primer, da su glavne osobine našeg bića da nismo jedno, da smo mnoštvo, da nismo svesni. To je neizbežno, ali se činjenica da mi to ne shvatamo može promeniti: mi to *možemo* da znamo. Možemo, na primer, da znamo da u svakom trenutku nijedno delo, nijedna misao ne potiče od celine – već samo iz malog dela nas. Toga možemo da postanemo svesni. Promena bića u najvećem broju slučajeva počinje time što postajemo svesni nečega čega ranije nismo bili svesni. I samo biće može da se razvija i raste; nivo našeg bića može da se promeni, a uporedo sa tim raste i naše znanje. Stvarni rad je rad na biću, ali znanje pomaže. Istovremeno je rad na znanju takode važan, a tu pomaže biće, jer u stanju u kome smo ne možemo da steknemo mnogo više znanja – ono bi se razlomilo i podelilo među raznim "ja". Ponekad ljudi više godina rade, stiču informacije, ali ne rade na biću. Potom odustaju od rada, ali ne mogu

da zaborave znanje koje su stekli i ono deluje u njima; njihovo biće, međutim, ne odgovara tome, pa im znanje postaje iskrivljeno.

Što se znanja tiče, morate takođe da razumete da u svakom ima tri čoveka – čovek broj 1, čovek broj 2 i čovek broj 3. Jedan od njih može da preovladuje, ali su u svakom trojica. Zato čak i u nama postoje tri vrste znanja. Deo našeg znanja je znanje čoveka broj 1, deo je znanje čoveka broj 2, a deo – znanje čoveka broj 3. Kad razdelite šta svaki od njih zna, videćete kako to može da zagospodari čovekom kod koga jedno od njih jako preteže.

Neke škole od početka počinju na pogrešan način i razvijaju imaginarnu osobine, kao što su vizije i slične stvari; rad na biću, međutim, zahteva stalni nadzor i znanje, jer inače mnoge stvari mogu da krenu pogrešnim putem: čovek može imaginarno smatrati za stvarno, i ako na biću ne radi na pravi način, njegov rad može da krene pogrešnim pravcem. Veoma je važno da se razume: uvek moraju da postoje ova dva pravca koji se međusobno potpomažu.

P: Rekao si da je jedna od osobina našeg bića da nikad nismo jedno. Sigurno smo u slučaju identifikacije jedno – nismo mnoštvo, mada možda na pogrešan način?

O: Da, ali to je samo jedna od mnogih grupa "ja"; to nije celina. A identifikacija praktično isključuje sva druga "ja". Čak i u uobičajenim okolnostima, ako se relativno ne identifikuješ, jedno "ja" može nešto da radi a druga da posmatraju i gledaju u istom pravcu, u najmanju ruku određen broj. U stanju identifikacije su ona, međutim, potpuno izbačena: jedno malo "ja" zauzima čitavo polje. To je karakteristika našeg bića – da jedno malo "ja" zove sebe "ja" podrazumevajući pod tim celinu. Zbog toga kažem da uvek kad kažemo "ja" lažemo i sebe i druge, jer to nije "ja" već samo jedna mala stvar koja zamišlja da je celina.

P: Šta je to u nama što ulaže napore?

O: Opet jedno od "ja" ili mala grupa "ja". Naš cilj je da budemo u stanju da u proučavanje i razvijanje sebe ulažemo prave napore većom grupom "ja", tako da ta mala grupa "ja" koja započinje samoproučavanje može da raste i posle izvesnog vremena postane dovoljno velika i jaka da upravlja čitavom stvari i održava pravac. Ona, međutim, na početku mora da bude uvežbana pomoću određene vrste proučavanja u svemu onom što nazivamo školskim radom. Ako

ta mala grupa "ja" sa kojom počinješ ne raste, nećeš imati dovoljno snage da nastaviš. Veliki broj ljudi započne ovaj rad, a potom ga napusti. Tu ništa ne može da se učini i ne može da se da nikakva prognoza. Posle izvesnog vremena sam ćeš videti imaš li dovoljno energije i interesovanja, jer su energija i napor neophodni za rad. Ako si pasivan, ne možeš da stekneš ni znanje ni biće. U odnosu na rad moraš da budeš aktivan.

Glavna stvar koja treba da se zapamti i o kojoj treba da se razmišlja u vezi sa promenom bića jeste san i mogućnost buđenja. Moraš u sebi da nađeš određene ideje, određene misli koje će te probuditi.

P: Postoje li neke ideje koje uvek bude čoveka – video sam da neke ideje jednog dana puno pomažu, a drugog ne?

O: Svakako, ali moraš da pronadeš stvari koje pomažu češće, određene *uvide*. Postoji velika razlika između uvida i reči. Kad jednom nešto spoznaš, znaš da je to istina. Potom to ne smeš da zaboraviš. Glavno pitanje mora da bude kako da se probudimo. Shvati da spavaš, da svi spavaju. Shvati potom da je jedini izlaz buđenje. Neophodno je da se koncentrišeš na jednu činjenicu – san i mogućnost buđenja. Ako o tome misliš i osećaš to, javlja se šansa. Sve dok do te spoznaje ne dođeš, šanse zaista nema. Možeš da pričaš o ovom sistemu, raznim svetovima, vodonicima, kosmosima i svemu drugom na isti način kao što pričaš o ostalim stvarima i ništa se neće dogoditi.

P: Kad bi čovek uvideo da spava...

O: "Kad bi" je već san. Svi snovi počinju sa "kad bi". Pokušaj da razmišljaš bez toga. Da, ta spoznaja je jedina stvar. Neophodno je da se nađu putevi za buđenje, a prethodno moraš da shvatiš šta je san.

P: Kako čovek može da razvije emocionalni stav prema idejama sistema?

O: Uporedi san i buđenje. Sve ideje rada počinju idejom sna i mogućnošću buđenja. Sve druge ideje, ideje u životu, mogu da budu oštromne, razrađene, ali su to ideje usnulih ljudi. Toliko smo navikli na te izmišljene ideje da posle izvesnog vremena ideje sistema uzimamo na istom nivou kao te druge ideje koje ne vode nikuda. Korisno je da svaki put kad se ovde sastanemo misliš da to može da bude poslednji put. Ne znamo šta može da nam donese sutra, ali obično ovo zaboravljamo. Ako to shvatiš, tvoj emocionalni stav će se razviti sam od sebe i bićeš u stanju da misliš o onom što je zaista važno.

Pokušaj da razmišljaš o relativnoj važnosti stvari. Neophodno je da se razume kako da pridemo tom problemu. Kako možeš da misliš o važnosti nečega ako nemaš materijala za poređenje? Da bi poredio, moraš da imaš različite stvari. Pokušaj da porediš ideje i principe rada sa stvarima u životu.

P: Izgleda da su te dve stvari potpuno različite.

O: Neće ti pomoći to što kažeš da su različite. Želimo da shvatimo šta je više, a šta manje važno, radi sebe, a ne radi akademskih ciljeva, pa zato to nije način da se počne. Nikad nećeš dobiti pravilnu razmeru, pravilan materijal za poređenje ako počneš na taj način. Razmisli i vidićeš.

P: Moj problem je što intelektualno prihvatom da je jedna stvar važna i korisna, a druga nevažna i nekorisna, ali nemam nikakav osećaj o tome.

O: Spoznaja će da donese osećanje. To mora češće da se shvata, da se poveže sa više stvari. Jednostavno pokušaj da u glavi manje ili više obnoviš ideje koje si čuo. Pronadi koje te od njih više privlače. Neke za tebe ostaju puke reči, a o drugima imaš praktična zapažanja i iskustva. To će ti pomoći.

P: Rečeno je da moramo da odbacimo sve što nije neophodno da bismo napredovali. Nalazim da je to veoma teško.

O: Meni izgleda da je to cilj u svemu. Ako radiš nešto da bi postigao određeni cilj, što manje nepotrebnih stvari radiš, svakako da ćeš biti bliže cilju. Ako, na primer, žuriš da uhvatiš voz, a istovremeno želiš da čitaš novine, propustićeš voz, a novine nećeš pročitati. Bolje je da novine poneseš sa sobom i čitaš ih u vozu. Nemoguće je, međutim, da se odbaci sve, a nemoguće stvari se ne zahtevaju. Ali, ostaje princip da imamo toliko nepotrebnih stvari koje smatramo obaveznim da možemo da ih malo smanjimo.

P: Da li je uobičajeno da čovek postaje manje zainteresovan za život kako postaje svesniji?

O: Zavisi šta podrazumevaš pod životom, jer taj izraz može da se tumači na mnogo različitih načina. Čovek može da bude zainteresovan za neku stranu života koja je apsolutno nespojiva sa drugim interesovanjima, ili pak može da bude zainteresovan za neku stranu života koja može da se poveže sa tim drugim interesima.

P: Izgleda da je želja od suštinske važnosti da bismo postali svesni; a zar želja ne može da postane prepreka svesti?

O: Želja je komplikovana stvar – ona je zaista kombinacija čitave serije misli, osećanja, pa čak i strahova. Želja da budemo svesni javlja se kad smo uplašeni od mehaničnosti. Najpre čovek može da shvati da je mašina, a potom da se od toga uplaši. Tada će da se pojavi želja.

P: Nedavno sam imao prilično depresivno osećanje da sam uprkos radu i dalje strahovito mehaničan.

O: Sigurno da smo mehanični i tu zasad ne možemo da učinimo ništa dok ne budemo sebe poznavali bolje, ne samo uopšteno, već lično, individualno, jer ima mnogo opštih stvari koje su svima zajedničke, a postoji veliki broj individualnih osobina. Najpre proučavamo opšte stvari, potom pojedinačne; a kad upoznamo sebe, razumećemo gde da počnemo. Sada samo pokušavamo da činimo osnovne stvari, više radi proučavanja sebe nego radi rezultata.

P: Kako čovek može da sanira periode slabosti, onda kada ideje sistema nemaju snage?

O: Sve se odvija u talasima – gore i dole. Neophodno je da se dovoljno zapamti i da se čovek dovoljno uzdigne, da tako kažemo, da u momentima depresije ne bi izgubio nit, ne bi zaboravio ono što je bilo.

P: Šta da radimo umesto da osećamo depresiju koja se javlja kad iluzije nestanu?

O: Depresija može poticati od drugih iluzija koje zauzimaju mesto onih koje su iščezle. Prethodne iluzije bile su pune nade, a druge iluzije mogu biti pune očajanja – to je sve.

P: Kako da osnažimo i učvrstimo trenutke kad nešto osećamo i želimo da radimo i upotrebimo ih u trenucima kad ne želimo da radimo?

O: Pokušavajući da te trenutke povežemo. Kad si u takvom stanju da želiš da radiš, zapamti druge trenutke kad si bio u istom stanju i stvori između njih mentalnu vezu.

P: Da li će to sa sobom doneti podsticaj za rad?

O: U ovom sistemu podsticaj mora da dođe od uviđanja tvoje sadašnje situacije i mogućnosti za promenu. Ili, to može da bude još jednostavnije. Podsticaj na rad može doneti uvid da je moguće da znaš više nego što znaš sad. Ovo drugo se odnosi na znanje, a prvo na biće. Ti zapravo moraš da imaš oba i sve to mora da se potvrdi.

Vrlo brzo nakon što si počeo da radiš, uviđaš da si počeo da stižeš određena znanja koja otvaraju nove mogućnosti razumevanja. To neće izmaći nikom ako se u radu zaista trudi. A posle izvesnog vremena ćemo u sebi primetiti promene koje ne možemo da opišemo, ali koje će proizvesti sasvim drugačije stavove. To je neizbežno, pa zato čoveku daje određeno vrednovanje i određeno razumevanje da nešto stiže i nekuda se kreće, a ne stoji u mestu.

P: Kako čovek može da osnaži odluke?

O: To zavisi od odluka. Na prvom mestu treba da se zna šta je više, a šta manje važno. Ako naučiš da to razlikuješ, odluke neće biti teške. Moraš da naučiš da na našem nivou razlikuješ mehaničko od svesnog. Stvari koje su povezane sa radom mogu biti svesne. Stvari povezane sa pogodnostima, dobiti, zadovoljstvom, profitom, jesu mehaničke. A tu je i druga strana. Ako je rezultat odluke zaista važan i povezan sa tvojim radom, imaš pravo da tražiš savet. U tom slučaju posebno moraš da se trudiš da ne odlučuješ sam.

P: Osećam da moj stav prema radu zahteva potpunu promenu. Sistem je važan samo jednom "ja" – druga ne žele da uče ili da se menjaju. Postoji li neki način na koji mi se može pomoći kako bih želeo da radim?

O: Ali, ko će to da uradi ako je samo jedno "ja" zainteresovano a ostala nisu? Govoriš kao da si ti nešto različito od tih "ja". Jedno "ja" može da odluči, ali će isplivati drugo i za to nećeš znati. Situacija jeste takva, a ti moraš da pokušaš da učiniš sve što možeš. Ne sanjaj o stvarima koje ne možeš da učiniš i ne pokušavaj da uradiš više nego što možeš. Niko ti ne može pomoći da želiš da radiš, to moraš da želiš sam, ali ako ne činiš ono što možeš, popustićeš i radićeš sve manje i manje. Ako pokušavaš da pamtiš sebe i da zaustaviš misli tri ili četiri puta dnevno, to će ti veoma brzo dati energiju – samo, to moraš da radiš redovno. Kako možemo da povećamo svoju sposobnost za rad? Samo radom, drugog načina nema. Ako naučiš da ulažeš male napore imaćeš male rezultate, ako ulažeš veće napore rezultati će biti veći.

P: Kako možemo da budemo sigurni da je stvarna prednost ako je čovek više svestan, a manje mehaničan?

O: To moraš sam da otkriješ; nadi razloge za to. Prvo pokušaj da razumeš šta znači biti svesniji i manje mehaničan. Onda odluči – sa-

mo će tada to imati pravu težinu. Ako odgovorim ja, to će biti moje mišljenje. Ima stvari koje čovek mora da odluči sam za sebe i samo tada one mogu imati pravo značenje i može se pokazati pravo razumevanje.

Mi ne znamo šta znači postati svestan. Takođe, mi ne znamo ni svoje sadašnje stanje jer živimo u iluzijama. Kad bismo se oslobodili iluzija, bilo bi moguće da dobijemo jak podsticaj da izađemo iz ovog stanja i da se promenimo. Ne može se u potpunosti opisati šta ta promena znači, a bolje je i da ne pokušavamo, jer je fantazija u nama uvek spremna da proradi i da nas obmane. Bolje je da proučiš svoje sadašnje stanje. Ako to učiniš, ne gubiš ništa, jer mi nemamo šta da izgubimo.

P: Ponekad mi se čini da nemam osećaj za razmeru. Kako mogu da pokušam da to popravim?

O: U tome je stvar! To je cilj čitavog rada. Sve što činimo ima za cilj da steknemo smisao za pravu razmeru. Ne možeš ga, međutim, imati pre nego što počneš da radiš, pa je prema tome neophodno da radiš, a onda ćeš, kao rezultat rada, steći bolji osećaj za razmeru.

P: Nalazim da je najveća teškoća da se pronade veza između našeg običnog života i ozbiljnog rada u sistemu. Kakva je ta veza?

O: Nema potrebe da se traži veza jer ti ovaj sistem daje mogućnost da odmah počneš da radiš, baš takav kakav si. Istovremeno, kad počneš da misliš o mogućim rezultatima rada i tome šta se dešava ako uopšte ne radiš, videćeš da su to dve sasvim različite stvari. U jednom se slučaju sve događa, a u drugom slučaju moraš da budeš svestan da bi delovao u skladu sa onim što znaš. Između te dve stvari nema veze; kakava veza može da postoji između normalnosti i ludila?

P: Da li promena bića oslobada čoveka od spoljašnjih događaja?

O: To moraš da otkriješ u sopstvenom iskustvu. Što si više u sebi jedinstven i što si svesniji, manje ćeš zavisiti od okolnosti. Bolje ćeš ih razumeti, bolje pronalaziti svoj put, pa ćeš, prema tome, postajati slobodniji. Što se tiče onoga što se događa kasnije, to mora da se iskusi na narednim stupnjevima. Beskorisno je da se o tome govori teorijski. Na osnovu svega što sam rekao možeš da prosудиš da pokušavam da te dovedem do praktičnih stvari.

P: U nekim životnim okolnostima pamćenje sebe je mnogo teže. Treba li takve okolnosti da izbegavamo?

O: Greška je da se misli da životne okolnosti, to jest spoljašnje okolnosti, mogu na sve da utiču i sve da promene. To je iluzija. Što se tiče toga da li da ih izbegavamo ili ne – pokušaj da ih izbegneš, ili pokušaj da ih smatraš ulogom koju moraš da odigraš. Međutim, ako uspeš da ih izbegneš, videćeš da se ništa nije promenilo; izuzetaka može biti, ali opšta ravnoteža uglavnom ostaje.

P: Ako smo potpuno slabi i nemamo snage, iz kakvog izvora crpimo tu snagu koja je potrebna da se počne rad na sebi?

O: Mi imamo određenu snagu. Kad bismo bili samo slabi, ne bismo mogli ništa da učinimo; kad uopšte ne bismo imali snage, rad nas ne bi ni zanimao. Ako uvidimo svoju situaciju, već imamo određenu snagu, a novo znanje povećava tu snagu. Prema tome, imamo sasvim dovoljno da počnemo. Kasnije, snaga dolazi od novih napora.

P: Nalazim da je veoma teško da se radi na ispravan način jer ne vidim koja vrsta napora je ispravna u jednom, a koja u drugom trenutku.

O: Uvek je ispravno da pokušavaš da pamtiš sebe, ukoliko možeš da se nateraš da to pokušaš. Ako želiš da pamtiš sebe, najbolje je da o sebi ne misliš. Sve dok misliš o sebi, nećeš pamtiti sebe. Teško je da se rečima objasni ta razlika. To je kao kad o sebi misliš na jednoj osnovi, a pokušavaš da pamtiš sebe na drugoj. Shvataš da ne pamtiš sebe, da nisi svestan i pamteći to odsustvo svesti, počinješ da pamtiš sebe. Nisam u stanju da to bolje objasnim. Ispravan metod nećeš pogoditi odjednom, ali ako izvesno vreme pokušavaš, otkrićeš određeni pravac misli koji će ti pomoći. Tada ćeš otkriti da ako o određenoj stvari misliš na određeni način, to te navodi da pamtiš sebe. To je prvi korak ka svesti.

P: U određenim trenučima ne znam da li pamtim sebe ili ne.

O: Dovoljno je da znaš da ne pamtiš. Uхвати trenutak kad si naročito daleko od pamćenja sebe – u tom trenutku ćeš pamtiti sebe.

P: Ako kažem sebi "Pamtiću sebe ..."?

O: Ništa se neće desiti; ne može se početi na taj način. Ili misli o nečem što će doneti pamćenje sebe, ili shvati da ne pamtiš sebe.

P: Sada, u ovom trenutku, vidim da na pamtim sebe, ali to ne ide dalje.

O: Idi dublje – to je dovoljno. Uviđaj sve više i više, sve dublje i dublje, da ni ti, ni drugi ljudi, da niko ne pamti sebe. To će ti pre od bilo čega drugog doneti pamćenje sebe. Naša teškoća u pamćenju sebe uglavnom proističe iz nedostatka uvida da ne pamtimo sebe. Kasnije u to mogu da uđu mnoge druge stvari, ali ako pokušavaš da ih sve odjednom imaš, nećeš dobiti ništa. Pokušaj da posmatraš kako ti prolazi vreme. Pretpostavimo da si u pozorištu, ili si ovde, ili ideš da posetiš prijatelje; potom, kad se vratiš kući, upitaj se da li si bio svestan sebe, i uvidećeš da nisi. Ili, ako si u autobusu, kad izađeš upitaj se šta se dešavalo usput. Uvidećeš da po prirodi stvari nikad ne pamtiš sebe – moraš sebe da *navedeš* da to učiniš.

P: Kako se onda javljaju slučajni bljeskovi pamćenja sebe?

O: To može biti intenzivni rad centara, posebno kad jedna funkcija posmatra drugu. Kad jedan centar posmatra drugi centar, utisci mogu biti dovoljno jaki i dovoljno suprotstavljeni, ili dovoljno od pomoći da dovedu do pamćenja sebe. Mnoge od tih stvari možeš da namerno stvoriš, pošto ne možeš da računaš da ćeš svest o sebi steći pomoću slučaja.

P: Izgleda mi da nije dovoljno to što nas uveravaš da ćemo stanje svesti o sebi znati po njegovom posebnom ukusu i želim da znam kako možemo da ga prepoznamo intelektualno, ne rizikujući da se umešaju osećanja ili subjektivna misao.

O: Osećanje ne znači mešanje. Intelektualna funkcija može da te vodi do određenog stepena; dalje moraš da putuješ osećanjima. Što se tiče svesti o sebi koja predstavlja više stanje svesti, ne može se reći da je to iskustvo sigurno moguće ili lako dostupno, pošto ono znači promenu bića; prema tome, teško je mehaničkom čoveku reći kako će se osećati i gledati na stvari kad postane svesniji. On spava. Kako može da se kaže šta će osetiti ili učiniti kad se probudi?

Ne možemo da načinimo prvi korak prema višim stanjima zato što ima mnogo stvari od kojih ne želimo da odustanemo. Svako od nas savršeno dobro zna od čega mora da odustane, ali niko ne želi da to učini. U odnosu na pamćenje sebe to je, međutim, mnogo jednostavnije; ako čovek zaista pokušava na sve moguće načine, primetiće razliku između svog stanja i stanja čoveka koji ne pokušava da pamti sebe.

P: Kad pokušavam da pamtim sebe, ponekad mi se predstava o vremenu promeni. Da li je to iluzija?

O: To je sasvim moguće, ali u odnosu na pamćenje sebe ne smemo da razmišljamo o dodatnim rezultatima, sporednim rezultatima. Moramo da mislimo samo o konačnoj činjenici da ne pamtimo sebe, što znači da spavamo, i da želimo da pamtimo sebe, što bi značilo da smo budni. Možda će se tada subjektivni osećaj za vreme i mnoge druge stvari promeniti, ali to nije važno. Ono što je važno je činjenica da spavamo i važan je napor da se probudimo.

P: Kako mogu da izgradim stvarni pravac, čvršći cilj?

O: Opet na isti način – izgrađujući sebe. Možeš da budeš jači od sebe.

P: Ali mi smo zbir različitih "ja". Kako da znamo kome "ja" da verujemo?

O: Ne možemo da znamo – takvo je naše stanje. Imamo posla sa sobom ovakvi kakvi smo dok se ne promenimo, ali mi radimo sa idejom o mogućoj promeni, i što više uvidamo u kakvom smo beznadežnom stanju, imaćemo više energije da činimo napore da se promenimo.

P: Dok je veoma lako da razumem koliko sam mehaničan u najvećem broju slučajeva, teško mi je da sa time pomirim to što se ne ponašam u skladu sa svojim uvidom. Da li je ovo rezultat nesavršenog razumevanja tog poređenja?

O: Ne. Vidiš, lako je da se mehaničnost razume umom. Uvek je, međutim, veoma teško da je vidimo u činjenicama, u stvarima, da vidimo kako se uvek sve događa. Za to treba vremena.

P: Zašto možemo da vidimo neke greške koje se stalno ponavljaju ali ne možemo da ih prekinemo dok nam neko ne ukaže na njih?

O: Čak ni to neće pomoći. Možeš da nastaviš da ih praviš svakog dana sve dok ne otkriješ uzrok. Možda to zavisi od nekih drugih stvari, a te druge stvari opet od nekih drugih i tako dalje. Za sve što želiš da promeniš moraš da pronadeš početak. Sada, međutim, ne govorimo o promeni. Govorimo samo o proučavanju. Promena zahteva više. Naravno, ako uvidiš nešto sasvim očigledno, moraš da pokušaš da ga promeniš, ali to uglavnom radi posmatranja sebe, jer ako se nešto uvek dešava na mehanički način, ne možeš čak ni da ga posmatraš.

P: Najosnovnija ideja ovog sistema je promena sebe, zar ne?

O: Najpre je neophodno da znamo šta da promenimo. Najosnovnija stvar je da poznajemo sebe, iako, kao što smo na samom početku

čuli, ne možemo da upoznamo sebe ako se neke stvari ne promene, jer u našem uobičajenom stanju imamo veoma jak otpor prema bilo kakvoj vrsti promene ili rada. Ljudi koji jedino žele da znaju a ne odobravaju promene nikad neće naučiti da poznaju sebe, baš kao što i ljudi koji jedino žele da intelektualno prouče sistem ne dobijaju ništa i vrlo brzo odlaze. Upoznati sebe, međutim, jeste dug proces. Najpre moramo da proučavamo.

P: Da li ne smemo da očekujemo nikakve rezultate od svoga rada?

O: Kakva je korist ako radimo bez rezultata? Oni se, međutim, ne mogu očekivati suviše brzo, ne mogu se očekivati trenutni rezultati. Ako posadiš grančicu u zemlju, ne možeš iduće godine da očekuješ veliko drvo. Rast je proces.

P: Pre izvesnog vremena si rekao da čovek mora da vidi sebe pre nego što može da upozna sebe. Da li videti sebe znači kombinaciju posmatranja sebe i pamćenja sebe?

O: Ne, znači samo imati ispravnu sliku o sebi. Pre nego što to stekneš, ne možeš da započneš nikakav ozbiljan rad, možeš samo da proučavaš, pa čak i to će biti delimično.

P: Vrlo je teško da se čovek uveri da govori istinu o sebi.

O: Da. Zato sam i rekao da prvo vidimo, a ne upoznamo sebe. O sebi imamo razne slike; moramo da ih vidimo, jednu za drugom, a potom ih uporedimo. Ne možemo, međutim, na prvi pogled da kažemo koja je ispravna. To se može proveriti samo ponovljenim iskustvima. To je ono što smo, u prvoj grupi u Petrogradu, nazivali pravljenjem mentalnih fotografija sebe dok se pripremamo da vidimo sebe.

P: Zar ne može i ponovljeno iskustvo takode da bude pogrešno?

O: Da, sebe možemo da obmanjujemo čak i na taj način. Ali kad se pojavi emocionalni element – savest – to će biti potvrda.

P: Kako se prave te mentalne fotografije?

O: Bez fotoaparata. Pogledaj kako izgledaš, kako te ljudi vide u ovom ili onom skupu okolnosti. To moraš da uradiš sam, iako ponekad može da bude korisno da druge ljude pitaš kakvi su im utisci o tebi, jer svi o sebi imamo pogrešnu sliku. Svi stojimo pred ogledalom i umesto sebe vidimo nekog drugog. Ako tako uradiš, steći ćeš predstavu o svojim ulogama. One su često razdeljene odbojnicima, tako da iz jedne uloge ne možemo da vidimo drugu.

P: Da li videti sebe znači videti istovremeno svoje greške i šta da učinimo u vezi s tim?

O: Ponekad može biti tako. Ti, međutim, opet pokušavaš da dobiješ definiciju i objašnjenje, a ja govorim o stvarnoj praksi, ne o definicijama ili prevodenju reči. Govorim o *stvarnom* viđenju sebe. Pretpostavimo da govoriš o nekoj slici koju nikad nisi video i za koju si samo čuo. Možeš da saznaš o toj slici sve što je moguće da se zna o njoj, ali ako je nisi video, moraš pre svega to da učiniš i proveriš sve što si čuo. Videti sebe ne znači videti sebe uvek. Sebe vidiš izvesno vreme; potom prestaješ da vidiš.

Čoveku se ne može ozbiljno govoriti dok ne počne da vidi sebe, ili, dok u najmanju ruku ne shvati da ne vidi sebe i da je neophodno da se oko toga potruđi.

P: Jednom si rekao da je neophodno da se bude ozbiljan u odnosu na rad. Šta znači biti ozbiljan?

O: Najpre je neophodno da se razdvoje dve stvari: biti ozbiljan i uzimati stvari ozbiljno. Razmišljajući o ovome ljudi obično misle kako da ozbiljno uzmu stvari, i koje stvari, a nikad ne misle o tome šta znači biti ozbiljan. Ja ću ti reći šta to znači. Biti ozbiljan znači ne uzimati ništa ozbiljno – sa izuzetkom stvari za koje sigurno znaš da su važne u odnosu na ono što želiš. To izgleda suviše malo, ali kad ga primeniš u praksi videćeš da je to jedino rešenje i najneophodnija stvar.

Vidiš, ljudi koji *nisu*, iz te perspektive se ne mogu uzeti ozbiljno. Oni su jednog trenutka ozbiljni, narednog trenutka zaboravljaju sve, pa onda opet pokušavaju da nešto pronadu, a u sledećem trenutku su potpuno zadovoljni onim što imaju. To znači da oni *nisu* – oni ne postoje. Najpre moraju da postoje.

P: Rekao si da određena negativna osećanja čine rad nemogućim. Znači li to da ona moraju da budu potpuno iskorenjena pre nego što čovek počne, i šta podrazumevaš pod ozbiljnim radom?

O: Pod ozbiljnim radom se ne podrazumeva samo proučavanje, već i promena. Najpre moraš da proučiš određene stvari, potom radiš na tome da ih promeniš. Međutim, pošto čak i proučavanje ne može da se odvija bez određene promene, budući da proces proučavanja i proces promene nisu potpuno odvojeni, proučavanje ozbiljnije od onog na samom početku već može da se nazove oz-

biljnim radom. Ozbiljan rad je uz određena negativna osećanja nemoguć, jer će ona pokvariti sve rezultate: jedan tvoj deo će raditi, a drugi će to kvariti. Prema tome, ako ovaj rad započneš a da nisi pobedio određena negativna osećanja, posle izvesnog vremena možeš da se nađeš u još gorem stanju nego ranije. Dogadalo se više puta da su ljudi sebi onemogućili nastavak rada jer su želeli da zadrže svoja negativna osećanja. Bilo je trenutaka kad su to uvidali, ali tada nisu uložili dovoljan napor, a kasnije su negativna osećanja postala jača.

P: Šta čini da ljudi ulažu napore?

O: Dve stvari: ako žele da nešto dobiju ili ako žele da se nečega otarase. Samo, u uobičajenim okolnostima, bez znanja, ljudi ne znaju čega mogu da se oslobode ili šta mogu da dobiju.

P: Mora li čovek da ima dugu obuku?

O: U životu sve ima svoje vreme i ako čovek suviše dugo čeka, stvar postaje beskorisna i mogu da se dobiju samo loši rezultati. S vremena na vreme se pojavljuju prečice i, ako ih propustimo, posle izvesnog vremena prestaju da se javljaju. Neophodno je da se zapamti sve što je u različitim prilikama rečeno o naporu, jer je napor osnova rada; što više napora ulažemo, više možemo da očekujemo. Mi želimo veoma krupne stvari; mi i ne shvatamo koliko su krupne stvari koje želimo. U početku su napori mali zato što u običnom životu ne ulažemo napore; u životu se čini sve da se izbegne rad, pa je zato teško da se shvati i prihvati neophodnost napora. Svi naši načini razmišljanja i rada teže da izgube napor po svaku cenu.

P: Što se tiče promene bića – izgleda da je samo pomoću napora moguće da se učini nešto drugačije. To je, znači, začarani krug jer ništa ne možeš da učiniš drugačije, zato što ti se biće nije promenilo.

O: Ne, tako je u životu, ali ne i u *školi*. U bilo kom sistemu ili *školi* to je drugačije. U običnom životu čovek ne može ništa da promeni – načinimo jedan korak desno i jedan korak levo, a situacija ostaje ista. Ali, ako čovek radi u *školskim* uslovima, to nije isto. Ako čovek radi brzo, promena će biti brza; ako radi veoma malo i promena će biti u skladu s tim. Ne možeš da kupiš veliku kuću za par novčića – moraš da je platiš onoliko koliko košta. Jednostavno misli o tome na sledeći način: koliko plaćaš, a koliko promenu očekuješ?

Pričali smo dovoljno i možemo da razumemo dovoljno. Moramo da vidimo koliko plaćamo, a tada ćemo videti koliko možemo da dobijemo. Ne možemo da očekujemo više. Da li je to jasno? Koliko zaista napora ulažemo? Ako obmanjujemo sebe, ne možemo to da znamo, ali ako se ne obmanjujemo, možemo da vidimo koliko možemo da očekujemo.

Napor sam po sebi neće pomoći, jer ne znaš u kom pravcu da ulažeš napor. Zato je neophodna škola. Ovakav kakav je, čovek može da nauči mnoge stvari ako mu se one pokažu i objasne, ali ako ih dobije sam od sebe, dobiće ih na pogrešan način i praviće greške, ili ih jednostavno neće dobiti. Da nismo takvi, škole ne bi ni bile neophodne – bar neki ljudi bi te stvari mogli da dobiju sami. To, međutim, nije moguće; niko to ne može.

P: Onda se ne može mnogo dobiti od knjiga?

O: Mogu se dobiti neke ideje, ali čovek dobija jednu, a propušta deset drugih stvari. Zapravo, postoje knjige u kojima su zapisane veoma duboke tajne, ali ljudi mogu da ih čitaju a da do tih tajni nikad ne dođu. To je potpuno sigurno. To je, opet, povezano sa osnovnom idejom da razumevanje ne zavisi samo od znanja, već i od bića. Zato nam je potrebna škola. U školi ne možeš da obmanjuješ sebe i u školi ti mogu objasniti zašto nisi u stanju da razumeš. To znači da u tebi postoji nešto što moraš da pobediš da bi razumeo više. Mi ne vidimo sebe, ali uz određenu pomoć, uz proučavanje, možemo da vidimo mnogo više. Postoje različiti stepeni videnja.

P: Sigurno, ako čovek odluči...?

O: To je samo reč. Kad bi bio jači, bio bi u stanju da donosiš odluke. Ovakav kakav si, možeš da doneseš koliko god hoćeš odluka i nastavićeš da o odlukama samo pričaš. Osnovna stvar je naša slabost u svemu. Možemo da imamo prekrasne planove, možemo da kažemo da znamo šta hoćemo, možemo čak da imamo i cilj, ali ne možemo da "učinimo" ništa. Zato moramo da učimo. Najpre moramo da naučimo kako da činimo male stvari, korak po korak. Moramo da počnemo malim naporima. Ako ne uložimo male napore, ostaćemo isti – jednog trenutka ovde, sledećeg onde. Ako, međutim, ulažemo male napore i pamtimo ih, to će stvoriti pravac.

P: Koji je najbolji način da se ulože naponi u trenutku kad čovek oseća želju da se promeni?

O: Neophodno je da znaš u kom smislu govoriš o promeni. Napori takode ne mogu da se opišu. Kada čovek razume svoju situaciju, unutrašnje protivrečnosti i mnoge druge stvari mu daju dovoljan podsticaj da ulaže napor. Zato ono što čoveku daje podsticaj jeste uvid da spava, da je iznutra podeljen, da ima odbojnice, negativnosti i da su takve stvari neprijatne.

P: Ako bih mislio da sam se nešto malo promenio otkad sam počeo da dolazim na ova predavanja, da li bi to bila fantazija?

O: Ne. Sigurno da si se promenio, jer si počeo da razumevaš određene stvari koje ranije ne bi mogao da razumeš. Ali, to možda neće biti dovoljno. Svaka sitnica koju naučiš nešto menja; ali, možda je potrebna veća promena. Vidiš, to je uvek velika promena kad se poredi sa tim kakve bi stvari bile bez nje; ali, promena možda neće biti dovoljno velika iz perspektive još veće promene, ili sticanja nečeg drugog, jer promena ne dolazi sama po sebi. Ona dolazi kao rezultat određenog napora u određenom pravcu. Potreba za naporom uvek ostaje. Proučavanje je nemoguće bez određene borbe, jer postoje mnoge mehaničke stvari koje se u nama odvijaju, a koje se ne mogu iskoristiti u procesu sticanja kontrole.

P: Gde je znak koji pokazuje da li smo se promenili ili ne?

O: O tome se može reći mnogo stvari. Teško je to učiniti, ali ako bi mogao da zamisliš šta bi ti se dogodilo da nisi povezan ni sa kakvom vrstom rada, ako bi mogao da uporediš sebe sa tim kakav bi bio, to bi ti dalo odgovor na pitanje.

P: Zar neće čovek, boreći se da se promeni, razvijati sve više i više raznih "ja"?

O: Ti i dalje imaš mnogo "ja", ona neće nestati, ali ćeš biti u stanju da njima vladaš i da ih urediš na određeni način.

P: Rečeno nam je da je korisno da se borimo protiv mehaničkih navika, ali je takode napomenuto da nije mudro da pokušavamo da izmenimo stvari. Može li se to dalje razjasniti?

O: Ono što sam rekao o tome da ne pokušavamo da izmenimo stvari odnosilo se na ljude u uobičajenim životnim uslovima bez škole, bez discipline, bez metoda rada. Rekao sam da u običnom životu ljudi ne mogu ništa u sebi da promene, jer promenom jedne stvari nesvesno menjaju drugu. Bez znanja kako da se uradi, to je potpuno beskorisno. U radu, međutim, posebno posle izvesnog vre-

mena, ta opasnost više ne postoji, jer time što čini sve što mu se savetuje, čovek izbegava tu mogućnost pogrešne promene, pošto se pogrešne promene uvek dešavaju u nekoj od beskorisnih funkcija. Ako čovek nešto promeni na uobičajeni način, on počinje da više laže, ili se više identifikuje, ili više izražava negativna osećanja, jer je na te stvari najlakše uticati. U radu, međutim, imamo mnoge čuvare, iznad svega pamćenje sebe, koji će zaustaviti druge mehaničke stvari koje hoće da zauzmu mesto one mehaničke stvari koju smo uništili. Pored toga, moraš da razumeš da je, da bi se nešto promenilo, neophodno znati kako su stvari povezane i kako da se to uradi, a čovek to ne može da uradi dok mu se ne objasni kako da počne. Postoje određene tačke gde čovek može da počne, i da bi zaista promenio nešto, on mora da sledi put koji mu je pokazan. Na primer, neophodno je da izmenimo svoj pogrešan način mišljenja, da svoje mišljenje učinimo manje formativnim. Najpre, međutim, moramo da nademo primere formativnog mišljenja. Potom možemo da se borimo sa izražavanjem negativnih osećanja, pridavanjem značaja, fantazijom – sve su to načini da se borimo protiv navika. U isto vreme možeš takode da se boriš sa drugim navikama, ali će tvoja borba služiti samo posmatranju sebe, jer ne možeš da ih promeniš. Možeš da ih promeniš samo pomoću pravaca koji su naznačeni. Da bi se sa navikama borilo direktno i da bi se dobili pravi rezultati, neophodno je više znanja – ti još ne znaš dovoljno. To, međutim, neće naneti štetu, jer će taj napor biti uravnotežen pamćenjem sebe.

P: Zašto niko sam nije otkrio tačku od koje može da počne?

O: Zato što jedno "ja" nešto otkrije, ali se u sledećem trenutku drugo "ja" zainteresuje za nešto drugo i odnese svu energiju; potom, dok deluje drugo "ja", ispliva treće "ja", i tako dalje. Čovek neprestano trči u različitim pravcima. Mi ne shvatamo značaj te činjenice.

P: Ne vidim kako čovek može bilo gde da dospe dok ne pokuša da se suprotstavi navikama i da promeni svoj svakodnevni život.

O: Da, svakako da čovek s tim mora da učini nešto. Pitanje je šta on mora da promeni. Ljudi uvek pokušavaju da izmene stvari koje nisu važne, a ono što je važno se previda i odlaže za sutra.

P: Postoji li bilo koja dobra navika?

O: Navike motoričkog i instinktivnog centra mogu da budu dobre navike. Navike u intelektualnom ili emocionalnom centru nikad ne mogu biti korisne.

P: Da li su sve navike oblik identifikacije?

O: Neke navike su sasvim uobičajene i neškodljive, ali ako počneš da im postavljaš prepreke, to će ti dati dobar materijal za posmatanje sebe i bićeš u stanju da prepoznaš identifikaciju kad se pojavi. Ta borba uvodi trenje, a bez trenja ne bi primećivao sebe, živeo bi kao da si u gustoj magli, ne primećujući to. Naredni korak, međutim, zavisi od tvoje odluke – to trenje može jednostavno da te razdraži, ili možeš da ga upotrebiš.

P: Zar ne bi trebalo da činimo što je manje moguće na našem sadašnjem stanju svesti?

O: Moramo da proučavamo sebe. Ne možemo ništa da učinimo dok ne budemo znali: najpre moramo da znamo kakvi smo i šta da činimo. U ovim predavanjima sam vam već dao nekoliko stvari koje možete da učinite.

Čovek može da prouči sebe ovakvog kakav jeste. Veoma je važno da se to prouči. I, opet ponavljam, od samih prvih koraka čovek mora da pokuša da promeni određene stvari, jer u našem haotičnom stanju ne možemo čak ni da proučimo sebe. Moramo da napravimo neki red. Hoćemo da napravimo inventar u svojoj kući i zato počinjemo da popisujemo šta je u njoj, a pretpostavi da, dok to radimo, drugi ljudi u kući nastavljaju da premeštaju nameštaj ili se nameštaj sam premešta. To je ono što se zapravo događa – nameštaj se sam premešta, pa zato moramo da ga pričvrstimo na neko određeno mesto.

Školsko znanje je znanje stečeno kroz više centre. Zato ono predstavlja sasvim drugačiji metod. Dati su nam određeni principi i određene podele koje obično nisu poznate i ako počnemo da proučavamo sebe iz te perspektive otkrićemo mnoge nove stvari. Kad ste sasvim sigurni u te podele i te principe, tada, posmatrajući sebe na toj osnovi, otkrivajte stvari koje ne možete da otkrijete ako ovo ne znate. Običnim umom stvari vidimo jedino nejasno i one postaju zbrkane; ne možemo da razlikujemo jednu od druge pa ih zato mešamo. Ako nam je, međutim, rečeno kako da to učinimo, možemo da ih podelimo čak i pomoću svog običnog uma.

P: Prema tome, posmatranje čoveka broj jedan, dva i tri je komplikovanije, zaobilaznije, ali ne obavezno rdavo?

O: Posmatranje može da bude sasvim ispravno, ali ako čovek ne zna kako da podeli svoja zapažanja, ne može da dode do pravih rezultata. Mnogo toga je zasnovano na ispravnim podelama.

P: Da li je dobro da najpre počnemo da pravimo zapažanja o jednoj podeli?

O: Ne, to ne može da se učini zato što ne znaš šta je u datom trenutku najbolje. Zato učini ono što ti izgleda da možeš da učiniš najbolje. Na primer, odlučiš da posmatraš intelektualnu funkciju, a umesto toga možeš da se nadeš u stanju sa puno emocija. Ne možeš da učiniš jednu stvar, pa drugu, a potom treću, dok ne budeš stekao kontrolu. A kontrola dolazi na kraju.

P: Da li se isto toliko dobija posmatranjem drugih ljudi kao i posmatranjem sebe?

O: Da, ali tu ima opasnih momenata. Ako je čovek sposoban da na sebe primeni ono što nade na drugim ljudima, onda to može da bude ispravno; po pravilu, međutim, čovek misli da su drugi ljudi jedno, a on sam nešto drugo. U tom slučaju on može da u drugima vidi neke stvari, a da ih nikada ne primeni na sebe.

P: Izgleda da posmatranje sebe i pamćenje sebe postaje teže u uslovima telesnog umora ili kad se čovek ne oseća dobro. Kako se može prevazići ta zavisnost?

O: Uslovi našeg tela su uslovi u kojima živimo, pa zato moramo da posmatramo i pamtimo ili ne pamtimo sebe u tim uslovima – ukoliko nameravamo da to činimo. Ne možemo da počnemo time što ćemo promeniti uslove.

P: Sigurno je posmatranje kao introspekcija, ono sve okreće ka unutra?

O: Ne, introspekcija je isto što i fantazija – ona je nekontrolisana. Ona je beskorisna i ne donosi ništa. Pri posmatranju, međutim, znaš šta činiš i zašto to činiš, šta želiš da postigneš, šta želiš da znaš. To nije introspekcija, to je proučavanje veoma komplikovane mašine; to je zaista mehanika, ne psihologija. Psihologija dolazi kasnije.

P: Kako to da čovek može da posmatra sebe a da i dalje nastavlja da čini iste gluposti?

O: Zato što nije jedna osoba, već mnoštvo. Jedna osoba gleda, a draga nastavlja sa glupostima. Ako u jednom slučaju možeš da vidiš više ljudi u sebi, to je dobro, ako možeš da ih vidiš u više slučajeva, stvari bivaju neprijatne. Ako možeš da ih vidiš uvek, to je početak rada.

P: Primetio sam da sam veoma neprirodan. Da li čovek postaje prirodniji kad se malo više probudi?

O: Ne obavezno, jer su ljudi ovakvi kakvi su u običnom životu u veoma lošem stanju, pa zato, da bi na kraju postali prirodni, prvo moraju da postanu neprirodni. Ne možeš da očekuješ da odmah postaneš prirodan. To bi bilo moguće da počinjemo na pravom nivou, ali mi počinjemo ispod nivoa.

P: Zašto se, ako čovek izgubi kontakt sa sistemom, sve prepreke javljaju u najgorem obliku? Čovek je negativniji, još više beskorisno priča i tako dalje?

O: Zato što radom stiče neku vrstu nove kontrole a istovremeno gubi mehaničku kontrolu. Zato, ako čovek izgubi kontakt sa radom, on gubi i to malo svesne kontrole, a mehaničku kontrolu je već izgubio. Kao posledica toga je gori.

P: Zašto u meni postoji veći otpor prema radu u značenju reči u sistemu, nego prema ostalim vrstama rada?

O: Zato što su druge vrste rada mehaničke i mehanički otpor je manji od mehaničkog dejstva. Ako, međutim, preduzmeš akciju koja je po poreklu svesna, ona nailazi na sve moguće otpore.

P: Može li neki jak šok koji se desio u životu biti povoljan po rad?

O: Može, ali takvi šokovi ne mogu da zamene rad. Sve što može da se stekne u pravcu razvoja svesti, može se steći jedino pomoću napora. Šok ne može da zameni napor; on može da deluje na centre, ali ne na svest; svest se ne razvija niti raste sama od sebe. Šok može da na kratko vreme otvori više centre i čoveka na trenutak poveže s njima. On može da na izvesno vreme koncentriše svu energiju u našem telu koja je inače svuda rasuta i da je u celini upotrebi. Tada možeš da se na trenutak probudiš, ali po pravilu kasnije dublje zaspješ. Možeš čak da izgubiš svest i da kasnije budeš u veoma niskom stanju. Zato nikakav šok ne može da poveća količinu svesti; veoma je važno da se to razume. Ljudi obično mešaju predstavu o svesti i o funkcijama. Obe stvari moraju da se razvijaju, ali razvoj jedne ne vodi do razvoja druge.

P: Šta podrazumevaš pod razvojem funkcija?

O: Ako su centri uravnoteženi i ako su stekli dovoljnu brzinu, oni se povezuju sa višim centrima. Ovo je najjednostavniji način da se to razume, ali se može i drugačije opisati. U ovom stanju svesti možemo da budemo svesni samo rada nižih centara; u stanju svesti o sebi možemo biti svesni više od toga. Najpre, međutim, moramo da počnemo da činimo.

P: Razumem da nijedan napor da se postane svestan ne biva izgubljen, a opet, time što smo negativni gubimo energiju koju stvorimo. Kako obe stvari mogu biti istinite?

O: To je velika greška, jer je potpuno suprotno principima rada ako kažemo da nijedan napor ne može biti izgubljen. Ljudi mogu da ulažu napore čitavog života i svi oni mogu biti izgubljeni ako su učinjeni na pogrešan način. Uzmi bilo koju pogrešnu školu sa nekom vrstom iskrivljene ideje. Ljudi koji pripadaju takvoj školi mogu da ulože ogromne napore i da svi oni budu izgubljeni. Čovek čak može izvesno vreme da ulaže napore na ispravan način i da oni, ako prestane, svi budu izgubljeni. Zato naponi mogu biti izgubljeni ako nisu praćeni ispravnim stavom i narednim naporima.

P: Kakvo je objašnjenje osećaja za hitnost koji se u čoveku stvara kad je u boljem stanju?

O: U početku je to magnetski centar, jer on ima nejasan uvid u nestvornost običnih koncepcija, namera, mogućnosti. Potom, kad čovek počne da uči, u određenom trenutku uvid da spava postaje emocionalan i stiče snagu. Nedostatak razumevanja znači nedostatak osećanja. Samo formativni centar može da radi bez osećanja. Svaki pravi uvid postaje emocionalan. Jedna od naših glavnih teškoća je što smo isuviše tupi, što nismo dovoljno osećajni. Intelpekt je veoma slaba mašina. Zato emocionalni centar mora biti slobodan od negativnih osećanja, jer u suprotnom svu energiju utrošimo na njih i ne možemo da učinimo ništa.

P: Da li posmatranje sebe proizvodi neku energiju?

O: Svakako. Svaka vrsta rada proizvodi energiju, samo što neke vrste proizvode malu količinu tako da je, da bi se proizvelo dovoljno energije, neophodno da se duže vremena ulažu uzastopni naponi. A neke druge vrste rada mogu da odjednom proizvedu velike količine energije. Ponekad neki napor može da izgleda sasvim mali, a da

u stvarnosti bude veoma veliki, a nekad veoma veliki napor može da bude u stvari veoma mali.

P: Kako mogu da naučim da osećam više? Suviše živim u svojoj glavi. Od života dobijam suviše malo, a između mene i sistema postoji prepreka.

O: To je opšti problem, jer kad bi ljudi bili u stanju da više osećaju, mnoge stvari bi im bile lakše. Oni su, međutim, tokom dugog vremena nesvesno stvorili toliko zaštitnih naprava protiv osećanja da ona sad uopšte ne mogu da opstanu. Neophodno je da se otkrije početak; bez početka ništa nije moguće. Negde se mora početi, postoje stvari koje su teže i druge koje nisu toliko teške. Ono što ti je zaista potrebno jeste više posmatranja i određena vrsta razmišljanja o sebi ili o nečem drugom. Ako u tom razmišljanju istraješ, ono te može učiniti osećajnim; samo što moraš da za sebe otkriješ šta je to; nemoguće je da se daju opšti saveti koji bi svima odgovarali. Svaka osoba ima neke stvari koje je dovode bliže emocionalnom stanju; neophodno je da se one otkriju. Šta god da se bude događalo kasnije, u ovom trenutku mora da se počne na taj način.

P: Kad sam se pridružio ovom radu bio sam prepun malih entuzijazama. Vidim da su mnogi od njih bili zasnovani na fantaziji, ali sad nemam gotovo nikakvo osećanje.

O: Kao što sam upravo rekao to je jedan od naših najvećih problema – kako da sebe učinimo osećajnijim – jer pomoću samog intelekta ne možemo daleko da dospemo. Jedina stvar je napor – napor i pamćenje različitih pravaca rada, nastojanje da se ne identifikujemo, nastojanje da pamtimo sebe, nastojanje da činimo to i to – napor, napor... Ako uložiš dovoljno napora, postaćeš osećajni. Međutim, činjenica da ljudi ovo stalno pitaju – ili, ako ne pitaju, da imaju taj problem – pokazuje da ne ulažu dovoljno napora.

P: Kažeš da je potrebno više napora. Da li misliš na napor da se ima neko osećanje ili napor da se radi?

O: To je jednostavno napor da se radi. Ne može se činiti napor da se bude osećajan, u tome ne pomaže nikakav napor – ali se mogu ulagati naponi. Ako radiš nešto, možeš da to radiš bez napora, nastojeći da uradiš što je moguće manje ili u to možeš da uložiš puno napora. Osećanje se može pojaviti samo kao rezultat određenog pritiska. U običnim okolnostima, u običnom životu, to se jednostavno

dešava; nešto se desi i dovede te u emocionalno stanje. Pitanje je kako da se proizvede osećanje, kako da sebe učinimo osećajnim. I kao što sam rekao, u našem sadašnjem stanju ima samo jedno rešenje – napor. Ali, ne napor da se proizvede osećanje. Takav napor ne postoji. Međutim, veoma jak i trajan napor u bilo kom radu koji obavljaš posle izvesnog vremena te čini osećajnijim – ne odjednom, svakako. Da bi se povećala osećajnost nužan je određeni period napora u raznim pravcima.

P: Zašto bi ulaganje napora bilo tako teško?

O: Napori mogu da izgledaju teški jer u svom umu nismo pripremljeni; o njima ne razmišljamo ispravno. Mi čak i mentalno ne prihvatamo da je neophodno da se ulažu napori. To je stvarno najveća teškoća. Neophodnost da se ulažu napori javlja se kao šok, kao nova stvar.

P: Nisam u stanju da pomoću napora dostignem stanje koje se ponekad slučajno javi.

O: Kažeš da se javlja slučajno. Ako je to ono što ja mislim da jeste, ono dolazi kao rezultat tvojih napora, jedino što ne dolazi u tom trenutku. Ako, međutim, nisi učinio napore ono ti ne bi slučajno došlo, ono nije stvarno slučajno. Što više napora ulažeš, imaš više takvih slučajnih trenutaka pamćenja sebe, razumevanja, osećajnosti. Svi su oni rezultat napora – samo što u ovom slučaju ne možemo da povežemo uzrok i posledicu. Razlog zašto ne možemo da ih povežemo verovatno leži u mnogim malim stvarima, kao što su identifikacija, fantazija i slično. Uzrok je, međutim, tu i u određenom trenutku će dati rezultat. Nikad ne smeš da očekuješ trenutne rezultate. Neophodno je da se dugo radi da bi se stvorili trajni standardi, da bismo imali trenutne rezultate; a čak i tada oni dolaze samo u stanjima sa veoma mnogo osećanja. Ako bismo mogli da pomoću volje, želje ili namere postanemo osećajniji, mnoge stvari bi bile drugačije. Ali, ne možemo. U pogledu osećajnosti smo na veoma niskom stupnju i zato najveći deo rada koji sad obavljamo, čak i kada ga zaista obavimo, ne može da ima trenutne rezultate. Međutim, nijedan ispravan napor nije izgubljen, nešto uvek ostaje; samo, to mora da bude praćeno drugim, većim naporima. Zato je prvo pitanje kako da postanemo osećajniji, a to ne možemo da učinimo drugačije izuzev indirektno, time što ulažemo napore. Drugo pitanje je kako da

upotrebimo emocionalna stanja kad se pojave i zato moramo da se za to pripremimo, jer to je moguće učiniti. Emocionalna stanja se javljaju, a mi ih gubimo u identifikaciji i sličnim stvarima. Međutim, mogli bismo da ih upotrebimo.

P: Kad se jave emocionalna stanja, da li je pamćenje sebe jedini način da ih produžimo?

O: Rekao sam – da ih upotrebimo. Svakako, ako pamtiš sebe, videćeš mnoge načine da upotrebiš to stanje kad se pojavi. To je stvar posmatranja. Osećanja će ti dati drugačiju moć razmišljanja, drugačiju moć razumevanja. Ovo se ne može opisati budući da mora da bude lično iskustvo.

P: Mogu li se osećanja iskoristiti da se objektivnije vide stvari?

O: Da, mogu, ako njima vladaš. Osećanja se mogu upotrebiti kao instrument za sticanje znanja samo ako njima možeš da vladaš. A šta znači vladati? Znači ne dopustiti identifikaciju i pridavanje značaja. Vladanje je drugi korak, proučavanje prvi.

Mi govorimo o osećanjima, ali mnoga od njih poznajemo samo po imenu. Ona su toliko pomešana sa drugim stvarima, toliko se identifikujemo sa njima da ne shvatamo šta sve možemo od njih da dobijemo ako im pridemo na pravi način. Sve što zovemo osećanjima – bes, strah, dosada – može se okrenuti naglavce, a tad ćemo otkriti da ona imaju sasvim drugačiji ukus. Sva osećanja mogu da budu korisna, ona su neka vrsta prozora ili dodatih čula. Samo, sada nismo u stanju da ih upotrebimo, osim da stvorimo nove iluzije; ali, ako bismo ih koristili da vidimo stvari kakve jesu, naučili bismo mnogo šta novo.

P: Kako mržnja ili bes mogu da pomognu?

O: Tako što ćeš ih okrenuti protiv sebe. Mrzi sebe, nadi nešto u sebi što ćeš da mrziš. Kad se čovek razbesni na sebe, može da vidi mnoge stvari.

P: To onda znači samokritiku?

O: Više od toga. Kritika je samo intelektualna, a ovo je osećanje. Sve intelektualne aktivnosti su pripremanje materijala, a potom će emocionalni centar početi da radi sa tim materijalom. Intelektualni centar, sam od sebe, ne može da pomogne u buđenju. To može da učini samo rad na emocionalnom centru, a možemo da se probudimo samo pomoću neprijatnih osećanja – buđenje pomoću prijatnih ose-

ćanja još nije izmišljeno. Najneprijatnija stvar je da se ide protiv se-
be, protiv sopstvenih pogleda, ubedenja, težnji. Budenje nije za one
koji se plaše neprijatnih stvari, ono je samo za one koji žele da se
probude i shvate šta san znači, kao i to da je neophodno mnogo po-
moći, mnogo drmanja. To je istinska poenta: kako da sebi obezbe-
dimo neprekidno drmanje i kako da se sa tim složimo.

P: Izgleda moguće da se u izvesnoj meri obuče misaoni i motori-
čki centar, ali možeš li da nam kažeš kako bismo mogli da obučimo
emocionalni centar?

O: Možemo da počnemo na dva načina: prvo, što sam već če-
sto ponavljao, neizražavanjem neprijatnih osećanja. Dokazali smo
da je to moguće, jer vidimo da to u strahu ne činimo. Na primer,
vojnici ne izražavaju svoja neprijatna osećanja pred oficijom, jer zna-
daće, ako to učini, biti strogo kažnjen. Prema tome, ako je mogu-
će da se uzdržimo mehanički, moguće je da se to učini svesno. Na
svoja osećanja možemo da delujemo time što ćemo odvojiti um
od osećanja. Um može ne samo da se uvežba, već i da se nauči da
stoji po strani i posmatra osećanja. Potom, posle izvesnog vreme-
na, emocionalni centar počinje da shvata da ne vredi ići dalje ako
um to ne prati.

Zatim, po pravilu, svako ima pet ili šest vrsta osećanja za odre-
dene prilike. Zato svako može da unapred zna šta će se dogoditi;
repertoar je veoma ograničen, pa zato možemo i moramo sebe da
proučimo iz te perspektive. To je zaista mnogo lakše nego što misli-
mo i sasvim je moguće da se unapred predvidi šta će se dogoditi.
Ako ozbiljno popričamo sa sobom pola sata, možemo da zaustavi-
mo svoja osećanja, jer znamo sve asocijacije koje će ih proizvesti.
To ne bi bilo lako da je repertoar naših osećanja neograničen; oseća-
nja za sutra su, međutim, veoma ograničena; mi vrlo dobro znamo
da bi teško bilo da razmišljamo o nekom novom. Moraš, međutim,
da znaš veoma dobro sve asocijacije, i moraš da znaš načine na koje
obično dolaze osećanja.

To je najteža stvar; emocionalni centar je najjači koji imamo.
Razum želi da zaustavi osećanja, ali je on slab, a osećanja su jaka.
Ona se mogu zaustaviti samo na indirektan način, i to ne u tom tren-
nutku kad nastanu.

P: Da li je loše da pokušamo?

O: Ne, dobro je; tada, malo-pomalo, možeš da nadeš način da ih
zaustaviš jer to se može uraditi samo veštinom. Jedini način jeste da
stvoriš nove stavove koji se suprotstavljaju osećanju koje želiš da
prekineš. Potom, na duže staze, taj stav može da se pokaže jačim od
osećanja.

Ima, prema tome, dva načina da se zaustave osećanja: prvo time
što postajemo svesni, drugo stvaranjem ispravnih stavova. Međutim,
u svakom posebnom slučaju neophodan je drugačiji stav, pa je to za-
to dug rad. Mi ne samo da smo mašine, nego i već oštećene mašine.
Neophodno je da se potrudimo da bismo popravili mašinu.

P: Kakve zaštitne stavove protiv negativnih osećanja predlažeš?

O: Kao što sam rekao, najpre nastoj da pamtiš sebe. Ako si svestan
šta se u tebi dešava, možeš da ih zaustaviš kad su još uvek mala.
Kad postanu velika, ne možeš. Potom, posmatrajući sebe, otkrivaš
stvari koje te čine usnulijim, više mehaničkim. Njih moraš da od-
vojiš od stvari koje mogu da budu korisne.

P: To je o sebi. Kako, međutim, da se zaštitim od negativnih ose-
ćanja drugih ljudi?

O: Negativna osećanja drugih ljudi donosi nam naša identifi-
kacija; ona nas čini prijemčivim za njih. Ako imaš na umu određeni slu-
čaj, možeš da zamisliš mogućnost da ne budeš identifikovan i videćeš
da ćeš biti manje prijemčiv. Međutim, još bolje nego da zamišljaš,
pokušaj to u stvarnosti. Odnos identifikacije prema negativnim ose-
ćanjima nije samo teorija, on lako može da se proveri. Identifikaciju
je lakše razumeti nego osećanja; postoje stotine raznih negativnih
osećanja, ali je identifikacija uvek ista. Prvi korak prema neidentifi-
kovanju jeste posmatranje sebe. Čovek mora da pazi na sve utiske
u trenutku kad ulaze. Identifikacija deluje i u slučaju privlačenja i
odbijanja.

P: Sada uviđam mehaničnost u velikoj meri i izgleda da me to
uvlači u veću identifikaciju, strah i osećaj da sam uhvaćen.

O: Ako misliš na strah od mehaničnosti u sebi, taj strah može da
ima i korisnu svrhu, jer već dovoljno znaš o mehaničnosti, kako da
se boriš protiv nje, kako da joj se suprotstaviš.

P: Pokušavao sam da prekinem izražavanje negativnih osećanja
da bih se borio protiv mehaničnosti, ali su ti napori veoma brzo spla-
sli, a potreba da se probudim bila zaboravljena.

O: To je zato što si to pokušao na sitnim osećanjima. Ako pokušaš da ne izraziš ozbiljna osećanja, održaćeš se duže budnim. Ako bi zapamtio da se boriš protiv izražavanja zaista snažnog osećanja, u pravom trenutku bi video razliku.

P: Zbunjen sam problemom negativnih osećanja: ako je imati pozitivna osećanja iznad uobičajenog ljudskog iskustva, a kaže nam se da ne izražavamo negativna osećanja, znači li to da nećemo izražavati nikakva osećanja?

O: Ne, neophodno je da se orijentiše između te dve stvari. Moramo da budemo što je moguće osećajni jer propuštamo mnoge opažaje, ideje, razumevanje, zato što u datom trenutku nismo osećajni. Mnoge percepcije dolaze pomoću osećanja. Mi nemamo pozitivnih osećanja, ali se može reći da imamo negativna osećanja i prijatna i neprijatna osećanja koja nisu negativna.

P: Pozitivno znači "nije negativno"?

O: Da, i mnogo šta osim toga. Osećanje koje ne može da postane negativno daje ogromno razumevanje, ima ogromnu spoznajnu vrednost. Ono povezuje stvari koje se u običnom stanju ne mogu povezati. U religijama se savetuju i preporučuju pozitivna osećanja, ali one ne kažu kako ih steći: "Imajte vere, imajte ljubavi". Kako? Hrist je rekao: "Volite svoje neprijatelje." To nije za nas; mi nismo u stanju da volimo ni svoje prijatelje. To je isto kao kad kažete slepcu "Moraš da vidiš"! Slep čovek ne može da vidi, inače ne bi bio slep. To je ono što pozitivna osećanja znače.

P: Kako možemo da naučimo da volimo svoje neprijatelje?

O: Najpre nauči da voliš sebe – ti ne voliš sebe dovoljno; voliš svoju lažnu ličnost.

Teško je da se razume "Novi Zavet" ili budistički spisi, jer su to beleške koje su pisane u školi. Jedan red tih beležaka odnosi se na jedan, a drugi na drugi nivo.

P: Postoji li ime za neko osećanje koje nije negativno?

O: To može biti zadovoljstvo, ili patnja. Oba, međutim, mogu da postanu negativna, jer ta tendencija postoji; svako osećanje može ili da postane negativno ili da izrodi druga negativna osećanja.

P: Zar instiktivni centar ne daje dobre zamene za osećanja? Na primer, ljubav kod životinja i male dece...

O: Ne može se govoriti o životinjama kad govorimo o čoveku. Instiktivna negativna osećanja imaju sopstveno mesto i sopstvene normalne uzroke, ali emocionalni centar uzima njihove rezultate i zamenjuje ih imaginarnim uzrocima. Veoma je interesantno da se uvidi nedostatak simetrije između prijatnih i neprijatnih osećanja. Prijatna osećanja ne mogu mnogo da rastu, ona su ograničena. Neprijatna osećanja mogu da rastu. To se, međutim, odnosi na naše sadašnje stanje svesti; u narednom stanju se ponovo uspostavlja simetrija, jer tu takode mogu da rastu i prijatna osećanja. Svakako, to ne možemo da proverimo dok smo u drukčijem stanju svesti. Zašto negativna osećanja mogu da rastu? Zato što abnormalnom stanju mašine nema ograničenja. Zadovoljstva su, međutim, ograničena našom moći percepcije. To je jedna od nezgodnih stvari u našoj situaciji.

P: Mislím da smo toliko navikli da prosuđujemo po rezultatima da mi je, kad uložim napor da radim, teško što ne mogu da prosuđim da li nešto postížem ili ne.

O: Sasvim te razumem. Ali, suviše je rano da se govori o rezultatima. Doći će vreme, i to može da bude vrlo skoro, kad ćeš početi da primećuješ neke rezultate, ali ne još. U uobičajenim okolnostima mi prosuđujemo pomoću rezultata. Ako učimo neki jezik, znamo da ćemo posle izvesnog vremena biti u stanju da čitamo kratke rečenice, potom male odeljke, a onda kratke priče. Ako, međutim, uzmeš psihološku stranu rada, moraš da ulažeš napore da posmatraš, napore da pamtiš sebe, i isprva nećeš imati vidljive rezultate. Tada, posle izvesnog vremena vidiš određene rezultate, ali oko njih se ne može cenjkati.

P: Ali, kako mogu da odredim da li sam u sebi učvrstio nešto što će me odvesti dalje?

O: Na to možeš da odgovoriš samo ti. To zavisi od tebe – koliko razumeš, koliko si pripremljen. Jednog dana je situacija jedna, drugog druga. Jednog dana čovek radi, a narednog može da napravi situ grešku koja može učiniti da izgubi sve rezultate svog rada. Sledećeg dana on opet može da radi. Čovek se sve vreme menja, tako da se do određenog dostignutog stadijuma ništa ne može reći.

P: Koji je to nivo na kome čovek ništa ne može da izgubi?

O: Toliko je daleko da je beskorisno da se o tome raspravlja. Mi možemo da izgubimo sve. Međutim, čak i ta sposobnost da se ne

gubi dolazi korak po korak. U određenom stadijumu čovek ne može da izgubi jednu stvar, potom, dalje ne može da izgubi neku drugu i tako dalje. To dolazi malo-pomalo.

P: Želeo bih da znam kako da povećam svoje uvažavanje rada?

O: Na to pitanje ne može da se odgovori, pošto jedino ti možeš da znaš kako da povećaš svoje uvažavanje rada. Moraš da razmišljaš; moraš da porediš obične ideje sa ovim idejama; moraš pokušati da otkriješ na koji način ti te ideje pomažu. Sve što u radu činimo teži da poveća uvažavanje, zato pokušaj da ne propustiš ništa što je dato, jer sve ideje imaju taj cilj. Svaki princip će povećati tvoje uvažavanje rada – neće ga smanjiti. Ne može, međutim, biti posebnih metoda za to.

P: Pitam se da li se od čovekove želje da radi oduzima onoliko koliko želi da radi druge stvari u životu.

O: Ne obavezno. Ima mnogo stvari koje možemo da imamo u životu a da opet radimo. Sasvim je pogrešno da mislimo kako su one uvek protivrečne – iako mogu da budu protivrečne. Čovek može da u životu želi takve stvari koje rad na ovaj ili onaj način čine nemogućim. Zato on mora da nauči da bira između želja, jer su neke stvari nespojive. Formativno je stvari podeliti na "stvari u životu" i "stvari u radu" i sve ih strpati u isti koš, kao što ti radiš. Moraš bolje da razlikuješ, bolje da vidiš.

P: Postoji li neko sredstvo da se razlikuju važne i nevažne stvari? Čitav moj život ispunjen je brigom za narednu stvar koju ću učiniti pa gubim uvid u opštu ideju sistema.

O: To može pokazati iskustvo i iskren stav. Ako si iskren, ili pokušavaš da budeš iskren, a istovremeno pokušavaš da posmatraš stvari, posle izvesnog vremena ćeš videti da ti je sve lakše da razlikuješ i uvidećeš šta je nevažno. Ne može se opisati šta je važno a šta nije jer je to subjektivno; u jednom trenutku važna je jedna stvar, u drugom druga. Tu opet ulaze podličnosti: ono što je važno jednoj podličnosti može da bude nevažno drugoj.

Jedna od osnovnih stvari je da pamtiš kako u tebi postoje razne podličnosti i da, posebno kad si u stanju koje je ispunjeno emocijama, ne misliš o sebi – "ja". Sve podličnosti su zasnovane na naklonostima i odbojnostima; uvek mora da se počne sa podličnošću koja se zasniva na magnetskom centru. Potom možeš da vidiš druge pod-

ličnosti bilo da su joj protivrečne ili ne. Ta ideja o različitim podličnostima, ideja da nisi jedno, da si mnoštvo, mora uvek da bude povezana sa pamćenjem sebe.

P: Nikad nisam bio u stanju da dobijem bilo kakav dokaz da je iko postigao pamćenje sebe?

O: Dokaz nećeš videti. I kad bi svi ostali ljudi bili u stanju da pamte sebe, a ti ne – to ti ne bi pomoglo.

P: Da, pomoglo bi, jer bi imali više informacija.

O: Za sebe, ne za tebe. To moraš da dokažeš sebi. Niko to ne može dokazati tebi.

P: To što radimo na sebi ne znači da ćemo dostići visoku svest, zar ne?

O: Ne, za to može da bude potrebno veoma mnogo vremena. Želimo da steknemo kontrolu nad višim stanjima svesti, ali pre toga sistem govori o sticanju kontrole nad običnim sposobnostima, nad mislima, nad osećanjima, a u sticanju te kontrole moramo da odstranimo određene stvari i stvorimo mogućnost za pamćenje sebe. Zato najpre moramo da steknemo kontrolu nad jednostavnim, običnim stvarima. Samo tad možemo da očekujemo više. U ovom sistemu postoje postupni koraci, ne može da se skače.

P: Uvidam da me destruktivni stav koji počinje pokušajem da nadem teškoće i primedbe sprečava da praktično mislim o idejama sistema. Koji je najbolji metod da se taj stav oslabi?

O: Proučavanje. Zapravo, ovo je interesantno kao zapažanje, jer mnogi ljudi, ne obavezno samo oni koji su u radu, žive samo od primedbi; misle da su mudri samo kad nečem nadu zamerku. Kad ne nalaze zamerke, misle da ne rade, ne misle i tako dalje.

Prisetio sam iz pitanja koja mi postavljaju da ljudi ne razumeju kako se javljaju nove stvari. Teškoća je u tome što smo isuviše navikli da mislimo u apsolutima – sve ili ništa. Neophodno je, međutim, da se razume kako sve novo najpre dolazi u bljeskovima. Dode pa nestane, ponovo dode pa nestane i tako dalje. Samo, posle izvesnog vremena, ti bljeskovi postaju duži a potom još duži.

P: Na koji način možemo da ih produžimo?

O: Ponavljajući uzroke koji ih proizvode. Ne želim da dam primer jer bi to vodilo fantaziji. Sve što ću reći je to da, na primer određenim naporima da pamti sebe, čovek može da vidi stvari koje

nije u stanju da vidi sada. Naše oči nisu toliko ograničene kao što mislimo; postoje mnoge stvari koje one mogu da vide, ali ih ne primećuju.

P: Koje su naše najveće teškoće?

O: Odsustvo razumevanja i sporost razumevanja, jer razumevanje uglavnom dolazi oko dve godine kasnije. Drugi princip o kome sam već govorio i koji mora da se ima na umu jeste da rad ne čeka, da ne ostaje isti. Jedne godine postoje određeni zahtevi, iduće godine se traži nešto drugo, i tako to ide. A uglavnom se događa da su ljudi spremni za zahteve od pre dve godine. Ljudi koji žele da nastave moraju da podignu svoj standard; a to ne sme da se čini na svoju sugestiju; morate sami za sebe da mislite u kom smislu i kom obliku standard treba da se podigne. Morate da razmišljate o detaljima – stvari koje su u početku samo savetovane moraju sada za vas da postanu pravilo (ali ne u smislu "školskih pravila" kad se reč "škola" koristi u njenom običnom značenju). Ta neophodnost mora da se razume. Došli smo do stupnja na kom moramo da budemo ozbiljni, a to znači ograničenje sebe, ograničenje lažne ličnosti. Sloboda "ja" zavisi od ograničavanja lažne ličnosti; obe zajedno ne mogu da budu slobodne; jedno ili drugo mora da se žrtvuje.

POGLAVLJE XIII

Razne kategorije ljudskog delovanja • Ispravna i pogrešna upotreba trijada • Proučavanje ljudskih aktivnosti • Pamćenje polazne tačke • Unutrašnje razdvajanje • Naučiti da se prepozna lažna ličnost • Maske • Odbojnici i slabosti • Proučavanje metoda • Budilnici • Nemogućnost da se sistem proučava iz perspektive korisnosti • Filozofski, teorijski i praktični jezik • Tri nivoa škole • Ispravno mišljenje • Duge i kratke misli • Uloga intelekta • Različite vrednosti • Ispravna i pogrešna radoznalost • Kritički stav • Uticaj na druge • Priča o lukavom čoveku i davalu

Hoću da vam dam još novog materijala da o njemu razmislite. Sećate li se polazne tačke kad je bila objašnjavana ideja trijada? Rečeno je da je svako delo, svako ispoljavanje rezultat spoja tri sile. To je princip, a mi sada moramo pokušati da razumemo kako da počnemo da ga proučavamo. U proučavanju trijada i tri sile moramo biti veoma pažljivi i postupni koristeći principe koje nam je dao sistem i pokušavajući da ih primenimo i proširimo kad je to moguće. Posebno treba da izbegavamo brzopletost i izmišljanje.

Polazna tačka u razumevanju smisla trijada je da zapamtimo da se ispoljavanja energije, svih vrsta delovanja u svetu, ljudskim aktivnostima, unutar ljudske mašine ili u spoljašnjim zbivanjima uvek sastoje od trijada. Govorimo o šest različitih trijada koje su shvatljive za ljudski um, od kojih svaka predstavlja različitu kombinaciju sila. Da bismo ovo pitanje omedili, da ga ne bismo učinili suviše komplikovanim na samom početku, razmotrićemo samo ljudsku delatnost. Tu, međutim, nailazimo na teškoću. Nikad nismo mislili da aktiv-

nost sama po sebi može da bude različita. Znamo, na primer, razliku između drveta i metala, pa ih nećemo pomešati. Ne razumemo, međutim, da se jedno delovanje može razlikovati od drugog, kao što se razlikuju dva razna predmeta. Za nas su, prema uobičajenom mišljenju, delovanja ista, samo što jedno počinje sa jednim ciljem i postiže jedan rezultat, a drugo počinje sa drugim ciljem i postiže drugi rezultat. Mi razmišljamo samo o motivima, ciljevima i rezultatima, a ne i o samom delovanju.

P: Da li je motiv manje važan nego što mi to mislimo?

O: On ne određuje delovanje. Možeš da imaš jednu vrstu cilja, a tvoje delovanje može biti drugačije vrste. To se veoma često dešava. Ljudi počinju da čine nešto imajući u vidu određeni cilj, ali je njihova delatnost takva da taj cilj ni slučajno ne mogu da postignu. Neophodno je da se cilj uskladi sa delovanjem, jer u suprotnom nikad nećeš postići ono što želiš.

To je ono što moramo da učinimo u vezi sa svojim delovanjem: moramo da razumemo i moramo da pokušamo da shvatimo različite kategorije delovanja. Kad ljudske aktivnosti počnemo da posmatramo iz te perspektive, pamteći da postoje različite vrste delatnosti nezavisno od rezultata, namera, osećanja, materijala i tako dalje, počecemo da ih primećujemo. Ono što nam nedostaje nije sposobnost da to vidimo, već poznavanje ovog principa, koji je za nas nov.

Ne možemo odjednom početi sa traganjem za svih šest trijada koje se mogu naći u ljudskoj aktivnosti, jer bismo ih u svom umu pomešali. Moramo da nademo standarde za dve, tri ili četiri vrste, onoliko koliko možemo da vidimo. Pogledaj sopstveno delovanje i delovanje ljudi oko tebe i videćeš određene razlike. To je dobar materijal za razmišljanje. Sve apsurdnosti života zasnivaju se na činjenici da ljudi ne razumeju da se određene stvari mogu učiniti samo pomoću jedne od trijada. Oni koriste pogrešnu trijadu, pogrešnu vrstu delovanja, i iznenađeni su kad rezultati nisu onakvi kakve su očekivali. Na primer, nije dobro da pokušamo da poučavamo pomoću batina, ili da ljude ubeđujemo pomoću mitraljeza. Nadi sopstvene primere pogrešne upotrebe trijada pa ćeš videti da se određeni rezultati mogu postići samo odgovarajućim delovanjem. Posmatraj sebe i život u celini; ako to proučavanje primeniš na sebe, videćeš, na primer, da ako želiš da nešto saznaš ili promeniš u sebi, nećeš po-

stići ništa ukoliko problemu prideš na formativni način. Formativno mišljenje je primer delovanja koje ne vodi razumevanju.

P: Možeš li da daš primer različitih ljudskih aktivnosti?

O: Da bi razumeo ideju uzmi dva jednostavna primera. Da bi se izgradila kuća, u svakom trenutku je potreban napor, svaka cigla mora da se postavi na svoje mesto pomoću određenog napora; nijedna trijada neće preći u drugu bez napora. Na kraju je kuća izgrađena i nameštena. Ako tada želiš da je zapališ, jednostavno upališ šibicu, baciš je na nešto zapaljivo, i kuća će izgoreti. Ako se udubiš u ovo, videćeš da se radi o dve različite vrste delatnosti. Kuću ne možeš da sagradiš istom vrstom delatnosti kojom je pališ. U drugom slučaju, jedna trijada prelazi u drugu bez ikakvog napora, automatski, nakon što je uloženi inicijalni napor da se upali šibica.

Primer za treću vrstu trijade se u našem iskustvu može naći samo u svesnom radu, neidentifikovanom radu, ili u nekoj aktivnosti koja ima osoben kvalitet koji drugi ne mogu da imitiraju, kao što je na primer umetničko stvaranje. Napor uloženi u pamćenje sebe i neidentifikovanje pripada ovoj kategoriji. Ako razmisliš o tome, razumećeš da čovek, da bi naslikao dobru sliku, mora da upotrebi trijadu koja je drukčija od one koja se koristi za građenje kuće ili njeno spaljivanje; potrebno je nešto drugo.

Naredna trijada može se nazvati otkriće, pronalazak, veština.

Ako razmisliš o ove četiri različite vrste aktivnosti, one će ti dati materijal za posmatranje i poređenje. Pokušaj da uvidiš zašto su i po čemu one različite.

P: Ne vidim razliku između veštine i građenja kuće.

O: U jednom slučaju potrebna je samo energija, samo napor, u drugom je potrebno nešto drugo, izvesno znanje ili pronalazačka sposobnost.

P: Da li napor za pamćenje sebe svrstavaš zajedno sa umetnošću?

O: Da, to je ista trijada. Jednostavni, slepi napor, kao u fizičkom radu, neće pomoći pamćenju sebe. Takode neće pomoći ni napor u smislu pronalazaštva, adaptacije.

P: Teško mi je da mislim o analogijama za ove aktivnosti.

O: Naravno, jer nisi navikao da misliš na taj način. To je sasvim novi način mišljenja. Pokušavaš da misliš na uobičajen, logički, formativni način, a to nije dovoljno. Neophodno je da se misli ne o re-

čima, već o činjenicama. Ako otkriješ četiri različite vrste, po čemu se one razlikuju? Razlikuju se po obliku napora.

P: Da li je formativna aktivnost destruktivna?

O: Ona nije sama po sebi destruktivna, već jednostavno manjkava. Međutim, aktivnosti koje počinju negativnim osećanjima su uvek destruktivne; one nikako ne mogu da budu drugačije. Ljudi to često ne shvataju.

P: Ne vidim kako uopšte mogu da budem siguran u koju kategoriju da svrstam neku delatnost?

O: Znaš dovoljno za početak. Za postizanje svakog cilja postoji određeni metod. Razni metodi daju razne rezultate. Ako imaš komad drveta, sa njim moraš da postupaš na drugačiji način nego sa bolesnim čovekom. Ne moraš da ih svrstavaš u različite kategorije. Primer je početak čitave stvari. Pokušavamo da se pravimo kako su stvari teže nego što jesu, ali zapravo znamo sve o tome. Znamo da je pisanje poezije drugačija delatnost od ubijanja. Ne možemo uspešno da ubijamo onom vrstom energije koju koristimo za pisanje poezije.

P: Postoje li takođe različiti načini mišljenja paralelni različitim tipovima delovanja?

O: Svakako. Svaka vrsta aktivnosti ima sopstveni način mišljenja, iako mi toga nismo svesni. Dešava se, međutim, da ljudi deluju na jedan, a misle na drugi način. Ponekad se ove dve stvari podudaraju, ali su često u pogrešnom odnosu jedna prema drugoj.

P: Zar nije delo rezultat misli? Zar ispravno mišljenje ne znači uvek ispravno delanje?

O: Ne, uopšte ne. Čovek može ispravno da misli, a pogrešno radi. Razumevanje je jedna stvar, volja i cilj, napor i odluka su druga stvar. To su dva različita nivoa stvari. Može se reći da je ispravno mišljenje korak ka ispravnom delanju, ali to još uvek ne znači da je delanje ispravno.

P: Kako da započnemo da koristimo ispravnu trijadu?

O: U trenutku napora, ili neposredno posle njega, možeš shvatiti da je to pogrešan napor i da pomoću njega ne možeš da dobiješ ono što želiš. Za svaki cilj postoji odgovarajući napor. Ako uhvatiš sebe da koristiš pogrešan napor, znači da je to pogrešna vrsta trijade. Možda nećeš biti u stanju da koristiš ispravnu trijadu, ali možeš da prekinješ da koristiš pogrešnu.

Ono što je u ideji o delatnostima novo jeste da se one razlikuju *same po sebi*. Za nas je delatnost delatnost. Zasad je dovoljno da razumemo da su rezultati delovanja koje vidimo u životu – posebno ako nam se ne sviđaju ili u njima vidimo greške – često rezultat korišćenja pogrešne trijade da bi se postigao dati cilj. Ako to razumemo, razumećemo da pomoću određene vrste aktivnosti možemo da stignemo samo tamo gde i stižemo i nigde drugde. Da bismo stigli na neko drugo mesto, treba da upotrebimo različitu delatnost. Sada, međutim, ne možemo da biramo, jer ne znamo.

P: Možemo li da naučimo koju delatnost da koristimo?

O: Svakako. Možeš da učiš iz rada. Rad u *školi* može da se obavi samo na jedan način. Zato pokušavaš jedan, drugi, treći način i pre ili kasnije dolaziš do pravog. U običnim okolnostima ne možeš da vidiš rezultate svog rada – postoje mnoge mogućnosti za samoobmanu. U *školskom* radu, međutim, ne možeš da obmaneš sebe. Ili dobiješ nešto ili ne dobiješ, a to možeš da dobiješ samo na jedan način. Postoje i drugi metodi da se nauči o različitim vrstama delovanja, pomoću intelektualnog razumevanja, ali na to ćemo pričekati. Voleo bih da najpre bolje razumete opšti princip.

Vidite, u reč "delatnost" ulaze i napor i cilj i motiv, tako da je delovanje *povezano* sa motivom, ali ne na način na koji vi mislite. Određeni rezultat može da se dobije samo odgovarajućim delovanjem; istovremeno, motiv takođe određuje delovanje. Motiv je važna stvar, ali čovek može da učini najgore stvari iz najboljih motiva zato što koristi pogrešan napor, a pogrešan napor daje pogrešan rezultat. Pretpostavimo da hoćete da sagradite nešto, a koristite napor koji može da se upotrebi isključivo za razaranje; u tom slučaju umesto da gradite, samo uništavate stvari, a sve u najboljoj nameri.

Dao sam vam nekoliko primera, pokušajte da nadete paralele. Pokušajte, na primer, da razmislite o tome da ne možete da naslikate sliku ni pomoću delatnosti kojom se gradi kuća, niti pomoću one kojom se spaljuje; istovremeno za izgradnju kuće nije potrebna delatnost kojom se slika slika – za to se traži mnogo jednostavniji napor. Dobre slike može da slika samo nekoliko ljudi, ali u izgradnji kuće može da učestvuje svako. Potom, napor kojim se gradi kuća nije dovoljan da se, na primer, pronade nova vrsta električnog zvonca. A delatnost kojom se izmišlja električno zvonce neće proizvesti do-

bru sliku. Različite vrste delatnosti znače različite vrste trijada, ali je zasad bolje da ostavimo trijade i ne mislimo koja delatnost predstavlja koju trijadu, jer ćete od toga samo izgubiti nit razmišljanja. Morate jedino da pokušate da vidite razlike. Iz neznanja ili nestrpljenja ljudi često koriste pogrešne trijade, i svoj neuspeh objašnjavaju lošom srećom, ili zlim silama, ili slučajem.

P: Kad obavljamo određenu delatnost, treba li da pokušamo da uporedimo tu delatnost sa primerima koje si spomenuo?

O: Trebalo bi da pomoću emocionalnog razumevanja vidimo odgovara li ta akcija našem cilju. Potom, delom pomoću uma, delom pomoću osećanja možemo da uvidimo može li nas put kojim idemo dovesti do željenog rezultata ili ne može. Ponekad smo u stanju da osetimo da ne može. U tom slučaju ga ili prekidamo, ili pokušavamo da stvar uradimo na drugačiji način.

Na primer, govoriš nekom pokušavajući da ga ubediš kako si u nečemu ti u pravu, a on greši. Što više raspravljate, on je ubedjeniji da je u pravu. Prekini to, i možda ćeš iznenada videti da te ta osoba razume. To se veoma često dešava. Što više raspravljaš, to je onom drugom teže da te razume. Ili, možeš čak da se pretvaraš da se slažeš sa njim i na taj način postigneš da razume ono što želiš. To je samo jedan primer, ali ti možeš da nađeš mnoge druge.

P: Pretpostavljam kako bi u takvom slučaju trebalo da budemo u stanju da znamo da li da se raspravljamo ili da se složimo?

O: Ako se ne identifikuješ, videćeš. Raspravljanje je jedan način ubedivanja, slaganje drugi. Identifikacija nas uglavnom sprečava da vidimo koji metod treba da koristimo. To je pitanje pristupa. Neki pristupi su ispravni, neki pogrešni. Ako nastaviš da posmatraš, videćeš.

P: Što se tiče Zakona broja tri, može li on da se posmatra u svakodnevnom životu?

O: Da, u proučavanju sebe, ali strpljivo. Videćeš da sistem uvek igra ulogu treće sile između želje za promenom i inercije. Ako smo u dovoljnoj meri snabdeveni trećom silom, uspešni smo. U radu je prva sila želja da se uči i odluka da se radi, a druga sila je otpor. Što više radimo, to više raste i otpor. Otpor možemo da savladamo samo uz pomoć sistema. To je stvar svesti i volje.

Dobro, da popričamo o nečem drugom. Ne treba da pre naglujuemo sa tim pitanjem o različitim vrstama delatnosti. Ova ideja je za-

pravo iznad naših sadašnjih moći razumevanja, ali ako polagano napredujemo, možemo nešto da dobijemo od nje. U sistemu je skoro svaka ideja test. Kad čovek položi jedan test, može da ide dalje.

Molim vas, postavite bilo kakvo pitanje, a ja ću pokušati da odgovorim. Mnoge stvari se zaboravljaju i postaju dosadne jer zaboravljamo na polaznu tačku. Ali, onog trenutka kad stvari povežemo sa početkom, vidimo zašto smo došli do tuda, kuda idemo i šta želimo da dobijemo. Tada shvatamo šta smo dobili od sistema i uvidimo da ne možemo da očekujemo više zato što materijal koji imamo nije dovoljno svaren. Uvek moramo da pamtimo polaznu tačku, da pamtimo da ona nije vezana za puke reči, već za potragu za čudesnim. Sistem ne bi imao smisla kad ne bi bilo potrage za čudesnim.

Na primer, iznenađen sam što ne pitate više o podeli na "ja" i (u mom slučaju) "Uspenski", jer tu sigurno ima mnogo stvari koje vam još nisu jasne. Dok govori, dok piše, dok razmišlja o radu i o ljudima, čovek uvek mora da se pita: "Ko govori?", "Ko piše?", "Ko razmišlja?" Ako činite tako, posle izvesnog vremena ćete biti u stanju da razlikujete ko govori i počete da prepoznajete različite glasove. Morate da upoznate svoju lažnu ličnost i otkrijete njene osobine, njena lica, ispoljavanja i glasove. Morate da znate od čega se ona sastoji. Ponekad stvarno možete da čujete kad lažna ličnost govori. Nema mnogo koristi da se ide dalje bez toga, jer ćete se samo vrteti u krug i uvek vraćati na isto mesto. Kad zaista možete da budete sigurni da ste to baš "vi", možete da govorite. Morate već da poznajete svoju lažnu ličnost i da joj ne verujete.

P: Ako učinimo ovo, hoće li to povećati naš napredak u radu?

O: Ni za šta nema garancije. Trebalo bi da bude važno da se to uradi bez pitanja o budućoj nagradi, jer je ova ideja o podeli dovoljno važna sama po sebi.

P: Kako da ostvarim veći pritisak u radu kako bih probudio svoju želju da se borim protiv lažne ličnosti?

O: Uхвати trenutak kad tvoja lažna ličnost želi da nešto uradi ili ne uradi i zaustavi je. Kad se nađeš u sukobu sa njom, od tebe će zavisiti kako ćeš se ponašati. Ako ona počne da se bori, to će iza-

zvati emocionalnu oluju. Ako nema borbe, osećanja spavaju. Sve stvari proizilaze iz trenja, trenja između mesta gde može da raste pravo "ja" i lažne ličnosti. Rad počinje onog trenutka kad čovek počne da oseća tu podelu između onog u sebi čemu može i onog čemu ne može da veruje. Ono čemu može da se veruje je u potpunosti stvoreno radom. Prethodno je to bilo samo prazno mesto, ali kad čovek počne da radi, nešto počinje da se učvršćuje. Ponavljam, međutim, da čovek može to da zna bolje i da mu veruje više jedino ako poznaje svoju lažnu ličnost, jer će se inače lažna ličnost pomešati sa tim pretvarajući se da je pravo "ja" ili početak pravog "ja".

P: Da li je lažna ličnost neka vrsta maske?

O: Ljudi nose razne vrste maski i veruju da su baš kao te maske, dok su u stvarnosti sasvim drugačiji. Svi mi imamo više maski, a ne samo jednu. Posmatraj sopstvenu masku i maske drugih ljudi. Pokušaj da shvatiš da u različitim okolnostima imaš različite maske i zapazi kako ih menjaš, kako ih pripremaš i tako dalje. Svi imamo maske, ali podi od svoje. Mi nikad ne proučavamo maske, a morali bismo da ih proučimo; to je veoma korisno. Vrlo često masku počinjemo da stičemo u veoma ranom uzrastu; čak i kao đaci za jednog nastavnika imamo jednu masku, a za drugog drugu.

P: Da li je to neka vrsta samozaštite, ili je to imitacija?

O: To je određena vrsta samozaštite, ali ne samo to. Ponekad se, kao što kažeš, radi o imitaciji. Možeš da vidiš kako pedeset ili pet stotina ljudi nose istu masku.

P: Ako skinemo masku, šta ćemo naći ispod?

O: To nije tako jednostavno. Videćeš da je ispod jedne maske druga maska. Ili, ako ne radiš, ona ne može da se skine – urasta u lice. Ali, ako radiš, ta maska uopšte nije neophodna i bez nje život postaje mnogo lakši – manje se laže.

P: Nije li maska ponekad ideal kome čovek teži? Ponekad ta maska izgleda bolja nego što je sam čovek.

O: Ponekad je bolja. Zato sam rekao da ona nije samo zaštita. Vidiš, mi hoćemo da upoznamo sebe. Kad u sebi pronademo nešto što ne poznajemo, moramo to da proučimo. Mi mislimo da poznajemo sebe, a sada uviđamo da su jedino što poznajemo maske, a te maske se menjaju. Šta su one, kako se javljaju, kakva im je svrha – to je drugo pitanje. Moramo da proučimo same maske, a ne teoriju

maski. Uvek pokušavamo da pobegnemo u teorije – one su bezbednije.

P: Da li je moguće da se lažna ličnost vidi u celosti?

O: Moguće je, ali ne odmah. Neophodno je da se radi, da se ona prouči u sebi i drugima, a tada ćeš je, malo-pomalo, videti u celosti, mada ćeš je još dugo videti samo sa jedne ili druge strane. I to je bolje nego da je uopšte ne vidiš. Moraš, međutim, da shvatiš i nikad ne zaboraviš da je ona tu. To je prvenstveni cilj škole. Ako lažna ličnost ostane na vrhu, ne možeš da dobiješ ništa – ona će sve uzeti za sebe.

P: Što se tiče različitih glasova, primećujem da mi se glas menja sa različitim osećanjima i različitim ljudima.

O: Ko ima uši da čuje, može da čuje mnoge promene glasa. Svaki centar, svaki deo centra, svaki deo dela centra ima različit glas. Malo ljudi, međutim, ima uši da to čuje. Za one koji mogu da čuju lako je da razlikuju mnoge stvari. Glas kojim govoriš istinu je, na primer, jedan, a glas kojim lažeš drugi, glas kojim govoriš izmišljene stvari treći. To ne može da prevari.

P: Misliš li na intonaciju?

O: Da, a takode i na stvarni zvuk glasa. Ako se obučiš da slušaš, emocionalni centar može da čuje razliku.

P: Govoriš o mogućnosti da se podelimo na pogrešan način. Šta pod tim podrazumevaš?

O: Pretpostavimo da sve što mi se sviđa zovem "ja", a sve što mi se ne sviđa "Uspenski" – to bi bila pogrešna podela. "Ja" iz koga posmatram je tačka, ono još nema materijalnu egzistenciju, ono je samo začetak iz koga može da raste "ja". Ako bih mu pripisao materijalnu egzistenciju, to bi bilo pogrešno.

P: Zar mu se ne može dati bar neka težina?

O: Da, ali samo u odnosu na rad. Onaj ko pamti cilj, ko želi da radi je "ja" – ostalo je "Uspenski".

P: Osećam da ne mogu da verujem ničemu u sebi. Ako steknem trenutak razumevanja, izgleda da ga preuzima lažna ličnost i deo mene koji razume odlazi. Čemu mogu da verujem?

O: Osećanje da ne možeš da veruješ sebi javlja se u različitim trenucima u radu; kao obmana, kao izvinjenje, ili se javlja kao stvarno.

To se, međutim, dešava kasnije; zasad je to uviđanje mehaničnosti. Za rad je potrebno određeno vreme i određena istrajnost. Sada moraš da učiniš ono što možeš; vremenom ćeš biti u stanju da izmeriš rezultate svog rada.

P: Da li je taština suština lažne ličnosti?

O: To je jedna od osobina lažne ličnosti u ovom ili onom smislu. Kod nekih ljudi to može da bude glavna osobina i tada je veoma očigledna i vidljiva; često su, međutim, te crte zaklonjene drugim stvarima i ne pokazuju se.

P: Ako je rad protiv lažne ličnosti proces, znači li to da čovek može da osciluje gore-dole?

O: Da, a ti moraš u sebi da razumeš moć i ogromne razmere lažne ličnosti; tada ćeš razumeti da vrlo često ljudi i nemaju ništa drugo, a ako i imaju neke mogućnosti, lažna ličnost daleko preteže nad njima. Lažna ličnost odlučuje o svemu. U običnom životu lažna ličnost kontroliše svaki moment, izuzev možda trenutaka kad čovek čita ili o nečemu razmišlja. Ali, kad čovek počne da radi i magnetski centar počne da raste, ponekad može da se desi da lažna ličnost iščezne na deset ili petnaest minuta i pruži magnetskom centru šansu da se ispolji. To je način na koji nestaje lažna ličnost. Ona ne nestaje sasvim, ona samo na neko vreme odlazi. To je baš ono što moramo da pokušamo – da je odagnamo na određeno vreme.

P: Na identifikaciji može da se radi samo pomoću razdvajanja?

O: Samo na taj način. Bez uviđanja razlike između "ja" i lažne ličnosti svi naponi će samo učvršćivati slabiju stranu. Kao što sam rekao, to odvajanje je osnova svakog rada na sebi. Dok se ta ideja ne razume, ništa se ne može postići; u svemu čovek mora da pođe od toga. To je stvarna razlika između ljudi koji su u radu i onih koji nisu. Ljudi koji nisu u radu misle da su ono što su. Ljudi u radu razumeju da nisu ono što izgleda da jesu. Ovo razdvajanje mora da prođe kroz mnoge stadijume, ali se mora izvršiti.

P: Kad vidim da sam lažna ličnost naduvana kao balon, da li treba da pokušam da shvatim kako sam postao takav?

O: Treba da proučiš sebe. Samo ti jedna stvar može pomoći da promeniš svoj položaj, a to je bolje poznavanje sebe. To podrazumeva mnoge stvari. Postoje razni stupnjevi i dubine uvida i razumevanja. Kad čovek dovoljno razume, učiniće nešto, neće moći da

samo sedi i pušta da se stvari odvijaju same od sebe. Pokušaj da pitaš konkretnije: šta si pokušao da učiniš i šta si uvideo da ne možeš? Tad možemo o tome da razgovaramo. Možda si počeo od pogrešne stvari, na pogrešan način.

P: Može li čovek da nađe odgovornost u sebi?

O: Svakako. Ali u odnosu na šta? Počinješ da radiš nešto; odgovoran si prema tom radu – u najmanju ruku bi bar trebalo da budeš. Ali ko? Ako sve nazivaš "ja", dosad bi morao da znaš da ima mnogo "ja"; neka su odgovorna, neka nisu, jer sa tim radom nemaju nikakve veze. U pitanju je samo posmatranje da bi se to uvidelo.

P: Vidim da se sve vraća na pitanje kako da bolje razumemo?

O: Pokušavam najpre da objasnim kako bi trebalo da proučiš sebe. Moraš da pronadeš svoju specifičnu prepreku koja te sprečava da razumeš. Kad je nađeš, moraš da se boriš protiv nje. Za to je potrebno vreme, ona se ne može pronaći odjednom, iako je u nekim slučajevima toliko jasna da je čovek može videti gotovo odmah. U drugim slučajevima je, međutim, neophodno da se radi pre nego što čovek može da je vidi.

P: Da li grupni rad može da pomogne u tome?

O: Ne smeš previše da polažeš na grupni rad, jer iako je on koristan zato što pokazuje mnoge stvari, za eksperimentisanje, testiranje i tako dalje, u grupnom radu je čovek u veštačkoj atmosferi, veštačkim okolnostima. Onog trenutka kad napusti grupu, nalazi se u prirodnim okolnostima. Zato grupa može da pokaže put, ali rad mora da se odvija u uobičajenim okolnostima. Kakva je korist ako si veoma dobar na grupi, a identifikuješ se i postaješ mašina istog trenutka kad je napustiš? To je sasvim beskorisno.

P: Ako neko u ovoj školi ima veoma loše osobine, kao što su na primer slabi nervi, da li mu se pruža posebna pomoć da to prevaziđe?

O: Do posebnih karakteristika dolazimo tek kad smo proučili i upotrebili sve opšte metode. Neophodno je da se ta osobina odredi, da joj se nađu uzroci. Uzroci mogu da budu razni. Neke loše osobine mogu da budu toliko snažne da se do njih dode na kraju – ne može se reći unapred. Ako počneš da se boriš sa preprekama pogrešnim redom, nećeš postići nikakav rezultat. U isto vreme je neophodno da ih imaš u vidu.

P: Ako postoji negativno osećanje, a čovek ga posmatra i odoleva mu, da li se ono menja?

O: Zavisi od osećanja. U najvećem broju slučajeva se samo odlaze. Mi ne znamo na koji način da se odupremo. Za svako osećanje postoji poseban ključ. Moramo da pronađemo glavni ključ, a za to je neophodno da najpre upoznamo mašinu.

P: Ako se čovek oseća depresivno ili iritirano, kakve korake da preduzme protiv toga?

O: Najpre treba da nastoji da pamti sebe, a potom da pamti kako ono što je depresivno nije u njemu, nego u njegovoj imaginarnoj slici o sebi. Čovekov napredak počinje od trenutka kad shvati da je ono što on jeste jedna, a njegova imaginarna slika o sebi druga stvar. Kad vidi da je manji, slabiji nego što misli, da se jako stidi, on je na putu razvoja. On je praktično ništa, ali dovoljno da bi se razvio.

P: Pošto nemam trajno "ja", ako pokušavam da se ne identifikujem sa jednim od "ja", da li se identifikujem sa drugim?

O: Moraš razumeti da su ti date određene ideje na isti način na koji ih je objasnio gospodin Gurdijev, to jest postepeno, tako što se najpre daje jedan aspekt ideje, a potom drugi. Mnoge stvari su isprva objašnjene na elementaran način, a potom je dodato više detalja. Kad govorimo o čoveku koji nije u radu, kažemo da on nema "ja". Ako čovek počne da ulaže napore i proučava, to već znači određeni nivo; on ima magnetski centar, a magnetski centar je početak "ja". Zato on više nema prava da kaže da nema "ja". Naravno, on ne može reći da ima potpuno i trajno "ja", ali već mora da ima pravac delovanja, a to podrazumeva neko "ja". Ono još nije potpuno svesno, ali raste.

P: Kakve stvari treba tražiti pokušavajući da razdvojimo lažnu ličnost od ostatka sebe?

O: Neophodno je da se razumeju osobine lažne ličnosti – šta je sačinjava. Možda ćeš biti u stanju da je vidiš u bljeskovima iz doba kome možeš da pripišeš početak lažne ličnosti.

U nama su trajne dve stvari – odbojnici i slabosti ili osobine lažne ličnosti. Svako ima jednu, dve ili tri posebne slabosti i svako ima određene odbojnice koji su posebno važni, jer oni ulaze u sve njegove odluke i razumevanje stvari. Jedino je to trajno u nama, i naša je sreća što nema ničeg trajnijeg, jer te stvari mogu da se promene.

Odbojnici su veštački, nisu organski, uglavnom su stečeni imitacijom. Dete počinje da imitira roditelje i stvara odbojnice, a neki drugi se nevoljno stvaraju obrazovanjem. Osobine ili slabosti se ponekad mogu otkriti, a ako čovek zna neku osobinu i ima je na umu, može da pronađe određene trenutke kad ne deluje iz te osobine. Svako ima mnoge osobine, ali su dve ili tri posebno važne, jer one ulaze u svaku subjektivno važnu situaciju u nečijem životu; sve prolazi kroz njih, čitava percepcija i sve reakcije. Veoma je teško da se shvati šta to znači, jer smo suviše navikli na njih, tako da ih i ne primećujemo; suviše smo u njima, nemamo dovoljnu distancu.

P: Mora li glavna osobina obavezno da bude loša?

O: Ona je glavna slabost; na nesreću, ne možemo reći da je naša glavna osobina snaga, jer mi nemamo snage.

P: Kako mogu da postoje slabosti ako nema onog što nije slabo?

O: To znači mehaničnost. Mi smo u svim stvarima mehanični, ali smo u jednoj ili dve stvari posebno mehanični, posebno slepi; zato su one naše glavne slabosti, jer ne možemo da ih vidimo. Druge stvari, koje nisu slabosti, možemo da vidimo.

P: Šta nazivaš slabostima? Da li prosuduješ prema etičkim merilima?

O: Ne. Kao što sam rekao, slabost je ono u tebi što je u najvećoj meri mehaničko. Prirodno je da će stvari u kojima si potpuno bespomoćan, u kojima najviše spavaš, u kojima si najzaslepljeniji obavezno biti tvoje glavne slabosti, pošto u svemu postoje stupnjevi. Ako u našim osobinama i ispoljavanjima ne bi bilo stupnjevitosti, bilo bi veoma teško da ih proučimo. Sebe možemo da proučavamo upravo zato što postoje ti stupnjevi. Čak i osobine nisu uvek iste; ponekad su jasnije izražene, a ponekad se, u redim slučajevima, pokazuju malo i samo na taj način možemo da ih primetimo. Teško je, međutim, da se osobine vide u sebi. Shvatićeš bolje šta znači biti manje ili više mehaničan ako uzmemo drugi primer, recimo bolest. Ako se razbolimo, istog trenutka postajemo više mehanični; ne možemo da se odupremo spoljnom svetu i stvarima u njemu čak ni onoliko koliko im se obično odupiremo.

P: Rekao si da se u potpunosti sastojimo od slabosti. Želja da se bude slobodan sigurno nije slabost?

O: Ima raznih vrsta želja. Pretpostavimo da čovek uvidi svoje slabosti i poželi da ih se oslobodi, a u isto vreme ne želi da nauči

metod kojim može da se oslobodi. To bi bila druga slabost koja pomaže i štiti ove prethodne.

P: Ali ako ulažemo stalne napore?

O: To, opet, zavisi od tvoje druge strane, od onog što nazivamo "ja". To "ja" nije moć ili sila, ono je puka kombinacija određenih želja, želja da se nečega oslobodimo. Ako shvatiš da je nešto pogrešno i formulišeš želju da se toga oslobodiš, ako svoj um možeš na tome da zadržiš dovoljno dugo, to postaje određeni plan delanja; a ako taj pravac delanja potraje dovoljno dugo, on može da dá rezultate. Potrebno je, međutim, opet dodati da je za postizanje rezultata potrebno nekoliko različitih pravaca delovanja, a ne samo jedan. Istovremeno moramo da radimo na jednoj, drugoj i trećoj stvari. Ako radimo samo na jednoj, nikuda nećemo stići.

P: Nisam razumeo ono što si jednom rekao – da ne možemo ništa da promenimo, ali moramo da se drugačije ponašamo.

O: Pokušaj da razmisliš: dok i dalje ostajemo ovakvi kakvi smo, moramo se drugačije ponašati. Ne možeš da se promeniš odjednom, promena je polagana. Moraš, međutim, da učiniš mnoge stvari, a ako ih učiniš na pogrešan način, nikad se nećeš promeniti. To što smo mašine nije izgovor, mada to ljudi tako koriste: "Ja sam mašina, ja ne mogu ništa da promenim", pa sve rade isto kao što su radili i ranije. Pre nego što si došao u dodir sa radom, sve si tumačio slučajem. Sada dolaziš do zaključka da će sutra biti isto kao i danas sve dok se ne promeniš. Ne možeš da se promeniš, ali moraš da "činiš". Zato je neophodno da razumeš u kojim pravcima stvari moraš da činiš na drugačiji način. Svako ima dve ili tri stvari u kojima je posebno navikao da se ponaša na određeni način i u kojima mora da pokuša da se ponaša drugačije. Kod raznih ljudi te su stvari različite. Sećaš se šta sam rekao o znanju i biću? Ideja je da se kod svakog biće promeni baš u onoj tački koja predstavlja teškoću. Jedan čovek mora da razume određene osobine i da ih se kloni, drugi mora da shvati šta mu nedostaje i da pokuša da to stekne, i tako dalje. Zato je potrebna škola. Potrebno nam je da nas neprekidno podsećaju na mnoge stvari.

P: Kako da bolje iskoristim trenutke kad osećam čudesnost sistema?

O: Ulaži redovnije napore, ne povremene napore. Znaš li zašto to uvek govorim? Zato što čovek sebe obmanjuje ako misli da može

da se probudi bez posebnog i dugotrajnog rada. Moramo da shvatimo koliko je to teško. Razmišljanje, nerazmišljanje, osećanje, neosećanje, sve nas zadržava u snu. Sada o tome govorimo teorijski, ali rad ne može da bude teorijski. Činjenicu da spavamo moramo da uvidamo neprekidno, moramo da je emocionalno doživimo. Međutim, taj uvid nas sam po sebi ne budi: neophodan je poseban napor da bismo se probudili na trenutak.

P: Zar nije neophodno da se bude prilično budan da bi čovek formulisao svoj cilj?

O: To je druga stvar. Shvatanje i razumevanje su mogući čak i u nekoj vrsti polusna; na isti način na koji možemo da nađemo put kući možemo da nađemo i put do svog cilja. Buđenje je dug proces.

P: Da li je dvoumljenje između dva različita cilja znak da spavamo?

O: Delimično da spavamo, a delimično da ne razumemo u potpunosti. Kad čovek zna šta je važnije, nema dvoumljenja.

Ono o čemu moramo da razmišljamo sada jesu metodi – kako da se probudimo, koji oblik rada je najbolji. Kakva je, međutim, korist da govorimo o metodima buđenja ako nismo u potpunosti shvatili činjenicu da spavamo? Šta o tome misliš, šta osećaš u pogledu stanja u kome si, imaš li nekih zapažanja? To je veoma važno, jer ima mnogo stvari o kojima možemo ozbiljno da razgovaramo samo kad u pogledu njih nemamo nikakvih sumnji. Zato je neophodno da se razmišlja o tom stanju i raznim njegovim posledicama. Ako uzmeš jedan dan svog života i pokušaš da ga sumiraš, videćeš da ima mnogo stvari koje ne bi učinio da nisi bio u snu, zato što su one nepotrebne ili pogrešne, ili pak da si učinio mnoge druge stvari umesto jedne određene, jer bi za tu stvar bilo potrebno da se probudiš. Svi ovi razgovori, sistemi, teorije mogu da pomognu samo ako pored toga radiš na sebi.

P: Čovek uvida opasnost od toga što je u snu; ima li, međutim, nešto da kompenzuje rastući strah od neprijatnosti koju donosi buđenje?

O: Ako spavam a to ne znam, opasnosti ostaju iste; prema tome, ako počnem da primećujem opasnost, to je bolje nego da je ne primećujem, jer mogu da je izbegnem.

P: Primitio sam da, kad otkrijem metod koji mi pomaže da pamtim sebe, on deluje samo nekoliko puta, a potom se istroši.

O: Te metode uvek moraš da menjaš; oni ne deluju dugo – to je deo našeg stanja. Uzmi to kao činjenicu; nema potrebe da je analiziraš. Što su stvari novije i neočekivanije, bolje će raditi. To je povezano sa osnovnim principima čitavog mentalnog i fizičkog života. U uobičajenom smislu mi posmatramo samo promene u svojim asocijacijama.

Ne osećamo trajno asocijacije; primećujemo samo promene. Prema tome, kad se na njih navikneš, moraš da stvoriš neku vrstu budilnika; potom se na njega navikneš i on više ne deluje. Ako ti budilnik bude neprekidno zvonio, primetićeš ga tek kad prestane da zvoni.

P: Da li uvid da spavamo stvara sopstvenu energiju za buđenje?

O: Ako čovek shvati da spava, mora da prouči sredstva i metode buđenja, ali to moraju da prestanu da budu puke reči; to moraju da postanu činjenice zasnovane na posmatranju. Samo tada je moguće da se o tome govori sa više preciznosti i praktičnosti. Kad čovek uvidi da spava, u tom trenutku je već napola budan, ali to ne traje dovoljno dugo; narednog trenutka nešto počinje da mu se mota po glavi i ponovo ga baca u san. Zato on ne može da se probudi sam; zato su potrebni razrađeni metodi – potrebno ga je neprekidno drmati.

P: A ko će ga drmati?

O: To je pravo pitanje. Određeni broj ljudi koji žele da se probude moraju da se međusobno slože da kad neko od njih zaspi, neko drugi mora da bude budan i da ga prodrma. Za takav dogovor je, međutim, neophodna iskrenost; ti ljudi moraju zaista želeći da se probude i da se ne ljute ili vredaju kad ih prodrmajaju.

P: Na kakvu vrstu drmanja misliš?

O: Običnu. Neko to radi na jedan, neko drugi na drugi način. Takođe su neophodni i budilnici, ali je možda još neophodnije da se menjaju što je moguće češće. Ako se čovek oseća ugodno, on spava, ali ako se nade u neugodnom položaju, to mu pomaže da se probudi. Prijatne stvari samo pomažu spavanju.

P: Može li čovek da napravi sopstvene budilnike?

O: Može da pokuša, ali je neophodno da ima stalne promene i varijacije i da bira stvari koje će ga probuditi. U suprotnom možemo da se probudimo na trenutak, odlučimo da ostanemo budni i zamišljamo da smo budni dok u stvarnosti sve to radimo u snu i sanjamo budilnik. Zato je neophodan stalni nadzor i stalno proveravanje da

li nas budilnici zaista bude ili samo stvaraju nove snove, ili ih jednostavno ne čujemo. Nema razloga da uzimamo suviše krupnu stvar; ali ako čovek uzme sitne navike i proverava ih, one mogu da služe kao budilnik, samo najduže oko sedam dana. Naredne sedmice mora da se nade druga vrsta, možda u vezi sa ljudima sa kojima čovek živi ili nešto slično. Mora se naći veliki broj budilnika.

P: Uvidam da sam svesniji sebe kad sam sâm, pa zato pokušavam da vidam ljude što je manje moguće.

O: Ne, ne, moraš da pamtiš sebe u svim okolnostima. Ako pamtiš sebe kad si sam, zaboravićeš se kad si sa ljudima, a ako pamtiš sebe kad si sa ljudima, zaboravićeš se kad si sam. Ako se ograničiš na jedan skup okolnosti, istog trenutka gubiš. Najbolji trenutak da pamtiš sebe je kad su okolnosti najteže, a najteže okolnosti su ne onda kad možeš da odlučiš hoćeš li biti sam ili nećeš, već kad nemaš izbora. A zašto su najbolje najteže okolnosti? Zato što tada pamćenje sebe daje najbolje rezultate. U lagodnim okolnostima, ako ti odlučuješ hoćeš li biti sam ili nećeš, možeš da postigneš određene rezultate; ali ako se nadeš u najtežoj situaciji, a i dalje uspevaš da pamtiš sebe, rezultati će biti neuporedivo veći.

P: Ima li, osim pamćenja sebe, još nešto što moramo da preduzmemo da obeshrabrimo unutrašnje pridavanje značaja?

O: Učini to i videćeš. To je sve ista stvar: ako pridaješ značaj, ne možeš da pamtiš sebe. Ako želiš da prekineš pridavanje značaja, moraš da pamtiš sebe; bez pamćenja sebe ne možeš da prekineš pridavanje značaja.

P: Da li pamćenje sebe pomaže čoveku da prevaziđe stvari kao što je slabo zdravlje?

O: O tome ne znam ništa. To je posao lekara, ne naš. Rečeno nam je da ono proizvodi određene hemijske posledice, ali ne odmah. Mi možemo da ga proučavamo jedino psihološki; hemiju ne znamo, ali možemo da kažemo da ćemo se osećati drugačije. Uopšteno govoreći, mogu da kažem da svaki put kad neko pokušava da sistem proćava iz koristoljublja, ne uspeva. Sistem nije napravljen za to. U nekim slučajevima pamćenje sebe može da proizvede fizičke posledice koje čovek ne očekuje, ali ako pokušamo da radimo radi tih rezultata, nećemo ih dobiti.

P: Zar fizičko zdravlje nije važno?

O: Svakako da čovek treba da se trudi da bude zdraviji, pa ako je bolestan, mora da se obrati lekaru. Pitanje zdravlja je važno, ali ne možeš da ga stavljaš u isti red sa pitanjem svesnosti. Bilo bi potpuno beskorisno da se ove ideje koriste u interesu zdravlja, iako mogu da sasvim neočekivano pomognu.

P: Da li svest zahteva usmerenu pažnju i volju?

O: Sve ove stvari: pažnja, svest, jedinstvo, individualnost, volja, jesu različiti vidovi iste stvari. Mi ih delimo, ali su one ista stvar. Možemo da ih imamo tokom kratkog vremena, ali ne možemo da ih zadržimo. Ako se dovoljno dugo posmatraš, naći ćeš trenutke kad imaš praktično sve. Ali, samo *trenutke*. Naš cilj je da te trenutke produžimo, da ih ojačamo, da ih fiksiramo, kao što se fiksira fotografija.

P: Kako to može da se uradi?

O: Čitav rad vodi u tom pravcu. Nalaženje imena za stvari koje nemamo neće nam pomoći. Neophodno je da nešto uradimo.

P: Da li trenuci pažnje zavise od odsustva smetnji?

O: Smetnje uvek postoje, ali mi treba da imamo kontrolu. Ako se oslanjamo na okolnosti, rad će se odvijati u emocionalnim delovima centara, ne u intelektualnim. Kad bi se odvijao u intelektualnim delovima, zahtevao bi kontrolisanu pažnju. Naši centri su tu, potpuno razvijeni, čekaju da ih upotrebimo, ali mi ne koristimo njihove više delove.

P: Mora li čovek da žrtvuje "sve besmislice" da bi dosegao viša stanja?

O: "Besmislica" je možda dobar izraz. Međutim, kad je žrtvuješ, za tebe to nije besmislica. Objektivno možda i jeste, ali ako bi ti osećao da je besmislica, ne bi bilo šta da se žrtvuje.

P: U meni postoji sukob, pa iako znam šta želim, nema razlike. I dalje činim stvari koje su loše za mene.

O: To znači da samo znaš. Biti u stanju da se "čini" je druga stvar. Znanje samo po sebi ne daje dovoljnu moć da možeš učiniti ono što želiš. Energiju moraš da sakupljaš polako, uglavnom pomoću borbe protiv fantazije, izražavanja negativnih osećanja, brbljanja i sličnog. To će ti dati mogućnost da činiš ono što je bolje za tebe.

P: Ako bismo imali drugačiji stav prema stvarima, osećanja bi nam bila drugačija, zar ne?

O: Kakve drugačije stavove? Prema kojim stvarima? Kako mogu da odgovorim na ovo? Na svetu postoje milioni stvari i milioni različitih stavova. Vidiš, to je praktično pitanje; ono se ne može postaviti tim jezikom. Pokušaj da vidiš kako tvoje pitanje zvuči drugom čoveku, budući da ti znaš šta podrazumevaš pod različitim stvarima i različitim stavovima, ali ja ne znam.

P: Pitam u vezi sa ispravnim stavovima kao oružju u borbi protiv negativnih osećanja. Da li stav znači prihvatanje, odnosno odbacivanje?

O: Nije stvar u prihvatanju i odbacivanju, već u razumevanju. Kad u vezi s tim govorim o ispravnim i pogrešnim stavovima, mislim na opšti stav prema negativnim osećanjima, a negativna osećanja uopšte predstavljaju temu za razgovor o radu mašine. Kad govoriš o sopstvenim zapažanjima ili sopstvenom radu, moraš da objasniš na koja negativna osećanja misliš: ljubomora, strah, bes i slično. Ne može se uopštavati, jer su negativna osećanja veoma različita, i stavovi su različiti. O jednom negativnom osećanju čovek može da kaže jednu stvar, a o drugom drugu. Ako posmatramo sva negativna osećanja zajedno, ona imaju određene zajedničke osobine, ali kad govoriš o sopstvenim zapažanjima, stvari moraš da uzmeš u drugačijoj razmeri i da ne govoriš o stavovima, negativnim osećanjima, fantaziji i identifikaciji kao da su to apstraktne stvari hiljadama kilometara daleko od tebe. Moguće je da se ovi termini koriste za objašnjenje opštih osobina, ali ne možeš da ih koristiš kad govoriš o sopstvenom radu. Imaš da obaviš određeni lični rad. Došao si sa određenim ciljem, želiš da postigneš neku stvar, a nešto iznutra te ometa – pa opet govoriš o stavovima, negativnim osećanjima, pridavanju značaja i tako dalje. Govori o stvarnim činjenicama. Ovi termini mogu da stoje u knjizi i ti govoriš kao da si uzeo fraze iz knjige.

Moraš da razumeš da u našem sistemu – ili u bilo kom sistemu slične vrste, bio poznat ili ne – postoje tri različita jezika, ili tri načina mišljenja: filozofski, teorijski i praktični. Kad u odgovoru na pitanje kažem "to je teorijski" ili "to je filozofski", znači da je jezik bio pogrešan. Ne možeš nešto da pitaš na filozofski način, a da očekuješ praktičan odgovor. Na apstraktno pitanje ne može se odgovoriti konkretno.

Moraš razumeti da je razlika u značenju između reči "filozofski", "teorijski" i "praktično" sasvim suprotna uobičajenim znače-

njima koja im se pripisuju. Filozofski prilaz je najlakši, teorijski je teži i korisniji, a praktični je najteži i najkorisniji od svih. Postoji filozofsko znanje – veoma uopštene ideje, postoji teorijsko znanje – kad proračunavaš stvari, i postoji praktično znanje, kad možeš da posmatraš i vršiš eksperimente. Filozofskim jezikom govoriš ne toliko o stvarima koliko o mogućnostima; dragim rečima, ne govoriš o činjenicama. Teorijskim jezikom govoriš o zakonima, a praktičnim jezikom govoriš o stvarima koje su u srazmeri sa tobom i onim što te okružuje, odnosno o činjenicama. Zato je to zaista različita razmera.

Stvari se mogu uzeti u nekoj od ove tri razmere i mnoge se stvari potpuno menjaju u skladu sa razmerom u kojoj se posmatraju: u filozofskoj razmeri su jedna, u teorijskoj druga, a u praktičnoj razmeri treća stvar. Pokušaj da nadeš primere. Neke stvari se mogu posmatrati u sve tri razmere, neke samo u dve, a neke u jednoj. Čak i kad govorimo sami sebi ne smemo da mešamo ove tri razmere, jer ćemo u suprotnom stvoriti još veću pometnju i razumeti još manje.

P: Da li je napor da pamtimo sebe praktičan?

O: Može da bude praktičan, teorijski ili filozofski.

P: Izgleda da objektivna svest pripada filozofskoj razmeri?

O: Baš naprotiv, ona je veoma praktična. Ali, ako misliš na nas, tada je bez sumnje objektivna svest filozofska ideja. Istovremeno je moguće proučavanje opisa bljeskova tog stanja. Ako proučavamo te opise i pokušavamo da nademo sličnosti, ona može postati teorija.

P: Voleo bih da bolje razumem tu podelu. Ne znam šta je praktično.

O: To znači ono što možeš da učiniš – u svakom smislu. Samo, "činjenje" može biti u različitim razmerama. Činjenje je uvek važnije od razmišljanja i pričanja. Prema tome, ako uzmemo da je filozofija razmišljanje, teorija pričanje, a praksa činjenje, praksa je važnija.

P: Šta je filozofsko razmišljanje?

O: Razmišljanje u veoma širokoj razmeri; ista stvar posmatrana u teorijskoj razmeri može da bude veoma uska i glupa teorija, a posmatrana praktično, može da bude zločin.

Kad sam prvi put čuo za podelu na filozofsko, teorijsko i praktično, rečeno mi je da škole znanja koje dolaze od višeg uma mogu da se podele u tri kategorije: praktične škole, koje su najviše, zatim teorijske i filozofske. U uobičajenom smislu mi pod praktičnim pod-

razumevamo stvari kao što su vrtlarstvo, pravljenje cipela i slično. Pod teorijskim znanjem podrazumevamo matematiku, geologiju i slično, a pod filozofijom podrazumevamo ono što u uobičajenom smislu nazivamo filozofijom. Prema ovom sistemu, međutim, filozofske škole su samo priprema.

P: Kad sam prvi put došao na predavanja, mislio sam da reč "škola" znači školu mišljenja, ali sad mi to izgleda kao škola u kojoj sam bio kad sam bio dete.

O: Baš tako. Stvar nije u razmišljanju, već u činjenju.

P: Zar ovo nije na neki način i škola mišljenja, pošto delanje mora da proizade iz mišljenja?

O: Svakako da mora da bude i izvesnog mišljenja, jer bez mišljenja ne možemo da učinimo ništa; mišljenje je, međutim, samo pomoćni proces, ono nije cilj. U školi mišljenja je dovoljno da se razmišlja o slobodi, dok mi želimo da budemo slobodni; nismo zadovoljni pukim razmišljanjem o tome.

P: Da li ova škola spada u sve tri vrste ili samo jednu?

O: Mislim da je bolje da kažemo sve tri. Ona ima tri strane. Takođe, neki ljudi sistem uzimaju filozofski, drugi teorijski, a treći opet praktično. Ne smeš da zaboraviš da se ista stvar može posmatrati na različite načine.

P: Da li je onda ovaj sistem povezan sa filozofijom?

O: Ne može u potpunosti biti bez nje. Ona je na neki način ispravan put mišljenja. Međutim, u razmišljanju o čovekovom razvoju, o njegovom napretku, bolje je da se traže psihološki nego filozofski pokazatelji. Psihološki pokazatelji su činjenice, ovi drugi mogu biti fantazija. Čak i kad čovekov intelekt operiše krupnim filozofskim problemima, njegovo biće može biti na sasvim niskom nivou. Ako je, međutim, čovek svesniji, mogu se razviti sve njegove strane.

P: Ko procenjuje psihološke vrednosti?

O: Postoje sasvim određeni objektivni znaci pomoću kojih može da se prosudi – određene unutrašnje norme. U određenoj tački ovi znaci mogu da postanu objektivni. Kao što sam rekao, mi ne tražimo filozofske pokazatelje, mi hoćemo psihološke pokazatelje. Veoma je važno da se ovo razume. Filozofski zaključci mogu biti puke reči, retorika, ali kod psiholoških pokazatelja ne može biti greške – što se tiče nas samih.

ČETVRTI PUT

P: Da li je korišćenje filozofskog mišljenja lenjost?

O: Ne obavezno. Ima nekih stvari koje možeš da posmatraš isključivo filozofski, ili samo filozofski i teorijski. Ima stvari kojima nemamo praktični pristup i za koje moramo da tražimo analogije. Zato je to ponekad sasvim ispravno. Ima, međutim, stvari koje možeš da posmatraš samo praktično, jer samo tada možeš da ih ceniš.

P: Govorio si o "razmišljanju u novim kategorijama". To mi izgleda isto tako nemoguće kao i "činjenje".

O: Sasvim tačno. Istovremeno, kad počneš da razumevaš drugačije kategorije, bićeš bar ponekad u stanju da misliš na drugačiji način. To, međutim, nije potpuni opis ispravnog mišljenja. Veoma često ne razmišljaš u ispravnim kategorijama zato što nemaš dovoljno znanja. Čak i u našem stanju možemo da razmišljamo bolje ili lošije.

P: Kad pokušam da razmišljam na novi način, ne znam odakle da počnem.

O: Imaš puno materijala – ovaj sistem. Pokušaj da ga rekonstruišeš u svom umu, da zamisliš kako nekom objašnjavaš ideje sistema. Pokušaj da rekonstruišeš šta ovaj sistem kaže o čoveku i svemiru. Ako se nečeg ne sećaš, pitaj druge. To je dobra vežba. Ili ti misliš i kontrolišeš svoje misli, ili se one misle same. Ako to čine same, ne možeš da očekuješ povoljan rezultat. Da bi dale rezultate moraš da ih pokrećeš ti.

P: Treba li da nađem nove reči za sve reči sistema kad zamišljam da objašnjavam sistem drugim ljudima?

O: Ne mogu se izmišljati nove reči. Postoji jasno pravilo da kad govoriš o sistemu moraš da koristiš isti onaj jezik koji si naučio u sistemu i da se ravnaš prema izvoru. Nikad neće biti potrebe da preporučavaš ovaj jezik.

P: Da li ne možemo da razmišljamo drugačije dok potpuno ne uklonimo svoje stare načine razmišljanja?

O: Ne, ne može se čekati dotle; to moraš da učiniš sada. Primer mišljenja u novim kategorijama jeste da mišljenje mora da bude namerno. Mi ne shvatamo da činjenica da li je nešto namerno ili namerno menja čitavu stvar.

P: Ako pokušavamo da prekinemo mehanički proces mišljenja i da mislimo na novi način, zar drugi način mišljenja takođe ne teži da postane mehanički?

Poglavlje XIII

O: Da, sve teži da postane mehaničko; prema tome, kad pokušavaš nešto da učiniš na nov način, moraš da paziš ne samo na to šta nameravaš, već i na mnogo drugih stvari. U to ne sme da uđe identifikacija ni fantazija; moraš da naučiš da kontrolišeš asocijacije i da imaš samo one koje su ti potrebne umesto da pustiš da one kontrolišu tebe.

P: Ali, da li postoji bilo kakvo mišljenje osim asocijativnog?

O: Postoji kontrolisano mišljenje. Svoje mišljenje možeš da ograničiš na određenu tačku ili cilj. Asocijativno mišljenje je slučajno. Možemo nastaviti da razmišljamo pomoću starih asocijacija, bez ikakvog pokušaja da ih promenimo, ili možemo pokušati sa novim asocijacijama, tako što ćemo uvesti nove tačke gledišta.

P: Što se tiče ispravnog mišljenja, kad pokušam da mislim o nečem u vezi sa sistemom, to se izgubi.

O: Za ispravno mišljenje nije dovoljno da se samo misli o sistemu, važan je način na koji misliš. Ispravno ili pogrešno možeš da misliš o sistemu ili o nečemu što nema veze sa sistemom. Nije, dakle, u pitanju predmet, već metod razmišljanja. A metod ne može da se opiše. Moraš da pronadeš primere ispravnog i primere pogrešnog mišljenja i da ih onda uporediš. Moramo da naučimo da kontrolišemo svoj um; moramo da razumemo formativno i manjkavo mišljenje i da budemo u stanju da koristimo čitav mozak umesto samo jednog njegovog dela. Jedina stvar koja nam u tom slučaju može pomoći jeste pamćenje sebe.

Moraš pokušati da pronadeš neke lične primere mišljenja i zainteresovanje u pitanju o kome želiš da mišliš. Pokušaj da razmišljati se. Pod ličnim podrazumevamo pitanja koja su ti padala na pamet, ili koja su ti bila zanimljiva. Kad da odgovoriš, ili nešto slično, moraš da vidiš, to može da ti pomogne.

P: U razmišljanju o sistemu, da li je važno da materijal je veoma ograničen?

O: Ne, materijal je veoma važan. Ili je ograničena želja, ili napredak.

P: Želeo bih da znam šta je u ovom slučaju mehaničko i šta je koje se uvlače.

РАД НА СЕБИ
ПО МЕТОДИ
ГУРЬИЦЕВА
Информације
064/258-47-69
064/349-84-65
од 18 до 21 ч.

ЖУРНАЛ
ПЕЧАТАЊЕ

240-333
343-170
818-582

121-485
111-288
101-100

011-222
011-211
011-214
011-411

O: Postoje dva uzroka – uzrok otpora je jedna, a uzrok misli koje prekidaju druga stvar. Ovo drugo pokazuje naš uobičajeni način mišljenja – nikad ne možemo da održimo pravac, jer se javljaju slučajne asocijacije. Otpor je druga stvar; on je rezultat nedostatka veštine, nedostatka znanja kako da postupamo s tim, nedostatka iskustva u namernom razmišljanju u određenom pravcu. Ta sposobnost mora da se nauči.

Ja mogu da ti kažem šta našem mišljenju nedostaje, ali ako o tome nemaš sopstvenih zapažanja, to ti neće značiti ništa. Svaka misao je suviše kratka; naše misli bi trebalo da budu mnogo duže. Kad budeš imao iskustva sa kratkim i dugim mislima, videćeš o čemu govorim.

P: Pogodile su me ograničenosti naše sposobnosti mišljenja. Od čega one zavise?

O: Od čega ta ograničenja zavise videćeš tek kad u sebi budeš imao primere boljeg načina razmišljanja, korišćenja viših delova centara, više svesti. Mi znamo da je naš um ograničen, ali ne znamo u čemu je ograničen. Kad budeš upoznao ta dva načina mišljenja i kad budeš mogao da ih uporediš, znaćeš u čemu je razlika i moći ćeš da govoriš o uzrocima.

P: Da li je razvoj čoveka koji ima bolji intelekt obavezno brži od onog čiji intelekt nije tako dobar?

O: Nekad da, nekad ne; intelektom se ne može učiniti toliko koliko uravnotežavanjem centara i razvojem svesti, jer čak i u uobičajenom stanju ljudi broj 1, 2 i 3 mogu da budu manje ili više budni, svesniji ili manje svesni. Čovek sa veoma dobrim intelektom može da bude potpuno usnuo, a tada može da bude suviše siguran u sopstvena intelektualna dostignuća i suviše identifikovan sa njima da bi počeo da radi. Njegov intelekt može da ga zaustavi. To se često dešava. Često intelektualni razvoj sprečava proučavanje, jer čovek suviše traži argumentaciju, u svemu zahteva definicije, i tako dalje. Sam razvoj intelekta nije dovoljan; vrlo brzo postaje neophodan rad na osećanjima.

P: Primetio sam da ljudi koji nikad nisu razmišljali imaju manje teškoća sa radom nego oni koji su razmišljali. Šta je bolje?

O: Ne valja ni jedno ni drugo – ni kad čovek ne misli, ni kad previše misli.

P: Odnosi li se to i na ljude koje u životu smatraju briljantnim?

O: Ljudi koje smatraju briljantnim mogu da budu veoma različiti, pa je zato teško da se o njima govori u okviru jedne kategorije. Oni mogu da budu zaista briljantni, mogu sami da zamišljaju kako su briljantni, ili drugi ljudi mogu o njima da misle kako su briljantni. Ako, međutim, misliš na ljude koji su se jako identifikovali sa svojom briljantnošću, za njih može da bude veoma teško, ali ne zbog briljantnosti, već zbog identifikacije. Ponekad prednost u životu znači smetnju u radu, jer što je čovek broj 1, 2 i 3 bolji, to više samovolje i tvrdoglavosti mora da pobedi. Iz perspektive rada je najbolje i najveću prednost predstavlja ako je neko sasvim običan čovek.

P: Zar nije od suštinske važnosti da se u životu postane uspešan? Ili ne treba da se identifikujemo sa životnim aktivnostima, bez obzira na rezultat?

O: Obe stvari su neophodne. Uspeh sam po sebi nije opasan, samo ako se čovek s njim ne identifikuje. Cilj nije uspeh ili neuspeh, već neidentifikovanje. Uspeh može da pomogne u mnogim stvarima.

P: Kolika je uloga intelekta u sistemu?

O: Intelekt igra veoma važnu ulogu, jer pomoću njega počinjemo. To je jedini centar koji nas sluša. Razvoj intelekta, međutim, može da ide samo do određene granice. Mogućnosti leže u emocionalnom centru.

P: Imamo li sada bilo šta čime možemo da kontrolišemo misli?

O: Ako imaš interesovanja koja su pravilno usmerena, ona u izvesnoj meri kontrolišu sve ostale stvari. Ako nismo zainteresovani, nemamo kontrolu.

P: Rekao si da je za pokušaj ispravnog razmišljanja o ovim idejama neophodno da se koristi intelektualni deo intelektualnog centra. Može li to da se uradi tako što pokušavamo da kontrolišemo pažnju dok razmišljamo?

O: Ne, to je istovremena radnja; ne može se deliti. Činjenica je da se o određenim stvarima može misliti samo intelektualnim delom – ako ispravno razmišljaš i ispravno formulišeš o čemu želiš da razmišljaš. Tada, naravno, moraš da se zadržiš na toj ideji bez upadanja u fantaziju. Zato sama funkcija određuje mesto.

P: Došao sam do zaključka da ne znam kako da razmišljam o onome o čemu želim da razmišljam. Da li je to zbog odbojnika?

O: Mislim da mi jednostavno nismo navikli da mislimo o tim idejama – ne mislimo da je neophodno da se o njima razmišlja. Ako shvatimo tu neophodnost, tada ćemo možda biti u stanju da to učinimo. Odbojnici, međutim, nemaju ništa s tim.

P: Mislim da je opšte iskustvo da rani dodir sa sistemom donosi više destruktivnog nego konstruktivnog.

O: Iz moje perspektive, ideja o konstruktivnom i destruktivnom je pogrešna. Ništa ne biva uništeno, već mi zamišljamo da imamo nešto što nemamo, pa onda, kad počnemo da radimo, možemo uvideti da smo mislili kako nešto imamo, ali sad uvidamo da to nemamo. To znači da se radi o iluziji i da moramo da je žrtvujemo. Mogu se imati razne stvari ili iluzije. Ništa što stvarno imamo ne gubimo; gubimo samo predstavu da posedujemo nešto što nemamo.

Često se događa da ljudi u radu postaju razočarani jer od samog početka počinju da biraju i neke stvari uzimaju, a druge ne. Stoga posle izvesnog vremena nemaju sistem, već ono što su iz njega sami izabrali, a to ne funkcioniše. Drugi žele da razumeju samo intelektualno, a neće da eksperimentišu sa sobom i posmatraju, iako je bez praktičnog rada nemoguće napredovati.

P: Hoće li nam se reći kad možemo da počnemo praktičan rad?

O: Od samog početka ste nešto praktično radili. Ako si radio samo teorijski, to znači da nisi radio ništa. Ovaj rad je praktičan od samog početka.

Kao što sam često govorio, osnovni uslov je da ne smemo nikada zaboraviti šta želimo da dobijemo. Ljudi do toga dođu sa različitih strana. Neki žele da znaju. Oni shvataju da postoji određeno znanje i da negde možda postoje ljudi koji znaju i oni žele da to znanje dobiju. Drugi uviđaju svoje slabosti i razumeju da bi stvari bile drugačije kad bi ih se oslobodili. Prema tome, od početka ljudi dolaze sa različitim ciljevima i nikad ne smeju da zaborave početak. Mogu da ih podsete drugi, ali to neće mnogo pomoći ako se sami ne sećaju.

P: Voleo bih da mogu da učvrstim svoj cilj. Nastavljam da reagujem na isti način kao i ranije i izgleda da sam isto toliko mehaničan. Pretpostavljam da je neophodno da se više trudim?

O: Trud sam po sebi neće pomoći; on mora da se zasniva na razumevanju. Stvar je više u vrednovanju, opštem vrednovanju, uva-

žavanju ideja sistema. Gotovo o svemu možeš da razmišljaš na nov način – bolji nego ranije. Možeš da razumeš i povežeš mnoge stvari koje nisi mogao da razumeš i povežeš pre nego što si došao. Samo, na nesreću, ti hoćeš da zadržiš sve stare načine razmišljanja i istovremeno imaš nove, ali tako za nove nema mesta.

Dalje, ako imaš neke navike ili negativna osećanja, ne možeš da pamtiš sebe dok ih imaš; zato je, da bi pamtiio sebe, da bi radio, potrebno da imaš malo slobodnog vremena. Nije toliko stvar u tome da nemaš cilj koliko u tome da ne želiš ništa da žrtvuješ. Ne može se zadržati sve što imamo, i dobiti novo.

P: Da li nedostatak jedinstva u čoveku čini tako teškim da se nađe praktična veza između cilja sistema i ciljeva u običnom životu?

O: U običnom životu nema ciljeva; tu grešiš. U običnom životu se jedan cilj ukršta sa drugim i uništava ga ili menja njegovu prirodu, tako da na kraju nema ciljeva.

P: Rekao si da ljudi koji nas okružuju nemaju ciljeva. Ali, kad čovek postane stariji, ne luta toliko, postaje zainteresovan za jednu stvar.

O: To je jednostrano. Postoje mnoge druge strane čovekovog bića i znanja koje taj pravac uopšte ne dotiče. Neki ljudi čak i u životu mogu da razviju određeno jedinstvo, ali to su izuzeci. Ako, kao što sam rekao, čovek postane zainteresovan za jednu stvar, taj interes razvija samo jedna grupa "ja"; ostala za njega ne znaju; uključuje se samo veoma mali broj. Tu su, prema tome, dve stvari u pitanju: većina i manjina, i činjenica da interes, ako se pojavi, ne dotiče mnoge druge stvari i zauzima samo mali deo čovekovog bića. U tome nikad ne uzima učešća čitavo biće.

Mislim da ovo što je rečeno o pitanju vrednosti u radu i običnom životu mora da se bolje razume. U običnom životu postoji tako mnogo imaginarnih vrednosti da će biti korisno da to malo razjasnimo. Najbolje stvari koje se dešavaju u životu nemaju nikakvog značaja; ljudi vide male, a propuštaju velike stvari. U radu morate najpre da uradite mnogo različitih stvari da biste osetili da se budite. Tada će doći druge stvari; sve će doći, jer ovo je samo početak.

U radu je neophodan cilj, ali on ne može biti proizvoljan ili izmišljen. Može postojati samo jedan cilj – da se probudimo – a on se može pojaviti samo kad shvatite da spavate, jer inače za njim nema potrebe. Svi drugi ciljevi, ma kako ih čovek formulisao, moraju biti

u skladu s njim. Tada, kad čovek poželi da se probudi, počinje da uvida prepreke, vidi šta ga drži u snu; otkriva veliki broj mehaničkih funkcija, pričanje, laganje, negativna osećanja i tako dalje; on uvida da se čitav život sastoji od mehaničkih funkcija koje ne ostavljaju vremena za buđenje. On shvata da mora da ih potisne, ili da ih u najmanju ruku oslabi; tada može da stekne vreme za buđenje.

P: Moj problem je što se pitam želim li zaista da se probudim.

O: Šta mogu da kažem na to? Pretpostavi da dođeš u prodavnicu i pitaš: "Želim li ja ovde nešto da kupim ili ne?" Kako da odgovorim? Moraš da razumeš da u početku dobijaš samo neprijatne stvari. Možda (kažem samo možda) mogućnost da dobiješ nešto prijatno zavisi od sposobnosti da prihvatiš nešto veoma neprijatno, je to jedina šansa. A ako pristaneš da imaš nešto veoma neprijatno, uvek dobijaš više nego što si tražio. Ako pristaneš na jednu neprijatnu stvar, dobijaš četrdeset prijatnih. Veliko pitanje je kojim novcem možemo to da platimo. Napor još nije pravo platežno sredstvo; napor mora da se zameni za nešto drugo, a to drugo opet za nešto treće, dok ne dobiješ nešto čime možeš da platiš. To je veoma komplikovano. Ali, čega se plašiš?

P: Na umu mi je reč patnja. Ne mislim da je za mene da se suočavam sa neprijatnim stvarima.

O: To je stvar ukusa. Šta znači "neprijatno"? To znači plaćanje. Potpuno se slažem da je bolje dobijati stvari besplatno, ali takav metod još nije pronaden. Čovek to ili razume i kaže: "Želim da platim, ali moram da znam kako", ili sumnja i kaže: "Bolje je ili da ne platim, ili da platim sam sebi". Tada se ne događa ništa.

P: Isprva sam strepeo od rada. Sada vidim da ima suviše mnogo da se uradi i osećam da je to beznadežno.

O: Iako to izgleda mnogo kad se opisuje, sve se svodi na istu stvar. Za to je potrebno vreme; to je organski proces. Stvari su se pogrešno odvijale dugi niz godina, pa je neophodno vreme da se preokrenu.

P: Ponekad se osećam veoma uplašeno od toga što ne znam šta činim ili šta hoću. Dopuštam sebi da budem veoma negativan.

O: Najpre, ne smeš to da dopustiš; drugo, kad si u stanju sumnje, seti se da pokušaš da na površinu izvedeš druga "ja" koja imaju određene vrednosti. To je način da se pobedi sumnja.

P: Ima dana kad osećam veliko udaljavanje od ovog rada i želim da pobegnem, jer u meni postoji nešto čega ne želim da se odreknem. Kako da se borim protiv toga?

O: Moraš ili da pobegneš ili da nastaviš da se dvoumiš dok ne postaneš siguran u jednu ili drugu stvar. Ne smeš da činiš ništa dok se dvoumiš; vrlo je važno da to zapamtiš. Baš kao i kad se radi o razumevanju, moraš da biraš samo stvari koje bolje razumeš i da razmišljaš o njima; prema tome, što se tiče činjenja, moraš da odabereš stvari u vezi s kojima si siguran i da ne kvariš sebi život stvarima koje ne razumeš. Ako ispravno razmišljaš, to jest, ako sakupljaš i zadržavaš samo stvari koje razumeš i pokušavaš da činiš stvari koje razumeš, njihov broj će se povećati. Ako, međutim, svoj um puniš stvarima koje ne razumeš, nikad se nećeš pokrenuti. To je jasno definisan deo metoda ovog sistema.

Mi mnoge stvari znamo veoma dobro, ali nastavljamo da obmanjujemo sebe, uglavnom što se tiče reči. Veoma je teško da se razume vrednost reči. "Siromašni duhom" su oni koji ne veruju u reči, a "bogati duhom" oni koji veruju u reči. Ljudi često kažu: "Ako uradim to i to, biće divno". Oni ne razumeju da nije moguće da to učine tačno onako kako žele, da će svaka stvar biti malo drugačija i na kraju će sve biti potpuno drugačije. Potom, kad vide da je stvar drugačija, oni kažu: "Da, ali početna ideja je bila dobra". Ona nije bila dobra. Ona je samo izgledala dobro kao ideja, ali se u ostvarenju najčešće pretvarala u svoju suprotnost. Ona se neminovno menjala usled trenja. Postoje ideje koje mogu da prođu kroz trijadu, i druge koje to ne mogu i koje mogu da postoje samo u obliku jedne sile, ili pola sile, ili četvrtine.

P: Verujem da je razumevanje koje tražimo moguće samo za nekolicinu. Zar nije verovatno da će mnogi od nas doći samo do zida i tu biti eliminisani?

O: Ništa se ne može garantovati. Ako, međutim, čovek nešto želi i pokušava da radi i ne ispoljava neke posebno neprijatne osobine sa kojima je veoma teško da se izade na kraj, on ima šansu. Neko može da ima veoma dobre i divne odlike, a iza toga jednu malu osobinu koja rad čini veoma teškim, mnogo težim nego nekom ko nema tako briljantne karakteristike.

P: Da li je savest ono što najviše pomaže da upoznamo sebe?

O: Da, to je neophodan element; kroz to čovek mora da prođe. To je najneprijatnija stvar na svetu, jer u uobičajenom stanju možemo da skrivamo stvari od sebe. Ako nešto ne želimo da vidimo, jednostavno zatvorimo oči i ne vidimo. U stanju savesti, međutim, oči nam se neće zatvoriti.

P: Kako da ideje sistema uvedemo u običan život?

O: Proučavanjem sebe i proučavanjem sistema. Svi imamo veliki broj ličnih pitanja i problema, ali zasad sistem stoji po strani. Malo-pomalo ćeš naučiti da ih povežeš sa sve više i više stvari i posle izvesnog vremena će neke ideje sistema ući u sve.

P: Da li je onda gubljenje vremena da se nepotrebno priča, smeje i šali kad čovek oseća da je za to raspoložen?

O: Ništa samo po sebi nije pogrešno. Pogrešno je ono što uvećava mehaničnost. Provođenje vremena u ćaskanju i smejanju je jedna od najmehaničnijih stvari. Zavisi šta želiš. Ako odlučiš da se odmoriš, to zaista može da bude odmor. Ali, ako to ne možeš da zaustaviš, ako to preuzme kontrolu nad tobom, onda je pogrešno.

P: Mogu da posmatram koliko mnogo energije gubim u pukom fantaziranju, sanjarenju i brigama, ali nemam snage da to prekinem.

O: Čitav sistem je način da se to prekine. Najpre, međutim, moraš da proučavaš. Imaš posla sa veoma komplikovanom mašinom i moraš da je poznaješ. Proučavajući je, učiš šta mora da ostane, šta da nestane, šta pomaže a šta odmaže, šta čovek mora da ukloni, a šta da podstakne. Ljudi ili ne shvataju da mogu da se promene, ili shvataju, ali to uzimaju suviše olako. Misle da je dovoljno da se shvati, da se odluči, i čovek se promeni. Shvatanje samo po sebi, međutim, neće doneti promenu; u nama se stvorilo isuviše mehaničkih tendencija. Moramo da znamo kako da se borimo protiv njih.

P: Ja sam neprekidno suočen sa svojom prošlošću. Koreni su daleko unazad.

O: Sasvim tačno. Samo, direktnog metoda nema; moramo da počnemo od današnjeg dana – juče ne možemo da promenimo. Pokušaj da promeniš danas i to će možda proizvesti neke promene sutra. Svi smo u takvom stanju, to je uslov od koga moramo da počnemo. To, međutim, nije prepreka koja se ne može prevazići.

P: Ranije sam bio veoma negativan prema uslovima u kojima se nalazim i osećam kako ne mogu jasno da vidim kakav stav da zauzmem.

O: Potpuno je tačno da se u određenim okolnostima čovek suviše identifikuje sa nečim i gubi mogućnost da vidi razliku među stvarima. Ponekad nije moguće da se išta uradi, a ponekad je moguće da se bori. Osim toga, mi imamo tendenciju da preuveličavamo i preterujemo. Možda okolnosti i nisu tako loše. Postoje mnoge tačke gledišta, a samo ti možeš da odrediš kako zaista stoji stvar.

P: Problem je što ne znam šta je u običnom životu ispravno, a šta pogrešno, pa to deluje kao zamagljenje ili zaklanjanje onog što činim.

O: Ne može se reći da ne znamo. Mi znamo, ili bi u najmanju ruku trebalo da znamo. Niko ne može da živi bez određenih predstava o ispravnom i pogrešnom. Međutim, kad prideš ovom sistemu i shvatiš njegovu osnovu, uviđaš da je ispravno povezano sa svesnošću, a pogrešno sa mehaničnošću. Ako bi ljudi bili malo svesniji, onoliko koliko mogu da budu, da su, da tako kažemo, približno svesni, kretali bi se u boljem pravcu. Čak i ako stojimo u mestu, to što smo okrenuti na jednu ili drugu stranu, čini razliku.

P: Da li je pogrešno ako se pitanja postavljaju iz radoznalosti?

O: Radoznalost je normalna stvar, ako je dovoljno jaka da te navede da proučavaš i ako se radi o ispravnoj radoznalosti, jer ih ima raznih. Ispravna radoznalost je veoma važno intelektualno osećanje.

P: Odakle dolazi radoznalost u vezi sa saznanjem istine? Zašto smo uopšte radoznali?

O: Radoznalost je posebno osećanje koje postoji u svakom centru. U intelektualnom centru je povezana sa željom da se zna. Ali kako da je povežemo sa idejom istine? Ona je, jednostavno, jedan intelektualni proces. Mi intelektualno razlikujemo istinito od lažnog i prirodno je što želimo da znamo šta je istinito, a ne šta je lažno, opet u svom umu. Iako ne znamo šta je istina, pouzdano možemo da znamo šta nije istina. Naš um je načinjen tako da možemo da znamo šta je lažno, iako u mnogim slučajevima ne možemo da kažemo šta je istinito.

P: Kakva je razlika između želje da se zna i obične radoznalosti?

O: Razlika je u tome na šta je usmerena. Želja da znaš šta ti radi sused, što te se ne tiče, i želja da saznaš nešto o trijadama pripadaju različitim delovima centara. Obična radoznalost je jednostavno slabost, šašavost.

P: Pretpostavljam da mi nedostaje ispravna radoznalost, jer mi je teško da postavljam pitanja. Ili sam suviše lenj da mislim ili mislim da na njih mogu sam da odgovorim.

O: Ako zaista želiš da pitaš, pitaćeš čak i ako misliš da znaš odgovor. Ako pokušaš da *misliš*, javiće ti se pitanja; sigurno i sada imaš mnogo pitanja, samo što ih ne formulišeš. Nemoguće je da čovek nema pitanja, jer postoje stotine stvari koje želimo da znamo. Prema tome, moraš da misliš o tim stvarima i pokušaš da ih formulišeš.

P: Šta zaista znači imati jedinstvo? Mislim da je to isto što i trajno "ja", ali nisam siguran.

O: Može da bude isto; zavisi od čega polaziš u razumevanju. Možeš da doneseš odluku, a potom dva ili tri dana kasnije radiš protiv nje i opravdavaš sebe. Ili, možeš poželeti da se boriš, pokušati da ne činiš nešto što obično činiš, i kad sebe uhvatiš kako to opet činiš, shvataš da nemaš jedinstvo. Čak i u ovom stanju mi možemo da težimo da postignemo jedinstvo, to jest, da sakupimo sebe, ili možemo da budemo rasparčani i ništa ne činimo povodom toga.

P: Kad se čovek bori da obavi neki posao koji ne voli, šta može da učini da bi ga uradio dobro, osim da se ne identifikuje?

O: Pre svega, kad pokušavaš da uradiš neki posao, ne možeš biti da nisi u stanju da uhvatiš pravu tačku iz koje možeš to da učiniš, jer svaki posao može da se uradi samo iz jedne tačke u sebi, a tu je tačku ponekad veoma teško naći. Situacija je, na primer, često nalik na to kad hoćeš da napišeš pismo, i kad jednom počneš, možda napišeš i više nego što si mislio da možeš. Čitava stvar je u tome da se nađe prava tačka u pravom centru. Za sve što činimo postoji određeni deo određenog centra koji to može da učini, ili, u najmanju ruku, da to učini bolje nego neki drugi deo tog centra ili drugih centara.

P: Da li, kad stvari činimo dobro, to u izvesnoj meri znači potčinjavanje lažne ličnosti?

O: Do određene granice stvar se može razumeti na taj način. To znači da je čovek, kad može nešto da uradi dobro, u stanju da ima određeni standard kojim može da meri i kako drugi ljudi nešto čine i kako čini on sam, i da vidi kad neko nešto radi na pogrešan način. Ako čovek nema ništa nalik na to, ako ništa ne može da učini dobro, on nema merilo.

P: Imam izvestan kritički stav prema ljudima koje često vidam i pokušavam da ga prekinem, ali se on veoma jako ponovo vraća.

O: Da, ponekad to može da bude veoma jako, i mnogo je teže da se prekine nego što ljudi misle. Postoji samo jedna stvar – jednostavno pokušaj da na to gledaš iz perspektive lične koristi. Dobijaš li od tog kritičkog stava nešto ili ne? Videćeš da ne dobijaš ništa. To pitanje lične dobiti često zaboravljamo, mada je ono ne samo ispravno, nego i jedini kriterijum. Ponekad uložimo ogroman napor i potrošimo vreme i osećanja na stvari od kojih ne dobijamo ništa dobro. Možda će ti to pomoći da ne kritikuješ. To je potpuno isto kao da kritikuješ vreme.

P: Često mislim kako su stvari loše uređene.

O: A ti možeš da ih urediš bolje? Sa tim mišljenjem možeš da se boriš ne kad te uhvati osećanje, već kasnije, kad si u stanju da bolje vidiš, i to jedino sa tačke gledišta da sve moramo da uzmemo takvo kakvo jeste. Ne možeš to da promeniš, možeš da promeniš jedino sebe. To je jedini ispravan stav, i ako dovoljno često misliš o tome, taj emocionalni element će nestati i videćeš stvari u pravoj razmeri i pravim odnosima.

P: Postoji li neki način da se spreči izražavanje zlovolje? Na to gubim veoma mnogo energije.

O: A izražavajući je možeš da stvoriš povod za dalju zlovolju. Kad izražavaš zlovolju, pokušaj da vidiš kako to činiš ne zato što uviđaš da ne možeš da se odupreš, već zato što obmanjuješ sebe misleći da to činiš namerno; ti želiš da izmeniš stvari, ljudi ne bi trebalo da urade to i to i učine te zlovoljnim, i tako dalje. Međutim, pošto je izraziš, može da bude i gore, oni mogu da te još više ozlovolje. Sasvim je beskorisno da se dobijaju pogrešni rezultati. Ako razmišljaš o tim pogrešnim rezultatima, možda ćeš naći snage da ne izraziš zlovolju, a potom uzrok može da nestane, jer će te ono što te je ranije sekiralo sad zasmejavati. Vrlo često mislimo da negativna osećanja izražavamo ne zato što ne možemo da im se odupremo, već zato što treba da ih izrazimo. U tome uvek ima nečeg namernog.

P: Ali zar čovek ne može da bude opravdano besan kad je nešto pogrešno?

O: Najopasnija negativna osećanja proističu iz osećaja nepravde i pravednog gneva. Od njih gubiš najviše energije, a najgora su jer su opravdana.

P: Zašto je gore ako smo u pravu?

O: Zato što to opravdavamo. Ako nisi u pravu, možeš da uvidiš da je apsurdno da budeš besan. Ali, to nije potpuno objašnjenje. Počni da na to gledaš iz ove perspektive: zapamti da ima veoma krupnih stvari koje su pogrešne. Ako počnemo da razmišljamo o krupnim stvarima, uvidamo da je beskorisno da se identifikujemo sa jednom sitnicom koja je pogrešna. A jedna mala identifikacija vodi nas drugoj maloj identifikaciji. Ni to, međutim, nije potpuno objašnjenje.

P: Mogu li ljudi da imaju trajan uticaj na druge?

O: Da, u određenoj meri mogu, onoliko koliko im dozvole. Ako sebi dopustiš da ideš u tom pravcu i dopustiš im da utiču na tebe, oni će imati uticaja. Ali, ako sebi kažeš: "Ne želim da utiču na mene", neće imati uticaja. Seti se, oni su mašine; mogu li mašine da utiču na tebe? Da, ako im to dopustiš. Pretpostavimo da vidiš divan automobil i da bi za njega sve dao – to znači da taj automobil utiče na tebe. Isto je i sa ljudima. Uticaju drugih ljudi si otvoren onoliko koliko se identifikuješ ili pridaješ značaj.

P: Što se tiče rada, može li čovek naneti štetu drugim ljudima time što na njih utiče na pogrešan način?

O: Da, može – nekim ljudima, ne svima. Na neke ljude je veoma lako uticati, pa im zato može naškoditi ako im se daju pogrešne ideje o radu. Zato u razgovoru sa ljudima treba uvek paziti da se izbegne nerazumevanje, da se ne ostavi pogrešan utisak.

P: Da li bi hteo da objasniš zašto posle trenutaka interesovanja i potrebe za eksperimentisanjem dolazi dubok san i zašto tokom tog sna svaka želja da se eksperiment ponovi nestaje?

O: Svaka funkcija i svaki napor zahtevaju energiju, a za buđenje je potrebna posebna energija. Ako se u trenutku buđenja desi nešto pogrešno, ako postoji neka vrsta identifikacije, ili nešto slično, to vodi do ogromnog gubitka energije i posle toga čovek može da dugo spava i ne secajući se da postoji mogućnost da se probudi. To je, međutim, slučaj samo ako se u trenutku buđenja desi nešto pogrešno. A u našem sadašnjem stanju se svakog trenutka može desiti nešto pogrešno, jer mi ne znamo šta se događa. Može, na primer, da se javi neko negativno osećanje i dovede do takvog gubitka energije da zadugo ništa ne preostane. Zato je najvažnije da pokušamo da

pamtimo sebe u trenucima kad se najviše identifikujemo, jer ako sebe možemo da pamtimo u tim trenucima, u drugim će biti lakše. Ako, međutim, čovek bira samo one trenutke kad je najlakše, nikad to neće moći da učini u teškim trenucima. Neophodno je da se pokuša u oba slučaja.

P: Ako bi čovek mogao čitav život da živi svesno, da li, po tvom mišljenju, ne bi mogao da čini zlo?

O: Ne mogu se uzeti takvi ekstremni slučajevi i govoriti "čitav život". Ako bi, međutim, čovek postao bar malo svesniji, ako bi bio u stanju da se kontroliše po pola sata ili bar nekoliko minuta, to bi bilo toliko drugačije da sve ono što o običnom čoveku znamo ne bi moglo da se primeni na njega. Što se činjenja zla tiče, to je drugo pitanje. Ako bi čovek mogao da pamti sebe čak i ovoliko koliko smo rekli, može se pouzdano reći da on ne bi učinio ništa relativno ozbiljno a da ne zna šta čini, a u trenutku kad bi činio nešto posebno značajno, postao bi svestan.

P: Da li bi mi mogao objasniti razliku između dva čoveka na samrtničkoj postelji: jedan je učio veštinu pamćenja sebe, a drugi za nju nikad nije čuo?

O: Ne; da bi se to opisalo potrebno je biti pisac sa puno mašte. Postoji mnogo različitih mogućnosti – ljudi mogu biti veoma različiti, a i okolnosti mogu biti razne.

Mislim da je bolje da ti ispričam jednu priču. To je jedna stara priča o poreklu ovog sistema i radu na pamćenju sebe ispričana u moskovskoj grupi 1916. godine.

Nekad davno u nekoj zemlji lukavi čovek je prolazio pored jednog kafea i sreo davola. Davo je bio u veoma jadnom stanju, gladan i žedan, pa ga je lukavi čovek pozvao u kafe, naručio mu kafu i upitao šta ga muči. Davo reče da nema posla. Nekad je imao običaj da kupuje duše i peče ih na ražnju, jer su ljudi, kad su umirali, imali veoma ugojene duše koje je mogao da nosi u pakao i svi su davoli bili zadovoljni. Sad su, međutim, sve vatre u paklu pogašene, jer kad ljudi umiru, nemaju dušu.

Onda mu lukavi čovek reče da možda mogu da otpočnu neki zajednički posao. "Nauči me kako da pravim duše, a ja ću ti dati znak ko ima dušu koju sam napravio" rekao je i naručio davolu još jednu kafu. Davo mu je objasnio kako treba da uči ljude da pamte sebe,

ČETVRTI PUT

da se ne identifikuju i slično, pa će im posle izvesnog vremena duše porasti.

Lukavi čovek prionu na posao: organizovao je grupe i učio ljude da pamte sebe. Neki od njih su počeli ozbiljno da rade i pokušali da u praksi primene ono čemu ih je učio. Potom su oni umrli, a kad su stigli na nebeska vrata, na njima je sa jedne strane bio Sveti Petar sa ključevima, a sa druge strane davo. Dok bi se Sveti Petar spremao da otključa vrata, davo bi rekao: "Hteo bih nešto da te pitam: jesi li pamtio sebe?" "Svakako", odgovorio bi čovek, a onda bi davo rekao: "Izvinjavam se, ali ova duša je moja". To se odvijalo dosta dugo, sve dok neko nije uspeo da stupi u vezu sa Zemljom i javi šta se događa na nebu. Čuvši za to, učenici se skupiše oko lukavog čoveka i upitaše ga: "Zašto si nas učio da pamtimo sebe, kad nas davo uzima ako kažemo da smo to činili?"

Lukavi čovek odgovori: "Jesam li vas učio da *pričate* kako pamтите sebe? Učio sam vas da ne pričate." Učenici rekoše: "Ali, to su Sveti Petar i davo!" Na to lukavi čovek reče: "Jesu li Sveti Petar i davo ikad došli u našu grupu? Zato nemojte da pričate. Neki nisu pričali i uspeli su da se domognu raja. Ja nisam samo načinio pogodbu sa davalom, već sam i napravio plan kako da ga obmanem."

POGLAVLJE XIV

Lične teškoće • Neophodnost da svako pronade svoju najvažniju i najtrajniju teškoću • Negativna osećanja, fantazija, formativna mišljenje • Stvaranje novih tačaka gledišta • Borba protiv identifikacije • Tri kategorije negativnih osećanja i kako postupati s njima • Transformacija negativnih osećanja • Razdražljivost • Lenjost • Sumorna negativna stanja • Razni oblici fantazije • Odricanje od patnje • Dobrovoljna patnja kao najveća snaga koju možemo da imamo • Uloga patnje u organskom životu • Čovek je posebno načinjen da evoluira • Odgovornost u ličnom radu • Neophodnost da se istovremeno radi u više pravaca • Formativna mišljenje i njegove osobine • Asocijativno mišljenje • Potreba za višim centrima da bi se razumela istina • Meditacija • Ispravno mišljenje • Zamišljeni razgovori • Razna značenja vere • Život posle smrti

Za vas je sada došlo vreme da razmislite o ličnim pitanjima, koja su vam bliska i koja su praktična. O teoriji smo govorili mnogo i vi koristite isuviše reči ne pitajući se šta one znače. Sada moramo da se uhvatimo ukoštac sa činjenicama; moramo da razumemo odakle, ovakvi kakvi smo, možemo da počnemo. U svakom momentu postoje stvari kojima možemo da vladamo, ali to ne činimo zbog lenjosti, nedostatka znanja, sumnje ili nečeg drugog. Moramo da razmislimo o tim stvarima – to bi bilo ispravno mišljenje.

Pokušajte da pronadete svoje lične teškoće. Ne mislim na spoljašnje teškoće, već na unutrašnje – individualne osobine, individualne težnje i odbojnosti, stavove, predrasude, aktivnosti koje mogu da prekinu vaše razumevanje i spreče vas da radite.

Sve teškoće sa kojima se možete sresti u ličnom radu mogu se grubo podeliti u tri kategorije.

Pre svega su tu negativna osećanja. Za neke ljude je to prva i osnovna stvar, pa oni moraju da počnu sa proučavanjem negativnih osećanja i proučavanjem metoda neidentifikacije. Neki ljudi ne mogu da prestanu da budu negativni, uglavnom u nekom posebnom pravcu, i kad negativna osećanja očvrstu i postanu trajna, obično prekidaju svaki rad; sve postaje mehaničko i čovek ne može da napreduje.

Druga stvar je fantazija, posebno negativna, koja je isto tako loša kao i negativna osećanja. Pod fantazijom ne podrazumevam sanjarenje; pod njom podrazumevam zamišljanje stvari koje ne postoje u sebi i drugima. Svako mora da pokuša da otkrije tu vrstu fantazije u sebi i ono na šta se ona odnosi.

Treća stvar je formativno mišljenje i formativno pričanje. Ako čovek nema predstavu šta je formativno, a šta nije, on ne može da napreduje. Neophodno je da se stekne predstava o tome. Veoma je korisno naći nekoliko dobrih primera formativnog mišljenja i imati ih na umu. Tada vam neće biti teško da to prepoznate kad uhvatite sebe da formativno mislite ili čujete nekog da formativno govori.

To su osnovne vrste prepreka koje morate da nadete u sebi. Za nekog je trajnija jedna stvar, za drugog druga. Kasnije ćete verovatno otkriti još mnogo više, ali ono što ćete u početku naći u grubim crtama spada u jednu od ove tri kategorije.

Čovek može da ima prepreku koja je najvažnija, a svako može da otkrije koja je od navedenih njegovih. Morate da otkrijete protiv čega je najneophodnije da se borite i da se na to koncentrišete. Mogu postojati razlozi da se odlučite za jednu od njih, ali se sve tri vrste prepreka odnose na svakog. Za najveći broj ljudi je neophodno da počnu od negativnih osećanja. Za neke druge je neophodno da počnu od fantazije, budući da izmišljaju i tako nikad ne dođu do stvarnosti. A za neke je, opet, neophodno da se bore protiv formativnog mišljenja, jer će, ako to ne učine, uvek ostati na istom mestu.

P: Rekao si da postoje mnogi načini da se unište negativna osećanja. Koji su to načini?

O: Najpre moraš da ih upoznaš. Moraš da upoznaš najvažnije negativno osećanje u sebi, jer svako ima neko koje mu je omiljeno i

od toga moraš da počneš. Moraš da znaš odakle da počneš, a kad to budeš znao, možeš da proučavaš praktične metode. Ali, od svega je najvažnije da, kad u sebi nađeš negativno osećanje, obavezno shvatiš kako su njegovi uzroci u tebi, a ne u drugim ljudima – to su unutrašnji, ne spoljašnji uzroci. Kad shvatiš da su uzroci u tebi, počćeš da dobijaš rezultate u skladu sa dubinom uvida da je greška tvoja i u skladu sa tim koliko to neprekidno pamtiš.

Vidite, hoću da razumete da svaki čovek ima određenu stvar koja ga sprečava da ispravno radi. Ta stvar mora da se otkrije. Svako može da ima više takvih stvari, ali je jedna krupnija od ostalih. Zato svako od vas mora da otkrije svoju glavnu teškoću, i kad je nađe, da radi protiv nje. To će vam možda pomoći izvesno vreme, a potom ćete možda morati da nadete neku drugu teškoću, pa još neku i tako dalje. Nećete moći da radite na ispravan način dok ne otkrijete teškoću koju imate u ovom trenutku.

Prva teškoća za svakog je reč "ja". Vi kažete "ja" a ne mislite da to govori samo mali deo vas. U pozadini toga mora, međutim, postojati nešto drugo, a to morate da otkrijete. To može biti neka vrsta negativnog osećanja, određena vrsta identifikacije ili fantazije ili mnoge druge stvari.

Morate da razumete da su sve teškoće koje ljudi imaju takve zato što su ljudi takvi. Teškoće mogu da nestanu ili se promene jedino ako se promene ljudi. Niko te teškoće ne može učiniti lakšim za njih. Pretpostavimo da se pojavi dobri čarobnjak i oduzme im sve njihove teškoće; to bi bila loša usluga, jer bi bili zadovoljni time da ostanu takvi kakvi jesu, budući da ne bi bilo razloga da se promene. Pokušajte da razmislite šta vam okupira veliki deo pažnje ili stvari čini veoma teškim.

P: Mislim da je moja teškoća što se ponosim sobom.

O: Ponos je dobar sluga, ali rđav gospodar. Ali kako ga načiniti slugom? Samo time što ćemo ga pobediti. Seti se primera iz *Novog Zaveta* o tome kako treba okrenuti drugi obraz. Običan čovek bi rekao kako mu to ponos ne dozvoljava. Ali, ako ponos možeš da pretvoriš u dobrog slugu, moći ćeš to da učiniš. A to je važno, jer da bi čovek mogao to da učini, mora da poseduje druge stvari – brzu percepciju, kontrolu nad emocionalnim i motoričkim centrom i mnogo šta drugo.

P: Ne vidim kako da počnem da tražim svoju glavnu teškoću.

O: Svako mora da nađe sopstvenu teškoću, ne teškoću nekog drugog, a da bi to učinio, mora da se oslobodi svojih predrasuda i stava da su ideje jedna, rad druga, a život treća stvar. Sve dok tako misliš nećeš razumeti. Moraš da shvatiš da radiš za sopstvene ciljeve i da nema razlike između rada i života. Postoje mnoge stvari koje ti u ovom trenutku u životu stoje na putu, a da bi ih pobedio i poboljšao prilike, moraš da činiš ono što ti sugerise rad. Rezultat će se videti u običnom životu, u odnosu prema ljudima, prema stvarima i prema radu koji moraš da obaviš u životu. Zato pokušaj da postavljaš samo ona pitanja koja se odnose na tvoje lične teškoće. Povremeno možemo da dopustimo apstraktne stvari, ali zapamti da nam to nije prevažodni cilj.

P: Kako da se borim protiv posesivnosti?

O: Pre svega *um* mora da prestane da je opravdava. *Um* mora da se odvoji, ne sme da se identifikuje. Izvesnu kontrolu nad umom imamo, u izvesnoj meri tu možemo da zapovedamo. Ako odlučiš da ne opravdavaš određena negativna osećanja, to je već početak borbe. Potom će *um* delovati na osećanja. Šta je uzrok negativnih osećanja? Uvek ih izazivaju drugi ljudi, uvek je u pitanju tuda greška. To mora da se prekine. Moraš da shvatiš da je uzrok negativnim osećanjima u tebi. I ne smeš da nalaziš razloge za negativna osećanja – razloge je uvek lako naći.

P: Treba li da pokušamo da otkrijemo šta je to u nama iznudilo izražavanje negativnih osećanja?

O: Veoma često je to imitacija. Neko drugi izražava negativna osećanja i nešto u tebi (a da to ne znaš) mu se divi i misli kako on divno izražava to negativno osećanje i želi da ga imitira. U pitanju mogu biti i mnoge druge stvari, ali je veoma često to imitacija.

P: Kad kažeš da moramo da radimo na osnovnim idejama sistema, misliš li na nešto kao što je rad na negativnim osećanjima? Može li se nazvati radom ako se čovek trudi da radi na sebi na taj način?

O: U svakom slučaju, ma kako to nazvao, morao si da radiš na negativnim osećanjima, najpre proučavajući ih, potom pokušavajući da ih ne izraziš, a potom idući i dalje i pokušavajući da nađeš sopstveno omiljeno negativno osećanje. Pretpostavimo da neko ne pati od samosažaljenja – za njega je tada lako da radi na samosažal-

ljenju; on, međutim, može da ima neko drugo osećanje, karakteristično za njega, protiv koga mu je teško da se bori. Uopšteno govoreći, čovek ima samo nekoliko glavnih negativnih osećanja, iako neko, izuzetno, može da ima više.

P: Nalazim da je moguće da se borim sa manjim negativnim osećanjima, ali su ponekad ona suviše jaka i dogodi se eksplozija.

O: Pokušao sam da objasnim da su negativna osećanja različita i ne mogu da se koriste isti metodi protiv svih. U svim slučajevima moraš da budeš pripremljen. Kad si već upao u negativno osećanje, suviše je kasno za razmišljanje. Moraš da proučiš identifikaciju i da budeš u stanju da se ne identifikuješ; moraš da budeš u stanju da razmišljaš na ispravan način – ne u tom trenutku, već pre i posle njega. I moraš da budeš u stanju da negativna osećanja upotrebiš za pamćenje sebe. Pre svega toga moraš, međutim, biti u stanju da vladaš ispoljavanjem negativnih osećanja. Ako ne možeš da vladaš ispoljavanjem, ne možeš da počneš da se boriš protiv samih negativnih osećanja. Moraš, međutim, razumeti da kad jednom upadneš u negativno osećanje više ne možeš ništa učiniti; nešto možeš da učiniš samo pre ili posle toga. Ponekad, kad je čovek bolje pripremljen, može negativna osećanja da koristi za pamćenje sebe, ali to je sasvim posebna stvar. U radu se može iskoristiti sve, može se iskoristiti svaka pogrešna funkcija, pa zato negativna osećanja svih vrsta mogu biti korisna kao pomoć u pamćenju sebe. Pod tim podrazumevam da sebe možeš obučiti na taj način da te negativna osećanja podsećaju na neophodnost da pamtiš sebe.

P: Rekao si da intelektualni centar može da kontroliše emocionalni centar ako znamo kako. Možeš li da nam kažeš kako se to radi?

O: Čitava stvar je u tome da se nauči kako. Nadi osećanja povezana sa određenom vrstom razmišljanja, sa određenim uglovima gledanja. Ako stekneš nove uglove gledanja, onda će posle izvesnog vremena osećanja povezana sa starim tačkama gledanja nestati. Mnoga osećanja zavise od tačke gledanja. To je, međutim, spor rad.

P: Zašto mora da se radi polako?

O: Zato što niko ne može da to obavi brzo. Potrebno je određeno vreme da se promeni perspektiva, da se učvrste nove tačke gledanja. To podrazumeva slamanje odbojnika, a to je bolno. Pored toga, odbojnici se ne mogu uništiti odjednom, jer tad čovek ne bi imao nika-

kvu kontrolu. Na uobičajeni način čovek sebe kontroliše pomoću odbojnika. Zato se odbojnici moraju uništavati postepeno, a istovremeno se mora stvarati volja. Ako se uništi odbojnik, na njegovo mesto mora doći volja, inače čoveka neće štititi ni odbojnik niti će imati volju – pa će zato biti u gorem stanju nego kad je imao odbojnike. Zato su mehanički sistemi samorazvoja opasni, jer pomoću određenih mehaničkih sredstava čovek može, ne znajući šta čini, da uništi neki važan odbojnik ne postavljajući ništa na njegovo mesto i da postane gori nego što je ranije bio. Sredstva moraju da budu svesna, čovek mora da zna.

P: Može li čovek uvek da nade svoje glavno negativno osećanje, ili samo ponekad?

O: Može ako je u tom pogledu iskren. To je stvar iskrenosti i određenog napora, ali mi ne želimo da uložimo taj napor, tako da to nikad ne postignemo. Čak i ako odlučimo da se koncentrišemo na negativna osećanja, koncentrišemo se na sitna osećanja. Nikad nismo dovoljno iskreni da priznamo kakvo je naše glavno negativno osećanje, jer ponekad ono izgleda ružno.

Kad sam rekao da je neophodno da se nade sopstveno glavno negativno osećanje, nisam mislio na najvažnije, već na najtrajnije. Ako ga otkriješ i pokušaš da radiš na njemu, to će ti često pomoći da vidiš sa kojim dragim osećanjima možeš da se boriš. Obično postoje dva ili tri sa kojima možeš da se boriš. Moraš, međutim, da budeš precizniji i da o osećanjima ne govoriš uopšteno. Uopšteno pričanje o osećanjima je dobro za uopšteno mišljenje, ali ne za delovanje. Možeš da deluješ samo u odnosu na određene činjenice.

P: Zar nisu najopasnija negativna osećanja ljubomora, strah, mržnja, bes?

O: Ne, to je pogrešna klasifikacija. Najkorisniji metod klasifikacije je prema stepenu identifikacije, jer to nanosi najviše štete. Ova negativna osećanja uzimaš kao da su prvog stepena, ali to ne mora obavezno da bude istinito. Za neke ljude je možda najgore samosažaljenje. Za nekog drugog je možda najgore osećanje nepravde. Nikad se ne zna šta je najgore, to zavisi od identifikacije i od osobina, jer sposobnost da se određena osećanja osećaju posebno jako i da se sa njima identifikuje može biti glavna osobina lažne ličnosti. Ona je za razne ljude različita.

P: Koja negativna osećanja treba da preobrazimo?

O: Sva. Nema potrebe da se pravi spisak. Mora se početi od onih koja čovek može da savlada, a potom preći na teža, pa na još teža, ako je moguće.

Negativna osećanja su prelazno stanje između normalnosti i ludila. Čovek čije je težište u negativnim osećanjima ne može se nazvati zdravim i ne može se razviti. Najpre mora da postane normalan.

Negativna osećanja se mogu podeliti u tri kategorije: prvo, uobičajena, običnija svakodnevna osećanja. Moraš da ih posmatraš i moraš da već imaš određenu kontrolu nad njihovim ispoljavanjem. Kad si stekao određenu kontrolu – da ne izražavaš ta negativna osećanja – javlja se pitanje kako da postupaš sa samim osećanjima. Moraš da počneš da radiš na njima pokušavajući da se ne identifikuješ što češće i što više možeš, jer su ona uvek vezana sa identifikacijom; ako pobediš identifikaciju, ona nestaju.

Druga kategorija osećanja ne javlja se svaki dan. To su teža, komplikovanija osećanja koja zavise od određenih mentalnih procesa, kao što je sumnja, osećanje povrednosti i mnoge slične stvari. Njih je teže pobediti. Sa njima možeš da izadeš na kraj stvaranjem ispravnog mentalnog stava, razmišljanjem – ne u trenutku osećanja, već u međuvremenu, kad si smiren. Pokušaj da pronadeš ispravan stav, ispravnu tačku gledišta i učini je trajnom. Ako stvoriš ispravno mišljenje, ono će negativnim osećanjima oduzeti svu moć.

Potom je tu treća kategorija, mnogo snažnija, mnogo teža i reda. Protiv tih osećanja ne možeš da učiniš ništa. Pomenuta dva metoda – borba protiv identifikacije i stvaranje novih stavova – ne pomažu. Kad se pojave takva osećanja, možeš da učiniš samo jedno: moraš da pokušaš da pamtiš sebe – da pamtiš sebe uz pomoć tog osećanja. Ako naučiš da ih koristiš za pamćenje sebe, ona se posle izvesnog vremena mogu smanjiti i nestati. Za to, međutim, moraš da budeš pripremljen.

Zasad, pošto ne znaš koje osećanje spada u koju kategoriju, moraš nastojati da za svako od njih koristiš sva tri metoda. Kasnije ćeš, međutim, videti da se ona dele na ove tri kategorije i da u jednom slučaju pomaže jedna stvar, a u drugom druga. U svakom slučaju moraš da budeš spreman. Kao što sam na početku rekao, biće teško boriti se s njima ili ih pobediti, ali ćeš to vremenom naučiti.

Nemoj, jedino, nikad da mešaš samo negativno osećanje sa izražavanjem negativnog osećanja. Neizražavanje uvek dolazi na prvo mesto. Sve dok nisi u stanju da prekineš izražavanje, znači da ne možeš ništa da učiniš sa samim osećanjem. Zato, pre nego što budeš u stanju da učiniš bilo šta drugo, moraš naučiti da vladaš ispoljavanjem negativnih osećanja. Ako naučiš da vladaš ispoljavanjem, možeš da počneš.

P: Izgleda da pamćenje sebe čoveka čini ranjivijim i podložnijim osećanjima. Kako da se zaštitimo?

O: U početku ne možemo da se zaštitimo. Ako se stvar odvija na taj način, mora se rizikovati. Zapravo se stvar dešava na oba načina: s jedne strane te čini osetljivijim, a sa druge ti daje više kontrole.

P: Što se tiče uobičajenih negativnih osećanja, da li ih uvek donosi neka posebna osobina u nama?

O: Sasvim moguće, ali ako vežbaš neidentifikovanje, videćeš to. Identifikuješ se sa mnogo, mnogo stvari, ne samo sa negativnim osećanjima. Od jutra do večeri prelaziš iz jedne identifikacije u drugu, ali kad pokušaš, više nego uobičajeno, da se ne identifikuješ, možda ćeš primetiti mnogo negativnih osećanja koja ranije nisi video. Ne ka možeš da vidiš u punoj veličini, a kod drugih možeš da vidiš samo rep. Ako pokušaš da zapažaš i da se ne identifikuješ, to će te učiniti jačim u izlaženju na kraj sa osećanjima.

P: Koji je ispravan način da se interesujemo za stvari bez identifikacije?

O: Nema ispravnog načina. Moraš ili da misliš o pravim stvarima, ili da sve povežeš sa pamćenjem sebe. Ako možeš da misliš o pravim stvarima, možeš se za njih interesovati bez identifikacije, ali ako se identifikuješ, svako razmišljanje prestaje i postaje puko formativno ponavljanje reči.

P: Jedno od negativnih osećanja koje mi se stalno dešava okreće me protiv ljudi za koje mislim da sam ih zanemario ili im na neki način naškodilo. Ono se zasniva na identifikaciji. Ne vidim kako da se od toga otrgnem.

O: Teško je reći. Mi smo toliko mehanični da u nekim slučajevima nismo odgovorni. U isto vreme, nemamo pravo da kažemo: "Nisam odgovoran, pa zato nije važno šta činim". Moramo da učinimo ono što možemo. Neidentifikovanje, međutim, u tom slučaju

neće pomoći. Ako si učinio nešto pogrešno, pokušaj da to ne učiniš opet. Veoma često ljudi ulože svu svoju energiju u razmišljanje o pogrešnim stvarima koje su učinili, a sutra dan opet učine istu stvar.

P: Da li si rekao da negativna osećanja mogu da budu korisna ako se ne bismo identifikovali sa njima?

O: Kad se ne bismo identifikovali, dobili bismo drugačije rezultate. To bi bez sumnje pomoglo, jer bi nam dalo orijentaciju u životu i mnogim drugim stvarima koje još ne znamo.

Da, rekao sam – *ako se ne bismo identifikovali*, bile bi to veoma korisne funkcije. Ovakve kakve su, nisu korisne. Sva negativna osećanja koja ne možemo da izbegnemo postaju korisne funkcije ako ih koristimo za pamćenje sebe. Neki ljudi uspevaju da to učine i postižu dve stvari odjednom: eliminaciju negativnih osećanja i stvaranje pamćenja sebe. Ako imaš neko trajno negativno osećanje i ako ga, putem ispravnog mišljenja, povežeš sa pamćenjem sebe, ono će, posle nekog vremena, pomoći pamćenje sebe i posle nešto više vremena, ako istraješ, to osećanje će nestati. Prema tome, ona mogu da korisno posluže ako možeš da ih iskoristiš; ako se, međutim, s njima identifikuješ, ona uopšte nisu dobra.

P: Može li se išta učiniti sa negativnim osećanjima kad je čovek u lošem stanju?

O: On ne sme da veruje u to loše stanje. Isto tako on ne sme da veruje ni u dobro stanje, da veruje da će ono ostati uvek. I dobra i loša stanja će se izmeniti. Ako čovek suviše veruje u dobro stanje, loše stanje mu nailazi kad nije pripremljen i, kao posledica toga, previše utiče na njega. Ako se čovek suviše identifikuje sa svojim lošim stanjem, on oseća da ne može ništa da učini. Mora se proći i kroz dobra i kroz loša stanja – postoji samo jedan put.

P: Da li jaka ljubomora spada u drugu kategoriju?

O: O tome treba ti da odlučiš. Ona može da ima veoma različite oblike i ispoljavanja. Uopšteno rečeno, ona se zasniva na opravdavanju – ti se mentalno slažeš sa njom, odobravaš je, pripremaš teren za nju. Kad prestaneš da pripremaš teren, ona može da nestane ili se pretvori u nešto drugo. Ovo je, međutim, suviše uopšten opis. Postoji deset hiljada vrsta ljubomore, ali je gotovo neizbežno u osnovi svih njih to što čovek oseća da ima pravo da bude ljubomoran. Moraš stalno da imaš na umu da su uzroci svih negativnih osećanja u nama.

P: Da li su negativna osećanja zarazna? Da li su ona to što porodični život čini tako teškim?

O: Da, definitivna je činjenica da su negativna osećanja veoma zarazna, a posebno zarazna za nas same. Ako imaš neka negativna osećanja i odobravaš ih, ako ih ne negiraš u svom umu, ona će se neizbežno ponavljati i postajati sve jača i jača.

P: Za mene samosažaljenje nije neprijatno osećanje, iako smatram da je negativno. Treba li da se ono prekine?

O: Da, posebno ako je prijatno. Kad je samosažaljenje prijatno, postaje posebno otrovno osećanje.

P: Kako da ispravno razmišljam o samosažaljenju?

O: U razmišljanju o njemu moraš u svom umu stvoriti trajni rastvarač, stav koji će razbiti tvoje samosažaljenje kad se pojavi. Nadi smešnu stranu toga, apsurdnu stranu, nadi neurotičnu stranu, ne budi ceremonijalan sa sobom. Ako uspeš da stвориš trajni stav, čim se samosažaljenje pojavi, sipaj na njega rastvarač i ono će se rastvoriti. Nadi u samosažaljenju ono što je šašavo, ono što je ludačko, ne pomoću analize, već pomoću primera. Naći ćeš mnoge odlike ako razmišljaš i posmatraš iskreno i ako ih imaš na umu, samosažaljenje se neće usuditi da digne glavu.

P: Ali ako vidim da ne nestaje?

O: To znači da je stav pogrešan, i ne samo stav. Samosažaljenje nije sasvim normalna stvar; zato ga proučavaj, nadi njegove nastrojene osobine, pokušaj da ga se stidiš, nemoj da misliš ili govoriš o njemu kao da je to nešto bezopasno ili prijatno.

P: Nalazim da sam veoma popustljiv prema sebi i verujem da je to moja glavna slabost i prepreka u radu. Ne znam, međutim, kako da se protiv toga borim sopstvenim naporima, osim na veoma mlak način.

O: Vrlo često ne možemo da se borimo, ili ne znamo kako da počnemo da se borimo protiv neke posebne slabosti, ali to nije važno. Radi protiv *bilo koje* slabosti i radićeš i protiv *te* slabosti. Veoma je lako da opravdaš sebe govoreći da ne znaš kako da se boriš protiv neke slabosti. Ostavi je na miru i bori se protiv neke druge slabosti – rezultat će biti isti. U posebnim slučajevima moramo da se stalno iznova vraćamo određenoj slabosti, ali uopšteno rečeno, svi naponi vode u istom pravcu, bilo da se borimo protiv negativnosti, fantazije ili nečeg drugog.

P: Zašto mi, kad dopustim da se razbesnim, to daje jasno osećanje veselosti?

O: Prvo zato što je to navika, drugo zato što je lako. Svako popuštanje navici donosi zadovoljstvo. Mašina uvek voli da radi linijom najmanjeg otpora, ali u radu moramo da idemo linijom najvećeg otpora.

P: Strah ne mora da bude negativno osećanje? On može da bude neophodan?

O: On je osnova velikog broja negativnih osećanja. Sada ne govorimo o instinktivnim osećanjima. Negativna osećanja u instinktivnom centru su neophodna, ali su gotovo sva druga beskorisna. Čak i instinktivna osećanja mogu, međutim, voditi u fantaziju. Na primer, neko može da se plaši zmija i da provede čitav život u strahu od zmija u zemlji u kojoj ih gotovo i nema. To je fantazija.

P: Zar nije čovek često uplašen od stvari koje ne poznaje?

O: Strah je jednostavno određeno stanje; on može da postoji bez ikakvog objekta. To pokazuje koliko su negativna osećanja beskorisna. Mi često izmišljamo objekte za neko osećanje kad se to osećanje već javi. Uzmi zavist, strah, sumnju. Mislimo da osećanja u nama proizvodi nešto spolja, a u stvari je to u nama; mi jedino naknadno tražimo objekt, i na taj način to opravdavamo.

P: Još uvek ne mogu da razumem zašto su svi uzroci negativnih osećanja u meni.

O: Ako budeš posmatrao, videćeš. Spoljni uzroci ostaju isti, ali nekad u tebi izazivaju negativna osećanja, a nekad ne. Zašto? Zato što su stvarni uzroci u tebi; spoljašnji uzroci su samo prividni. Ako si u dobrom stanju, ako pamtiš sebe, ako se ne identifikuješ, ništa što se spolja dogodi (govorim relativno, ne mislim na katastrofe) ne može da u tebi izazove negativno osećanje. Ako si u lošem stanju, identifikovan, upetljan u fantaziju, svaka malo neprijatnija stvar izazivaće nasilno osećanje. To je stvar posmatranja.

P: Ali, i dalje ne vidim kako neke stvari, na primer ponašanje ljudi, mogu da ne proizvedu negativna osećanja.

O: Oni su mašine. Zašto bi ponašanje mašina izazivalo negativna osećanja? Ako te mašina udari, greška je tvoja; ne smeš da joj se nadaš na putu. Možeš da imaš negativna osećanja, ali to nije krivica mašine; greška je tvoja. Drugi nemaju toliku moć nad tobom koliko

misliš, ona je samo posledica identifikacije. Možeš da budeš mnogo slobodniji ako se ne identifikuješ, a ponekad i *jesi* slobodniji. Zato kažem da to mora da se posmatra. Ako dobro posmatraš, videćeš da se nekad identifikuješ više, nekad manje; zbog toga si nekad potpuno u vlasti negativnih osećanja, a ponekad pružaš izvestan otpor. Može proći dosta vremena pre nego što naučiš kako da se odupreš negativnim osećanjima, ali to nije nemoguće. Moraš da razumeš jednu stvar o negativnim osećanjima: mi ih se suviše plašimo, smatramo da su suviše moćna. Možemo da im se odupremo ako istrajemo i ne smatramo ih neizbežnim i svemoćnim.

P: Pre neki dan sam mogao da vidim sebe kako gubim živce govoreći s nekim, ali nisam mogao to da prekinem. Kako da vladam svojim raspoloženjima?

O: To je primer mehaničnosti. Ne možeš da vladaš svojim raspoloženjima kad već počnu da se javljaju – tada je suviše kasno. Borba mora da počne u tvom umu; moraš da nađeš način da ispravno razmišljaš o određenoj teškoći. Pretpostavimo da si se sreo sa nekim ko te nervira. Tvoje raspoloženje se pokazuje; to ti se ne sviđa. Kako možeš da ga prekineš? Moraš da počneš od proučavanja razmišljanja. Šta misliš o tom čoveku – ne šta osećaš kad si razdražen, već šta misliš o njemu u mirnim trenucima? Možda ćeš otkriti da se u svom umu raspravljáš sa njim; dokazuješ mu da nije u pravu; govoriš mu sve njegove greške; nalaziš, uopšteno rečeno, da se on prema tebi pogrešno ponaša. E, tu grešiš. Moraš da naučiš da ispravno razmišljaš. Potom, ako to učiniš, desiće se sledeća stvar: iako je osećanje mnogo brže od misli, osećanje je privremena stvar, ali misao se može učiniti trajnom; zato, kad god osećanje ispliva, ono udara o tu trajnu misao i ne može da se dalje razvija i da se ispolji. Zato protiv tog izražavanje negativnih osećanja možeš da se boriš, kao u navedenom primeru, jedino stvaranjem trajnog ispravnog mišljenja. Nije moguće da se u nekoliko reči objasni šta je ispravno mišljenje; neophodno je da se to prouči. Ako se sećaš šta sam rekao o delovima centara doći ćeš do toga, jer u najvećem broju slučajeva i najvećem broju okolnosti u običnom životu ljudi misle samo mehaničkim delom intelektualnog centra, a to je formativni aparat. To nije dovoljno. Neophodno je da se koristi intelektualni deo intelektualnog centra. Identifikacija je glavni razlog što ga ne koristimo. Pokušaj da pamtimo se-

be i pokušaj da se ne identifikujemo je najbolje sredstvo za prelazak u više delove centara. Međutim, mi stalno zaboravljamo na identifikaciju i na pamćenje sebe.

P: Da li pobeda nad negativnim osećanjima, na primer strahom, stvara energiju?

O: Veoma mnogo. To je jedna od najboljih stvari za sakupljanje energije. U pobedi nad negativnim osećanjima i njihovom preobražaju sadržane su sve mogućnosti za razvoj. Čovek sa negativnim osećanjima nikad ništa neće učiniti.

P: U šta se negativna osećanja mogu preobraziti?

O: Bolje je da se kaže da ona moraju biti pobedena. Ali, ako hoćeš, može se reći da se ona preobrazavaju u neku vrstu osećanja pomešanih sa veoma mnogo razumevanja – osećanja viših delova centara. Za to je, međutim, potrebno razumevanje, ubedenje da je to neophodno i odluka da to učinimo.

P: Da li nas negativna osećanja sprečavaju da dospemo u ta emocionalna stanja?

O: Da. Imamo dovoljno novca, ali sve trošimo na neprijatne stvari. Ako bismo dovoljno sačuvali, mogli bismo da ga upotrebimo na pravi način. Moć da ga upotrebimo dolazi sa količinom.

P: U sebi primećujem dve vrste pravednog gneva: jedan kad, na primer, vidim povredeno dete, a drugi kad mi nešto dosaduje. Da li su oba podjednako negativna?

O: Što je pravedni gnev nesebičniji, što si više u pravu, to gore. Što više energije gubiš u njemu, to negativnije rezultate proizvodi.

P: Zašto se u meni tokom neke diskusije negativna osećanja rasplamsaju mnogo brže nego u drugim slučajevima? Na primer, tokom diskusije o politici.

O: Zato što uvek misliš da stvari mogu biti drugačije. Kad uvidiš i postaneš čvrsto uveren da stvari ne mogu biti drugačije, prestaješ da se raspravljáš. Raspravljanje je zasnovano na predstavi da bi stvari mogle biti drugačije i da bi neki ljudi mogli da urade stvari drugačije. Pokušaj da iz te perspektive razmisliš kako se sve događa zato što ne bi moglo da se dogodi drugačije. To je veoma jednostavno, ali i veoma teško da se shvati.

P: Ako u drugima vidimo nešto što nam se ne sviđa, da li je to zato što su oni naše ogledalo i što u sebi imamo iste stvari?

O: Uglavnom je tako. Velika je stvar da se to shvati. Možda ljudi ne vole druge ljude baš zato što su oni njihovo ogledalo. Oni to ne shvataju, ali na neki način to nejasno osećaju i to ih navodi da ih ne vole. Međutim, u radu postoji princip da čovek, pre nego što postane bolji, mora da postane gori. To nije samo zato što više zapaža – čovek zaista postaje gori pre nego što stekne više kontrole.

P: Ako bi čovek stalno pamtio da ljudi ne mogu da se ponašaju ni na koji drugi način, da li bi ih tada razumeo?

O: Svakako da to mora da se ima na umu. Sve dok to pamćenje nije stalno, ne možeš da razumeš ništa o njima. Postoje mnoge stvari koje su slične tome. Sve što u okviru sistema naučiš mora ti istovremeno biti u svesti, jer ćeš inače zbog svake sitnice sve zaboravljati.

P: Uvideo sam da postajem veoma negativan kad mi daju savete i nikad se sa njima ne slažem.

O: To je opet zasnovano na tvom stavu: prihvataš da neko drugi može da utiče na tvoje emocionalno stanje. Ne bi trebalo da se složimo sa tim da drugi imaju takvu emocionalnu moć nad nama. Sada, čak i ako samo razmisliš o tom savetu, osećaćeš se zlovoljno. Ti rekonstruišeš to osećanje. Trebalo bi, međutim, da razmišljaš na sasvim drugi način; to je stvar čistog rezonovanja. Čak i ako ljudi daju savete bez razmišljanja, čak i ako ti znaš bolje, nema razloga da gubiš nerve. Time što ćeš biti zlovoljan ili razdražen ne možeš ništa da dobiješ. Moraš da prestaneš to da opravdavaš u svom umu.

Kad se prekine sa tim opravdavanjem, vrlo često se ispostavi da je uzrok svih tih negativnih osećanja u nekoj pogrešnoj ideji. Svako može da nade nešto pogrešno u ovoj ili onoj oblasti života i uglavnom teži da odgovornost svali na tu stvar. On misli da bi, ako bi to bilo u redu, sve bilo u redu. Svako ima jednu, ponekad dve ili više kombinacija okolnosti koje okrivljuje za sve greške koje čini i za sva ispoljavanja svoje slabosti. Mora se, međutim, razumeti da apsolutno ništa na svetu ne može proizvesti taj rezultat. Pretpostavimo da postoji sasvim određena stvar koja je pogrešna i ja mislim: "Kad bi to bilo drugačije, i ja bih bio drugačiji". Ali, čak i kad bi to bilo u redu, ja bih bio isti. Govorim iz iskustva, jer znam ljude koji su tako mislili, pa kad se ta stvar za koju su nalazili da je pogrešna promenila, oni su ostajali isti i jednostavno nalazili neku drugu neprijatnu stvar umesto one prve.

P: Nalazim da je jedna od mojih najvećih teškoća razdražljivost.

O: To je jedna od najdubljih ljudskih osobina i ona utiče na čitavu masu. Najteža stvar na svetu je da se strpljivo podnose neprijatna ispoljavanja drugih ljudi. Ljudi bi mogli da žrtvuju sve drugo, ali ne bi mogli da ostanu mirni. Razdražljivost je posebno osećanje proizvedeno osećanjem mehaničnosti u sebi ili drugim ljudima. To ne znači da svaka mehanička stvar prouzrokuje razdražljivost, već samo da ponekad može da je izazove. Ako u nekoj određenoj prilici ne bismo osećali da su drugi ljudi mehanični, oni bi mogli da budu još mehaničniji, ali se razdražljivost ne bi javila. Kad se drugi ljudi ponašaju kao mašine, to nas razdražuje, jer smo i sami mašine. Kad bismo prestali da budemo mašine, prestali bismo da se ljutimo. Osećanje mehaničnosti postaje ljutnja jer se identifikujemo sa njim. Ako uspemo da otklonimo identifikaciju, ista stvar koju znamo kao razdražljivost postaje veoma korisno osećanje, neka vrsta pipka pomoću koga možemo da osetimo mehaničnost. Ne možete ni da zamislite koliko drugačija, i koliko korisna, postaju obična osećanja ako se ne identifikujemo sa njima.

P: Kako da se najbolje izade na kraj sa negativnim osećanjima kad ona jednostavno postanu apatija?

O: Vrlo često, kad negativna osećanja uzmu oblik pasivnog otpora, u tom trenutku ne može da se učini ništa. Možeš, međutim, da produžiš da radiš. Ako ne možeš ništa da učiniš danas, postoji i sutra, pa prekosutra, pa sledeća nedelja, sledeći mesec. Moraš da se pripremiš za budućnost, pre svega pomoću pamćenja sebe, pamćenja zašto si došao, pamćenja osnovnih principa. Sva ta apatija i negativna osećanja dolaze od dugog sna. Ako nastavimo da spavamo onda kad možemo pokušati da se probudimo, taj san će proizvesti ovo ili ono negativno stanje.

P: Posmatrao sam u sebi stalnu želju da mi bude udobno. Da li je opšta pojava da ljudi to osećaju?

O: To je jedna od najvažnijih osobina u našem životu. Toj želji mi žrtvuujemo sve. Spremni smo da odustanemo od svega da bismo išli linijom najmanjeg otpora. Ponekad ta želja postane tako jaka da čovek može samo da se oseća lagodno i ništa drugo. Čak i ako je nešto neugodno, on nastoji da to uredi tako da bude udobno.

P: Postoji li način da se toga oslobodimo?

O: Drugo je pitanje šta da se radi; tome moramo da pridemo sa druge strane. Ta želja je veoma krupna stvar i svaki napor protiv nje je važan; zato se o svakom naporu mora posebno razgovarati, ne o svim naporima zajedno. San je najudobnija moguća stvar; nastojanje da se probudimo je veoma neugodno. Kasnije, kad se delimično probudimo, osetićemo koliko je neugodno spavati kad u svakom trenutku može da se dogodi svašta. Neophodno je, međutim, da dođemo do tog stanja.

P: Kako možemo da se suprotstavimo lenjosti?

O: Pomoću napora. Kako bismo drugačije? Teško je da se govori uopšteno, jer postoji veoma mnogo vrsta lenjosti – veoma mnogo različitih vrsta bekstava. Moramo da govorimo o konkretnim slučajevima, pa zato samo ti sam možeš da odgovoriš. Nadi u sebi različite vrste lenjosti, pa ćeš videti da ona nije uvek ista – u nekim slučajevima se ispoljava više, u drugim manje snažno. Potrebno ti je puno posmatranja – niko spolja ti ne može pomoći.

P: Ima li neke vajde od toga što se samo želi?

O: Ne, to nije dovoljno. Pretpostavimo da je neko lenj u određenoj stvari, ali ne uvek podjednako – nekad više, nekad manje. To je materijal za posmatranje. Nadi šta te čini više, odnosno manje lenjim pa ćeš pronaći neke uzroke i znaćeš šta da posmatraš dalje. U mnogim stvarima moramo da otkrijemo šta stvara razliku, jer ništa u nama ne ostaje isto dugo vremena. Čak se i trajne osobine različito ispoljavaju – jednog dana na jedan, drugog na drugi način. Neophodno je da otkrijemo šta je uzrok tome.

P: Postoje li načini da se razlikuje istinska potreba za odmorom od lenjosti?

O: Kao u mnogim dragim pitanjima, i u ovom ima slučajeva u kojima može jasno da se razlikuje, pa moraš da uzmeš te slučajeve, a ne da misliš o onima koji su sumnjivi. Ako počneš sa slučajevima u kojima to ne znaš, ne možeš ništa da učiniš. U ovom sistemu moraš da počneš sa stvarima koje su nesumnjive.

P: Ako pokušavamo da pamtimo sebe i postignemo izvesne rezultate, možemo li biti sigurni da to nije fantazija?

O: I za ovo važi ista stvar. Biće trenutaka u pogledu kojih nemaš sumnji, a biće i onih za koje ćeš znati da su fantazija. Ne možeš da budeš siguran u svakom trenutku, ali u nekim trenucima možeš.

P: Može li nas neka spoljašnja okolnost iznenada probuditi?

O: Da, ali će sledećeg momenta doći neka druga spoljašnja okolnost i ponovo nas uspavati, tako da od toga nema koristi. A što te lakše jedna vrsta okolnosti budi, to te lakše druge uspavljaju. Pouzdano je samo ono buđenje koje dolazi od tebe samog.

P: Da li čovek koji počinje da se budi razvija osećaj za dualnost?

O: Da li je to zapažanje ili ne? Ako se radi o zapažanju, to je jedna stvar; ali ako je čisto filozofski, onda je beskorisno. Neće ti pomoći ako odlučiš da radiš na jedan način, a stvari se odigraju na drugi. Moraš da se baviš današnjim danom, i mogućim sutrašnjim.

P: Otkrio sam da mogu istovremeno da imam negativno osećanje i da ga posmatram.

O: Svakako. Možeš da imaš nasilna negativna osećanja i posmatraš ih. Vrlo često nas negativna osećanja do izvesne mere bude, pa zato možemo da ih posmatramo. To je sasvim ispravno, ali ih to ne umanjuje; ona čak postaju jača ako tako činiš, pa čak i prijatnija kao oblik sna. Posmatranje nije put da se unište negativna osećanja. Ako želiš da ih uništiš, postoje mnogi metodi, ali posmatranje služi samo za proučavanje.

P: Postoji li bilo koji način da se izade na kraj sa nejasnim, sumornim negativnim stanjima?

O: Da, više načina; ponekad možeš da se protiv njih boriš, ali čak i pod pretpostavkom da je to stanje toliko sumorno da ništa ne možeš da učiniš u datom trenutku, ako uložiš napor pre nego što ono dođe, kad si u boljem stanju, to će pomoći. U tom trenutku smeš da učiniš samo ono što je apsolutno neophodno, ali ne smeš da se identifikuješ sa svojim stanjem i moraš jedino da pamtiš da će ono proći – ne smeš da veruješ da je trajno. Emocionalno uvek verujemo u stvari – emocionalni centar ne poznaje sutra; za njega je sve sadašnjost, sve je trajno. Ne smeš da se identifikuješ sa tim osećanjem, moraš da znaš da će se ono promeniti.

P: Sve što me u radu interesuje vrlo brzo počinjem da osećam kao zastrašujuće dirinčenje. Kako da izbegnem tu zamku?

O: Pa, to je divno stanje za pamćenje sebe – možeš da ga iskoristiš. Što si negativniji, to bolje možeš da pamtiš sebe – ako shvatiš da možeš da se izvučeš. To mora da te podseća, da ti služi kao budilnik, inače bi sve vreme ostao u negativnom stanju.

P: Izgleda da sam u stanju da uložim veći napor samo kad u sebi primetim neku glupost.

O: Ponekad je veoma korisno da vidimo sopstvenu glupost. Kad bi čovek mogao da zaista vidi sebe, ne bi bio u stanju da to zaboravi. To je, međutim, povezano sa svešću.

P: Uvek sam bio prilično prilagodljiv i to me zabrinjava. Ako pokušam da načinim neki napor, vrlo je neprijatno početi, a kasnije to više nije napor.

O: U trenutku kad postane lako, to je upozorenje; znači da će sledeći put napor biti teži.

P: Nalazim da ponekad mogu da izadem iz negativnog osećanja time što sebi dopustim da se identifikujem sa nečim prijatnim.

O: Izraz "identifikovati se" koristiš u pogrešnom značenju. Ne može se reći "dopuštam sebi da se identifikujem", može se samo reći "dopuštam sebi da se zainteresujem za nešto". Da, to izvesno vreme može da deluje, ali ako se identifikuješ, praktično se radi o istoj stvari. Samo, za prijatne stvari čovek *može* da se interesuje, a da se ne identifikuje; za neprijatne stvari *ne može* da se interesuje, a da nije u stanju identifikacije.

P: Nalazim da mi je uživanje velika teškoća. Uživam gotovo u svemu i izgleda da me to baca u san.

O: Pokušaj da pamtiš sebe i uživanje će biti veće, potpunije i imaćeš koristi od njega. Ako te, međutim, ono baca u san, moraš da pokušaš da ga izbegneš i to je sve. Svako emocionalno stanje možeš da iskoristiš za pamćenje sebe, ali pre nego što budeš u stanju da ga iskoristiš, neophodno je da za to stvoriš sposobnost; a sposobnost možeš da stvoriš samo stalnim, redovnim naporom. Ako o tome samo razmišljaš jednom nedeljno, iz toga ništa neće proizići.

P: Osećam da je moja glavna prepreka fantazija, uglavnom o sebi samom. Postoji li neki poseban rad protiv toga?

O: Fantazija može da bude veoma raznovrsna. Ako postoje posebni načini, do njih je moguće doći samo pomoću detaljnog proučavanja. Ako me pitaš uopšteno, mogu jedino da odgovorim – pamćenje sebe.

Ako misliš na sanjarenje, to je samo pola naše fantazije, i to nevinija polovina. Bez sumnje ona znači gubljenje vremena, ali vreme gubimo na toliko mnogo načina tako da malo više ili manje ne me-

nja stvar. Mnogo je opasnije ako zamišljaš neke osobine u sebi, u drugim ljudima, u čovečanstvu ili prirodi, a potom poveruješ u te ideje i uložiš svoju veru u takvo nešto. Mi smo okruženi takvim izmišljenim osobinama i one predstavljaju to protiv čega moramo da se borimo.

P: U pokušaju da se odupremo fantaziji, moramo li da otkrijemo njene uzroke?

O: Ne, odmah je prekini. Uzroka uvek ima. Zameni je nečim drugim – određenim usmerenim mišljenjem.

P: Zašto je posmatranje i proučavanje fantazije kao sredstvo proučavanja sebe beskorisno?

O: Vrlo brzo ćeš uvideti da ti to ne daje ništa. Fantazija se uvek vrti u istom krugu. Ona je nekontrolisana aktivnost uma i pomoću fantazije stvaramo mnoge lažne vrednosti, zadržavamo ih i koristimo u svom mišljenju. Zato je fantazija opasna. Mi ne proveravamo stvari. Stvari zamišljamo ili zato što nam se dopadaju, ili, ponekad, zato što nam se ne dopadaju i što ih se plašimo. Mi živimo u imaginarnom svetu.

P: Time što bežimo od stvarnosti?

O: Ne bežimo svesno, već se tako događa. Uzrok je delom u mentalnoj lenjosti: lakše je, na primer, zamisliti neku stvar nego je proučiti.

P: Zar ne bi spoznaja toga bila način da se to prekine?

O: Ne, to možeš da znaš, a da se ono i dalje dešava. Da bi se to prekinulo, potreban je poseban napor. Mi smo toliko mehanični da možemo da znamo i da i dalje činimo istu stvar.

P: Uvidam da ne mogu više da čekam kako bih našao izlaz iz more u kojoj se sada nalazim. Što više uvidam svoju mehaničnost, to više shvatam neophodnost da to učinim.

O: Moraš da shvatiš kako je za to potrebno dosta vremena. Mnogo godina je prošlo u običnom životu. Kad čovek čuje za mehaničnost i tek počne da se bori protiv nje, on odmah hoće rezultate. Neophodno je najpre da se naviknemo na ove ideje. Ne postoje tajni ili posebni metodi koji bi stvar učinili bržom.

P: Nalazim da je teško da se shvati da fantazija ulazi u sva naša osećanja.

O: Svako osećanje zasnovano na identifikaciji je fantazija. Identifikacija je znak fantazije. Kad nađeš osećanje bez identifikacije, naći ćeš osećanje bez fantazije.

P: Da li je razmišljanje jedini način da se analizira fantazija?

O: Ne, ne razmišljanje, već pažnja, jer je fantazija jedna od pojava koje se odvijaju bez pažnje. Onog trenutka kad na nju usmeriš svoju pažnju, fantazija nestaje.

P: Hoćeš li da kažeš da se fantazija ne može posmatrati ako se ne zaustavi?

O: Ne možeš da je posmatraš dugo. Ako je samo opaziš i okreneš leđa, ona može da se nastavi, ali ako zadržiš pažnju na njoj, ona prestaje. Pažnja deluje kao svetlost, a fantazija je kao hemijski proces koji može da se odvija samo u tami, a na svetlosti prestaje.

P: Zar to ne znači da se, kad je primetimo, javlja razmišljanje?

O: Razmišljanje donosi pažnju. Pažnja je drugačija sposobnost, jer se čak i mišljenje može odvijati bez pažnje. Mišljenje se, međutim, može odvijati uz pažnju, dok fantazija ne može. Neke sposobnosti mogu da se manifestuju samo uz pažnju, a neke druge mogu i bez pažnje.

P: Kakva je razlika između običnog razmišljanja i fantazije?

O: Namerno i nenamerno; kontrolisano i nekontrolisano.

P: Fantazija je jedna od najjačih stvari u čoveku, a opet je najbeskorisnija. Zašto?

O: Ona je loša navika, oblik sna, slabost. Fantazirati je lako, to ne zahteva nikakav napor. Za sve ostalo potreban je napor.

P: Da li je uopšte moguće nadati se da se u potpunosti možemo osloboditi fantazije?

O: Ne možemo da govorimo o potpunom oslobađanju, to je suviše daleko. Prvi korak je da znamo koliko vremena posvećujemo fantaziranju; sledeći korak je da to vreme malo smanjimo.

P: Ne mogu da kažem da li je nešto fantazija ili ne i ne znam kako da počnem da je prepoznajem.

O: Niko ti ne može pomoći da počneš, moraš da počneš sam. Moraš sebe da uhvatiš u nekoj vrsti fantaziranja – ne mislim na sanjarenje. Moraš da imaš neke kriterijume o fantaziji; potom, kad sumnjaš, možeš da uporediš stvari. Fantazija može da ima tri oblika: pasivna fantazija, fantazija koja se ispoljava u govoru i fantazija koja se ispoljava na delu. Postoje tri pravca naše delatnosti, svaki u potpunosti drugačiji. Neke delatnosti počinju naporom i nastavljaju se uz

napor. Druge mogu biti fantazija. Čovek može da misli da se radi o naporu, a u stvarnosti je to fantazija koja se ispoljava u delanju koje ne može da se prekine i ne zahteva napor. Isto je i sa pričanjem: neki ljudi moraju da govore, drugi moraju da nešto čine; u oba slučaja radi se o ispoljavanju iste stvari.

P: Primetio sam da se fantaziranje, izgleda, odvija u sećanju, idući od jedne asocijacije do druge. Da li je to ispravno zapažanje?

O: Ne. Pamćenje samo po sebi nije odgovorno ni za šta. Pamćenje je nepristrasno; ono te snabdeva materijalom za šta god želiš. Možeš da ga želiš za ozbiljno razmišljanje, ili za fantaziranje, izražavanje negativnih osećanja i tako dalje.

P: Da li je pamćenje mehaničko?

O: Pamćenje je samo po sebi mehaničko, ali upotreba pamćenja, primena pamćenja može da bude više ili manje mehanička. Pamćenje čine zapisi na valjcima* u našim centrima. Kako da ih iskoristimo, kako da ih proverimo – to je druga stvar.

P: Znači li nešto ako čovek zna uzrok nekog negativnog raspoloženja koje posmatra? Da li je dovoljno da samo prepozna da je ono negativno?

O: Ne. Ponekad je veoma korisno da se zna uzrok, jer kad želiš da se boriš protiv tog negativnog osećanja, ne možeš da se boriš dok ne saznaš uzrok, a uzrok je uglavnom u tvojoj sopstvenoj fantaziji. Svi uzroci su u tebi, zato je neophodno da se oni poznaju.

P: Ponekad, kad je čovek nesrećan, ili se možda oseća negativno, on se vraća pravim pitanjima. Pošto nam je rečeno da se čuvamo negativnih osećanja, ne mogu to da uklopim u sistem.

O: Ti mešaš ideju o patnji i ideju o negativnim osećanjima. To nije isto. Patnja je veoma korisna; mnoge stvari možeš da dobiješ jedino pomoću patnje. Ali, kad je patnja povezana sa identifikacijom i fantazijom, ona postaje negativno osećanje.

P: Kažeš da čovek mora da odustane od patnje, a takođe i da mora da pati kako bi se razvio. Kako obe stvari mogu biti istinite?

O: Postoje razni slučajevi, razni dani, razni momenti. To nisu dva protivrečna principa. Postoji mnogo nepotrebne patnje od koje čo-

* Uspenski misli na fonografske valjke, koji su bili prethodnici gramofonskih ploča (prim. prev.).

vek neće da odustane. Tu je, potom, određena neizbežna i neophodna patnja koju on mora da prihvati ako želi da nešto dobije. Na Četvrtom Putu čovek mora, ne odjednom, da žrtvuje sve nepotrebne stvari; pogrešne teorije, pričanje, imaginarnu patnju. Imaginarna patnja je glavna prepreka.

P: Onda patnja ne postoji?

O: Stvarna je samo određena količina. Mi je, međutim, pomoću fantazije uvećavamo. Stvarna patnja postoji, ali je ograničena mnogim stvarima, na primer vremenom. Ništa, međutim, ne može da zaustavi ili ograniči imaginarnu patnju. Prava patnja, ako ima uzrok, može biti neophodna, može da donese znanje. Imaginarna patnja donosi znanje. Smrt prijatelja ili žalost je stvarna patnja, ali ako se s njom identifikujemo, može da proizvede negativna osećanja. I, na kraju, patnja u našem životu zauzima veoma malo mesta, dok negativna osećanja mogu da zauzmu čitav život.

P: Da li je bol negativno osećanje?

O: Sam bol usled patnje nije negativno osećanje, ali kad se umešaju fantazija i identifikacija, on postaje pravo negativno osećanje. Emocionalni bol, kao i fizički bol, nije sam po sebi negativno osećanje, ali kad mašta počne da dodaje stvari, on postaje negativan.

P: Tvrdi se, ili je bar ukazano, da čovek voli da pati. Da li je to sasvim istinito?

O: Ti ne razumeš sasvim šta to znači. Ako dublje razmisliš, videćeš da svako ima neku vrstu patnje, da kažemo samosažaljenja. Od tog samosažaljenja čovek nikad ne odustaje; to mu je najdraži posed, on ga nosi sa sobom, postavlja ga na najbolje mesto; on nikad neće ni pokušati da u svom umu načini napor da se tog samosažaljenja otarasi. Svako ima jedno ili dva negativna osećanja za koja je posebno vezan. On ne kaže sebi: "Ja volim to negativno osećanje", ali živi u njemu, ono ga je potpuno apsorbovalo, i sve je obojeno tim negativnim osećanjem, tako da ga on neće žrtvovati. Za mnoge ljude žrtvovati njihovo glavno negativno osećanje znači žrtvovati čitav život.

P: Otkad je čovek prestao da veruje da su njegove patnje direktna božja kazna, zar ih se ne stidi i nije kivan na njih?

O: Da, tako izgleda, ali u stvarnosti ih se nikad neće odreći. Kad odluči da od njih odustane, on ih se zaista oslobađa. To izgleda je-

dnostavno, ali kad se dođe do prakse, čovek shvata da to ne može da učini, jer mu je njegova patnja već postala navika; i zato, iako je u svom umu odlučio, on nastavlja da oseća isto. Pa opet, da bi se odreklo nepotrebne patnje, prvi korak je da se o tom odricanju odluči u umu. Kad čovek to odluči, posle izvesnog vremena će se i odreći; međutim, sve dok je njegov um hipnotisan tom patnjom, on neće uložiti napor.

P: Ako je se odrekne, šta će dobiti za uzvrat?

O: Za uzvrat će dobiti odsustvo patnje. Zato i ne želi da se odrekne.

P: Koji metod može da se upotrebi za žrtvovanje patnje?

O: Shvatanje vrednosti. Ima, međutim, raznih vrsta patnje. Ponekad je efikasan način da se uništi patnja da uvidimo kako ona pripada imaginarnom delu nas. Podela na stvarno i imaginarno je veoma korisna.

Opšta ideja je da ne možeš da dobiješ nešto ni za šta, moraš da žrtvuješ neku stvar. Ali, šta da se žrtvuje? Neko neće da žrtvuje jedno, neko drugi drugo. Odgovor je: žrtvuji svoju patnju – negativna osećanja, negativnu fantaziju i sve slične stvari. To je veoma dobra žrtva, jedino što je vrlo teška, jer je čovek spreman da žrtvuje svo zadovoljstvo, ali ne i patnju.

P: Kako to može da se učini? Da li čovek odbija da pomisli na to da pati?

O: On odbija da prihvati svoju patnju i da prekine svoju patnju. To je veoma jednostavno. Pretpostavimo da imaš neku muku, ili si povređen, ili te je nešto uvredilo. Pokušaj da žrtvuješ tu muku i videćeš koliko si vezan za nju. Zapravo je veoma prijatan doživljaj kad čovek oseća: "Nemam zašto da brinem. Niko nije kriv". Ljudi to, međutim, ne vole, jer to osećaju kao prazninu.

P: Pretpostavljam da je naknada za svaki razvoj prava patnja, jer znanje donosi patnju?

O: Ne vidim da je to neophodno. Istina je da razvoj znači uvećavanje patnje za određeni period, ali se na to ne može gledati kao na cilj ili neizbežni rezultat. Patnja sama po sebi ne može da donese ništa, ali ako čovek pamti sebe u vezi s njom, ona može biti velika snaga. Kad patnja ne bi postojala, bilo bi je neophodno izmisliti, jer bez nje čovek ne može da dođe do pamćenja sebe. Ljudi, međutim,

pokušavaju da pobjegnu od patnje, ili da je maskiraju, ili se identifikuju s njom i na taj način uništavaju najjače oružje koje imaju.

P: Šta je korisna patnja?

O: Sve dok se ne odrekneмо beskorisne patnje ne možemo doći do korisne. Najveći deo naše patnje je apsolutno beskoristan; mi je imamo isuviše. Moraš najpre naučiti da prepoznaš šta je beskorisna patnja. Osnovni uslov da se nje oslobodimo jeste da znamo čemu služi.

P: Može li da se kaže kako je u patnja izvesnoj meri neophodna da bi se postigla promena bića?

O: Svakako, ali zavisi šta podrazumevaš pod patnjom. Ništa ne dobijamo uz zadovoljstvo; od toga možemo da dobijemo jedino patnju. Svaki napor je patnja; svaki uvid je patnja, jer ima mnogo neprijatnih uvida u vezi sa nama samima i sa dragim stvarima, a ima i mnogo oblika patnje. Kao što sam rekao, neke patnje su nepotrebne i beskorisne, sa nekim drugim patnjama moramo da naučimo da se ne identifikujemo, a neke patnje su korisne. O patnji prosudujemo po tome da li koristi ili šteti našem radu, pa naš stav prema patnji mora da bude složeniji. Beskorisna patnja je najveća prepreka na našem putu; istovremeno je patnja neophodna i ponekad se događa da ljudi ne mogu da rade zato što se plaše patnje. U najvećem broju slučajeva je ono čega se plaše imaginarna patnja. U nama je mnogo fantazije i ponekad izgleda teško da se odrekneмо nekih njenih oblika.

P: Da li je patnja, osini fizičkog bola, moguća bez lažne ličnosti?

O: Svakako, ali tad ne postaje tako napadna. Kad u njoj počne da uživa lažna ličnost, ona postaje opasna. Najveći deo naše patnje zasniva se na identifikaciji i kad nestane identifikacija, nestaje i naša patnja. Čovek mora da bude razuman, mora da shvati da je beskorisno da pati ako je moguće da ne pati.

P: Ne razumem kako pozitivno osećanje može da ima koren u bolu; pa ipak, neki ljudi koji imaju viziju očigledno dostižu visine pomoću fizičke patnje.

O: To je sasvim moguće pomoću fizičke ili mentalne patnje, pomoću preobražaja. Teorijski govoreći, svaka vrsta patnje može da se preobrazu u pozitivno osećanje, ali samo ako se preobrazu. Ovakve definicije su, međutim, opasne, jer će neko narednog trenutka to ra-

zumeti u smislu da se patnja sama od sebe preobražava u pozitivno osećanje. To je potpuno pogrešno, jer se ništa ne preobražava samo od sebe, već mora da bude preobraženo pomoću napora volje i pomoću znanja.

P: Može li žalost pomoći čoveku da dostigne viša stanja svesti?

O: Nijedan izolovan šok ne može da pomogne, jer postoje mnoge sponе koje nas drže u našem sadašnjem stanju. Važno je da se razume da su neophodne hiljade šokova i to tokom mnogih godina. Samo se tada lanci mogu prekinuti, a čovek postati slobodan.

P: Kako može da postoji prava patnja kad kažeš da emocionalni centar nema negativni pol?

O: Pri opisivanju čoveka u ovom sistemu dolazi se do nemogućnosti da se stvari opišu onakve kakve jesu: mogu da se opišu samo približno. To je kao na mapi malih razmera na kojoj se ne može pokazati relativna veličina stvari. U nekim slučajevima u opisu ljudske mašine su razlike toliko velike da je bolje da se kaže kako neka stvar uopšte ne postoji nego da se kaže kako je jedna stvar veća, a druga manja. Ovo se odnosi na emocionalni centar. Postoje osećanja koja, iako veoma bolna, nisu negativna, i za njih postoji centar, ali on zauzima neuporedivo manji deo u poređenju sa negativnim osećanjima koja nisu stvarna, tako da je bolje reći da emocionalni centar nema negativni pol.

P: Kako može da se objasni ogromna količina patnje koja postoji u svetu?

O: Ovo je veoma interesantno pitanje. Iz perspektive sistema moguće je da se nade u najmanju ruku logično rešenje ovog problema. U okviru organskog života čovek se mora posmatrati kao jedan eksperiment u Velikoj Laboratoriji. U toj laboratoriji izvršeni su svi mogući eksperimenti, a morali su da budu izvršeni pomoću patnje da bi doveli do neke vrste previranja. Na neki način je patnja za to neophodna; sve ćelije u tom eksperimentu moraju da pate i zato one teže da izbegnu patnju, da je smanje na najmanju moguću meru ili da pobjegnu. Ako neke od tih ćelija prekinu tu težnju i dobrovoljno prihvate patnju, one mogu da je se otarase i postanu slobodne. Patnja, dobrovoljna patnja, može da postane školski rad. Ništa nije teže, a istovremeno ništa ne može da stvori više energije nego dobrovoljna patnja. Ideja razvoja je da se stvori unutrašnja snaga - a

kako da čovek sebe isproba bez patnje? S jedne strane, čitav organski život služi planetarnim ciljevima. S druge strane, on postoji samo radi onih koji pobegnu. Zato on ne postoji samo da bi hranio Mesec. Ta patnja je najviši proizvod, a sve ostalo su samo nusproizvodi; ono što je najviše uvek je najvažnije.

Daleko smo od toga da razumemo ideju patnje, ali ako shvatimo da se male stvari mogu postići pomoću male patnje, a velike pomoću velike patnje, razumećemo da je to uvek srazmerno. Moramo, međutim, da razumemo jedno – mi nemamo prava da izmišljamo patnju. Takode, čovek ima pravo da prihvati patnju za sebe, ali nema pravo da je prihvati za druge ljude. U skladu sa svojim pogledima na život, čovek pomaže drugima, samo što mora da razume da pomoć neće umanjiti patnju, da ne može da promeni poredak stvari.

P: Zar ne bi trebalo da radimo radi oslobođenja od patnje?

O: Onoliko koliko možemo, ali postoji patnja koje se može osloboditi i ona koje se ne može osloboditi, jer se zasniva na krupnijim uzrocima. Ljudi koji spavaju moraju da pate; možda je u toj patnji najveći kosmički smisao, jer ih jedino patnja na kraju može probuditi. Ako bi svoj život mogli da urede tako da u snu budu srećni i zadovoljni, nikad se ne bi probudili. To je, međutim, samo priča, jer se stvari i onako ne mogu promeniti.

P: Da li postoji određena količina patnje koja će biti doneta u svet?

O: Verovatno u svrhu moguće evolucije svako mora da bude okružen ogromnim mogućnostima za patnju. Evolucija zavisi od čovekovog stava: da li će prihvatiti patnju i pokušati da se sa njom ne identifikuje. Možda je čitav taj zakon stvoren kako bi on mogao da postane snažniji, jer se snaga može stvoriti samo patnjom.

P: Da li je dobro da jedna osoba pati za drugu?

O: Niko ne može da pati za drugog; ako imam zubobolju, neće me manje boleti ako je dobiješ i ti.

P: Rekao si da je čovek eksperiment?

O: Čovek je posebno načinjen za evoluciju – on je specijalni eksperiment načinjen radi samorazvoja. Svaki čovek je eksperiment, ne svi ljudi.

Sada moramo da se vratimo praktičnim stvarima i proučavanju ličnog rada. Neophodno je da se razume odgovornost u individualnom radu, jer kad čovek počne da razumeva nešto, da formuliše određene želje u vezi sa radom, njegova odgovornost prema sebi raste. Što više čovek razume, to mu je veća odgovornost, jer ako ništa ne zna i ne pokušava da radi, ne može da načini ozbiljnu grešku. Ali, kad počne da radi, on može, da tako kažemo, da zgreši protiv rada; a kad čovek čini greške, to može da prekine njegov individualni rad. Zato njegova odgovornost počinje onog trenutka kad započne rad. Mora da se razume da je ta odgovornost veoma velika, jer se sve računa: sve što čovek kaže ili učini, sve što ne kaže ili ne učini, sve se broji i računa za ili protiv njega. To nije proizvoljno; to je u samoj prirodi stvari. Same stvari to čine takvim.

Da bi se nešto učinilo, da bi se nešto postiglo, neophodno je da se istovremeno radi u mnogim pravcima, inače se čovek zaglubi. Ako propustite jedan ili dva pravca, morate da se vratite i opet počnete od početka; ne može se birati u kom pravcu ćete raditi. Pretpostavimo da morate da radite u pedeset pravaca, a vi odbacite tri koji vam se ne sviđaju i radite u četrdeset sedam pravaca. Tada ćete, pre ili kasnije, morati da se vratite i opet počnete ispočetka na svih pedeset pravaca, jer vas posle izvesnog vremena onih četrdeset sedam ne mogu odvesti nikud dalje. Pod tim pravcima podrazumevam pokušaj da pamtimo sebe, da se ne identifikujemo, da ne izražavamo negativna osećanja i tako dalje. Pretpostavimo da prihvatite sve te pravce, a ostavite jedan, onaj koji se tiče pričanja – to će pokvariti sve. Ili, ako ih sve prihvatite, a sledećeg jutra zaboravite – opet nećete nikuda dospeti. Zato ne možemo da postignemo prave rezultate. Počnemo dobro, a narednog trenutka zaboravljamo i kažemo sebi: "Ne mogu da imam na umu pedeset stvari odjednom".

P: Kako možemo da povećamo osećaj odgovornosti?

O: On mora da se zasniva na vrednovanju. Ako nešto uvažavaš, imaćeš osećaj odgovornosti.

P: Rekao si da je jedna od naših najvećih teškoća formativno mišljenje. Nemam ni najmanju ideju kako da ne mislim formativno.

O: Misli što najbolje možeš i onda uporedi rezultate – kad tvoje mišljenje daje rezultat, a kad ne. Na taj način ćeš dospeti do boljeg razumevanja, u svakom slučaju boljeg nego kad bi o ovom pitanju

samo razmišljao. Definicije ti neće pomoći: želja za definicijom je samo izgovor. Ako se nadeš u veoma teškoj poziciji, mislićeš najbolje što umeš kako da se iz nje izvučeš. Misli na taj način.

P: Da li je neophodno da stvari drugačije opažamo pre nego što budemo u stanju da drugačije mislimo?

O: Stvari ne možemo da opažamo drugačije dok ne mislimo drugačije. Mi vladamo samo svojim mislima; nad svojim opažanjem nemamo kontrolu. Opažanje posebno zavisi od stanja svesti. Ako je čovek dovoljno dugo budan, može da opazi mnoge stvari koje sad ne opaža. To ne zavisi od želje ili odluke.

P: Da li je svako mišljenje formativno, izuzev onog kad nastojimo da pamtimo sebe?

O: Ne, uopšte ne, ali je veliki deo našeg mišljenja formativan. Međutim, kad mislimo o ozbiljnim stvarima, kao što su ideje ovog sistema, ili ne možemo da mislimo, ili nam mišljenje nije formativno. Formativno mišljenje je uvek jedno, ali u nekim problemima je smešno.

P: Jednom si rekao da razmišljanje o velikim idejama ovog sistema može da bude način da se prekine identifikacija. Ne vidim zašto je to tako i zašto identifikacija obavezno kvari mišljenje?

O: Zato što identifikacija mišljenje čini uskim i manjkavim, ona te vezuje, ne možeš da misliš, ne možeš da izvodiš zaključke. Ona snižava nivo normalne ljudske sposobnosti. Što se tiče toga zašto razmišljanje o velikim idejama sistema prekida identifikaciju, to je zato što o njima ne možeš da misliš ako se s njima identifikuješ. Takvo razmišljanje ne bi dalo nikakav rezultat. Kad nešto proučavamo, nastojimo da razumemo, to podrazumeva nov način mišljenja. Onog trenutka kad se vratimo starom načinu, mi se identifikujemo.

P: Rekao si da formativno mišljenje uvek radi sa suprotnostima; ali, mi ne poznajemo ništa drugo osim suprotnosti.

O: Ne uvek – rekao sam da je to jedna od osobina formativnog mišljenja. A kad mislimo, moramo da mislimo o samom predmetu, a ne o njegovoj suprotnosti.

P: Ali, ako želim da znam određenu stvar, moram da znam šta ona nije.

O: Uopšte ne moraš. Možeš da znaš šta je ovo ili ono a da ne praviš spisak šta to nije. Sasvim je pogrešno optuživati sebe da mo-

raš da koristiš tako nezgrapan metod mišljenja, jer bi na taj način o svakoj sitnici morao da misliš dve godine. Možeš da misliš o stvarima bez suprotnosti – jednostavno o tome šta one jesu. Formativno mišljenje nije *mišljenje*. Nikad ne zaboravi da formativno mišljenje može da služi mnogim korisnim ciljevima, ali ne za *razmišljanje*.

P: Ljudi broj 1 žive čitave svoje živote sa formativnim aparatom. Znači li to da njihovo biće uopšte ne raste od početka života?

O: Ne samo ljudi broj 1, već i broj 2 i 3 mogu da žive samo sa formativnim aparatom. Najveći broj ljudi i ne koristi ništa drugo. Naravno da kod njih postoji izvestan rast bića, samo on nije, da tako kažemo, individualan, već masovan, u smislu deteta i odraslog čoveka. Njihovo biće, međutim, ne raste iznad određenog nivoa, a nas zanima rast bića u pravcu čoveka broj 4.

Prirodno je da se raste na uobičajeni način; to, međutim, ne menja nivo bića. A čak i taj prirodni rast može da bude prekinut.

P: Primetio sam, kad postavim pitanje, moj um radi dok se odgovara, i kao rezultat ne slušam. Šta je uzrok tome?

O: Baš tako. To je prosto asocijativno mišljenje, mehaničko mišljenje. Prirodno, ako nešto pitaš i želiš da znaš odgovor, moraš da prekineš asocijacije i uzmeš ono što je rečeno, a tek potom o tome misliš i porediš. Ako ne prekineš asocijacije, odgovor ti dolazi izmešan sa tvojim sopstvenim mislima, ne tačno onako kako je rečen. Zato nikad ne dobijaš pravi odgovor. Borba protiv asocijativnog mišljenja je jasan pravac u radu. Ako nešto proučavaš, nešto slušaš ili pokušavaš da razumeš nešto, moraš da to činiš slobodnim umom. Ako istovremeno nastavljaš sa sopstvenim razmišljanjem, um ti nikad neće biti slobodan da to prati.

P: Zašto se radije pita "zašto" nego "kako"?

O: Zato što je to lakše, mehaničnije, više smo na to navikli. Da bi se pitalo "kako", potrebno je razmišljanje; moraš da svoje pitanje formulišeš na ispravan način. A "zašto" se može pitati bez razmišljanja.

P: Rečeno je da je jedan od metoda za borbu protiv negativnih osećanja drugačije razmišljanje. Ne razumem potpuno šta znači misliti drugačije.

O: To znači uzeti neki objekat koji izaziva osećanja i razmišljati o njemu pokušavajući da ne opravdavamo sebe ili optužujemo dru-

ge. To bi bilo drugačije razmišljanje. Iako postoje negativna osećanja koja se ne mogu uništiti na taj način, u svakom slučaju prvo treba pokušati ovim metodom.

P: Uvideo sam da moj um najveći deo vremena okupiraju trivijalne misli. Da li bi bilo dobro da se uči neki težak jezik, na primer ruski, o kojem bi čovek mogao da razmišlja dok obavlja neki čisto mehanički rad?

O: Čemu to? Posle izvesnog vremena imao bi pogrešno mišljenje na ruskom!

P: Postoji li neki način da možemo jasnije da se sećamo onog što smo razumeli kad smo bili u boljem stanju?

O: To je veoma važna stvar, ali ja ne znam nikakav poseban metod. Ti trenuci se moraju povezati. Pogledaj unazad, pokušaj da uporediš. To je posebno važno u odnosu na određena pitanja. Na primer, možda si razumeo nešto što nisi mogao da razumeš pre pola godine; u prošlosti su, međutim, možda postojali trenuci kad si takođe nešto razumeo u vezi sa tim. Pokušaj da zapamtiš te trenutke i da ih povežeš.

P: Da li razumevanje neke ideje ili termina varira u zavisnosti od nivoa bića?

O: Svakako. Ljudi razumeju u skladu sa svojim nivoom, svojom sposobnošću – ne u skladu sa značenjem stvari.

P: Moj problem je što mi nijedna ideja nije potpuno jasna.

O: Nemoguće je da se ideja učini jasnom formativnim razmišljanjem i rečima. Ljudi misle da nešto razumeju kad mu daju naziv, ali ne uviđaju da je to veštačko. Kad možeš da osetiš tu stvar i da je proveriš pomoću više svesti i višeg uma, tek tada možeš da kažeš da je ona zaista istinita i da zaista postoji. A u *školama* se ne radi sa običnim intelektualnim idejama. To znači da te ideje, na primer ideja o pamćenju sebe, nisu jasne bez viših centara, jer se bez viših centara ne može doći do istine. *Škole* su delo viših centara; one nam daju nešto što sami ne možemo da dostignemo, budući da smo u stanju da koristimo samo obični um. A obični um ima jasne granice i ne može da pređe preko njih. On može da sakuplja materijal, zaboravi ga, ponovo sakupi i ponovo zaboravi i svede sistem na besmislicu time što ide suviše ravno u jednom pravcu.

Kad se nađeš u stanju koje se približava višem emocionalnom centru, bićeš zapanjen koliko možeš da razumeš odjednom – a za-

tim se vraćaš u svoje uobičajeno stanje i sve zaboraviš. Istrajnim pamćenjem sebe i izvesnim drugim metodima možeš da dođeš do višeg emocionalnog centra, ali nećeš biti u stanju da zadržiš to što si tad razumeo. Ako to zapišeš, kad ga kasnije budeš čitao pomoću intelektualnog centra, izgledaće ti besmisleno.

P: Ponekad, dok sam nastojao da pamtim sebe, imao sam čudan osećaj u vezi s neživim objektima, kao da imaju neku vrstu svesti koja predstavlja njih same.

O: Odbaci mogućnost fantazije. Recimo jednostavno da si osetio nešto novo u stvarima. Međutim, kad to objašnjavaš, počinješ da fantaziraš. Ne pokušavaj da objasniš, jednostavno to ostavi. Ponekad na taj način možeš da osetiš čudne stvari, ali objašnjenja su uvek pogrešna zato što osećaš pomoću jednog veoma dobrog instrumenta, a objašnjavaš pomoću drugog koji je vrlo nezgrapna mašina i nije u stanju da zaista objasni.

P: Izgleda da se sve vraća na isto pitanje – kako biti osećajni.

O: Ne možemo da pokušavamo da budemo osećajni – što više pokušavamo, to manje ćemo biti osećajni. Možeš da pokušaš da budeš svesniji, a ako postaneš svesniji, postaćeš i osećajni. Moraš da misliš o tome kako da stekneš više energije da postaneš svesniji. To bi bilo pravo pitanje, a odgovor bi bio da najpre moraš da zapušiš rupe i pokušaš da stekneš više energije slušajući sve odrednice koje dobijaš u radu – sve. Nemoj da se koncentrišeš samo na jednu; uvek možeš da nađeš nešto što nisi učinio.

P: Ponekad osećam da sam u stanju da se koncentrišem, ali ne znam šta da radim. Samo razmišljam o malim stvarima i to opet nestane.

O: Materijala za rad na sebi uvek ima više nego dovoljno; što se tiče toga šta da radiš, to ti nikad ne može nedostajati. Pokušaj da zaustaviš misli – to je lako i korisno. Ako nemaš energije da to učiniš, moraš da je sakupiš boreći se protiv mehaničkih navika i sličnih stvari. To će u dovoljnoj meri akumulirati energiju za napor da pamtiš sebe ili napor da zaustaviš misli.

P: Da li je meditacija, onako kako se u njoj govori u indijskoj literaturi, isto što i pamćenje sebe?

O: Te knjige govore o meditaciji, ali takođe govore da čovek mora da radi pod vodstvom učitelja. Mi pročitamo jednu stvar, a za-

boravimo drugu; mislimo da smo u stanju da proučavamo meditaciju ili da i sami meditiramo. Ako si u stanju da pamtiš sebe, možeš da meditiraš; ako nisi, ne možeš. Pamćenje sebe znači vladanje mislima, drugačije stanje. Meditacija je delovanje razvijenog uma, a mi je pripisujemo sebi. Bilo bi veoma dobro da možemo da meditiramo, ali ne možemo; pamćenje sebe je put do meditacije. Ne može se početi od kraja; moraš da počneš od početka, kao i u svemu drugom. Šta "meditacija" znači za nas? Razmišljanje o sistemu; pokušaj da se ideje povežu i sistem rekonstruiše. To je "meditacija", a ne samo razmišljanje o jednoj reči ili jednoj ideji.

P: Kad pokušavam da mislim o nekoj određenoj ideji sistema uvek mislim istu stvar koju sam mislio i ranije. Tome ne mogu da se oduprem.

O: To je tehnička strana. Moraš da oprobaš razne načine. Možeš da se koncentrišeš na jednu ili drugu stranu predmeta, ili da uzmeš jednu ili drugu tačku gledišta, ili da pokušaš da to objasniš nekom drugom. Ako ti je teško da misliš o nekom određenom objektu, možeš uvek da zamisliš da to pokušavaš da objasniš nekom drugom. Ali, moraš da zamisliš sebe kako to objašnjavaš različitim ljudima – ljudima koji imaju pripremu ili su bez pripreme, religioznoj osobi, osobi naučničkog uma i slično. Moraš svakom da objasniš različito, u skladu sa tim kome objašnjavaš. Zatim, uvek je veoma korisno da se razdvoji ono što si znao ranije od onog što si naučio iz sistema. To je veoma važno. Ako to ne razdvojiš, uvek ćeš u razmišljanju mešati stvari. Neophodno je da znaš šta si znao ranije, šta si negde pročitao, a šta si dobio ovde.

Ima još jedna stvar koju možeš da učiniš – možeš da za sebe sastaviš program mišljenja. Nadi sopstvene teme, o kojima bi voleo da razmišljaš, ili teme za koje misliš da bi ti bile korisne, ili stvari koje ne razumeš ali bi voleo da naučiš da o njima razmišljaš. Sve je to korisno. Potom, ako imaš vremena, misli o njima dva ili tri puta dnevno.

P: Pokušao sam sa tim zamišljenim razgovorom koji predlažeš, ali nisam bio u stanju da ga dovoljno dugo održim.

O: Ti zamišljeni razgovori moraju da se odvijaju po planu; ne možeš da ih počneš sa bilo koje tačke. Možeš da izmisliš neku situaciju i sebe navedeš da govoriš nekoj izmišljenoj osobi, ili nekom

koga znaš i da mu neku posebnu temu objasniš u skladu sa tim kakva je on vrsta čoveka. To može da pomogne. Ne pokušavaj, međutim, da držiš predavanje – predavanje će neminovno postati formativno.

P: Moj problem je što razgovaram u svom umu. Da li će mi ti zamišljeni razgovori pomoći da radim protiv ove navike?

O: Da, oni mogu da budu korisni, ili možeš da razmišljaš o idejama sistema, da postaviš sebi određene zadatke. Drugi prilaz je da vidiš da li su ti mentalni razgovori korisni ili beskorisni. Oni mogu da budu korisni, ali su većinom beskorisni. Kao i u slučaju svih mehaničkih navika, vrlo je teško da se boriš protiv njih. Ili to uopšte ne primećuješ, ili si pričao sa sobom dva sata pre nego što si to primećio; zato moraš imati boljeg stražara da zazvoni na uzbunu kad počneš. To znači biti budniji.

P: Osećam da bi se nešto moglo postići ako bi čovek mogao da se u jednom trenutku seća većeg dela sistema umesto samo odlomaka.

O: Sasvim tačno. Zato ćeš, posle izvesnog vremena, videti da je korisno da radiš sa novim ljudima i objasniš im stvari, jer ne možeš da imaš dovoljno veliki deo sistema pred očima ako ga ne ponoviš u celini, a to možeš da učiniš samo kad stvari moraš da objasniš novim ljudima i odgovaraš na njihova pitanja. Nije neophodno da se drže predavanja i imaju velike grupe; nešto korisno se može uraditi i sa jednim, dva ili tri čoveka.

P: Nedavno sam više nego obično bio nezadovoljan sobom i nedostatkom rezultata koje sam postigao svojim naporom. Šta da učinim?

O: Ne smeš sebi da dopustiš da se identifikuješ sa tim negativnim osećanjima i razočaranjima; to je najgora moguća stvar. Misli o nečemu veselom. Možeš, na primer, da misliš o bilo kojoj temi u okviru sistema i da porediš šta si o tome ranije mislio, a šta misliš sada. Videćeš da si dobio nešto, i još nešto, i još nešto. To će ti pomoći da se boriš.

P: Da li primer sa iglenim ušima u "Jevandelju" znači da kad identifikacija prestane, čovek ima šanse?

O: To jednostavno može da bude pogrešno vrednovanje; ili može da bude previše reči, veliki teret reči, tako da čovek ne može da prođe.

P: Da li u svom sadašnjem stanju možemo da znamo za istinsku ljubav, odanost ili posvećenost?

ČETVRTI PUT

prethodne dve. Za sve postoji način, ali nekim problemima možemo prići običnim umom, dok druge moramo ostaviti po strani i čekati dok ne postanemo svesniji i dok ne budemo u stanju da za mišljenje koristimo bolje mašine.

U uobičajenom mišljenju, u uobičajenoj filozofiji i psihologiji, pomenuto pitanje se nikad ne postavlja, ili se postavlja u tako nejasnom i konfuznom obliku da tu nema pomoći. Mi, međutim, znamo više podela, više koraka, i to znanje moramo da upotrebimo. To će nam pomoći da praktičnije mislimo kao i da izbegavamo beskorisne apstrakcije i pokušaje da rešimo probleme koje sada ne možemo da rešimo.

POGLAVLJE XV

Ideja ezoterije • Logički i psihološki metod razmišljanja • Objasnjenje psihološkog metoda • Šta se podrazumeva pod idejom ezoterije • Odredene vrste ezoterickih ideja postaju dostupne samo u teškim vremenima • Neophodnost jedinstva • Materijalnost znanja • Veliko znanje i po čemu se ono razlikuje od običnog znanja • Sakupljanje znanja • Škole • Može li čovek da utiče na spoljašnja zbivanja? • Proučavanje života • Važni događaji u životu i njihov uticaj • Subjektivni putevi i objektivni put • Stavovi kao sredstvo da se dobiju drugačiji uticaji • Procenjivanje događaja u životu • Postepeno nestajanje B uticaja • Zašto se smanjuje uticaj ezoterijskih krugova? • Nedostatak pripreme • Sistem i kako se do njega došlo • Različite razmere • Smrt škola i neophodni uslovi za njihovo postojanje • Odnos ovog sistema prema hrišćanstvu • Umreti i roditi se • Molitva • Sugestije za proučavanje molitve "Oče naš"

Dao sam vam opštu ideju o osnovnim principima sistema i do danas je težište našeg rada, bar praktičnog rada, bilo u nama samima. Danas želim da vam dam širu perspektivu.

Neophodno je da se razume ideja ezoterije i da se shvati zašto određeni ljudi tu ideju mogu da razumeju, a drugi ne. Moramo da znamo šta znači ezoterija, šta je u nju uključeno, šta ona isključuje, šta je sa njom povezano i šta može da služi kao neka vrsta probe ili znaka za prepoznavanje ljudi koji mogu da je razumeju.

Nekim ljudima ideja ezoterije izgleda apsurdna, neverovatna. Za njih ezoterija ne samo da ne izgleda vredna, već čak i nemoguća. Za druge je, međutim, ideja ezoterije neophodna i važna. Razlog za ovo

treba tražiti u razlici koja je u metodi. Svi načini mišljenja mogu se podeliti u dve kategorije: logičko mišljenje i psihološko mišljenje, a sposobnost ili nesposobnost da se koristi psihološki način mišljenja jeste od presudne važnosti. Bolje je koristiti logički metod nego nikakav, ali je on veoma ograničen. Koristan je u sudnicama, ali nedovoljan za razumevanje. Za logičko mišljenje ezoterija je nemoguća, ali za psihološko mišljenje, koje uvida psihološku prirodu stvari, ideja ezoterije proizilazi iz mnogih činjenica koje se mogu posmatrati. Zato psihološki metod može čoveka dovesti do ideje ezoterije i može voditi do dokaza za njeno postojanje – svakako, subjektivnih dokaza, ali ipak dokaza. A oni, za uzvrat, mogu čoveka dovesti do uvida u neophodnost sistema ili do učenja ezoteričkog porekla. Psihološki metod mu daje mogućnost razumevanja ideja takvog sistema i vodi ga uvidanju neophodnosti tri pravca rada i njihovog razumevanja.

Najpre moramo da razumemo razliku između logičkog i psihološkog metoda i utvrdimo koji je koji.

Psihološki metod ne može da se definiše; možemo, međutim, da nademo primere njegove primene, njegovog delovanja. Možemo da vidimo kako psihološki metod otvara nove puteve razmišljanja i kako, koristeći ga, počinjemo da razumevamo mnoge stvari.

Kada smo, pomoću psihološkog metoda, načinili opšti pregled učenja koja pokazuju da im je poreklo ezoteričko, upoznaćemo, manje ili više, osobine učenja koje se može nazvati ezoteričkim i bićemo u stanju da o ovom sistemu razmišljamo na ispravan način i da njegove principe primenimo u praksi.

Psihološki metod polazi od dve pretpostavke. Prva je da stvari imaju svoje unutrašnje značenje. Druga je da su stvari povezane; samo izgleda kao da su one odvojene. Stvari zavise jedne od drugih, jedna prema drugoj stoje u određenom odnosu, međutim logički metod razmišlja o svakoj stvari zasebno. Prema tome, psihološki metod sve proučava, prvo, iz perspektive njegovog unutrašnjeg značenja, i drugo, nalazi sličnosti u razlikama. Osnova ovog metoda, i osnovna stvar po kojoj se razlikuje od uobičajenih metoda jeste uvidanje relativnosti uma – razumevanje tipa i vrste uma koji se upotrebljava i uvidanje da se u jednom stanju uma stvari mogu razumeti na jedan, a u drugom na drugi način. Za logički um sve je sigurno i jedinstveno.

Psihološki metod, međutim, pokazuje da je svaka stvar, svaki zaključak, svaka dedukcija samo mentalna slika i da je puki proizvod rada našeg uma. Da bi se razlikovale i poredile stvari, da bi se u njima našla relativna vrednost i uvidelo koja je viša, a koja niža, mora se poći jedino od uvidanja mogućnosti različitih umova. Kad poredite ideje, rečimo određene ideje iz *Novog Zaveta*, iz *Upanišada*, ili neke koje se pripisuju Pitagori ili Platonu, sa naučnim idejama i filozofijom, ponekad možete da iskusite taj uvid da postoje umovi na različitim nivoima.

Ono što želim da razumete jeste to da, čak i koristeći obično znanje, možete doći do zaključka o relativnoj vrednosti ideja i uvideti da je polazna tačka ideja da naš obični um *nije jedini um koji postoji*.

Proverite da li možete da nadete neke primere psihološkog metoda; ako ne možete da ih uočite sada, morate kasnije pokušati da nadete primere slučajeva u kojima su se pojavile nove mogućnosti razumevanja.

P: Hoćeš da kažeš, kad nas nisu vodile spoljašnje sličnosti među činjenicama?

O: To je jedan aspekt. Ako se sretnoš sa tim, znaćeš šta je psihološki metod, a šta nije.

P: Da li je psihološki metod korišćenje intelektualnog dela intelektualnog centra?

O: Ne, nije baš tako. Što više centara i delova centara koristiš, to je psihološki metod bolji. On obuhvata korišćenje svih moći koje imaš. Logički metod obuhvata samo korišćenje mehaničkog dela intelektualnog centra.

P: A ezoterički metod je korišćenje viših centara?

O: Ne, on je korišćenje sistema. Ti ne možeš da koristiš više centara, ali možeš da koristiš sistem.

P: Da li je psihološko mišljenje jedino moguće kad sve naše funkcije ispravno rade?

O: Moramo da počnemo ovakvi kakvi smo. Ne može se čekati dok se ne promenimo, jer ako tako radimo, nikad se nećemo promeniti; a ako se menjamo mehanički, menjamo se isključivo nagore.

P: Šta prvo moramo da naučimo kad nastojimo da razmišljamo psihološki? Osećam da je to više nego što mogu da učinim.

O: Kad kažeš da je to više nego što možeš da učiniš, ti misliš na dovršen proces. Ja govorim o samom procesu, o početku rada. Ako kažeš da je to iznad tvojih moći, da ne možeš ništa da učiniš i slično, prirodno da se ništa na dogada. To je opet ta navika da mislimo u apsolutnim kategorijama.

P: Koje su suštinske osobine ezoterije?

O: Teško je da se govori o suštinskim osobinama, jer to zavisi od toga u kom smislu uzimaš tu reč. Reč "ezoterijski" znači unutrašnji. Ezoterija u sebe uključuje ideje o unutrašnjem krugu čovečanstva. Sećaš se kako je opisano da se čovečanstvo sastoji od četiri kruga – ezoteričkog, mezoteričkog i egzoteričkog – i spoljašnjeg kruga u kome mi živimo. Ideja ezoterije podrazumeva prenošenje znanja; ona pretpostavlja postojanje grupe ljudi kojima pripada određeno znanje. To ne sme da se razume na nekakav mistički način, već mnogo određenije, konkretno. Između spoljašnjeg i unutrašnjih krugova postoji velika razlika. Na primer, mnoge stvari koje mi želimo da stvorimo mogu da postoje samo u unutrašnjem krugu, stvari kao što su pozitivna osećanja, razumevanje među ljudima, određena vrsta znanja; sve to pripada unutrašnjem krugu. Mislim da je to dovoljno da se razume ideja unutrašnjeg ili ezoteričkog kruga.

P: Razumem da je primarna osobina ezoteričkog znanja da je ono skriveno i da ga čovek ne nalazi lako. Kako onda možemo da prepoznamo ezoterijsko znanje ili ezoterijsku školu?

O: Mi proučavamo sistem za koji pretpostavljamo da je ezoterijski, pa ćemo uz njegovu pomoć biti u stanju da to prepoznamo. A iako je ezoterijsko znanje skriveno od običnog života, ono se može pronaći. Ono nije skriveno apsolutno, tako da ga niko ne može naći, jer inače ne bi imalo smisla. To bi bilo suprotno njegovim ciljevima i pokvarilo bi rezultate njegovog postojanja. Jedini smisao skrivenog znanja je da ono može biti nađeno; važna je stvar kako da ga prepoznamo. Uz pomoć ovih ideja, poredeći ono što može i ono što ne može da se otkrije na uobičajeni intelektualni način i poređenjem toga sa sistemom, bićemo u stanju da sa izvesnim stepenom verovatnoće odredimo nivo znanja sa kojim se srećemo.

Ako istoriju posmatramo kao niz odvojenih zbivanja, nikada nećemo naći dokaze za postojanje ezoterije. Spolja gledano, jedina stvar sledi drugu bez vidljive povezanosti. Ali, ako znamo da

su te stvari povezane i potražimo veze, otkrićemo da su one skrivene ispod površine. Na primer, mnoge značajne istorijske promene dogodile su se naizgled ni iz čega, bez neke najave, bez uzroka. U staroj Grčkoj ne postoji ništa što bi moglo da objasni sedmo stoleće pre nove ere. U osmom i devetom veku pre nove ere nije se dogodilo ništa što bi jasno vodilo ka tome; direktnog pravca razvoja nema.

Takode, u praistorijskoj umetnosti, što će reći u svemu što je starije od deset hiljada godina, ne postoji ništa što bi spolja moglo da objasni, na primer, pojavu Velike Sfinge. Ona je po zamisli veća i po nivou viša, i da tako kažemo, mudrija (mada to nije prava reč) od svega što znamo. Ko ju je napravio? Zašto se dela takve umetnosti nalaze u pustinji?

Uzmimo onda literaturu, posebno na Istoku. Možemo da nađemo takve stvari kao što su velike indijske poeme i *Novi Zavet*, koji su višeg nivoa od svega što znamo. Ne postoji ništa što im je slično, nikakvo obično objašnjenje za to – sve te stvari su apsolutno jedinstvene. Ako ih uzmemo odvojeno i pretpostavimo da nemaju unutrašnjeg značenja, one se ne mogu objasniti. Ako, međutim, nastojimo da upotrebimo psihološki metod, pronaći ćemo vezu.

Pokušaj da razmišljaš o ezoteriji, kako je ona moguća, u kakvom obliku može da postoji, u kakvom obliku ne može. Može da se pročita o tajnim društvima na Istoku, ili Tibetu, o postojanjima tajnih biblioteka, o grupama ljudi koji žive na skrivenim mestima i čuvaju drevno znanje. To je grub način razmišljanja. Nema ničeg nemogućeg u ideji da postoje takve grupe ljudi. Ideja ezoterije je, međutim, mnogo suptilnija. Ona ne zahteva tajna društva. Ideja o tajnim društvima je uprošćen način mišljenja. Sasvim je moguće da ovde na Zemlji postoje ljudi koji poseduju mnogo veće znanje nego mi, a ako to znanje imaju, tajna društva im nisu potrebna. Oni ne moraju da žive u planinama – mogu da žive bilo gde.

P: Da li je neophodno da se poznaje ezoteričko učenje da bi se prepoznalo prisustvo ezoteričkih ideja?

O: Ne, ezoterijske ideje mogu da se prepoznaju pomoću psihološkog metoda. Samo uz pomoć psihološkog metoda možeš da otkriješ nešto više u sistemu kojeg znaš.

P: Zašto moramo da koristimo psihološki metod?

O: Za psihološki metod nije potrebno posebno znanje. U njemu je neophodno jednostavno mišljenje, ali ne skućeno uobićajeno mišljenje. Logićko mišljenje je usko, a psihološko je šire – ono ne poredi samo dve stvari, već možda čak i pet. Logićko mišljenje uvek ima posla sa dve stvari: jedna mora da bude istinita, druga lažna. Za psihološki metod to nije neophodno; obe mogu da budu pogrešne, ili obe taćne.

Daću vam jedan primer psihološkog metoda.

U Petrogradu sam 1915. godine održao predavanje o životu posle smrti. Pokušao sam da povežem sve postojećee ideje o tome: pozitivistićku, naućnu ideju o smrti i nestajanju, religiozno poimanje smrti povezano sa idejom o besmrtnoj duši, nebu kao nagradi, a paklu kao kazni; spiristićko poimanje ideje o preživljavanju; teozofsku ideju o reinkarnaciji; budistićku ideju o većnom vraćanju i tako dalje. Zanimljivo je to da su sve one taćne; samo izgleda da su protivrećne. Logićki one jedna drugoj protivreće, ali iz perspektive psihološkog metoda one jedna drugu dopunjuju.

Da bih to ilustrovao, postavio sam pitanje: kako sve te ideje mogu biti taćne budući da izgledaju toliko različito? Zato što činjenica da ne razumemo predstavlja zakon. Ljudski um nije u stanju da izmisli ništa što bi bilo apsolutno pogrešno. Normalni um, koji slobodno radi i nije vezan za neku predrasudu, uvek dolazi do neke vrste istine. Potpunu laž može da izmisli samo poludeli um ili um koji je nećim okovan.

P: Treba li da poznajemo druga ezoterijska ućenja i da pronademo povezanosti?

O: Samo na opšti naćin, da bismo im našli mesto u ovom sistemu. Ti ne znaš dovoljno da bi poredio i pronalazio veze. Kad razmišljaš o ovom sistemu i ćitaš nešto što te na njega podseća, uzimaš samo po jednu ideju; ne porediš sve ideje. Delovi uvek mogu da budu analogni, ali takvo poređenje može da bude korisno samo ako možeš da vidiš celinu koja stoji iza delova – a tada ćeš možda otkriti da te dve stvari nemaju ništa zajednićko, jer da bi bile slićne, sve mora da bude slićno. Pretpostavimo da je neki deo jednog sistema slićan nekom delu nekog drugog, ali su ti delovi okruženi sa pedeset drugih meću kojima nema slićnosti; to ih ćini suštinski različitim. Mi to zasad ne možemo da uradimo; u uobićajenom mišljenju ni-

smo navikli da pronalazimo odnos dela prema celini. Mislimo da delovi mogu da se porede i da ti delovi, bez odnosa prema celini, mogu da budu ispravni ili pogrešni.

P: Ali ako nademo dva filozofska sistema koji imaju slićne delove?

O: Kako da znaš da oni podsećaju jedan na drugi? Ti znaš samo reći; ne znaš šta stoji iza njih. Reći ne garantuju znaćenje. Zato preporućujem da se duže vreme ne pokušava sa traženjem paralela i da se ovaj sistem proućava zasebno, odvojeno od svega drugog. Kasnije, kad budeš više znao, možeš da pokušaš da nađeš slićnosti.

P: Šta garantuje da u ovaj sistem, otkad je nastao, nisu unesene nove ideje?

O: To je veoma jasno. Ako se držimo principa, oni otklanjaju pogrešne ideje. Formativne ideje ne mogu da postoje naporedo sa ezoterijskim.

P: Kako se može urediti da se osigura ćuvanje ovih ideja u ćistom stanju?

O: Ideje poćinju da se iskrivljuju kad ljudi poćnu da izmišljaju sopstvena objašnjenja i teorije; mećuim, sve dok iskreno rade i pokušavaju da provere sve što im padne na um i dok rade u skladu sa principima i pravilima, nije uopšte neminovno da dođe do iskrivljenja. U organizaciji *školskog* rada se preduzimaju sve mere da ne dođe do iskrivljenja, a ako do njega dođe, to je samo zato što ljudi zaboravljaju te mere opreznosti. Uglavnom je iskrivljenje uticaj formativnog centra, jer kad ljudi poćnu da rade pomoću formativnog centra, a niko ih ne ispravlja, svaka ideja koja postoji može u roku od dvadeset ćetiri sata biti izvitoperena.

P: Ako je iskrivljenje toliko, sigurno ja iskrivljuvam ideje za sebe.

O: Nije važno ako to ćiniš za sebe – imaš šansu da to ispraviš. Svi ih iskrivljuju u poćetku dok ne vladaju ćitavim rasponom ideja, ali razumevanje jednog dela popravljja razumevanje nekog drugog. Ne može se razumeti celina, a da se ne razumeju delovi i ako ispravno razmišljaš o celini, razumećeš svaki deo. Pored toga, tvoja pitanja pokazuju da li ispravno razmišljaš, pa ako pogrešno misliš, to se ispravi.

P: Razni ljudi žele različite stvari. Kako bi trebalo da razumemo smisao *školskog* rada?

O: *Školski rad* ima mnoge različite delove od kojih ti svaki pomaže da se probudiš. Svaki pojedinac neminovno ima sopstveni cilj. Ako se ciljevi pojedinca slažu sa ciljevima *škole*, on radi u *školi*; ako ne, on odlazi.

Možeš da kreneš od ideje o sticanju znanja. Ako otkriješ nove ideje, počinješ da ih uvažavaš. Reč "rad" se vrlo često koristi bez razlikovanja.

P: Ali ti sam je koristiš!

O: Mislim i na to. Želim da ti pokažem da je jedini put za tebe da razumeš psihološki metod, ideju ezoterije, dokaze o njenom postojanju i da u izvesnoj meri razumeš sistem. Posle toga možeš da počneš da radiš. Sistem je živa stvar, organska stvar koja raste i otvara nove perspektive.

Vidiš, mi živimo u veoma posebnom vremenu i rad je veoma važan zato što (da druge stvari ne pominjemo), daje mogućnost da ostanemo normalni – ili postanemo normalni. Što dalje idemo, što više govorimo o ovim idejama, to smo skloniji da iz vida izgubimo smisao čitave celine. Činjenicu da imamo ove ideje uzimamo zdravo za gotovo, pričamo o njima, želimo da od ovog učenja dobijemo nešto, a ne mislimo o tome zašto uopšte možemo da dodemo do tih ideja i da o njima razgovaramo.

Samo učenje, određene vrste učenja, određene vrste ideja ljudima postaju dostupne jedino u određenim trenucima, u veoma teškim periodima. To nisu obične ideje koje možete da dobijete u svako vreme, u svakom trenutku. Baš obratno, sama činjenica što do ovih ideja možemo da dodemo pokazuje da je ovo izuzetno teško vreme. Sa ovim idejama bi bilo mnogo lakše da se radi, rečimo, pre trideset ili četrdeset godina, ali u stvarnosti jedna stvar zavisi od druge, jer da vreme nije tako teško, ne bismo mogli da dodemo do ovih ideja.

Prema tome, ako ovo imamo na umu, sam taj uvid će nas dovesti do pravilnog stava; on će nas uvek podsecati da ove ideje moramo da uzmemo ozbiljno, da ništa što je u vezi sa njima ne može da se posmatra iz perspektive običnih naklonosti i nesklonosti ili uobičajenih stavova o ispravnom i pogrešnom. U sadašnjem trenutku je nemoguće da se predvidi šta može doneti budućnost, pa zato ove ideje i ovaj sistem moramo posebno da cenimo i poštujemo i nastojimo da učinimo ne samo ono što je u datom trenutku ispravno li-

čno, individualno, već ono što je ispravno u odnosu na celinu; da ne mislimo samo o individualnom cilju, već i o čitavoj tradiciji povezanoj sa ovim radom. I, svakako, pre svega je neophodno jedinstvo, jer je moguće da se potrebe samog rada zadovolje samo dotle dok smo spremni da idemo u istom pravcu. Ako postoje različita mišljenja i jedan misli da je bolje da se ide desno, a drugi levo, niko ništa neće učiniti ispravno, jer neće biti pravca. Ako jedan čovek misli jednu stvar, a drugi drugu, obojica greše; nije jedan u pravu, a drugi ne. Delovanje mora da se poveže, akcije moraju da se međusobno slažu. Ne može postojati pravilo da svako mora da se složi sa tim i da u svom umu to razume, ali u delima ne sme da bude razlike.

Okolnosti ne zavise od nas, one mogu da se promene, mogu da krenu u jednom ili drugom pravcu. Princip oponašanja *školskog* rada je, međutim, u tome da ne može biti razlike u mišljenjima što se tiče delovanja, jer kako inače može da se radi? Želim jedino da ti pokažem da u odnosu na principe sistema i organizaciju rada nikad ne smemo zaboraviti da imamo posla sa veoma krupnom stvari, a da protiv sebe imamo takode veoma veliki otpor. Ako ovo imamo na umu, pronaći ćemo pravi put. Ako to zaboravimo, ništa neće proizići iz ovog.

P: Šta podrazumevaš pod oponašanjem *školskog* rada?

O: Ovu reč sam upotrebio ne u smislu oponašanja spoljašnjih metoda, već u smislu unutrašnjeg oponašanja koje se može izvesti samo na osnovu određene organizacije.

Ljudi u radu moraju da budu ujedinjeni. Što smo jedinstveniji, to ćemo veći otpor pružiti svim vrstama nepoželjnih uticaja i u većoj meri ćemo se njih osloboditi jer ćemo, kako stvar stoji, biti u nekoj vrsti velikog akumulatora punog svih vrsta energije. Ako nismo bušni, bićemo u stanju da iz tog velikog akumulatora crpemo energiju; ako smo puni rupa, nećemo moći da zadržimo ništa od toga.

Vidite, moram da vam objasnim jednu ideju. Sve na svetu je materijalno i ograničeno, samo što je materijalnost različita. U pustinji postoji ograničena količina peska, a u moru ograničena količina vode. Znanje je takode materijalno i prema tome ograničeno. Veoma je korisno da se ima na umu da znanje neophodno za promenu bića postoji samo u veoma ograničenoj količini. Znanje je supstanca. Za određeni period – recimo sto godina – čovečanstvo ima određenu

količinu znanja koje može da se upotrebi. Ako to znanje želi suviše veliki broj ljudi, dobiće toliko malo da sa njim ništa ne može da se učini. Pošto ga, međutim, želi samo mali broj, oni koji ga žele mogu da ga dobiju.

P: Ne razumem to o znanju. Zar znanje nije svest?

O: Ne, svest je druga stvar, iako je to što si rekao tačno u tom smislu što viši stepen svesti u sebe uključuje i znanje. On ne uključuje svo znanje, već ono znanje koje već posedujemo. Kad je čovek svestan, on istovremeno zna sve što zna; u tom smislu se može reći da je svest znanje, ali ona sama po sebi ne može da donese više znanja, mada se na to pitanje može gledati iz različitih uglova.

Što se tiče ideje znanja, višeg ili ezoterijskog znanja, pre svega moramo da razumemo kako je sve naše obično znanje, uključujući i naučno znanje, uvek stečeno običnim umom. Svi metodi naučnog istraživanja delo su običnog uma, ali postoji drugo znanje koje je stečeno pomoću višeg ili razvijenijeg uma, a to znanje se razlikuje od običnog znanja jer je znanje stečeno pomoću običnog uma uvek ograničeno metodima istraživanja, očima i ušima, zato što, na kraju, i najkomplicovaniji instrumenti koji mogu da se upotrebe u naučnom istraživanju moraju da se provere očima i ušima. To znanje je veoma skućeno znanje koje se ne zasniva na razumevanju celine, dok je veliko znanje zasnovano na razumevanju celine, razumevanju koje poseduje razvijeniji um. Zato postoje različiti nivoi znanja, toliko različiti da zapravo ne mogu da se porede. Ako naučiš tablicu množenja, to znanje ne uzimaš nikom, pošto ono nije ograničeno količinski, kao što ga, u suštini, ni u slučaju ezoterijskog znanja ne uzimaš ni od koga, ali zato što ga veoma malo ljudi želi.

Teško je isprva da se prihvati ideja da je znanje materijalno, ali ako o tome razmišljate, možda ćete početi da shvatate. Posmatrajmo to na ovaj način: znanje može da postoji u različitim rastvorima, veoma slabim ili veoma jakim. Kad govorim o znanju, govorim o vrlo jakom rastvoru koji je veoma ograničen. Mi mislimo da je razlog što nešto ne znamo taj što ne znamo gde da to naučimo. Ne shvatamo koliko ima stvari koje ne možemo da znamo. Zato nam je teško da shvatimo materijalnost znanja i zakone koji upravljaju njegovom raspodelom. Kao što u telu postoje akumulatori, tako i u životu postoje akumulatori znanja. U određenim periodima istorije

određeno znanje je sakupljeno i držano u njima. Ako pronademo jedan takav akumulator, dobićemo znanje. Šta su ti akumulatori? To su škole, čak i stare škole koje više ne postoje. Čovek ne može da se razvije ako ne otvori te akumulatore, ali ako to učini, od njih može da dobije energiju, pravu energiju, onakvu kakvu dobijaju centri. Čovek broj 1, 2 i 3 dobiće samo grubu energiju, a čovek broj 5 suptilniju. Kad je rečeno da je znanje ograničeno, to se odnosilo na znanje u tim akumulatorima.

P: Ima li to znanje oblik i težinu?

O: Oblik – ne obavezno, a težinu – da, ne u uobičajenom smislu, već u smislu gustine. I u običnom jeziku takođe neke reči imaju težinu, dok je neke uopšte nemaju.

P: Kako da radimo da bismo našli taj akumulator? Odnosi li se to samo na škole, ili isto tako i na nešto u nama?

O: Možeš ga naći samo tako što ćeš učiti ono što možeš da naučiš. To se odnosi i na škole i na nas same.

P: Da li čovek koji poseduje veće znanje ima veću odgovornost prema ljudima koji ga imaju manje? Mislim na onog ko poseduje ezoteričko znanje.

O: Ezoteričko znanje podrazumeva školu, pa je stoga čovek koji ima ezoteričko znanje čovek koji dolazi iz škole ili koji je u školi. On ima odgovornost prema školi. Kad čovek stekne školsko znanje, on stiče odgovornost. Nemoguće je, međutim, da se o tom pitanju razgovara uopšteno, jer mogu da postoje mnogi uslovi koje ne znamo. Na primer, određeno znanje može biti dato samo u određenim uslovima.

P: Kako je tanka naša veza sa ezoteričkim znanjem, pošto to da li ćemo ga dobiti zavisi od toga što si ti s nama da nam ga daješ.

O: Neophodno je da se razume da naša povezanost sa ezoteričkim znanjem ne može da zavisi od neke osobe. Pretpostavimo da poznaješ čoveka koji je povezan sa ezoteričkom školom, ali nisi u stanju da razumeš njegove ideje. Tada tvoja veza sa ezoteričkom školom ne postoji i ako ta osoba umre, veza se u apsolutnom smislu prekida. Pretpostavimo, međutim, da si tokom vremena, dok je on bio živ, razumeo njegove ideje; u tom slučaju si ti povezan i ostaješ povezan i ako on umre. Prema tome, sa ezoteričkim knjigovima možeš da budeš povezan samo pomoću ideja, ne pomoću ljudi.

P: Mogu li ljudi koji rade u okviru ovog sistema da utiču na događaje u životu?

O: Kako to sam vidiš? Na koji način?

P: Ne vidim kako, osim da pojedinci postanu svesni.

O: Svaki pojedinac? Kako da ih učiniš svesnim ako oni to ne žele? Ovo je karakterističan primer načina na koji mi razmišljamo. Mi mislimo da postavljamo praktična pitanja. Ako čovek pita, mora da vidi neki način primene. Pretpostavimo da ljudi mogu da utiču na događaje – pretpostavimo da postoji tako jaka magija – oni moraju da potroše određenu količinu energije. A ti ni ne znaš kolika je količina energije potrebna da bi se nešto učinilo protiv toka događaja, da bi se učinila čak i sitnica. Naše vreme je veoma loše, događaju se veoma neprijatne stvari. Da bi se zaustavio tipičan događaj krupnih razmera potrebna je energija čitavog Sunčevog sistema. Možeš li njome da upravljaš? I drugo: znaš li šta je bolje? Kako možeš da budeš siguran? Ne govorim sada o tome da li je nešto moguće ili ne, nego čak i da je moguće, imaš li potrebnu energiju i znaš li šta je bolje? Mi smo ljudi 1, 2 i 3; kako možemo da znamo šta je ispravno? Tek smo počeli da proučavamo sistem za koji se pretpostavlja da čoveka dovodi na viši nivo. Ovo je veoma zahvalan materijal za razmišljanje.

P: Uviđam da još uvek ne mogu da odustanem od ideje da smo od koristi nekoj vrsti svesnog rada koja se suprotstavlja opštem ludilu.

O: To je fantazija jer, pre svega, moramo da budemo korisni sami sebi. Kako možemo da koristimo nekom većem radu ako ne možemo da koristimo sopstvenom? Moramo najpre naučiti da budemo korisni svom sopstvenom radu, a potom, ako postoji veći rad, možemo da koristimo i njemu. Pored toga, šta znači biti koristan? Sećaš li se razgovora o povezanosti sa trećim pravcem rada? Čovek ne može da učini više nego što može; mogu da postoje različite okolnosti, sposobnosti i uslovi, pa se zato korisnost ne može shvatiti kao obaveza. Mora se, međutim, misliti o tome i iskoristiti prilika kad se pojavi. Jedna se stvar, međutim, mora uzeti kao pravilo: da se ne čini ništa što se protivi interesima rada. To ne znači da svako može zaista da pomogne u svakom datom trenutku, i to se ne očekuje niti zahteva. Svako, međutim, mora da bude pripremljen da učini šta može i što okolnosti dopuštaju kad se javi prilika, a svakako da ne

čini ništa protiv trećeg pravca rada, jer se mogu učiniti mnoge stvari koje mu škode.

U početku, kad smo govorili o A, B i C uticajima, nismo precizirali šta su oni, uzeli smo ih jednostavno kao uticaje. Sada moramo pokušati da te uticaje podelimo na klase, a praktična strana tog proučavanja biće kako da koristimo te uticaje, kako da budemo otvoreni prema određenim uticajima, a da ne budemo prijemčivi prema uticajima koje ne želimo.

Drugim rečima, moramo da proučimo život. Naše proučavanje samih sebe će se nastaviti, ali je neophodno da isto tako počnemo da proučavamo spoljašnje stvari, da pokušamo da ih razumemo i o njima stvorimo ispravno mišljenje. Nećemo daleko dospeti ako ne naučimo da razlikujemo spoljašnje događaje, događaje velikih razmera, i utvrdimo šta je dobro a šta loše iz perspektive moguće evolucije. Ako u spoljašnjim događajima otkrijemo nešto što pomaže evoluciju, to će nas dovesti do pitanja: kako individualna evolucija, to jest, evolucija malog broja ljudi, može da utiče na opšte stanje ljudi? Ako sada pogledamo spoljašnji život i zapitamo se kako na njega možemo da gledamo iz perspektive postojanja ezoteričkih krugova čovečanstva, videćemo da je stanje čovečanstva daleko od poželjnog jer, iako znamo da ne mogu svi biti u ezoteričkim krugovima, u životu mogu da postoje jasni uticaji koji dopiru iz tih krugova. Možemo, međutim, pouzdano reći da nismo u stanju da vidimo nikakve znake da ezoterički krugovi kontrolišu stvari – život se odvija sam od sebe.

Grubo govoreći, položaj čoveka može ovako da se opiše: on je mašina kojom upravljaju različiti tokovi koji dolaze iz velikih mašina koje ga okružuju. Šta su te velike mašine? Svi veliki događaji, ratovi, revolucije, civilizacije, religije, umetnost, nauka, pronalasci našeg stoleća – sve te stvari proizvode različite uticaje koji deluju na čoveka.

Potom je, u vezi sa školama, objašnjeno da mogućnost bekstva postoji samo u školi, to jest, uz pomoć uticaja C. Kakav je, međutim, položaj ljudi koji ne znaju ni za kakvu školu, budući da je mogućnost školskog rada veoma retka i veoma mala? Znači li to da je apsolutno nemoguće da se bez škole ista postigne, ili takva mogućnost postoji? Sećate se da sam govorio o tri tradicionalna puta i o

Četvrtom Putu. Ta četiri puta zovu se subjektivni putevi. Trebalo bi da ti putevi daju određene rezultate. Neki ljudi, međutim, verovatno veoma mali broj, mogu da se do izvesne mere razviju i bez *školskog* rada. To se zove objektivni put; ali, on je spor. Subjektivni putevi su prečice, oni su za ljude koji su nestrpljivi da bi radili na običan spori način, čak i ako određeni napredak postoji. Prema tome, teorijski se mogućnosti za razvoj mogu steći u sasvim običnom životu, bez C uticaja, koristeći samo B uticaje. Sećate se šta su B uticaji: religija, filozofija, umetnost, nauka? Globalno rečeno, ako ljudu mogu da upiju dovoljno tog materijala, trebalo bi da on bude dovoljan za razvoj, ali je to i u najboljem slučaju spor i nesiguran razvoj. Sve *škole*, svi putevi su za nestrpljive ljude; zato se zovu subjektivni putevi. Zato je odgovor na ovo pitanje i da i ne. Neki ljudi mogu da se razviju bez *škole*, a neki ne mogu, jer je to stvar različitih tipova ljudi. Pored toga, za objektivni put su takođe potrebni neki uslovi: on ne znači da se *svi* ljudi koji nisu u radu mogu razviti. U određenom smislu je objektivni put još teži nego *školski* rad, jer u njemu ne postoji mogućnost da čovek proveri da li je odluka da nešto učini ispravna ili pogrešna. U *školi* to može da proveri; provera je, međutim, jedna stvar, a činjenje druga.

P: Prema tome, nije nemoguće i neverovatno da se čovek razvije bez pomoći *škole*?

O: Samo do izvesne mere, a i to takođe uz pomoć *škole*, samo što toga nije svestan – jer, ima mnogo stvari u kojima se nalazi pomoć *škole*, uglavnom u religijama, filozofskim sistemima i slično.

Sećaš se da sam ranije rekao kako postoje različite vrste škola: jednom čoveku potrebna je jedna, drugom druga vrsta škole – svakom različita. Ne postoje opšte škole koje svakome odgovaraju. Istovremeno moraš da shvatiš kako je šansa da se nađe neka vrsta škole veoma mala – mislim na školu u stvarnom životu, ne u knjigama i teoriji; a ako čovek nađe jednu *školu*, uglavnom nema drugih. Ako čovek zaključí da je ta *škola* suviše teška i počne da traži drugu, tada se, čak i pod pretpostavkom da je nađe, u njoj susreće sa istim teškoćama. U tom pogledu ne može biti razlike između *škola*, jer se razlike stvaraju na osnovu odnosa stanja u kome je čovek prema *školi*. Prema tome, to će uvek biti isto, ma kakvu *školu* čovek našao.

Sećam se da sam jednom čuo priču koju mi je ispričao čovek koji je tvrdio da je to lično doživeo. Neki učenici škole koja je bila napola škola Joge, napola religiozna, zaključili su da je ona suviše teška, pa su došli u drugu školu. Na njihovo iznenađenje, odmah im je dat isti zadatak, ali sa nekim dodatnim teškoćama. Jedan od njih upitao je čoveka koji im je dao taj zadatak kako je znao, i da li to znači da *škole* međusobno komuniciraju kad ljudi prelaze iz jedne u drugu. Učitelj je odgovorio: "Nema razloga da se komunicira kad ljudi beže iz jedne *škole* i dolaze u drugu. Čim sam vas video, shvatio sam kakva vrsta zadatka vam je bila data i mogao sam samo da vam dam isti, ali možda malo teži". Dakle, kao što vidiš, zaista nema izbora.

P: Šta će se dogoditi ako čovek uspe da promeni biće bez pomoći *škole*?

O: Ako čovek stekne promenu bića nezasluzeno, da tako kažemo, ona je uglavnom nepotpuna i gora nego da se nije promenio, sa izuzecima veoma retkih slučajeva na objektivnom putu; ovo poslednje je tako retko da o tome ne vredi govoriti. Kasnije će biti objašnjeni neki primeri pogrešnog puta, jer razumevajući pogrešan put bolje možemo da razumemo pravi. Na primer, napori se mogu ulagati iz straha, ali to neće biti pravi napori, jer pravi napori treba da se zasnivaju na razumevanju, ne na strahu.

Da se vratimo našoj situaciji: mi moramo da pamtimo i razumemo sve što smo čuli o stavovima. Naši stavovi su kao žice koje nas povezuju sa događajima i određeni tokovi koje proizvodi priroda tih stavova struje kroz te žice određujući vrstu uticaja koju od datog događaja primamo. Ako određeni događaj na nas utiče na određeni način, taj uticaj može da se promeni pomoću našeg stava.

Moramo da stvorimo određeno razumevanje spoljašnjih stvari. To znači da o njima ne smemo da sudimo pomoću ličnih simpatija i antipatija već, kao što sam rekao, iz perspektive njihovog odnosa prema mogućoj evoluciji; to jest, o njima moramo da sudimo iz perspektive mogućeg povećanja moći ezoterijskih krugova, jer evolucija čovečanstva znači i povećanje uticaja ezoterijskih krugova na život.

Rekao sam da je u svakom trenutku čovek okružen velikim brojem krupnih stvari u pokretu koje na njega uvek utiču, bio on toga

svestan ili ne. Oni na nas *uvek* utiču na ovaj ili onaj način. Možemo da imamo sasvim jasne stavove prema stvarima kao što su ratovi, revolucije, događaji u društvenom i političkom životu i tako dalje, ili možemo da budemo ravnodušni, negativni, ili pozitivni. U svakom slučaju, biti pozitivan na jednoj strani znači biti negativan na drugoj, tako da to ništa ne menja. Pravi stav podrazumeva razumevanje kvaliteta stvari iz perspektive evolucije i prepreka evoluciji, pri čemu se pod evolucijom podrazumeva svesni, voljni i namerni razvoj pojedinca u određenom pravcu i smeru tokom vremena njegovog zemaljskog života. Stvarima koje ne pomažu jednostavno se ne pridaje značaj, ma kako one spolja bile velike – one se "ne primećuju". A ako ih čovek ne primećuje i ne pridaje im značaj, može da se oslobodi njihovog uticaja. Samo je, opet, neophodno da se razume da nepridavanje značaja pogrešnim stvarima ne znači ravnodušnost, jer ljudi koji su ravnodušni ne pridaju značaj stvarima, ali one svejedno utiču na njih.

Ponavljam, neophodno je o stvarima razmišljati koristeći običnu emocionalnu i običnu sposobnost mišljenja i neophodno je pokušati da se odredi u kakvom su one odnosu prema onom što *mi* nazivamo evolucija, to jest, prema povećanju uticaja unutrašnjih krugova i rastu mogućnosti da prava vrsta ljudi stekne pravu vrstu znanja. Moramo da razumemo značaj stvari. Sećate se, objašnjeno je da reči imaju različitu težinu i da je neophodno da se oseti ta težina. Isto je i sa zbivanjima. Kao što i u nama ima mnogo imaginarnih, izmišljenih stvari, tako je i u životu. One proizvode posledice zato što ljudi veruju u njih. U tom smislu gotovo čitav život nije stvaran. Ljudi žive u nepostojećim stvarima i ne vide prave stvari; čak se i ne zamaraju razmišljajući o njima, budući da su potpuno zadovoljni izmišljenim.

Pokušajte da se koncentrišete na pitanje šta je važno, a šta nije; moramo naučiti da razlikujemo te stvari. Dosad smo, uz pomoć rada, mogli da definišemo dobro i zlo u odnosu na nas. Sada moramo pokušati da izademo iz svoje školjke i pogledamo unaokolo, koristeći iste metode i iste principe. Ako primenjujemo jednu vrstu principa na sebe, a drugu na spoljašnja zbivanja, od toga ništa nećemo dobiti. Mi ne mislimo dovoljno o odnosu ovog rada prema životu uopšte, ne dajemo sebi predstavu o položaju koji on zauzima u od-

nosu na život. Ne kažem da možete odgovoriti na to pitanje, ali o njemu možete da mislite, da ga vidite iz jednog ili drugog ugla. Sve dok o tome ne budete mislili, nećete stvari videti iz pravog ugla i nećete razumeti rad na pravi način. Rad je mala stvar, a krupne stvari pripadaju životu. Pod tim ne podrazumevam ratove, revolucije i slično, već stvari koje pripadaju svakodnevnom životu. Videćete da rad iz perspektive života ne zauzima nikakav položaj i da ne mora ni da postoji.

Istovremeno, za onog ko ga razume, rad je najvažnija stvar. Zato moramo da ga nastavimo i da od života ne očekujemo nikakvu pomoć. Moramo da se suprotstavljamo životu, da sve činimo sami. Ne smemo da mislimo kako ima puno vremena, da ćemo, ako nam je potrebno nešto novo, to uraditi iduće godine, jer se iduće godine sve može promeniti.

Analiza događaja u životu može se zasnovati na ideji o uticajima A, B i C. Možemo da se zapitamo koliko vidimo uticaja treće vrste, to jest, uticaja svesnih i po poreklu i po delovanju? Moramo da se složimo da ih uopšte ne vidimo. Ako nešto tražimo, susrećemo se samo sa određenim ispoljavanjima uticaja B, a svaki B uticaj okružen je svim mogućim opasnostima i silama koje nastoje da ga unište. Mnogi uticaji B nestaju pred našim očima; stvari koje su ne tako davno mogle da se nadu, više se ne mogu naći. Koliko je uticaja B iz prošlosti stiglo do nas? Oni ne žive dugo, vek im je kratak, sa izuzetkom dva ili tri koji su okruženi takvim klupkom mehaničkih prilagodavanja da su gotovo postali uticaji A – oni preživljavaju samo u takvom obliku. Sve mehaničke sile nastoje da ih unište, jer su po svom poreklu uticaji B suprotstavljeni mehaničkim silama.

P: Kakva je veza između svetske civilizacije i evolucije pojedinca?

O: Mi ne shvatamo da je početak mnogih stvari u životu rad svesnih ljudi. Mislimo da su sav rad koji vidimo započeli i nastavili ljudi kao što smo mi, usnuli ljudi. Usnuli ljudi, međutim, mogu da izmisle nešto korisno samo slučajno i oni sa podjednakim zadovoljstvom izmišljaju i korisne i štetne stvari – nisu u stanju da ih razlikuju. Ako prihvatimo reč "civilizacija" – ona je delo usnulih ljudi, pa tu nema garancije: danas može postojati civilizacija, a sutra varvarstvo.

Pod pretpostavkom da ono što ti ili neko drugi naziva civilizacijom uništava uticaje B i da se nalaziš okružen uticajima A, ne bi

imao šanse. I zaista, ono što obično nazivamo civilizacijom, uništava B uticaje. Uništavaju ih revolucije, uništavaju ratovi, uništava ih civilizacija – sve uništava ezoteričke uticaje. Na primer, ratovi su uvek uništavali škole; to je dobro poznata činjenica. Škole se ne mogu trajno zasnovati. Nije da ratovi nameravaju da unište škole, oni to čine usput. Rat je jedna od onih stvari u životu čovečanstva koje rad čine nemogućim i uništavaju škole. Za školski rad je potrebna određena mera normalnosti u životu; ako život postane suviše abnormalan, školski rad postaje nemoguć i škola nestaje.

P: Ali ljudi koji imaju koristi od školskog rada ne nestaju; ono što su naučili neće ih napustiti?

O: Ako su naučili dovoljno, imaće koristi od toga, ali ako su naučili samo malo, neće imati koristi. Postoji određeni standard, neophodna je određena količina znanja, i ako stekneš tu količinu, možeš da nastaviš da radiš, ali ako ne stekneš dovoljno, ne možeš. Pojedinci, ako su dostigli određeni stadijum u razvoju svesti, mogu da se izoluju od okolnosti i nastave da rade dok su u životu. Škola, međutim, podleže drugačijim zakonima: njoj je neophodan spoljašnji oblik. Škole tu ne mogu da učine ništa – one moraju da okolnosti uzmu kakve su, i male i velike, i elementarne ili visoko razvijene škole. One moraju da postoje u onim okolnostima u kojima se zateknu, pa ako okolnosti postanu nemoguće i škole postaju nemoguće. To mora da se ima na umu.

Ima još jedna stvar povezana sa ovim. Religija je stabilnija stvar. Možda je ona uređena na takav način baš zato da bi opstala. Škole, međutim, ne mogu da se organizuju na isti način; njima je, da bi preživele, potreban neki minimum sigurnosti.

P: Zašto se u naše doba smanjio uticaj ezoterijskih krugova?

O: Ljudi postaju sve manje i manje zdravi. Manje im je potrebna istina, manje su sposobni da je prepoznaju i lakše se zadovoljavaju lažima. Interes za takve ideje je mnogo manji i ljudi su mnogo manje pripremljeni nego pre trideset ili četrdeset godina. A to nije samo rezultat političkih zbivanja, iako i ona imaju udela.

P: U kom smislu misliš da su ljudi manje pripremljeni?

O: Na primer, u Petrogradu ideja ezoterije nije objašnjena; pretpostavljalo se da je poznata. Sada više ne može da se pretpostavlja da je psihološki način mišljenja, postojanje ezoterijskih krugova i

potreba za školama ezoterijskog porekla nešto što ljudi razumeju. Nikad ne možemo da razumemo smisao ezoterije i unutrašnjih krugova dok ne razumemo da je život kaos i da stvari, umesto da više podležu kontroli i redu, postaju sve komplikovanije i nekontrolisane. Mi komplikovanje smatramo progresom. U običnom životu ljudska dela nisu uskladena i rezultati su nepredvidljivi. Svako radi u svom pravcu, a kombinacija rezultata proizvodi neka događanja. Rezultati u životu su rezultati ukrštanja ciljeva, ne rezultati namerno usmerenog delovanja. Neophodno je da se razume da je u spoljašnjem krugu uvek tako i ne može biti drugačije. Ne možemo da učinimo ništa da to promenimo. Veoma je važno da se o tome misli i da se stvari posmatraju iz te perspektive. Ako čovek ne razume razliku između spoljašnjeg i unutrašnjeg kruga, neće razumeti ništa dalje. Ono što je moguće u unutrašnjem krugu nije moguće u spoljašnjem.

P: Zar neće sadašnje stanje u svetu učiniti da ljudi više tragaju za školama? Ljudi su uplašeni, osećaju se nelagodno.

O: Zašto bi jedna nelagodnost vodila drugoj nelagodnosti? Misliš li da će ih to nagnati da dođu? Suviše očekuješ od njih. Čoveku možeš reći da će, ako proučava ovaj sistem, biti budniji, ali mu ne možeš reći da će biti bolji.

P: Oni će se osloboditi identifikacije.

O: I reći će da bez identifikacije ne mogu da rade, da će izgubiti sav novac ako se ne identifikuju. Između interesovanja za sistem i nelagodnosti sadašnje situacije ne postoji veza.

P: Posmatranje mladih ljudi veoma me je zbunilo. Ako su srećni i potpuno normalni, izgleda da ih ideja ezoterije ne privlači.

O: Ideja ezoterije je veoma teška. Ponekad čovek njen smisao uhvati u ranim godinama, ali često ne uspe da je vidi iz pravog ugla. Imamo isuviše pogrešnih stavova i pogrešnih ideja da bi ista moglo da se očekuje. Mislim da je čovek koji se ozbiljno zainteresuje za ove ideje izuzetak, pošto su umovi ljudi strašno pometeni apsurdnim i protivrečnim idejama.

P: Mene interesuje samo psihološka strana sistema, a ne ezoterička.

O: I psihološka strana je takođe ezoterička. Sve što ti sistem daje je ezoteričko, jer je on u celini proizišao iz umova koji nisu obični;

on dolazi od ljudi koji razumeju stvari. Uobičajeni sistemi ne mogu da donesu nikakvu promenu. Psihološka strana ovog sistema je čak i više ezoterička od one druge, jer inače ne bi imala vrednosti. Ona ima vrednost samo zato što dolazi od viših umova, njihovog razumevanja i njihovih ideja. To mora da se razume. Nekako smo dobili ovaj sistem. Ako pretpostavljamo da su ga stvorili ljudi na istom nivou na kom smo i mi, ili da je on samo teorija, on nema nikakvu vrednost. On, međutim, nije teorija; on dolazi iz škole, od ljudi na višem nivou razvoja. Kad ne bi bilo ljudi na višem nivou razvoja, ne bismo imali sistem.

Na početku, u Rusiji, gospodin Gurdijev je uvek insistirao da to nije sistem; to su samo odlomci i sam čovek mora da od njih načini sistem. Insistirao je da on mora da se saopšti na taj način. Sada sam ga učinio sistemom u većoj meri, jer imamo više ljudi. Ali, kad smo imali samo malu grupu, bilo je samo razgovora, ne predavanja. Na predavanjima je teško da se govori u odlomcima, ali kad se sagleda u celini, to su, svejedno, opet samo odlomci. Ti odlomci su dati u različitim razmerama, tako da moraš mnogo da razumeš kako bi ih spojio u pravoj razmeri. Na primer, iste reči i iste teorije koriste se u različitim dijagramima, ali u sasvim različitim razmerama.

P: Možeš li da nam daš primer šta znači kad je nešto saopšteno u odlomcima?

O: Mnoge stvari su date tako: sve o izgrađivanju energija, psihološka strana, objašnjenje kako radi mašina, deo koji se tiče sveta i tako dalje. Veoma je važno da se to razume. Sistem ćeš biti u stanju da razumeš tek onda kad razumeš kako se menjaju razmere. Kao što sam rekao, sistem je saopšten u odlomcima od kojih je svaki u različitoj razmeri. Moraš da ih spojiš i istovremeno ispraviš razmeru. To je kao da je nekoliko geografskih karti, od kojih je svaka u drugačijoj razmeri, isečeno na komade. Moraš da vidiš koji deo odgovara kome, gde se razmera veoma razlikuje a gde se razlikuje manje. To je jedini način da se prouči ovaj sistem.

P: Hoćeš da kažeš kako ne možemo da govorimo o svetu dok ga ne smanjimo na svoju razmeru?

O: Ne, hoću da kažem nešto sasvim drugo. Naravno, mi sve umanjujemo, ali sam hteo da kažem kako stvari moramo da proučavamo u različitim razmerama, da to imamo na umu i da uvidimo odnose

između različitih razmera i činjenicu da se stvari menjaju kad se razmera promeni. Takođe moramo da imamo na umu kako za mnoge stvari mislimo da nešto znače, dok one zapravo ne znače ništa. Ovaj sistem nas uči da nađemo razliku između stvarnih i imaginarnih (čak i gorih od imaginarnih) vrednosti.

P: Osećam da posedujemo samo polovinu poznavanja sistema koje bismo mogli da imamo.

O: Mnogo manje od pola. Ovakvi kakvi smo, možemo da dobijemo samo odlomke, ali dovoljno velike da bismo od njih mogli da nešto izgradimo. Moramo pokušati da razumemo strukturu. Kad imaš sve odlomke pred sobom, možeš da vidiš određene veze, a kad otkriješ te veze, možeš da vidiš mnoge druge stvari.

P: Da li si dosta izmenio učenje?

O: Nisam ga izmenio. Ponekad, međutim, volim da počnem sa druge strane. U ovom sistemu, kao i u svakom organskom sistemu, može da se pođe od bilo koje tačke – to nije izmena. Sve drugo ostaje isto, ali više volim da počnem sa psihološke strane.

P: Imaju li ljudi u unutrašnjem krugu ikakvu kontrolu nad ljudima u spoljašnjem krugu?

O: Da, ali uz mnoge ograde. Svesni krug ne može da deluje direktno, već samo pomoću B uticaja. Uticaji C se javljaju samo ako su uticaji B prihvaćeni i ako ih ljudi traže. Ljudi unutrašnjeg kruga nemaju kontrolu nad onima koji neće da znaju za njih. Oni ne mogu da upotrebe silu, jer bi to značilo pogrešnu trijadu, pogrešnu delatnost. Za svaki rezultat koji želimo da dobijemo postoji posebna trijada. Na primer, ako ljudi žele da steknu kontrolu, to mogu da postignu samo na jedan način. Ako deluju na drugačiji način, dobiće suprotne rezultate. Ratovi, revolucije i tako dalje nikad ne daju željene rezultate, već uvek suprotne, jer se koristi pogrešna trijada. Ako ljudi iz unutrašnjeg kruga žele da utiču na druge ljude, mogu da postignu dobre rezultate samo ako postoji razumevanje, i to samo kod ljudi koji ga žele. To je korisno pitanje. Pokušaj da razmisliš o njemu.

P: Rekao si da živimo u nesigurnom vremenu. Da li će škole preduzeti mere da se zaštite? Koliko sam razumeo, rekao si da škole ne potpadaju pod zakon slučaja.

O: Hteo sam da kažem da se škola ne može stvoriti slučajno, ali može biti uništena slučajno. Ona se ne može stvoriti mehanički, ali

se može mehanički uništiti. Uzmi neko umetničko delo – ono se ne stvara čisto mehanički, stvara se pomoću posebne trijade – ali može biti spaljeno kao i sve drugo.

P: Ako su škole zaista živa stvar, zašto umiru?

O: Šta podrazumevaš pod time da su škole živa stvar? To je nejasno i neodređeno. Međutim, ako to shvatimo doslovno, potpuno je jasno zašto škole umiru. Sva živa bića umiru pre ili kasnije. Ako umiru ljudi, škole takode moraju da umru. Objasnio sam da su za školu neophodni određeni uslovi. Ako se ti uslovi unište, uništava se i škola.

P: Ali ideje mogu da prežive?

O: Ideje ne mogu da lete: potrebne su im ljudske glave. A škola se ne sastoji od ideja; stalno zaboravljate da škole uče kako da se usavrši biće.

P: Zar ne postoje ideje koje su zapisane u prošlosti?

O: Svakako da postoje, ali ideje mogu da se zapišu u raznim oblicima; mogu da se zapišu na takav način da niko ne može da ih odgonetne bez objašnjenja onih koji znaju, ili bez promene bića. Uzmi Jevandelja – ona su napisana različitim šiframa; čovek mora da zna ključ da bi ih dešifrovao, jer bi to inače bila samo istorijski sumnjiva priča i dala bi mnoge pogrešne rezultate.

P: Daje li ovaj sistem ključ za Jevandelja?

O: Neke ključeve; ne mogu se, međutim, očekivati svi. Mnogi ključevi mogu se dobiti tek promenom bića, oni nisu samo stvar znanja. Opet zaboravljate na biće. Promena bića znači povezanost sa višim centrima. Viši centri mogu da razumeju mnoge stvari koje obični ne mogu.

P: Mora da je Novi Zavet onda obmanuo mnoge ljude?

O: Novi Zavet je pisan za škole i za različite nivoe. U školama se objašnjava svaka reč. Svaki iskaz u Novom Zavetu ima desetine značenja, zato ima tako mnogo stvari koje ne razumemo. Mi pokušavamo da predemo sa nivoa čoveka 1, 2 i 3 na nivo razumevanja čoveka broj 4; drugi ljudi možda pokušavaju da pređu na nivo čoveka broj 5, drugi na nivo čoveka broj 6, i tako dalje, i svi oni čitaju Novi Zavet. Zato na našem nivou ne možemo da očekujemo da ćemo razumeti sve, jer je on napisan na veoma mudar način. Kad se kaže da Novi Zavet ima sedam katanaca, to je sasvim tačno. Mora

se naći i upotrebiti prvi ključ i potom, uz njegovu pomoć, čovek nalazi drugi ključ i tako dalje; niko, međutim, neće razumeti sve dok ne otvori svih sedam katanaca. Zato, ako razumemo sve što je moguće da se razume na našem nivou, možemo steći mogućnost da razumemo više.

P: Može li škola da dostigne viši nivo od škole od koje je potekla?

O: Da, ako radi u skladu sa metodima i principima školskog rada, ona može da raste. Moraš, međutim, opet da imaš na umu da nivo škole zavisi od nivoa bića ljudi koji je sačinjavaju.

P: Da li je pamćenje sebe odlika starog, ezoteričkog znanja?

O: Uvek i svuda. Samo se ponekad, na primer u religioznim školama, to naziva drugim imenom. To nije proizvoljno; pamćenje sebe je nužni stadijum u razvoju čoveka, a ne proizvoljno postavljen zadatak. Mora se proći kroz njega, a to može da se učini samo na jedan način.

P: Da li je Hrist ikad govorio o tome, i kojim rečima?

O: Gotovo na svakoj stranici, raznim rečima; na primer: "Bdijte"; "Ne spavajte". On o tome govori sve vreme.

P: Kako da gledamo na religiju crkve?

O: Ne možemo da razgovaramo o religiji, jer je to sasvim drugačija stvar; u nju ulaze drugačiji elementi. Svaka religija je zasnovana na veri, a vera, kao što sam rekao, ne ulazi u naš sistem. Sve što možemo da kažemo jeste da su religije na različitim nivoima, kao što sam u prvim predavanjima objasnio. Religija je relativan pojam. Svi ljudi se dele na ljude različitih nivoa i sve religije se dele na taj način. Svaka religija ima sve stepene. Veoma je važno da se ta stvar razume. Mi poznamo samo horizontalne podele – istorijske i geografske. Postoje, međutim, druge podele. Postoje religiozni putevi, a religija ne protivreći nijednom drugom sistemu – razlike leže u različitim nivoima. Pretpostavimo da poznaješ religiju broj 2 – to nije dovoljno ako želiš da proučavaš sebe i postaneš broj 4. A pretpostavimo da znaš da je ovaj sistem na određenom nivou, a ne poznaješ religiju na dovoljno visokom nivou – tada je moguće neslaganje. Neslaganje je moguće samo između različitih nivoa.

P: Osećam da, otkad sam upoznao ovaj sistem, bolje razumem Bibliju i molitvenik. Može li nam on pomoći time što nam da je bolje razumevanje Hristovog učenja?

O: Već sam rekao da ovaj sistem nije religija. Možeš da poboljšaš svoju mentalnu mašinu i sposobnost razumevanja, a možeš i svoja osećanja da učiniš boljima. Ne mogu, međutim, da kažem da li će ti sistem pomoći u tom pravcu. Možda ćeš kasnije biti u stanju da vidiš povezanost između ideja sistema i ezoteričkih delova religije. Mi, međutim, ne poznajemo ezoteričke religije, pa zato o tome ne možemo da govorimo.

U Petrogradu su gospodinu Gurdijevu postavili veoma slično pitanje. Neko je pitao u kakvom odnosu ovaj sistem stoji prema hrišćanstvu. Gurdijev je rekao mnoge stvari o tome kako razni ljudi ovaj sistem razumeju različito. Potom je rekao: "Ako hoćete, ovo je ezoteričko hrišćanstvo". Potom je rekao: "Šta je po vašem mišljenju najvažnija stvar u Hristovom učenju? To je *delanje*: učini ovo, ne čini ono. Pitanje je – možete li to da učinite?" Moraš sam da vidiš da li ga sada razumeš bolje ili ne, ali hrišćanstvo moraš da posmatraš kao učenje o delanju, a ne kao mentalno učenje.

Ako hrišćanstvo posmatraš bez savremenog sentimentalnog stava, videćeš da je ono najisključivije od svih religija. Neprekidno se ponavlja da šansu ima samo mali broj – težak put, uzak put, može ga preći samo mali broj, i tako dalje.

P: Ne može se odoleti utisku da je Apsolut jedno ime za Boga.

O: Ne, to je potpuno pogrešno. Apsolut je princip koji leži u početku stvari i u pozadini svega. Nikad nisam povezao Apsolut sa Bogom u religioznom smislu. U religiji Bog za tebe može da učini mnoge stvari, ali Apsolut ne može da za tebe učini ništa. Zato on nije Bog u tom smislu; ne možeš se moliti Apsolutu. Ako uzimaš religiozno pitanje, sledi religiozno objašnjenje. Ako vidiš razliku, posmatraj stvari zasebno.

P: Da li je činjenica da postoje više sile sa kojima čovek može da stupi u kontakt kad je u boljem stanju?

O: U svakoj situaciji, u svakom pitanju, moramo da se držimo onoga što možemo da znamo, onoga u šta možemo da budemo sigurni, a možemo da budemo sigurni da smo najveći deo vremena u stanju u kome ne možemo da budemo u dodiru sa višim silama. Ili smo potpuno zaspali i nikakva viša sila ne može da prodre do nas, ili smo negativni, tako da se sve što do nas dođe pretvara u ovaj ili onaj oblik negativnosti. Šta možemo da očekujemo u takvom stanju?

P: Postoji li više ezoteričkih učenja ili samo jedno?

O: Svako učenje ezoteričkog porekla suštinski se slaže sa drugima. Da bi bilo istinito, učenje mora da bude jedno od mnogih. Ako je jedinstveno, znači da je izmišljeno.

P: U "Novom Zavetu" nam se vrlo često kaže da bdimo i molimo se. Šta u ovom sistemu odgovara molitvi?

O: Čijoj molitvi? Kakav rezultat se može postići ako se moli mašina? Molitva ne znači obavezno molbu. Najveći broj molitvi ima za cilj da održe um na određenim idejama – što je jedan oblik meditacije.

P: Šta misliš, da li se samosvest može postići molitvom? Ako može, kako treba da se molimo?

O: Ako bi čovek mogao zaista ozbiljno da se moli, to bi stvorilo svest o sebi. Stvar je u tome što mi to ne možemo. Odlučimo da se molimo i za pet minuta to postaje mehaničko ponavljanje reči. Kad bi čovek mogao da se moli, molitva bi to mogla da učini, ali on to ne može, jer *nije*. Čovek bi mogao da učini mnoge stvari da *jeste*, odnosno, da je postojan. Ovakav kakav je, jedan počinje, drugi nastavlja.

P: Da li je prava molitva kontakt sa višim silama?

O: Neću se tome protiviti, ali mi sasvim dobro znamo da u običnim centrima imamo samo moći koje pripadaju njima. Istovremeno učimo da viši centri imaju mnoge moći koje obični nemaju. Prema tome, jezikom sistema mogu da odgovorim da ako je taj kontakt moguć, moguć je samo pomoću viših centara. Naš problem je kako da se približimo višim centrima. Takav kontakt sada nemamo, ali viši centri mogu da ga imaju. Niko to ne može da garantuje, jer čak i naša očekivanja mogu da budu pogrešna. U svakom slučaju mi znamo – a neki ljudi su imali i kratkotrajna iskustva – da viši centri imaju nove moći, pa je sve što treba da činimo to da pokušamo da se sa višim centrima povežemo učeći kako da postanemo svesni. Kad postanemo svesni, uspostavićemo kontakt sa višim centrima, a tada ćemo moći da imamo nove moći i novo znanje.

P: Ali, zar već nemamo bljeskove višeg emocionalnog centra?

O: Neki ljudi imaju, ali to su samo nekontrolisani bljeskovi. Takve stvari može da kontroliše samo čovek broj 5, a mi smo ljudi broj 1, 2 i 3.

P: Prema nekim ezoteričkim učenjima um je kao bazen. Kad je voda mirna, mogu da se vide mnoge stvari i sluša "glas tišine".

O: U tome ima mnogo opasnosti. Lako je da se pravi "glas tišine" pomeša sa imaginarnim glasom; veoma je lako da se istina pomeša sa fantazijom. Za neke ljude to može da bude put, ali to nije put za nas. Mi želimo preciznije da znamo kako da se razvijemo, pa su zato za nas takve definicije opasne, jer nemamo instrument pomoću koga možemo da razdvojimo fantaziju od stvarnosti. To je ono što moraš da zapamtiš u *ovom* sistemu – da naučiš kako da razlikuješ fantastično od stvarnog od samog početka, pošto naučiš da razlikuješ fantaziju od stvarnosti *u sebi*. Potom, kasnije, na višim nivoima svesti, bićeš u stanju da to razlikuješ i u objektivnom svetu. Mnogi od tih mističkih puteva samo povećavaju zbrku. Umesto da čoveka približe istini, oni ga od nje udaljavaju.

P: Onda čovek stalno treba da traži ono što ga razdražuje?

O: Zašto razdražuje? Uzeo si to zdravo za gotovo i sad pokušavaš da nađeš suprotnosti. Možeš čitavog života da pokušavaš i da ne postigneš ništa ako radiš na pogrešan način. Moraš, međutim, da na ispravan način nastojiš da pamtiš sebe, da se ne identifikuješ, da stekneš kontrolu. Niko nema dovoljnu kontrolu. Mi ne vladamo sobom, i zato ne možemo početi da činimo ovo, a ne činimo ono. Najpre moramo da proučavamo, najpre da razumemo. Moramo da proučimo sebe, a ponekad možemo da preokrenemo jednu sitnicu, pa drugu sitnicu, i na taj način počinjemo da se menjamo. Ne može se početi od tog velikog mira. Čovek može želeti da stekne mir, ako nema mir, ali je to isto kao kad govorimo o hrišćanskim principima kao što je, na primer, onaj da volimo svoje neprijatelje.

P: Zar nije osnova svakog ezoteričkog učenja smrt semena?

O: Moglo bi se tako reći. U stvari, u vezi s tim postoji jedna druga stvar koja možda može objasniti našu situaciju. Sećam se da je pre dosta vremena gospodin Gurdijev o tom iskazu da seme, da bi proklijalo i dalo biljku mora da umre, iskazu koji se u *Novom Zaveću* ponavlja dva ili tri puta, rekao da to u odnosu na čoveka nije potpuno. U odnosu na čoveka to mora da se pojača. Govoreći uopšteno o radu, o mogućnostima i pravcu rada, gospodin Gurdijev nam je to ovako objasnio: najpre moramo shvatiti da spavamo; potom moramo da se probudimo. Kad se probudimo, moramo da umremo. Kad umremo, možemo da se rodimo. To je pravac i proces u detaljima. Korisno je da se o tome razmisli, da se razmisli šta znači san,

šta znači probuditi se, šta znači umreti i šta znači roditi se. Pretpostavimo da želimo da se rodimo. Ne možemo da se rodimo dok ne umremo, a ne možemo da umremo dok se ne probudimo. Ne možemo da se probudimo dok ne shvatimo da spavamo. Zato postoji određeni redosled koraka.

P: Šta znači umreti u smislu u kom govoriš?

O: "Umreti" znači umreti, nestati, ne biti, ne postojati. Beskorisno je da umreš u snu, jer tada ne možeš da se rodiš. Moraš prvo da se probudiš.

Postavljena su mi razna pitanja, poneka veoma naivna, od strane ljudi koji su pokušavali da razumeju molitvu *Oče naš*, i koji su mi dolazili da im objasnim šta ova ili ona rečenica u njoj znači. Pitali su me, na primer, šta znači "Oče naš koji si na nebu", ko su "naši dužnici" i šta su "naši dugovi" i tako dalje – kao da se molitva *Oče naš* može objasniti "prostim rečima". Morate najpre razumeti da obične, proste reči ne mogu da objasne ništa u vezi sa molitvom *Oče naš*. Neophodno je određeno pripremno razumevanje, a potom može da se javi dalje razumevanje, ali samo kao rezultat napora i ispravnog stava.

Molitva *Oče naš* može da se uzme kao primer nerešivog problema. Ona je prevedena na sve jezike, učena napamet, svakodnevno ponavljana, ali ljudi pojma nemaju šta ona stvarno znači. Taj nespeh da se razume njeno značenje povezan je sa našom opštom nesposobnošću da razumemo *Novi Zaveć*. Ako se sećate, u jednom drugom razgovoru je o *Novom Zaveću* govoreno kao o primeru objektivne umetnosti, to jest reči, dela višeg uma. Kako možemo da očekujemo da ćemo svojim običnim umom razumeti ono što je dao i formulisao viši um?

Ono što možemo da pokušamo jeste da svoj um podignemo na nivo mišljenja višeg uma; i mada to ne uvidamo, ovo je moguće na više različitih načina. U matematici, na primer, možemo da operišemo sa beskonačnim – beskonačno malim i beskonačno velikim veličinama koje za naš obični um ne znače ništa. A ono što je moguće u matematici, moguće je i nama ako počnemo na pravi način i nastavimo na pravi način.

Jedna od prvih stvari koja mora da se razume i upamti, pre nego što proučavanje molitve *Oče naš* postane moguće, jeste razlika između religioznog jezika i jezika sistema.

Šta je religija? Ova reč se koristi veoma često; ima ljudi koji je koriste svakodnevno, ali nisu u stanju da definišu šta se pod religijom podrazumeva.

U ovom sistemu smo čuli da je religija različita za različite ljude, da postoji religija čoveka broj 1, religija čoveka broj 2, religija čoveka broj 3 i tako dalje. Kako, međutim, možemo da definišemo razliku među njima? Pre nego što dodemo do definicije moramo razumeti da je najvažniji element svih religija koje poznajemo ideja Boga – Boga sa kojim možemo da imamo lični odnos, kome možemo da govorimo, koga možemo da molimo za pomoć i verujemo u mogućnost da nam pomogne. Neodvojivi deo religije je vera u Boga, u Više Biće, svemoguće i sveprisutno, koje nam može pomoći u svemu što želimo ili nameravamo da učinimo.

Ne govorim u smislu da li je to ispravno ili pogrešno, moguće ili nemoguće. Kažem samo da je vera, to jest vera u Boga i njegovu moć da nam pomogne, suštinski deo religije. Molitva je takođe neodvojivi deo svake religije; molitve, međutim, mogu da budu veoma različite. Molitva može da bude molba za pomoć u svemu što bismo mogli da preduzmemo, ali ona, pomoću *školskog* rada, može takođe sama po sebi da postane pomoć. Ona može postati instrument rada koji se može upotrebiti da se ožive ideje sistema, može da se koristi za pamćenje sebe i da nas podseća na san i neophodnost da se probudimo.

Istovremeno, izrazi religioznog jezika ne mogu tačno da se prevedu na jezik sistema. Prvo, zbog elementa vere u religiji, a drugo, zbog toga što se u religiji i religioznom jeziku prihvataju činjenice i postavke na koje se u sistemu gleda kao na nelogične i nedosledne. Pa opet, bilo bi pogrešno da se kaže da su religija i sistem nespojivi i protivrečni; moramo jedino da naučimo da ta dva jezika ne mešamo. Ako počnemo da ih mešamo, pokvarićemo sve korisne zaključke koji bi se mogli dobiti u jednom ili drugom pravcu.

Vraćajući se ideji Boga, ideji koja je neodvojiva od religije i religioznog jezika, moramo najpre da se zapitamo kako religije mogu da se podele na opšti ili istorijski način. Mogu da se podele na reli-

gije sa jednim i religije sa više bogova. Ali, čak i u toj podeli mora da se zapamti kako postoji velika razlika između uobičajenog razumevanja politeizma i monoteizma i načina na koji sistem shvata te ideje. Iako između bogova postoje određene razlike – kao, na primer, u grčkoj mitologiji – u uobičajenom razumevanju politeizma su svi bogovi manje više na istom nivou. Iz perspektive sistema, koji uključuje ideju o različitim razmerama i različitim zakonima na različitim nivoima, međuzavisnost bogova razume se sasvim drugačije.

Ako uzmemo da je Apsolut Bog, možemo da vidimo da on sa nama nema nikakav odnos. Apsolut je Bog za bogove; on je u odnosu samo prema narednom svetu, to jest Svetu 3. Svet 3 je Bog za naredni svet, to jest, za Svet 6, a takode i za sve naredne svetove, ali u sve manjem i manjem stepenu. Dalje, galaksija, Sunce, planete, Zemlja i Mesec su takode svi bogovi, od koji svaki u sebe uključuje manje bogove. Zrak Stvaranja, uzet kao trijada, takode je Bog: Sveti Bog, Snažni Bog, Besmrtni Bog.

Prema tome, možemo da odaberemo na kom nivou želimo da uzmemo našeg Boga, ako hoćemo da o njemu govorimo u religioznom smislu, to jest, u smislu Boga koji ima neposredan pristup našem životu. Iz perspektive sistema nemamo ništa što bi dokazalo da bilo koji od tih bogova može sa nama biti u ličnom odnosu; ali, u sistemu ima mesta za Boga.

U bočnoj oktavi koja počinje na Suncu kao *do* postoje dve sasvim nepoznate tačke i nemamo materijala da o njima razmišljamo. Oktava počinje na Suncu kao *do*, pa zatim prelazi u *si* na nivou planeta. Na Zemlji ona postaje *la-sol-fa*, što čini organski život uključujući i čoveka. Kad bilo koje pojedinačno biće u ljudskom, životinjskom ili biljnom carstvu umre, telo – ili ono što od njega ostane – ide u zemlju i postaje deo Zemlje, a duša odlazi na Mesec i postaje deo Meseca. Iz toga možemo da razumemo *mi* i *re*, a o *si* i *do*, međutim, ne znamo baš ništa. Te dve note mogu da dopuste mnoge pretpostavke što se tiče mogućeg mesta u Zraku Stvaranja Boga ili bogova koji bi mogli da imaju neke veze sa nama.

Sada, pamteći ovo što je upravo rečeno, možemo da počnemo proučavanje molitve *Oče naš*.

Prva stvar je da otkrijemo *zašto* i *kad* je data. Znamo da je data da zameni mnoge beskorisne molitve.

Sledeća stvar je da primetimo mnoge zanimljive osobine same molitve i njenu sasvim posebnu konstrukciju; a iz našeg razumevanja te konstrukcije, i posebno poznavanja Zakona broja tri, moći ćemo da shvatimo da, iz perspektive sistema, postoji mogućnost da razvijemo svoje razumevanje pomoću razumevanja molitve *Oče naš*.

Kao i mnogi matematički problemi, proučavanje molitve *Oče naš* mora da počne pravilnim rasporedom ili sređivanjem raznih delova problema. Odmah primećujemo dve zanimljive stvari: prvo, da se molitva deli na tri puta po tri dela, i drugo, da u njoj postoje određene ključne reči, to jest, reči koje objašnjavaju ostale reči na koje se odnose. Tu podelu na tri puta po tri ne možemo da zovemo *trijadom*, jer ne znamo međusobni odnos delova i nismo u stanju da vidimo sile. Možemo samo da vidimo da postoje tri dela.

Ako prve tri molbe pročitate zajedno kao jedan deo, videćete mnoge stvari koje ne možete da vidite kad ih čitate na uobičajeni način.

1. Oče naš koji si na nebu, da je sveto ime Tvoje
2. Da dođe carstvo Tvoje
3. Da bude volja Tvoja na Zemlji kao i na nebu

U prvom obraćanju:

Oče naš koji si na nebu, da je sveto ime Tvoje,

prvo pitanje je ko je "naš Otac"? Ključna reč je "nebo". Ako na ovo pitanje pokušamo da odgovorimo iz perspektive Zraka Stvaranja, bićemo u stanju da razumemo nešto. Mi živimo na Zemlji, pa stoga "nebo" mora da znači više nivoa, to jest, planete, Sunce ili Galaksiju. Ideja "neba" podrazumeva određene sile, ili određeni um ili umove na tim višim nivoima kojima nam, na neki način, molitva *Oče naš* savetuje da se obratimo; "nebo" se ne može odnositi na zemaljski nivo. Ali, ako shvatimo da su kosmičke sile u vezi sa Galaksijom, Suncem i planetama suviše velike da bi sa nama imale bilo kakav odnos, možemo početi da mesto našeg "Oca na nebu" tražimo u *do i si* bočne oktave – ili to opet možemo da ostavimo višim regionima.

U rečima koje slede nema ničeg ličnog.

Da je sveto ime Tvoje

predstavlja izraz koji pokazuje želju da se razvije ispravan stav prema Bogu i da se bolje razume Bog ili Viši Um, i ta želja za razvojem se očigledno odnosi na čitavo čovečanstvo.

Drugo obraćanje:

Da dođe carstvo Tvoje,

jeste izraz želje za rastom ezoterijskih krugova. U *Novom modelu univerzuma* sam pokušao da objasnim da carstvo nebesko može da znači samo ezoteriju, to jest, određeni unutrašnji krug čovečanstva koji podleže posebnim zakonima.

Treće obraćanje:

Da bude volja Tvoja na Zemlji kao i na nebu"

jeste izraz želje za prelaskom Zemlje na viši nivo, pod direktnom voljom Višeg Uma. "Da bude volja Tvoja" odnosi se na nešto što može da se desi, ali se nije još desilo. Ova tri obraćanja odnose se na uslove koji se mogu pojaviti, ali još nisu ispunjeni.

Prvo obraćanje u drugom delu molitve jeste:

Hleb naš svagdašnji daj nam danas.

Reč "svagdašnji"* ne postoji u najstarijem poznatom grčkom i latinskom tekstu.

Ispravna reč, koja je kasnije zamenjena sa "svagdašnji", glasi "nadsupstancijalni" (*supersubstantialis*). "Nadsupstancijalni" ili "duhovni", kako neki kažu, može da se odnosi na više vodonike, više uticaje ili više znanje.

Dva sledeća obraćanja u ovom drugom delu,

"Oprosti nam dugove naše kao što mi opraštamo dužnicima svojijem"

i, u nastavku,

"Ne navedi nas u iskušenje no izbavi nas oda zla"

* Na engleskom: "Give us this day our daily bread". U prevoda molitve na srpski jezik stoje reči: "hleb naš nasićni" (prim. prev.).

najteže je razumeti i objasniti. Posebno je teško da se ona objasne zato što njihovo obično značenje, koje je opšte prihvaćeno, nema nikakve veze sa njihovim stvarnim značenjem. Kad ljudi počnu da razmišljaju o rečima "Oprosti nam dugove naše kao što i mi opraštamo dužnicima svojijem" na uobičajeni način, odmah počinju da prave logičke i psihološke greške. Pre svega, oni uzimaju zdravo za gotovo da *moгу* da opraštaju dugove i da od njih zavisi da li će oprostiti ili neće. Drugo, oni veruju da je podjednako dobro da opraštaju dugove i da im se njihovi dugovi oproste. To je neistina, to nema nikakvog osnova. Ako razmisle o sebi, ako proučavaju sebe, ubrzo će uvideti da *ne mogu da oproste nikakve dugove*, baš kao što *ne mogu ništa da učine*.

Da bi se činilo i da bi se *opraštalо* moramo najpre da budemo u stanju da pamtimo sebe, moramo da budemo budni i moramo da posedujemo volju. Ovakvi kakvi smo, imamo hiljade različitih volja, i čak ako neka od tih volja i želi da oprost, postoje uvek mnoge druge koje ne žele da oproste i koje misle da je opraštanje slabost, nedoslednost ili čak zločin. A najčudnija stvar je to što je oprostiti zaista ponekad zločin. Ovde dolazimo do zanimljive tačke. Mi ne znamo da li je dobro oprostiti ili ne, da li je dobro da se u svim slučajevima oprašta, ili je neki put bolje da se oprost, a neki put da se ne oprost. Ako bolje razmislimo o ovom, možda ćemo doći do zaključka da je, čak i ako smo u stanju da oprostimo, možda bolje da čekamo dok ne budemo znali više, to jest, dok ne budemo znali u kojim slučajevima je bolje da se ne oprost.

Na ovom mestu trebalo bi da se setimo onoga što je rečeno o pozitivnim i negativnim stavovima i trebalo bi da shvatimo da pozitivni stavovi nisu uvek ispravni, da su ponekad za pravo razumevanje neophodni negativni stavovi. Prema tome, ako "opraštanje" znači da uvek imamo pozitivan stav, ono ponekad može da bude sasvim pogrešno.

Moramo da razumemo da opraštanje bez razlike može ponekad da bude gore nego da se uopšte ne oprost; a to razumevanje može da nas dovede do ispravnog pogleda na sopstveni položaj u odnosu na naše dugove. Pretpostavimo na trenutak da zaista postoji neko dobroćudno i prilično glupo božanstvo koje bi moglo da nam oprost dugove, i koje bi ih zaista oprostilo i izbrisalo. Bila bi najveća

nesreća koja bi mogla da nam se to desi. Tada ne bi bilo podsticaja da radimo, ne bi bilo razloga da radimo. Mogli bismo da nastavimo da pravimo iste greške i da nam na kraju one budu oprostene. Takva ideja je potpuno suprotna svakoj ideji rada. U radu moramo da znamo da ništa neće biti oprošteno. Samo će nam to saznanje dati pravi podsticaj za rad i u najmanju ruku nas sprečiti da ponavljamo istu stvar za koju već znamo da je pogrešna.

Interesantno je da se *škola* posmatra iz ove perspektive i da se upoređi sa običnim životom. U životu ljudi mogu da očekuju opraštanje, ili bar da mu se nadaju. U *školi* se ništa ne oprašta. To je suštinski deo *školskog* sistema, *školskog* metoda i *školske* organizacije. *Škole* postoje baš zato da ne bi oprostile, i baš zato čovek može da se nada i očekuje da će od *škole* nešto dobiti. Kad bi se u *školama* opraštalо, ne bi bilo razloga da one postoje.

Unutrašnje značenje rečenice: "Oprosti nam dugove naše kao što i mi opraštamo dužnicima svojijem" zapravo se odnosi na uticaje, to jest, uticaje sa viših nivoa. Mi možemo sebi da privučemo više uticaje jedino ako drugim ljudima prenosimo uticaje koje primamo ili smo primili. Te reči imaju i mnogo drugih značenja, ali je ovo početak puta ka njihovom razumevanju.

Treće obraćanje u drugom delu je:

Ne navedi nas u iskušenje no izbavi nas oda zla.*

Šta je najveće iskušenje? Najverovatnije san; zato su prve reči razumljive – "pomoz mi da manje spavamo, ili nam pomoz da se ponekad probudimo". Naredni deo je mnogo teži. On glasi:

No izbavi nas oda zla.

Možda bi trebalo da bude: "i izbavi nas oda zla". Postoje mnoga tumačenja onog "no", ali nijedno od njih nije sasvim zadovoljavajuće kad se prevede na obični jezik, pa ću to zasad ostaviti po strani. Glavno je pitanje, šta znači "zlo"? Jedno moguće tumačenje je da u odnosu na obično iskušenje, to jest samo san, to znači da čovek

* U engleskom tekstu: "Lead us not into temptation, but deliver us from evil" (prim. prev.).

sebi dopusti da opet padne u san kad je već započeo da se budi. To znači odustajanje od rada kad je već shvaćena neophodnost da se radi, odustajanje od napora kad je čovek već počeo da ih ulaže i, kao što je već ranije pomenuto, početak činjenja glupih ili čak štetnih stvari, kao što je suprotstavljanje *školskim* pravilima i opravdavanje sebe što tako činimo. Mnogo zanimljivih primera te vrste može se naći u postupcima ljudi koji napuštaju rad, a posebno u njihovim objašnjenjima zašto su to učinili.

Na kraju, treći deo molitve *Oče naš* treba posmatrati kao da se odnosi na buduću, a ne sadašnji poredak.

1. Jer Tvoje je Carstvo
2. i sila
3. i slava vavijek Amen.

Ove reči pretpostavljaju da je želja izražena u prvom delu molitve već ostvarena, da se već odigrala. Te reči zaista mogu da se odnose samo na budućnost.

Da zaključimo. Čitava molitva *Oče naš* može se uzeti kao jedna *trijada*. Ne može se posmatrati u smislu da je jedan deo aktivna, drugi pasivna, a treći neutrališuća sila, jer se svi odnosi verovatno menjaju sa promenom težišta pažnje. To znači da se svaka od ove tri podele ili svaki od ova tri dela može uzeti kao jedna sila i da zajedno one čine *trijadu*.

Ove veoma velike ideje stavljene su u oblik molitve. Kad odgo-netnete ideju molitve, molitva u smislu preklinjanja nestaje.

P: Kakva je razlika između toga da oprostimo i da nam bude oprošteno?

O: Subjekt i objekt. Ali, nama se ne može oprostiti. Učinili smo nešto i u skladu sa zakonom uzroka i posledice nastaje određeni rezultat. Zakon ne možemo da izmenimo, ali možemo da postanemo slobodni – da se izbavimo od njega. Možemo da promenimo sadašnjost, pomoću sadašnjosti budućnost, a pomoću budućnosti prošlost. Mi moramo da platimo svoje dugove. Plaćajući ih, mi menjamo prošlost, ali mogu da postoje različiti načini plaćanja.

P: Kakvi su načini da platimo svoje dugove?

O: Mehanički ili svesno. Plaćamo ih u svakom slučaju: čekajući na posledice proizvedenih uzroka i plaćajući tako, ili menjajući prošlost i plaćajući na drugi način. Današnjica je rezultat neke prošlosti. Ako promenimo današnji dan, menjamo prošlost.

P: Da li je menjanje prošlosti borba protiv načina na koji se odvijaju stvari?

O: To je samo početak. Neophodna su pozitivna osećanja i viši uticaji. Bez njih ne možemo da promenimo ništa. Postoji nekoliko stadijuma. To ne dolazi odjednom; neophodno je da se radi. Dao sam neke principe – neophodno je da se shvati kako to možemo da postignemo.

U ovom ima mnogo zanimljivih stvari. Na primer, u molitvi *Oče naš* nema reči "ja". To znači da ne može biti ličnih naklonosti – svi ljudi su u istom odnosu prema višim silama i svima su potrebne iste stvari.

POGLAVLJE XVI

Na ideju o večnom vraćanju može se gledati jedino kao na teoriju • Različiti odnosi ljudi prema mogućnosti večnog vraćanja • Tri sukcesivna stanja • Zašto mogućnost prijema C uticaja mora da bude ograničena • Pamćenje prošlih života • Teorija reinkarnacije kao uprošćavanje ideje o večnom vraćanju • Nemogućnost da se nađe dokaz • Mi smo ograničeni stanjem svog bića • Različiti tipovi suština kao najjači argument koji govori o prethodnoj egzistenciji • Zašto škole ne mogu da se vrate • Proučavanje vraćanja u jednom životu • Večno vraćanje nije večno • Mogućnost varijacija • Šanse su ograničene, a vreme odbrojano • Pamćenje sebe i večno vraćanje • Ličnost i večno vraćanje • Proučavanje dečijih umova • Poreklo ideje o večnom vraćanju • Tri dimenzije vremena • Ideja o večnom vraćanju i sistem • Paralelno vreme • Ograničenja našeg uma • Rast tendencija i večno vraćanje • Mogućnost da se narednog puta sretne škola • Biti spreman • Da li je polazna tačka za sve ista? • Škola i zahtevi koji se u njoj postavljaju • Smrt suštine • Večno vraćanje i datum smrti • Večno vraćanje svetskih događaja • Važno je jedino probuditi se

Stalno mi postavljaju pitanja koja se odnose na večno vraćanje, tako da želim da kažem o tome nešto što vam može dati materijal za razmišljanje. Postoje dva razloga što sam izbegavao da o ovome govorim: prvo, mi možemo samo da pričamo o teoriji, nemamo stvarnih činjenica o tome; i drugo, mi ne znamo da li se u vezi sa radom zakoni koji se odnose na večno vraćanje menjaju. Potrebno

je da se razumeju ove stvari. Mi znamo veoma malo o večnom vraćanju. Jednog dana ćemo možda pokušati da u svemu što je napisano o večnom vraćanju prikupimo ono što može da bude uzeto kao pouzdano i da vidimo na koji način možemo da razmišljamo o tome, ali to je samo teorija.

Napisao sam u *Novom modelu univerzuma*, davno, da čak u običnom životu ljudi mogu da budu veoma različiti u odnosu na večno vraćanje. Neki ljudi mogu da imaju potpuno isto večno vraćanje, drugi mogu da imaju razna odstupanja ili mogućnosti; neki mogu da odu više, a neki niže i još mnogo šta. Ali, sve je to bez nekog odnosa prema radu. U slučaju ljudi koji se približe radu, moguće je, mada samo teorijski, da se proučavaju tri uzastopna večna vraćanja. Pretpostavimo da se prvo odnosi na to kad čovek dospe blizu mogućnosti sretanja sa nekom vrstom ideja višeg uma; drugo, kada čovek konačno dođe u kontakt sa C uticajem; i treće, koje bi bilo rezultat toga. Zanimljiva stvar je da se, posle drugog, mogućnosti večnog vraćanja umnogome smanjuju. Pre nego što čovek dođe u kontakt sa C uticajem, one izgledaju neograničene, ali posle tog kontakta mogućnost večnog vraćanja je umanjena. Ako to razumemo, moći ćemo da govorimo o večnom vraćanju sa određenom dozom razločnosti i koristi; inače, ako sve posmatramo u istoj ravni, to bi bila samo teorijska i potpuno beskorisna priča.

P: Da li si hteo da kažeš da se posle dolaska u kontakt sa C uticajima broj šansi smanjuje?

O: Da, jer se C uticaji ne mogu rasipati. B uticaji su praktično neograničeni; to znači da su ubačeni u život i mogu da se uzmu ili ne uzmu; oni se ne smanjuju. Ali, C uticaj je ograničen. Probajte da za sebe odgovorite na ovo pitanje i razumećete zašto mogućnosti primanja C uticaja moraju da budu ograničene, jer ako čovek nema koristi od njih, zašto ih onda rasipati?

P: Znači li to da će se, ako smo radili na pravilan način, naše šanse povećavati?

O: Ne, to uopšte ne znači. To samo znači da ćemo, ako ne radimo na pravilan način, izgubiti mogućnost da se ove šanse ponovo vrate.

Bez ove dopunske osobine koju sam upravo pomenuo, potpuno je beskorisno govoriti o večnom vraćanju čak i kao o teoriji. U razmišljanju o večnom vraćanju, korisno je misliti o tome šta je mogu-

će, a šta je nemoguće; šta može da se desi, a šta ne može da se desi. Uglavnom ljudi ili ne prihvataju ovu ideju, ili ne znaju za nju, ili je ne razumeju, ili je suviše prihvataju, suviše ulažu u to. Tako, korisno je misliti u kakvom odnosu mi stojimo prema tome, a za to moramo da imamo osnovu od koje polazimo. Na primer, to se odnosi na "sećanje". Ljudi često pitaju o sećanju na prošle živote, ali zaboravljaju da bez rada viših centara toga nema. Vrlo često čujete da ljudi kažu, uglavnom u vezi sa onim što nazivaju "reinkarnacijom", da mogu da se sete svojih života u prethodnim inkarnacijama i pišu knjige o tome šta su bili ranije. To je čista fantazija. Morate da razumete da u našem uobičajenom stanju ne možemo da se setimo prošlih života – nemamo čime. U našem umu i centrima sve je novo. Ono što može da prođe iz jednog života u drugi jeste suština. Prema tome, moguće je imati samo nejasne osećaje umesto jasnih sećanja, pa je teško pretpostaviti da bilo ko može da se seti nečeg konkretnog. Jedino je u prvim godinama života to stvarno moguće, ali tada se uglavnom ovaj osećaj ne zapaža, ili ako se zapazi, to stvara fantaziju.

P: Koja je razlika između teorije o reinkarnaciji i teorije o večnom vraćanju?

O: Ideja o reinkarnaciji je vrsta prilagodavanja ideje o večnom vraćanju našem običnom razumevanju, jer je, kao teorija, ideja o večnom vraćanju mnogo teža za nas – ona traži potpuno novo razumevanje vremena. Čak je i obrazovanim ljudima potrebna izvesna količina znanja matematike da bi razumeli ideju o povratku. Večno vraćanje je u večnosti, a reinkarnacija je u vremenu. To pretpostavlja da vreme postoji odvojeno od nas i da mi nastavljamo da postojimo u tom vremenu posle smrti. Na primer, u budizmu se uzima da čovek umire i odmah je ponovo rođen, tako da jedan život prati drugi, jer je to običnim ljudima lakše da razumeju.

Ali, mi nemamo dokaza o postojanju vremena izvan našeg života. Vreme je život za svaku osobu, i to uključuje svo vreme, tako da kad život dođe do kraja, i vreme dođe do kraja. Tako je reinkarnacija manje naučna teorija nego večno vraćanje – suviše toga je uzeto zdravo za gotovo.

P: Ali, gde se svi ti životi dešavaju?

O: Mi ne govorimo o mestu, nego o večnom vraćanju. Ako kažeš da se sećaš da si živio u Rimu, na primer, kako možeš da nađeš do-

kaz? To je nemoguće. Tako svaka teorija može da postoji na raznim nivoima. Teorija o večnom vraćanju može da postoji na određenom nivou koji zahteva određeno znanje i razumevanje, i onda može da bude iskrivljena i spuštana na sve niže i niže nivoe. Ovo može da se desi sa svakom teorijom i ponekad u tom procesu ona može da se pretvori u svoju suprotnost. Ali, morate stalno da pamtite da ne možemo da dokažemo ništa i ne možemo da insistiramo na nekoj posebnoj teoriji. Jedino moramo da razumemo svaku teoriju unutar njenih ograničenja i njenih ciklusa i da vidimo šta je moguće, a šta nemoguće iz perspektive te teorije. Ako uzmete neku teoriju i nastavite da joj dodajete jednu stvar, a oduzimate drugu, to će biti pogrešno. U svakoj teoriji mora da se proučava ono što ona uključuje, i ništa ne sme da bude izostavljeno. Prema tome, ako nademo teoriju koja je filozofski moguća, možemo da tražimo uslove pod kojima će to prestati da bude teorija i postati činjenica.

P: Da li grešim u pretpostavci da ti sam nisi ubeđen u realnost teorije o večnom vraćanju?

O: Pokušao sam da objasnim da se u ove teorije *ne može biti ubeđen*. Ako misliš da možeš da budeš ubeđen, to će biti puko verovanje. Postoji čitava serija pitanja i problema za koje je sve što možemo da uradimo to da pravimo teorije, a da nikad ne budemo ubeđeni da je jedna teorija bolja od druge. Rekao bih da je teorija o večnom vraćanju kao teorija bolja od teorije o reinkarnaciji, ali mi nemamo stvarnih pokazatelja da li je to bliže činjenicama ili ne. A pokazatelje ne možemo da imamo zbog našeg stanja svesti. Jedina mogućnost iz perspektive rada je da se nadamo da će možda, ako promenimo svoje stanje svesti, naše mogućnosti opažanja porasti. U našem sadašnjem stanju ne možemo da imamo ništa osim teorija o takvim stvarima.

Mi smo ograničeni stanjem svog bića, a stanje bića čoveka broj 1,2,3 je takvo da ne možemo pouzdano da znamo ove stvari.

P: Da li si rekao da se čovek ne može sa sigurnošću sećati prošlog života?

O: Da. Samo suština može da pamti i dok je u običnom čoveku suština neorganizovana i nerazdvojena od ličnosti, mi ne pamtimo. Istovremeno, činjenica da jedna osoba ima jednu, a druga drugu vrstu suštine jeste jedan od najjačih argumenata za prethodnu egzi-

stenciju, jer suština ne može da bude rođena ni iz čega – ona je suviše određena. Ovaj sistem, međutim, prati čoveka samo od rođenja do smrti.

P: Odakle dolazi deo nas koji se večno vraća?

O: To si *ti*. Kada govorimo o večnom vraćanju, mislimo na *sopstveno* večno vraćanje. Odakle dolazi ovaj deo ne znamo, i možemo da provedemo ceo život u teorijskom definisanju, ali to neće ništa da promeni niti da pomogne našem psihološkom razumevanju ove ideje. Ja sada pokušavam da ustanovim određene principe koji će nam dati praktično razumevanje toga. Mogli bismo da nademo mnoge reči, ali one nas nikud neće odvesti.

Da li ste našli odgovor zašto se C uticaji ne mogu rasipati? Razmislite o tome. Ako odgovorite na ovo pitanje, odgovorićete i na mnoga druga pitanja. A to znate – saberite dva i dva.

P: Da li je to zato što bi se oni stalno iznova traćili ako bi takva stvar mogla da se večno vraća?

O: To se podrazumeva, ali to nije odgovor. Svakako, ako se stalno iznova rasipaju, kakva je korist? Postoji, međutim, nešto što u svemu tome ne vidite, a baš to je ključ za celu stvar. Vrlo je jednostavno, tu nema ničeg misterioznog. To nije zagonetka, stvar je samo u razmišljanju.

Pokušajte da razmišljate ovako: uzmite običnu školu. Dečak ide u školu i svake godine počinje da uči istu stvar. On proučava nešto cele godine, onda odlazi kući i sve zaboravlja, i mora da uči istu stvar ispočetka. Ponovo to proučava cele godine i ponovo odlazi kući i zaboravlja, i ponovo se vraća i uči istu stvar. Šta će mu reći u školi? Zato se škole ne ponavljaju, zbog toga nema večnog vraćanja za škole. A to je ono što ljudi žele, oni žele da ponovo uče istu stvar. Ali, sledeći put morate da budete u višoj školi. Ako ne možete da idete u višu školu, neće biti druge škole na istom nivou, jer ste je već završili.

P: Da li se škola sreće pomoću C uticaja?

O: Škola znači C uticaje. Ti srećeš školu pomoću B uticaja.

P: Ne možeš da ideš u viši razred ako se ne položiš ispitate?

O: Potpuno tačno, ali možeš da položiš ispitate i sve zaboraviš; to se vrlo često dešava.

P: Ali, u izvesnoj meri, naučio si kako se uči?

O: Ponekad, a ponekad ne. Učiš kako se uči i učiš kako se zaboravlja.

P: Čini mi se iz ovoga što si rekao da je taj C uticaj preobražaj, moć preobražaja, i sve manje od toga nije C uticaj.

O: Potpuno tačno. Vrlo si blizu, ali možeš isto da posmatraš C uticaj jednostavno kao određenu količinu znanja.

P: Znanja koje može da bude iskorišćeno?

O: Ne, to je opet definicija. Rekao sam znanja; definicija neće da pomogne. Čudi me da to ne vidiš, da nisi uhvatio šta to jednostavno znači. Prenosenje znanja znači C uticaj, ono znači određeni rad, ono se ne dešava samo, ono podrazumeva nečiji rad, a nečiji rad ne može da bude straćen. Ako to donosi rezultate, može da bude nastavljeno, ali ako ne donosi rezultate, onda je prirodno da će da se prekine. Ovo objašnjava zašto mogućnost večnog vraćanja mora da bude ograničena. Ako neko dođe u školu i ne dobija time što je u školi, prirodno je da ne može da dođe ponovo i opet uči istu stvar, on mora da nešto napravi od toga. Pokušajte da to razumete, jer je bez razumevanja ovih principa nemoguće da se govori o večnom vraćanju. Svi obični razgovori, bazirani na matematici ili još nečem, čine to suviše uniformnim, a večno vraćanje ne može da bude uniformno. Sećate se da smo govorili o materijalnosti znanja i o činjenici da su veoma male šanse čak i da se počne, jer su za to potrebne mnoge povoljne okolnosti. Ali, vi morate da razumete da kad čovek počne da dobija određeno znanje, šanse postaju sve manje i manje, jer ako ih ne iskoristi, biće mu sve teže i teže da ga dobije, potpuno prirodno. A ista stvar važi za svaki dan, svaku godinu, čitav naš život – to je ono što mora da se razume. Ideja o večnom vraćanju je korisna jer se odnosi na ovaj život. Ako ne učinimo nešto danas, kako možemo da očekujemo da ćemo to učiniti sutra? Ako možemo da uradimo nešto danas, onda moramo to i da uradimo; niko to ne može da odloži za sutradan, jer bismo sutra mogli da uradimo nešto drugo. Mi uvek mislimo da imamo vremena.

P: Da li to znači da ako ne slušamo ono što kažeš danas, nećemo to ponovo čuti?

O: Ili ćete možda vi biti tu, ali ja neću biti tu – otkud znate?

P: Da li možemo da napredujemo samo pomoću tebe?

O: Ne, potpuno ste slobodni da nađete neko drugo mesto, uopšte niste ograničeni. Ako znate još nekog sa kim možete da napredujete

te, svakako morate da ga iskoristite. Čovek nijednu priliku ne sme da izgubi, ako je ima.

P: Mislio sam – da li si ti jedini medijum ovde?

O: Ne, niko ne može da bude jedini. Ako znaš drugi put, postoji druga prilika, ali ako ne znaš za drugu priliku, ako ne znaš nikoga osim mene, onda moraš da pokušaš da to dobiješ od mene; ako znaš još nekog, možeš to da dobiješ još od nekog. Da li je to potpuno jasno? Samo zapamtite jednu stvar – ovo ne može da bude teorijsko proučavanje, mi moramo da učimo u praksi kako da činimo za nas najvažnije stvari.

P: Da li su prilike uvek tu, samo mi suviše čvrsto spavamo da bismo ih primetili i iskoristili?

O: Prilike mogu da budu različite: postoje različiti stepeni. Ako neko nije dospao do rada, on ima prilike da akumulira znanje, materijal, tendencije. Oni možda neće da budu mnogo jaki, ali mogu da svi vode u jednom istom pravcu, ili mogu da vode u suprotnim pravcima. Onda, u onome što nazivamo "radom", što znači C uticaj ili direktno znanje, direktno učenje, prilike su različite, i tek od trenutka kada se one iskoriste, prave prilike počinju.

P: Prema ideji o večnom vraćanju stvari se ponovo dešavaju. Ali, da li se škole obavezno pojavljuju na istom mestu? Možda u mom poslednjem večnom vraćanju ovaj sistem uopšte nije došao u Englesku?

O: To je teškoća sa večnim vraćanjem, jer kad ljudi o tome čuju i počnu da razmišljaju, oni razmišljaju na uobičajen formativan, to jest, logički način, ili vrlo često oni razmišljaju nelogično, ili još gore. Ali čak i ako misle logično, oni nemaju dovoljno materijala, oni ne znaju dovoljno da bi razmišljali o tome. Potrebno je da se razume pre svega da mi govorimo o teoriji, i drugo, da ova teorija mora da bude dovoljno celovita – mora da postoji dovoljno materijala u tome. Kada razmišljamo o večnom vraćanju, mi mislimo da se ponavlja sve, i upravo je to ono što kvari naše približavanje ovoj ideji. Prva stvar koja treba da se razume jeste da večno vraćanje nije večno. Zvuči apsurdno, ali je stvarno tako, jer je ono toliko različito u različitim slučajevima. Čak i ako uzmemo to teorijski, ako uzmemo samo ljude u mehaničkom životu, čak se i njihovi životi menjaju. Samo izvesni ljudi, u potpuno zamrznutim uslovima života,

imaju svoje živote ponovljene na baš isti način, možda za duže vreme. U drugim slučajevima, čak i u običnom mehaničkom životu, stvari se menjaju. Ako okolnosti ne upravljaju ljudima tako definitivno, kao velikim ljudima koji su morali da budu ponovo veliki ljudi i niko ništa nije mogao da uradi u pogledu toga, postoje varijacije, ali opet ne zauvek. Nikad nemojte da mislite da je nešto zauvek. To je vrlo čudna stvar, ali izgleda kao da ljudi koji nemaju mogućnosti, ili zbog određenih okolnosti, ili njihovog nedovoljnog razvoja, ili nekog patološkog stanja, mogu da imaju ponavljanje svojih života bez neke posebne promene, dok u slučaju ljudi koji tu teorijsku mogućnost imaju, njihovi životi mogu da dostignu određenu tačku u kojoj će oni ili da se sretnu sa nekom mogućnošću razvoja ili počinju da opadaju. Ili je jedno ili drugo; oni ne mogu da ostaju na istom mestu i, od trenutka kad se sretnu s nekom realnom mogućnošću, oni ili prepoznaju mogućnost da nešto urade ili je gube i onda padaju. Samo razmišljajte o tome i možda ćete biti sposobni da formulišete neka pitanja.

P: Da li sposobnost da se prepoznaju mogućnosti zavisi od promene bića, koja može da bude dostignuta samo posle dugog perioda manjih napora?

O: Postoje dve stvari koje moramo da razumemo u vezi s tim. Stvari su u različitom odnosu prema mogućnostima: neke stvari, mada se još nisu desile i mada nam se može činiti da one mogu da se dese na jedan ili na drugi način, u stvarnosti su predodređene. Ništa ne može da bude izmenjeno, jer tako krupni uzroci pokreću ove stvari da, iako se one još nisu desile, mogu da se dese samo na jedan način. U odnosu na neke druge stvari ponavljanje nije toliko striktno. Postoje mnogi stepeni i rame uz rame sa stvarima koje mogu da se dese samo na jedan način, mogu da postoje druge stvari, koje tek treba da dođu, koje mogu da se dese na ovaj ili na onaj način. Potrebno je da se ovo razume kao princip, da se razume *zašto* su stvari različite i *šta* je tu različito. Uzmite današnji dan. Izvesne stvari *moraju* da se dese sutra jer njihovi uzroci leže u prošloj godini ili deset, dvadeset godina ranije. Ali ako uzrok određenih stvari koje će da se dese sutra leži u današnjem danu, onda one mogu drugačije da se dese sutra ako je nešto drugačije urađeno danas. Ovo je, tako, pitanje prirode uzroka i toga gde se oni nalaze. Možete na to da gle-

date ovako: pretpostavimo da vidite da se stvari odvijaju na potpuno isti način dugo vremena – onda ne možete da očekujete iznenađnu promenu bez nekog posebnog razloga. Druge stvari mogu da budu u poređenju s tim nove – izvesna tendencija se upravo pojavila pa lako može i da nestane. Ali ako je neka tendencija dugo išla u istom pravcu, teško je videti mogućnost promene. Ovo je jedini način na koji možemo da razgovaramo o tome, jer ne možemo da znamo ništa određeno o tim stvarima. Morate da zapamtite jedan princip u odnosu na ovo – stvari nisu iste. Ako kažete da neke stvari mogu da budu promenjene i to primenite na sve, pogrešićete, zato što stvari nisu nikad u istom odnosu prema mogućnosti promene.

P: Da li mogućnost varijacije u večnim vraćanjima ljudi može da znači da ljudi rođeni u jednom večnom vraćanju mogu da ne budu rođeni u narednom?

O: To je moguće samo u nekim slučajevima, ali mi ne možemo da idemo u detalje takve vrste. Ono što želim da konačno razumete je da dokle god su ljudi potpuno mehanični, stvari mogu da se ponavljaju i ponavljaju skoro beskonačno. Ali, ako ljudi postanu svesniji, ili ako se pojavi mogućnost da postanu svesniji, njihovo vreme postaje ograničeno. Oni ne mogu da očekuju neograničen broj večnih vraćanja ako su već počeli nešto da znaju ili da uče nešto. Što više uče, to njihovo vreme postaje kraće. Ljudi uvek zaboravljaju da postoji samo vrlo ograničen broj šansi za svakoga, pa ako neko izgubi mogućnost u jednom životu, onda će je u sledećem životu izgubiti još lakše. Što bliže čovek dođe mogućnosti promene, broj šansi postaje manji i, ako čovek nade šansu i ne iskoristi je, može potpuno da je izgubi. To je isti princip kao onaj koji se odnosi na život čoveka. Secate se, rečeno je da je u radu, u odnosu na jedan život, *vreme odbrojano* i da što ozbiljnije ljudi rade, to se striktnije njihovo vreme računa. Ako želite da radite dva meseca, a spavate deset, računa se da ste radili dvanaest meseci, čak iako ste stvarno radili samo dva. Ali, zahtevi ili uslovi su za dvanaest meseci i, što više neko radi, ti zahtevi više rastu. Ako neko radi veoma malo, on može da ostane u istom odnosu prema određenoj ideji godinu ili dve; on može pogrešno da razume nešto i ne izgubi mnogo zbog toga jer postoji još i treća godina. Ali, ako je čovek već počeo da radi ozbiljno, on ne može da ima tri godine, jer svaki dan je ispit i on mo-

ra da položi jedan ispit da bi došao do drugog ispita. To mora da se razume, i isti princip može da bude primenjen na večno vraćanje.

P: Da li to znači da ako smo mi potpuno mehanični moramo da se vratimo na baš isti način, ali ako smo manje mehanični, naših večnih vraćanja je manje?

O: Nije sasvim tako. Kao što sam rekao, postoji mnogo različitih kategorija ljudi. Postoje ljudi čiji se životi ponavljaju automatski na potpuno isti način. Drugi ljudi mogu da imaju razne male promene i modifikacije, ali na istom nivou. Onda treća kategorija, da postavimo to vrlo gnubo, može da ima neke mogućnosti u smislu da promene koje se dešavaju u njihovim životima nisu sasvim besciljne, nego su sve bliže i bliže nekim B uticajima. Četvrta kategorija dolazi bliže mogućnosti sretanja *škole*. Stvar koju treba razumeti je da ljudi nisu jednaki u odnosu na ove mogućnosti. I, svakako, oni koji su već našli neku mogućnost i odbacili je, dokazuju da su nesposobni za razvoj.

P: Još ne razumem zašto bi vreme bilo ograničeno za nekog ko je radio, ali ne za onog ko nije?

O: Za onog koji još nije počeo da se budi, vreme se ne računa, jer ono ne postoji. Sve se ponavlja, uvek iste stvari, ponovo i ponovo. Možeš da uzmeš to ovako: znanje je ograničeno, ali dok takvi ljudi ne uzmu nikakvo znanje, za njih ono nije ograničeno. Onda, kao što sam rekao, možeš da povučeš paralelu sa običnom školom: nije moguće uvek ostati u istom razredu – mora da se ili napreduje ili ode. Stvoreni su određeni zahtevi, i ako ljudi ne ispune ove zahteve mogu da izgube mogućnost. Tako, ako je neko počeo da radi, mora da nastavi. Pretpostavite da je neko počeo da radi i onda oduštao. To pokazuje njegovu nesposobnost da radi, a koji je tada značaj njegovog postojanja? Pokušajte da razmišljate o tome sa ove tačke gledišta.

P: Da li je svakome, u jednom ili drugom ciklusu, dat pristup do nekog puta?

O: Ne znam i mi ne možemo da znamo takve stvari; možemo da govorimo samo o sebi. *Mi* imamo šansu, to je sve što znamo, tako da moramo da mislimo o sebi.

P: Budućnost u radu izgleda kao hodanje po zategnutoj žici. Može li čovek da se nada kako će kasnije da dostigne drugi nivo stabilnosti?

O: Svako stanje ima mnogo različitih oblika, a tako i stanje spavanja. Može da postoji spavanje sa mogućnošću buđenja, spavanje sa manjom mogućnošću buđenja i spavanje bez ikakve mogućnosti buđenja.

P: Da li je potrebno da se promeni nešto u suštini da bi se imalo sećanje na neko drugo večno vraćanje?

O: Ne, potrebno je da se postane svestan u ovom životu. Imaš samo ovaj život. Možeš da kažeš sebi: "Ako sam živeo ranije, ne sećam se toga. To znači da, ako ću ponovo da živim, ponovo neću da se sećam." Ako postaneš svestan u ovom životu, sećaćeš se i pamtićeš toliko koliko pamtiš sada. Ako ne pamtiš sebe sada, onda naredni put ponovo nećeš pamti sebe, tako da će da bude isto. Mogućnost promene počinje samo sa mogućnošću počinjanja pamćenja sebe *sada*. Sve druge stvari su puke reči.

P: Ako ličnost umire sa nama, kakav efekat u budućim večnim vraćanjima mogu da imaju pokušaji da se ona oslabi?

O: Nema potrebe da budemo dogmatični u pogledu toga; kada govorimo o večnom vraćanju, govorimo o "nečem" što se večno vraća, a to "nešto" čuva u sebi tragove svih stvorenih tendencija. Ako je bila stvorena tendencija slabljenja ličnosti, ona će se nastaviti; a ako je bila stvorena suprotna tendencija, tendencija jačanja ličnosti, ponovo će se nastaviti. Potpuno je tačno da ličnost umire, ali ako se to "nešto" večno vraća, onda će isti uzroci da proizvedu iste efekte. Ako se stvore izvesne nove tendencije, one će takode imati svoj efekat. Tako čovek koji je od detinjstva pokazao stvarnu naklonost prema spavanju može da zaspi još ranije.

P: Onda, ako ikakva stvar može da se sačuva, to je promena koja je učinjena u suštini?

O: Ne, prvo moraš da načiniš promene u ličnosti.

P: Ali, to neće da traje!

O: To je jedina stvar koju možemo da uradimo. Samo veoma malo ljudi može da radi na suštini. To i nije neka prednost za ljude koji to mogu, jer je rad na suštini veoma težak; ali ovo može da se desi. Uglavnom, mi radimo na ličnosti, i to je jedini rad koji možemo da obavljamo. A ako zbilja radimo, rad će nas nekuda odvesti. Nekad su tendencije u suštini, a nekad u ličnosti, ali ja to ne bih formulisao kao "suštinu" i "ličnost". Jednostavno bih rekao da moramo da od-

redene tendencije oslabimo a druge ojačamo, oslabimo mehaničke, a ojačamo svesne tendencije. To je jedina moguća formulacija; sve drugo bi bilo nepodesno.

P: Čini mi se da su ličnost, fizičko telo i spoljašnjost suviše nestalni da bi se večno vraćali.

O: Da, ali su određeni uzroci stvorili sve njih i, dok god uzroci budu isti, oni će prirodno da proizvode iste efekte. Neko je rođen pod istim okolnostima, u istoj kući, od istih roditelja, i sve će da se razvija isto. Mogu da postoje neka odstupanja, ali na kraju se dolazi na istu stvar. Pretpostavimo da je neko rođen u određenom gradu i da se preseli na neko vreme. Onda, kasnije, on se vraća i nalazi se u istoj situaciji kao pre, kao da nije uopšte bio van kuće. Ovo ilustruje šta sam mislio pod tim odstupanjima. Čovek se uvek vraća na istu stazu.

P: Kako to da čovek toliko želi večno vraćanje, a ipak ga se plaši?

O: Ja ne znam – to je materijal za tvoje lično proučavanje. Svakako, neko više voli ideju o večnom vraćanju nego uobičajenu ideju o smrti. U isto vreme, on se plaši toga jer, ako je zaista iskren prema sebi, shvata da se stvari ponavljaju u ovom životu. Ako se on nađe, ponovo i ponovo, u istom položaju, praveći iste greške, on shvata da to što je ponovo rođen neće pomoći ako nastavi da čini iste stvari sada. Promena može da bude samo rezultat napora; nikakve okolnosti ne mogu da proizvedu promenu. Zato sva uobičajena ubedenja da će promena spoljnih okolnosti nešto da izmeni ne vode nikuda: okolnosti mogu da se promene, ali ti ćeš da budeš isti ako ne radiš. Isto je i kod večnog vraćanja. Životi ljudi mogu da se pojave potpuno izmenjeni sa tačke gledišta spoljašnjih okolnosti, ali će rezultat ostati isti – ostaće odnos suštine prema ličnosti. Stvarna promena može da se desi jedino kao rezultat *školskog* rada, ili ako neko ne sretno *školu*, a u toku nekoliko uzastopnih večnih vraćanja mu jedino raste magnetski centar, onda će promena biti u rastu magnetskog centra.

P: Da li veruješ da oni koji dostižu visoko stanje nisu obavezni na večno vraćanje?

O: Ideš suviše daleko. Odredene religije počinju od ideje o pokušavaju da se zaustavi točak života. Ali, mi ne možemo da govorimo ozbiljno o tome, jer, kao što sam rekao, ideja o večnom vraćanju je

samo teorija, pa kako možemo da zaustavimo ono za šta nismo sigurni da postoji? Ako želiš da zaustaviš voz, moraš da znaš da se voz kreće. Kakva bi bila svrha pokušavanja da se on zaustavi ako nismo sigurni da se kreće?

P: Da li je datum smrti predodređen?

O: Ne mogu da kažem; postoje različite teorije. Mislim da je bezbednije reći da je s jedne tačke gledišta određen, samo toliko stvari ulazi u to, da nečije vreme može da bude skraćeno ili produženo; pa iako je predodređeno, to nije apsolutna predodređenost. Ili, možda je bolje da se kaže da se ono menja svakog trenutka, iako je predodređeno. Svaki trenutak može da donese nove faktore i učini nečiji život dužim ili kraćim. Ako se ništa ne dešava, onda je to vreme predodređeno.

P: Da li školski rad utiče na dužinu života?

O: Opet očekuješ suviše. Možda posle nekoliko inkarnacija možeš da nađeš načina da produžiš svoj život; ali, ako to očekuješ odmah, očekuješ suviše. U nekim slučajevima to može da bude istinito, pa ja mislim da mora da bude različito u različitim slučajevima.

P: Da li to znači da ja živim isti život ponovo? Jesam li bio ponovo rođen 1915. i hoću li opet da budem rođen 1915. godine?

O: Uvek 1915. godine – to je jedina stvar koja ne može da se promeni. A svakako, sigurni smo da smo živeli ranije – nismo mogli da dođemo ni od kuda, samo što se ne sećamo. Čak i oni koji misle da nešto pamte, pamte samo kao deca. Ali, u većini slučajeva zaboravljaju.

Proučavanje večnog vraćanja mora da počne sa dečjim umom, posebno pre nego što počnu da govore. Ako ljudi mogu da se sete tog vremena, setiće se veoma interesantnih stvari. Na žalost, kad počnu da govore, oni postaju prava deca i posle šest meseci ili godinu dana obično zaborave. Ljudi se vrlo retko sećaju šta su mislili pre toga, u veoma ranom dobu. Ali, psihološki, činjenica je da u vrlo ranim sećanjima iz detinjstva – a ponekad se ljudi sećaju stvari iz doba od nekoliko meseci – oni već imaju inteligenciju, izvesno razumevanje ljudi, mesta i stvari. Kako možemo da očekujemo da deca koja su tek nedavno rođena imaju sav taj materijal? Naša inteligencija raste sasvim polako, ali neka deca imaju odrasli um. Oni uopšte nisu deca; onda kasnije oni postaju deca. Ako pamte svoj in-

tekt iz ranog detinjstva, vide da je to isti intelekt kakav je kod odraslih ljudi. To je ono što je interesantno.

P: Da li znaš zašto bi dete pamtilo svoj odrasli intelekt, a ne svoj prethodni dečji intelekt?

O: Imamo premalo materijala da bismo sudili o tome. Govorim samo o načinu na koji to može da bude proučavano. Pretpostavimo da se trudimo da pamtimo sebe, pokušavajući da ne dozvolimo mašti da ude u to; onda, ako nademo nešto, to bi bio materijal. U literaturi nalazite veoma malo, jer ljudi ne razumeju kako da to proučavaju. Ali, u svojim ličnim iskustvima sreo sam vrlo interesantne stvari. Takođe su i neki ljudi koje sam znao imali veoma interesantna sećanja iz prvih godina života, i svi oni su imali isti utisak da njihov intelekt nije bio intelekt deteta ili da ta psihologija nije bila dečja. Da li vidite šta sam hteo da kažem? Oni su imali spreman um, sa sasvim odraslim reakcijama i načinom gledanja na ljude i njihovim prepoznavanjem, kakav nije mogao da bude formiran u toku šest meseci nesvesnog života.

P: Zašto bi to iščilelo kad dete nauči da govori?

O: Dete počinje da imitira drugu decu i čini tačno ono što odrasli ljudi očekuju od njega. Oni očekuju od njega da postane glupo dete i ono postaje glupo dete.

P: Kako je moguće znati šta beba pamti? Mislio sam da se čovek rada sa potpuno praznim centrima, a da se pamti centrima?

O: To je čudna stvar. Kao što sam rekao, neki ljudi, koji se ne razlikuju mnogo od drugih ljudi, imaju neobična i potpuno određena sećanja čak iz svojih prvih meseci. Oni misle da su videli ljude kao što ih odrasli ljude vide, ne kao deca. Oni ne prave spoj slika od odvojenih elemenata, već imaju potpuno određene utiske kuća, ljudi i tako dalje.

P: Još uvek ne vidim kako je moguće sećati se prethodnog večnog vraćanja. Mislio sam da je memorija zavisila od sadržaja centara koji su u ličnosti. Kako može ličnost da se seća večnog vraćanja?

O: Ti ne možeš da ga se sećaš ukoliko ne pamtiš sebe ovde, u ovom večnom vraćanju. Mi smo živeli ranije; mnoge činjenice to dokazuju. Razlog zašto se mi toga ne sećamo je što nismo pamtili sebe. To je istinito i u ovom životu. Ako su stvari mehaničke, mi se sećamo samo da su se one desile; jedino pamćenjem sebe možemo

da se sećamo detalja. Ličnost je uvek pomešana sa suštinom. Memorija je u suštini, ne u ličnosti, ali ličnost može da je predstavi potpuno pravilno ako je memorija dovoljno jaka.

P: Ako se vratimo u iste okolnosti, izgleda da postoji veoma malo prilika da uopšte imamo nešto drukčije u životu?

O: U ranom životu postoji. Mi imamo dug život i zbog toga možemo da steknemo nešto – znanje, razumevanje – a to razumevanje može da pređe u suštinu. Onda, ako u prvim godinama života živimo u suštini, ovo razumevanje može da proizvede neki utisak na nas, neka sećanja u suštini. Po pravilu ona nestaju u kasnijim godinama, ali ih deca ponekad imaju prilično dugo, do osme ili desete godine.

P: Kada sam imao tri-četiri godine, imao sam običaj da pokušavam da pamtim sebe kao vrstu igre.

O: Sasvim je moguće; i to je možda ostalo. Možda si pokušavao da pamtiš sebe u prethodnom životu – ne vidim ništa nemoguće u tome.

P: U vezi s idejom o večnom vraćanju, da li znači da ako napravimo tešku grešku ona nastavlja da se večno vraća?

O: Mogu da postoje različite greške, ali ako je bilo nečeg promišljenog u vezi s tom greškom, ako si je napravio jer si želeo da je napraviš, onda ćeš najverovatnije želeći čak još više da napraviš istu grešku ponovo.

P: Da li se stvari kao što je bolest večno vraćaju?

O: One mogu da se večno vraćaju, a mogu i da ne vraćaju. To je povezano sa prilično komplikovanim stvarima. Potrebno je da podelimo bolesti, jer one mogu da pripadaju različitim kategorijama. Neke bolesti mogu da utiču na suštinu, druge ne. Mnoge zarazne bolesti otvaraju akumulatore, tako da u stvari mogu da budu korisne. Onda akumulatori mogu da ostanu otvoreni ili da se opet zatvore. Takve bolesti mogu da igraju ulogu šokova. One su slučajne bolesti i mogu da se ponove ili da se ne ponove. Onda, postoje bolesti koje pripadaju sudbini, konstitucionalne bolesti.

P: Ja ne mislim da razumem večno vraćanje.

O: Mi govorimo o mogućnostima. To je filozofski razgovor; nemamo dovoljno materijala da govorimo čak ni teorijski. Sećate se, govoriti filozofski znači govoriti o mogućnostima. Tako, ako je tu

večno vraćanje, mi govorimo o načinima na koje bi stvari *mogle* da se dese.

P: Da li onda treba čitavo pitanje da se smatra filozofskim ili ka-drim da se proverí?

O: Ne možemo da govorimo o proveravanju. Mislim da ako neki ljudi nadu proveru za sebe, ona će biti veoma subjektivna. Oni neće da budu u stanju da drugim ljudima prenesu ono što su shvatili. Drugi ljudi mogu da im veruju ili ne veruju, ali to neće imati karakter dokaza. Ali, možete da proverite određene stvari o večnom vraćanju posmatranjem stvari u ovom životu.

P: Kakvo je poreklo ideje o večnom vraćanju?

O: Psihološki, postojao bi jedan odgovor; matematički, drugi odgovor; istorijski, treći odgovor. Ako imaš u vidu psihološki, mislim da je to vrlo postojano i vrlo određeno osećanje koje deca ponekad imaju da se "to već ranije desilo". Na primer, ona dođu u novu kuću ili u novi grad i imaju osećaj da je sve to već *bilo*. Uobičajena psihološka objašnjenja "prekidom u svesti" kako je to nazvano i koja mi možemo da opišemo mnogo bolje kao prelazak iz jednog centra u drugi, nisu dovoljna, jer objašnjavaju neke slučajeve, ali ne objašnjavaju sve slučajeve.

P: Da li to znači da se večno vraćanje događalo za vreme postojanja ovog grada?

O: Da, svakako. To nije ista linija vremena; to je paralelno vreme. Ideji o večnom vraćanju su potrebne dve dimenzije vremena. Potreba za tri dimenzije vremena dolazi samo sa idejom o radu. Ali druga dimenzija vremena je stvarno veoma elementarna. Ne može biti sumnje o njenom postojanju, posebno u modernim matematičkim i fizičkim idejama. Ako usvojimo da je linija vremena iskrivljena, pošto krivina ima dve dimenzije, postoje dve dimenzije vremena.

P: Ja ne razumem kako je vreme dvodimenzionalno.

O: Uzmi prostu stvar. Ti ploviš brodom i hodaš po palubi dok brod u isto vreme ide dalje. To je druga dimenzija tvog kretanja. Ti imaš jedno kretanje – ti lično hodaš, a drugo kretanje je kretanje broda.

P: Onda spirala može da nas izvede iz našeg sadašnjeg kruga?

O: Ne mislim da možemo da govorimo o spiralama sa tačke gledišta sistema. Ali ako govorimo o njima u odnosu na večno vraćanje, tad u običnom večnom vraćanju uopšte ne postoji spirala, sve

je na istom nivou. Večna vraćanja mogu da se razlikuju jedno od drugog po nekim detaljima, jedno može da naginje jednom pravcu, drugo da više naginje drugom – ali to je samo mala devijacija i nema spirale. Ideja o spirali počinje sa bežanjem od stalnog ponavljanja istih stvari, ili od trenutka kada se uvede nešto novo.

P: Da li je ideja o večnom vraćanju deo sistema?

O: Ne, sistem može da se razume bez toga, mada bi kasnije neke stvari u sistemu bilo lakše razumeti ako imate neku ideju o večnom vraćanju. Sistem pokazuje način da se razvijemo, ali ne kaže šta se dešava kada to radimo. Ako pogledamo sa tačke gledišta vremena, pitanje preživljavanja posle smrti – samo sa tačke gledišta vremena – razumno je pretpostaviti da čovek broj 1, 2, 3 i 4 nema život posle smrti, da ne postoji ništa postojano u takvom čoveku. Njemu toliko nedostaje postojanost da ne može da preživi šok smrti. Ako on ima nešto postojano, može da preživi. Ali, po mom mišljenju važnije je uzeti ovo pitanje u odnosu na večnost. Ovo mi ne možemo da proverimo, ali gledajući na to u odnosu prema večnosti vidimo da postoji ponavljanje. Život mora da bude ponovljen, ne može da postoji samo jedan život.

Pokušajte da razumete plan života. Ne možete da ga razumete ako mislite o pravoj liniji, a ako mislite o krugovima, nalazite da vaš mozak ne može to da primi. Sve što živi – organski život, ljudi i tako dalje – živi i umire, i na neki tajanstveni način koji mi ne razumemo, ono pravi krugove; ti krugovi su povezani sa drugim krugovima i čitav plan života je rezultat toga. Svaka stvar, svaka mala jedinica, okreće se i okreće u svom krugu jer sve mora da nastavi postojanje. Ako bi se pojavio interval, čitava struktura bi bila uništena.

P: Da li zbog toga što nama nedostaju potrebne kategorije mišljenja mi ne možemo da razumemo večno vraćanje, pošto je ono u večnosti?

O: Da, ako ti se tako sviđa. Mi ne možemo da to vizuelizujemo, ali naši viši centri mogu. Ako radimo, bićemo u stanju da razmišljamo o tome, ali samo uz pomoć viših centara – ne našim običnim mozgom. Ali, pre toga moramo da obezbedimo da naši obični centri rade sve što mogu, jer mi sada ne koristimo svoje obične centre do njihovog punog obima. Pre nego što možemo očekivati da predemo

u više centre, moramo naučiti da u potpunosti koristimo sve, a ne samo mehaničke delove običnih centara.

Ideja o večnom vraćanju može da ima mnoge sasvim očigledne nedostatke, ali matematički je ispravna i sigurno bolja od bilo koje druge ideje ovakve prirode, jer inače, bez ideje o večnom vraćanju, ne bi postojala prošlost. Ako ne postoji prošlost, ne postoji ni sadašnjost, a ako ne postoji sadašnjost, gde smo mi? Ne možemo da živimo u svetu gde sva sadašnjost nestaje. Davno pre, pisao sam o tome u knjizi *Tertium Organum*: ako putujemo vozom, ne možemo da očekujemo da sve stanice kroz koje prolazimo nestanu, a da one u koje ulazimo budu sagrađene iznova; one su postojale pre nego što smo došli i biće tu i kad mi odemo. Mi znamo da sve umire, tako da mora da bude ponovo rođeno; sve je uništeno, tako da mora da bude sagrađeno ponovo; a večno vraćanje je jedina teorija koja može da da odgovor.

P: Ako svaki trenutak uvek višestruko postoji, šta čini da čovek oseća da je baš u ovom trenutku?

O: Ograničenja našeg uma. Sigurno ideja o paralelnom vremenu znači večnost trenutka, ali naš um ne može da misli na taj način. Naš um je veoma ograničena mašina. Mi moramo da razmišljamo na najlakši način i pravimo olakšice za to. Lakše je razmišljati o ponavljanju nego o večnom postojanju trenutka. Moraš da razumeš da naš um ne može da pravilno formuliše stvari kakve su one zbilja; možemo da imamo samo približne formulacije koje su bliže istini nego naše uobičajeno mišljenje. To je sve što je moguće. Naš um i naš mozak su vrlo nezgrapni instrumenti, a mi moramo da se bavimo veoma finom materijom, finim problemima. U isto vreme mi ne shvatamo da uproščavanjem stvari, zamišljanjem sebe u trodimenzionalnom svetu činimo ovaj svet nepostojećim. Mi se stavljamo u nemoguće situacije, jer ako uzmemo, na primer, uobičajeno gledište na prošlost koja nestaje i budućnost koja još ne postoji, tada ništa ne postoji. To je jedini zaključak iz ove ideje koji je logički moguć: ili ništa ne postoji ili sve postoji – nema treće alternative, da tako kažemo.

P: Da li bi mogao da kažeš nešto o tome je li moguće pobeci iz večnog vraćanja?

O: Praviš istu grešku kao i mnoge doktrine. One počinju da razmišljaju o bekstvu pre nego što su sigurne u teoriju. Moraš prvo da

znaš da večno vraćanje stvarno postoji, pamćenjem, ne teorijski. Onda moraš da se umoriš od toga, da ti to dosadi. Tek tada možeš da razmišljaš o bekstvu.

P: Kako može da se bude potpuno siguran da ono postoji?

O: Kao što sam rekao, jedino pamćenjem. Ako ti pamtiš da si živio ranije, kako je to izgledalo, šta se dešavalo, tada ćeš znati. Ako ne pamtiš, ne možeš da budeš siguran. Teorija kaže ovako: ako pamtiš sebe u jednom životu, pamtićeš i u sledećem. Ako si nesvestan u ovom životu, nećeš pamtit. Tako prvo moraš da postaneš svestan u ovom životu.

P: Ako bi čovek mogao da pobegne od zakona večnog vraćanja, da li bi opet bio u istom vremenu ili je viši čovek u stanju da pobegne u drugo vreme?

O: Ne, vreme nema ništa s tim. Vreme se odnosi samo na jedan život. Izvan jednog života vreme ne postoji – to možeš da nazoveš večnošću. A šta ti podrazumevaš pod bežanjem? Postoji mnogo različitih načina da se razume ova ideja. Kako možeš da pobegneš od vremena? To je deo tebe; to je isto kao bežanje od svojih nogu ili svoje glave. U isto vreme ideja o bekstvu ima značenje – ona znači bežanje od mehaničnosti, postojanje uvek jednog "ja", činjenje onoga što želiš. Postoje mnogi stepeni bekstva, ali to je početak. Ti uzimaš ideju suviše jednostavno. Pokušaj da razmišljaš o tome šta bekstvo znači.

P: Ne mogu da pomirim ideju da je prošlost tu, stvarno živuća, sa idejom da se ona ponovo vraća.

O: Ne pokušavaj da razmišljaš o tome ukoliko je teško. Ostavi to. Zbog toga moramo da govorimo o večnom vraćanju u uprošćenim formama; naš um ne može da razmišlja ni na kakav drugi način. Ova ideja je zaista za viši intelektualni centar koji može da misli pravilno. Skoro je beskorisno pričati o večnom vraćanju, jer to postaje filozofija, ali postoje izvesne stvari koje možemo da kažemo o tome čak i sa našim sadašnjim znanjem, a to je da će u odnosu na školu nešto ostati. Čak i ako je čovek tek počeo, zadržaće nešto. Čovek ne može da zaboravi na to; možda će neko da se seti ranije i to može da mu pomogne od jednog kruga do drugog, tako da ako je došao u školu jednom, može da očekuje da sretne školu ranije, što može da pomogne. Tako smo čak i upoznavanjem sa ovim

idejama nešto dobili. U svakom slučaju počinjemo sa prednostima sistema. To je jedina stvar koja je osigurana; sve ostalo zavisi od našeg rada.

P: Kako večno vraćanje može da bude od koristi čoveku?

O: Ako čovek počinje da pamti i da menja, umesto da se vrti svaki put u istom krugu; ako čovek počinje da radi ono što želi i razmišlja najbolje, onda je to od koristi. Ali, ako čovek ne zna za to, ili čak zna, a ne čini ništa, onda uopšte nema koristi od toga – znači da su se iste stvari ponavljale i ponavljale.

Stvari se ponavljaju u jednom životu, tako da makar samo pamćenjem kako su se stvari dogodile juče, možete da izbegnete određene stvari sutra. Svako živi u određenom zatvorenom krugu dešavanja – jednoj osobi se dešava jedna vrsta stvari, drugoj osobi druga vrsta. Morate da znate vaše sopstvene tipove dešavanja, a kada ih znate, možete da izbegnete mnoge stvari.

P: Ako je neko sreo sistem u jednom večnom vraćanju, da li će ga opet sresti u sledećem?

O: Zavisi šta je uradio sa sistemom. Neko može da sretne sistem i kaže: "Kakve besmislice ovi ljudi govore!" Zavisi koliko napora on čini. Ako je činio napore, može da stekne nešto i to može da ostane, ako to nije bilo samo na površini ličnosti – ako nije bilo samo formativno.

P: Da li čovek obavezno prati neki pravac delovanja u svakom večnom vraćanju?

O: Kao što sam rekao, trebalo bi da se sve stečene tendencije ponove. Jedna osoba stiće tendenciju da proučava ili da bude zainteresovana za određene stvari. Ona će biti zainteresovana ponovo. Druga stiće tendenciju da beži od određenih stvari. Ona će bežati ponovo.

P: Da li te tendencije jačaju?

O: Mogu da jačaju ili mogu da rastu u različitim pravcima. Nema garancije – dok se ne dostigne neko svesno delovanje, kada postoji izvesna mogućnost da se sebi veruje. Ako smo imali dovoljno materijala, mogli smo da odgovorimo na mnoga pitanja o tome. Zamislite se, na primer, kod dece pojavljuju neobične tendencije, potpuno suprotne okolnostima koje ih okružuju, potpuno strane ljudima među kojima oni žive? Ponekad postoje veoma jake tendencije koje

menjaju njihov život i koje čine da oni idu potpuno neočekivanim putevima, kada ne postoji ništa u nasledu što bi to proizvelo. To je razlog što u većini slučajeva roditelji ne razumeju svoju decu i deca ne razumeju svoje roditelje. Oni nikad ne mogu da razumeju jedni druge dovoljno ili pravilno. Oni su potpuno različiti ljudi – stranci jedno drugom; samo se desilo da se slučajno sretnu na određenoj stanici, a onda opet idu u različitim pravcima.

P: Kad kažeš "proučavajte decu", šta to znači?

O: To je ono što je toliko teško. Ako posmatraš tendencije u velikoj razmeri, možeš da pronadeš potpuno neočekivane stvari. Možeš da kažeš o jednoj ili drugoj tendenciji da je rezultat okruženja ili da nadeš drugi razlog za to, ali ipak neočekivane tendencije mogu da se pojave u maloj deci, ne slučajne tendencije koje se pojavljuju i iščezavaju, već takve koje će se nastaviti kroz život. Prema ovoj teoriji, to mogu da budu tendencije stečene u prethodnom životu, u mnogo kasnijim godinama, koje se posle pojavljuju veoma rano.

P: Sa tačke gledišta večnog vraćanja, onda, zar ne mogu neke važne stvari koje smo učinili u prethodnom životu da budu odgovorne za naše tendencije sada?

O: Sasvim moguće. Samo, ima jedna stvar: ovaj rad nije postojao ranije. Možda neki drugi rad jeste – može da bude mnogo različitih vrsta – ali ne ovaj. Ovaj rad nije postojao ranije, u to sam potpuno siguran.

P: Ono što sam hteo da kažem je da mi veoma grandiozno izgleda zamisao da između sadašnjeg i trenutka kada umremo činimo sudbinske stvari koje će nam dati tendencije za sledeći put.

O: Svakako. Svakog trenutka svog života možemo da stvaramo tendencije kojih nećemo biti u stanju da se oslobodimo deset života. To je razlog zašto se u indijskoj literaturi uvek ističe ova tačka. To može da bude u obliku bajke, ali princip je isti.

P: Kažeš da se ovaj rad nije desio ranije. Da li to takode znači da se neće desiti ponovo?

O: Nema garancije. Za tebe, zavisiće od tebe samog. Svakako, jedna stvar će biti izvesna – to se neće desiti na isti način. Možda će postojati grupe i škole, samo ne na isti način i ne u isto vreme. Rad je jedina stvar koja ne podleže zakonu večnog vraćanja, inače to ne

bi bio rad. Ako je on iole svestan, ne može da se vrati u istom obliku. Ako uzmemo ovaj poseban rad, mnoge stvari u njemu mogu da se dešavaju potpuno drugačije. Na primer, ono što se sada desilo u jedno vreme, može možda da počne dvadeset godina ranije.

P: Ako se škole ne vraćaju na isti način, da li to znači da neko može da sretno školu u samo jednom životu?

O: Ne, to predstavlja drugu ideju. Ovo je mnogo jednostavnije od toga. Večno vraćanje, ako postoji, je mehanično i zasnovano na mehaničnosti. A škola ne može da bude mehanična, tako da mora da bude podleže drugačijim zakonima, čak i ako je to osnovna škola. Ako je škola postojala jedanput u jednom obliku, sledeći put možda neće biti na istom mestu, u isto vreme ili u istom obliku. Kako bi se to menjalo nemoguće je reći, ali to ne može da bude ista stvar, inače bi bila mehanična, a ako je mehanična, to nije škola.

P: To znači da pojedinac koji je došao do škole može da je ne nade sledeći put?

O: On može da nade drugu, možda bolju, ili može da ne nade ništa. Vrsta škole koju čovek može da nade ili ne nade sledeći put zavisi od mnogo neznanih razloga, ali samo okamenjene stvari mogu da se stalno iznova dešavaju bez promene. Stvari koje su žive ne mogu nikad da budu iste. Možeš da se pouzdaš da će se nešto kao Trafalgar skver vraćati, ali ne možeš da se pouzdaš u škole sa tačke gledišta večnog vraćanja.

P: Onda, pošto škole nisu mehanične, ako se mi večno vraćamo, ne postoji izvesnost da ćemo ikad ponovo naći ovaj sistem?

O: Nema izvesnosti, potpuno tačno, ali postoje mnoge strane toga. Sasvim je istinito da se stvari ne vraćaju u baš istom obliku, ali u isto vreme čovek ne može da izgubi ništa što je stekao. To znači da ako neko gubi jednu mogućnost, može da nade drugu. Čovek može da gubi jedino kroz svoje sopstvene greške, ne kroz greške stvari oko sebe, mada je potrebno razumeti i zapamtiti da mogućnosti nisu neograničene. Postoji večno vraćanje u nekom smislu, bar može da postoji, ali, kao što sam rekao, ne može biti bukvalno "večnog" večnog vraćanja za svaku stvar, bilo veliku ili malu. Postoje različite manifestacije i ono što mi očekujemo da bude večno može da uopšte ne bude večno. Svako ima samo ograničen broj šansi. Ako ljudi žive običan život i ne akumuliraju prave uticaje, ne formiraju mag-

netski centar, onda posle nekog vremena gube čak i mogućnost da ga formiraju. Oni mogu da sasvim umru, jer postoji veliko takmičenje... Ima mnogo stvari koje ne znamo o svemu tome, ali prva stvar koja mora da se razume o večnom vraćanju je da ono nije večno.

Vidim iz pitanja da neki ne shvataju kako je mogućnost razvoja veoma retka i koliko mnogo ljudi postoji koji nikad neće da dođu do toga. Oni ne shvataju ni koliko mnogo opasnosti, i spoljašnjih i unutrašnjih, okružuju ovu mogućnost. Što se tiče šanse da se sretne ista škola ponovo, osećao sam da su ljudi bili čak zaprepašćeni što se može desiti da je ne sretnu, što ova mogućnost može da ne postoji zauvek. U stvari, sve što se odnosi na škole je obavezno van običnih zakona, tako da ništa ne može da se desi na potpuno isti način. To ne znači da neće biti drugih mogućnosti, ali čovek mora da bude spreman za njih. Škola ne može da pobegne od čoveka; jedina osoba koja može da pobegne je on sam, ali čovek mora da bude spreman da je sretne, mora da se pripremi, čak i ako postoji deset hiljada života. Ništa ne dolazi samo od sebe. Ako dođe samo od sebe, čovek će to izgubiti. Čovek može da dobije samo onoliko koliko je pripremljen, a može da bude pripremljen jedino svojim ličnim naporima. U ovom radu nema garancije. Vi ne dobijate nikakav čin za vreme koje ste proveli u radu. Svakog dana prolazite kroz ispit i svakog dana možete da položite ili padnete.

P: Pošto je toliko retko i teško sresti se sa školom, bojim se da bi se čovek mogao vratiti u uslove koji bi to učinili nemogućim.

O: Mislim da za to ima veoma malo šansi, jer ako uzmemo ovu teoriju o večnom vraćanju, čovek će se roditi u istim okolnostima, istom vremenu, istom periodu. Čak ako iz nekog razloga stvari nisu tačno ponovljene, naći ćete još nešto, posebno ako pamтите nešto iz prošlog života. U svakom slučaju biće više šansi nego ako niste znali ništa.

P: Da li je istina da niko od nas nije sreo ovaj sistem ranije?

O: Mislim da je to potpuno tačno. Ali, moguće je da ste sreli nešto slično. Kako bilo, činjenica da ja tako mislim vama neće značiti ništa; morate da za sebe otkrijete zašto ja tako mislim.

P: Da li postoji ikakva izvesnost da ćeš, ako počneš rad u jednom životu, biti u stanju da ga nastaviš naknadno?

O: Opet, govoreći teorijski, počeo si od istog mesta gde si prekinuo. Što više dobiješ sada, lakše će biti da se počne. To je isto kao da to

uzimaš od jednog dana do drugog: odnos je isti. Na primer, počinješ da učiš nešto i sutra nastavljaš – nije ti neophodno da opet počneš iz početka. Ali ako se samo pretvaraš da učiš, ako gledaš u knjigu i umesto da učiš dremaš, onda ćeš sledeći put morati da počneš iz početka.

P: Da li promena bića u ovom životu povećava magnetski centar u sledećem?

O: O ne, magnetski centar mora da bude stvoren u ličnosti, tako da ćeš morati da ga stvaraš ponovo sledeći put. Ne možeš da ga primiš gotovog, stvorenog, iz prošlog života.

P: Da li bi tendencija iz jednog večnog vraćanja mogla da postane navika u sledećem?

O: Zavisi od tendencije. Ako je mehanička, postaće navika. Ako je svesna, ne može da postane navika, jer su to dve različite stvari.

P: Razmišljajući unazad o svom životu vidim određena raskršća gde su donete neke odluke za koje mislim da su bile pogrešne. Da li postoji neka posebna stvar koju mogu da uradim u ovom večnom vraćanju da ne bih ponovio iste greške u sledećem?

O: Do izvesne mere; sve je do izvesne mere. Ako pogledamo unazad možemo da nađemo trenutke koje možemo da nazovemo raskršćima. Ako ovo ne proučavamo, možemo da pogrešimo i uzmemo za raskršća tačke koje nisu stvarna raskršća i tako propustimo stvarna raskršća. Čovek može da razmišlja, on može da sada promeni ono što se tiče tih posebnih tačaka, i ako je to dovoljno duboko, on će zapamtiti; ako nije tako duboko, on može da zaboravi. U svakom slučaju, postoji šansa da vremenom čovek može da ne radi iste stvari ponovo. Uprkos neizbežnom vrtenju, jedan ili drugi pravac mogu da budu više ili manje neizbežni.

P: Ako možemo da opazimo ova raskršća, da li možemo i da ih iskoristimo?

O: Nije u pitanju iskorišćavanje. To je pitanje njihovog proučavanja u prošlosti, ne u budućnosti. Mi ne znamo dovoljno da bismo razmišljali o "činjenju". To je samo formativne mišljenje koje uvek počinje od ideje o "činjenju".

P: Ako možemo da načinimo ikakav izbor, kako bi to moglo da utiče na večno vraćanje?

O: Na večno vraćanje ne može da se utiče direktno. Prema ideji o večnom vraćanju ništa se ne menja, samo ti možeš da se prome-

niš. Ako se ti promeniš, tada mnoge stvari mogu da se promene u večnom vraćanju. Mnoge ideje i stvari mogu da prođu od jednog života do drugog na ovaj način. Na primer, neko je pitao šta bi moglo da se dobije iz ideje o večnom vraćanju. Ako je čovek postao intelektualno svestan ove ideje i ako je to postalo deo njegove suštine, to jest, deo njegovog opšteg stava prema životu, tada on to ne bi zaboravio i bila bi prednost znati to rano u sledećem životu.

P: Da li je pravilno misliti da ne možemo nastaviti da živimo zauvek, to jest, umirući i opet se radajući?

O: Potpuno pravilno. Ljudi sa sasvim mehaničkim životom imaju duže vreme, a ljudi koji postaju svesni imaju kraće vreme; to je jedina razlika. Ovo izgleda vrlo nepravedno, ali u isto vreme mehanički ljudi mogu da dospeju u veoma neprijatne okolnosti. Pretpostavimo da kroz neki spoljašnji nesrećni slučaj povezan sa istorijskim događajima, kao što su ratovi ili nešto slično, neko umre veoma mlad i nastavlja da umire mlad svaki put; onda samo neka vrlo izuzetna kombinacija okolnosti može da unese promenu u ovaj slučaj.

P: U slučaju kada neki nesrećan događaj utiče na čitav život čoveka, da li se to večno vraća?

O: Da, ista vrsta nesrećnog slučaja može da se ponavlja. Ne smete da zaboravite da govorimo samo o teoriji, ali teorija može da bude bolja ili lošija, bliža ili dalja od mogućih činjenica.

U mehaničkom životu čak i stvari koje se dešavaju ne donose nikakvu praktičnu promenu. Stvari su važne samo kad čovek počne da se budi. Od tog trenutka stvari postaju ozbiljne. Pa, da li si pitao o mehaničkom večnom vraćanju ili o početku buđenja?

P: Imao sam na umu mogućnost sretanja škole sledeći put.

O: Kao što sam rekao, škole su slobodnije u odnosu na večno vraćanje u poređenju sa stvarima iz života. Mnoge stvari mogu da budu ponovljene tačno takve kao što su sada, a neke mogu da se promene. To je isto kao kad ideš okolo i vidiš razne stvari: ljude, drveće, autobuse, automobile, kuće, bandere; neke stvari ostaju gde su, a neke se kreću. Ratovi, revolucije i druge takve stvari su kao bandere, ali svesne stvari su kao svetla iz automobila koji prolaze. Ako izadeš, uvek ćeš da vidiš iste bandere, ali nije verovatno da ćeš videti iste automobile.

P: Da li to znači da prilika nikad ne dolazi dvaput?

O: Ne ista prilika, to bi bilo gubljenje vremena. Kad se ljudi sretnu s određenim prilikama, oni postaju odgovorni za energiju koja je potrošena na njih. Ako je ne iskoriste, ona se ne vraća večno. Bandere stoje učvršćene; automobili ne stoje, oni nisu napravljeni za mirovanje, već za kretanje. Korisno je misliti da iste prilike mogu da se ne vrate sledeći put. Mi očekujemo da stvari budu iste, ali one mogu da budu drugačije. To može da zavisi od drugih ljudi; drugi ljudi mogu da počnu ranije. Na primer, ja sam počeo sa ovim predavanjima u Engleskoj 1921. godine, ali sledeći put mogu da počnem 1900. godine. Vi ćete biti pripremljeni samo za 1921. godinu, ali te 1921. godine možda neće više biti prilike za vas. Ovo ne treba da se shvati bukvalno; to je samo primer o kome može da se razmišlja.

P: Veoma je teško da se razmišlja o pripremanju za ranije sretnje sistema.

O: Ne možeš ništa da pripremiš. Samo pamti sebe, onda ćeš pamtiti sledeći put. Sva teškoća leži u negativnim emocijama; mi uživamo u njima toliko mnogo da nemamo interesovanja ni za šta drugo.

P: Da li je početna tačka u radu ista za svakog, ili mi imamo različite početne tačke?

O: Vrlo, vrlo različite; ljudi počinju od različitih nivoa. Mi ne znamo svoju istoriju u smislu prošlih života. Neki ljudi su već obavili neki rad, mada je nemoguće da se kaže u kom obliku. Neki ljudi tek počinju, dok drugi već imaju mnogo napora iza sebe, tako da svako počinje različito. Ali, u školi svi moraju da prođu kroz iste stvari i ponekad je za ljude koji imaju više materijala teže nego za ljude koji imaju manje. Individualno je to veoma različito. Neki ljudi ne mogu da budu odgovorni izvesno vreme, drugi mogu. Neki mogu da rade s novim ljudima, neki moraju samo da slušaju dugo vremena.

P: Da li je od praktične koristi razmišljati o događajima u svom životu kada se pokušava sa pamćenjem sebe, s tim da se oni fiksiraju za buduća večna vraćanja?

O: Ne, to nije praktično. Prvo, kao što sam već mnogo puta rekao, potrebno je da se bude siguran o budućim večnim vraćanjima; i drugo, potrebno je da se bude siguran u pamćenje sebe. Ako to postaviš na način na koji ti činiš, to će se samo pretvoriti u fantaziju. Ali, ako prvo pokušaš da pamtiš sebe bez dodavanja ičega tome i,

ČETVRTI PUT

onda, kada možeš, takode, da pamtiš svoj prošli život – sećaš se da sam govorio o pokušaju da se nađu raskršća – tada će to u kombinaciji biti veoma korisno. Samo nemoj da misliš da to već možeš da uradiš, jer ne možeš.

Postoji mnogo načina da se pokuša da razmišljamo o svom životu u četiri dimenzije. Sada mi to možemo da uzmemo samo psihološki, u odnosu na naš sopstveni život. Pretpostavimo da se vratite deset godina unazad i uvidite da pamтите određene trenutke veoma dobro. Tada zamislite da znate sve što će se desiti i da morate to da ponovo proživite, znajući sve – da prođete kroz sve greške, sve besmislice i tako dalje. Tada ćete imatu drugačiji pogled na čitavu stvar. Sve je sada na vama, ako proučite svoj život idući unazad i onda opet napred. Korišćenjem svoje imaginacije uradićete to svesno. Ali, ne smete da pokušavate ništa da menjate. Tada ćete ponovo preživeti tih deset godina i videti da se sve dešava na isti način kao i ranije, a u isto vreme znate da će se sve desiti na isti način.

P: Kako može da se pamti dovoljno dobro?

O: Potrebno je da nađeš trenutke kada dobro pamtiš. Neki ljudi pamte bolje od drugih. Ali za one ljude koji ne pamte dobro, ovo će biti posebno korisno, jer čitav život mora da bude apsolutno jasan. Ovo je soba za seciranje; samo, u običnoj sobi za seciranje ima se posla sa mrtvim telima, a ovde ne možeš da se baviš drugim ljudima dok ne znaš sve o samom sebi.

P: Šta radiš kad dospeš do trenutka kada zaboraviš šta se desilo?

O: U nama postoji pamćenje o apsolutno svim događajima, ali može da postoji i ono što se zove "uplašenost". Kako bilo, ako nastojiš, onda će se malo-pomalo, stvari pojaviti i uvidećeš da možeš da razmišljaš o rečima, raspoloženjima, osećanjima i ljudima. To pokazuje da psihologija ne može da bude proučavana odvojeno od tebe samog. U proučavanju celog svog života imaš pred sobom čitav muzej.

P: Rekao si malopre da čovek nastavlja odatle gde je prekinuo u prošlom životu. Da li to znači da ćeš, ako si postao čovek broj 4 u prošlom životu, biti rođen kao broj 4 u sledećem?

O: To ne znam. Mislim da je bolje reći da će biti lakše da se postane broj 4. Vidite, sa velikom promenom bića kao što je prelazanje sa jednog nivoa na drugi, čovek počinje da podleže mnogim novim zakonima. Kako to ide, ja ne znam. Mi možemo da govorimo

samo o sopstvenoj situaciji, jer to znamo i možemo reći da smemo da očekujemo srazmerno male promene – više znanja, više svesti i, ako imamo sreće, malo više savesti ili gladi. Ali, ne možemo da govorimo o velikim promenama kao što je prelazak s jednog stepena na drugi. Ipak, čak i malena promena je promena i bolje je da mislimo o malim promenama koje možemo da izmerimo.

Vidite, u vezi sa svim tim pitanjima, veoma je korisno da shvatimo šta možemo da znamo. Ova pitanja su postavljena kao da možemo da znamo odgovore, ali samo pet minuta razmišljanja bi pokazalo da ne možemo, jer ako bismo mogli, verovatno bismo već davno imali te odgovore. Da bismo praktično odgovorili na ova pitanja neophodno je da imamo bolji instrument; ako bismo mogli da koristimo taj instrument šireg opsega, možda bismo imali konkretne odgovore, ali običnim mozgom kakav sad imamo to ne možemo.

P: Ne razumem vezu između promene stanja i promene okolnosti.

O: One su različite. Okolnosti se menjaju same, a stanje se menja samo kao rezultat rada, i mnogi uzroci koji mogu da utiču na menjanje stanja ne zavise od okolnosti. Čovek mora da razume kako se stvari dešavaju. Korisno je razmišljati o tim stvarima, ali je lako napraviti greške. Jedna greška je to što mi mislimo da bi stvari mogle da budu drugačije. To je istinito jedino za nas same. Svi uzroci koji upravljaju velikim spoljašnjim događajima su stvoreni još davno i to zaista nije predmet našeg proučavanja – mi nemamo vremena da proučavamo te stvari u detalje. Ali, mi moramo da proučavamo sami sebe do detalja.

P: Ako bi neka osoba prestala da se rada u svom periodu, šta se dešava sa svim drugim životima osoba sa kojima je ona u kontaktu?

O: To je jedan od problema veoma teških za razumevanje. Koliko možemo da vidimo iz ove teorije, čovek ne može odjednom da prestane da se rada. Biti rođen je takode proces kao i sve drugo: čovek bleđi malo po malo i to nestajanje ne proizvodi nikakav veliki efekat. Neki ljudi mogu da se izgube, drugi moraju da ostanu, kao ljudi povezani sa istorijskim događajima i stvarima sličnim tome. Oni su u najneprijatnijoj poziciji, samo se vrte u krug, a većina njih je sasvim mrtva.

P: Da li je onda za ljude značajne u istorijskim kretanjima nemoguće da pobegnu iz života?

O: U većini slučajeva za njih je suviše kasno da pobegnu; oni su već mrtvi, oni već prosipaju svoje kosti po putu, ali moraju nastaviti da postoje i da se vrte u krug. To je jedna od misterija života – da njime upravljaju mrtvi ljudi.

P: Ne vidim zašto su velike istorijske figure toliko važne da moraju nastavljati da se večno vraćaju čak i kad postanu mrtve? Zar ne bi bilo lako naći zamenu za njih?

O: Lako za koga? Očigledno se oni uklapaju u neke uslove i tako nastavljaju da idu u krug u istom pravcu čak i ako umru, a ljudi ih smatraju živim bićima. Možda je njihova glavna mana da su mrtvi, pa onda ne mogu da prave greške – oni stalno iznova čine potpuno iste stvari.

P: Ti govoriš o večnom vraćanju mrtvih ljudi, ali ja sam mislio da suština ne može da umre?

O: Ona može da umre relativno, u smislu da ne može da se razvije. Mehanički ona može da postoji, ali ne može da raste, ona može samo da se pogoršava sa vremenom. Suština može da umre na mnogo različitih načina. Ona može da umre samo za ovaj život ili da umre sasvim. Može sasvim da umre jedino kao rezultat dugog perioda pogrešnih radnji, radnji protiv savesti. Ubijanje suštine znači ubijanje savesti. Ili, ona može da umre u ovom životu i bude rođena ponovo, bezbedna i zdrava, u sledećem. Na primer, čovek može da padne na glavu i suština može da umre u smislu da se neće uopšte dalje razvijati. Ali, u narednom životu, ona će ponovo živeti. Tako u razgovoru o smrti suštine moramo da znamo na koju vrstu mislimo, slučajnu ili namernu.

U razmišljanju o životu, mi zaboravljamo da su mnogi ljudi mrtvi i da ljudi koji spavaju lakše potpadaju pod uticaj mrtvih ljudi.

P: Da li je većina ljudi mrtva?

O: O ovom pitanju je mnogo raspravljano u našoj grupi u Sankt Petersburgu. Neki su mislili da je većina ljudi mrtva, ali ja sam uvek bio protiv toga. Svi spavaju, ali čak i u životu nalazite prijatne ljude koji možda ne rade zbog lenjosti, nedostatka prilike, ili nečeg drugog. Ipak, oni nisu mrtvi.

P: Kako mogu mrtvi ljudi da utiču na ljude koji spavaju?

O: U poređenju s ljudima koji spavaju oni su veoma jaki, jer nemaju savesti i nemaju stida. Šta obične ljude čini slabim? Savest i stid. Osim toga, ako ljudi spavaju, bilo šta može da im se desi, oni mogu da budu ukradeni iz svojih kreveta.

Svi ljudi u životu spavaju, ali nisu svi mrtvi – još. U isto vreme, ako neko uopšte ne može da prihvati i iskoristi B uticaje, nema ničeg što bi ga spaslo da pre ili kasnije ne umre. B uticaji su poslani da sačuvaju ljude od umiranja, čak i ako spavaju. Ali, ako ih oni odbace, ne postoji ništa što bi sprečilo njihovo umiranje. Ljudi nisu jednaki u odnosu na evoluciju. Neki mogu da evoluiraju, drugi ne mogu. Oni ili gube mogućnost evolucije, ili nisu uradili ništa da je zasluže.

P: Da li postoji ikakva razlika između vidovitosti i sećanja na večno vraćanje?

O: Prava vidovitost, da ostavimo po strani fantastične opise, jeste funkcija višeg emocionalnog centra, što znači funkcija čoveka broj 5. Sve ispod toga je ili laž ili mašta. Sasvim je moguće da se ponekad imaju bljeskovi viših centara, ali to nije pouzdano i to ne može da kontroliše niko sem čoveka broj 5 – a on mora da bude potpuni broj 5. Ako čovek kristalizuje i postane skoro broj 5, a da nije bio čovek broj 4, on nije potpun i tako ne može da u potpunosti koristi ove moći. Ali, ako čovek postigne treće stanje svesti, ovaj razvitek svesti znači funkcionisanje višeg emocionalnog centra čiji je nivo vizije veći.

P: Da li je moguće imati bilo kakvo razumevanje večnog vraćanja ako čovek ne može da shvati pitanja dimenzija i različitih vremena?

O: Mislim da je moguće razumeti, ali moramo prvo da se složimo o terminima. Kao teorija ono ima psihološku, matematičku i ono što možemo da nazovemo fizičkom stranom i mislim da za razumevanje psihološke strane nije neophodno razumevanje ideje o dimenzijama prostora. Najzad, nije matematička strana ono što je važno. To je samo teorija o životu, koja, da tako kažemo, matematički zvuči. Ali, mi ne možemo da govorimo o tome kao o činjenici.

To može da bude objašnjeno na drugi način. Ideja o večnom vraćanju može da bude povezana sa životom čovečanstva. Individualno vreme se završava i čovek postaje povezan sa životom većeg entiteta – čovečanstva.

To znači samo jednu stvar: ako čovek ostane mehaničan, može da se vrati deset hiljada puta i neće imati nikakvu korist od toga. Činjenica večnog vraćanja ne menja ništa sama po sebi. Ali, ako čovek počne da radi, ona postaje od ogromnog značaja; to je jedini princip koji može da objasni određene stvari. Ali, sami po sebi, deset hiljada života ili jedan život, potpuno su isti.

P: Da li svi događaji u istoriji dolaze ponovo, kao ratovi i revolucije?

O: Mi sada govorimo o individualnom večnom vraćanju; ne možemo da pređemo pravo na istorijske događaje. U isto vreme možemo da kažemo da će se ove stvari ponoviti. Njih su proizvele mehaničke snage i mehanički ljudi, tako da će ti ljudi spolja biti u istim okolnostima kao i ranije. Stvar koju moramo da razumemo je da ako se ništa ne promeni sada, ništa se neće promeniti u ponovljenom toku. Pretpostavimo da postoje neki ljudi koji pamte; šta oni mogu da urade? Ostali ne pamte, a oni su sigurniji u svoje mišljenje i manje skloni da slušaju razloge. A pamćenje događaja zavisi od pamćenja sebe. Ukoliko postaneš svestan sada, onda, ako postoji sledeći život, pamtićeš šta se dogodilo. Ako ne pamtiš sebe, kako možeš da pamtiš stvari i događaje?

P: Da li to znači da će splet svetskih događaja za mene uvek biti isti?

O: Moraš da razumeš da je svaki svet, sa tačke gledišta večnog vraćanja, unutar jednog drugog sveta. Situacija može da se promeni u jednom od većih svetova i da utiče na svet unutar njega. Postoji mnogo stvari povezanih sa tim da je naš um nesposoban za razmišljanje na pravilan način. Kad bismo mogli da razmišljamo određene stvari i jasnije, videli bismo više.

Postoji jedna stvar koju želim da dodam u vezi sa svetovima. Dokle god Apsolut postoji, sve ostale stvari moraju da postoje; one nemaju prava da umru. Čak i ako umru, one se ponavljaju i ponavljaju dokle god postoji Apsolut.

Ali, sve ovo je teorija. U sistemu večno vraćanje nije neophodno. Ono može da bude zanimljivo i korisno; možete čak da počnete s tom idejom, ali za stvarni rad na sebi ono nije neophodno. To je razlog što nam ova ideja nije data u sistemu. Ona je došla spolja, od mene, iz literature. Ona je pogodna, ona ne protivreči sistemu, ali

nije neophodna, jer sve što možemo da uradimo možemo da uradimo samo u ovom životu. Ako ne radimo ništa u ovom životu, sledeći život će biti potpuno isti, ili će postojati malene varijacije, ali ne pozitivne promene. Ako večno vraćanje postoji, mi ne možemo da ga promenimo. Postoji samo jedna stvar koju možemo da promenimo: možemo pokušati da se probudimo i da se nadamo da ćemo ostati budni. Ako moramo da se vratimo natrag, ne možemo da to zaustavimo. Mi smo u vozu, voz ide nekuda. Sve što možemo da uradimo je da nam vreme u vozu protekne drugačije – ili da radimo nešto korisno ili da ga provedemo sasvim beskorisno.

BELEŠKA O PISCU

PIOTR DEMJANVIČ USPENSKI rođen je 1878. godine u Moskvi. Njegova prva knjiga, *Četvrta dimenzija*, objavljena 1909. godine, odmah ga je svrstala u klasu značajnih autora na polju apstraktnih matematičkih teorija. Sledila ju je knjiga *Tertium Organum*, objavljena 1912. godine. U delu *Novi model univerzuma*, Uspenski se pokazuje kao mislilac sa dubokom preokupacijom za probleme čovekove egzistencije. Njegove tvrdnje iznete u ovoj knjizi su proizvod dugog i krajnje ozbiljnog autorovog rada na sebi i eksperimenata sa samim sobom, na kakve bi se retko ko odvažio, a što je najvažnije, direktnog upoznavanja autora sa drevnim sistemom znanja o čoveku i svetu.

Pokrenut ovakvom tragalačkom preokupacijom, Uspenski, započinje duže putovanje kroz Englesku, Francusku, Italiju, Egipat, Indiju i Lanku, a preduzeo ga je, kako je to sam sročio, radi "potrage za čudesnim".

Na povratku sa svojih putovanja, Uspenski u Moskvi, 1915. godine, susreće Georgija Ivanoviča Gurdijeva, što predstavlja tačku preokreta u njegovom životu. Od tog vremena njegovo interesovanje je bilo usmereno na praktičnu studiju metoda za razvoj čovekove svesti.

Od 1917. godine Uspenski je živeo u Petrogradu, gde su njegova javna predavanja okupila brojne slušaoce. Kada je izbila Revolucija, otišao je na Kavkaz, da se pridruži Gurdijevu, a 1920. godine, zajedno odlaze u Konstantinopolj. Tu je Uspenski saznao da ga njegovi zainteresovani poklonici u inostranstvu uporno traže, da je knji-

ga *Tertium Organum* objavljena u Americi, gde je izazvala veliko interesovanje publike, a kao rezultat svega toga, grofica Rodemer ga poziva da poseti Englesku.

U Londonu, 1921. godine, Uspenski započinje seriju predavanja koja su konačno dovela do formiranja grupe učenika zainteresovane za Gurdijevljeve ideje. Istovremeno, on pomaže Gurdijevu da ustanovi vlastiti Institut u Fontebloyu. U Londonu i njegovoj okolini Uspenski neprekidno radi sve do 1940. godine. Tokom ovog perioda, dok je držao javna predavanja – na koja su dolazili mnogi uticajni Englezi i Engleskinje, među kojima su bili Oldus Haksli, Džerald Herd, B. D. Beresford, Eldžernon Blekvud i A. R. Oregu – Uspenski je radio na pisanju knjiga *U potrazi za čudesnim* i *Psihologija moguće evolucije čoveka*, koje su objavljene 1947. godine.

Knjiga *U potrazi za čudesnim* predstavlja najcelovitiji pregled rada Uspenskog u Gurdijevljevoj grupi, a, obzirom da Gurdijev za sobom nije ostavio značajnijih pisanih tragova o svojim mislima, i vredan dokument o njegovom učenju.

Najposle, Uspenski 1940. godine dolazi u Ameriku. Tu, sa nekim svojim bivšim londonskim učenicima i američkom publikom, nastavlja sa predavanjima, diskusijama i radom, a u Englesku se vraća tek neposredno pred smrt, 1947. godine.

Za razliku od dela *U potrazi za čudesnim*, *Četvrti put* predstavlja rezultate samostalnog rada Uspenskog u periodu 1921-1946. godine, kad je u Londonu vodio sopstvenu školu "Četvrtog puta". Knjiga *Četvrti put* je zbir zapisa autorovih razgovora sa njegovim učenicima, a sam Uspenski nikad nije nameravao da je štampa. Nakon njegove smrti knjiga je ipak objavljena.

SADRŽAJ

PREDGOVOR SRPSKOM IZDANJU (Goran Bojić) 5

Poglavlje I 13

O čemu govori ovaj sistem • Proučavanje psihologije • Nepotpunost čoveka • Proučavanje sveta i proučavanje čoveka • Princip razmere • Moguća evolucija • Samoproučavanje • Mnoštvo "ja" • Podela funkcija • Četiri stanja svesti • Samoposmatranje • Pamćenje sebe • Dve više funkcije • Pogrešan rad mašine • Fantazija • Laganje • Odsustvo volje • Nedostatak kontrole • Izražavanje neprijatnih osećanja • Negativna osećanja • Promena stavova • Posmatranje funkcija • Identifikacija • Pridavanje značaja • San, zatvor i bekstvo • Sedam kategorija ljudi • Mehaničnost • Zakon broja tri • Zakon broja sedam • Iluzije • Mi ne možemo da "čini-mo" • Dobro i zlo • Moral i savest • Samo se mali broj ljudi može razviti • A, B i C uticaji • Magnetski centar • Živimo na lošem mestu u svemiru • Zrak Stvaranja • Poredak zakona

Poglavlje II 45

Čovek je nepotpuno biće • On živi ispod svog nivoa • Preispitivanje vrednosti • "Korisno" i "Štetno" • Iluzije • Ljudi spavaju • Praktično samoproučavanje • Proučavanje prepreka • Psihologija laganja • Čovek je mašina • Stvaranje stalnog "ja" • Alegorija o kući u stanju nereda • Uloge • Odbojnici • Pamćenje sebe • Zašto ovaj sistem ne može biti popularan • Zatvor • Formulacija cilja • Biti slobodan • Greh • Pokajanje • Pomoć čovečanstvu • Privlačnost i odbojnost • Samoposmatranje • Podela svega što pripada čoveku na sedam kategorija • Znanje i biće • Njihov odnos • Razumevanje • Štetne funkcije • Izražavanje negativnih osećanja • Nepotrebno pričanje • Razlika između ovog i ostalih sistema • Nivoi bića • Razmišljanje u drugačijim kategorijama • Opasnosti sadašnje situacije

Poglavlje III 76

Samoproučavanje i samousavršavanje • Stanja svesti i funkcije • Stepene svesti • Podela funkcija • Pamćenje sebe • Mehaničnost • Proučavanje funkcija četiri centra • Potpodela centara • Pažnja • Formativni aparat • Pogrešan rad centara • Četiri vrste energije • Zapušavanje rupa • Negativna osećanja • Zaustavljanje izražavanja negativnih osećanja • Promena stavova

Poglavlje IV 107

Jezik • Različite podele koje koristi sistem • Suština i ličnost • A, B i C uticaji • Magnetski centar • Pogrešan magnetski centar • Zamenik Nadzornika • Zakon slučaja • Zakon sudbine • Zakon volje • Zakon uzroka i posledice • Izmaći zakonu slučaja • Težište • Zašto su škole neophodne • Od čega se sastoji škola • Kome su škole neophodne • Stepene škole • Put fakira, Put monaha i Put jogina • Četvrti Put • Razlika između Četvrtog Puta i tradicionalnih puteva • Svi putevi vode istom cilju • Nivo škole zavisi od nivoa učenika • Unutrašnji krug čovečanstva

Poglavlje V 140

Mogućnosti daljeg razvoja čoveka • Odsustvo svesti • Saznanje istine • Proučavanje stepena svesti • Pamćenje sebe i posmatranje sebe • Nemogućnost da se definiše šta je pamćenje sebe • Pamćenje sebe kao metod buđenja • Prilaz pamćenju sebe pomoću intelektualnog centra • Rekonstruisanje misli • Zaustavljanje misli kao metod koji dovodi do pamćenja sebe • Pamćenje sebe u emocionalnim trenucima • Neznanje i slabost • Identifikacija i borba protiv nje • Spoljašnje i unutrašnje pridavanje značaja • Negativna osećanja • Mirno mesto u nama

Poglavlje VI 176

Razumevanje kao glavni zahtev ovog sistema • Relativnost razumevanja • Kako da razumemo više • Novi jezik • Ispravni i pogrešni stavovi • Stavovi i razumevanje • Neophodnost cilja i pravca • Teškoća da otkrijemo šta želimo • Naši ciljevi su previše daleki • Dobro i zlo • Moralnost i neophodnost osećaja za moral • Neophodnost da se pronade trajni standard za ispravno i pogrešno • Razvoj savesti kao cilj sistema • Uvidanje protivrečnosti • Odboj-nici kao glavna prepreka razvoju savesti • Priprema za slamanje unutrašnja ravnoteža • Standardi za ponašanje u životu • Svest i savest • Kako prepoznati istinu • Potreba za iskrenošću prema sebi • Mehaničnost

Poglavlje VII

Mnoštvenost našeg bića i odsustvo trajnog "ja" • Pet značenja reči "ja" • Različite podličnosti, dopadanja i nedopadanja • Beskorisne i korisne podličnosti • Magnetski centar i Zamenik Nadzornika • Podela sebe na "ja" i "X" • Lažna ličnost • Šta je "ja"? • Proučavanje lažne ličnosti kao sredstvo da se nauči pamćenje sebe • Napori u borbi sa lažnom ličnošću • Potreba za kontrolom • Lažna ličnost i negativna osećanja • Šta je pouzdano, a šta nepouzdanost u nama • Patnja i korist od nje • Ne govoriti "ja" bez razlike • Lažna ličnost iskrivljava ideje sistema • Glavna osobina ili osobine • Neophodnost da se upoznaju sopstvene slabosti • Statička trijada • Vrednovanje • Opasnost da se postane dvostruk • Kristalizacija

Poglavlje VIII

Mesto čoveka u svetu • Ograničenja naše percepcije i mišljenja • Znanje je znanje o svemu • Princip relativnosti i princip razmere • Zakon broja tri • Četiri stanja materije • Mi smo slepi za treću silu • Zakon broja sedam • Uzlazne i silazne oktave • Posmatranje intervala • Zrak Stvaranja • Volja Apsoluta • Zrak Stvaranja kao instrument za novo mišljenje • Specijalni jezik • Zrak Stvaranja kao oktava • Organski život na Zemlji • Hranjenje Meseca • Kosmički uticaji • Mehanički uticaj Meseca • Uticaji i stanje bića • Planetarni uticaji i suština • Oslobađanje od zakona • Mogućnost razvoja • Čovek kao deo organskog života • Proučavanje zakona • Pravda i nepravda • Zakoni koji se odnose na Čoveka • Raditi protiv prirode • Proučavanje kosmoloških ideja kao pomoć u pamćenju sebe • Zakon broja tri i Stvaranje • Prolazak sila • Tri oktave zračenja • Tabela vodonika • Različiti nivoi materije • Bočne oktave • Mogućnost evolucije

Poglavlje IX

Proučavanje čoveka kao hemijske fabrike • Dijagram hrane • Tri oktave hrane i njihov razvoj • Prvi stadijum sa jednim mehaničkim šokom • Drugi stadijum sa jednim svesnim šokom • Treći stadijum sa drugim svesnim šokom • Relativna vrednost tri vrste hrane • Utisci • Pamćenje sebe • Ugljenik 12 • Smeh • Dobri i loši utisci • Utisci kao različiti vodonici • Kontrola utisaka • Rad na mi 12 • Centri i njihova brzina • Viši centri i narkotici • Telepatija • Neophodnost da se poveća proizvodnja viših materija • Energija i skladištenje energije • Akumulatori • Povezivanje sa velikim akumulatorom • Zevanje • Sav rad mora biti koncentrisan na svest

210

242

278

Poglavlje X

Mi ne možemo da "činimo" • Važnost da se shvati istinitost te ideje: Iluzija da nešto "činimo" i šta je proizvodi • U životu se sve događa, ali u radu moramo naučiti da "činimo" • Ići protiv struje • Unutrašnje "činjenje" • Začarani krug i izlaz iz njega • Usklađenost centara • "Činjenje" počinje "nečinjenjem" • Unutrašnja kontrola • Činiti nemoguće i šta to znači • Ostvariti veći pritisak u svojim naporima • Rad na volji, šta je volja u pravom smislu reči, a šta je naša volja? • Naša volja je rezultanta želja • Unutrašnji sukob i borba • Oduštanje od volje • Imamo samo kratke trenutke volje • Disciplina • Neophodnost da pamtimo sebe • Svest znači volju • Cilj kao kontrolni faktor • Neophodnost da se stalno vraćamo pitanju cilja • Samovolja i tvrdoglavost • Trenje • Rad protiv samovolje • Čovek ništa ne može da učini bez škole • Neophodnost da se radovno radi • Raspršića • Stvoriti Mesec u sebi • Težište • Izuzetan napor • Šta daje podsticaj za rad

Poglavlje XI

Neophodnost da se prouče školski principi i metodi • Tri pravca rada • Ispravno i pogrešno u odnosu na tri pravca rada • Neophodnost da se razume • Ciljevi i potrebe škole • Postavljanje drugog na svoje mesto • Za praktičan rad neophodna je organizacija • Šta je "rad" • Vrednovanje • Rad sa ljudima • Rad za školu • Prava vrsta ljudi • Škola Četvrtog Puta • Ispravan stav • Plaćanja • Kako da se plati? • Težište • Disciplina • Pravila • Ne činiti ono što nije neophodno • Predavanje sopstvenih odluka • Izaci u susret zahtevima • Šokovi u školskom radu • Ideja izbora • Fizički rad • Školsko znanje • Ljudi višeg uma • Mogu li škole da utiču na život?

Poglavlje XII

Neophodnost da se razlikuju važnije od manje važnih ideja sistema • Ograničenja bića • Mogućnosti za promenu bića • Domaćin, skitnica i luđak • Hasnamur • San i mogućnost buđenja • Uvidi i reči • Kako da se pojača emocionalni stav • Osećaj za razmeru • Pamćenje sebe • Znati i videti sebe • Biti uzbuđen • Borba protiv navika • Razumevanje mehaničnosti • Napori • Proučavanje sebe • Posmatranje sebe • Šokovi • Kako da bude emocionalniji • Ostvariti veći pritisak u radu • Obuka emocionalnog centra • Pozitivna osećanja • Prijatna i neprijatna osećanja • Povećati uvažavanje • Kako se javljaju nove stvari • Sporost razumevanja • Podizanje sopstvenog standarda

309

341

377

557

Poglavlje XIII

Razne kategorije ljudskog delovanja • Ispravna i pogrešna upotreba trijada • Proučavanje ljudskih aktivnosti • Pamćenje polazne tačke • Unutrašnje razdvajanje • Naučiti da se prepozna lažna ličnost • Maske • Odbojnic i slabosti • Proučavanje metoda • Budilnici • Nemogućnost da se sistem proučava iz perspektive korisnosti • Filozofski, teorijski i praktični jezik • Tri nivoa škole • Ispravno mišljenje • Duge i kratke misli • Uloga intelekta • Različite vrednosti • Ispravna i pogrešna radoznalost • Kritički stav • Uticaj na druge • Priča o lukavom čoveku i đavolu

413

Poglavlje XIV

Lične teškoće • Neophodnost da svako pronade svoju najvažniju i najuporniju teškoću • Negativna osećanja, fantazija, formativno mišljenje • Stvaranje novih tačaka gledišta • Borba protiv identifikacije • Tri kategorije negativnih osećanja i kako postupati s njima • Transformacija negativnih osećanja • Razdražljivost • Lenjost • Sumorna negativna stanja • Razni oblici fantazije • Odricanje od patnje • Dobrovoljna patnja kao najveća snaga koju možemo da imamo • Uloga patnje u organskom životu • Čovek je posebno načinjen da evoluira • Odgovornost u ličnom radu • Neophodnost da se istovremeno radi u više pravaca • Formativna mišljenje i njegove osobine • Asocijativno mišljenje • Potreba za višim centrima da bi se razumela istina • Meditacija • Ispravno mišljenje • Razna značenja vere • Život posle smrti

449

Poglavlje XV

Ideja ezoterije • Logički i psihološki metod razmišljanja • Objasnjenje psihološkog metoda • Šta se podrazumeva pod idejom ezoterije • Odredene vrste ezoteričkih ideja postaju dostupne samo u teškim vremenima • Neophodnost jedinstva • Materijalnost znanja • Veliko znanje i po čemu se ono razlikuje od običnog znanja • Sakupljanje znanja • Škole • Može li čovek da utiče na spoljašnja zbivanja • Proučavanje života • Važni događaji u životu i njihov uticaj • Subjektivni putevi i objektivni put • Stavovi kao sredstvo da se dobiju drugačiji uticaji • Procenjivanje događaja u životu • Postepeno nestajanje B uticaja • Zašto se smanjuje uticaj ezoterijskih krugova? • Nedostatak pripreme • Sistem i kako se do njega došlo • Odnos ovog sistema prema hrišćanstvu • Umreti i roditi se • Molitva • Sugestije za proučavanje molitve "Oče naš"

485

Poglavlje XVI

Na ideju o večnom vraćanju može se gledati jedino kao na teoriju • Različiti odnosi ljudi prema mogućnosti večnog vraćanja • Tri

520

sukcesivna stanja • Zašto mogućnost prijema C uticaja mora da bude ograničena • Pamćenje prošlih života • Teorija reinkarnacije kao uprošćavanje ideje o večnom vraćanju • Nemogućnost da se nađe dokaz • Mi smo ograničeni stanjem svog bića • Različiti tipovi suština kao najjači argument koji govori o prethodnoj egzistenciji • Zašto škole ne mogu da se vrata • Proučavanje vraćanja u jednom životu • Večno vraćanje nije večno • Mogućnost varijacija • Šanse su ograničene, a vreme odbrojano • Pamćenje sebe i večno vraćanje • Ličnost i večno vraćanje • Proučavanje dečjih umova • Poreklo ideje o večnom vraćanju • Tri dimenzije vremena • Ideja o večnom vraćanju i sistem • Paralelno vreme • Ograničenja našeg uma • Rast tendencija i večno vraćanje • Mogućnost da se narednog puta sretno škola • Biti spreman • Da li je polazna tačka za sve ista? • Škola i zahtevi koji se u njoj postavljaju • Smrt suštine • Večno vraćanje i datum smrti • Večno vraćanje svet-skih događaja • Važno je jedino probuditi se

BELEŠKA O PISCU

552

P. D. Uspenski

ČETVRTI PUT

Škola duhovnog preobražaja

